

การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตย์กรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตย์กรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ตำบลเกาะยอ
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2
ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

LAND USE PLANNING AND TOURISM MANAGEMENT : A CASE STUDY OF KOH
YOR, SONGKHLA PROVINCE.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Landscape Architecture (Master of Landscape Architecture Program)

Department of Urban Design and Planning

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2019

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดการการท่องเที่ยว :
กรณีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
โดย สุพิชญา สรรพพันธ์
สาขาวิชา หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สินีนาถ ศุกลรัตน์เมธี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

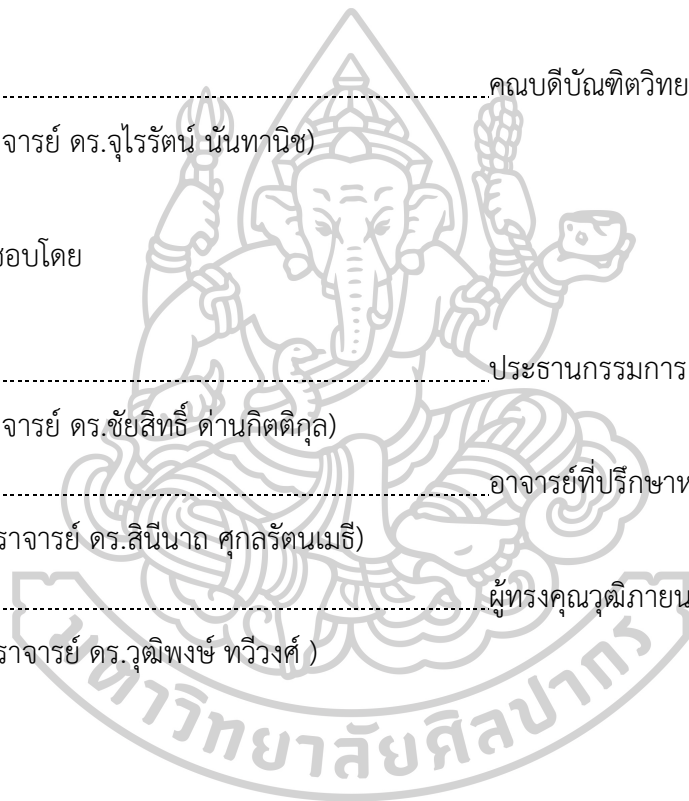
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินีนาถ ศุกลรัตน์เมธี)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์)

58060207 : หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : เกาะยอ จังหวัดสงขลา, การอนุรักษ์และการพัฒนา, แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นางสาว สุพิชญา สรรพพันธ์: การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สินีนาถ ศุภกรัตนเมธี

เกาะยอเป็นชุมชนเก่าแก่และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดสงขลา ปัจจุบันประสบปัญหาในด้านกายภาพอันเป็นผลมาจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์คุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาความสำคัญขององค์ประกอบที่มีคุณค่า รวมถึงการพัฒนาพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันโดยไม่ทำลายคุณค่าเดิม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคุณค่าและศักยภาพของพื้นที่ (2) เสนอแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลเกาะยอ และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การวิจัยจะทำการศึกษาคูณค่าในด้านต่างๆ ของเกาะยอจากข้อมูลทุติยภูมิและจากการสำรวจพื้นที่ ศึกษาและสำรวจปัญหาด้านกายภาพและการขยายตัว จากนั้นทำการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะยอ

ผลการศึกษาพบว่าเกาะยอมีคุณค่าโดดเด่น 3 ด้าน คือ (1) ด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม (2) ด้านวัฒนธรรม (3) ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับคุณค่าในด้านการอนุรักษ์และศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว จึงจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกำหนดพื้นที่เพื่อการใช้งานที่เหมาะสม 8 ประเภท คือ (1) พื้นที่ส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น (2) พื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) พื้นที่ฟื้นฟูป่าพรุ (4) พื้นที่อนุรักษ์แหล่งเกษตรกรรม (5) พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (6) พื้นที่รักษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา (7) พื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา (8) พื้นที่รองรับการขยายตัวในอนาคต ส่วนด้านการท่องเที่ยวเสนอให้สร้างความเชื่อมโยงแหล่งของท่องเที่ยวและพัฒนาเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้กำหนดโซนการท่องเที่ยวออกเป็น 7 โซน และจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว 2 เส้นทาง

58060207 : Major (Master of Landscape Architecture Program)

Keyword : Koh Yor Songkhla Province, conservation and development, land use guidelines, ecotourism

MISS SUPITCHAYA SAPPAPAN : LAND USE PLANNING AND TOURISM MANAGEMENT : A CASE STUDY OF KOH YOR, SONGKHLA PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR DR. SINEENART SUKOLRATANAMETEE, Ph.D.

Koh Yor, an old town and a popular tourist attraction of Songkhla Province, has been facing a physical problem due to its tourism growth without a development plan to conserve its environmental and cultural values. The research aims to find a common ground between development and conservation. Its objectives are to study Koh Yor's values and potentials and to suggest land use development guidelines for a sustainable tourism that comply with its valuable contexts.

The research studies multifaceted values of Koh Yor through secondary data and surveys. Its current physical problems and future development trends are also studied, prior to conducting value assessments and analysing its physical potentials. Finally, land use development guidelines are conducted to guide Koh Yor's tourism development.

The results show Koh Yor's three distinct values including (1) historical and fine arts value; (2) cultural value; and (3) natural and environmental value. In order to balance its potential for conservation and tourism development, a land use development guidelines are conducted. The guidelines consist of 8 land use classifications as follow: (1) historical and cultural promotion area; (2) natural and environmental conservation area; (3) swamp forest restoration area; (4) agricultural conservation area; (5) green area for eco-recreation; (6) Lake of Songkhla ecosystem preservation area; (7) development promotion area; and (8) future urban expansion area. The research also recommends a building of ecotourism destination networks consisting of seven tourist attraction zones and two tourist routes

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สีนินาถ ศุภรัตน์เมธี ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลักในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้ควบคุมดูแลด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย โดยตลอดช่วงเวลาในการทำวิจัยได้ผลักดันและให้กำลังใจเสมอมาทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นและสามารถพัฒนางานวิจัยให้สำเร็จได้ตามเป้าหมาย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติคุณและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ล. วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์ ซึ่งได้กรุณาชี้แนะแนวทาง พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตต่างๆ อันเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณท่านผู้แต่งตำราทุกเล่มที่ผู้วิจัยได้นำมาประกอบการทำงานวิจัย และขอขอบคุณบุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการทำงานวิจัย

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม ที่มอบประสบการณ์ที่ดีในการเรียนและถ่ายทอดวิชาความรู้อันล้ำค่าตลอดช่วงเวลาที่ได้ศึกษาอยู่ ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำความรู้ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำงานวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่องานวิจัยและการดำเนินชีวิตของผู้วิจัย

ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ผู้ร่วมศึกษาในสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ รวมถึงขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ศรีวิชัย ซึ่งให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่และครอบครัว ที่มอบโอกาสทางการศึกษาและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านของชีวิต พร้อมทั้งให้ความรักและเป็นกำลังใจให้เสมอมา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาทรัพยากรที่มีคุณค่าของเกาะยอเอาไว้และมีการพัฒนาพื้นที่อย่างมีความสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันโดยไม่ทำลายคุณค่าเดิม รวมถึงเกาะยอสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

สุพิชญา สรรพพันธ์

สารบัญ

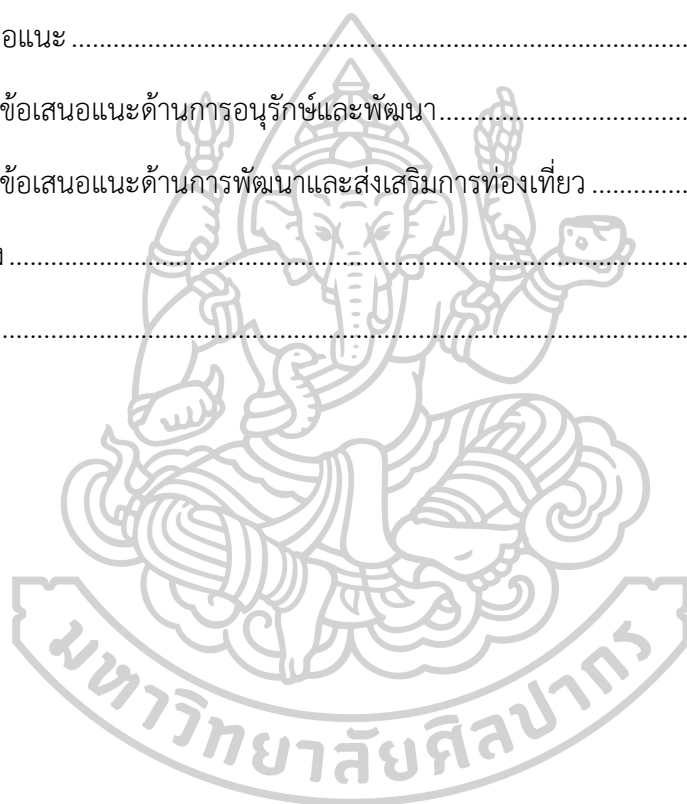
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ.....	ฉ
บทที่ 1.....	1
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 คำถามของการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5 ขั้นตอนการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2.....	6
แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์.....	6
2.1.1 สิ่งแวดล้อม.....	6
2.1.2 มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม.....	9
2.1.3 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมือง	10

2.1.4 ประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์.....	11
2.1.5 การประเมินคุณค่าความสำคัญ.....	13
2.1.6 ระดับของการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์.....	16
2.1.7 กระบวนการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์.....	17
2.1.8 แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์.....	20
2.1.9 แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม.....	21
2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ.....	30
2.2.1 การวางแผนกายภาพ.....	30
2.2.2 การวางแผนสิ่งแวดล้อม.....	30
2.2.3 กระบวนการวางแผน.....	31
2.3 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	35
2.3.1 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	35
2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	36
2.3.3 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	42
2.3.4 การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	43
2.3.5 วัตฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว.....	47
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
2.5 สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย.....	50
บทที่ 3 การออกแบบการวิจัย.....	53
3.1 ขอบเขตในการศึกษา.....	53
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	54
3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	55
3.4 การนำเสนอผลการศึกษา.....	59
บทที่ 4.....	60

ข้อมูลพื้นที่ศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา	60
4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษาตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา	60
4.1.1 สภาพทางกายภาพ	60
4.1.2 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	64
4.1.3 ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	66
4.1.4 การท่องเที่ยว	67
4.1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	67
4.1.6 การคมนาคม	75
4.1.7 แผนพัฒนาตำบลเกาะยอ	79
4.1.8 นโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับตำบลเกาะยอ	82
4.1.9 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	83
4.2 การศึกษาคุณค่าของตำบลเกาะยอ	87
4.2.1 สรุปลักษณ์ประกอบด้านคุณค่า	87
4.2.2 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม	87
4.2.3 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านวัฒนธรรม	126
4.2.4 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	141
4.3 การศึกษาการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ	160
4.3.1 สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว	160
4.3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ	170
4.4 ปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่ตำบลเกาะยอ	198
4.4.1 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	198
4.4.2 ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่	207
4.4.3 ปัญหาของการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ	210
4.4.4 การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในตำบลเกาะยอ	213

4.5 การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และการขยายตัวในปัจจุบัน.....	213
4.5.1 การขยายของเมืองสงขลาและตำบลเกาะยอในอดีต.....	213
4.5.2 การขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบัน	220
4.5.3 โครงการในอนาคตที่จะส่งผลต่อการขยายตัวของเมือง	222
บทที่ 5.....	225
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	225
5.1 การวิเคราะห์คุณค่าและศักยภาพด้านการอนุรักษ์	225
5.1.1 การวิเคราะห์คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม.....	225
5.1.2 การวิเคราะห์คุณค่าด้านวัฒนธรรม.....	232
5.1.3 การวิเคราะห์คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	236
5.1.4 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการอนุรักษ์	240
5.2 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	244
5.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยว	244
5.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	246
5.3 การวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด การขยายตัว และศักยภาพในการรองรับการขยายตัว	249
5.3.1 การวิเคราะห์ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	249
5.3.2 การวิเคราะห์ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่.....	253
5.3.3 การวิเคราะห์ปัญหาด้านการท่องเที่ยว	253
5.3.4 การวิเคราะห์การขยายตัว	257
5.3.5 ศักยภาพในการรองรับการขยายตัว.....	261
5.4 สรุปศักยภาพของพื้นที่.....	263
บทที่ 6.....	267
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	267
6.1 สรุปคุณค่าด้านต่างๆและศักยภาพของพื้นที่	267

6.1.1	คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม	267
6.1.2	คุณค่าด้านวัฒนธรรม	268
6.1.3	คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	269
6.1.4	ศักยภาพด้านการอนุรักษ์	270
6.1.5	ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	270
6.1.6	ศักยภาพในการรองรับการขยายตัว	270
6.2	ข้อเสนอแนะ	271
6.2.1	ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์และพัฒนา	273
6.2.2	ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว	285
	รายการอ้างอิง	291
	ประวัติผู้เขียน	299

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลกลุ่มอาชีพในตำบลเกาะยอ.....	65
ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยวิธี SWOT.....	80
ตารางที่ 3 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของโบราณสถาน.....	112
ตารางที่ 4 แสดงที่ตั้งและรายชื่อเจ้าของเรือนที่ศึกษา.....	119
ตารางที่ 5 แสดงการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ.....	120
ตารางที่ 6 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของประเพณี.....	132
ตารางที่ 7 แสดงสถิตินักท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา.....	165
ตารางที่ 8 แสดงกรอบกำหนดระดับความสำคัญ.....	191
ตารางที่ 9 แสดงการประเมินคุณค่า.....	191
ตารางที่ 10 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	194
ตารางที่ 11 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ.....	198
ตารางที่ 12 แสดงปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ.....	210

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงบริบทโดยรอบของพื้นที่ศึกษา	1
ภาพที่ 2 แสดงอาณาเขตติดต่อและที่ตั้งของตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา	4
ภาพที่ 3 แสดงการจำแนกองค์ประกอบสิ่งแวดล้อม.....	7
ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนดำเนินการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม	18
ภาพที่ 5 แสดงกระบวนการเกิดการแตกกระจายของผืนป่า.....	24
ภาพที่ 6 แสดงการเชื่อมต่อถิ่นที่อาศัยแบบต่างๆ.....	25
ภาพที่ 7 แสดงการป้องกันชายฝั่งโดยการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นตามรูปแบบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	29
ภาพที่ 8 แสดงกระบวนการวางแผนกายภาพ และกระบวนการวางแผนสิ่งแวดล้อม.....	31
ภาพที่ 9 แสดงการทอเกี่ยวอย่างยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21.....	36
ภาพที่ 10 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	39
ภาพที่ 11 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	54
ภาพที่ 12 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ.....	61
ภาพที่ 13 แสดงพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจในตำบลเกาะยอ	66
ภาพที่ 14 แสดงผังเมืองรวมอำเภอเมืองสงขลา	69
ภาพที่ 15 แสดงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ	71
ภาพที่ 16 แสดงพื้นที่ระยะรันในผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและพื้นที่บริเวณที่ 1,2 ตาม พรบ.ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522.....	72
ภาพที่ 17 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ	74
ภาพที่ 18 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของอำเภอเมืองสงขลา	75
ภาพที่ 19 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของตำบลเกาะยอ	77

ภาพที่ 20 แสดงถนนในพื้นที่ตำบลเกาะยอ.....	78
ภาพที่ 21 แสดงโครงการคมนาคมและขนส่งท้ายกฎกระทรวง ในพื้นที่ตำบลเกาะยอ.....	79
ภาพที่ 22 แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำย่อยและพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย	86
ภาพที่ 23 แสดงที่ตั้งเมืองโบราณสงขลา ฝั่งเขาแดง ฝั่งแหลมสนและฝั่งบ่อยาง	89
ภาพที่ 24 แสดงตำแหน่งการตั้งถิ่นฐานในยุคก่อนเมืองสงขลาและยุคเมืองสงขลา	92
ภาพที่ 25 แสดงการกล่าวถึงเกาะยอในแผนที่โบราณ	93
ภาพที่ 26 แสดงการตั้งถิ่นฐานบนเกาะยอ	95
ภาพที่ 27 แสดงการขยายตัวของชุมชนเกาะยอในอดีต	97
ภาพที่ 28 แสดงสภาพปัจจุบันของบ่อน้ำโบราณ.....	99
ภาพที่ 29 แสดงเตาเผากระเบื้องจำลองตามรูปแบบดั้งเดิม	100
ภาพที่ 30 แสดงการประกอบอาชีพของชุมชนเกาะยอในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่	101
ภาพที่ 31 แสดงสภาพปัจจุบันสำนักสงฆ์เขาภู.....	106
ภาพที่ 32 แสดงสภาพปัจจุบันวัดเขาบ่อ	106
ภาพที่ 33 แสดงสภาพปัจจุบันวัดแหลมพ้อ.....	107
ภาพที่ 34 แสดงสภาพปัจจุบันวัดโคกเปรี้ยว	107
ภาพที่ 35 แสดงสภาพปัจจุบันวัดท้ายยอ	108
ภาพที่ 36 แสดงสภาพปัจจุบันศาลเจ้าไต่กิ่ง.....	108
ภาพที่ 37 แสดงตำแหน่งโบราณสถานในตำบลเกาะยอ	109
ภาพที่ 38 แสดงโบราณสถานที่มีคุณค่าในระดับต่างๆ	113
ภาพที่ 39 แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบหันหน้าเรือนออกสู่ทะเล และหันหน้าเรือนออกสู่ทาง สัญจรรอบเกาะ	114
ภาพที่ 40 แสดงผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนมงคลสูตรกฐิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ	118
ภาพที่ 41 แสดงตัวอย่างผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1.....	118
ภาพที่ 42 แสดงตัวอย่างผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2.....	118

ภาพที่ 43 แสดงตำแหน่งเรือนมงคสูตร เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 และเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2...	124
ภาพที่ 44 แสดงคุณค่าในระดับต่างๆของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ	125
ภาพที่ 45 แสดงสถานที่จัดงานประเพณีสำคัญ	133
ภาพที่ 46 แสดงการสานโคระ ลักษณะของโคระและการนำโคระไปใช้งาน	135
ภาพที่ 47 แสดงการทอผ้าในตำบลเกาะยอเกาะยอ	136
ภาพที่ 48 แสดงลักษณะของไซและการกู่ไซ	137
ภาพที่ 49 แสดงลักษณะของกระชังเลี้ยงปลากระพงในตำบลเกาะยอ	138
ภาพที่ 50 แสดงอาหารพื้นบ้านของเกาะยอ.....	139
ภาพที่ 51 แสดงการประกอบอาชีพที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น	140
ภาพที่ 52 แสดงสภาพแวดล้อมของเกาะยอ	141
ภาพที่ 53 แสดงทิศทางการไหลของน้ำจืดจากแผ่นดิน น้ำกร่อยจากทะเลสาบตอนกลางและน้ำเค็มจากอ่าวไทย.....	143
ภาพที่ 54 แสดงสถานีตรวจวัดคุณภาพน้ำของสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เขต 6 สงขลา	144
ภาพที่ 55 แสดงสถานีตรวจวัดคุณภาพน้ำของกรมควบคุมมลพิษ.....	145
ภาพที่ 56 แสดงกราฟคุณภาพน้ำข้อมูลจากปี พ.ศ.257-2561	146
ภาพที่ 57 แสดงตัวอย่างแพลงก์ตอนที่พบในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง	147
ภาพที่ 58 แสดงหญ้ากุ่มชายเข็ม หญ้ากุ่มชายทะเล และหญ้าเงาแคระ	148
ภาพที่ 59 แสดงสาหร่ายผมนาง สาหร่ายวุ้น จี๋ฉ่ายและสาหร่ายไส้ไก่.....	148
ภาพที่ 60 แสดงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กลุ่มพืชที่อยู่ใต้น้ำและกลุ่มแพลงก์ตอนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง.....	149
ภาพที่ 61 แสดงตัวอย่างสัตว์น้ำที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง	151
ภาพที่ 62 แสดงป้าชายเลนของเกาะยอ	153
ภาพที่ 63 แสดงป้าพรูของเกาะยอ.....	155
ภาพที่ 64 แสดงตัวอย่างนกที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง	156

ภาพที่ 65 แสดงลักษณะดินตำบลเกาะยอ	157
ภาพที่ 66 แสดงลักษณะดินตำบลเกาะยอ	158
ภาพที่ 67 แสดงระบบนิเวศเกาะบนเกาะยอ	159
ภาพที่ 68 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ	167
ภาพที่ 69 แสดงการประชาสัมพันธ์เทศกาลท่องเที่ยวเกาะยอ : เที่ยวไทยเท่ เก๋ไก๋ สไตล์เกาะยอ ..	168
ภาพที่ 70 แสดงบรรยากาศงาน OTOP นวัตกรรม ของตำบลเกาะยอ.....	169
ภาพที่ 71 แสดงตลาดประชารัฐคนไทยยิ้มได้ (ตลาดนัดวัดแหลมพ้อ).....	169
ภาพที่ 72 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	172
ภาพที่ 73 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนสถาน.....	174
ภาพที่ 74 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	176
ภาพที่ 75 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก	179
ภาพที่ 76 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	180
ภาพที่ 77 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม	181
ภาพที่ 78 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	182
ภาพที่ 79 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก	183
ภาพที่ 80 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 4 ประเภท และการรวมกลุ่มของทรัพยากรการท่องเที่ยว	185
ภาพที่ 81 แสดงสูตรคำนวณการแจกแจงความถี่	190
ภาพที่ 82 แสดงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว.....	197
ภาพที่ 83 แสดงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและการสะสมของตะกอน	200
ภาพที่ 84 แสดงการทำประมงที่มีความหนาแน่นมากในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง	200
ภาพที่ 85 แสดงขอบเขตของป่าไม้และการถูกรุกกล้า	204
ภาพที่ 86 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	204

ภาพที่ 87 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	206
ภาพที่ 88 แสดงตำบลที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดสงขลาจำแนกตามความรุนแรง	207
ภาพที่ 89 แสดงเหตุการณ์น้ำท่วมในตำบลเกาะยอ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2560	208
ภาพที่ 90 แสดงพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม	209
ภาพที่ 91 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของอำเภอเมืองสงขลา	215
ภาพที่ 92 แสดงภาพถ่ายทางอากาศเมืองสงขลาเปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ.2517 พ.ศ.2535 และพ.ศ. 2555	215
ภาพที่ 93 แสดงพื้นที่ตามแนวทางของโครงการในอนาคตที่จะส่งผลต่อการขยายตัวของเมือง	224
ภาพที่ 94 แสดงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม	231
ภาพที่ 95 แสดงคุณค่าด้านวัฒนธรรม	235
ภาพที่ 96 แสดงคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	239
ภาพที่ 97 แสดงศักยภาพในการอนุรักษ์	243
ภาพที่ 98 แสดงศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	248
ภาพที่ 99 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพ	256
ภาพที่ 100 แสดงการขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบันและแนวโน้มการขยายตัว	259
ภาพที่ 101 แสดงพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัว	262
ภาพที่ 102 แสดงสรุปศักยภาพของพื้นที่	263
ภาพที่ 103 แสดงข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่	272
ภาพที่ 104 แสดงข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่	278
ภาพที่ 105 แสดงแนวทางการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม	284
ภาพที่ 106 แสดงข้อเสนอแนะการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว	287

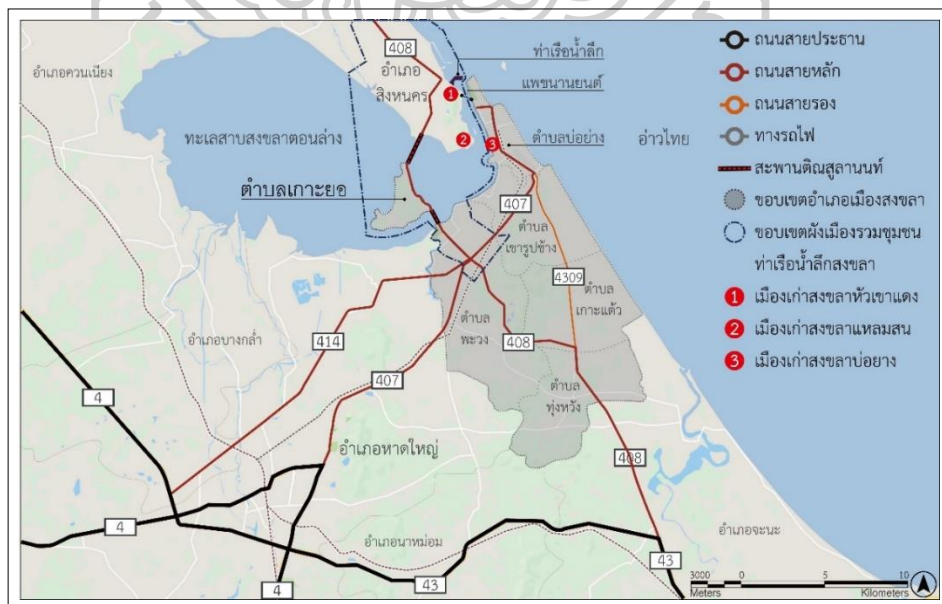
บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

จังหวัดสงขลาอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย เป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ซึ่งมีศักยภาพสูงด้านการค้าการลงทุน การคมนาคม และโลจิสติกส์ การท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นเมืองเก่าที่ประวัติศาสตร์ยาวนาน มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีมรดกวัฒนธรรมปรากฏอยู่หลากหลาย และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมทั้งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นภายในประเทศ และเชื่อมโยงกับเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT - GT) โดยมีอำเภอเมืองสงขลา อำเภอหาดใหญ่และอำเภอสะเดา เป็นพื้นที่เขตเมืองที่สำคัญของจังหวัดสงขลา (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา, 2561: 155)

อำเภอเมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณปากทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ซึ่งทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำที่ถูกโอบล้อมด้วยแผ่นดิน ด้านตะวันออกเชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทย เป็นพื้นที่แคบคอคอดเนื่องจากถูกขนาบด้วยพื้นที่ที่เป็นแหลม แหลมฝั่งเหนือ คือ อำเภอสิงหนคร ในอดีตเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาหัวเขาแดงและเมืองสงขลาแหลมสน ปัจจุบันมีท่าเรือน้ำลึกสงขลาตั้งอยู่ ส่วนแหลมฝั่งตะวันออก คือ อำเภอเมืองสงขลา ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาบ่อียงและตัวเมืองสงขลาปัจจุบัน ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีเกาะตั้งอยู่ก่อนไปทางปากอ่าว เรียกว่า “เกาะยอ”

ภาพที่ 1 แสดงบริบทโดยรอบของพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ดัดแปลงจากแผนที่ google map 2563

ซึ่งเกาะยอเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสงขลา อยู่ห่างจากตัวเมืองสงขลา 14 กิโลเมตร อยู่ห่างจากท่าเรือน้ำลึกสงขลา 6.2 กิโลเมตร ระหว่างอำเภอสิงหนคร เกาะยอและอำเภอเมืองสงขลา มีถนนหมายเลข 408 เชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นเส้นทางสายเลียยตัวเมืองสงขลาที่ข้ามทะเลสาบ โดยมีสะพานติณสูลานนท์รวมอยู่ เกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกับท่าเรือน้ำลึกสงขลาโดยถนนหมายเลข 408 และเป็นตำแหน่งสำคัญในการขนส่งสินค้าซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางอื่นได้สะดวก จึงถูกกำหนดให้อยู่ในเขตผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลา ซึ่งเน้นการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับท่าเรือและการขนส่งสินค้า ประกอบกับตัวเมืองสงขลาซึ่งมีลักษณะเป็นแหลมแคบและยาวส่งผลให้เมืองต้องขยายลงมาทางทิศใต้และตามแนวถนนสายหลัก พื้นที่อำเภอเมืองสงขลาบริเวณที่ต่อเนื่องจากตัวเมืองรวมถึงตำบลเกาะยอจึงเป็นชานเมืองที่รองรับการขยายตัว

เกาะยอเป็นเกาะขนาดเล็กที่มีสภาพแวดล้อมโดดเด่น มีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย และเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน ทำให้มีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมสืบต่อมาถึงปัจจุบัน โดยแสดงออกในลักษณะงานสถาปัตยกรรม การประกอบอาชีพ ประเพณีและความเชื่อ รวมถึงมีอาหารพื้นบ้านและมีผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อท้องถิ่น เกาะยอได้รับการขึ้นทะเบียนย่านชุมชนเก่าแก่ที่เป็นแหล่งศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์ (กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2560: 40) และเกาะยอเป็นแหล่งเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญในระดับต้นๆ ของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีการดำเนินการด้านท่องเที่ยวมาแล้วเป็นระยะเวลาเกือบ 20 ปี โดย พ.ศ. 2543 ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พ.ศ. 2548 ชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะยอโฮมสเตย์ขึ้น พ.ศ. 2559 รัฐบาลมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ลดการกระจุกตัวในแหล่งท่องเที่ยวหลักและกระจายรายได้ โดยยกระดับแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มชุมชนที่มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ ดำเนินการในลักษณะโครงการสืบเนื่องจากนโยบายของรัฐที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่งกระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดทำโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) โดยประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกความรู้ นวัตกรรม สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้คัดเลือกให้เกาะยอเป็นหมู่บ้านนำร่อง 1 ใน 9 แห่งจากทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2560: 4) ต่อมา พ.ศ.2561 กระทรวงมหาดไทยจัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยเน้นแปลงต้นทุนในชุมชนเป็นรายได้และสร้างความเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ได้คัดเลือกให้เกาะยอเป็นชุมชนต้นแบบ 1 ใน 50 แห่งจากทั่วประเทศ (สยามรัฐออนไลน์, 2561: 1) ส่วนจังหวัดสงขลามีทิศทางพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นขับเคลื่อนพื้นที่ที่มีศักยภาพ ซึ่งเกาะยอเป็น 1 ใน 7 พื้นที่เป้าหมาย ประกอบกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกาะยอได้รับ ทำให้จังหวัดสงขลาเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมากขึ้น จึงมีการบูรณาการแผนงานการท่องเที่ยวของจังหวัดเชื่อมโยงเข้ากับแผนงานของโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) และโครงการ

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ทำให้ตั้งแต่ พ.ศ. 2559 เป็นต้นมาเกาะยอได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นที่รู้จักมากขึ้นและมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น อีกทั้งจังหวัดสงขลามีการยกระดับการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาด้วยนวัตกรรมสู่เมืองมรดกโลก (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา, 2561: 440) ซึ่งเกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่าสงขลาจึงทำให้เกิดการเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวมาสู่เกาะยอมากขึ้น

ปัจจุบันตำบลเกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในการพัฒนาและเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีการร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, 2560: 22) ทั้งยังมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวหลายประเภททั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม แต่เริ่มประสบปัญหาทางด้านกายภาพจากการใช้ประโยชน์พื้นที่และการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทำให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม มีการรुक้าพื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่ธรรมชาติ และบริบทของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยส่วนหนึ่งยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมในขณะที่อีกส่วนเกิดความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยและมีการเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรรที่พักเพื่อการท่องเที่ยวและการพาณิชย์กรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2561: 87) ซึ่งหากปล่อยให้มีการใช้ทรัพยากรและพัฒนาพื้นที่โดยขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบอาจทำให้ทรัพยากรที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ถูกทำลายไป อีกทั้งในอนาคตจังหวัดสงขลามีโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว พัฒนาผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระบบราง ซึ่งมีแนวโน้มส่งผลให้เกิดการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอเพิ่มขึ้นอีก

จากการที่เกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าและมีบทบาทสำคัญหลายด้าน ทั้งการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การเป็นพื้นที่รองรับการอยู่อาศัย การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการคมนาคม ซึ่งปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าของพื้นที่ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสม ที่สามารถใช้สอยและพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันได้โดยไม่ทำลายคุณค่าเดิมของพื้นที่ จึงนำมาสู่การศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ที่ควบคู่กับการพัฒนา โดยมุ่งเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกาะยอสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้โดยยังคงคุณค่าและเอกลักษณ์ของพื้นที่เอาไว้ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับจัดการกับสภาพปัญหาปัจจุบันและรองรับอนาคต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเกาะยออย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาคุณค่าด้านต่างๆและศักยภาพของพื้นที่
2. เพื่อเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลเกาะยอ และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.3 คำถามของการศึกษา

1. เกษะยอมี่คุณค่าในด้านใดบ้าง
2. การอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสมกับเกษะยอมี่แนวทางใดบ้าง

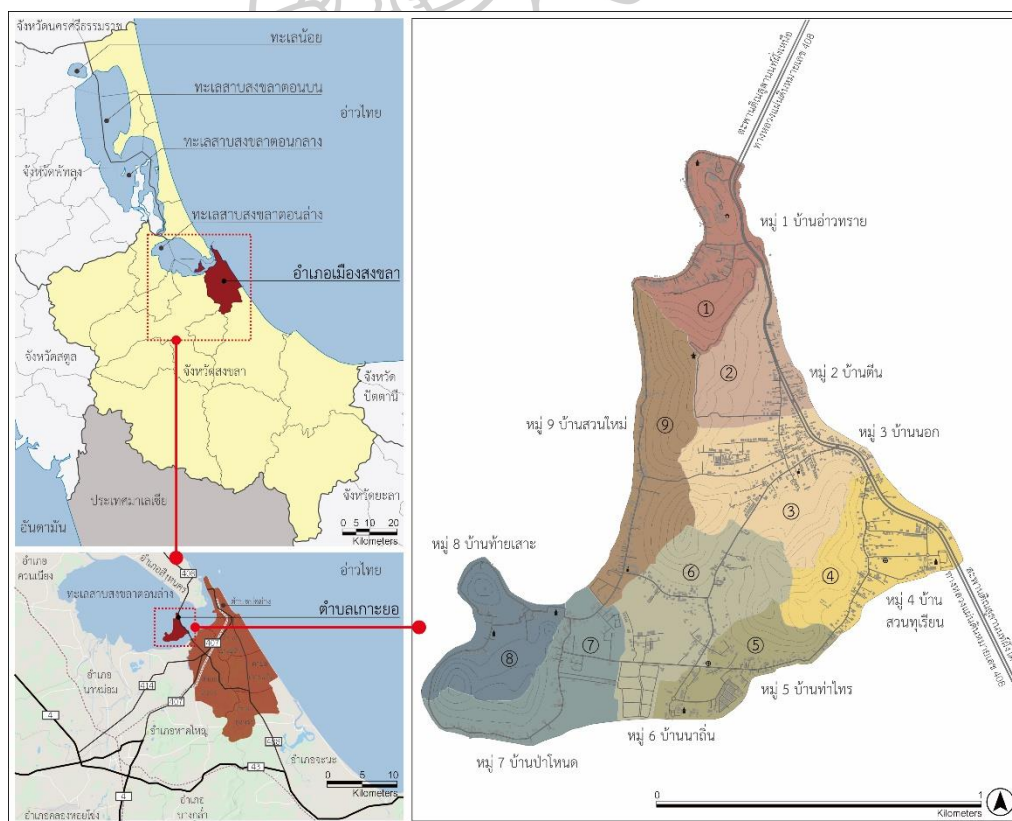
1.4 ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษา

การศึกษารวบรวมข้อมูลและการศึกษาพื้นที่ ด้านข้อมูลพื้นฐาน สภาพกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยว ด้านกฎหมาย นโยบายและแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกายภาพของพื้นที่ ประกอบกับการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์ การวางแผนด้านกายภาพ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

ครอบคลุมทั้งตำบลเกษะยอมี่ ซึ่งมีพื้นที่ส่วนที่เป็นแผ่นดิน 15 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 9,375 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้าน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงอาณาเขตติดต่อและที่ตั้งของตำบลเกษะยอมี่ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ที่มา : ดัดแปลงจากแผนที่ google map 2563

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

1. การเสนอโครงการและร่างเค้าโครงการวิจัย โดยกำหนดหัวข้อตามความสนใจของผู้วิจัย เลือกพื้นที่ศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเบื้องต้นเพื่อร่างเค้าโครงและเสนอขออนุมัติหัวข้อ

2. การออกแบบการวิจัย การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อวางแผนการดำเนินงานวิจัย โดยกำหนดกรอบแนวคิด วิธีการและเครื่องมือสำหรับดำเนินการวิจัย

3. การดำเนินการวิจัย วิเคราะห์ สรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะ การวิจัยเป็นการศึกษาพื้นที่ในด้านคุณค่า ด้านการท่องเที่ยว ด้านปัญหา ข้อจำกัดของพื้นที่และการขยายตัว ควบคู่กันทั้ง 3 ด้าน เพื่อการวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพในด้านต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกันเพื่อสรุปและจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลพื้นที่จากแหล่งต่างๆ ประกอบด้วย ห้องสมุด Internet และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สอง เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นที่จากการลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีสำรวจสังเกตการณ์ จดบันทึกและบันทึกภาพ จัดกระทำกับข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ทั้งสองส่วนมาเรียบเรียง

3.2 การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

3.2.1 ด้านคุณค่าของพื้นที่ เป็นการค้นหาค่าประกอบสำคัญซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปกรรม กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประเพณีโบราณสถาน สถาปัตยกรรมที่สำคัญ และประเพณีสำคัญ

3.2.2 ด้านการท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

3.2.3 ด้านปัญหา ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่และการขยายตัว ศึกษาปัจจัยการสูญเสียคุณค่า เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และแนวโน้มการขยายตัว

3.3 การวิเคราะห์ วิเคราะห์โดยใช้แผนที่และการซ้อนทับ

3.4 การสรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะ สรุปผลการศึกษาและนำสิ่งที่ได้จากการวิจัย มาจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางชี้้นำการอนุรักษ์และพัฒนาตำบลเกาะยอ

4. การจัดทำรายงานสรุปผลการศึกษาเป็นรูปเล่มตามรูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย และเอกสารสำหรับการเผยแพร่ในรูปแบบการประชุมวิชาการหรือวารสารวิชาการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบถึงสภาพกายภาพและการใช้ประโยชน์พื้นที่ คุณค่าด้านต่างๆ ศักยภาพของพื้นที่ ปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะยออย่างเหมาะสม สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่และการท่องเที่ยว สามารถนำไปใช้วางแผนพัฒนาเกาะยอ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนเก่าที่ตั้งอยู่ในแหล่งธรรมชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าของพื้นที่ หากไม่มีแนวทางจัดการที่เหมาะสมอาจทำให้คุณค่าของพื้นที่ถูกทำลายไป จึงนำมาสู่การมุ่งหาแนวทางวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในส่วนการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 4 ส่วน คือ การศึกษาแนวคิดพื้นฐานเพื่อใช้เป็นพื้นฐานความรู้ในการวิจัย การศึกษาเกณฑ์การประเมินเพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างกระบวนการวิจัยและการสร้างเกณฑ์ประเมินต่างๆ การศึกษาแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการศึกษาในส่วนการเสนอแนะแนวทาง และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางการศึกษา ดังนี้

1. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ
3. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

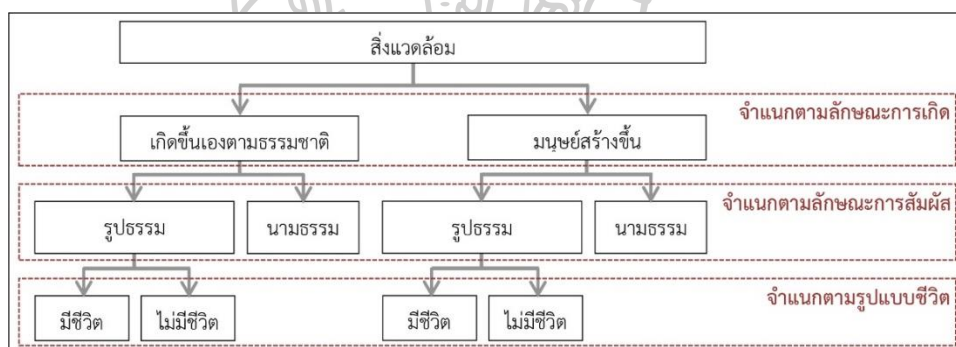
2.1 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม การดำรงชีวิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการสืบทอดและดำรงอยู่ผ่านมิติเวลา สิ่งเหล่านี้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและหล่อหลอมขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่จนกลายเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงตัวตนออกมาในรูปแบบสิ่งแวดล้อมหรือมรดกทางวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบต่างๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้นสร้างคุณค่าโดยรวมให้แก่พื้นที่และเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

2.1.1 สิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ให้คำนิยามไว้ว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ล้วนมีความเกี่ยวข้องและมีความสามัคคีสัมพันธ์กันอย่างสมดุล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (วศิน อิงคพัฒนานุกุล, 2548: 5)

- 1) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (natural environment) จำแนกได้เป็น
 - 1.1) สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งมีชีวิต (biotic environment) เช่น พืช สัตว์
 - 1.2) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) เช่น สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ
- 2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment) จำแนกได้เป็น
 - 2.1) สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ (matter environment) หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (tangible environment) ได้แก่ สิ่งก่อสร้างและวัตถุต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการอำนวยความสะดวกและใช้สอย เช่น อาคาร บ้านเรือน ศาสนสถาน
 - 2.2) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment) หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (intangible environment) ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตาม ได้แก่ ศิลปกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งมีคุณค่าและเป็นความภูมิใจของคนในชุมชนและท้องถิ่น และสามารถใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ การเกิด การสัมผัสและรูปแบบชีวิต

ภาพที่ 3 แสดงการจำแนกองค์ประกอบสิ่งแวดล้อม

ที่มา : วศิน อิงคพัฒนากุล, (2548)

สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (2560: 5) จัดทำคู่มืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาวิธีดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมให้เป็นระบบ โดยได้ให้คำนิยามของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ไว้ดังนี้

- 1) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) หมายถึง ธรรมชาติที่มีคุณค่าทางวิชาการและสุนทรียภาพ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานสำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์ อันเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ มีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ เมื่อถูกทำลายจะหมดสภาพไปไม่สามารถฟื้นฟูคืนสภาพเดิมได้อีก เช่น เกาะ ภูเขา น้ำตก แหล่งน้ำ ชายหาด และธรณีสัณฐาน
- 2) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมและ

บรรยากาศโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งศิลปกรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เทคโนโลยี ได้แก่ พระราชวัง วัด ศาสนสถาน ศาล อนุสาวรีย์ ป้อม คูเมือง กำแพงเมือง อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม สะพาน ท่าเรือ และแหล่งชุมชนโบราณ

ปรานอม ต้นสุขานนท์ (2559: 94) ได้อธิบายไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สรรพสิ่งทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมทั้งที่เป็นองค์ประกอบและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อแหล่งศิลปกรรมนั้นๆ ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมคุณค่าและความสำคัญให้แก่ตัวศิลปกรรมและแหล่งศิลปกรรม ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์-มานุษยวิทยา อีกทั้งช่วยเสริมคุณภาพให้เห็นความโดดเด่นในความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและความสง่างามของสถานที่

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548: 1) จัดทำระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) โดยนำระบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของประเทศเดนมาร์ก ซึ่งมีการศึกษาและเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ทั้งในส่วนสภาพแวดล้อมกายภาพ ระบบนิเวศ รวมถึงวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้คนในสังคม มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยซึ่งมุ่งเน้นการรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวม การดูแลคุณค่าอย่างรอบด้านเพื่อพิจารณาร่วมกันอย่างมีขั้นตอน และใช้การพิจารณาพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานพื้นที่แบบที่ยังมีชีวิตอยู่ (living environment) โดยได้ให้คำนิยามของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง ขอบเขตพื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมใน ทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยชุมชนเป็นผู้บอกเล่าถึงเรื่องราวของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งในการให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวม เป็นการนำคุณลักษณะสำคัญด้านต่างๆ มากำหนดเป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ครอบคลุมองค์ประกอบทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ได้แก่ สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ชุมชน โครงสร้างเมือง แหล่งโบราณคดี ฯลฯ

2) กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ครอบคลุมองค์ประกอบทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ

3) กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (intangible heritage) ครอบคลุมองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพหรือนามธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา กลุ่มชน อาชีพ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ฯลฯ

2.1.2 มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

UNESCO (1972: 2) เอกสารอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ กำหนดคุณลักษณะและนิยามของสิ่งต่างๆที่ถือว่าเป็นมรดกโลกไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) มีความหมายครอบคลุมสิ่งต่างๆ ดังนี้ สภาพทางธรรมชาติ แหล่งธรรมชาติ หรือพื้นที่ธรรมชาติที่มีการกำหนดขอบเขตไว้แน่ชัด ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพและทางชีวภาพเด่นชัด รวมถึงบริเวณที่มีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศอันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ที่กำลังได้รับการคุกคาม หรือเป็นแหล่งเพาะและแพร่ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของพืชและสัตว์ที่หายาก ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในมิติสุนทรียศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

2) มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) มีความหมายครอบคลุมสิ่งต่างๆ ดังนี้

2.1) อนุสรณ์สถาน (Monuments) ผลงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ซึ่งมีโครงสร้างและร่องรอยสิ่งต่างๆประกอบเป็นอาคารหรือแหล่งโบราณคดี

2.2) กลุ่มอาคาร (Groups of building) เป็นกลุ่มสิ่งก่อสร้างที่แยกจากกันหรือที่มีความต่อเนื่องกันโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความสอดคล้องกลมกลืนหรือที่ตั้งในภูมิทัศน์

2.3) แหล่ง (Sites) คือ ผลงานที่เกิดจากมนุษย์หรือผลงานที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างผลงานของธรรมชาติและผลงานมนุษย์ ซึ่งทั้งอนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคารและแหล่งมีคุณค่าโดดเด่นในมิติประวัติศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์หรือมานุษยวิทยา

มรดกทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561: 3-4)

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ (Tangible cultural heritage) คือ สิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งสามารถมองเห็นและจับต้องได้โดยจะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างสรรค์โดยบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุที่เป็นชิ้นงาน (Artifact) ซากปรักหักพัง (Manufactured debris/Ruins) สิ่งก่อสร้าง (Structure) อนุสรณ์สถาน (Monument) ครอบคลุมทั้งสิ่งที่เคลื่อนที่ได้และไม่ได้ ที่มีสภาพสมบูรณ์หรือเหลือเพียงร่องรอยทางโบราณคดี ที่มีการใช้งานปัจจุบันหรือไม่ใช้แล้ว

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ (Intangible cultural heritage) คือ ใช้นามธรรมที่เป็นมรดกทางจิตวิญญาณ การเรียนรู้ ความรู้สึก ความคิด ทักษะ ที่ไม่สามารถมองเห็นและจับต้องได้ เช่น ภาษา ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเชื่อ สถานที่ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสร้างขึ้นและมีการถ่ายทอดด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นผ่านช่วงเวลาและมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยกระบวนการสั่งสมองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและถูกสร้างขึ้นใหม่ได้เรื่อยๆ เพื่อตอบสนองกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง โดยความต่อเนื่องเป็นลักษณะสำคัญของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม

2.1.3 ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมือง

ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเป็นแนวคิดที่มองรูปแบบของเมืองเป็นภาพรวมเพื่อศึกษารายละเอียดและอธิบายถึงองค์ประกอบต่างๆที่ปรากฏแล้วทำให้เมืองมีคุณลักษณะพิเศษ ซึ่งเมืองทุกเมืองจะมีลักษณะเฉพาะที่ต่างกันสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบที่มีอยู่ภายในเมือง

1) ลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมือง การศึกษาลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมืองช่วยให้เข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญ สามารถแยกแยะคุณลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์แท้จริงของเมืองได้ และนำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าที่มีต่อภาพรวม ซึ่งสิ่งที่บ่งบอกหรือส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมืองมีหลายองค์ประกอบ เช่น รูปทรงของที่ดิน พืชพรรณธรรมชาติ ภูมิอากาศ รูปร่าง ขนาดและความหนาแน่นของเมือง ลักษณะเนื้อเมือง (Texture) ที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง มุมมองและเส้นขอบฟ้า (Visual and Skyline) รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ผสมผสานกับวัฒนธรรม และกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในเมือง โดยมีการกล่าวถึงองค์ประกอบที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมือง ดังนี้

Alan Dobby (1978, อ้างถึงใน ชญานุตม์ ถาวโรฤทธิ์, 2560: 25-26) กล่าวว่า ลักษณะเฉพาะของเมือง (identity) เกิดจากภาพรวม (image) ขององค์ประกอบต่างๆที่ปรากฏขึ้นในเมือง ซึ่งทำให้เมืองมีเอกลักษณ์หรือคุณลักษณะพิเศษ โดยองค์ประกอบที่แสดงลักษณะเฉพาะของเมือง ได้แก่

- (1) การรวมตัวของลักษณะทางกายภาพ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ พืชพรรณ กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างที่แสดงรูปแบบเฉพาะและความสูงของลักษณะทางกายภาพนั้น
- (2) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างนั้นๆ
- (3) การแบ่งพื้นที่เมืองด้วยถนน โครงข่ายถนนหรือลานโล่ง และการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงรูปแบบเฉพาะของเมืองหรือลักษณะทางผังเมือง
- (4) ขนาดของเมืองและประชากร
- (5) บรรยากาศแบบใดแบบหนึ่งของเมืองที่รับรู้ได้และเป็นจินตภาพเฉพาะ
- (6) ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเมือง

Harry (1985: 1-9) กล่าวว่า ลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมืองเป็นสิ่งที่ทำให้คนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนสามารถรับรู้ได้ถึงวิถีชีวิตและแบบแผนของคนในเมืองนั้นๆได้ หรือเป็นการแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของสถานที่อันเป็นลักษณะเฉพาะตัว (Identity) ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเมือง โดยองค์ประกอบที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมือง ได้แก่

- (1) ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (topography) ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) รูปแบบทางสถาปัตยกรรม (architectural style richness & color) สภาพของอาคาร (building condition) ช่วงอายุของอาคาร (age range of building) วัสดุและพื้นผิวของอาคาร (building materials & textures)

(2) กิจกรรมและหน้าที่ที่สังเกตได้ แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ของคนต่อพื้นที่ รวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมต่อการใช้พื้นที่ ได้แก่ จินตภาพของประเภทกิจกรรม (the image of area perceived by activity) ระดับกิจกรรม (level of activity) ลักษณะที่ปรากฏ (transparency) ลำดับและสัดส่วนการใช้งาน (range of uses & scale of uses) การรับรู้เสียงและกลิ่น (sound & smells)

(3) การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นการพิจารณาถึงความมุ่งหมาย และประสบการณ์ของมนุษย์ ได้แก่ รูปแบบกรรมสิทธิ์ (pattern of ownership) ข้อกำหนดของพื้นที่ (area rule) ระดับการปิดล้อม (levels of encloses) พื้นที่เปิดโล่ง (open space) ที่ว่างของเมือง และรูปแบบธรรมชาติที่ถูกรื้อเข้ามามีภายในหรือรอบๆเมือง และโครงข่ายที่ว่าง (network of spaces)

2) องค์ประกอบของเมือง

ปรานอม ตันสุชานนท์ (2559: 103,106,131) ได้อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบของเมืองเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตนและสะท้อนจิตวิญญาณของผู้อยู่อาศัย ซึ่งองค์ประกอบด้านกายภาพของเมืองมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างแยกจากกันไม่ได้ เนื่องจากในทางหนึ่งลักษณะทางกายภาพเกิดขึ้นจากข้อกำหนดทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองของพื้นที่นั้นๆ แต่อีกทางหนึ่งลักษณะทางกายภาพก็เป็นตัวกำหนดหรือเป็นข้อจำกัดสำหรับการใช้พื้นที่หรือสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ ทั้งนี้การทำความเข้าใจองค์ประกอบของเมืองจึงเป็นปัจจัยหลักสำหรับการวางแผนเพื่ออนุรักษ์ โดยองค์ประกอบของเมืองจำแนกได้ 3 ส่วน ดังนี้

(1) องค์ประกอบหลัก (primary urban elements) ได้แก่ โครงข่ายเมือง ย่าน พื้นที่ย่อยของเมืองที่แบ่งแยกโดยถนนหรือบล็อก การแบ่งพื้นที่ย่อยหรือบล็อก ถนนและแนวแกน จัตุรัสเมืองหรือลานเมือง ตลาดและทางเท้ามีหลังคาคลุม และจุดชมวิว

(2) องค์ประกอบรอง (secondary urban element) ได้แก่ พื้นที่พิเศษ (พื้นที่เพื่อการศึกษาและพื้นที่ทางศาสนา) อนุสรณ์สถานด้านวัฒนธรรม (ย่านวัฒนธรรม ปราสาทและบริเวณเมืองเก่า) ย่านที่มีลักษณะเฉพาะ วิธีการก่อสร้างอาคาร

(3) องค์ประกอบด้านธรรมชาติ (nature's role) ได้แก่ ภูมิประเทศ แม่น้ำ

2.1.4 ประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์

สิ่งที่ควรอนุรักษ์มีหลายประเภทขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดประสงค์ของการอนุรักษ์ เช่น สิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ สิ่งที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สิ่งที่ยาก สิ่งที่มีความเปราะบาง ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกทำลาย หรือสิ่งที่อาจสูญหายไปหากไม่มีการสงวนรักษาไว้ เป็นต้น ทั้งนี้สิ่งที่ควรอนุรักษ์นั้นครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2555, อ้างถึงใน ชญาอนุตม์ ถาวโรฤทธิ์, 2560: 30) ได้อธิบายว่า สิ่งแวดล้อมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ประกอบด้วย (1) บริเวณธรรมชาติ (natural area) ที่สวยงามและมีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ (2) เมืองและหมู่บ้าน (town and villages) ที่มีการผสมผสานของ วิถีชีวิตที่ชัดเจน (3) เส้นขอบฟ้าและช่องมองทิวทัศน์ (skylines and view corridors) ที่มีลักษณะ โดดเด่นเป็นสัญลักษณ์ในการจดจำ (4) ย่านและชุมชนย่อย (districts and neighborhoods) ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารหรือภูมิทัศน์ของ ชุมชนรวมทั้งชุมชนบางกลุ่มที่มีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่น่าสนใจและต่างจากที่อื่น (5) ภูมิทัศน์ถนน (streetscape) แม่น้ำลำคลอง ภูมิทัศน์เมือง (townscape) ซึ่งเป็นโครงสร้างและ องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเมือง (6) รูปด้านหน้าอาคาร (facade) ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของ ภูมิทัศน์ถนนและที่ว่างของชุมชน (7) อาคาร (building) รวมไปถึงที่ตั้งและบริเวณข้างเคียง (8) วัสดุและชิ้นส่วน (objects and fragments) ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ของสิ่งก่อสร้างและอาคาร (9) มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ทั้งที่ปรากฏเป็นรูปร่างชัดเจน ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้าง สถานที่ และที่เป็นนามธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรมและวิถีชีวิต (10) สภาพโดยรอบของพื้นที่หรือ แหล่งมรดกสิ่งก่อสร้าง (setting) ที่มีความน่าสนใจทางกายภาพและทัศนียภาพ แสดงถึงความสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือกิจกรรมทางสังคมและจิตวิญญาณทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วน เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคัดเลือกเพื่ออนุรักษ์ คือ สุนทรียภาพ ความเป็นตัวแทน ความหายาก ความสำคัญ ทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรม การส่งเสริมบริเวณข้างเคียง ความเป็นเลิศในด้านใดด้านหนึ่ง

ปรานอม ต้นสุขานนท์ (2559: 30-31) ได้อธิบายไว้ว่า สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งแรกเริ่มจะสงวนรักษาสสิ่งสำคัญเดี่ยวๆ ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็นการอนุรักษ์ทั้ง บริเวณ โดยสิ่งที่อยู่ในเมืองซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ ประกอบด้วย 2 ประเภท คือ

(1) สถาปัตยกรรม ได้แก่ อาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ นับตั้งแต่กำแพงเมือง สะพาน โบสถ์ วัดและศาสนสถาน โดยคุณค่าความสำคัญของสิ่งทีควรอนุรักษ์ซึ่งใช้พิจารณาคัดเลือก เพื่ออนุรักษ์ คือ สมควรยอมรับว่าเป็นงานศิลปะหรือผลงานสร้างสรรค์ที่วิจิตรล้ำเลิศ อุดมไปด้วย คุณลักษณะแห่งตระกูลศิลปะนั้นๆ เป็นสถาปัตยกรรมที่หายากหรือไม่เหมือนที่ไหน เป็นตัวเชื่อมต่อ แห่งสถาปัตยกรรม เป็นตัวอย่างพัฒนาการทางเทคนิค เป็นสิ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญ

(2) อัตลักษณ์ของเมือง ได้แก่ กลุ่มอาคาร ผังเมือง ถนน บรรยากาศ

สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (2560: 6-14) อธิบายไว้ว่า ย่านชุมชนเก่า จัดเป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่า สิ่งทีควรอนุรักษ์ในย่านชุมชนเก่า ประกอบด้วยมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นกายภาพและไม่ใช่กายภาพ ดังนี้ ลักษณะโครงสร้างชุมชน สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์และระบบนิเวศธรรมชาติ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับมุมมอง กิจกรรมดั้งเดิมและ วัฒนธรรม ความหมายเชิงประวัติศาสตร์ การสืบปฏิบัติประเพณี และความทรงจำที่มีต่อพื้นที่นั้นๆ

2.1.5 การประเมินคุณค่าความสำคัญ

สิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความสำคัญกับมนุษย์ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์หรือดำรงคุณค่าความสำคัญเอาไว้ การศึกษาและประเมินคุณค่าความสำคัญเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์ เนื่องจากเป็นการพิจารณาว่าสิ่งนั้นๆ มีคุณค่าโดดเด่นในด้านใดบ้างและมีความสำคัญในระดับใด ทำให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดและทราบถึงคุณค่าความสำคัญที่รองลงมา เพื่อนำไปสู่การวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้โดยยังคงคุณค่าความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย รวมไปถึงการเลือกวิธีการจัดการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่เป็นการทำลายหรือลดทอนคุณค่าความสำคัญที่มี โดยคุณค่าความสำคัญเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นจากประสบการณ์ การเรียนรู้ พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงบริบทของสังคมนั้นๆ จึงทำให้การกำหนดคุณค่าความสำคัญที่ความแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้การรับรู้ของมนุษย์ที่แตกต่างกันก็ส่งผลกับการกำหนดคุณค่าความสำคัญ โดยคุณค่าความสำคัญนั้นสามารถมีได้หลายด้านซึ่งในบางครั้งก็ขัดแย้งหรือซ้ำซ้อนกันภายในตัวเองจนกลายเป็นประเด็นยุ่งยากในการจัดการ นักวิชาการและองค์กรต่างๆ จึงได้เสนอเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองไว้มากมาย โดยจะกล่าวถึงเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญที่ได้รับการยอมรับและอ้างอิงถึงเสมอเพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจและใช้เป็นแนวทางสำหรับการสร้างเกณฑ์การประเมินที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548: 23) กล่าวถึงการประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม ว่าเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณค่าความสำคัญประกอบด้วย 2 ส่วน คือ คุณค่าและสภาพความแท้ดั้งเดิม ซึ่งส่วนแรกเป็นตัวบ่งบอกคุณค่าด้านต่างๆ ส่วนที่สองเป็นตัวบ่งบอกว่าคุณค่านั้นๆ ตกทอดถึงปัจจุบันมาน้อยเพียงใด ดังนี้

(1) คุณค่า (Value) คุณค่าคือสิ่งที่ให้ประโยชน์ไม่ว่าทางกายภาพหรือทางจิตใจกับมนุษย์ ซึ่งคุณค่านั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

(1.1) คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity Value) คุณค่าด้านศิลปะและเทคนิค (Artistic & Technical Value) คุณค่าในเรื่องความหายาก (Rarity Value)

(1.2) คุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value) คุณค่าด้านการใช้สอย (Functional Value) คุณค่าด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ คุณค่าด้านสังคม (Social Value) คุณค่าด้านการเมือง (Political Value)

(2) สภาพความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ได้แก่ ที่ตั้ง (Location) บริเวณโดยรอบ (Setting) วัสดุ (Material) รูปแบบ (Style)ฝีมือช่าง/เทคนิคการก่อสร้าง (Craftsmanship)

Australia ICOMOS (2000: 12) ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ในกฎบัตร Burra Charter 1999 ว่ามรดกวัฒนธรรมนั้นประกอบด้วยคุณค่า 4 ด้าน ดังนี้

(1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical significance) แสดงถึงการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการการดำรงอยู่ของกลุ่มชนและสังคมที่สืบทอดกันมาแต่อดีต เป็นคุณค่าที่เนื่องด้วยการมี อิทธิพลหรือได้รับอิทธิพลซึ่งเชื่อมโยงกับบุคคล เหตุการณ์หรือกิจกรรมในประวัติศาสตร์ ยุคสมัย ความสำคัญในการสร้างและสถานที่ การพัฒนาหรือขั้นตอนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์ วิวัฒนาการของประเทศหรือชุมชน และคุณค่าจะมีมากขึ้นหากหลักฐานเชิงประจักษ์ดำรงสถานะอยู่

(2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่า เชิงความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับมุมมองและการรับรู้ความงามทางประสาทสัมผัส สามารถพิจารณาได้จาก คุณลักษณะภายนอกที่มองเห็นหรือสัมผัสได้ เช่น รูปแบบ ขนาด สี พื้นผิว วัสดุ จังหวะ กลิ่น เสียง การผสมผสาน ความสมดุลและกลมกลืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานที่และการใช้ หรือความงามที่เป็น แรงบันดาลใจและกระตุ้นให้มีการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ รวมถึงความงามที่แสดงในเชิงทักษะขั้นสูง

(3) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นความนิยมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งของหรือสถานที่ซึ่งมีความหมายเชิงสังคม สำนึกความเป็นชาติ จิตวิญญาณหรือมิติทางวัฒนธรรม อื่นๆต่อกลุ่มบุคคล โดยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หรือมีความสำคัญต่อกลุ่มบุคคล

(4) คุณค่าทางวิชาการ (Scientific Significance) สิ่งที่เป็นแหล่งข้อมูลหรือความรู้ ต่างๆ นั้นให้คุณค่าเชิงการมีส่วนร่วมในข้อมูลทั้งในด้านความหายาก เอกลักษณะ คุณภาพหรือการเป็น ตัวแทน และคุณค่านี้เกี่ยวข้องกับคุณภาพของข้อมูลซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้จากแหล่งความรู้และข้อมูลนั้น ต้องสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ หรือเป็นกระบวนการศึกษาตามหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รวมถึงความสำคัญของสิ่งที่ได้จากแหล่งความรู้และข้อมูลที่น่าไปสู่ข้อมูลต่อไปและเกิดประโยชน์

Feilden and Jokilehto (1998: 17) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญของ มรดกวัฒนธรรมว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ คุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural values) และคุณค่าด้าน เศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย (contemporary socio-economic values) ซึ่งสาระสำคัญนั้นมีความ สอดคล้องกับเกณฑ์ประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรมของสำนัก งานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย Feilden and Jokilehto ยังกล่าวไว้ ด้วยว่า การพิจารณาความแท้และบูรณภาพเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม

(1) ความแท้ (authenticity) หมายถึง การคงอยู่ของความดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ วัสดุ (material) ฝีมือช่าง (workmanship) รูปแบบ (design) สภาพโดยรอบ (setting)

(2) บูรณภาพ (integrity) หมายถึง ความครบถ้วนสมบูรณ์/การรักษาองค์รวม (wholeness) และการไม่รบกวนใดๆ (intactness) โดยการรักษาความแท้ทั้ง 4 ด้านหมายถึงการ รักษาบูรณภาพเอาไว้ได้ แต่หากมีการเปลี่ยนแปลงโดยไม่เหมาะสมก็จะเกิดการสูญเสียบูรณภาพ

กรมศิลปากร (2552: 2-7, 10-12) กล่าวถึงการจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานไว้ว่าในการควบคุมดูแลรักษาโบราณสถานนั้นจะจำแนกเป็นประเภทและระดับต่างๆ ตามลำดับความสำคัญเนื่องจากโบราณสถานมีอยู่จำนวนมาก และทุกแห่งต่างก็มีคุณค่าความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้วยกันทั้งสิ้น แต่โบราณสถานแต่ละแห่งจะมีลักษณะเด่นในด้านต่างๆ และความต้องการในการดูแลรักษามากน้อยแตกต่างกันไป ดังนั้นเพื่อเกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานจึงมีการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าขึ้นโดยนำสาระสำคัญมาจาก Charter ต่างๆ อันเป็นที่ยอมรับในระดับสากลสำหรับการจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานของกรมศิลปากรประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

(1) การประเมินคุณค่า ประกอบด้วย 5 ด้าน

(1.1) คุณค่าทางสุนทรียภาพ พิจารณาจาก ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ผังบริเวณ และความกลมกลืนของอาคารกับสภาพแวดล้อม

(1.2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิจารณาจาก ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ประวัติศาสตร์ศิลปะสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์การก่อสร้างหรือบูรณะที่มีความสำคัญ ความเป็นหลักฐานทางโบราณคดี อายุสมัย

(1.3) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา พิจารณาจาก ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (วัสดุ เทคโนโลยี/ฝีมือช่าง รูปแบบศิลปกรรม/สถาปัตยกรรม ที่ตั้ง/สภาพแวดล้อม) ความหายาก ความหมายที่เข้าใจได้ การเป็นตัวแทน (ตัวแทนของรูปแบบ ยุคสมัย หรือพื้นที่)

(1.4) คุณค่าทางสังคม พิจารณาจาก ความผูกพันต่อท้องถิ่น การเป็นที่ยอมรับ ความต่อเนื่องของการใช้สอย

(1.5) คุณค่าด้านขนาด พิจารณาจาก ขนาดเล็ก/ใหญ่

(2) การประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ พิจารณาจาก ความสมบูรณ์ของโครงสร้างองค์ประกอบ พื้นผิวและสีของวัสดุ การประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม คุณค่าของสภาพแวดล้อม ความสามารถที่จะมองเห็นได้ชัดเจน ความสัมพันธ์กับโบราณสถานใกล้เคียง ระบบการสัญจรและเข้าถึงซึ่งจัดลำดับศักยภาพในการอนุรักษ์ไว้ 3 ระดับ ดังนี้

(2.1) ศักยภาพสูง คือ มีความพร้อม/สมควร อย่างยิ่งที่จะได้รับอนุรักษ์

(2.2) ศักยภาพปานกลาง คือ มีความพร้อม/สมควร ที่จะได้รับอนุรักษ์

(2.3) ศักยภาพต่ำ คือ ยังไม่มีความพร้อม/สมควร ที่จะได้รับอนุรักษ์

(3) การประเมินการดำเนินงานอนุรักษ์ พิจารณาจาก ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพเกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือจากธรรมชาติ ซึ่งจัดลำดับการดำเนินงานอนุรักษ์ไว้ 3 ระดับ ดังนี้

(3.1) เร่งด่วน คือ เสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพมากต้องอนุรักษ์โดยด่วน

(3.2) จำเป็นแต่ไม่เร่งด่วน คือ เสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพต้องอนุรักษ์

(3.3) ยังไม่มีความจำเป็น คือ เสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพน้อยหรืออนุรักษ์ทีหลัง

ปรานอม ต้นสุขานนท์ (2559: 21) ได้อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบของเมืองมีคุณค่า ความสำคัญต่อผู้อยู่อาศัย การเก็บรักษาหรืออนุรักษ์องค์ประกอบเมืองย่อมก่อให้เกิดคุณค่าด้านต่างๆ คุณค่าที่สำคัญที่สุดของการอนุรักษ์ คือ สะท้อนความมีเอกลักษณ์และความต่อเนื่องของวัฒนธรรม รวมถึงสะท้อนว่าสิ่งที่อนุรักษ์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรม แบ่งคุณค่าออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

(1) คุณค่าทางจิตใจ ประกอบด้วย เกิดความมหัศจรรย์ใจ มีเอกลักษณ์ มีความต่อเนื่อง มีความหมายทางจิตวิญญาณและเป็นสัญลักษณ์

(2) คุณค่าทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย เป็นหลักฐาน เป็นประวัติศาสตร์ เป็นภูมิทัศน์ ภูมิสถาปัตยกรรมและระบบนิเวศ เป็นเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์

(3) คุณค่าทางการใช้ ประกอบด้วย มีประโยชน์ใช้สอย มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ มีคุณค่าทางสังคม มีคุณค่าทางการศึกษา มีคุณค่าทางการเมืองและระบบคุณธรรม

ปรานอม ต้นสุขานนท์ (2559: 100-103) ได้อธิบายไว้ว่า การอนุรักษ์เมืองจำเป็นต้องระบุ ลักษณะเฉพาะและคุณสมบัติพื้นฐาน เนื่องจากพื้นที่เมืองอาจมีลักษณะคล้ายกันจนไม่ทราบว่า ลักษณะเด่นและสิ่งที่ควรเก็บรักษาไว้ของพื้นที่นั้นคืออะไร ซึ่งการค้นพบลักษณะเด่นและคุณสมบัติพื้นฐานที่ควรเก็บรักษาไว้จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางอนุรักษ์ ส่วนการค้นพบลักษณะเด่นและคุณสมบัติพื้นฐานของพื้นที่ทำได้โดยการประเมินคุณภาพเพื่อการอนุรักษ์เมือง พิจารณาจาก 2 ส่วน คือ

(1) ลักษณะเด่น (major characteristics) พื้นที่ควรมีลักษณะเด่นที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความงามและประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันและแสดงถึงเอกลักษณ์ โดยเกี่ยวกับ สถาปัตยกรรมด้านความสำคัญ ขนาด สัดส่วน และเกี่ยวข้องกับผลที่ส่งออกมาเป็นภาพรวมของเมือง

(2) คุณสมบัติพื้นฐานการอนุรักษ์เมือง (essential qualities for conservation) ใช้เป็นแนวทางในการเลือกพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ (conservation area) พิจารณาจาก 5 องค์ประกอบ คือ พื้นที่เมือง (the urban setting) ความรู้สึกเป็นสถานที่ (sense of place) การเชื่อมโยงภายใน (internal links) รูปแบบและการออกแบบ (style & design) และฝีมือช่าง (workmanship) ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการประเมินคุณภาพเพื่อการอนุรักษ์เมืองนั้นมีส่วนที่สอดคล้องกับการประเมินคุณค่าความสำคัญตรงที่เป็นการพิจารณาเพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญเด่นชัด

2.1.6 ระดับของการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์

ในการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์จะมีความเข้มข้นมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์หรือสาเหตุของการเสื่อมโทรม

ปรานอม ต้นสุขานนท์ (2559: 32-35) แบ่งระดับของการอนุรักษ์ออกเป็น 7 ระดับ ดังนี้

(1) การป้องกันการเสื่อมสลายหรือการอนุรักษ์โดยทางอ้อม (prevention of deterioration or indirect conservation) ได้แก่ การควบคุมสภาพแวดล้อม ป้องกันสาเหตุการเสื่อมโทรม ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอและลดอันตราย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานการป้องกันความทรุดโทรม

(2) การสงวนรักษาสภาพปัจจุบัน (preservation of existing state) คือ การรักษาให้คงสภาพที่เป็นอยู่และป้องกันความทรุดโทรมที่จะเกิดขึ้น ส่วนซ่อมแซมจะกระทำเมื่อมีความจำเป็น

(3) การเสริมความมั่นคงหรือการอนุรักษ์โดยตรง (consolidation of the fabric or direct conservation) คือ การเพิ่มหรือใส่วัสดุเชื่อมประสานหรือรับน้ำหนักในโครงสร้างจริงของสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์ เพื่อให้โครงสร้างคงทนหรือโยงยึดให้เป็นชิ้นเดียวกัน โดยต้องคำนึงถึงการรักษาระบบและรูปร่างของโครงสร้างเดิม ใช้วิธีที่เหมาะสมและไม่ทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใดๆ

(4) การปฏิสังขรณ์ (restoration) คือ การฟื้นฟูแนวความคิดดั้งเดิมของวัตถุต่างๆ หรือการทำให้ความดั้งเดิมของวัตถุกลับสู่ความชัดเจน โดยทำบนพื้นฐานของการเคารพวัตถุดั้งเดิม และพยายามหลักฐานที่แท้จริง การเปลี่ยนชิ้นส่วนผู้พังหรือสูญหายต้องกลมกลืนกับโครงสร้างทั้งหมดแต่ต้องแสดงให้เห็นความแตกต่างจากของเดิมเพื่อไม่ให้เป็นการปลอมแปลงหลักฐานทางประวัติศาสตร์

(5) การฟื้นฟูสภาพ (rehabilitation) การใช้งานตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์เพราะหมายถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่ในบางกรณีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานเดิมด้วยการนำมาใช้งานหรือการทำให้ทันสมัยเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการในปัจจุบัน โดยอาจมีหรือไม่มีเปลี่ยนแปลงรูปแบบเดิม นั้นเป็นหนทางเดียวที่คุณค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพจะถูกรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(6) การผลิตชิ้นส่วนใหม่ (reproduction) คือ การจำลองหรือสร้างใหม่ให้เหมือนเดิม ทั้งเพื่อเปลี่ยนแทนชิ้นส่วนที่ถูกนำไปเก็บรักษา เพื่อทดแทนชิ้นส่วนที่สูญหาย เสื่อมโทรม หรือถูกทำลาย เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพ ซึ่งชิ้นส่วนใหม่ที่นำไปแทนที่นั้นก็เพื่อรักษาเอกภาพโดยรวม

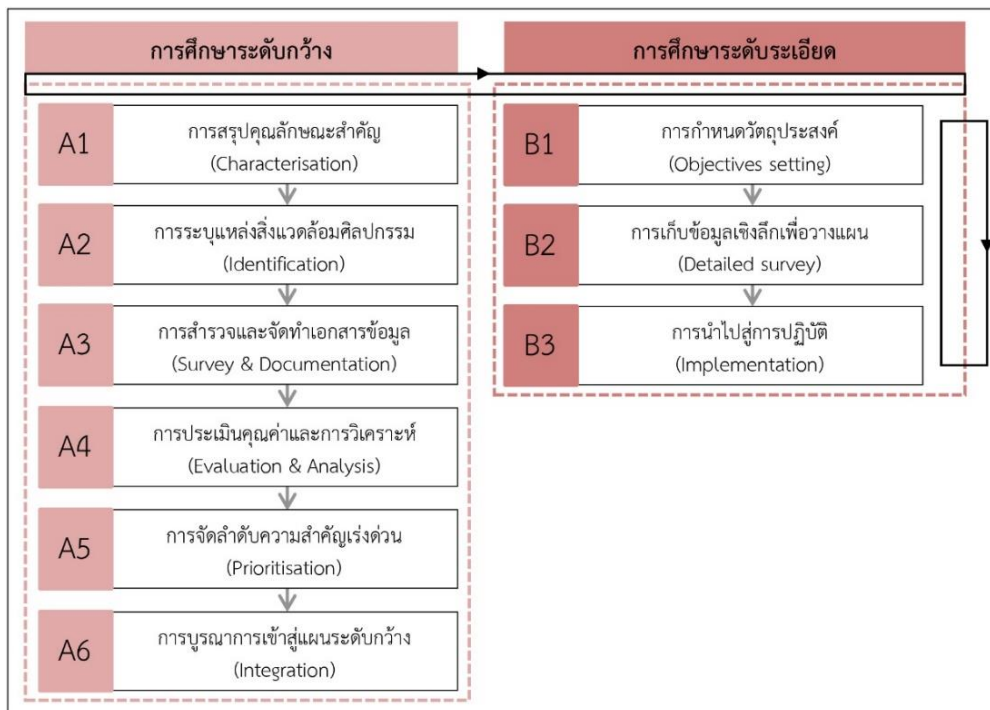
(7) การสร้างใหม่ (reconstruction) คือ การสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างหรืออื่นๆ ขึ้นใหม่ให้มีสภาพเหมือนเดิมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้สูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

Catanese and Snyder (1988) กล่าวว่า ในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์อาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือใช้หลายวิธีร่วมกันได้ ซึ่งวิธีในการอนุรักษ์ประกอบด้วย การป้องกัน สงวนรักษา บูรณะ ฟื้นฟู สร้างขึ้นใหม่ ย้ายที่ตั้ง และการสื่อความหมาย (interpretation) ซึ่งเป็นการนำเสนอคุณค่าความสำคัญเพื่อให้เกิดการรับรู้และตระหนักถึง ทำได้โดยการใช้ป้ายสื่อความหมาย นิทรรศการหรือสื่อต่างๆ นอกจากนี้ยังมีกรกล่าวถึงว่าการศึกษาและวิจัย (study and research) ก็เป็นวิธีการอนุรักษ์

2.1.7 กระบวนการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์

ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (CECS) เป็นแนวทางดำเนินงานด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเกี่ยวข้องกับการดูแลพัฒนาเมือง มุ่งรักษาคุณค่าพื้นที่โดยรวมบนพื้นฐานการพิจารณาพื้นที่แบบมีชีวิต ซึ่งประโยชน์ใช้สอยปัจจุบันกลมกลืนไปกับการป้องกันรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ โดยจัดทำขึ้นเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาอย่าง

เหมาะสมสามารถดำรงคุณค่า ความสำคัญควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีขั้นตอนการดำเนินการ 2 ส่วน ดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548: 3)

ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนดำเนินการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2548)

1) การศึกษาระดับกว้าง

1.1) การสรุปคุณลักษณะสำคัญ เป็นการศึกษากาภาพรวมของพื้นที่เพื่อสรุปคุณลักษณะ แล้วนำรายชื่อของสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นคุณลักษณะสำคัญมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ซึ่งกำหนดไว้เป็นสาระสำคัญ (Them) 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรม

1.2) การระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เป็นการระบุพื้นที่ที่มีความสำคัญเบื้องต้นโดยนำรายชื่อของสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นคุณลักษณะสำคัญมาจัดทำผังกายภาพตามกลุ่มสาระสำคัญสำหรับใช้เป็นฐานข้อมูล แล้วการนำผังกายภาพแต่ละกลุ่มสาระสำคัญมาซ้อนทับกันพิจารณาจำนวนการซ้อนทับกันของสาระสำคัญในเรื่องต่างๆ เพื่อระบุหาบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญ

1.3) การสำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยระบุขอบเขตของพื้นที่ที่สำรวจและทำการสำรวจร่วมกับคนในพื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงตำแหน่ง องค์ประกอบสำคัญและสภาพทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ อาจใช้เป็นรายการตรวจสอบ (Check list) เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วน โดยเก็บทั้งข้อมูลระดับพื้นที่และระดับองค์ประกอบสำคัญเป็นระบบฐานข้อมูล

1.4) การประเมินคุณค่าและการวิเคราะห์ การนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 3 มาประเมินและวิเคราะห์ 3 ด้าน คือ ด้านคุณค่าความสำคัญ (ได้กล่าวถึงไว้แล้วในหัวข้อที่ 2.1.4) ด้านภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ในส่วนนี้เป็นการมองแนวโน้มและระบุปัจจัยการสูญเสียคุณค่าความสำคัญและสภาพความแท้ดั้งเดิมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งในระดับองค์ประกอบและภาพรวมของพื้นที่ ทั้งปัจจัยภายนอกและภายในควบคู่กันอย่างรอบด้านซึ่งจะทำให้บรรเทาและป้องกันความสูญเสีย รวมถึงช่วยให้สามารถกำหนดแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ด้านแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ ในส่วนนี้เป็นการพิจารณาถึงแนวทางในการเก็บรักษาคุณค่าความสำคัญของพื้นที่และป้องกันด้านภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น ซึ่งนำมาใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนงาน

1.5) การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน เป็นการพิจารณาเลือกพื้นที่ซึ่งผลการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนจะเป็นตัวบ่งชี้พื้นที่ที่มีความจำเป็นในการดำเนินงานก่อนและหลัง

1.6) การบูรณาการเข้าสู่แผนระดับกว้าง เป็นการเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลสารสนเทศ (GIS) เพื่อนำไปใช้เป็นชั้นข้อมูลที่เป็นส่วนประกอบของการจัดทำผังเมืองหรือผังพัฒนาต่างๆ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้การกำหนดแนวทางพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับพื้นที่

2) การศึกษาระดับละเอียด

2.1) การกำหนดวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์เป็นกรอบกำหนดการทำงานให้สอดคล้องกับจุดหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์อาจเริ่มจากประเด็นปัญหาแล้วแปลงสู่วัตถุประสงค์

2.2) การเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อวางแผน การเก็บข้อมูลที่มีผลกับคุณลักษณะสำคัญของพื้นที่ในทุกองค์ประกอบที่มีในพื้นที่ โดยใช้วิธีที่เหมาะสมกับข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

2.3) การนำไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

- การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผน เป็นการนำข้อมูลเชื่อมโยงเข้าสู่เครื่องมือการวางแผนเพื่อให้รูปแบบการดำเนินการชัดเจนขึ้น เช่น เชื่อมโยงแนวทางการดำเนินงานของรัฐเข้าสู่ฐานทรัพยากรในพื้นที่แล้วกำหนดเป็นมาตรการและแผนงาน ดังนี้ (1) มาตรการส่งเสริมการเก็บรักษาอาคารเก่า โดยมีแผนงานคือจัดทำทะเบียนอาคารเก่าเพื่ออนุรักษ์จัดทำคู่มือการปรับปรุงอาคารเก่า จัดอบรมช่างโดยช่างฝีมือดั้งเดิม (2) มาตรการส่งเสริมการสร้างอาคารให้กลมกลืนกับอาคารเก่า โดยมีแผนงานคือระบุตำแหน่งอาคารใหม่ที่ไม่เข้ากันกับบริบทและบริเวณที่ต่อเนื่องกับอาคารเก่าในพื้นที่ จัดทำคู่มือการออกแบบอาคารใหม่ (Design guideline) (3) มาตรการส่งเสริมการใช้อาคารเก่าที่ทิ้งร้างเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยมีแผนงานคือระบุอาคารเก่าที่ทิ้งร้างเพื่อปรับเป็นศูนย์การเรียนรู้ (4) มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงนิเวศ โดยมีแผนงานคือกำหนดเส้นทาง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก อบรมบุคลากรให้มีความรู้ข้อมูลพื้นที่

- การกำหนดมาตรการเพื่อการอนุรักษ์ มาตรการมี 2 รูปแบบ คือ มาตรการจูงใจและมาตรการควบคุม ซึ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างกันต้องพิจารณาตามความจำเป็น

- (1) มาตรการจูงใจ เช่น การยกเว้นภาษีบางประเภทให้กับอาคารอนุรักษ์ การอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตปรับปรุงอาคารเก่า การสร้างสิทธิพิเศษให้กับอาคารเก่าหรืออาคารใหม่ที่สร้างตามคู่มือ เช่น เพิ่มสัดส่วนพื้นที่อาคารต่อที่ดิน (FAR or GCR) การมอบรางวัลและเผยแพร่สู่สาธารณะให้กับอาคารที่อนุรักษ์ได้ดี การจัดกิจกรรมสร้างการรับรู้สาธารณะ (Public awareness) เพื่อเผยแพร่ความรู้และคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ การออกเงินสนับสนุนร่วมกับเจ้าของบ้านในการปรับปรุง
- (2) มาตรการควบคุม เช่น การกำหนดความสูง การใช้ที่และดินอาคาร การกำหนดวัสดุ สี และรูปแบบของหลังคา การขึ้นทะเบียนโบราณสถานอาคารอนุรักษ์ เป็นต้น

- การจัดทำผังกายภาพเพื่อการอนุรักษ์ เช่น แบบผังเสนอแนะเชิงพื้นที่และแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อคงความสมดุลของนิเวศชุมชนและคุณค่าโดยรวมของพื้นที่ ผังเสนอแนะเชิงองค์ประกอบ เพื่อรื้อฟื้นและรักษาคุณค่าองค์ประกอบสำคัญ หรือแผนที่ชุมชน

2.1.8 แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์

หลักการอนุรักษ์มักจะเกี่ยวข้องกับการเล็งเห็นและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ การดูแลรักษาเพื่อให้องค์คุณค่าความสำคัญ การควบคุมการเปลี่ยนแปลงเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจทำให้สูญเสียคุณค่า การดำเนินการอนุรักษ์และการบริหารจัดการเพื่อให้การอนุรักษ์และการพัฒนาสามารถควบคู่ไปด้วยกันอย่างเหมาะสม รวมถึงการผนวกการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการพัฒนาหรือการวางผังเมืองเพื่อเชื่อมโยงการรักษาองค์ประกอบสำคัญและสภาพแวดล้อมโดยรวม

Catanese and Snyder (1988) และปรานอม ตันสุขานนท์ (2559: 228) กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมืองและย่านประวัติศาสตร์ไว้ โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับบริบทของเมือง การฟื้นฟูชุมชนให้กลับมามีชีวิต การจัดให้มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเพื่อประกอบกิจกรรมโดยพิจารณาถึงการออกแบบที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับการใช้งานและเพิ่มความสัมพันธ์เชิงบวกแก่ลักษณะภูมิประเทศ โครงสร้างเมืองและองค์ประกอบทางธรรมชาติของพื้นที่

2) ด้านการพัฒนาเมืองและก่อสร้างอาคาร ต้องส่งเสริมลักษณะเฉพาะและคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ ดังนี้ การบำรุงรักษาอาคาร สิ่งก่อสร้างและสภาพแวดล้อมให้ดำรงคุณค่าอยู่เสมอ การควบคุมการออกแบบสถาปัตยกรรมควรพิจารณาให้มีความกลมกลืนและเข้ากันได้กับจิตวิญญาณของอาคารข้างเคียงโดยตลอดทั้งย่าน การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างควรพิจารณาทั้งในด้านรักษาแนวอาคารเดิม มวล ความสูง วัสดุ ลักษณะภายนอกและองค์ประกอบอื่น เช่น หลังคา ประตู หน้าต่าง เพื่อไม่ให้เป็นการทำลายบรรยากาศและเกิดทัศนียภาพที่ขัดแย้ง การควบคุมความหนาแน่นของบริเวณหรือย่านควรพิจารณาถึงอัตราส่วนระหว่างพื้นที่แต่ละชั้นกับพื้นที่ดิน (FAR) และสัดส่วนของที่ดินที่มีสิ่งปลูกสร้างปกคลุมกับไม่มี (BCR)

3) ด้านการคุ้มครองคุณค่าความงามและบรรยากาศโดยรวม สามารถทำได้โดยการขึ้นทะเบียนวัตถุและบริเวณเพื่อให้การป้องกันแก่สิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติไปควบคู่กันการดูแลรักษาบรรยากาศโดยรวมและลักษณะพิเศษที่ปรากฏในพื้นที่ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ธรรมชาติและป่าไม้ การรักษาพื้นที่โดดเด่นทางภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวซึ่งเป็นแหล่งที่งดงามและให้ความรื่นรมย์แก่เมือง การสร้างสรรค์ภูมิทัศน์และพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยคำนึงถึงความกลมกลืนกับธรรมชาติ สำหรับโครงการพัฒนาและก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่างๆ เช่น สะพานลอย ถนนคร่อมคลอง ควรพิจารณาอย่างระมัดระวังก่อนดำเนินการเพราะอาจสร้างให้เกิดความเสียหายแก่ทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่

4) ด้านเส้นทางสัญจร ระบบถนนควรสร้างเลี้ยวบริเวณที่จะอนุรักษ์ และถนนเดิมในบริเวณอนุรักษ์ให้ปรับเปลี่ยนเป็นทางเท้า ส่งเสริมการเดินและใช้จักรยานในเขตอนุรักษ์ ทางเท้าควรพิจารณาให้มีความเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย มีอุปกรณ์ประกอบถนนและบริเวณที่ปลูกต้นไม้ ส่วนที่เป็นทางเดินของทางเท้าต้องมีความกว้างที่เหมาะสมและทางเท้าได้ขยายความกว้างเฉพาะในย่านพาณิชยกรรม ถนนบางสายที่มีคุณค่าความสำคัญอาจมีการนำสายไฟฟ้าใต้ดิน ส่งเสริมการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ การควบคุมและลดการจราจรสำหรับรถยนต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งรถส่วนตัวและคืนเมืองให้กับคนและจักรยาน อาจปิดการจราจรบนถนนบางแห่งแล้วเปิดเป็นทางเท้าเพื่อส่งเสริมการจับจ่ายซื้อของซึ่งอาจให้มีหาบเร่แผงลอยที่เป็นระเบียบเรียบร้อยร่วมอยู่ด้วยเป็นสัดส่วน

5) ด้านบริการสาธารณะ การมีปัจจัยพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพมีระบบสาธารณูปการกระจายอยู่ในระยะและบริเวณที่เหมาะสม การควบคุมเสียงรบกวนจากยานพาหนะ กิจกรรมต่างๆ และโรงงานอุตสาหกรรม การควบคุมป้ายโฆษณาควรพิจารณาทั้งในด้านขนาด รูปแบบ ตำแหน่งและการติดตั้งเพื่อไม่ให้เกิดการบดบังทัศนียภาพหรือกระทบกระเทือนต่อสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยของสาธารณะชน

6) ด้านการบริหารจัดการ การจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อดำเนินงานอนุรักษ์ นอกจากนี้การรักษาความสัมพันธ์ของสิ่งที่มีคุณค่ากับสภาพแวดล้อมโดยรวม การรักษามุมมองและเส้นขอบฟ้า การรักษาประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรมในด้านความหลากหลายและความต่อเนื่องตามช่วงเวลาและยุคสมัย การสืบทอดประเพณีและภูมิปัญญา รวมถึงวางแผนเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่ก็เป็นแนวทางการอนุรักษ์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561: 22)

2.1.9 แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทางตรงสามารถทำได้หลายวิธี หลักสำคัญคือการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ในทางอ้อมทำได้โดยการพัฒนาคุณภาพประชากร การใช้มาตรการต่างๆ ทางสังคม ทางกฎหมาย การวางนโยบายของรัฐและการศึกษาวิจัย ในเรื่องนี้จะ

กล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ในรูปแบบการกำหนดพื้นที่และวางแผนใช้ประโยชน์เพื่อควบคุมความเปลี่ยนแปลงและรักษาคุณค่า ส่วนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในความเป็นจริงแล้วสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งเปราะบางเมื่อถูกทำให้สูญเสียสภาพตามธรรมชาติไปแล้วการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่นั้นเป็นเรื่องยาก ต้องใช้เวลาและลงทุนลงแรงอย่างมากทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การให้ความสำคัญและมุ่งไปที่การปกป้องรักษาสิ่งที่ยังเหลืออยู่เป็นสิ่งที่ควรทำมากกว่า แต่เมื่อเกิดการเสื่อมโทรมขึ้นแล้วการฟื้นฟูจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างเลี่ยงไม่ได้ ในที่นี้จะกล่าวถึงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยวิธีธรรมชาติเป็นหลัก

1) การกำหนดพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมหมายถึงพื้นที่อนุรักษ์ที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 43 และ 45 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกลไกทางกฎหมายที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือป้องกันหรือยับยั้งการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินการซึ่งเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าทั้งทางธรรมชาติและศิลปกรรมให้คงอยู่และใช้ประโยชน์ได้ยั่งยืน การกำหนดพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีจุดประสงค์เพื่อป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้อยู่ได้อย่างสมดุลตามระบบนิเวศธรรมชาติและคงความสมบูรณ์เพื่อคนรุ่นหลังได้ใช้ต่อไปในอนาคต รวมทั้งแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเป็นมาตรการเสริมให้กฎหมายอื่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1) หลักเกณฑ์ในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 43 และ 45 กำหนดลักษณะพื้นที่ที่เข้าข่ายเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) พื้นที่ที่มีลักษณะตามมาตรา 43 คือ พื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่ต่างจากที่อื่นโดยทั่วไป พื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย และพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์

(2) พื้นที่ที่มีลักษณะตามมาตรา 45 คือ พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม หรือเขตควบคุมมลพิษ โดยพื้นที่เหล่านั้นมีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤต จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขทันทีแต่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมายหรือไม่สามารถแก้ปัญหาได้

การจำแนกเขตการจัดการในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ โดยเขตการจัดการพื้นที่คุ้มครองประกอบด้วย เขตอนุรักษ์ เขตจำกัดการพัฒนา เขตพัฒนาเข้มข้น เขตการใช้ประโยชน์แบบวิถีเดิม เขตโบราณสถานและแหล่งวัฒนธรรม เขตฟื้นฟูธรรมชาติและเขตกันชนเป็นต้น

1.2) หลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ

หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ห้ามกระทำการใดที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบ ในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติหรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการที่จะดำเนินการต้องเสนอ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กำหนดวิธีการจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้นรวมทั้งการ กำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่ (กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ, 2562: 1)

2) การกำหนดแนวเชื่อมต่อระบบนิเวศ

การบุกรุกและเปลี่ยนแปลงสภาพป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบ ต่างๆ ทั้งการตั้งถิ่นฐาน การเกษตรกรรม การตัดถนน การพัฒนาพื้นที่และก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ป่าไม้ถูกตัดขาดออกจากกันเป็นกลายหย่อมขนาดเล็กและเกิดสภาวะ การแตกกระจายของผืนป่า มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านขนาดและโครงสร้างทางธรรมชาติทำให้ สิ่งมีชีวิตอยู่ในสภาวะไม่สมดุล หย่อมป่าขนาดเล็กมีชีวภูมิศาสตร์แบบเกาะ (Island Biogeography) ส่งผลให้จำนวนชนิดพันธุ์ลดลง พืชและสัตว์เกิดการผสมพันธุ์ในหมู่ญาติทำให้มีพันธุ์กรรมที่อ่อนแอลง และอาจสูญพันธุ์ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การทำให้พื้นที่หย่อมป่าสามารถ กลับมารวมตัวกันได้อีกครั้งจะสร้างความต่อเนื่องให้กับระบบนิเวศและเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์

2.1) การแตกกระจายของผืนป่า การแตกกระจายของผืนป่ามีกระบวนการ เกิดหลายแบบซึ่ง Hunter (2002, อ้างถึงใน ทรงธรรม สุขสว่าง และธรรมบุญ เต็มไชย, 2557: 21-22) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการเกิดการแตกกระจายของผืนป่า (Fragmentation Process) ได้ดังนี้

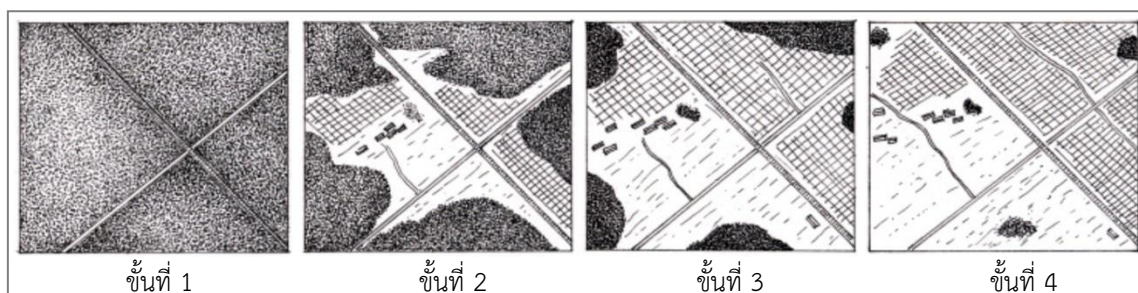
(1) การตัดผ่าน (dissection) เป็นขั้นแรกของการเกิดการแตก กระจาย โดยการตัดเส้นทางคมนาคมและพัฒนาเส้นทางประเภทต่างๆ ทั้งถนน ทางรถไฟและทางเดิน เป็นการเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ของมนุษย์ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสูญเสียพื้นที่ธรรมชาติ

(2) การเป็นรูทะลุของผืนป่า (perforation) กิจกรรมต่างๆ ของ มนุษย์เป็นตัวการทำลายพื้นที่ธรรมชาติ โดยการทำลายเริ่มจากพื้นที่ขนาดเล็กเหมือนการเจาะรูไปบน พื้นที่ธรรมชาติ การลดลงของพื้นที่ธรรมชาติจะแปรผันตามระดับความเข้มข้นของกิจกรรมของมนุษย์

(3) การแตกกระจายของผืนป่า (fragmentation) เมื่อมีการตั้งถิ่น ฐานของมนุษย์การขยายพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมจะเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้พื้นที่ ธรรมชาติเริ่มแยกตัวห่างออกจากกัน เกิดพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ระหว่างป่าและท้ายที่สุดเกิดเป็นหย่อม ป่าขนาดใหญ่ โดยพื้นที่ที่อยู่โดยรอบยังคงมีสภาพเป็นป่าธรรมชาติอยู่

(4) การลดจำนวนพื้นที่ป่า (attrition) เวลาผ่านไปไม่กี่รุ่นของ มนุษย์การขยายพื้นที่ทำกินทำให้พื้นที่หย่อมป่าขนาดใหญ่เปลี่ยนแปลงไปเป็นหย่อมป่าขนาดเล็ก พื้นที่โดยรอบเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ในประเภทต่างๆ ในที่สุดแล้วพื้นที่

ป่าธรรมชาติก็ถูกพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมต่างๆของมนุษย์

ภาพที่ 5 แสดงกระบวนการเกิดการแตกกระจายของผืนป่า

ที่มา : หน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าไม้, (2549)

2.2) ความสำคัญของการเชื่อมต่อระบบนิเวศ แนวเชื่อมต่อทั้ง Ecological Corridor และ Wildlife Corridor เป็นเครื่องมือที่สามารถรักษาความเชื่อมโยงทางธรรมชาติของระบบนิเวศให้มีกระบวนการที่สมบูรณ์ ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมหรือช่วยเหลือให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์สามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างถิ่นอยู่อาศัยที่มีระยะทางห่างกันได้ การเคลื่อนย้ายของประชากรสัตว์จากพื้นที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งเป็นการเพิ่มพื้นที่หากินและสร้างโอกาสการเจอกลุ่มอื่น ซึ่งเอื้อให้เกิดกระจายพันธุ์ ลดการผสมเลือดชิด (inbreeding) สร้างความมั่นคงและแข็งแรงให้สังคมสัตว์ป่า อีกทั้งพรรณพืชจะมีโอกาสแพร่พันธุ์ไปยังพื้นที่ป่าที่ห่างไกลออกไป การเชื่อมต่อระบบนิเวศด้วยแนวเชื่อมต่อเป็นการฟื้นฟูธรรมชาติในพื้นที่ที่ถูกทำลายจากการพัฒนาซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล มีเป้าหมายหลักในการรวมพื้นที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าไว้ด้วยกันเพื่อช่วยให้กระบวนการทางระบบนิเวศป่าไม้มีความสมบูรณ์ มีการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตและเพิ่มความสมบูรณ์ในพื้นที่ธรรมชาติ โดยการเชื่อมต่อกันของพื้นที่มีข้อพิจารณาหลัก 2 ประการ คือ

(1) ลักษณะความต่อเนื่องของพื้นที่ พิจารณามุมมองด้านโครงสร้าง (structural connectivity) โดยเน้นลักษณะหรือรูปลักษณะภายนอกที่ทำการเชื่อมต่อ เช่น ความกว้าง ความยาว ความแคบหรือความโค้งของทางเชื่อมต่อ

(2) ความสามารถในการเคลื่อนที่ของสิ่งมีชีวิต พิจารณาที่หน้าที่ของแนวเชื่อมต่อในฐานะความสามารถที่ทำให้มีการเชื่อมต่อกันได้ ความสามารถในการเชื่อมต่อเป็นสิ่งบ่งบอกว่าสิ่งมีชีวิตสามารถเคลื่อนย้ายผ่านไปได้ด้วยความยากง่ายเพียงใด การส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมต่อต้องเข้าใจพฤติกรรมและชนิดพันธุ์เป้าหมายในการอนุรักษ์ การกำหนดรูปแบบแนวเชื่อมต่อที่เหมาะสมกับความต้องการของสิ่งมีชีวิต และมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

2.3) รูปแบบการสร้างแนวเชื่อมต่อ มี 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) การเชื่อมต่อถิ่นที่อาศัยแบบโมเสค (Habitat mosaics) เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่ป่าที่มีสภาพนิเวศวิทยาต่างกัน มีสังคมพืชหลากหลาย ระดับความสูงหรือสภาพภูมิประเทศต่างกัน การเชื่อมต่อกันได้จะสามารถตอบสนองต่อการอนุรักษ์ได้ทั้งระดับพันธุกรรม ชนิด และกระบวนการทางนิเวศของป่าไม้ เนื่องจากการเชื่อมต่อถิ่นอาศัยในลักษณะนี้เป็นการรวมพื้นที่ป่าหลายแบบให้เป็นป่าผืนใหญ่ และแนวเชื่อมต้อมีความหลากหลายทางระบบนิเวศอีกทั้งมีขนาดกว้าง

(2) การเชื่อมต่อถิ่นที่อาศัยโดยระบบนิเวศเดิม (Habitat Corridor) เป็นการเชื่อมต่อถิ่นอาศัยที่เหมาะสมผ่านสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากถูกแบ่งให้แยกออกจากกันด้วยกิจกรรมของมนุษย์ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมหรือถนน ซึ่งพื้นที่ถูกรบกวนและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก การเชื่อมต่อถิ่นอาศัยรูปแบบนี้เป็นการสร้างแนวเชื่อมขนาดเล็กที่มีลักษณะเป็นทางแคบยาวต่อเนื่องกันระหว่างหย่อมป่าขนาดใหญ่ โดยต่อเนื่องกับระบบนิเวศเดิม เช่น ลำน้ำและชายฝั่ง แนวป่าริมถนน พื้นที่ไร่ร้างที่ฟื้นตัวตามธรรมชาติ พื้นที่ที่ปลูกป่าขึ้นใหม่ ซึ่งต้องรักษาความสม่ำเสมอพร้อมทั้งมีความกว้างที่เหมาะสมเพื่อให้สิ่งมีชีวิตสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างผืนป่าได้

(3) การเชื่อมต่อถิ่นที่อาศัยโดยใช้หย่อมป่าที่กระจายอยู่ในแนวเชื่อม (Stepping stones) เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่ป่าในบริเวณที่มีการพัฒนา ซึ่งพื้นที่เปลี่ยนสภาพไปมากจนป่าถูกแบ่งออกเป็นหย่อมๆ ขนาดเล็กและกระจัดกระจาย การเชื่อมต่อถิ่นอาศัยในลักษณะนี้ยึดการจัดเรียงตัวของหย่อมป่าที่เหมาะสมและมีระยะทางที่สั้นที่สุดเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องเอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนย้ายของสิ่งมีชีวิตให้ขยับไปที่ละจุดจนถึงเป้าหมายที่เป็นถิ่นที่อาศัย

ภาพที่ 6 แสดงการเชื่อมต่อถิ่นที่อาศัยแบบต่างๆ

ที่มา : ทรงธรรม สุขสว่างและธรรมบุญ เต็มไชย, (2557)

2.4) ความกว้างของแนวเชื่อมต่อ

ความกว้างของแนวเชื่อมพิจารณาจากความเหมาะสมที่สิ่งมีชีวิตสามารถเคลื่อนที่ไปได้ แนวเชื่อมที่มีประสิทธิภาพต้องมีส่วนพื้นที่แกนกลางของถิ่นที่อาศัย (core area) ภายในแนวเชื่อมต่อในระดับหนึ่งเพื่อให้สัตว์ใช้เป็นแหล่งอาหารและที่หลบภัย ซึ่งแนวเชื่อมต้อมีความกว้างมากยิ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเคลื่อนที่และส่งเสริมให้มีชนิดพันธุ์ที่หลากหลายสามารถใช้แนวเชื่อมต่อได้ ความกว้างของแนวเชื่อมไม่ได้มีการกำหนดเอาไว้เป็นที่แน่นอน โดยประสิทธิภาพจะผันแปรไปตามความยาวของแนวเชื่อม ความต่อเนื่องและคุณภาพของถิ่นที่อาศัย

Harris and Scheck (1991) ได้เสนอไว้ว่าหากต้องการให้แนวเชื่อมต่อยังคงรักษากระบวนการของ Meta population ให้คงอยู่เป็นร้อยปี ความกว้างของแนวเชื่อมต่ออย่างน้อยที่สุดควรอยู่ในช่วง 100 - 1,000 เมตร แต่ถ้าต้องการให้แนวเชื่อมต่อสามารถช่วยให้กระบวนการทางนิเวศดำเนินต่อไปได้ในช่วงทศวรรษ ความกว้างของแนวเชื่อมต่อไม่ควรน้อยกว่า 1 กิโลเมตร แต่สามารถให้กว้างกว่าได้ และความกว้างของแนวเชื่อมต่อแปรผันไปตามชนิดของสิ่งมีชีวิตในกลุ่มเป้าหมาย

ระดับมาตราส่วนเชิงพื้นที่ของการเชื่อมต่อ (Spatial scale of linkage) แบ่งเป็น 3 ระดับ

(1) ระดับภูมิท้องถิ่น การเชื่อมต่อระหว่างหย่อมป่า ทางน้ำไหลหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ ใช้ทางลอดหรือทางข้ามของสัตว์ แนวคูคลองและรั้วพุ่มตามธรรมชาติเป็นทางเชื่อม

(2) ระดับภูมิภาค เป็นการเชื่อมต่อระหว่างภูมิทัศน์ของพืชพรรณที่มีภูมิภาคขนาดใหญ่ โดยการใช้น้ำหรือลำน้ำ และแนวสันเขาเป็นทางเชื่อม

(3) ระดับทวีปหรือการข้ามทวีป ใช้แนวเทือกเขาเป็นทางเชื่อม

2.5) ประเภทของแนวเชื่อมต่อ

(1) แนวเชื่อมที่ไม่ได้มาจากการวางแผน เป็นแนวเชื่อมต่อตามธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ มีสิ่งกีดขวางกั้นระดับหนึ่งซึ่งสิ่งมีชีวิตเคลื่อนที่ไปมาได้ เช่น คูคลองเพื่อการระบายน้ำตามธรรมชาติ (greenway) รั้วพุ่มไม้ (Hedge row and fence row)

(2) แนวเชื่อมที่มาจาก การวางแผน เป็นแนวเชื่อมต่อที่ถูกออกแบบเพื่อเชื่อมต่อ เช่น ถนนยกระดับ (Overpass) อุโมงค์ (Underpass) ที่เป็นทางลอดหรือข้ามของสัตว์

2.6) ข้อดีของแนวเชื่อมต่อ

(1) รักษาความหลากหลายของชนิดพันธุ์ เพิ่มโอกาสในการสร้างประชากรและลดการสูญพันธุ์ เนื่องจากลดการแบ่งแยกถิ่นที่อาศัยสิ่งมีชีวิตจึงดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

(2) ลดโอกาสการผสมแบบเลือดชิดที่ทำให้เสี่ยงต่อการสูญเสียทางพันธุกรรม การมีถิ่นอาศัยที่กว้างขึ้นส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนพันธุกรรม เป็นการรักษาความหลากหลายทางพันธุกรรมในประชากร

(3) สิ่งมีชีวิตสามารถเคลื่อนย้ายจากถิ่นที่อาศัยเดิมไปยังถิ่นที่อาศัยแห่งใหม่ที่มีความเหมาะสมมากกว่าได้ และความหลากหลายของถิ่นที่อาศัยช่วยให้สิ่งมีชีวิตแต่ละช่วงวัยสามารถเลือกถิ่นที่อาศัยที่เหมาะสมตามวงจรชีวิตซึ่งเป็นการลดอัตราการตายของประชากร เช่น สัตว์ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นมีแรงขับจากพฤติกรรมที่ทำให้ต้องมีอาณาเขตหากินของตนเอง

(4) เป็นพื้นที่สีเขียวที่ช่วยชะลอความรุนแรงจากภัยธรรมชาติ

(5) เกิดพื้นที่สีเขียวต่อเนื่องที่ช่วยจำกัดการเติบโตของเมือง ทั้งยังช่วยให้มีสภาพภูมิทัศน์โดยรวมที่ร่มรื่น ส่งเสริมให้เกิดการนันทนาการซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าทางบวกให้กับพื้นที่ (ทรงธรรม สุขสว่าง และธรรมบุญ เต็มไชย, 2557: 4-5, 16-25, 32-33)

3) การฟื้นฟูป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่สำคัญ แต่ที่ผ่านมามักถูกคุกคามด้วยกิจกรรมของมนุษย์ในลักษณะการพัฒนาพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันไปและการใช้สอยเกินขีดจำกัด ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและลดจำนวนลง ส่งผลให้มูลค่าในการให้บริการด้านนิเวศทั้งการปกป้องชายฝั่งและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงลดลงตามไปด้วย จึงมีการดำเนินการด้วยวิธีต่างๆ เพื่อฟื้นฟูป่าชายเลน การฟื้นฟูที่ประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้ต้นไม้มีการเติบโตได้เต็มที่ ที่เกิดความหลากหลายและคงสภาพตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดประโยชน์ต่อทั้งธรรมชาติและมนุษย์

3.1) หลักการฟื้นฟูป่าชายเลน การฟื้นฟูป่าชายเลนที่ประสบความสำเร็จวัดได้จากการมีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีพันธุ์ไม้หลากหลาย มีสภาพตามธรรมชาติในการฟื้นตัวเองและสามารถทำหน้าที่และให้ประโยชน์อย่างที่เราควรจะเป็นได้เต็มที่ การฟื้นฟูให้มีประสิทธิภาพสูงสุดมีหลักการ ดังนี้

(1) การศึกษาลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ที่จะฟื้นฟู เป็นศึกษาพื้นที่ สาเหตุและลักษณะการถูกทำลายหรือเสื่อมโทรม เช่น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงของน้ำจืดที่ไหลเข้ามาในพื้นที่ การลดลงของดินตะกอน หรือสาเหตุเกี่ยวเนื่องจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและงานวิศวกรรมตามแนวชายฝั่งบริเวณใกล้เคียง การศึกษาจะช่วยให้สามารถเลือกแนวทางฟื้นฟูที่เหมาะสมกับพื้นที่ ป่าชายเลนจะฟื้นคืนความสมบูรณ์ขึ้นได้เมื่อมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตกลับคืนมาสู่บริเวณนั้น

(2) การตรวจสอบสภาพชุมชนบริเวณใกล้เคียงถึงความพร้อมต่อการฟื้นฟูป่าชายเลน หากในอดีตคนในชุมชนเคยทำลายป่าชายเลนมาก่อนก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดขึ้นอีก จึงจำเป็นต้องรู้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเพื่อหามาตรการป้องกัน การฟื้นฟูป่าชายเลนให้สำเร็จพื้นที่นั้นต้องมีศักยภาพมากพอจะฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนให้กลับคืนมาได้ ต้องมีการกำหนดความเป็นเจ้าของและสิทธิการใช้ประโยชน์ ชุมชนต้องให้ความร่วมมือและต้องพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้รับประโยชน์จากป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟูให้มีความยั่งยืน

3.2) แนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลน

(1) การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนแบบอิงธรรมชาติ เป็นแนวทางพึ่งพิงการขยายพันธุ์และเติบโตตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อสภาพแวดล้อมหรือสภาพชีวภาพได้รับการฟื้นฟูอย่างเหมาะสมแล้วขั้นต่อไปเป็นการปล่อยให้ธรรมชาติจัดการด้วยกลไกของตัวเอง Robin Lewis ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและนักนิเวศวิทยาอาวุโสแห่งอเมริกา ได้เสนอหลักสองประการที่เป็นรากฐานสำคัญของการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนแบบอิงธรรมชาติซึ่งมีพื้นฐานที่อิงเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ คือ คำว่าการฟื้นฟู (Restoration) หมายถึง การสร้างระบบนิเวศแบบเดิมให้กลับมาในพื้นที่ ในขณะที่คำว่าฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation) หมายถึง การฟื้นฟูกระบวนการและหน้าที่ในระบบนิเวศโดยไม่จำเป็นต้องมีสภาพเหมือนกับสภาพแวดล้อมเดิมก่อนเกิดการเสื่อมโทรม จากจุดประสงค์ที่

ต้องการให้ป่าชายเลนรักษาหน้าที่ตามธรรมชาติไว้ ดังนั้นแนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนแบบอิงธรรมชาติจึงมุ่งเน้นที่การปรับสภาพพื้นที่ให้เป็นไปตามระบบของธรรมชาติและเอื้อต่อการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ให้ได้มากที่สุด เมื่อพื้นที่ได้รับการฟื้นฟูสภาพแล้วส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องมีการปลูกพันธุ์ไม้เพิ่ม เมื่อมีสภาพที่เหมาะสมธรรมชาติจะสามารถจัดการฟื้นฟูตัวเองได้ โดยฝักพันธุ์ไม้และเมล็ดพันธุ์จะถูกพัดพาและไหลตามกระแสน้ำตามธรรมชาติ ต้นไม้ที่เข้ามาเติบโตได้ย่อมเป็นพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ มีอัตราการรอดสูง มีการเติบโตอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ซึ่งการฟื้นคืนความสมบูรณ์ ขึ้นตามธรรมชาตินั้นทำให้พื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนอย่างแท้จริง

(2) การปลูกป่าชายเลน การปลูกป่าชายเลนเป็นแนวทางที่กระตุ้นและเร่งให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูตามธรรมชาติ ฟื้นฟูพืชพันธุ์ไม้ที่สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ให้กลับคืนมา ซึ่งเรียกวิธีการปลูกแบบนี้ว่าการปลูกเสริมทดแทนพันธุ์ไม้ที่สูญหายไป ในกระบวนการปลูกป่าชายเลนจำเป็นต้องเข้าใจการสืบทอดและขยายพันธุ์ตามธรรมชาติเพื่อไม่ให้เกิดการปลูกป่าชายเลนส่งผลเชิงลบกวนหรือทำลายสภาพธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว โดยลักษณะของป่าชายเลนตามธรรมชาตินั้นจะแสดงให้เห็นความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ซึ่งแบ่งเป็นโซนอย่างชัดเจนนับจากแนวฝั่งถึงทะเล เป็นเพราะพันธุ์ไม้แต่ละชนิดสามารถทนทานและเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ในการทนทานและความสามารถปรับตัวต่อการจมอยู่ใต้น้ำนานหลายชั่วโมง การทนทานต่อกระแสน้ำและความแรงของคลื่นและระดับความเค็มที่แตกต่างกัน การปลูกป่าชายเลนมีข้อพิจารณาตามแนวทาง ดังนี้

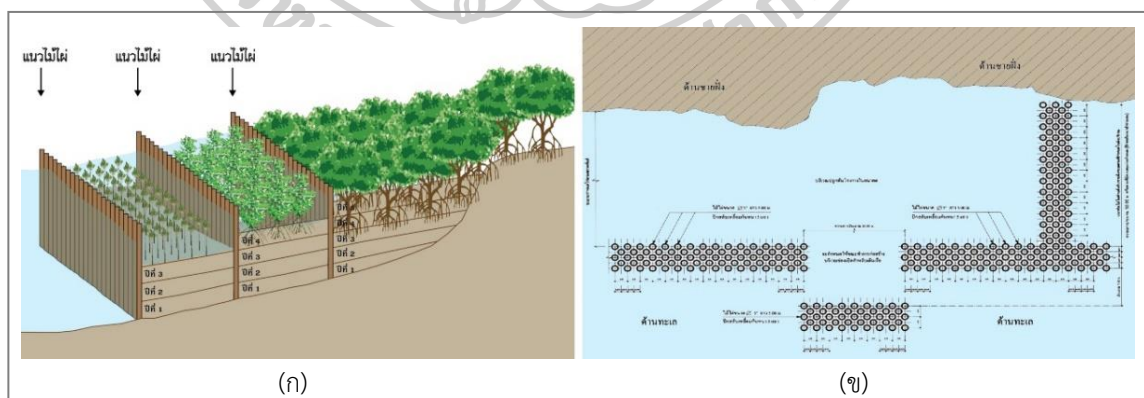
(2.1) การใช้เมล็ดหวาน วิธีหว่านเมล็ดหรือฝักพันธุ์ไม้ ใช้ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเรื่องเมล็ดพันธุ์ที่การแพร่กระจายด้วยเมล็ดและฝักพันธุ์ไม้ถูกยับยั้ง เนื่องจากบริเวณใกล้เคียงไม่มีต้นไม้ป่าชายเลนที่เป็นพ่อแม่พันธุ์ที่ผลิตฝักได้ หรือต้นไม้ที่ต้นพ่อแม่พันธุ์อยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำเข้าออกตามธรรมชาติถูกรบกวนทำให้มีผลต่อการออกดอกออกผลหรือผลิตเมล็ดพันธุ์

(2.2) การใช้ไม้เบิกนำ การพิจารณาคัดเลือกพันธุ์ไม้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และโซนของนิเวศวิทยาป่าชายเลนถือเป็นหัวใจสำคัญ โดยปลูกพันธุ์ไม้เบิกนำเพื่อให้เติบโตในพื้นที่ก่อน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้พันธุ์ไม้อื่นหลากชนิดเข้ามาเติบโตได้ในเวลาต่อมา

(3) การจับตะกอนดินโคลนชายฝั่งเพื่อการฟื้นตัวของป่าชายเลน พื้นที่ชายฝั่งที่มีดินป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์จะมีกลไกการสร้างสมดุล คลื่นพาตะกอนออกไปและกระแสน้ำจะพัดเอาดินตะกอนกลับมาอีก ระบบรากของป่าชายเลนจะช่วยดักจับตะกอนและทับถมเป็นชั้นดินโคลนตะกอนหนา แต่ในพื้นที่ที่มีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งมักเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการลดลงของป่าชายเลน ซึ่งการลดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนโดยวิธีการจับตะกอนดินโคลนสิ่งที่สำคัญคือต้องลดการสูญเสียตะกอนชายฝั่ง สามารถทำได้โดยการปักไม้ไผ่ด้านหน้าชายฝั่งเป็นแนวกันคลื่น โครงสร้างไม้ไผ่ไม่ต้านแรงคลื่น ปล่อยให้ น้ำทะเลไหลผ่านได้และช่วยรับแรงคลื่นให้อ่อนกำลังลงก่อนที่คลื่นจะพัดถึงชายฝั่ง ทำให้เกิดตะกอนตกเป็นดินโคลนอยู่หลังแนวกัน

คลื่น เมื่อกระบวนการกัดเซาะหยุดลงและชายฝั่งเริ่มงอกเพิ่มขึ้น พันธุ์ไม้ป่าชายเลนจะเริ่มตั้งตัวและเติบโตได้โดยไม่ถูกคลื่นซัดออกไป และเมื่อเวลาผ่านไปป่าชายเลนก็จะทำหน้าที่ในการลดกำลังของคลื่น ช่วยดักตะกอนและป้องกันการกัดเซาะได้อย่างยั่งยืน (IUCN สำนักงานประเทศไทย, 2559: 1-9)

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดทำแผนและจัดการองค์ความรู้ การปลูกฟื้นฟูป่าชายเลน สำหรับการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นมีการศึกษาและดำเนินการเป็นรูปธรรมในพื้นที่นาร่อง พบว่าการเปลี่ยนแปลงของพรรณไม้ ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำและการตกตะกอนสะสมของดินเลนหลังแนวไม้ไผ่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ซึ่งกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอธิบายองค์ความรู้การปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นไว้ ดังนี้ การปักไม้ไผ่สามารถชะลอความรุนแรงของคลื่นลมและทำให้เกิดตะกอนเลนขึ้นหลังแนวไม้ไผ่ซึ่งทำให้สามารถปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ที่ดินเลนเลนมาทับถมได้ และดำเนินการได้ในพื้นที่ที่เป็นดินเลนซึ่งมีการกัดเซาะชายฝั่งที่มีเป็นลักษณะอ่าวเว้าเข้าไปในพื้นดิน แนวทางการปักไม้ไผ่ให้ปักเป็นแนวห่างจากชายฝั่งไม่เกิน 50 เมตรเป็นชั้นๆ ระยะห่างชั้นละไม่เกิน 50 เมตร และปลูกต้นไม้ตามเมื่อเกิดการตกตะกอนเลนตามรูป (ก) ปัจจัยความสำเร็จของวิธีนี้ไม้ไผ่จะมีความสำคัญมากต้องใช้ไม้ไผ่ที่แก่จัด เนื้อไม้แข็งและหนาเพื่อจะได้มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ซึ่งจะใช้ไม้ไผ่ขนาดลำต้นไม่น้อยกว่า 3 นิ้ว ความยาว 5 เมตร รูปแบบการปักจะปักเป็นแถว 5 แถว เหลื่อมซ้อนกันแบบสลับฟันปลาปิดช่องว่าง ปักให้มีความลึกประมาณ 2 เมตร โผล่พ้นพื้น ดินประมาณ 3 เมตร โดยมีจำนวนไม้ไผ่ไม่น้อยกว่า 35 ลำต่อความยาวของแนวไม้ไผ่ 1 เมตร สำหรับช่องทางให้เรือเข้าออกกว้างประมาณ 10 เมตร และมีแนวไม้ไผ่ปิดบังด้านหน้าห่างออกไปประมาณ 10 เมตร ตามรูป (ข) เทคนิคการในการปักไม้ไผ่จะปักไปตามแนวซึ่งเชือกที่ได้จากการสำรวจความเหมาะสมและกำหนดไว้ก่อนแล้ว และปักให้ลึกพอที่จะไม่หลุดออกเมื่อถูกคลื่นลมปะทะ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2558: 2,6,8,12)

ภาพที่ 7 แสดงการป้องกันชายฝั่งโดยการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นตามรูปแบบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2558)

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ

การวางแผนกายภาพเป็นการวางแผนพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพที่ครอบคลุมส่วนประกอบสำคัญในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อชี้แนะแนวทาง กำหนดบทบาทและการพัฒนาของชุมชน ซึ่งดำเนินการบนพื้นฐานวิชาการโดยใช้เทคนิควิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์เพื่อหาเหตุผลในการวางแผน รวมถึงใช้ประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะเพื่อสร้างสุนทรียภาพให้กับพื้นที่

2.2.1 การวางแผนกายภาพ

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางกายภาพของบริเวณหรือพื้นที่ ให้ความสำคัญเบื้องต้นที่รูปทรงและประโยชน์ใช้สอย ทฤษฎีการวางแผนกายภาพเน้นความสนใจที่แผนผังซึ่งเป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายที่สะท้อนผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ รวมทั้งขนาด ขอบเขต สถานะทางกฎหมาย ตำแหน่งของแผนผังซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดที่ออกตามมา เช่น กฎหมายหรือข้อบัญญัติควบคุมย่านและการควบคุมการจัดสรรที่ดิน นิยามของการวางแผนกายภาพจึงเป็นการออกแบบสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการกำหนดการกระจายพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมของมนุษย์และสร้างสภาพที่สนับสนุนเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยการวางแผนกายภาพนั้นแบ่งออกหลายสาขา

2.2.2 การวางแผนสิ่งแวดล้อม

การวางแผนสิ่งแวดล้อมเป็นการวางแผนด้านกายภาพในบริบทชุมชนเมืองสาขาหนึ่ง ที่เน้นความสำคัญในการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เอียน แม็กฮาร์ก (Ian McHarg) ภูมิสถาปนิก นักปฏิบัติและนักทฤษฎี ซึ่งมีแนวคิดนำเรื่องราวและสาระสำคัญของระบบธรรมชาติมาใช้ในการวางผังและออกแบบ โดยเป็นผู้ที่ริเริ่มแนวความคิดการวางผังภาคและเมือง ซึ่งใช้พื้นฐานของคุณสมบัติและเรื่องราวสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นข้อพิจารณากำหนดพื้นที่ที่ควรพัฒนาและไม่ควรพัฒนา รวมถึงกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น แนวคิด ทฤษฎีและผลงานของแม็กฮาร์กมีหลักการส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานสองประการ คือ (1) การศึกษาและสร้างความเข้าใจระบบนิเวศและระบบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงคุณสมบัติ คุณลักษณะและลักษณะเรื่องราวเฉพาะส่วนประกอบ (2) นำเทคนิควิเคราะห์ปัจจัยต่างๆแบบซ้อนทับ (Overlay) มาใช้ โดยนำปัจจัยที่มีผลกระทบหรือมีความเหมาะสมมากน้อยสำหรับการพัฒนาในแต่ละเรื่องมาวางทับกันเพื่อหาผลรวม และสรุปเป็นแนวทางวางผังและออกแบบที่เคารพหรือสอดคล้องกับธรรมชาติ

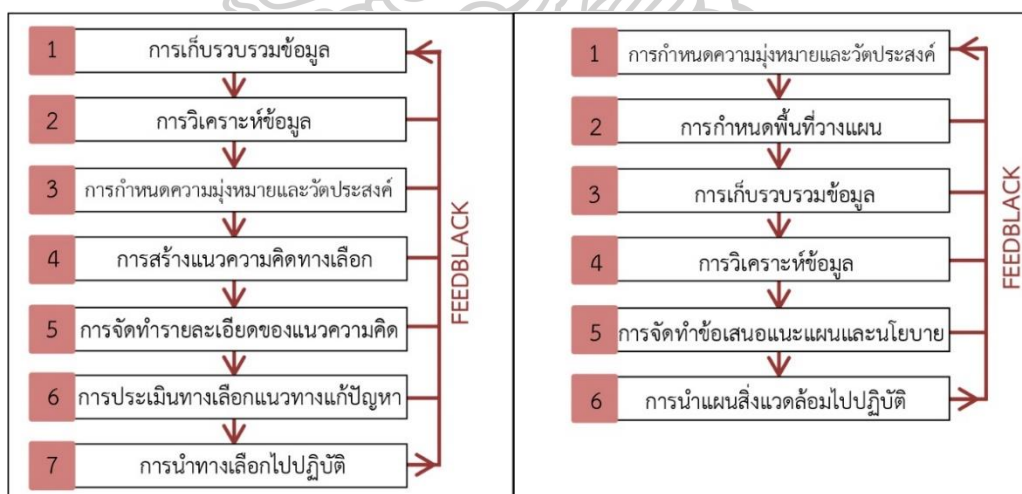
1) แนวคิดพื้นฐาน การวางผังและออกแบบกับธรรมชาติมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่การศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ เพื่อหาความเหมาะสมของพื้นที่กับการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละแห่งโดยคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน และให้ความสำคัญกับการดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น บริเวณที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์และระบายน้ำดีควรใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติควรสงวนรักษาไว้เป็นที่รองรับน้ำ พื้นที่ที่ภูมิประเทศมีลักษณะสวยงามควรใช้เพื่อ

นั้นหนาหรือหักผ่อน พื้นที่คุณภาพดินเลว การระบายน้ำไม่ดีไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกควรใช้เป็นที่ตั้งชุมชน ทั้งนี้การตั้งถิ่นฐานต้องไม่อยู่ในบริเวณที่มีน้ำท่วมประจำหรือบริเวณเสี่ยงภัยพิบัติต่างๆ การพัฒนาด้านกายภาพต้องไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติจนขาดความสมดุลทางนิเวศ การวางผังและออกแบบกับธรรมชาติจะได้ผลลัพธ์สุดท้ายที่มีค่าใช้จ่ายการพัฒนาต่ำ และมีสิ่งก่อสร้างเท่าที่จำเป็น

2) ความประสงค์ของการวางแผน แผนผังแวดล้อมครอบคลุมเรื่องราวในขอบเขตความสนใจดำเนินการเพื่อลดความเสียหายจากกิจกรรมที่มนุษย์กระทำต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ความประสงค์ของการวางแผนจึงเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ (1) การลดสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและจำกัดการพัฒนาในพื้นที่อันตราย (2) รักษาทรัพยากรเพื่อใช้ในอนาคต (3) เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายด้านสุนทรียภาพและการพักผ่อนหย่อนใจ (4) ลดความเสียหายของสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับสิ่งแวดล้อมเองมากกว่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ เช่น การรักษาที่อยู่อาศัยของสัตว์หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ เป็นการหาทางทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สร้างความเสียหายต่อระบบธรรมชาติน้อยที่สุด ผลจากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เพียงมีผลต่อระบบธรรมชาติเท่านั้นแต่ยังมีผลต่อระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุนทรียภาพ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี

2.2.3 กระบวนการวางแผน

กระบวนการวางแผนกายภาพและการวางแผนสิ่งแวดล้อม มีขั้นตอน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แสดงกระบวนการวางแผนกายภาพ และกระบวนการวางแผนสิ่งแวดล้อม

ที่มา : สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, (2553)

การวางแผนกายภาพและการวางแผนสิ่งแวดล้อมมีกระบวนการสำคัญที่เหมือนกัน 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำข้อเสนอแนะ และการนำแผนไปปฏิบัติ ส่วนในขั้นตอนที่ 4 - 6 ของการวางแผนกายภาพนั้นเป็นขั้นตอนของการออกแบบ โดยกระบวนการสำคัญของการวางแผนทั้ง 5 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

1) การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ (Formulation of goals and objectives) เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดขอบเขตของพื้นที่วางแผนและกำหนดขอบเขตการเก็บข้อมูล ในการกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ต้องแสดงเจตนาที่ชัดเจนและมีความมีความเจาะจง

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนนั้นๆ รายการเก็บข้อมูลสามารถกำหนดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่วางแผนซึ่งส่วนใหญ่จะครอบคลุมด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม เช่น ประชากร กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สภาพอาคาร ลักษณะภูมิประเทศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ถนน การจราจรและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านคมนาคม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ แผนที่และอื่นๆที่มีความสัมพันธ์ต่อกันรวมทั้งที่มีผลต่อการวางแผน สำหรับข้อมูลสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ภูมิอากาศ ระบบนิเวศรวมถึงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลด้านลักษณะและองค์ประกอบ คุณค่าที่ใช้ประโยชน์ คือ กิจกรรมและความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกิดในบริเวณที่วางแผน และคุณค่าที่ต้องการใช้ประโยชน์ คือ คุณค่าการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและคาดการณ์ความต้องการใช้ประโยชน์ในอนาคต ซึ่งนอกจากรวบรวมข้อมูลแล้วต้องประเมินสภาพแวดล้อมปัจจุบันของพื้นที่ด้วย

3) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) การวิเคราะห์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อระบุหรือบ่งชี้เรื่องราวที่ต้องการวางแผนและเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการคาดการณ์อนาคต การวิเคราะห์โดยใช้แผนที่และการซ้อนทับ (Mapping and Overlay Analysis) มีวิธีการโดยใช้แผ่นใสบรรจุข้อมูลหลายๆ แผ่นซ้อนทับกัน การซ้อนทับทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าบริเวณใดที่อ่อนไหวต่อผลกระทบจากการพัฒนาและบริเวณใดที่สามารถพัฒนาได้โดยปราศจากความเสียหายร้ายแรง แผนที่รวมแผ่นใส (Composit Overlay map) สามารถนำไปสร้างแผนที่ใหม่ซึ่งจะแสดงส่วนที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนา ส่วนที่ควรสงวนรักษาไว้ และส่วนอื่นๆที่อาจเกิดความเสียหายได้จากการพัฒนาที่เข้มข้น ซึ่งการวิเคราะห์เป็นตัวพิจารณากำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เมื่อดำเนินงานมาถึงขั้นตอนนี้จะได้พื้นที่ที่ควรสงวนไว้เนื่องจากความมีคุณค่า พื้นที่ที่ไม่ควรพัฒนาเนื่องจากอาจสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่อันตรายไม่เหมาะต่อการพัฒนาและพื้นที่ซึ่งการพัฒนาเกิดขึ้นได้อย่างปลอดภัย

4) การจัดทำข้อเสนอแนะ (Advisories) การสร้างนโยบายเพื่อสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของแผนหลักและข้อความด้านนโยบาย หรือการเสนอแนะแนวทางการออกแบบ เพื่อขึ้นำการพิจารณาตัดสินใจซึ่งมีแนวทาง ดังนี้

4.1) แผนหลักและข้อความด้านนโยบาย การเสนอแนะเป็นสถานการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นอาจสืบเนื่องมาจากวิเคราะห์แล้วพบว่าการพัฒนาที่ในปัจจุบันอยู่ในตำแหน่งไม่เหมาะสม หากพัฒนาต่อไปในบริเวณเดิมจะยิ่งทำให้เกิดผลกระทบและสร้างความเสียหายมากขึ้น จึงแนะนำพื้นที่สำหรับการพัฒนาซึ่งเป็นแนวทางขึ้นำในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการพัฒนาและอนุรักษ์อยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมและนโยบายของชุมชนเมือง ซึ่งประกอบด้วยแผนผังและนโยบาย ดังนี้

(1) แผนผัง เป็นการเสนอแผนผังที่กำหนดพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่พัฒนา ซึ่งแสดงตำแหน่งที่ตั้ง ขนาด ขอบเขตและการใช้ประโยชน์

(2) การกำหนดนโยบาย ข้อบังคับและมาตรการต่างๆ เพื่อให้การใช้ประโยชน์เป็นไปตามแผนผัง เช่น

- ข้อบัญญัติควบคุมย่าน (Zoning ordinance) คือ ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร เพื่อกำหนดรูปร่างลักษณะเฉพาะของชุมชนเมืองให้เป็นไปตามลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยแผนที่และเนื้อเรื่อง ในแผนที่แบ่งชุมชนออกเป็นเขตหรือย่าน ในเนื้อเรื่องระบุประเภทของการใช้ที่อนุญาตแต่ละเขตและข้อกำหนดของการพัฒนา ข้อบังคับเพื่อควบคุมแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอาจเกิดขึ้นโดยวางกฎเกณฑ์ในเรื่องต่อไปนี้ ขนาดแปลงที่ดินที่เล็กที่สุด ขนาด รูปร่างและความสูงของอาคารที่อนุญาตให้ปลูกสร้าง ความหนาแน่นสูงสุดในการพัฒนา ระยะร่นต่ำสุดและพื้นที่สนาม โดยเนื้อเรื่องมีข้อกำหนดด้านอื่นๆ ของการพัฒนา เช่น บ้าย ที่จอดรถนอกถนนและการออกแบบภูมิทัศน์ รวมถึงรูปร่างลักษณะอาคาร การมีข้อกำหนดต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดผลกระทบของการพัฒนาต่อบริเวณข้างเคียง

- ข้อกำหนดควบคุมการพัฒนา ประกอบด้วยข้อกำหนดในการจัดสรรที่ดิน ข้อกำหนดควบคุมอาคาร ข้อกำหนดควบคุมอาคารที่อยู่อาศัย ข้อกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่ดิน การปรับแต่งที่ดิน การระบายน้ำ การอนุรักษ์ต้นไม้และที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

- นโยบายทางภาษี เป็นเครื่องมือที่มีพลังอย่างมาก มีการดำเนินการ เช่น กำหนดช่วงเวลาที่ไม่ต้องชำระภาษี กำหนดอัตราการประเมินภาษีและจัดเก็บภาษีให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อเป็นแรงจูงใจให้มีการพัฒนาที่ดินตามผังและนโยบายการพัฒนาที่วางไว้ ซึ่งเป็นกลไกทางอ้อมให้เกิดการพัฒนาโดยเจ้าของที่ดิน เช่น เขตการใช้ประโยชน์ดินประเภทพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่น ควรม้อัตรการประเมินให้เสียภาษีที่ดินสูงเพื่อเร่งให้เกิดการพัฒนา ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ควรม้อัตรการประเมินให้เสียภาษีที่ดินต่ำเพื่อไม่ให้เป็นแรง ผลักดันที่ทำให้เกิดการพัฒนา พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม ควรม้อัตรการประเมินให้เสียภาษีที่ดินต่ำเพื่อสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์พื้นที่เปิดโล่งสีเขียว ส่วนที่ดินที่กำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำและน้ำท่วมถึงรัฐควรจ่ายค่าชดเชยการเสียโอกาสในการพัฒนาเพื่อสร้างแรงจูงใจในการดำรงรักษาที่ดินไว้

4.2) การเสนอแนะแนวทางการออกแบบ (Design guideline)

5) การนำแผนและผังไปปฏิบัติ (Plan Implementation) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

5.1) แผนและผังหลักของการนำไปปฏิบัติ นำนโยบายและข้อเสนอแนะไปใช้เป็นแนวทางต่อการพิจารณาตัดสินใจ ตัวแผนและผังคือเครื่องมือควบคุมและส่งเสริมการพัฒนา เช่น ผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ ผังกายภาพ เป็นต้น

5.2) การบริหารจัดการและองค์กรที่รับผิดชอบ กลไก คือ การมอบหน้าที่ให้หน่วยงานรัฐ เอกชนหรือองค์กรใดๆเป็นผู้รับผิดชอบและใช้กลไกของหน่วยงานนั้นบริหารจัดการ

5.3) การจัดช่วงเวลาในการพัฒนา และการจัดหาเงินทุนหรืองบประมาณ

5.4) กลไก เครื่องมือและมาตรการในการนำแผนและผังไปปฏิบัติ

(1) กลไกการควบคุมด้วยกฎหมาย การออกกฎหมายเป็นกลไกการนำแผนและผังไปปฏิบัติทางอ้อม การควบคุมการพัฒนาของภาคเอกชนรัฐมักใช้วิธีตรากฎหมายออกมาควบคุมในรูปร่างของข้อบัญญัติท้องถิ่น กฎกระทรวงหรือประกาศกฎกระทรวง ซึ่งมี 2 ระดับ คือ การควบคุมทั่วไปที่ใช้กฎหมายควบคุมทั้งเมืองหรือทั้งประเทศ และการควบคุมเฉพาะพื้นที่ซึ่งใช้กฎหมายควบคุมพื้นที่ตามที่ประกาศเป็นเขตควบคุม เช่น ข้อบัญญัติของท้องถิ่น เทศบัญญัติ เป็นต้น โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหลักหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปกฎกระทรวง พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ควบคุมการปลูกสร้างอาคารเป็นหลักที่ท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในรูปข้อบัญญัติของท้องถิ่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ใช้เพื่อกำหนดพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและเขตควบคุมมลพิษ ในรูปกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติอื่นๆ เช่น พ.ร.บ.ควบคุมการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 พ.ร.บ.จัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 พ.ร.บ.การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 พ.ร.บ.การขุดและถมที่ดิน พ.ศ. 2543 พ.ร.บ.โบราณสถานโบราณวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พ.ร.บ.การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มาตรการควบคุมหรือมาตรการเชิงลบ (Negative measures)

(2) กลไกทางการเงิน (financial mechanism) ประกอบด้วย การให้ภาครัฐช่วยเหลือและสนับสนุน การจัดตั้งกองทุน การลดหย่อนภาษี การบริการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การกำหนดค่าปรับสำหรับผู้ฝ่าฝืน

(3) เทคนิคและวิธีการในการนำแผนและผังไปปฏิบัติ

- การเวนคืนที่ดิน (Eminent domain) ในบริเวณที่มีเหตุผลเหมาะสมที่ภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการรวบรวมที่ดินเพื่อการพัฒนา เนื่องจากใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่เต็มประสิทธิภาพหรือเหตุผลอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลง ภาครัฐจะใช้การเวนคืนที่ดินตามพระราชบัญญัติการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เป็นเครื่องมือ ซึ่งสามารถนำที่ดินเอกชนมาใช้ในกิจการสาธารณะประโยชน์และกิจการผังเมืองอื่นๆได้ โดยต้องมีการจ่ายค่าทดแทนให้แก่เจ้าของที่ดิน

- การจัดรูปที่ดิน (Land readjustment) เป็นการนำที่ดินหลายแปลงมารวมกันเพื่อจัดรูปแปลงใหม่ ให้มีระบบระเบียบ สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้คุ้มค่า

- การใช้ที่ดินร่วม(Land Sharing) เป็นการประสาน

ประโยชน์ทางที่ดินระหว่างชุมชนและเจ้าของที่ดิน โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคที่จำเป็น
- การแลกเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ในการพัฒนา (TDR) เป็นการ
โอนย้ายหรือซื้อขายกรรมสิทธิ์ โดยโอนย้ายไปยังที่ดินแปลงอื่นที่กำหนด

(4) มาตรการ มีบทบาทในการควบคุม กำกับและชี้แนะ เพื่อให้
บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมาตรการด้านผังเมืองมี ดังนี้ มาตรการเชิงลบ ใช้ในการควบคุมการพัฒนา
ต่างๆ มาตรการเชิงบวก ใช้ในการสนับสนุนและชี้แนะการพัฒนา มาตรการส่งเสริม ใช้ในการให้สิทธิ
ประโยชน์ในการดำเนินการ มาตรการชดเชย ใช้ในการเยียวยาผลกระทบ

(5) กลยุทธ์ในการนำแผนและผังไปปฏิบัติ กลยุทธ์เปรียบเสมือน
software การนำกลไก เครื่องมือ และวิธีการต่างๆ ไปใช้ให้บรรลุความมุ่งหมายของแผนและผังให้มาก
ที่สุด เช่น การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน การปฏิบัติการวางผังและออกแบบเมืองใน
ชุมชนย่อย ประสานงานและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2553)

2.3 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่ง
การท่องเที่ยวเกิดขึ้นมายาวนานแล้วโดยมีการพัฒนาอยู่เรื่อยๆ กระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็น
ช่วงที่มีความก้าวหน้ามากและขยายตัวรวดเร็วจนกลายเป็นกิจกรรมของคนทุกคนขึ้นในโลก และเป็น
อุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่น่าทึ่งนอกจากจะสร้างรายได้อย่างมหาศาลแล้วยังสร้างการพัฒนาทั้งในด้าน
เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การวิจัยครั้งนี้นำการท่องเที่ยวมาเป็นกลไกสำคัญที่ในการพัฒนา
พื้นที่ โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1) ความเป็นมาของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลาย
ประเทศทั่วโลกต่างแข่งขันกันพัฒนาประเทศโดยโหมใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ
การพัฒนาที่รวดเร็วทำให้ทรัพยากรของโลกเสื่อมโทรมมากและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบ
ไปทั่วโลก จึงมีการเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปี ค.ศ.1987 คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม
แห่งสหประชาชาติ (UNCED) เสนอเอกสาร Our Common Future ในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน
ระหว่างประเทศ ได้เรียกร้องให้ทั่วโลกเปลี่ยนการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและแนวทางพัฒนาให้เป็น
รูปแบบที่ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นย้ำว่ามนุษย์ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้และให้ความหมาย
ของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชากรปัจจุบันโดยไม่ทำให้เกิด
ผลกระทบทางลบต่อประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตโดยมีทรัพยากรพอเพียงที่สนองต่อความ
ต้องการของเขาเสมอเหมือนบรรพบุรุษ และจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้นการท่องเที่ยวถูกโจมตี

ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ในการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี ค.ศ.1990 จึงมีการนำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้กับการท่องเที่ยวทำให้มีหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเกิดขึ้น ปี ค.ศ.1992 ในการประชุม Earth Summit มีการลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) แผนดังกล่าวกำหนดการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้อยู่ในเป้าหมายหลัก โดยนำบทเรียนจากความล้มเหลวของการท่องเที่ยวในอดีตผนวกกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวให้มุ่งสู่แนวทางที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกขึ้น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 4,12) ดังภาพ

ภาพที่ 9 แสดงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21
ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, (2548)

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีลักษณะพิเศษที่ทำให้ต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism มีคำอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกันได้แก่ Nature tourism, Green tourism

1) ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Ceballos-Lascurain (1998: 31-35) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหาย และมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น

กรมการท่องเที่ยว (2557: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากการนิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงสรุปได้ว่าการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ อย่างเห็นคุณค่าและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อม ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการดำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวคิดพื้นฐานสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การได้รับผลประโยชน์ของชุมชน รวมถึงการวางแผนและการเติบโตอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่เน้นการรองรับนักท่องเที่ยวภายใต้ขอบเขตศักยภาพของธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้กล่าวว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

2.1) เป็นการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเน้นความหลากหลายทางชีวภาพ ชนิดพันธุ์ของพืชและสัตว์ ลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยกิจกรรมท่องเที่ยวต้องไม่สร้างผลกระทบด้านลบแก่ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต้องไม่ถูกคุกคามหรือทำลาย การอนุรักษ์ทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรดั้งเดิมเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแสวงหา จึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้ยั่งยืนเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจ

2.2) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ซึ่งการศึกษาแนวทางอนุรักษ์ ให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง (ชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์) เป็นเครื่องมือสำคัญทำให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อม

2.3) การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มที่สนใจศึกษาและหาประสบการณ์จากการท่องเที่ยว สนใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งในระดับกว้าง และระดับลึก ซึ่งต้องการบริการและการอำนวยความสะดวกประเภทการให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว จึงควรจัดให้มีการสื่อความหมาย การรับข้อมูลและความรู้ในแง่มุมต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้และความพึงพอใจ

2.4) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่น ชุมชนควรได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม จะทำให้มีการกระจายรายได้และทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว รายได้ส่วนหนึ่งควรนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อสร้างความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 8-9)

3) องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

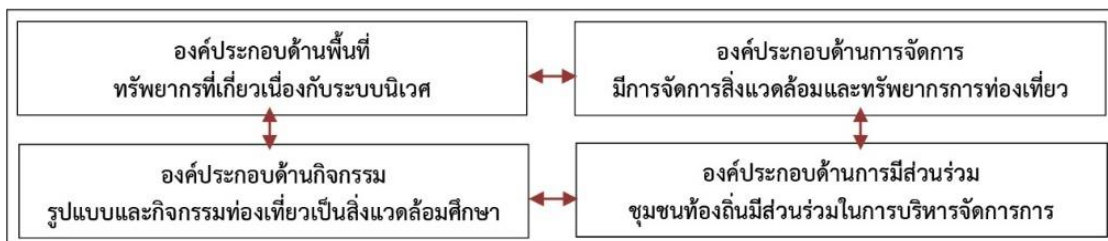
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 2-3) ได้อธิบายองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

3.1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

3.2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม ป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3.3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

3.4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 10 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544)

4) การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 4.1) ประเภทแหล่งธรรมชาติมีความหลากหลายและดั้งเดิมของระบบนิเวศ
- 4.2) ประเภทแหล่งวัฒนธรรมรวมแหล่งประวัติศาสตร์ที่เน้นความสัมพันธ์

กับระบบนิเวศในพื้นที่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 16)

5) มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรมการท่องเที่ยว (2557: 4-7,17-31) ได้จัดทำมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นเพื่อเป็นแนวทางตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศให้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งกำหนดมาตรฐานคุณภาพโดยยึดตามกรอบแนวคิดพื้นฐานและองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 องค์ประกอบ และกำหนดตัวชี้วัด ดังนี้

5.1) ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนในระบบนิเวศ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 หลักเกณฑ์ ได้แก่

(1) แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ มีธรรมชาติ พืชพรรณและสัตว์ หรือธรณีสัณฐานที่น่าสนใจสามารถดึงดูดให้อยากมาเที่ยวและพบเห็น

(2) แหล่งท่องเที่ยวมีความอุดมสมบูรณ์ ของธรรมชาติ ธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีสภาพดั้งเดิม ไม่ถูกทำลาย รบกวนหรือมีสิ่งก่อสร้างต่างๆเข้ามาแทนที่

(3) แหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ มีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมหรือมีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานและเป็นแหล่งวัฒนธรรมในอดีต และยังคงรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้

(4) แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในการท่องเที่ยว พื้นที่ท่องเที่ยวมีความปลอดภัยโดยมีโอกาที่จะเกิดอันตรายต่ำ ทั้งอันตรายจากตัวพื้นที่เอง เช่น แผ่นดินไหว น้ำป่า ดินถล่ม หน้าผาสูง กระแสน้ำรุนแรง สัตว์ร้าย และภัยจากภายนอก เช่น โจรผู้ร้าย

5.2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่ในการท่องเที่ยวอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลง มี 4 หลักเกณฑ์ ได้แก่

(1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยว คือ มีการกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยแบ่งเขต เช่น พื้นที่สงวน นันทนาการและพักอาศัย มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าสู่พื้นที่ที่เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันและฤดูกาล มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และการบริการ

(2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว คือ มีบุคลากรด้านบริการเพียงพอสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว มีระบบเตือนภัย ระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีการจัดการสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า สุขา สถานพยาบาลที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่ มีการจัดการด้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีการจัดเก็บและกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี มีการจัดการด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม สมเช่น มีการออกแบบและใช้วัสดุก่อสร้างที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ประหยัดพลังงานและมีระบบกำจัดของเสียที่ได้มาตรฐาน

(3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ กิจกรรมท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่ที่เปราะบางทางนิเวศวิทยา เช่น พื้นที่ที่ผุพังอยู่ในระยะสืบพันธุ์ กำลังสร้างรังวางไข่ กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นโดยไม่รบกวนความสงบสุขของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่และไม่ขัดต่อกฎหมาย ศิลธรรมหรือวัฒนธรรม กิจกรรมท่องเที่ยวไม่ทำให้แหล่งธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และนำข้อมูลมาวางแผนทางสำหรับดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในพื้นที่และนำข้อมูลมาวางแผนทางสำหรับดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีของท้องถิ่น

(4) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เนื่องมาจากการท่องเที่ยว คือ มีการจัดทำแผนดำเนินการ มีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ มีการวิเคราะห์ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

5.3) การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การสร้างจิตสำนึก หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ สนใจและใส่ใจในการรักษาสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินงานเพื่อสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้เรื่อง

คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่ นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว มี 4 หลักเกณฑ์ ได้แก่

(1) มีศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวก คือ มีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำโดยเป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ที่อภัยาศัยดีและสื่อสารภาษาอังกฤษได้ มีสื่อหลากหลายประเภทภายในศูนย์บริการสำหรับให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวก่อนการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ และนิทรรศการ โดยสื่อมีความน่าสนใจ เป็นข้อมูลปัจจุบัน ภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

(2) การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี คือ มีสื่อในการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวช่วยกันประหยัดน้ำและพลังงาน รวมทั้งมีการแจกแจงปริมาณการใช้น้ำ ไฟฟ้าและปริมาณขยะ ให้นักท่องเที่ยวทราบ มีการจัดระบบทิ้งขยะที่มีการแยกประเภท มีสื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่ดี ไม่ทิ้งขยะในแหล่งธรรมชาติและรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเก็บและนำขยะออกจากพื้นที่

(3) มีการให้ความรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์แก่มัคคุเทศก์ผู้นำเที่ยว นักท่องเที่ยวและชุมชนรอบพื้นที่ คือ มีการจัดอบรมพนักงาน ผู้ประกอบการและชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม มีการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาธรรมชาติให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมดูนก ศึกษาพันธุ์ไม้ มีการเผยแพร่ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศและเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ มีบุคลากรที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ โดยอาจได้รับความรู้มาจากประสบการณ์ การบอกเล่า การค้นคว้าด้วยตนเอง การฝึก อบรมหรือการศึกษาในระดับปริญญาด้านสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาหรือด้านที่เกี่ยวข้อง โดยบุคลากรที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวควรจะสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผล ต่อชุมชนรวมทั้งกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มี 2 หลักเกณฑ์ ได้แก่

(1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีตัวแทนชุมชนในการวางแผนหรือบริหารจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนท้องถิ่น มีการก่อตั้งองค์กรหรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆที่เกิดจากท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว คือ มีรายได้จากการจำหน่ายอาหารและสินค้าพื้นเมือง มีรายได้จากการนำเที่ยว การให้บริการหรือกิจกรรมท่องเที่ยว มีรายได้จากการจ้างงาน มีรายได้จากการแสดงศิลปะพื้นเมือง มีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น โฮมสเตย์ การประเมินเพื่อให้ทราบถึงศักยภาพด้านต่างๆและความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งหลังจากประเมินจะเห็นได้จากตัวชี้วัดว่าองค์ประกอบใดยังไม่ผ่านเกณฑ์ ในส่วนนี้จะเป็นแนวทางนำไปสู่การปรับปรุง พัฒนาและบริหารจัดการเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน ปัจจุบันประเทศไทยมีมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประกาศใช้โดยกรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถยื่นขอรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเพื่อรับการตรวจประเมินได้ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านเกณฑ์จะได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานพร้อมหนังสือรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว และจะมีการประเมินใหม่ทุกๆ 2 ปี หากมีระดับคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์จะถูกถอนการรับรองมาตรฐาน

2.3.3 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวที่ดึงดูดหรือกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว ฉันทิช วรรณถนอม (2552: 157) ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงหลักฐานทางโบราณคดี ร่องรอยสิ่งมีชีวิตในยุคต่างๆ ซึ่งมนุษย์สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและประกอบกิจกรรมนันทนาการ ที่สร้างความพอใจและความสุขในรูปแบบต่างๆได้ การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลายวิธีโดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนก โดยมีบุคคลต่างๆอธิบายไว้ ดังนี้

ฉันทิช วรรณถนอม (2552: 162) ได้ศึกษาวิธีการจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวและเสนอว่าการจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลายวิธี เช่น จำแนกตามลักษณะของทรัพยากร จำแนกตามความสนใจของนักท่องเที่ยว จำแนกตามช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ จำแนกตามทำเลที่ตั้ง และจำแนกตามแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว โดยได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับจะจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท คือ

(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีความสวยงามแปลกตา มีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบนิเวศที่หลากหลาย ซึ่งดึงดูดความสนใจให้ไปเยี่ยมชม ประกอบด้วย ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก เกาะ ชายหาด แนวปะการัง แหล่งน้ำและฝนดาวตก รวมถึงพื้นที่ที่มนุษย์ไปปรุงแต่งธรรมชาติจนเกิดความรื่นรมย์ เช่น อุทยาน วนอุทยาน สวนรุกขชาติ

(2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องข้องในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา ที่แสดงอารยธรรมท้องถิ่น หรือสิ่งก่อสร้างมีความสำคัญในอดีตซึ่งมีคุณค่าทาง

ศิลปะและสถาปัตยกรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ วัด พระพุทธรูป บ้านบุคคลสำคัญ

(3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา การแต่งกาย กาละเล่น กวี ดนตรี ศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดสืบกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีเอกลักษณ์และการแสดงออกทางด้านความคิดที่เป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งที่ดี เช่น ทำเครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ประมง ไร่สวนผลไม้ ประมง รักษาโรคด้วยการนวด

(4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ หมายถึง ทรัพยากรที่สร้างขึ้นหรือถูกจัดการดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยสร้างแนวคิดและกิจกรรมขึ้นใหม่เพื่อให้สถานที่ที่มีความหลากหลาย แหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อการศึกษาสิ่งแวดล้อม เช่น สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนเกษตร จุดชมวิวิทิวทัศน์ เป็นต้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและความบันเทิง เช่น สวนสนุก โรงละคร และศูนย์หัตถกรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 46) ได้จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท ดังนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ปรีชา แดงโรจน์ (2544: 229) ได้จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท คือ

(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ธรรมชาติ เช่น ถ้ำ ภูเขา น้ำตก ทะเล หาดทราย เกาะแก่ง ที่ชุ่มน้ำ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ เป็นต้น

(2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวโบราณสถานและศิลปวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่โบราณ สถานที่สำคัญ รวมถึงสถานที่จัดตั้งหรือรวบรวมศิลปวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์

(3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเมืองและชุมชน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวในเมืองหรือชุมชนที่สะท้อนเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นนั้น

(4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ หมายถึง สถานที่สร้างขึ้นเพื่อนันทนาการต่างๆและให้ความเพลิดเพลินกับนักท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก Theme park

2.3.4 การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีขีดความสามารถในการพัฒนาเพื่อจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในระดับที่ต่างกัน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านเพื่อนำจุดเด่นจุดด้อยมาผ่านกระบวนการพัฒนาและสร้างรูปแบบให้มีศักยภาพ การประเมินถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการตรวจสอบมาตรฐานของทรัพยากรการท่องเที่ยวและบ่งบอกคุณภาพ โดยผลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้อธิบายหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนาไว้ว่า การจัดอันดับความเร่งด่วนการพัฒนาใช้ 2 หลักเกณฑ์สำคัญ คือ การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ และการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเสื่อมโทรม โดยให้ค่าน้ำหนัก 2 หลักเกณฑ์เท่ากัน แล้วนำคะแนนจาก 2 หลักเกณฑ์มารวมกันเพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนการพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

(1) หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ เป็นการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่ เพื่อหาว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวใดมีความสำคัญมากน้อยต่างกัน โดยมีหลักพิจารณา 5 ด้าน ดังนี้

(1.1) กายภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1.1.1) ที่ตั้ง พิจารณาจาก ทำเลที่ตั้งและสภาพแวดล้อมว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ชุมชนท้องถิ่นมีความพึงพอใจและยอมรับได้มากน้อยเพียงใด ตัวชี้วัดคือ ความห่างจากพื้นที่ที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ การยอมรับจากคนในท้องถิ่น

(1.1.2) การเข้าถึง พิจารณาจาก ความใกล้หรือไกลจากตัวเมือง ความสะดวกและปลอดภัยในการเดินทางไปยังแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ตัวชี้วัดคือ ความใกล้/ไกลจากถนนสายหลัก/รอง ความปลอดภัย คุณภาพของเส้นทาง ความชัดเจนป้ายบอกทาง

(1.2) คุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1.2.1) เอกลักษณ์ พิจารณาจาก ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวชี้วัดคือ เอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

(1.2.2) ความสมบูรณ์ พิจารณาจาก สภาพสมบูรณ์และดั้งเดิมของทรัพยากร ตัวชี้วัดคือ ธรรมชาติ สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

(1.2.3) คุณค่าทางสังคม พิจารณาจาก ลักษณะเด่นทางสังคม ตัวชี้วัดคือ ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์เฉพาะ ความผูกพันต่อชุมชน ความสามัคคี

(1.2.4) คุณค่าทางวิชาการ พิจารณาจาก ลักษณะเด่นทางวิชาการ ตัวชี้วัดคือ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และวิดิเผยแพร่

(1.2.5) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ พิจารณาจาก ลักษณะเด่นทางสุนทรียศาสตร์ ตัวชี้วัดคือ ความงามกลมกลืนด้านธรรมชาติ สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม

(1.3) ความนิยมของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1.3.1) ความมีชื่อเสียง พิจารณาจาก การเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ตัวชี้วัดคือ ระดับการมีชื่อเสียง การเผยแพร่ชื่อเสียง

(1.3.2) ความหนาแน่น พิจารณาจาก จำนวนนักท่องเที่ยว ตัวชี้วัดคือ จำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูการท่องเที่ยว และนอกช่วงฤดูการท่องเที่ยว

(1.3.3) ภาพลักษณ์ พิจารณาจาก ความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ตัวชี้วัดคือ ภาพลักษณ์ในความคาดหวังของนักท่องเที่ยว และการส่งเสริมภาพลักษณ์

(1.4) ความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1.4.1) การให้ข้อมูลด้านความปลอดภัย พิจารณาจาก ข้อมูลและวิธีการให้ข้อมูล ตัวชี้วัดคือ การบริการด้านการให้ข้อมูล วิธีการในการให้ข้อมูล

(1.4.2) การป้องกันอุบัติเหตุ พิจารณาจาก มาตรการความปลอดภัย ตัวชี้วัดคือ มีป้ายและสัญญาณเตือนภัย เครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย แผนป้องกันภัย

(1.4.3) การป้องกันการโกงราคา พิจารณาจาก มาตรการป้องกันการโกงราคา ตัวชี้วัดคือ มีการกำหนดราคามาตรฐาน การควบคุมและตรวจสอบ มีบทลงโทษ

(1.4.4) การดูแลความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ พิจารณาจาก จำนวนเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ตัวชี้วัดคือ จำนวนเจ้าหน้าที่

(1.5) ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1.5.1) การป้องกันพื้นที่เปราะบาง พิจารณาจาก การแยกพื้นที่ตามความเปราะบางสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดคือ การแบ่งเขตพื้นที่และกำหนดมาตรการป้องกัน

(1.5.2) การควบคุมการใช้พื้นที่เปราะบาง พิจารณาจาก มาตรการควบคุมนักท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง ตัวชี้วัดคือ การกำหนดช่วงเวลาและปริมาณ

(1.5.3) กฎหมายควบคุมในพื้นที่เปราะบาง พิจารณาจาก มาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืน ตัวชี้วัดคือ การออกกฎหมายเกี่ยวกับพื้นที่เปราะบางและการทำป้ายประกาศ

(2) หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเชื่อมโยง เป็นการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่ เพื่อหาว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวใดมีความเชื่อมโยงมากกว่ากัน โดยมีหลักพิจารณา 5 ด้าน ดังนี้

(2.1) ชีตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(2.1.1) พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว พิจารณาถึง ขนาดของพื้นที่ที่ใช้รองรับนักท่องเที่ยว และความสามารถในการขยายขนาดของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

(2.1.2) การวางแผนการใช้พื้นที่และความเปราะบางของพื้นที่ พิจารณาถึง การวางแผนใช้พื้นที่แบบกระจายตัว และระมัดระวังการใช้งานในพื้นที่ที่เปราะบาง

(2.1.3) สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ พิจารณาถึง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และความสามารถขยายสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น

(2.2) การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(2.2.1) การจัดการคุณภาพอากาศ พิจารณาถึง การมีมาตรฐาน การจัดการ ตัวชี้วัดคือ การมีอากาศถ่ายเทที่ดี ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจาย ปราศจากฝุ่นและควัน

(2.2.2) การจัดการคุณภาพเสียง พิจารณาถึง การมีมาตรการจัดการ ตัวชี้วัดคือ ปราศจากเสียงรบกวน มีระบบป้องกันเสียง อยู่ห่างจากกิจการที่มีเสียงรบกวน

(2.2.3) การจัดการคุณภาพน้ำ พิจารณาถึง การมีมาตรการจัดการ ตัวชี้วัดคือ ความสะอาดของน้ำดื่ม น้ำใช้ และแหล่งน้ำ การบำบัดน้ำเสีย

(2.2.4) การจัดการขยะมูลฝอย พิจารณาถึง การมีมาตรการจัดการ ตัวชี้วัดคือ มีถังขยะเพียงพอในตำแหน่งที่เหมาะสม มีป้ายเตือน มีระบบกำจัดขยะที่ดี

(2.3) ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยว

(2.3.1) ด้านรายได้และผลประโยชน์ พิจารณาถึง ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นที่ได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยว และโอกาสในการหารายได้

(2.3.2) ด้านการพัฒนาและบริหารจัดการ พิจารณาถึง บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

(2.3.3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร พิจารณาถึง ความสามารถในการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรในการอนุรักษ์ การประสานเครือข่ายอนุรักษ์ การถ่ายทอดการอนุรักษ์สู่เยาวชน

(2.4) ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรการท่องเที่ยว

(2.4.1) ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม พิจารณาถึง ความพอใจของนักท่องเที่ยวในเชิงคุณค่าของการท่องเที่ยว บริการ ความปลอดภัยและมิตรไมตรีของชุมชน

(2.4.2) การจัดเก็บรายได้ พิจารณาถึง ประเภทและวิธีการจัดเก็บรายได้ที่มีประสิทธิภาพ มีการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมหรือค่าบริการอย่างเหมาะสม

(2.4.3) การเลี้ยงตัวเอง พิจารณาถึง รายได้มีมากกว่ารายจ่ายในการดำเนินงาน มีความเหมาะสมในการจัดสรรงบประมาณและความคล่องตัวในการเบิกจ่าย

(2.5) การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

(2.5.1) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พิจารณาถึง การนำพลังงานธรรมชาติมาใช้ มีเครื่องใช้ไฟฟ้าแบบประหยัดพลังงาน และมีการเฝ้าระวังผลกระทบ

(2.5.2) สิ่งอำนวยความสะดวก พิจารณาถึง การมีมาตรการจัดการสาธารณูปโภคสาธารณูปการเพียงพอ มีการสร้างป้ายสื่อความหมายในการท่องเที่ยว

(2.5.3) ความปลอดภัย พิจารณาถึง มาตรการด้านความปลอดภัย มีการติดตั้งป้าย/สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยเพียงพอ

(2.5.4) บุคลากรและงบประมาณ พิจารณาถึง การมีบุคลากรเพียงพอ การบริหารงบประมาณมีประสิทธิภาพ

(2.5.5) ความรู้และจิตสำนึก พิจารณาถึง การเผยแพร่

ข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เอกสาร กิจกรรมให้ความรู้สร้างจิตสำนึก

(3) การจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนา เป็นการประเมินว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวใดมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนา ก่อนหลังจากการนำผลคะแนนของการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ และผลคะแนนของการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเสื่อมโทรมมารวมกัน แล้วเรียงจากมากไปหาน้อยเพื่อให้ทราบอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนา (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2548: 29-57) โดยสรุปได้ว่าหากเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงและเสื่อมโทรมสูงเป็นทรัพยากรที่มีความเร่งด่วนในการพัฒนาอันดับต้นๆ การลำดับก่อนและหลังในการดำเนินการพัฒนาจะทำในทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเร่งด่วนสูงสุดก่อนแล้วจึงทำในอันดับรองลงมาเรื่อยๆตามงบประมาณและปัจจัยประกอบที่เอื้ออำนวย

2.3.5 วิวัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว

มिंगสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ (2556: 19-22) กล่าวถึงวิวัฒนาการท่องเที่ยวของ Butler ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมไว้วางใจแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นการสำรวจ (Exploration stage) เป็นขั้นที่แหล่งท่องเที่ยวยังมีความสวยงามตามธรรมชาติ มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัสกับคนท้องถิ่น ได้รับความประทับใจและประสบการณ์ที่ดีจากการท่องเที่ยวสูง

2) ขั้นเริ่มต้น (Involvement stage) เป็นขั้นที่คนในท้องถิ่นมีบทบาทมากในการร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวในระยะแรก เช่น ร้านค้าและที่พัก มีการโฆษณาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับจากภายนอกมากขึ้น ภาครัฐเริ่มถูกกดดันให้สร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวก

3) ขั้นพัฒนา (Development stage) เป็นขั้นที่สิ่งดึงดูดใจดั้งเดิมในพื้นที่ถูกแต่งเติมด้วยสิ่งดึงดูดที่มนุษย์สร้างขึ้น ภูมิประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาใหม่และการก่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวเป็นรู้จักและมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทำให้ภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ภาคเอกชนและนักลงทุนจากภาคนอกเริ่มหลั่งไหลเข้ามาเพื่อธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเริ่มเต็มไปด้วยร้านต่างๆและสถานบันเทิง ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเริ่มก่อตัว

4) ขั้นอิ่มตัว (Consolidation stage) เป็นขั้นที่ผู้มาเยือนลดลงอย่างช้าๆ ทำให้ต้องพึ่งพาการโฆษณาแนวกว้างที่เน้นขยายพื้นที่การตลาด และพยายามจะขยายช่วงเวลาการท่องเที่ยว

5) ขั้นชะลอตัว (Stagnation stage) เป็นขั้นที่ความนิยมของนักท่องเที่ยวเริ่มลดลง แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวถึงจุดสูงสุดและเกินขีดความสามารถในการรองรับ เกิดเสื่อมโทรมขึ้น ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไป การ

ท่องเที่ยวก่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเริ่มมีจำนวนมากกว่าสิ่งดึงดูดทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่ดินมีการเปลี่ยนมือบ่อย การพัฒนาใหม่จะเกิดบริเวณรอบนอกของพื้นที่ท่องเที่ยวเดิม รูปแบบของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปเป็นแบบกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวมวลชน ซึ่งเป็นผลให้มีการปรึกษาหารือที่หลากหลายในท้องถิ่นเพื่อหาวิธีรักษาจำนวนนักท่องเที่ยว

6) ขั้นตกต่ำ (Decline) เป็นขั้นที่สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวแต่เดิมถูกเปลี่ยนไปใช้ในส่วนที่ไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว คนในท้องถิ่นเริ่มซื้อกิจการในราคาต่ำ การแข่งขันกันลดราคาสินค้าอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวไปสู่ระดับที่ต่ำมากๆ เข้าสู่วงจรอุบาทว์ของการท่องเที่ยว

7) ขั้นการฟื้นตัว (Rejuvenation stage) มีทางเลือกที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวฟื้นตัวได้อีกครั้ง โดยใช้สิ่งดึงดูดที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สวนสนุก คาสิโน หรือการนำข้อดีของทรัพยากรธรรมชาติที่ยังไม่ได้ใช้ก่อนหน้านี้ ออกมาใช้ เช่น การพัฒนากิจกรรมเพิ่มเติมขึ้นมาจากทรัพยากรที่มี

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริอร บุญโร (2551) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ด้วยการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษาความคาดหวังต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเสนอแนะแนวทางพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม จากการศึกษาพบว่าตำบลเกาะยอมีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านงานประเพณี และทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งมีทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรด้านงานประเพณีเป็นทรัพยากรที่มีความโดดเด่นที่สุดในส่วนความคาดหวังต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่ามีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และคนในท้องถิ่นมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีความยินดีต้อนรับและต้องการให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยได้เสนอแนวทางเพื่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

- 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้ขีดความสามารถของทรัพยากรท่องเที่ยว ควบคุมการใช้พื้นที่ภายในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมและสนับสนุนให้มีความรักและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวรอบเกาะยอ ส่งเสริมความหลากหลายของกิจกรรมและการสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
- 3) ด้านการพัฒนาสินค้าและธุรกิจ ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปสินค้าให้มีความหลากหลาย มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การกระจายรายได้สู่ชุมชน
- 4) ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
- 5) ด้านคมนาคม สาธารณูปโภค การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อม

ชญาตุมภ์ ถาวโรฤทธิ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาและวิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเมืองเก่าสงขลาเพื่อเสนอแนวทางอนุรักษ์และพัฒนา พื้นที่วิจัยครอบคลุมเมืองเก่าสงขลา 3 บริเวณ กระบวนการวิจัย คือ ศึกษาข้อมูลสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมในภาพรวมแล้วจึงคัดเลือกสิ่งแวดล้อมที่สำคัญด้วยเกณฑ์ที่สร้างขึ้นจากการศึกษาทฤษฎีแนวคิดลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมืองสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม จำแนกองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่วิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1.สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมี 6 รายการ 2.สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรมมี 19 รายการ ที่เป็นนามธรรมมี 9 รายการ 3.สิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมมี 5 รายการ ทำแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งและประเมินคุณค่าความสำคัญด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นว่าสิ่งแวดล้อมแต่ละรายการมีคุณค่าความสำคัญมากน้อยเพียงใด แล้วนำผลคะแนนที่ได้ไปจัดลำดับและทำแผนที่แสดงคุณค่าความสำคัญ ผลการวิจัยสรุปว่าองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสำคัญสูงสุด คือ ทะเลสาบสงขลา องค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรมที่มีความสำคัญสูงสุด คือ ย่านเมืองเก่า ที่เป็นนามธรรมที่มีความสำคัญสูงสุด คือ ประเพณีทำบุญเดือนสิบ องค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญสูงสุด คือ เจดีย์หลวงบนเขาตังกวน ซึ่งมีข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยเพื่อไปใช้วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับบริบทของเมืองเก่าสงขลาโดยส่งเสริมการให้ความสำคัญกับเมืองเก่าทั้ง 3 บริเวณอย่างเท่าเทียมและขยายเขตพื้นที่อนุรักษ์ให้ครอบคลุมบริเวณสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าความสำคัญสูง และได้จัดทำผังข้อเสนอแนะการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยกำหนดพื้นที่เพื่อการใช้งานที่เหมาะสมซึ่งแบ่งเป็น 8 พื้นที่ พร้อมเสนอแนวทางโดยสรุป คือ การกำหนดขอบเขตของเมืองเก่าแต่ละยุคสมัยให้มีความชัดเจนและจัดทำแผนผังเมืองเฉพาะเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่ารวมถึงใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสอดคล้องกับบริบทของเมืองเก่า การควบคุมการพัฒนาที่ขัดแย้งและสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์โดยควบคุมความสูงอาคารและกำหนดพื้นที่กันชนรอบบริเวณองค์ประกอบที่สำคัญ การผลักดันให้กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเพื่อให้มีการดำเนินการอนุรักษ์ด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสม การปลูกฝังจิตสำนึกและการตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญขององค์ประกอบด้านต่างๆในเมืองเก่าโดยจัดทำในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆและบรรจุเนื้อหาในบทเรียน

ภาณุพงศ์ สิทธิวิฑู (2554) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาโครงข่ายการสัญจรสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเมืองเก่าชานัน ด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการสัญจรและการใช้ประโยชน์พื้นที่ในพื้นที่เมืองเก่าชานัน ศึกษารูปแบบและวิธีการในการปรับปรุงทางสัญจรในเขตเมืองเก่าชานันเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุง

โครงการสัญจรที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมเมืองเก่า นาน จากการศึกษาพบว่ามีการใช้ประโยชน์จากเส้นทางสัญจรแบบดั้งเดิม สภาพเส้นทางสัญจรไม่สามารถรองรับการเดินทางท่องเที่ยวโดยการเดินเท้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทางคับแคบ มีสิ่งกีดขวางในเส้นทางโครงการทางเท้าไม่เชื่อมต่อกัน การขาดทางเลือกในการเดินทางที่ไม่มีรถบริการเฉพาะการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวซึ่งตั้งรวมอยู่เป็นกลุ่มไม่ห่างไกลกันมากนักสามารถเข้าถึงได้โดยการเดินเท้าแต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้าถึงพื้นที่โดยการไ้รถยนต์ส่วนตัว การไม่มีพื้นที่จอดรถสำหรับแหล่งท่องเที่ยวจึงจ่อรถบริเวณ 2 ฟังถนนซึ่งส่งผลกระทบทำให้การจราจรติดขัดและเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ จึงเสนอแนวทางการพัฒนาโครงการสัญจรสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเมืองเก่า นาน ดังนี้ 1.การพัฒนาโครงการทางเดินเท้าให้มีความต่อเนื่อง ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย และขยายความกว้างของทางเดินเท้า มีเส้นทางสำหรับคนพิการและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่นและสวยงาม 2.การพัฒนาโครงการทางจักรยาน เพิ่มทางจักรยานในถนนสายหลักและสายรองให้ครอบคลุมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3.การพัฒนาโครงการทางรถบริการสาธารณะ ปรับปรุงเส้นทางเดินรถให้ครอบคลุมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 4.การพัฒนาทางเลือกในการท่องเที่ยว สนับสนุนให้มีทางเลือกในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อลดการใช้รถส่วนตัว เช่น ให้บริการเช่ารถจักรยาน บริการรถสามล้อและการเพิ่มจำนวนรถราง 5.สนับสนุนให้มีสถานที่จอดรถรวมหลายจุด 5.เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการเดินทาง เช่น การเพิ่มจุดพักในเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยวบนเส้นทางท่องเที่ยว เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหารเครื่องดื่ม ศูนย์ข้อมูลและแสดงสินค้าพื้นเมือง โดยระบบการสัญจรและทางเลือกในการเดินทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ทำให้โครงการสัญจรของเมืองมีความสมบูรณ์ สามารถรองรับการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความน่าสนใจในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทั้งยังช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวเมือง ช่วยลดการใช้พลังงานในการเดินทางสนับสนุนการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าและช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2.5 สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทั้งในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างกระบวนการวิจัย การสร้างเกณฑ์ในการประเมิน ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยรวมถึงใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะ ดังนี้

2.5.1 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์

การศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์ ทำให้ทราบว่าองค์ประกอบ

ต่างๆ ที่ประกอบกันอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพื้นที่โดยรวมในด้านต่างๆ การศึกษาคุณค่าโดยการพิจารณาองค์ประกอบต่างๆที่อยู่ในสภาพแวดล้อมรวมถึงการค้นหาเอกลักษณ์สำคัญของพื้นที่ที่จะช่วยให้สามารถค้นพบและระบุได้ว่าสิ่งใดมีความสำคัญที่เด่นชัด และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการประเมินและการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอื่นๆประกอบ ซึ่งจะนำไปสู่การเลือกวิธีสำหรับดูแลรักษาเพื่อให้องค์คุณค่าความสำคัญ ตลอดจนดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาโดยใช้แนวทางที่เหมาะสม ซึ่งให้ความสำคัญกับการเคารพคุณค่าดั้งเดิม และคำนึงถึงความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

จากการศึกษากระบวนการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) ที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำไว้ พบว่าเป็นแนวคิดอนุรักษ์เชิงบูรณาการที่มุ่งรักษาคุณค่าของพื้นที่โดยรวม ซึ่งมีการพิจารณาอย่างรอบด้านครอบคลุมถึงคุณค่าความสำคัญ ภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับองค์ประกอบและระดับภาพรวมของพื้นที่ โดยนำข้อมูลมาประกอบกันเพื่อหาแนวทางเก็บรักษาคุณค่าความสำคัญและป้องกันภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยจึงจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบการวิจัยและกระบวนการวิจัย

จากการศึกษาความหมาย ลักษณะและการจำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมือง ทำให้เกิดความเข้าใจโครงสร้างและความเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบต่างๆที่อยู่ในสภาพแวดล้อม รวมถึงสามารถสรุปการจำแนกและจัดหมวดหมู่ของสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญในพื้นที่ศึกษาสำหรับใช้ในการวิจัย ได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปกรรม
- 2) กลุ่มวัฒนธรรม
- 3) กลุ่มธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาการประเมินคุณค่าความสำคัญ ประเภทของสิ่งสมควรอนุรักษ์และการคัดเลือกเพื่ออนุรักษ์ ทำให้สามารถกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน ได้ดังนี้

1) เกณฑ์การประเมินประเมินคุณค่าและศักยภาพของโบราณสถานเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ คุณค่าพิจารณาจาก 3 ประเด็น คือ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากร คุณค่าด้านอายุ คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ศักยภาพพิจารณาจากสภาพทางกายภาพในปัจจุบันและความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

2) เกณฑ์ประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ คุณค่าพิจารณา 3 ประเด็น คือ คุณค่าด้านอายุ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม คุณค่าด้านความแท้ พิจารณา สภาพ ความสมบูรณ์ การดูแลรักษาและความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์

- 3) เกณฑ์ประเมินคุณค่าและศักยภาพของประเพณีเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการ

อนุรักษ์ คุณค่าพิจารณาจากคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ศักยภาพพิจารณาจากสถานการณ์การคงอยู่ จากการศึกษาหลักการและแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมือง ประกอบกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ดังนี้ ใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะ

2.5.2 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

การศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ดังนี้ ใช้เป็นแนวทางการเสนอแนะในส่วนของการกำหนดพื้นที่และการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการรักษาคุณค่าความสำคัญ

2.5.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ

การศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ดังนี้ ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบการวิจัย รวมถึงใช้เป็นแนวทางการเสนอแนะในส่วนของการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและคำนึงถึงการรักษาคุณค่าความสำคัญ

2.5.4 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

การศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ดังนี้ จากการศึกษาประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้ทราบว่าในการจำแนกประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นทำได้หลายวิธีโดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนก ประกอบกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา จึงจะใช้การจำแนกตามลักษณะที่แสดงออกอย่างเด่นชัดของทรัพยากร ทำให้สามารถสรุปการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการศึกษาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ทำให้สามารถกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้ดังนี้

- 1) การประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว มี 3 องค์ประกอบ คือ คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มี 3 องค์ประกอบ คือ ด้านกายภาพของพื้นที่ ด้านการสร้างกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม

และนอกจากนี้จะนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักการสำคัญและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยว

บทที่ 3 การออกแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยเป็นวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการศึกษาเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตในการศึกษา
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
4. การนำเสนอผลการศึกษา

3.1 ขอบเขตในการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษา

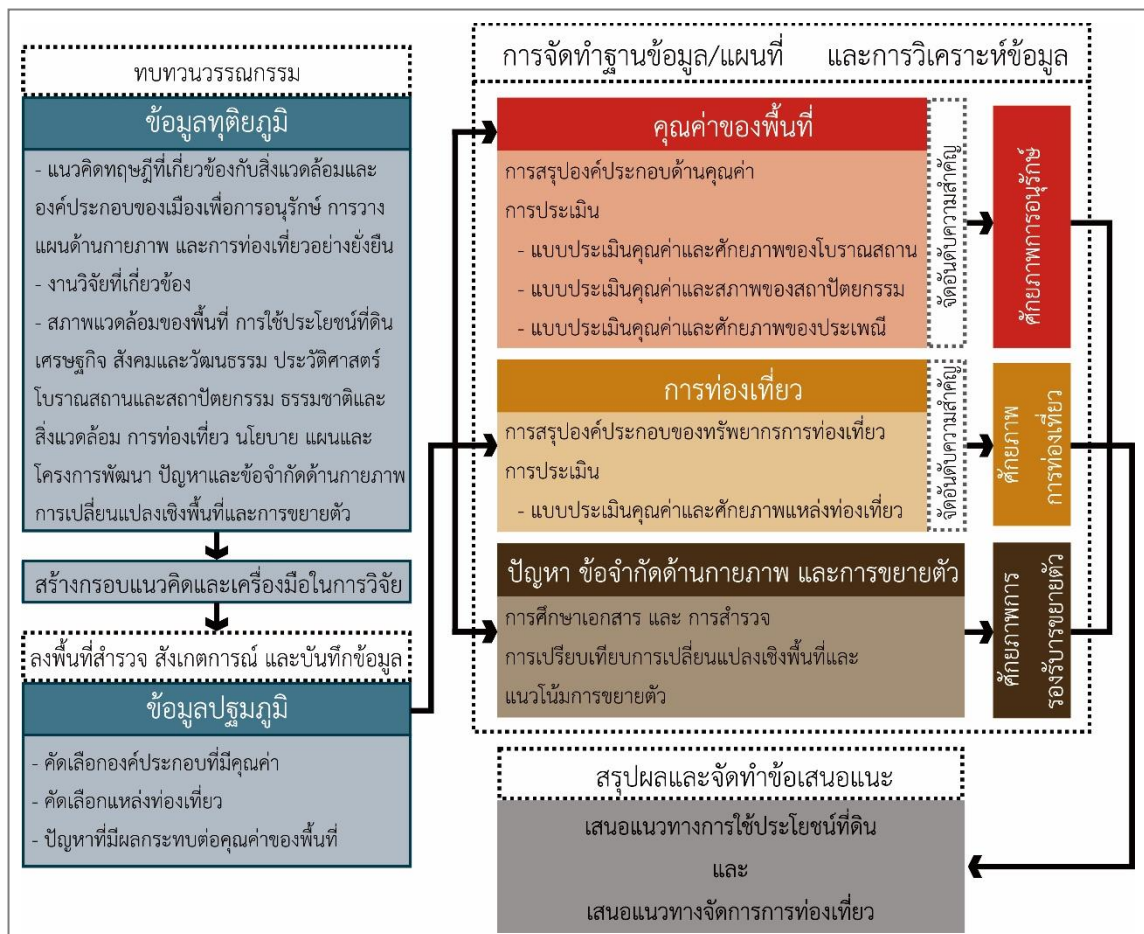
ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นที่ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยว ด้านกฎหมาย นโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ด้านปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกายภาพของพื้นที่ รวมถึงศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์ การวางแผนด้านกายภาพ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญครอบคลุมทุกด้านเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนสำหรับใช้เป็นพื้นฐานความรู้ เป็นกรอบการศึกษาและประเมิน รวมถึงวิเคราะห์และเสนอแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคุณค่าของเกาะยอ รวมถึงศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกาะยอสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้โดยยังคงคุณค่าและเอกลักษณ์ของพื้นที่เอาไว้ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเลือกเกาะยอเป็นพื้นที่ศึกษาเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงและเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ แต่ปัจจุบันมีเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าของพื้นที่ หากไม่มีแนวทางการจัดการที่เหมาะสมอาจทำให้คุณค่าของพื้นที่ถูกทำลายไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการศึกษา โดยพื้นที่ศึกษา คือ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ส่วนที่เป็นแผ่นดิน 15 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,375 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้าน

3.1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (CECS) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบการวิจัย โดยการวิจัยเป็นการศึกษาพื้นที่ในด้านคุณค่า ด้านการท่องเที่ยว ด้านปัญหา ข้อจำกัดของพื้นที่และการขยายตัว ควบคู่กันทั้ง 3 ด้าน เพื่อการวิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพในด้านต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกันเพื่อสรุปและจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 การศึกษาเอกสาร (Document study) โดยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เรียบเรียงตามประเด็นต่างๆ

3.2.2 การสำรวจและสังเกตการณ์โดยมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ

3.2.3 แบบประเมิน เป็นการสร้างแบบฟอร์มในการประเมินโดยกำหนดกรอบการพิจารณาซึ่งนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากที่ได้ศึกษาไว้แล้วในบทที่ 2 มาประยุกต์ใช้ มุ่งเน้นกำหนดตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยสามารถประเมินได้ด้วยตัวเอง วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แบบประเมินมี 4 ชุด ประกอบด้วย แบบประเมินโบราณสถาน 1 ชุด แบบประเมินสถาปัตยกรรมที่สำคัญ 1 ชุด แบบประเมินประเพณีสำคัญ 1 ชุด การประเมินในส่วนนี้มีจุดประสงค์เพื่อจัดอันดับความสำคัญในการอนุรักษ์ และแบบประเมินแหล่งท่องเที่ยว 1ชุด การประเมินในส่วนนี้มีจุดประสงค์เพื่อจัดอันดับความสำคัญในการพัฒนา

3.2.4 การวิเคราะห์ด้วยการใช้แผนที่และการซ้อนทับ (Mapping and Overlay Analysis) การวิจัยเกี่ยวกับการวางแผนด้านกายภาพ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเป็นการระบุข้อมูลหรือปัจจัยต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาโดยใช้แผนที่ วิเคราะห์โดยการนำข้อมูลจากแต่ละปัจจัยมาวางทับกันเพื่อหาผลรวม (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2553: 114) ความแตกต่างในการซ้อนทับกันของข้อมูลทำให้สามารถวิเคราะห์และสรุปพื้นที่ได้ตามปัจจัยที่ศึกษา และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลง พัฒนาการในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ในการวิจัยใช้แผนที่และการซ้อนทับเพื่อให้ได้พื้นที่ที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือโดยการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.3.1 การเก็บข้อมูลขั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้มาจากการศึกษาและค้นคว้าจากแหล่งต่างๆ ที่มีความเชื่อถือได้ ดังนี้

1) การศึกษาเอกสารและข้อมูลประเภทหนังสือเอกสารวิชาการ เอกสารโครงการ รายงานการวิจัย บทความวิชาการ รายงานประจำปี สถิติและแผนปฏิบัติการ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในขอบเขตของการศึกษา ทั้งจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร เครือข่าย ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและข้อมูลบางส่วนจาก internet

1.1) การรวบรวมข้อมูลพื้นที่ของตำบลเกาะยอประกอบด้วยข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมที่สำคัญ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐานรวมถึงนโยบายและแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

1.2) การรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ ประกอบด้วย ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว สภาพการท่องเที่ยว นโยบายและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

1.3) การรวบรวมข้อมูลปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของพื้นที่ประกอบด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการขยายตัวของเมือง

1.4) การรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การวางแผนด้านกายภาพและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2) การค้นคว้าข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

3) การค้นคว้าข้อมูลสำหรับการทำแผนที่เพื่อใช้เป็นแผนที่ฐาน (Base map)

3.1) ภาพถ่ายทางอากาศแบบสี พ.ศ. 2560 จากกรมแผนที่ทหาร

3.2) แผนที่แสดงภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 ชุด L7018 ระวัง 5123III และชั้นข้อมูลเส้นชั้นความสูง พ.ศ. 2557 จากกรมแผนที่ทหาร

3.3) ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2561 จากโปรแกรม Google Map

3.3.2 การเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและพื้นที่ศึกษา จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจและสังเกตการณ์ในพื้นที่ทั้ง 9 หมู่บ้านของตำบลเกาะยอด้วยวิธีเดินสำรวจ สังเกตการณ์ด้วยสายตา สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวและเข้าร่วมในงานประเพณี โดยทำการสำรวจและสังเกตการณ์พร้อมกับจดบันทึกและบันทึกภาพนิ่งเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ สภาพการใช้งานปัจจุบัน รวมทั้งระบุตำแหน่งของสถานที่ต่างๆที่มีความสำคัญลงในแผนที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน สร้างความเข้าใจสภาพพื้นที่ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและแผนที่จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิกับสภาพความเป็นจริง และเป็นการถ่ายทอดข้อมูลปัจจุบัน ซึ่งการสำรวจประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมปัจจุบันของเกาะยอในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางกายภาพ และคุณลักษณะสำคัญของพื้นที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะของประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่

2) สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว ลักษณะและที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

3) สภาพแวดล้อมของปัญหาที่มีผลกระทบต่อพื้นที่

3.3.3 การจัดการกระทำกับข้อมูล

1) การทำแผนที่ โดยใช้แผนที่ของกรมแผนที่ทหารจากแผนที่ระวาง 5123 III เป็นแผนที่ฐาน (Base map) ครอบตัดเอาเฉพาะส่วนของพื้นที่ศึกษาเพื่อให้ง่ายต่อการอ่านและการทำความเข้าใจแผนที่ โดยได้ตัดแปลงบางส่วนให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบันตามที่ได้ทำการสำรวจ

2) การนำข้อมูลทุติยภูมิและมูลปฐมภูมิมาเรียบเรียง เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Database) โดยจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อให้ทราบความเชื่อมโยง การบันทึกข้อมูลลงในแผนที่และการแปลความหมายข้อมูลลงในแผนที่ ซึ่งเน้นที่การทำความเข้าใจสภาพพื้นที่ในแต่ละประเด็น

3.3.4 การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1) ด้านคุณค่าของพื้นที่ เป็นการศึกษาคุณค่าโดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบกันอยู่ในสภาพแวดล้อม เพื่อค้นหาองค์ประกอบสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ โดยนำกระบวนการบางส่วนของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) มาประยุกต์ ดังนี้

การสรุปองค์ประกอบด้านคุณค่า โดยนำรายชื่อขององค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นคุณลักษณะสำคัญซึ่งได้มาจากการศึกษาและสำรวจพื้นที่มาจำแนกหมวดหมู่ตามที่กำหนดไว้ 3 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปกรรม
- (2) กลุ่มวัฒนธรรม
- (3) กลุ่มธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดทำข้อมูลที่แสดงเป็นสาระสำคัญและแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่หรือบริเวณทั้งที่เป็นกายภาพที่จับต้องได้และที่จับต้องไม่ได้แต่สามารถแปลความหมายเพื่อระบุตำแหน่งได้

การประเมิน ประกอบด้วย การประเมินโบราณสถาน สถาปัตยกรรม และประเพณีสำคัญ ซึ่งเป็นการประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญ โดยสร้างแบบประเมินจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะและองค์ประกอบของเมืองเพื่อการอนุรักษ์ ในบทที่ 2 ผลที่ได้จากการประเมินนำมาใช้เพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ และใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนา แบบประเมินมีจำนวน 3 ชุด ดังนี้

(1) แบบประเมินคุณค่าและศักยภาพของโบราณสถาน เป็นการสร้างกรอบการประเมินคุณค่าโดยพิจารณาจากการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากร คุณค่าด้านอายุ และคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม ในส่วนของศักยภาพพิจารณาจากสภาพปัจจุบันและความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

(2) แบบประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ เป็นการสร้างกรอบการประเมินคุณค่าโดยพิจารณาจากคุณค่าด้านอายุ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม และคุณค่าความแท้ ในส่วนของสภาพพิจารณาจากความสมบูรณ์และความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์

(3) แบบประเมินคุณค่าและศักยภาพของประเพณี เป็นการสร้างกรอบการประเมินคุณค่าโดยพิจารณาจากคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนของศักยภาพพิจารณาจากสถานการณ์การคงอยู่ของประเพณี

2) ด้านการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาและประเมินแหล่งท่องเที่ยว โดยได้นำรูปแบบของการศึกษาคุณค่ามาปรับใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบเดียวกัน ดังนี้

การสรุปองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยนำรายชื่อของแหล่งท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอที่ได้มาจากการศึกษาและสำรวจพื้นที่มาจำแนกหมวดหมู่ตามที่กำหนดไว้ 4 ประเภท คือ

- (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- (2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

(3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

การจัดทำข้อมูลที่แสดงเป็นสาระสำคัญและแผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง การประเมิน ประกอบด้วยประเมินคุณค่าและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยสร้างแบบประเมินจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ในบทที่ 2 ผลจากการประเมินใช้เพื่อจัดอันดับความสำคัญในการพัฒนาว่าแหล่งท่องเที่ยวใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากัน และใช้เป็นแนวทางสำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะยอ แบบประเมินมีจำนวน 1 ชุด ดังนี้

(1) แบบประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสร้างกรอบการประเมินคุณค่าโดยพิจารณาจาก คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในส่วนของศักยภาพพิจารณาจาก 3 องค์ประกอบ คือ ด้านกายภาพของพื้นที่ ด้านการสร้างกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม

3) ด้านปัญหา ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่และการขยายตัว เป็นการศึกษาปัจจัยของการสูญเสียคุณค่า และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่ ดังนี้

การสรุปลักษณะของปัญหา โดยวิธีที่ใช้ในการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ เป็นการรวบรวมประเด็นปัญหาจาก 3 ส่วน คือ จากหน่วยงานท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ จากหน่วยงานและบุคคลอื่นๆ จากการสำรวจโดยผู้วิจัย ซึ่งมาประกอบกันเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบและสรุปลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ และทำแผนที่แสดงพื้นที่หรือบริเวณที่เกิดปัญหา

การคาดการณ์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่ โดยศึกษาลักษณะการขยายตัวในอดีต การขยายตัวในปัจจุบัน และโครงการในอนาคตที่จะส่งผลกระทบต่อ การขยายตัว

โดยข้อมูลทั้งสามส่วนที่ได้จากระบวนการดำเนินการวิจัยนี้จะเป็นฐานข้อมูลและนำไปสู่การวิเคราะห์และเสนอแนวท้าวทางในขั้นถัดไป

3.3.5 การวิเคราะห์ วิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการ ศึกษาเอกสาร สํารวจและประเมินเป็นฐานในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์โดยใช้แผนที่ และการซ้อนทับ (Mapping and Overlay Analysis) ซึ่งวิเคราะห์พื้นที่ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1) คุณค่าของพื้นที่และศักยภาพด้านการอนุรักษ์ เป็นการทำให้แผนที่แสดงคุณค่า 3 ด้าน คือ (1) ด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม (2) ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (3) ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อหาบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากและบริเวณที่มีคุณค่าสูงของแต่ละด้าน และนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการนำแผนที่แสดงคุณค่าในแต่ละด้านมาวางทับกัน บริเวณที่มีการซ้อนทับกันสูงเป็นบริเวณที่มีศักยภาพด้านการอนุรักษ์

2) การท่องเที่ยว และศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เป็นการนำแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด แผนที่แสดงพื้นที่ที่มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว แผนที่แสดงบริเวณที่มีศักยภาพด้านการอนุรักษ์ แผนที่โครงข่ายการคมนาคมของตำบลเกาะยอมาวางทาบกัน เพื่อเพื่อหาบริเวณที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากการเกาะกลุ่มกันและการทับซ้อนกัน รวมถึงพิจารณาจากความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคม

3) ปัญหา ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่ การขยายตัว และศักยภาพในการรองรับการขยายตัว เป็นการนำแผนที่แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพ กับแผนที่แสดงการขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบันและแนวโน้มการขยายตัว เพื่อเพื่อหาบริเวณที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัว โดยพิจารณาจากการเป็นพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดทางกฎหมายและการพัฒนาตาม สอดคล้องกับโอกาสที่เกิดจากการก่อสร้างตามโครงการในอนาคต สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นปัจจุบันได้ดี และมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการขยายตัว

3.3.6 การสรุปผลการวิจัย สรุปผลการวิเคราะห์และสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย จัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางขึ้นำการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะยอ โดยใช้แผนที่และข้อความ ดังนี้

- 1) สรุปคุณค่าด้านต่างๆ และศักยภาพของพื้นที่
- 2) ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์และพัฒนา ประกอบด้วยแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งการกำหนดเขตการใช้ที่ดินที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลเกาะยอโดยแสดงเป็นแนวทางการใช้ประโยชน์และมาตรการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม
- 3) ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วยการสร้างเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยว และการส่งเสริมให้พัฒนาเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน

3.4 การนำเสนอผลการศึกษา

การจัดทำรายงานสรุปผลการศึกษาเป็นรูปเล่มตามรูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย และจัดทำเอกสารสำหรับการเผยแพร่ในรูปแบบการประชุมวิชาการหรือวารสารวิชาการ

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นที่ศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การรู้คุณค่าความสำคัญรวมถึงภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การสูญเสียคุณค่าความสำคัญ เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้สามารถกำหนดหรือวางแนวทางจัดการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในลักษณะที่ไม่เป็นการทำให้สูญเสียคุณค่าหรือลดทอนความสำคัญลง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสม ที่สามารถใช้สอยและพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันได้โดยไม่ทำลายคุณค่าเดิม จึงจะทำการศึกษาพื้นที่ในด้านคุณค่า ด้านการท่องเที่ยว ด้านปัญหา ข้อจำกัดของพื้นที่และการขยายตัว ทั้ง 3 ด้านประกอบกัน เพื่อจะนำไปสู่การวิเคราะห์และเสนอแนวทาง ดังนั้นการศึกษาในบทนี้ส่วนแรกจะกล่าวถึงการศึกษาบริบทของพื้นที่เพื่อให้เข้าใจปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง และจะกล่าวถึงการศึกษาด้านคุณค่า ด้านการท่องเที่ยว ด้านปัญหา ข้อจำกัดของพื้นที่และการขยายตัว ในส่วนถัดไปตามลำดับ

4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การศึกษาในส่วนนี้จะกล่าวถึงสภาพทางกายภาพ สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคม แผนพัฒนาตำบลเกาะยอและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1 สภาพทางกายภาพ

เกาะยอเป็นเกาะเดียวที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง พื้นที่ในตัวเกาะเป็นที่ราบสลับกับเนินเขา เชื่อมต่อกับแผ่นดินด้วยสะพานติณสูลานนท์ซึ่งเป็นสะพานคอนกรีตที่ยาวกว่าหนึ่งกิโลเมตร สะพานมีสองช่วง คือ สะพานฝั่งใต้ เชื่อมต่อตำบลพะวงและตำบลเกาะยอ ความยาว 1,140 เมตร สะพานฝั่งเหนือ เชื่อมต่อตำบลเกาะยอและตำบลสทิงหม้อ ความยาว 1,800 เมตร บริเวณหน้าเกาะมีถนนหมายเลข 408 เชื่อมกับสะพานทั้งสองช่วง และถนนสายนี้เป็นเส้นทางเลียยตัวเมืองสงขลา

4.1.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

เกาะยอมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโดยทางบก 14 กิโลเมตร โดยทางทะเล 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดทะเลสาบสงขลาเขต ต.สทิงหม้อ และ ต.หัวเขา อ.สิงหนคร
ทิศใต้	จดทะเลสาบสงขลาเขต ต.พะวง ต.น้ำน้อย และ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่
ทิศตะวันออก	จดทะเลสาบสงขลาเขต ต.บ่อยาง และ ต.เขารูปช้าง อ.เมืองสงขลา
ทิศตะวันตก	จดทะเลสาบสงขลาเขต อ.ควนเนียง และ อ.บางกล่ำ

ตำบลเกาะยอมีเนื้อที่รวมทั้งพื้นน้ำ 17.95 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 11,220 ไร่ และมีเนื้อที่เฉพาะพื้นดิน 15 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,375 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย หมู่ 2 บ้านตื้น หมู่ 3 บ้านนอก หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ 6 บ้านนาถีน หมู่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ 8 บ้านท้ายเสา และหมู่ 9 บ้านสวนใหม่

ภาพที่ 12 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

4.1.1.2 การเข้าถึง

จากกรุงเทพมหานครถึงตำบลเกาะยอตามทางหลวงแผ่นดินมีระยะทางประมาณ 950 กิโลเมตร ตามเส้นทางรถไฟ 947 กิโลเมตร และทางทะเลประมาณ 725 กิโลเมตร

1) โดยรถส่วนตัว สามารถเข้าถึงเกาะยอได้จากถนนสายหลัก 2 เส้นทาง

1.1) เส้นทางฝั่งตะวันออก ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ถนนเลียบชายฝั่งอ่าวไทยที่เชื่อมระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดสงขลา โดยเส้นทางเข้าสู่สะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือ เกาะยอ สะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้แล้วเชื่อมต่อกับถนนเส้นอื่นที่ห้าแยกน้ำกระจาย ถนนหมายเลข 408 ที่มุ่งลงใต้เชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 43 (หาดใหญ่-ปัตตานี)

1.2) เส้นทางฝั่งตะวันตก ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เส้นทางจากกรุงเทพมหานครมุ่งลงใต้ ซึ่งผ่านจังหวัดพัทลุงแล้วเข้าสู่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากอำเภอหาดใหญ่มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 414 (ถนนลพบุรีราเมศวร์) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 (ถนนกาญจนวนิชย์) เชื่อมระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับอำเภอเมืองสงขลา ทั้งสองเส้นทางบรรจบกันที่ห้าแยกน้ำกระจาย สามารถเข้าสู่เกาะยอได้โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ส่วนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 (ถนนกาญจนวนิชย์) มีเส้นทางต่อไปยังตัวเมืองสงขลา

2) โดยรถประจำทาง เดินทางจากสถานีขนส่งผู้โดยสารกรุงเทพฯใต้ถึงจังหวัดสงขลา ซึ่งมีสถานีขนส่งผู้โดยสารสงขลาตั้งอยู่ห่างจากตำบลเกาะยอประมาณ 11.4 กิโลเมตร และสถานีขนส่งผู้โดยสารหาดใหญ่ตั้งอยู่ห่างจากตำบลเกาะยอประมาณ 26.1 กิโลเมตร

3) โดยรถไฟ เดินทางจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯถึงสถานีรถไฟชุมทางหาดใหญ่ และเดินทางต่อมายังตำบลเกาะยอระยะทางประมาณ 26.9 กิโลเมตร

4) โดยเครื่องบิน จากท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่เดินทางต่อมายังตำบลเกาะยอระยะทางประมาณ 37.7 กิโลเมตร

4.1.1.3 สภาพแวดล้อม

เกาะยอมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ทั้งบนบกและในน้ำ ชุมชนมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนานจึงมีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ การตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มอยู่บริเวณชายฝั่งรอบเกาะและที่ราบเชิงเขา มีบ้านเรือนรูปแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ปะปนกัน บริเวณเนินเขาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรปลูกไม้ผลเป็นหลัก โดยมีป่าไม้บริเวณภูเขาที่สูงขึ้นไป ชายฝั่งของเกาะมีลักษณะเป็นป่าชายเลน ในทะเลสาบรอบเกาะมีเครื่องมือประมงเรียงรายอยู่หนาแน่น ในชุมชนมีหลายครัวเรือนที่ทอผ้าอยู่บริเวณด้านหน้าและใต้ถุนเรือน เกาะยอมีการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งให้นักท่องเที่ยวสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวเกาะยอ นำจุดเด่นที่มีในพื้นที่มาเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย มีที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ ร้านอาหาร และร้านกาแฟสำหรับรองรับและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงมีผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

4.1.1.4 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ

1) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นเกาะที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบซึ่งล้อมรอบด้วยทะเล ภูมิประเทศส่วนที่เป็นแผ่นดินประกอบด้วยพื้นที่ชายฝั่งมีลักษณะเป็นแหลมและอ่าว พื้นที่เกาะมีที่ราบสลับกับเนินเขาและภูเขา มีความสูง 10-150 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง บนเกาะไม่มีแหล่งน้ำในลักษณะแม่น้ำหรือคลอง แต่มีทางน้ำเล็กๆ ที่ไหลมาจากภูเขาและที่ใต้ชั้นดินมีแหล่งน้ำจืด

2) ลักษณะภูมิอากาศ อากาศบนเกาะยอมีสภาพไม่ต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้ ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มี 2 ฤดู

2.1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม แต่อากาศไม่ร้อนมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเลซึ่งมีกระแสลมและไอน้ำพัดผ่านทำให้อากาศร้อนเบาบางลง

2.2) ฤดูฝนมี 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ฝนตกไม่มากนัก ช่วงที่ 2 มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ฝนตกมากกว่า

3) ทรัพยากรธรรมชาติ เกาะยอมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายทั้งบนบก และในน้ำเนื่องจากเป็นเกาะที่ตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องทางระบบนิเวศกับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเกาะยอมีทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

3.1) ทรัพยากรน้ำ บนเกาะยอมีแหล่งน้ำจืดซึ่งเป็นน้ำดิบจากบ่อบาดาลที่นำมาใช้สำหรับประปาหมู่บ้าน มีจำนวน 11 แห่ง ตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน มีกำลังการผลิต 2-12 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ผู้ใช้น้ำประมาณ 565 ครัวเรือน มีบ่อน้ำตื้นจำนวน 145 แห่ง

3.2) ทรัพยากรป่าไม้ มีสภาพเป็นป่าไม้แบบที่ลาดเชิงเขามีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม ที่ราบลุ่มน้ำขังมีลักษณะเป็นพรุมีต้นเสม็ดขึ้นกระจายอยู่ ที่ชายฝั่งมีป่าชายเลน โดยมีพันธุ์ไม้พื้นเมืองที่มีความโดดเด่น ให้คุณค่าและมีส่วนเป็นบริบททางสังคมเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนท้องถิ่น คือ ต้นยอ ชะพลูและสาหร่ายผมนาง ผลไม้ขึ้นชื่อประกอบด้วยจำปาตะขุน มีจุดเด่นที่รสชาติหวานจัด กลิ่นหอม เนื้อแน่น สีสวย ละมุดหรือสะหว่า มีจุดเด่นที่รสชาติความหวานเข้มข้น เนื้อแน่น กระทอนพันธุ์ มีจุดเด่นที่ผลกลมแป้นสีเหลืองนวล เปลือกน้มน้ำเหมือนกำมะหยี่ เนื้อแน่นและมีปุยที่เมื่อกัดมากเมื่อแก่จัดรสชาติหวาน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา, 2560: 3-4)

3.3) ทรัพยากรดิน กองสำรวจดิน กรมพัฒนาที่ดินจำแนกดินในตำบลเกาะยอไว้ 4 ชุด คือ กลุ่มชุดดินที่ 14,34,39,62 บริเวณที่ราบลักษณะดินเป็นกรด บริเวณที่ราบน้ำทะเลท่วมถึงลักษณะเป็นดินเค็มชายทะเล บริเวณที่เนินระหว่างเขาลักษณะดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย บริเวณภูเขาเป็นพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนที่หน้าดินมีเศษหินผสมอยู่มากกลิ้งไปเป็นชั้นหิน

3.4) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นทะเลน้ำกร่อยที่เกิดจากการถ่ายเทน้ำเค็มที่ปากอ่าวส่วนที่เชื่อมกับทะเลอ่าวไทย อิทธิพลของน้ำ

เหมาะสมต่อการเติบโตของพืช ทั้งชายฝั่งและท้องน้ำจึงมีป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเลซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ประกอบกับอยู่ในบริเวณที่เชื่อมต่อระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลอ่าวไทยซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการอพยพย้ายถิ่นฐานของสัตว์น้ำตามระดับความเค็มของน้ำและตามฤดูกาล บริเวณรอบเกาะจึงมีสัตว์น้ำชุกชุมโดยเฉพาะจำพวกกุ้งและปลา

4.1.2 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

4.1.2.1 ลักษณะทางสังคม

1) ประชากร ตำบลเกาะยอมีประชากรที่มีคุณภาพส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสามารถอ่านเขียนและคิดเลขอย่างง่ายได้ มีอาชีพและมีรายได้ จากการสำรวจของสำนักบริหารการทะเบียนอำเภอเมืองสงขลาเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 มีประชากรจำนวน 4,731 คน โดยแยกเป็นชาย 2,278 คน หญิง 2,445 คน กลุ่มประชากรที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 16 - 50 ปี รองลงมาเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และน้อยที่สุดเป็นกลุ่มเด็กเล็กและเยาวชน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,888 ครัวเรือน

2) องค์กรการปกครอง มีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง

3) สถานศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 แห่ง คือ โรงเรียนวัดแหลมพ้อและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนวัดท้ายยอและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

4) สาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง คือ รพ.สต.ท่าไทร มีเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร 47 คน รพ.สต.สวนทุเรียน มีเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร 40 คน

5) องค์กรทางศาสนา มีวัด 4 แห่ง คือ วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปี้ยว วัดท้ายยอ และวัดเขาบ่อ มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์เขาภูฏี มีสถานปฏิบัติธรรม 1 แห่ง คือ ทิพยสถาน มีศาลเจ้า 1 แห่ง คือ ศาลเจ้าไต้ก๋ง

6) สถานที่บริการสาธารณะ ประกอบด้วย หอกระจายข่าว ลานกีฬา ที่อ่านหนังสือ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร สภากองกรชุมชนและชมรมการท่องเที่ยว

7) การสาธารณูปโภค ไฟฟ้าใช้ระบบจำหน่ายของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ครอบคลุมทุกครัวเรือน และมีประปาหมู่บ้านใช้ทุกหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2561)

4.1.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรในตำบลเกาะยอประกอบอาชีพแบบผสมผสานกันระหว่างประมงเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน นอกจากนี้มีการประกอบอาชีพการท่องเที่ยวและบริการในลักษณะโฮมสเตย์และร้านอาหาร ส่วนอาชีพอื่นมีรับราชการค้าขายและรับจ้าง แต่ละครอบครัวมีอาชีพหลักพร้อมกับทำอาชีพเสริมควบคู่กัน ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพ ปี พ.ศ. 2560 ประชาชนมีรายได้ต่อคนเฉลี่ย 86,149 บาทต่อปี ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 252,038 บาทต่อปี

1) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของตำบลเกาะยอ มีรายละเอียดดังนี้

1.1) ประมง ประกอบด้วยการทำประมงพื้นบ้านที่จับปลา กุ้งและสัตว์น้ำตามธรรมชาติในทะเลสาบสงขลาด้วยวิธีการดั้งเดิมคือการตกไชนั่ง กับการเลี้ยงปลากะพงในกระชัง ซึ่งทั้งการทำประมงพื้นบ้านและการเลี้ยงปลาในกระชังมีอยู่รอบบริเวณชายฝั่งของเกาะยอ

1.2) การเกษตรกรรม มีการทำสวนแบบผสมผสานปลูกไม้ผลหลักคือ จำปาตะขวน ทุเรียน ฝรั่ง โดยใช้พื้นที่ในบริเวณบ้านและบริเวณเชิงเขาเพราะสภาพพื้นที่และดินมีความเหมาะสมรวมถึงง่ายต่อการดูแล ส่วนพื้นที่เชิงเขาที่สูงชันไปเป็นพื้นที่สำหรับปลูกยางพารา

1.3) อุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมสำคัญ คือ การทอผ้า ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันผ้าทอเป็นสินค้า OTOP ระดับห้าดาวที่มีชื่อเสียงด้านความประณีตมีสีสันและลวดลายที่สวยงาม อุตสาหกรรมที่มีความสำคัญรองลงมา คือ การแปรรูปอาหารทะเล เช่น กะปิ อาหารทะเลประเภทตากแห้งและหมักดอง

1.4) การท่องเที่ยวและบริการ ประกอบด้วยร้านอาหารกับโฮมสเตย์ ซึ่งร้านอาหารมีชื่อเสียงเรื่องอาหารทะเลสดรสชาติดีกับบรรยากาศที่รื่นรมย์ริมทะเลสาบ โดยร้านอาหารมีอยู่หลายแห่งบริเวณหน้าเกาะที่ถนนหมายเลข 408 และในตัวเกาะบริเวณหมู่ 1,4,9 ส่วนโฮมสเตย์เป็นที่พักริมน้ำบรรยากาศแบบชาวประมงพื้นบ้าน สามารถสัมผัสกับธรรมชาติวิถีการทำประมงได้อย่างใกล้ชิด โฮมสเตย์มีมากบริเวณหมู่ 1,9 และปัจจุบันมีกิจการร้านกาแฟเกิดขึ้นหลายแห่ง

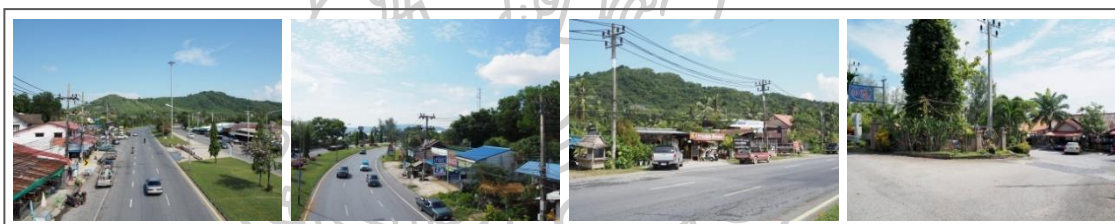
2) กิจกรรมทางเศรษฐกิจของตำบลเกาะยอ มีการรวมตัวกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับประมง เกษตรกรรม อุตสาหกรรมครัวเรือน การท่องเที่ยวและบริการ 26 กลุ่ม ดังนี้ ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลกลุ่มอาชีพในตำบลเกาะยอ

ชื่อกลุ่ม	ประธานกลุ่ม	ที่ตั้งกลุ่ม	ชื่อกลุ่ม	ประธานกลุ่ม	ที่ตั้งกลุ่ม
กลุ่มเลี้ยงปลากะพงในกระชัง	นายบรรหาร วรโร	22/21 หมู่ 1	กลุ่มทำขนมไทย	นางนงเยาว์ บุญมณี	หมู่ 4
กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านอำทราย	นางอำนาจ ชุมศรีเมธ	1/1 หมู่ 1	กลุ่มฟื้นฟูทะเลไทย	นายเกษม นิลเกษม	62 หมู่ 5
กลุ่มปลูกผักไร้ดิน	นายประสิทธิ์ ชุนพิทักษ์	15/1 หมู่ 1	กลุ่มทอผ้าไหมไทย	น.ส.จกกลณี สุวรรณพรค	15 หมู่ 5
กลุ่มเลี้ยงปลากะพงในกระชัง	นายนิพนธ์ แซ่ตัน	1/4 หมู่ 2	กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำและป่าชายเลน	นายบุญญ อวาท	7/4 หมู่ 5
กลุ่มราชวิทย์แสงส่องหล้า 1	นายวิชัย มาระเสนา	26 หมู่ 3	กลุ่มผลไม้เกาะยอ	นายเกียรติวัฒน์ ไชยเหมวงศ์	หมู่ 5
กลุ่มแม่บ้านทอผ้าเกาะยอ	นางสมหมาย พงศ์พฤกษ์	หมู่ 3	กลุ่มเลี้ยงปลากะพง	นายภัทร นิลวรรณ	47/1 หมู่ 6
กลุ่มทำขนม/ของฝากเกาะยอ	นายพิณิจ พุทธกุล	7 หมู่ 3	กลุ่มเกษตรชีวภาพเกาะยอ	นายเสวต อักสุวรรณใจ	64/3 หมู่ 6
กลุ่มผักไร้ดินชุมชนพอเพียง	นายจรัส พันธนิยะ	32 หมู่ 3	กลุ่มเรือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	นายจาริก กาลานุสนธิ์	22 หมู่ 7
กลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง	นางอารีย์ ไชยบุปผา	60 หมู่ 4	กลุ่มทำดอกไม้จันทร์	น.ส.อาภรณ์ สาสนีย์	หมู่ 7
กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล	นายพงสวัสดิ์ ยอดสุรงค์	18 หมู่ 4	กลุ่มเรือหางยาว	นายเดชา มีสุวรรณ	31 หมู่ 8
กลุ่มยาสารายมณาง	นางจิระกานู หาญณรงค์	หมู่ 4	กลุ่มประมงพื้นบ้าน	นายชัยยุทธ เสาวคนธ์	หมู่ 8
กลุ่มน้ำพริกคุณศักดิ์	นางแสงอุษา สุวรรณใจดี	หมู่ 4	กลุ่มทำกะปิกุ้ง	นายไผ่แห่ง สุนทะโก	50 หมู่ 9
กลุ่มทำชาลาเปาเกาะยอ	นายมงคลรัตน์ เจริญทิพย์	หมู่ 4	กลุ่มเลี้ยงปลากะพง	นายสงบ ต้นจะโร	32 หมู่ 9

ที่มาข้อมูล : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา. (2560)

3) ราคาประเมินที่ดินของตำบลเกาะยอปี พ.ศ.2559-2562 กรมธนารักษ์ ประเมินที่ดินในภาพรวมทั้งตำบลเฉลี่ยไร่ละ 376,404 บาท ส่วนราคาประเมินแบบแยกพื้นที่มีดังนี้ บริเวณหน้าเกาะที่ถนนหมายเลข 408 ราคาประเมิน 13,000 บาทต่อตารางวา บริเวณถนนรอบเกาะ ราคาประเมิน 5,925 บาทต่อตารางวา (สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สงขลา, 2558: 3-5) ส่วนราคาซื้อขายจริง ประมาณ 9,000 - 25,000 บาทต่อตารางวา ซึ่งสูงกว่าราคาประเมินถึงสองเท่า

4) พื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบลเกาะยอ อยู่บริเวณหน้าเกาะที่ถนนหมายเลข 408 ในช่วงหมู่ 2,3 มีการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นประกอบด้วยร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองเป็นจำนวนหลายร้าน ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ (7-ELEVEN) ร้านกาแฟและร้านค้าปลีกอื่นๆ ในช่วงหมู่ 1,9 เป็นพื้นที่ที่มีกิจการด้านการท่องเที่ยวหนาแน่น เกาะยอมีตลาด 2 แห่ง ที่ทางเข้าวัดแหลมพ้อ 1 แห่ง และอีกแห่งที่บริเวณหมู่ 3 เป็นตลาดเช้าที่ใช้พื้นที่ริมถนนโดยจำหน่ายอาหารเป็นหลัก และในตัวเกาะมีร้านค้าปลีกในลักษณะที่เป็นบ้านพักอาศัยแล้วเปิดหน้าบ้านเป็นร้านค้าซึ่งเป็นของคนในท้องถิ่นหลายร้าน โดยจำหน่ายสินค้าประเภทอุปโภคและบริโภค ส่วนการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์มีในลักษณะโครงการหมู่บ้านจัดสรรและตึกแถว มีการลงทุนด้านที่พักเพื่อการท่องเที่ยว

ภาพที่ 13 แสดงพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจในตำบลเกาะยอ

4.1.3 ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เดิมเกาะยอเป็นชุมชนจีนที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยอยุธยา เมื่อมีหลักแหล่งและประกอบอาชีพมั่นคงแล้วจึงมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอก ทำให้มีคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจากท้องถิ่นเมืองสงขลาเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอด้วย จึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและชุมชนมีการขยายตัวไปรอบเกาะ ผู้คนดำรงชีวิตและประกอบอาชีพโดยปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของพื้นที่โดยมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเกาะยอจึงมีวัฒนธรรมท้องถิ่นเด่นชัด ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนา โดยยังคงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่นเอาไว้

4.1.3.1 ประเพณี ประชากรในตำบลเกาะยอเคร่งครัดในพุทธศาสนาโดยจะมีการตักบาตรตอนเช้า การทำบุญทุกวันพระและวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมา คือ ประเพณีไหว้เจ้าไหว้หลุม ประเพณีลอยแพ ประเพณีวันว่าง ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้า ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขาภูฎิ ประเพณีเดือนสิบ และเพณีชักพระ

4.1.3.2 วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลเกาะยอมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษหลายด้าน ดังนี้ การปลูกเรือ การทอผ้า การทำประมงด้วยวิธีดักไช้และทำกระชังเลี้ยงปลา การทำสวนสมรมที่ปลูกไม้ผลนานาชนิดรวมกันในพื้นที่เดียว การสานโคระสำหรับใช้ป้องกันแมลงทำลายผลไม้ การแปรรูปอาหารทะเล การถนอมอาหารและมีอาหารพื้นบ้านที่น่าวัตุดิบท้องถิ่นมาประกอบอาหาร โดยมีบุคคลที่เป็นผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสามารถถ่ายทอดแก่คนในชุมชนและผู้ที่สนใจได้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2561: 36-40)

4.1.4 การท่องเที่ยว

เกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีสภาพเป็นแหล่งธรรมชาติและมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีวัฒนธรรมเก่าแก่ในรูปแบบของวัด บ้านเรือนและวิถีชีวิตท้องถิ่น และมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงมีที่พัก ร้านอาหารและร้านกาแฟ เป็นสิ่งดึงดูดให้เดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของตำบลเกาะยอ ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา วัดและโบราณสถาน จุดชมวิวกุ่มทอผ้า สวนเกษตรสมรม โฮมสเตย์และร้านอาหาร

4.1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกาะยอเป็นตำบลหนึ่งใน 6 ตำบล ของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงจะกล่าวถึงภาพรวมทั้งจังหวัดสงขลา อำเภอเมืองและตำบลเกาะยอตามลำดับ ดังนี้

4.1.5.1 ผังเมืองรวมจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลาเป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาในระดับภูมิภาคของภาคใต้ โดยเป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจ มีศักยภาพด้านการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว การส่งออก อุตสาหกรรมและภาคการเกษตร เป็นเมืองเก่าที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนานซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา งานช่างท้องถิ่น สถาปัตยกรรม แหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งธรรมชาติสำคัญซึ่งมีศักยภาพในการเป็นแหล่งอาหารและแหล่งท่องเที่ยว เป็นเมืองศูนย์กลางทางการศึกษามีสถานศึกษาชั้นนำและแหล่งเรียนรู้ มีสถานพยาบาลที่ได้มาตรฐาน มีแหล่งพลังงานที่หลากหลาย รวมถึงมีโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ที่มีศักยภาพ เป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมภาคใต้โดยมีเส้นทางหลักทั้งทางถนน (รถยนต์) ทางรถไฟ ทางเรือและทางอากาศ มีถนนสายสำคัญและเส้นทางมาตรฐานเชื่อมภายในจังหวัด ระหว่างจังหวัดและเชื่อมกับประเทศมาเลเซีย มีชุมทางรถไฟ มีท่าเรือสำคัญ 4 แห่ง คือ ท่าเรื่อน้ำลึกสงขลา ท่าเทียบเรือประมงองค์การสะพานปลา ท่าเทียบเรือกองทัพเรือ และท่าเทียบเรือสำนักงานเจ้าท่า มีสนามบิน 2 แห่ง คือ สนามบินกองทัพเรือและท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ โดยจุดยุทธศาสตร์สำคัญของจังหวัด 3 แห่ง คือ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองสงขลาและอำเภอสะเดา (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, 2561: 144)

ผังเมืองรวมจังหวัดสงขลาที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันคือฉบับ พ.ศ.2559 ตามกฎกระทรวงในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 134 ตอนที่ 4 ก วันที่ 13 มกราคม 2560 โดยมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ คือ กำหนดให้ตำบลเกาะยอซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเป็นเขตสีชมพูหรือที่ดินประเภทชุมชน (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 134 ตอนที่ 4ก, 2560: 1-3)

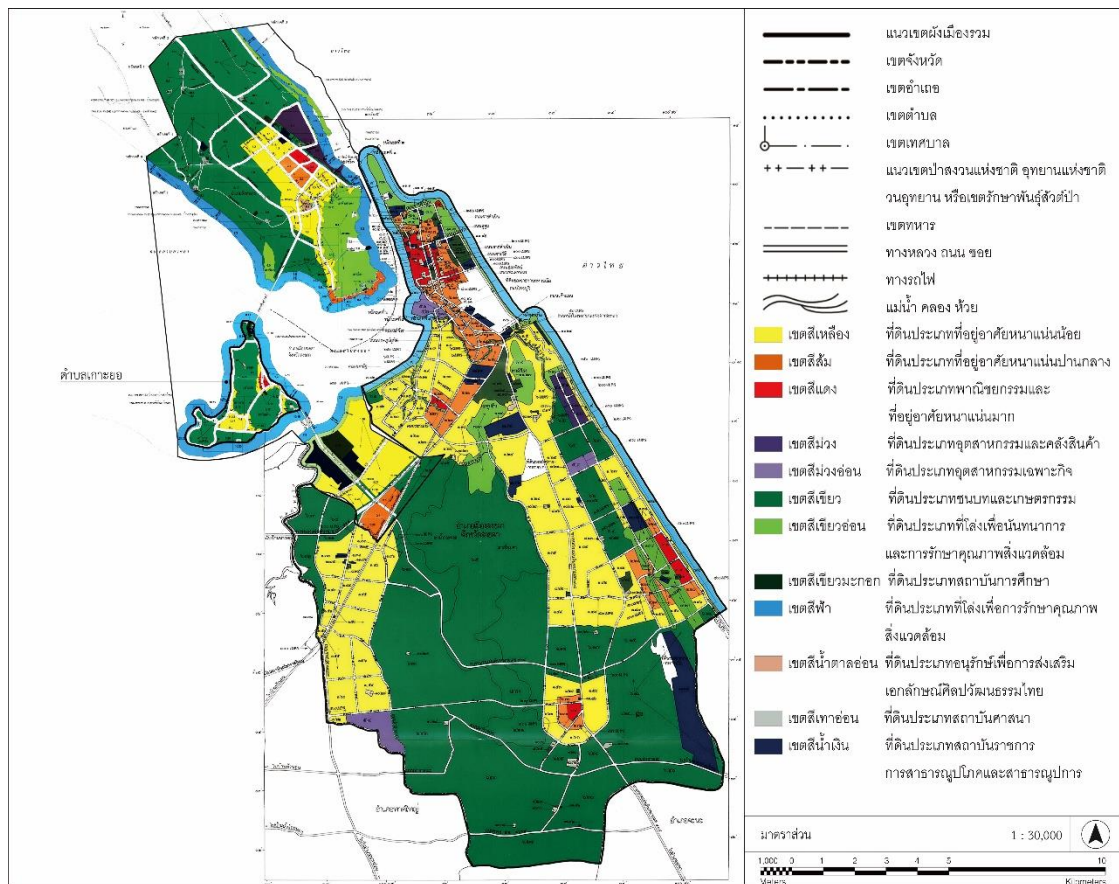
4.1.5.2 ผังเมืองรวมอำเภอเมืองสงขลา

อำเภอเมืองสงขลา มีพื้นที่ 171.9 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นแหลมยื่นลงสู่อ่าวไทย ตั้งอยู่ที่ปากน้ำทะเลสาบสงขลา มีพื้นที่ติดกับทะเลทั้งสองด้าน คือ ทะเลอ่าวไทยและทะเลสาบสงขลา มีเกาะ 3 เกาะ คือ เกาะยอ เกาะหนูและเกาะแมว อำเภอเมืองสงขลาเป็นแหล่งเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญรองจากอำเภอหาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางทางราชการที่สำคัญระดับจังหวัดและภูมิภาค มีนโยบายพัฒนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและความร่วมมือระหว่างประเทศ มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับอำเภอหาดใหญ่และอำเภออื่นๆ เป็นที่ตั้งของเมืองเก่าที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

อำเภอเมืองสงขลาอยู่ในเขตผังเมืองรวมสงขลาและบางส่วนของผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลา โดยผังเมืองรวมสงขลาบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2540 ส่วนผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลาบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2548 ผังเมืองรวมทั้งสองฉบับมีการขยายอายุ 2 ครั้งและปัจจุบันหมดอายุโดยยังไม่มีประกาศใช้ผังเมืองรวมฉบับใหม่ การวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมเพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาและการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณสุขปโภค บริการสาธารณะและสภาพแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายคมนาคมและบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ รองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต รวมถึงส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ ผังเมืองรวมมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) ผังเมืองรวมสงขลา มีสาระสำคัญ คือ พัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพื่อให้เป็นแหล่งจ้างงานและเมืองท่าส่งออกที่สำคัญ พัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกและอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบท้องถิ่น พัฒนาและส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ พัฒนาและส่งเสริมบริการทางสังคม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ได้มาตรฐานเพียงพอต่อการใช้งาน ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 114 ตอนที่ 2ก, 2540: 2)

2) ผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลา มีสาระสำคัญ คือ ส่งเสริมและพัฒนาการบริหาร การปกครอง การศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการขนส่งและส่งออกสินค้า ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและการท่าเรือให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ชายแดนและโครงการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พัฒนาบริการทางสังคม สาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ได้มาตรฐาน ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 122 ตอนที่ 124ก, 2548: 19)

ภาพที่ 14 แสดงผังเมืองรวมอำเภอเมืองสงขลา

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 114 ตอนที่ 24ก (2540: 9) ; ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 122 ตอนที่ 124ก (2548: 20)

4.1.5.3 ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ

ตำบลเกาะยออยู่ในเขตผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือท่าลิ้งสงขลา ซึ่งกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอไว้ 8 ประเภท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ให้ใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นได้ไม่เกิน 10% ของพื้นที่ ระยะร่น ที่ดินริมฝั่งทะเลสาบสงขลากำหนดให้มีที่ว่างขนานกับทะเลสาบสงขลา ไม่น้อยกว่า 15.0 เมตร มีข้อยกเว้นสำหรับการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

2) ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นได้ไม่เกิน 10% ของพื้นที่

3) ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ให้ใช้ที่ดินสำหรับเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สถาบันราชการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นได้

ไม่เกิน 10% ของพื้นที่ ที่ดินหมายเลข 5.15,5.17,5.19 ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นได้ไม่เกิน 5% ของพื้นที่
 ระยะเวลา ที่ดินริมทางหลวงหมายเลข 408 กำหนดให้มีที่ว่างขนานกับริมเขตทางไม่น้อยกว่า
 6.0 เมตร ส่วนที่ดินริมฝั่งทะเลสาบสงขลา กำหนดให้มีที่ว่างขนานกับทะเลสาบสงขลา ไม่น้อยกว่า
 15.0 เมตร มีข้อยกเว้นสำหรับการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

4) ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 ที่ดินของรัฐกำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการนันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับนันทนาการ การรักษา
 คุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่ดินของเอกชนหรือเจ้าของถือครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้ใช้ที่ดินสำหรับการ
 นันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การอยู่อาศัย เกษตรกรรม
 หรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหรือสาธารณประโยชน์

ระยะเวลา ที่ดินริมฝั่งทะเลสาบสงขลา กำหนดให้มีที่ว่างขนานกับทะเลสาบสงขลา ไม่น้อยกว่า
 15.0 เมตร มีข้อยกเว้นสำหรับการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

5) ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ให้ใช้ที่ดินสำหรับการศึกษาหรือ
 เกี่ยวข้องกับการศึกษา สถาบันราชการหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

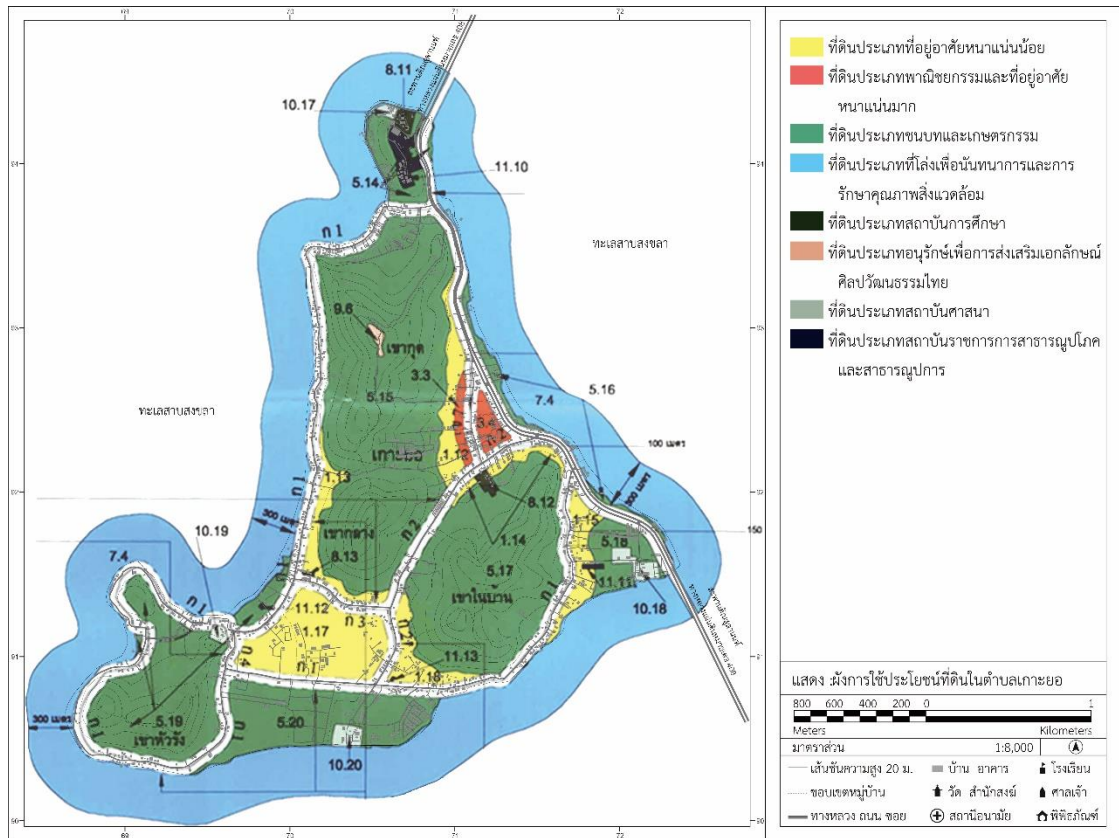
6) ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมไทย
 ให้ใช้ที่ดินสำหรับการส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมไทยและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น การ
 อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ
 ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

7) ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา ให้ใช้ที่ดินสำหรับการศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับ
 ศาสนา การศึกษา สถาบันราชการหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

8) ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้
 ใช้ที่ดินสำหรับกิจการของรัฐที่เกี่ยวกับการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หรือสาธารณะประโยชน์
 เท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 122 ตอนที่ 124ก, 2548: 19-28)

โดยเกาะยอเป็นพื้นที่ที่ห้ามใช้ที่ดินเพื่อกิจการ ดังนี้ โรงงานทุกประเภท สถานบรรจุก๊าซ
 สถานเก็บน้ำมันเชื้อเพลิง ปศุสัตว์เพื่อการค้า สุสาน สถานบริการ การพาณิชย์กรรมประเภทอาคาร
 ขนาดใหญ่ โรงฆ่าสัตว์ ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร สวนสนุก สนามแข่งรถ สนามแข่งม้า
 กำจัดขยะมูลฝอยและซื้อขายหรือเศษวัสดุ โรงบำบัดน้ำเสียรวม โรงมหรสพ สถานิชนสง

ส่วนที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมกับที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการ
 รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่ที่ห้ามใช้ที่ดินเพื่อกิจการ ดังนี้ การจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบ
 อุตสาหกรรม การจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม การจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย การอยู่
 อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรมประเภทห้องแถว ตึกแถว บ้านแถว การอยู่อาศัยประเภทห้องชุด
 อาคารชุดและหอพัก

ภาพที่ 15 แสดงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ
ที่มาข้อมูล : ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 122 ตอนที่ 124ก (2548: 20)

4.1.5.4 กฎหมายและข้อบังคับ

1) กฎกระทรวงฉบับที่ 19 ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ได้กำหนดบริเวณและการควบคุมการก่อสร้างอาคารในพื้นที่ตำบลเกาะยอไว้ ดังนี้

1.1) บริเวณที่ 1 คือ พื้นที่ที่วัดจากเขตทางของถนนหมายเลข 408 ไปทางทิศตะวันตก 15 เมตร ไปทางทิศตะวันออกจดแนวชายฝั่งและออกไปในทะเลสาบ 100 เมตร

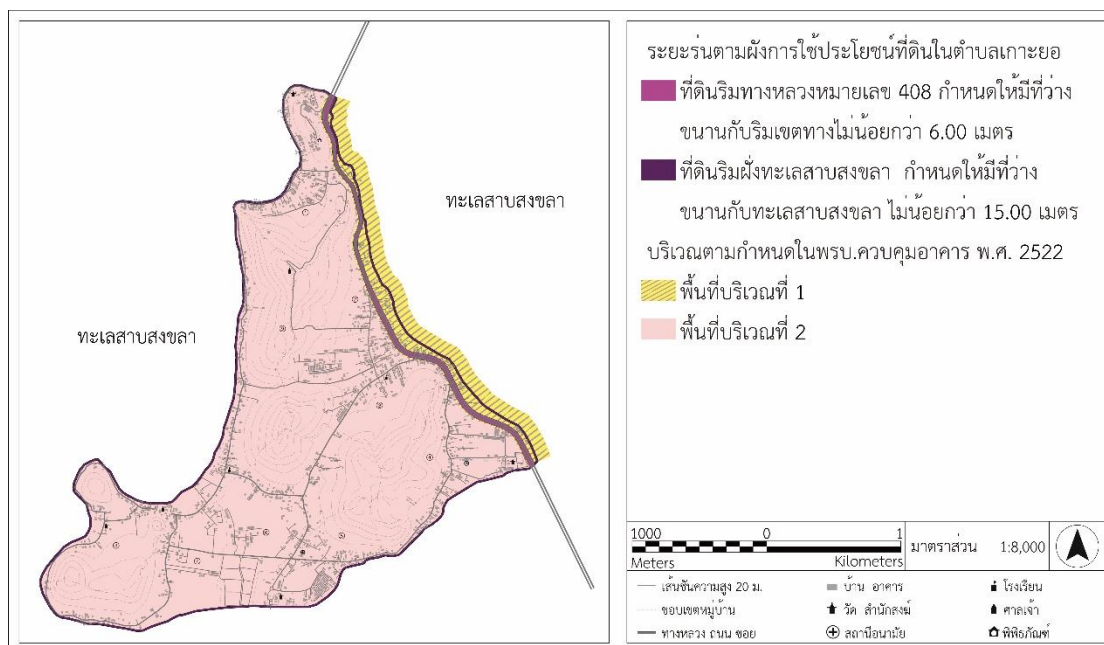
1.2) บริเวณที่ 2 คือ พื้นที่เกาะยอทั้งหมดเว้นแต่พื้นที่บริเวณที่ 1

1.3) กำหนดเป็นบริเวณห้ามก่อสร้างอาคารชนิดและประเภท ดังนี้

1.3.1) ภายในบริเวณที่ 1 ห้ามมิให้ก่อสร้างอาคารอื่นเว้นแต่อาคารเดี่ยวชั้นเดียวที่มีความสูงไม่เกิน 6 เมตร และมีที่ว่างโดยรอบอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของที่ดิน รวมถึงเขื่อน สะพาน ทางลอดเรือ ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วกำแพงและประตู

1.3.2) ภายในบริเวณที่ 2 ห้ามมิให้ก่อสร้างอาคาร ดังนี้ อาคารสูงเกิน 12 เมตร อาคารเพื่ออุตสาหกรรมทุกประเภทที่มีพื้นที่รวมกันทุกชั้นในหลังเดียวกันเกิน

100 ตารางเมตร อาคารเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดมีพื้นที่เกิน 100 ตารางเมตร อาคารขนาดใหญ่มีพื้นที่เกิน 2,000 ตารางเมตร ตลาดที่มีพื้นที่เกิน 300 ตารางเมตร ป้ายหรือสิ่งของติดตั้งป้ายทุกชนิดเว้นป้ายบอกชื่อสถานที่ที่สูงไม่เกิน 12 เมตร (ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษเล่ม 105 ตอนที่ 195, 2531: 1-3)

ภาพที่ 16 แสดงพื้นที่ระยะร่นในผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและพื้นที่บริเวณที่ 1,2 ตาม พรบ.ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 ที่มา : ราชกิจจานุเบกษาเล่ม122 ตอนที่ 124ก (2548: 20) ; ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษเล่ม105 ตอนที่ 195 (2531: 4)

2) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยฉบับที่ 17 พ.ศ. 2560 แก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยฉบับที่ 14 พ.ศ. 2535 มาตรา 117 ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำและใต้น้ำของทะเลสาบอันเป็นทางสัญจรหรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือทะเลภายในน่านน้ำไทยหรือบนชายหาดของทะเล เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า มาตรา 117 ทวิ ผู้ได้รับอนุญาตปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดตามมาตรา 117 ต้องเสียค่าตอบแทนเป็นรายปีตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง หากมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบธุรกิจให้เสียค่าตอบแทนเป็นสองเท่า (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 134 ตอนที่ 10ก, 2560: 38)

4.1.5.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

1.1) พื้นที่การเกษตร ประกอบด้วย สวนผลไม้ประมาณ 3,800 ไร่ ร้อยละ 40.53 ของพื้นที่ สวนยางพาราประมาณ 3,223 ไร่ ร้อยละ 34.38 ของพื้นที่

พื้นที่

1.2) พื้นที่สาธารณประโยชน์ประมาณ 77 ไร่ ร้อยละ 0.8 ของ

1.3) พื้นที่อื่นๆประมาณ 2,275 ไร่ ร้อยละ 24.27 ของพื้นที่

2) การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันจากการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัยพบว่ากรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอจะมีการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เกาะกลุ่มกันบริเวณที่ราบและตามแนวชายฝั่งรอบเกาะ มีการใช้พื้นที่หลักๆเพื่อการอยู่อาศัย เกษตรกรรมและพาณิชยกรรม โดยสามารถแบ่งพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

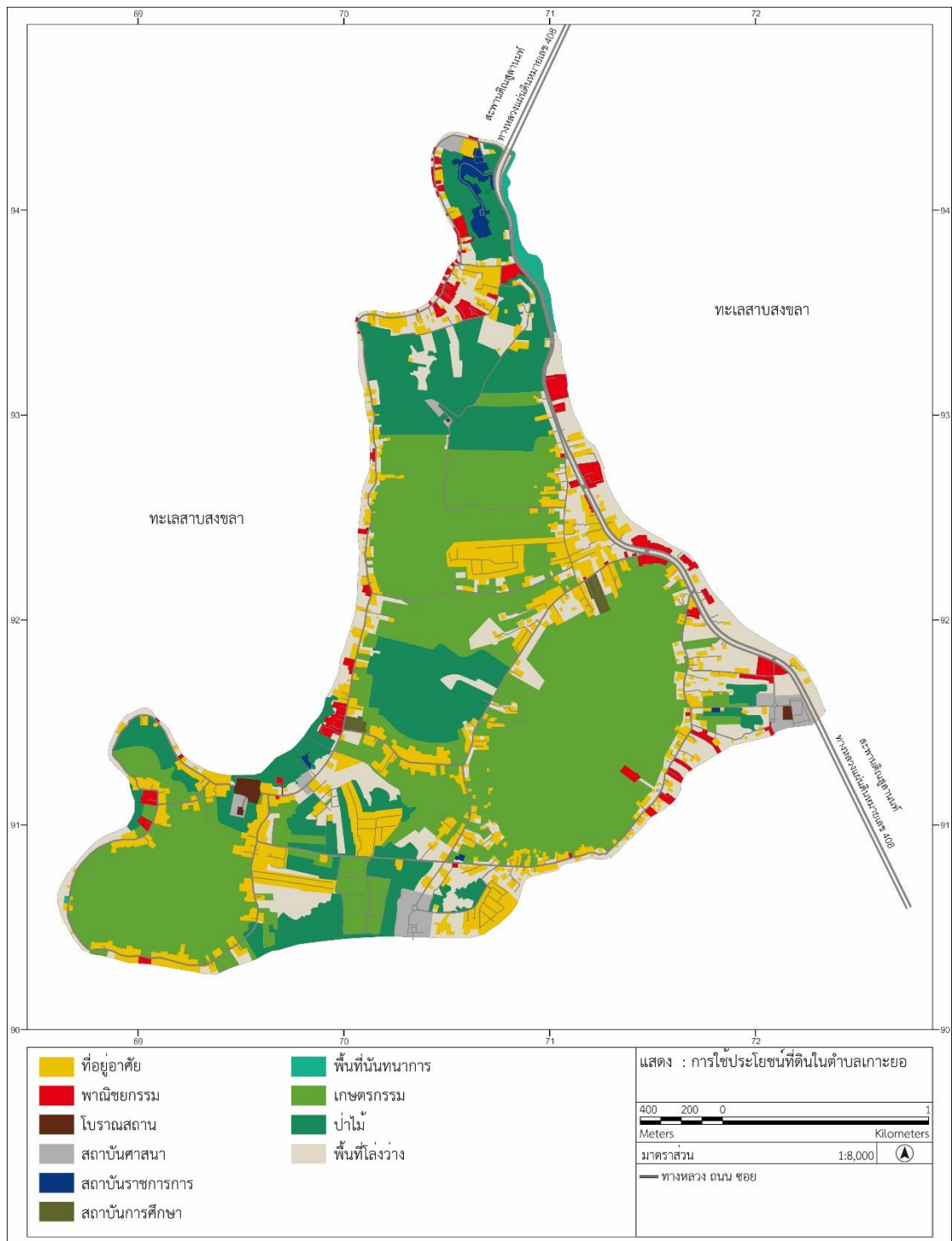
2.1) ที่อยู่อาศัย บริเวณที่ราบผืนใหญ่ที่ด้านหน้าของเกาะช่วงหมู่ 2,3 เป็นที่อยู่อาศัยซึ่งมีความหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ส่วนบริเวณชายฝั่งรอบเกาะมีที่อยู่อาศัยกระจายอยู่ทั่วบริเวณ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเกาะไปตามที่ราบเชิงเขาโดยยึดสภาพภูมิประเทศและความลาดชันของพื้นที่เป็นหลัก รวมถึงมีการตัวเกาะไปตามแนวเส้นถนน การวางผังชุมชนไม่มีแนวแกนการคมนาคมสะดวกโดยมีถนนสายหลักเชื่อมกับแผ่นดินใหญ่ มีถนนรอบเกาะเป็นถนนลาดยางแอสฟัลท์และเป็นถนนคอนกรีตบางส่วน โดยมีที่อยู่อาศัยในลักษณะบ้านพักต่างอากาศหลายแห่งที่บริเวณภูเขา มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรปะปนอยู่กับพื้นที่ชุมชน

2.2) พื้นที่ป่าไม้ อยู่ในบริเวณภูเขา ที่ราบลุ่มและบริเวณชายฝั่ง

2.3) พื้นที่เกษตรกรรม อยู่ในบริเวณเชิงเขาและภูเขา

2.4) การพาณิชยกรรม มีความหนาแน่นที่ถนนสายหลักหน้าเกาะ ในลักษณะร้านอาหารและร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ที่ถนนรอบเกาะช่วงหมู่ 1,9 มีโฮมสเตย์และร้านอาหารหนาแน่น ที่ถนนรอบเกาะช่วงหมู่ 4 มีโฮมสเตย์และร้านอาหารหลายแห่งแต่ไม่หนาแน่น

2.5) สถานที่ราชการและสถาบันศาสนากระจายอยู่หลายแห่ง

ภาพที่ 17 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอ

4.1.6 การคมนาคม

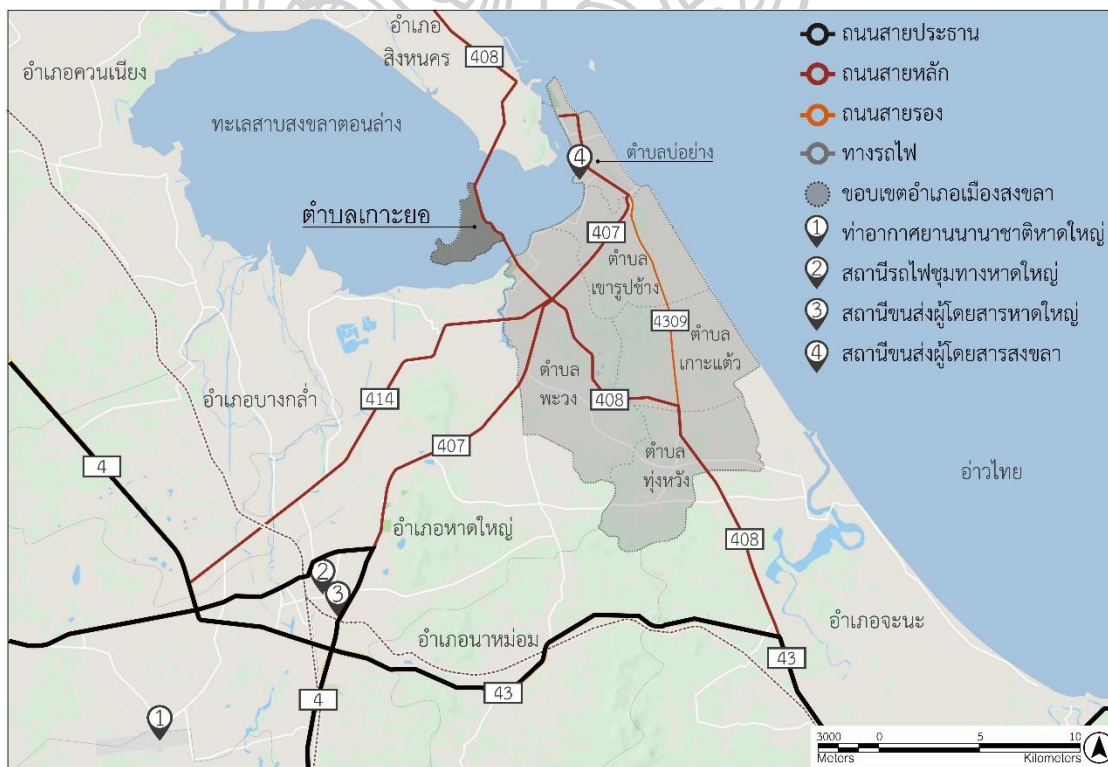
4.1.6.1 โครงข่ายถนนอำเภอเมืองสงขลา

จังหวัดสงขลา มีอาณาติดต่อด้านทิศเหนือกับจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง ด้านทิศตะวันตกติดกับจังหวัดสตูล ด้านทิศใต้ติดกับจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและประเทศมาเลเซีย โดยมีท่าอากาศยานนานาชาติและสถานีรถไฟอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ ส่วนสถานีขนส่งมีทั้งที่อำเภอเมืองสงขลาและอำเภอหาดใหญ่ โครงข่ายการคมนาคม มีดังนี้

1) ถนนสายประธาน ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เส้นทางจากกรุงเทพมหานครมุ่งลงใต้ ซึ่งผ่านจังหวัดพัทลุงแล้วเข้าสู่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 43 (ถนนเอเชียช่วงหาดใหญ่-ปัตตานี) ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษมที่อำเภอหาดใหญ่เส้นทางมุ่งลงใต้สู่จังหวัดปัตตานี

2) ถนนสายหลัก ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ถนนเลียบบชายหาดฝั่งอ่าวไทยที่เชื่อมจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดสงขลา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 (ถนนกาญจนวนิช) เชื่อมระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับอำเภอเมืองสงขลา และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 414 (ถนนลพบุรีราเมศวร์) เชื่อมระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับอำเภอเมืองสงขลา

3) ถนนสายรอง ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4309 เชื่อมตำบลบ่อยางกับตำบลทุ่งหวัง ของอำเภอเมืองสงขลา

ภาพที่ 18 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของอำเภอเมืองสงขลา

4.1.6.2 โครงข่ายถนนตำบลเกาะยอ

บริเวณหน้าเกาะของตำบลเกาะยอมีถนนสายหลัก คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ตัดผ่านและเชื่อมต่อกับแผ่นดินใหญ่ด้วยสะพานติณสูลานนท์ ภายในเกาะมีถนนเชื่อมโยงพื้นที่ทั้ง 9 หมู่บ้าน ซึ่งโครงข่ายถนนมี 3 ประเภท ดังนี้

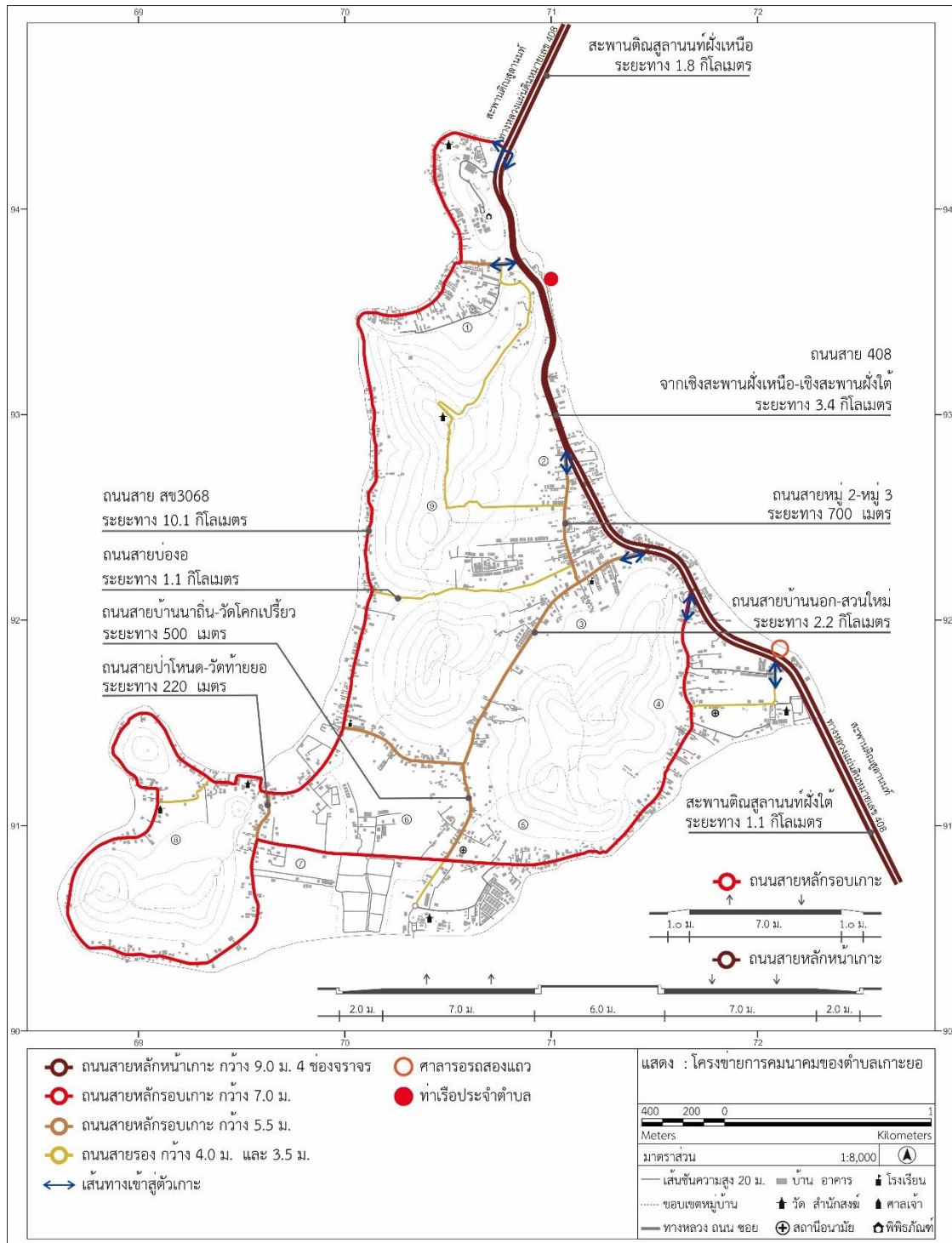
1) ถนนสายหลักหน้าเกาะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 เป็นถนนสายหลักทางและเส้นทางเลียบตัวเมืองสงขลา ส่วนที่ข้ามทะเลสาบสงขลาตอนล่างประกอบด้วย 3 ช่วง ช่วงที่ 1 สะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือ เชื่อมต่อดำบลทังหม้อกับเกาะยอ มีความยาว 1.8 กิโลเมตร ช่วงที่ 2 ถนนหน้าเกาะจากเชิงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือถึงฝั่งใต้ มีความยาว 3.4 กิโลเมตร ช่วงที่ 3 สะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้ เชื่อมต่อเกาะยอกับตำบลพะวง มีความยาว 1.1 กิโลเมตร โดยเป็นถนนขนาดทาง 4 ช่องจราจรมีสภาพดี การจราจรคับคั่งในช่วงเช้ากับช่วงเย็น ช่วงกลางวัน การจราจรเป็นปกติ ปริมาณจราจรเฉลี่ย 25,591 คันต่อวัน และมีรถขนาดใหญ่ใช้เส้นทางจำนวนมาก

2) ถนนสายหลักรอบเกาะ เป็นถนนลาดยางแอสฟัลท์แบบรถวิ่งสองทางสวนกันได้ (two way) มี 5 สายดังนี้ 1.ทางหลวงชนบท สข3068 เป็นถนนรอบเกาะที่เชื่อมระหว่าง หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย กับหมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน ความยาว 10.1 กิโลเมตร ขนาดกว้าง 7.0 เมตร 2. ถนนสายป่าโหนด - วัดท้ายยอ ความยาว 220 เมตร กว้าง 5.5 เมตร 3.ถนนสายบ้านนอก - สวนใหม่ ความยาว 2.2 กิโลเมตร กว้าง 6.0 เมตร 4.ถนนสายหมู่ 2 - หมู่ 3 ความยาว 700 เมตร กว้าง 6.0 เมตร 5.ถนนสายบ้านนาถีน - วัดโคกเปรี๊ยะ ความยาว 500 เมตร กว้าง 5.5 เมตร

3) ถนนสายรอง เป็นถนนลาดยางแอสฟัลท์และถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มี 3 สาย ดังนี้ 1.ถนนสายบ่ออ ความยาว 1.1 กิโลเมตร กว้าง 5.0 ม. 2.ถนนสายเขาภูมิ 3.ถนนสายวัดแหลมพ้อ 4.ถนนสายวัดโคกเปรี๊ยะ 5.ถนนสายหมู่ 6 (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2560: 22)

4.1.6.3 การเดินทาง เดินทางระยะสั้นในบริเวณใกล้เคียงโดยใช้รถสองแถว เกาะยอ มีรถสองแถวผ่านทั้งขาไปและขากลับ โดยมี 2 สายหลัก คือ รถที่เดินทางจากอำเภอเมืองสงขลาไปยัง อำเภอสิงหนครและอำเภอระโนด และรถที่เดินทางจากอำเภอหาดใหญ่ ไปยังอำเภอสิงหนครและอำเภอระโนด ซึ่งเกาะยอเป็นเส้นทางผ่านประจำของรถสองแถวสามารถใช้บริการได้โดยมีศาลารอรถอยู่บริเวณถนนสายหลักหน้าเกาะ

4.1.6.4 ท่าเรือ เกาะยอมีท่าเรือประจำตำบล 1 แห่ง อยู่ที่สวนสาธารณะหาดทรายเทียม โดยเป็นท่าเรือที่ได้รับการปรับปรุงขึ้นเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำระหว่างเกาะยอกับท่าหน้าทะเลสาบซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา

ภาพที่ 19 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของตำบลเกาะยอ

ภาพที่ 20 แสดงถนนในพื้นที่ตำบลเกาะยอ

- (ก) ถนนสายหลักหน้าเกาะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ช่วงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้
- (ข) ถนนสายหลักหน้าเกาะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ขนาด 4 ช่องจราจร
- (ค) ถนนสายหลักรอบเกาะขนาดกว้าง 7.0 ม. เชื่อมระหว่างหมู่ที่ 1 บ้านอ่าวทราย-หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน
- (ง) ถนนสายหลักรอบเกาะขนาดกว้าง 5.5 ม. เชื่อมระหว่างหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด - วัดท้ายยอ
- (จ) ถนนสายหลักรอบเกาะขนาดกว้าง 5.5 ม. เชื่อมระหว่างหมู่ที่ 6 บ้านนาถื่น - วัดโคกเปรี๊ยะ
- (ฉ) ถนนสายหลักรอบเกาะขนาดกว้าง 6.0 ม. เชื่อมระหว่างหมู่ที่ 2 บ้านดิน - หมู่ที่ 3 บ้านนอก

4.1.6.5 โครงการคมนาคมและขนส่ง

ผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลาแสดงการคมนาคมและขนส่งทำยกกฎกระทรวงโดยอนุญาตให้พัฒนาถนนโครงข่ายการคมนาคมในตำบลเกาะยอ ไว้ดังนี้

1) ถนนแบบ ก กำหนดขนาดเขตทาง 12.00 เมตร มี 4 สาย ดังนี้

1.1) ก 1 ทางหลวงชนบท สช3068 (สวนทุเรียน - อ่าวทราย)

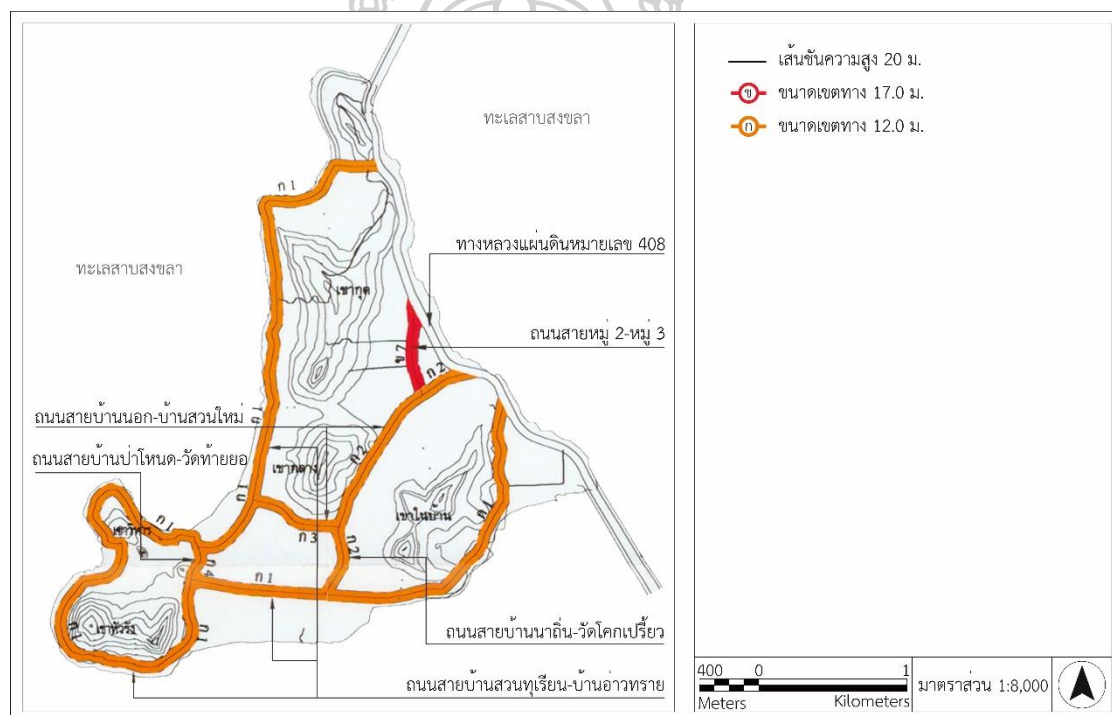
1.2) ก 2 ถนนสายบ้านนอก - บ้านสวนใหม่

1.3) ก 3 ถนนสายบ้านนาถีน - วัดโคกเปรี๊ยะ

1.4) ก 4 ถนนสายบ้านป่าโหนด - วัดท้ายยอ

2) ถนนแบบ ข กำหนดขนาดเขตทาง 17.00 เมตร มี 1 สาย ดังนี้

2.1) ข 7 ถนนสายหมู่ 2-หมู่ 3 (บ้านดิน-บ้านนอก)

ภาพที่ 21 แสดงโครงการคมนาคมและขนส่งทำยกกฎกระทรวง ในพื้นที่ตำบลเกาะยอ

ที่มาข้อมูล : ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษเล่ม 105 ตอนที่ 195 (2531: 36)

4.1.7 แผนพัฒนาตำบลเกาะยอ

4.1.7.1 การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคตของตำบลเกาะยอ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยวิธี SWOT

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นหมู่บ้านเข้มแข็งที่มีโครงสร้างพื้นฐานครบถ้วน 2. มีเส้นทางสัญจรที่ได้มาตรฐาน และสะดวกด้านการเดินทาง 3. อาชีพประมงและการค้าขายสัตว์น้ำในพื้นที่สร้างรายได้ที่ดี 4. มีสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ 5. มีกลุ่มอาชีพและกองทุนกู้ยืมเพื่อลงทุนในการประกอบอาชีพ 6. มีภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตพื้นบ้านที่ร่วมกันสืบทอด เช่น การทอดผ้า ทำสวนผลไม้ ทำไชนิ่งสำหรับดักปลา 	<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นหมู่บ้านเข้มแข็งได้รับการบริการสาธารณสุขด้านโครงสร้างพื้นฐานครบถ้วนแต่ยังขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ขาดการดูแลทรัพย์สินของทางราชการ 2. เส้นทางสัญจรบางจุดยังมีความเสี่ยงที่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนในพื้นที่อาจเกิดอันตรายได้ 3. ประชาชนมีหนี้สินรายได้ไม่พอกับรายจ่ายและอาชีพไม่มั่นคง
<p>ด้านสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม 2. มีสถานศึกษาถึง 4 แห่ง ทำให้เด็กทุกคนมีโอกาสเรียนหนังสือ 3. มีตลาดนัดสำหรับให้ประชาชนได้ซื้อของ 1 แห่ง 4. มีน้ำประปาใช้อย่างเพียงพอและทั่วถึง 	<p>ด้านสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เด็กเยาวชนมีวุ่นวายเสเพล มีการลักเล็กขโมยน้อย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่ 2. การรวมกลุ่มยังขาดความเข้มแข็งและการบริหารจัดการที่ดี 3. พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา 4. ไม่มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมด้านกีฬาและสันทนาการ
<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีระบบนิเวศที่ยังอุดมสมบูรณ์ เป็นที่เพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำหลายชนิด 2. มีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายและมีทิวทัศน์สวยงาม 3. มีสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ในเขต อบต.และพื้นที่ใกล้เคียง 	<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาดบ้านเรือนและร้านอาหารทิ้งน้ำเสียลงในทะเล 2. พื้นที่ป่าชายเลนมีน้อยและมีความเสี่ยงต่อการหมดไป 3. เป็นพื้นที่ราบชายฝั่งมีปัญหาหน้าท่วม 4. มีที่ดินจำกัดและขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร 5. ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและและป่าชายเลน ซึ่งเป็นที่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างจริงจัง
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถสร้างอาชีพใหม่ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ ทำให้มีโอกาสสร้างรายได้เพิ่มขึ้น 2. เส้นทางคมนาคมมีความเชื่อมต่อกันสะดวกในการเดินทาง 3. มีวัดและแหล่งโบราณสถาน สำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาประเพณี วัฒนธรรม 4. มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง 	<p>ด้านเศรษฐกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีสถานที่ท่องเที่ยวแต่การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง 2. มีวัดและแหล่งโบราณสถานสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาประเพณี วัฒนธรรม แต่ขาดการประสานของผู้นำต่างๆ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง 3. ประชาชนในพื้นที่ยังไม่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว และไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้
<p>ด้านสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ 2. มีสาธารณูปโภคที่ดี มีถนน ไฟฟ้า น้ำประปาใช้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ 3. มีกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชนเพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ 	<p>ด้านสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บางครั้งประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับการพัฒนาในพื้นที่ 2. กลุ่มอาชีพยังขาดการบริหารที่ดีและมักรวมตัวกันได้ระยะสั้น 3. ไม่มีสถานที่ออกกำลังกายที่ได้มาตรฐาน 4. กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาและนันทนาการต่างๆมีน้อย 5. สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง
<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ในพื้นที่มีทรัพยากรและระบบนิเวศที่สมบูรณ์ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวได้เพิ่มขึ้น 	<p>ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ 2. มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำลายป่าชายเลน 3. ภัยธรรมชาติ (อุทกภัย, वादภัย)

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, (2561)

4.1.7.2 แผนพัฒนาสี่ปี พ.ศ. 2561 - 2564 ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ มีวิสัยทัศน์ คือ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึง มีการบริหารจัดการที่ดี สังคมดี ประชาชนมีความสุข ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนามี 7 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยโครงการสำคัญๆ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอย่างเพียงพอและมีมาตรฐานรวมถึงพัฒนาระบบผังเมือง โดยมีโครงการก่อสร้างและปรับปรุงถนนพร้อมคูระบายน้ำ ติดตั้งและซ่อมแซมป้ายเครื่องหมายจราจร สัญญาณไฟจราจร ป้ายชื่อถนนและชื่อซอย ป้ายบอกทาง ไฟฟ้าให้แสงสว่างบริเวณถนน ก่อสร้างลานจอดรถ และศาลาที่พักผู้โดยสารรถประจำทาง และจัดทำผังเมืองรวมตำบลเกาะยอ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เกี่ยวกับการส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้มีรายได้เพิ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และปรับปรุง พัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาอาชีพและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน โดยมีโครงการก่อสร้างซุ้มประตูเกาะยอ อาคารจำหน่ายสินค้าOTOPและซุ้มขายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ศาลาที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณจุดเชื่อมต่อ ก่อสร้างทางเท้าที่หาดทรายเทียม ก่อสร้างและปรับปรุงสวนสาธารณะหาดทรายเทียม ปรับปรุงหลังคาศาลาจุดชมวิว ปรับปรุงตลาดหน้าวัดแหลมพ้อ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงภูมิทัศน์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนาประเพณีศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมทางวัฒนธรรม และ โดยมีโครงการก่อสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยประจำตำบล ซ่อมแซมโบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จัดงานประเพณีและวันสำคัญเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการจัดการสิ่งปฏิกูลและป้องกันมลพิษ โดยมีโครงการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย ปรับปรุงภูมิทัศน์ริมทะเล ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำตามแนวปะการังเทียม และอบรมการอนุรักษ์แก่เด็กและเยาวชน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการที่ดีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การจัดระเบียบชุมชน สังคมและรักษาความสงบเรียบร้อย เกี่ยวกับการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย ส่งเสริมและสร้างระบบความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน โดยมีโครงการมีการติดตั้งกล้องวงจรปิด (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2561: 25-28,52-73)

4.1.8 นโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับตำบลเกาะยอ

นโยบายและแผนพัฒนาของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ ประกอบด้วยโครงการสำคัญๆ ดังนี้

1) โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village : CIV) กระทรวงอุตสาหกรรมได้รับมอบนโยบายจากรัฐบาลให้ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 ภายใต้การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง โดยให้ขยายผลโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทุกจังหวัด จังหวัดละ 1 แห่งเพื่อเป็นหมู่บ้านต้นแบบ กระทรวงอุตสาหกรรมจึงจัดทำโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์โดยมีวิสัยทัศน์ คือ หมู่บ้านแห่งความสมดุลที่นำทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชนมาผนวกกับความคิดสร้างสรรค์และการออกแบบเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการของชุมชน เชื่อมโยงกับ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2560: 4) โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ดำเนินงาน พ.ศ. 2559 เป็นปีแรก โดยการพัฒนาเชิงลึกเพื่อสร้างชุมชนต้นแบบใน 9 พื้นที่นำร่องซึ่งเลือกพื้นที่เป้าหมายจากการเป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีต้นทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น มีผู้ประกอบการหรือวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการผลิตอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีกลไกการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งตำบลเกาะยอได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่อง การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 และ พ.ศ.2561 เป็นการพัฒนาต่อยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ 9 ชุมชนเดิม

2) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2561 เห็นชอบแนวทางการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มอบให้กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินตามแนวทางพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชนจึงจัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีวิสัยทัศน์ คือ พัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ด้วยนวัตกรรม เพื่อสร้างรายได้จากการขายสินค้าและการท่องเที่ยวที่แปลงต้นทุนในชุมชนเป็นรายได้โดยใช้เสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ มุ่งให้รายได้กระจายอยู่กับคนในชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่แท้จริง ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่ สร้างความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นระยะยาว เลือกพื้นที่ดำเนินการโดยพิจารณาจากศักยภาพชุมชน ความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการต่อยอดจากโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกจากระดับอำเภอและจังหวัดเพื่อประกวดพื้นที่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561: 2-9) ซึ่งตำบลเกาะยอเป็น 1 ในเป้าหมายหลักของจังหวัดสงขลาและได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ 1 ในจำนวน 50 ชุมชนจากทั่วประเทศ

4.1.9 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากตำแหน่งของเกาะยอที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความต่อเนื่องกันโดยสภาพกายภาพและทางนิเวศ จึงได้ศึกษาสภาพแวดล้อมโดยรวมของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญและความเชื่อมโยงกัน

4.1.9.1 สภาพแวดล้อมของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ขนาดใหญ่ที่มีความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายและมีคุณค่าและความสำคัญ

1) ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ ตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ความกว้างในแนวตะวันตก-ตะวันออกประมาณ 67 กิโลเมตร ความยาวในแนวเหนือ-ใต้ประมาณ 163 กิโลเมตร พื้นที่ประมาณ 8,560 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา

2) สภาพภูมิประเทศ มีภูมิลักษณะแบบพื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน (Freshwater) ประเภทน้ำกร่อย เป็นพื้นที่น้ำขนาดใหญ่อยู่ในแผ่นดินและมีปากน้ำเชื่อมต่อกับทะเล พื้นที่ลุ่มน้ำมีความหลากหลายทางสภาพภูมิศาสตร์ทั้งที่ราบชายฝั่งทะเล ปากอ่าว ที่ราบเชิงเขา ที่ราบแนวสายน้ำภูเขาตลอดจนทะเลสาบน้ำจืดและน้ำกร่อยที่กว้างใหญ่ พื้นที่ประกอบด้วย แผ่นดินและผืนน้ำ ดังนี้

2.1) แผ่นดิน ส่วนที่เป็นแผ่นดินนับจากสันปันน้ำฝั่งตะวันออกของเทือกเขาบรรทัด มีพื้นที่ประมาณ 7,687 ตารางกิโลเมตร จำแนกตามลักษณะภูมิประเทศได้ 2 ส่วน

(1) พื้นที่ราบด้านตะวันออกของทะเลสาบ เป็นสันทรายที่ทอดตัวแนวเหนือ-ใต้ เรียกว่าสันทรายสทิงพระหรือคาบสมุทรสทิงพระ ยาวประมาณ 155 กิโลเมตร เกิดจากการทับถมของตะกอนชายฝั่งทะเล สันทรายสทิงพระเป็นคั่นกั้นน้ำแบ่งพื้นที่สองส่วนออกจากกันระหว่างทะเลสาบและทะเลอ่าวไทย ลักษณะภูมิประเทศที่ค่อยๆลาดเทลงมาสู่ทะเลสาบ

(2) พื้นที่ราบด้านตะวันตกของทะเลสาบ เดิมเป็นชายฝั่งทะเลจนกระทั่งเมื่อมีการทับถมของแนวสันทรายสทิงพระ พื้นที่ลุ่มซึ่งเคยเป็นท้องทะเลเดิมจึงกลายเป็นทะเลสาบน้ำจืด พื้นที่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบมีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา ที่ลาดชันขึ้นไปทางด้านตะวันตกสู่แนวเทือกเขาบรรทัดที่ทอดตัวยาวเป็นกระดูกสันหลังของคาบสมุทรในแนวทิศเหนือ-ใต้ มีลักษณะทางกายภาพเป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับลอนชันและที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองไหลจากแนวเทือกเขาบรรทัดทำให้เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2557: 182-183)

2.2) ผืนน้ำ ส่วนที่เป็นผืนน้ำมีพื้นที่ประมาณ 1,040 ตารางกิโลเมตร เป็นแอ่งรองรับน้ำจืด (น้ำฝน น้ำจืดจากคลองและน้ำหลากจากแผ่นดิน) โดยมีน้ำเค็มจากทะเลไหลเข้ามาผสมที่ทะเลสาบตอนล่างซึ่งเชื่อมกับทะเลอ่าวไทย ส่งผลให้ระบบนิเวศในทะเลสาบได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลจึงมีเอกลักษณ์พิเศษเป็นระบบนิเวศ 3 น้ำ ความเค็มของน้ำเปลี่ยนไปตามฤดูกาล ทะเลสาบสงขลามีลักษณะคอคอดเป็นตอนๆ ลักษณะทางกายภาพแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

(1) ทะเลน้อย อยู่ทางตอนบนสุดของทะเลสาบสงขลาอยู่ในเขตอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ย 1.2-1.5 เมตร เป็นทะเลสาบน้ำจืดซึ่งแยกส่วนกับทะเลสาบสงขลา มีคลองนางเรียบ คลองบ้านกลางและคลองยวนเชื่อมทะเลน้อยกับทะเลหลวงเข้าด้วยกัน ทะเลน้อยมีความหลากหลายของพืชพรรณในสังคมพืชป่าพรุ (Swamp forest) เป็นแหล่งนกน้ำนานาพันธุ์ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพจากแหล่งอื่น

(2) ทะเลสาบตอนบน (ทะเลหลวง) อยู่ในเขตจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา เป็นห้วงน้ำที่กว้างใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ประมาณ 473 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ย 2 เมตร เป็นแอ่งสะสมตะกอนส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวและโคลนตม (clay loam) ส่วนใหญ่ของรอบปีน้ำจะเป็นน้ำจืด ช่วงแล้งจัดจะมีการรุกตัวของน้ำเค็มทำให้ค่าความเค็มอาจสูงถึง 10 กรัม/ลิตร

(3) ทะเลสาบตอนกลาง เป็นส่วนที่อยู่ถัดมาจากทะเลหลวงมาบรรจบกับบริเวณคลองป่ากรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นส่วนที่มีเกาะอยู่มากมายคือ เกาะสี่เกาะห้า เกาะหมากและเกาะนางคำ มีพื้นที่ประมาณ 360 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ย 2 เมตร เป็นแอ่งสะสมตะกอนส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทรายแป้งและโคลน (silt clay loam) เป็นทะเลน้ำจืดและน้ำกร่อย ความเค็มอยู่ในช่วง 0-20 กรัม/ลิตร ขึ้นอยู่กับฤดูกาล

(4) ทะเลสาบตอนล่าง เป็นส่วนล่างสุดของทะเลสาบสงขลา ตอนนอกสุดเชื่อมกับทะเลอ่าวไทยมีพื้นที่ประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร ความลึกเฉลี่ย 1.5 เมตร ยกเว้นช่องแคบที่ต่อกับอ่าวไทยลึกประมาณ 12-14 เมตร เป็นทางเข้าออกของน้ำทะเล มีการสะสมตะกอนส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทรายและโคลนตม (sandy clay loam) ความเค็มของน้ำในฤดูแล้ง 23-30 กรัม/ลิตร ส่วนในช่วงฤดูฝนความเค็มที่ผิวน้ำเกือบเป็น 0 พิสัยน้ำขึ้น-น้ำลงเฉลี่ยที่ปากร่องน้ำประมาณ 0.6 เมตร ทะเลสาบส่วนนี้ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลขึ้นน้ำลงมากกว่าส่วนอื่น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557: 2-49)

3) ทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วยน้ำฝนและน้ำท่า

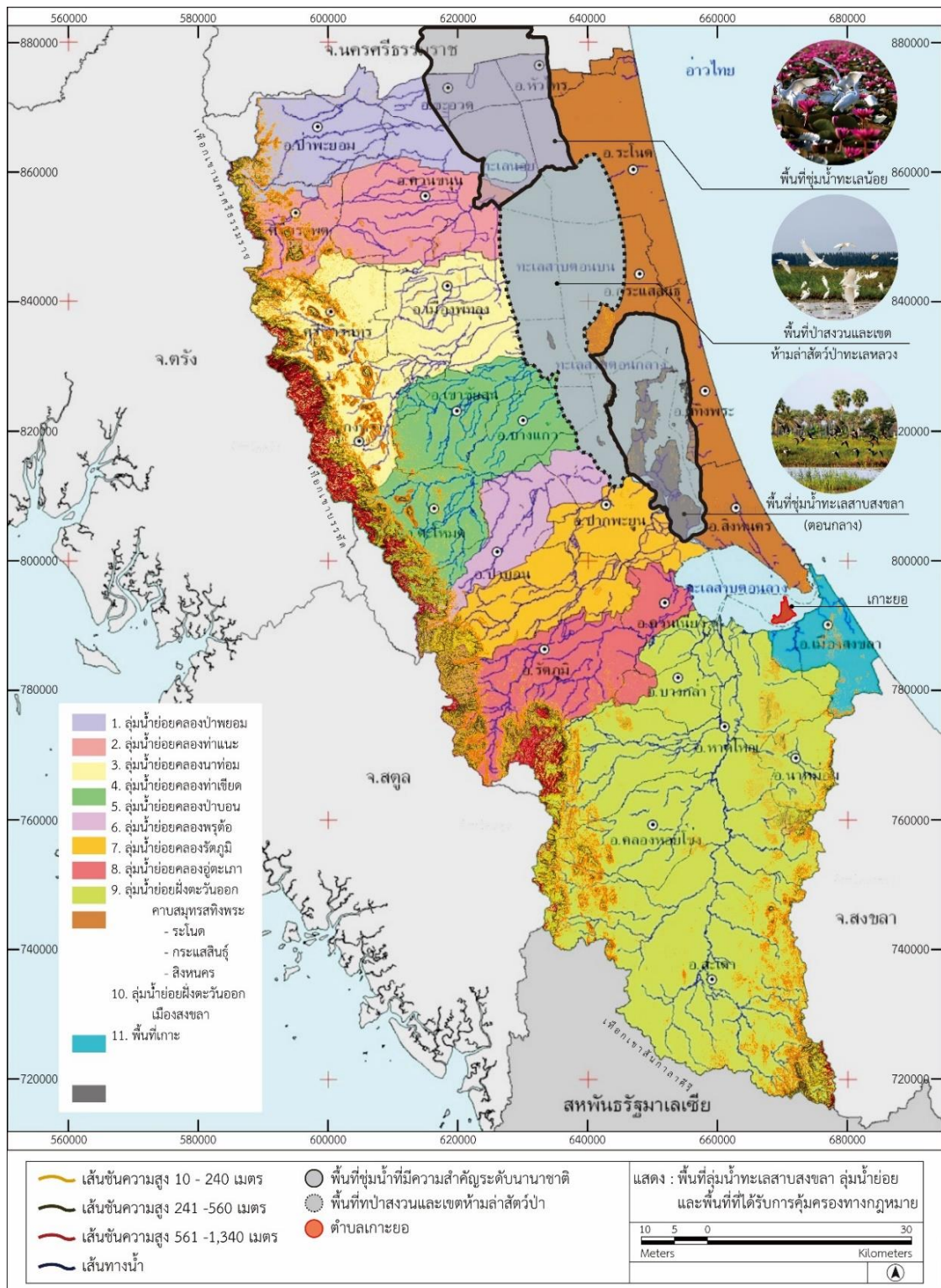
3.1) น้ำฝน จากที่ตั้งซึ่งอยู่ทางปลายแหลมด้านตะวันออก ในภาคใต้ของประเทศไทย มีภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน คือ อุณหภูมิสูงตลอดทั้งปีมีฝนตกชุก ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่มาจากประเทศจีน มากกว่าลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อพัดผ่านทะเลจีนใต้และอ่าวไทยจะรับเอาไอน้ำเข้ามาด้วย ทำให้มีฝนตกชุกและมีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างสูงในลุ่มน้ำ ปริมาณน้ำฝนส่วนใหญ่จะได้จากฝนในช่วงสามเดือนแรก คือ ระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม สำหรับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน เป็นฤดูก่อนฝนตกชุกจึงมีฝนตกน้อย

3.2) น้ำท่า น้ำท่าในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเกิดจากลุ่มน้ำย่อย 12 แห่ง แบ่งเป็นลำน้ำที่ไหลจากฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำ บริเวณเทือกเขาบรรทัดลงสู่ทะเลสาบสงขลา 8 สาย คือ ลุ่มน้ำย่อยคลองป่าพะยอม ลุ่มน้ำย่อยคลองท่าแนะ ลุ่มน้ำย่อยคลองนาท่อม ลุ่มน้ำย่อยคลองท่าเขียว ลุ่มน้ำย่อยคลองป่าบอน ลุ่มน้ำย่อยคลองพรุต้อ ลุ่มน้ำย่อยคลองรัตภูมิและลุ่มน้ำย่อยคลองอู่ตะเภา ส่วนลำน้ำที่ไหลจากฝั่งตะวันออกลงสู่ทะเลสาบสงขลา 4 สาย คือ ที่คาบสมุทรสทิงพระ บริเวณอำเภอกระโนน อำเภอกะแสสินธุ์ อำเภอสิงหนคร และที่อำเภอเมืองสงขลา (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557: 2-1,2-8) แสดงพื้นที่ดังภาพที่ 22

ทะเลสาบสงขลาตอนล่างรับน้ำมาจากทะเลสาบตอนกลางโดยคลองปากกรอ ช่วงที่มีสะพานข้ามกว้างประมาณ 375 เมตร และรับน้ำจากลุ่มน้ำย่อย 2 สาย คือ (1) ลุ่มน้ำย่อยคลองรัตภูมิ มีต้นน้ำจากเทือกเขาบรรทัดและเขาหลวง ไหลผ่านอำเภอรัตภูมิและอำเภอกวนเนียง ลงสู่ทะเลสาบสงขลา ตอนล่างที่บ้านปากบาง (2) ลุ่มน้ำย่อยคลองอู่ตะเภา มีต้นน้ำจากเทือกเขาสนกาลาศรี ไหลผ่านอำเภอสะเดา อำเภอกลองหยอชิงและอำเภอหาดใหญ่ ลงสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างที่บ้านแหลมโพธิ์ น้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างถ่ายเทกระแสน้ำจืดและน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยจึงเป็นทะเลสาบสามน้ำ

4) ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประกอบด้วยป่าบกและป่าในที่ชุ่มน้ำ ป่าบกส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้นกระจายตัวอยู่ฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำ แถบเทือกเขาบรรทัด และส่วนหนึ่งของเทือกเขาสนกาลาศรี พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าและวนอุทยาน เป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ทั้งชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นและชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ส่วนป่าในที่ชุ่มน้ำส่วนใหญ่เป็นป่าพรุ เป็นแอ่งกระทะมีน้ำไหลหรือน้ำขังเกือบตลอดทั้งปี ดินมีอินทรีย์สูง สังคมพืชแบบไม้ยืนต้นและพืชล้มลุกขึ้นอยู่ปะปนกันซึ่งกระจายแบบต่างๆ ป่าพรุพบอยู่ในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด ป่าพรุควนเคร็ง ควนขี้เสี้ยนและป่าพรุแถบทะเลน้อย เป็นป่าพรุผืนใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์

5) สถานะทางกฎหมายและการคุ้มครองลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทะเลน้อยได้รับการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 99 ตอนที่167 ลงวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2518 ทะเลสาบสงขลาตอนกลางได้รับการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 93 ตอนที่ 82 ลงวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2519 ต่อมาในเดือนกันยายน พ.ศ. 2541 ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตอนกลางได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย ตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญระหว่างประเทศ (อนุสัญญาแรมซาร์) เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งอาศัย หากิน วางไข่เพื่อแพร่ขยายพันธุ์ของนกน้ำและสัตว์นานาชนิดที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556: 2-10) ส่วนทะเลหลวงได้รับการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 65 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2550

ภาพที่ 22 แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คุ่มน้ำย่อยและพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย
 ที่มา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, (2558) ; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

4.2 การศึกษาคุณค่าของตำบลเกาะยอ

เป็นการศึกษาคุณค่าโดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ ที่ประกอบกันอยู่ในสภาพแวดล้อม เพื่อค้นหาองค์ประกอบสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ โดยนำกระบวนการบางส่วนจากระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) มาประยุกต์ โดยจะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ สรุปลักษณ์ประกอบด้านคุณค่า และการจัดการข้อมูล ดังนี้

4.2.1 สรุปลักษณ์ประกอบด้านคุณค่า

จากการศึกษาและสำรวจบริบทของพื้นที่พบว่าเกาะยอมีองค์ประกอบสำคัญ จำแนกได้เป็น 4 ประเภท โดยนำรายชื่อขององค์ประกอบต่างๆ มาจัดหมวดหมู่ได้ ดังนี้

4.2.1.1 กลุ่มประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

- 1) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน
- 2) โบราณสถาน ได้แก่ สำนักสงฆ์เขากุฎี วัดเขาบ่อ วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปรี๊ยะ วัดท้ายยอ และศาลเจ้าไต้ก๋ง
- 3) สถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่ เรือนมงคลสูตร และเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ

4.2.1.2 กลุ่มวัฒนธรรม

- 1) ประเพณีสำคัญ ได้แก่ ประเพณีไหว้เจ้า - ไหว้หลุม ประเพณีลอยแพ ประเพณีวันว่าง ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎี ประเพณีทำบุญเดือนสิบ และประเพณีชักพระ
- 2) การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำสวนสมรม การทอผ้า การทำประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงปลากระชัง และอาหารพื้นบ้าน

4.2.1.3 กลุ่มธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ ทรัพยากรน้ำในทะเลสาบ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- 2) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะ ได้แก่ ป่าชายเลน ป่าพรุ ป่าไม้

4.2.2 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

ประกอบด้วยสาระสำคัญ การแปลความหมาย แผนที่ที่ตั้งและการประเมินคุณค่า

4.2.2.1 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

เกาะยอมีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับเมืองสงขลามามาก่อนครั้งอดีต ซึ่งสงขลาเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาพันปีและเป็นชุมชนเมืองท่าที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ

1) ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา

แบ่งตามอายุได้เป็นยุคก่อนเมืองสงขลาและยุคเมืองสงขลา ดังนี้

1.1) ยุคก่อนเมืองสงขลา

(1) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ช่วง 3,500 ปีก่อนพุทธกาล ถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ 5) หลักฐานทางธรณีวิทยาพบว่าคาบสมุทรสทิงพระมีลักษณะเป็นสันทรายยาวและเป็นแผ่นดินใหม่ยุคโฮโลซีนเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว กรมศิลปากรได้สำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดสงขลา 3 แห่ง คือ 1.บ้านสวนตุล อ.เมือง 2.เขารักเกียรติ อ.รัตภูมิ 3.เขาลูกช้าง อ.สะเดา พบว่ามีลักษณะเป็นถ้ำที่อาศัยของมนุษย์โบราณ มีสิ่งของต่างๆ ซึ่งลักษณะและช่วงเวลาสอดคล้องกับยุคหินใหม่ เมื่อถึงยุคโลหะได้อพยพย้ายถิ่นฐานไปบริเวณที่ราบลุ่มริมทะเลสาบสงขลาและตามแนวคาบสมุทรสทิงพระ ได้พัฒนาการเป็นอยู่ รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

(2) สมัยประวัติศาสตร์ (ช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 - 18) กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะสมจึงเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานที่สำคัญ ได้มีการสำรวจพบว่ามีชุมชนโบราณกระจายอยู่บนคาบสมุทรสทิงพระ คือ 1.ชุมชนอู่ตะเภา 2.ชุมชนพังยาง 3.ชุมชนสีหยัง 4.ชุมชนเขาควหา 5.ชุมชนสทิงพระ 6.ชุมชนปะโอ ชุมชนเหล่านี้รุ่งเรืองในสมัยเริ่มประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 12 - 18 สมัยอาณาจักรศรีวิชัยได้ทำการค้ากับอินเดียและรับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมและศาสนาพราหมณ์ฮินดูเข้ามา โดยค้นพบหลักฐานเป็นศาสนสถาน ที่ประกอบพิธีและโบราณวัตถุ

(3) สมัยเมืองสทิงพระ (ช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 - 18) เมืองสทิงพระเป็นศูนย์กลางการปกครองดินแดนรอบทะเลสาบสงขลา ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณที่แคบที่สุดของคาบสมุทร ระยะเวลาเป็นชุมชนเกษตรที่มีการกสิกรรมและทำเครื่องปั้นดินเผา ต่อมาได้พัฒนาเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางการค้า มีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย ชาวและจีน ซึ่งได้รับวัฒนธรรมจากประเทศเหล่านั้นมาด้วย นักโบราณคดีมีการสำรวจพบศิลปวัตถุเป็นจำนวนมากซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระยะแรกมีการนับถือศาสนาพราหมณ์ก่อนภายหลังได้เปลี่ยนไปนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน

(4) สมัยเมืองเมืองพัทลุงที่มีศูนย์กลางที่สทิงพระ-พะโคะ (ช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20) เมืองสทิงพระย้ายมาตั้งแถบวัดพะโคะเมื่อถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ก็เสื่อมลงและเกิดศูนย์กลางปกครองแห่งใหม่คือเมืองพัทลุง เป็นชุมชนเกษตรและเมืองท่าปกครองโดยเจ้าเมืองที่เป็นขุนนางซึ่งกรุงศรีอยุธยาส่งขุนนางและพระสงฆ์มาขึ้นเมือง โดยสร้างวัดพระโคะเป็นวัดหลวงกลางเมืองและรับพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์เข้ามา ช่วงนี้มีความเจริญด้านพระพุทธรูปและนิยมสร้างวัด ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 - 22 เมืองถูกปล้นหลายครั้งโดยโจรสลัดแขกมาลายู เนื่องจากอาณาจักรมุสลิมที่มะละกาเจริญขึ้นและขยายไปยังเมืองต่างๆ เกิดปฏิปักษ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับมะละกา กรุงศรีอยุธยาใช้อิทธิพลของวัดและครุฑาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธรูปศาสนาเข้าสู่โดยกัณฑ์นำวัดขึ้นหลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ เมืองรุ่งเรืองอยู่ได้

ประมาณ 100 ปีก็ล่มสลายลง ราษฎรไปตั้งบ้านเรือนขึ้นใหม่ทำให้เกิดชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น 2 แห่งรอบทะเลสาบสงขลา คือ ที่บ้านบางแก้ว อ.เขาชัยสน ซึ่งกลายเป็นเมืองพัทลุงใหม่ อีกแห่งที่เชิงเขาแดงปากทะเลสาบสงขลา ซึ่งเจริญขึ้นเป็นเมืองสงขลาหัวเขาแดงในระยะต่อมา (สงบ ส่งเมือง, 2523: 25)

1.2) ยุคเมืองสงขลา

(1) สมัยเมืองสงขลาหัวเขาแดง (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23) ชุมชนใหม่บริเวณริมเขาแดงปากทะเลสาบสงขลาขยายตัวรวดเร็ว โดยมีชาวมุสลิมชื่อดาโต๊ะโมกอลล์ เป็นเจ้าเมืองและริเริ่มกิจการค้าทางทะเลของสงขลา เมืองตั้งอยู่บริเวณเหมาะเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่เพราะเรือสำเภาสามารถจอดเทียบได้และมีเขาแดงเป็นกำแพงกั้นลมพายุได้ดี ประกอบกับเจ้าเมืองมีนโยบายให้ต่างชาติ (ดัตช์ อังกฤษและฝรั่งเศส) ทำการค้าได้อย่างเสรีจนกลายเป็นเครือข่ายการค้าทางทะเล ทำให้เมืองมีรายได้มากจากการเก็บค่าธรรมเนียมเทียบท่าจอดเรือจากเรือสินค้า โดยมีการส่งส่วยให้กรุงศรีอยุธยา (ศรีสมร เบญจพลางกูร, 2544: 51)

ภาพที่ 23 แสดงที่ตั้งเมืองโบราณสงขลา ผังเขาแดง ผังแหลมสนและผังป้อมยาง
ที่มา : ศรีสมร เบญจพลางกูร, (2544)

เมืองสงขลาขณะนั้นอยู่ใต้การปกครองของเมืองพัทลุงและเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา ประมาณปี พ.ศ. 2148 สมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถแต่งตั้งดาโต๊ะโมกอลล์เป็นข้าหลวงใหญ่ของพระเจ้ากรุงสยามจึงเป็นช่วงที่รุ่งเรืองด้านการค้ากับต่างชาติ เมื่อดาโต๊ะโมกอลล์ถึงแก่อสัญกรรมสุลัยมาน บุตรชายคนโตขึ้นเป็นเจ้าเมืองและสถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าสงขลาที่ 1 เมืองมีความเจริญด้านการค้าและมีการพัฒนาเมืองด้วยการขุดคูเมือง สร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการรอบเมืองอย่างแข็งแรง แล้วต่อมาจึงตั้งรัฐเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าปราสาททองส่งกองทัพมาปราบ 2 ครั้งแต่ไม่สำเร็จเพราะเมืองสงขลามีป้อมค่ายที่มั่นคงในจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ทำให้เป็นอิสระได้นานถึง 38 ปี จากจดหมายเหตุของบาทหลวงเดอซิวซี ผู้ช่วยราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เล่าถึงเหตุการณ์นั้นว่า

“เมื่อปี 2185 แคมกลายคนหนึ่งตั้งตัวเป็นใหญ่ที่เมืองสงขลาและก่อกบฏต่อพระเจ้ากรุงสยาม แคมกลายผู้นี้ได้ทำป้อม คู ประตู ทอรบอย่างแน่นหนา และในไม่ช้าก็ได้ชักชวนบรรดาพ่อค้าทั้งหลายให้ไปทำการค้าขายในเมืองสงขลาอย่างใหญ่โตมาก ฝ่ายไทยก็ยกกองทัพไปปราบหลายครั้ง แต่ก็แพ้กกลับมาทุกครั้ง พอสักหน่อยแคมกลายผู้นี้ก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์เรียกกันว่าพระเจ้าเมืองสงขลา”

หลังจากสุลต่านสุลัยมานถึงแก่สัจกรรม มุสตาฟา บุตรชายขึ้นเป็นพระเจ้าสงขลาที่ 2 ในปี พ.ศ. 2223 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชส่งกองทัพของกรุงศรีอยุธยาไปปราบเมืองสงขลาได้สำเร็จและทำลายเมืองราบคาบเพื่อไม่ให้เป็นที่ซ่อนสมผู้คนได้อีก (สงบ สงเมือง, 2523: 41) เมืองเสียหายมากอยากต่อการฟื้นฟูขึ้นมาได้ ประชาชนได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนแห่งใหม่อีกด้านของหัวเขาแดงที่ติดกับทะเลสาบ ซึ่งต่อมาขยายตัวและเป็นที่ตั้งเมืองสงขลาแห่งที่ 2 เรียกว่าเมืองสงขลาฝั่งแหลมสน

(2) สมัยเมืองสงขลาแหลมสน (พ.ศ. 2223 - พ.ศ. 2385)

เมืองสงขลาแหลมสนถูกลดความสำคัญเพราะกรุงศรีอยุธยาถือว่าเป็นแหล่งที่โจรสลัดเข้ามาตั้งตัวเป็นใหญ่อีกจึงให้ขึ้นกับเมืองพัทลุง ต่อมาปี พ.ศ. 2242 โอนมาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช กระทั่งปี พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงแก่พม่า เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชถือโอกาสตั้งตนเป็นอิสระได้แต่งตั้งญาติมาเป็นเจ้าเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2313 สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงยกทัพมาปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราชได้สำเร็จและทรงแต่งตั้งให้จีนเหยียงทำอากรรังนกที่เกาะสี่เกาะห้า จีนเหยียงทำความดีความชอบและส่งเงินอากรรังนกเข้าถวายอยู่ต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2318 จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองสงขลา มียศเป็นพระสงขลา (เหยียง) ในช่วงนี้เมืองสงขลาพัฒนาขึ้นและขยายเป็นหัวเมืองใหญ่ เมืองสงขลาและนครศรีธรรมราชมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ่อย ในปี พ.ศ. 2320 เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชออกหนังสือให้เกณฑ์ช่างทอผ้าชาวสงขลาไปยังนครศรีธรรมราช ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร พระสงขลา(เหยียง) ได้นำเรื่องขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าตากสิน ความว่า

“เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช(หนู) ได้ใช้อำนาจบาตรใหญ่ในฐานะผู้บังคับบัญชาเมืองสงขลา ส่งกรรมการเมืองนครศรีธรรมราชไปจัดหาผู้หญิงชาวเมืองสงขลาตั้งแต่ที่เป็นช่างทอผ้าสาวกรรมกรเมืองและชาวเมืองต่างๆไป เพื่อไปใช้ในราชการฝ่ายในเมืองนครศรีธรรมราชหลายสิบคน”

สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงยกเมืองสงขลาให้ขึ้นตรงกับกรุงธนบุรี (ศรีสมร เบญจพลางกูร, 2544: 90) พระสงขลา (เหยียง) เป็นต้นตระกูล ณ สงขลา เชื้อสายตระกูลนี้ปกครองเมืองสงขลาติดต่อกัน 8 คน เป็นระยะเวลา 126 ปี ซึ่งจากการสมเด็จพระเจ้าตากสินตั้งคนจีนเป็นเจ้าเมืองทำให้มีชาวจีนเดินทางมาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในเมืองสงขลามากขึ้น เพราะธรรมเนียมคนจีนชอบใช้คนชาติเดียวกันเป็นลูกมือหากไม่สามารถหาคนจีนที่อยู่ในเมืองไทยได้ก็จะชักชวนคนจีนจากเมืองจีนเข้ามาร่วมงาน เป็น

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจีนอพยพมาในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก (ฉฐนิยัภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 12)

(3) สมัยเมืองสงขลาบ่อยาง (พ.ศ.2385 – ปัจจุบัน) ปี พ.ศ. 2379 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดให้ย้ายที่ตั้งเมืองจากฝั่งแหลมสนไปยังฝั่งตรงข้ามที่บ่อยางซึ่งเป็นที่ราบสันทรายบริเวณปากทะเลสาบสงขลา สาเหตุเนื่องจากตัวเมืองเดิมมีปัญหาความคับแคบเพราะพื้นที่เมืองสงขลาแหลมสนถูกขนาบข้างโดยภูเขาและทะเลสาบ ไม่สามารถขยายเมืองเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองและการเพิ่มจำนวนของประชากรได้ ประกอบกับช่วงนั้นเจ้าเมืองสงขลาสนับสนุนให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองประกอบอาชีพอย่างหลากหลายตามความถนัด ซึ่งมีตั้งแต่ช่างฝีมือทำเครื่องปั้นดินเผา อิฐ กระเบื้อง เครื่องถม เครื่องโลหะ ไปจนถึงช่างต่อเรือ และทำปลาแห้งกุ้งแห้ง เพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายทั้งในเมืองและต่างเมือง การค้าในเมืองสงขลาจึงคึกคักและขยายพื้นที่ไปอย่างกว้างขวางจนเมืองเกิดความคับแคบ ในการย้ายเมืองพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) เจ้าเมืองสงขลาขณะนั้น ได้สร้างกำแพงและล้อมเมืองสงขลา รวมถึงพัฒนาเมืองสงขลาบ่อยางอย่างเร่งด่วน การวางโครงสร้างและผังเมืองรวมถึงสถานที่สำคัญ เช่น จวนเจ้าเมือง ศาลหลักเมือง วัดและศาลเจ้าต่างๆ ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนเพราะเป็นช่วงที่กระแสวัฒนธรรมจีนเฟื่องฟูมาก เมืองสงขลาบ่อยางเริ่มพัฒนาจากเมืองเล็กที่มีอาณาเขตเพียงอำเภอสงขลา อำเภอหาดใหญ่และอำเภอสทิงพระ กระทั่งได้ขยายเป็นเมืองโท ในปี พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองเพื่อตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจึงจัดตั้งระบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้น เมืองสงขลาได้ถูกรวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราชและได้รับเลือกให้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการมณฑลนครศรีธรรมราชพร้อมทั้งเป็นที่ตั้งของศาลว่าการภาคใต้ ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยุบมณฑลภาคและเปลี่ยนเป็นจังหวัดสงขลาจึงเป็นจังหวัดตั้งแต่นั้นมา (ศรีสมร เบญจพลางกูร, 2544: 4,266)

ภาพที่ 24 แสดงตำแหน่งการตั้งถิ่นฐานในยุคก่อนเมืองสงขลาและยุคเมืองสงขลา
ที่มาข้อมูล : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, (2558) ; ธีระยุทธ สุวลักษณ์, (2554)

2) การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกาะยอ

2.1) ความเป็นมา

เกาะยอในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์มีสภาพเป็นป่าเขายังไม่มีการตั้งถิ่นฐาน ช่วงปลายสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20) พบหลักฐานการมีอยู่ของเกาะยอในแผนที่ภาพกัลปนาวัดพะโคะ ซึ่งมีลักษณะเป็นแผนที่โบราณที่ระบุตำแหน่งของเมือง บ้าน วัดและการดำรงอยู่ของบ้านเมืองตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่เขียนขึ้นประมาณหลังปี พ.ศ. 2223 แต่ก่อนปี พ.ศ. 2242 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในแผนที่ภาพกัลปนาวัดพะโคะมีภาพเกาะยออยู่ปลายสุดของแผนที่ โดยเขียนเป็นรูปภูเขาระบุไว้ว่า “เข้าก้อะญอ” ภาพเขาเกาะยอแสดงเป็นรูปหมูโซดหิน มีพรรณไม้ปรากฏบนภูเขาแต่ไม่แสดงให้เห็นถึงรูปสัตว์ป่า (ชาญณรงค์ เทียงธรรม, 2544: 20,65) นอกจากนี้ยังพบว่าเกาะยอปรากฏอยู่ในแผนที่เมืองสงขลาสมัยหัวเขาแดง ที่เขียนโดยนายมองเตียร์ เดอลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2230 แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อย 9 ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาริมฝั่งทะเล (ภาณุ ธรรมสุวรรณ และทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2530: 8-9)

ภาพที่ 25 แสดงการกล่าวถึงเกาะยอในแผนที่โบราณ

(ก) เกาะยอในแผนที่ภาพกัลปนาวัดพะโคะ ที่มา : หาดใหญ่โฟกัส, (2560)

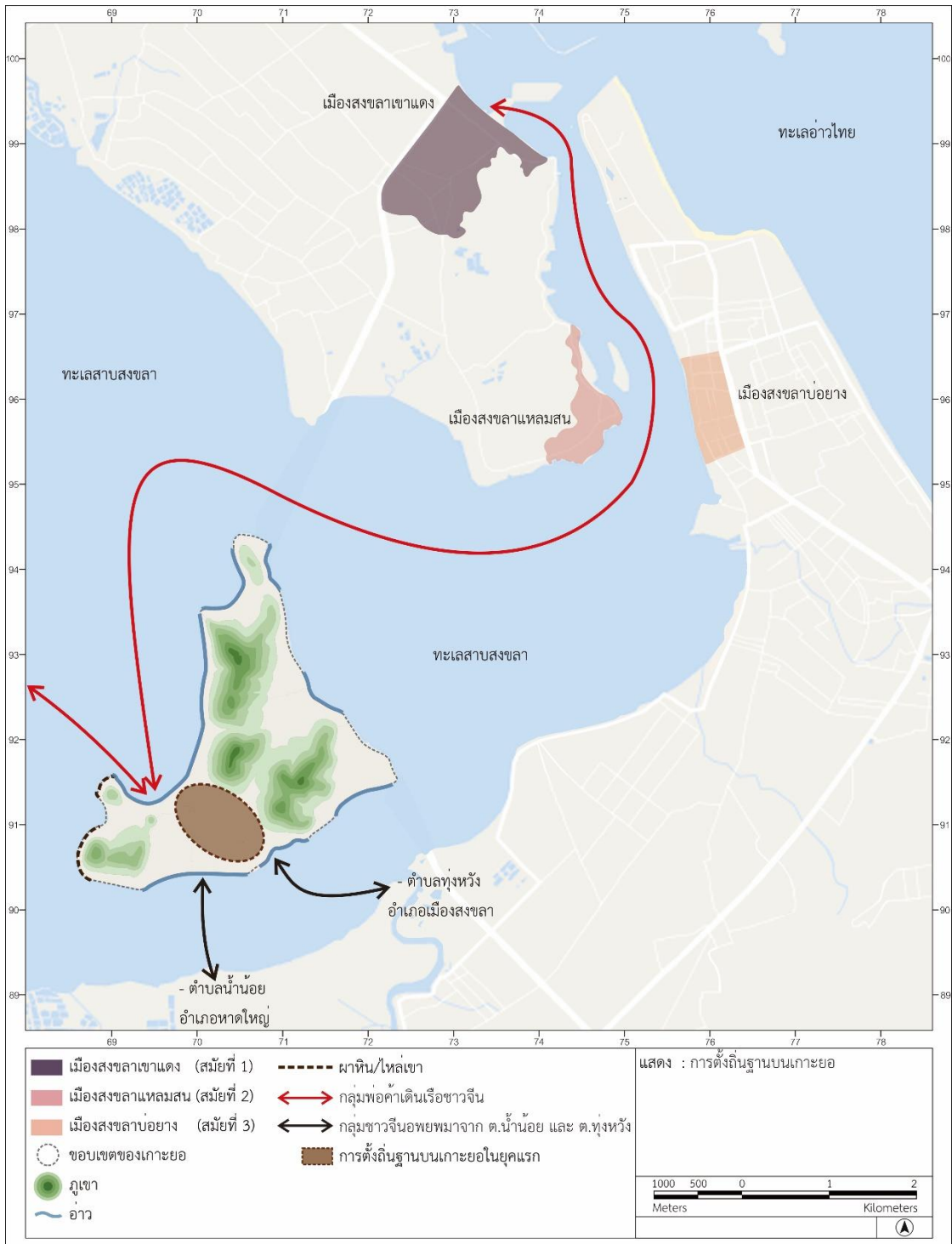
(ข) เกาะยอในผังเมืองสงขลาเขียนโดยนายมองเตียร์ เดอลามาร์ เมื่อปี พ.ศ. 2230 ที่มา : ศรีสมรเบญจพลางกูร, (2544)

กลุ่มชนพวกแรกที่ตั้งถิ่นฐานบนเกาะยอสันนิษฐานว่าเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีผู้อธิบายไว้ ดังนี้

ภาณุ ธรรมสุวรรณ และทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม (2530: 2,27) สันนิษฐานเกี่ยวกับความเป็นมาของเกาะยอจากการบอกเล่าโดยใช้วัดเป็นหลัก โดยสัมภาษณ์นายธานี ไพโรจน์ภักดิ์ กำนันตำบลเกาะยอ ร่วมกับคนเฒ่าคนแก่ที่อาศัยอยู่ที่เกาะยอและยังจำความต่างๆ ได้ดี ทำให้ทราบว่าในสมัยอยุธยามีชาวจีนจากตำบลน้ำน้อยและตำบลทุ่งหวังอพยพเข้ามาบริเวณหมู่ที่ 5 และ 6 แล้วจึงเรียกชื่อเกาะนี้ว่า

เกาะยอ ต่อมาได้ขยายพื้นที่ออกไปเรื่อยๆ จากทางตอนใต้ของเกาะไปยังตอนเหนือ ซึ่งปรากฏซากโรงพระจีนในบริเวณต่างๆ ของเกาะ ส่วนวัดจะต้องเกิดขึ้นหลังจากเกิดชุมชนนานพอสมควร จากคำบอกเล่ากล่าวว่า “มีเจ้านายในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้บวชและออกธุดงค์มาจากกรุงศรีอยุธยาแต่ครั้งกรุงแตก มาจำพรรษาอยู่ที่เขาภูฏา ปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัดในศีลและพระธรรมวินัยเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาชาวบ้านจึงเรียกท่านว่าสมเด็จเจ้าเกาะยอ เมื่อท่านมรณภาพไปแล้วชาวบ้านได้สร้างเจดีย์เก็บอัฐิของท่านไว้บนยอดเขาภูฏา สมเด็จเจ้าเกาะยอมีอิทธิพลทางจิตใจทำให้ชาวเกาะยอหันมานับถือศาสนาพุทธกันมากชุมชนต่างๆ จึงได้สร้างวัดเพื่อประกอบศาสนกิจ ชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนประชาชนประกอบอาชีพเป็นหลักฐานมั่นคง เศรษฐกิจดีขึ้นจึงจะสร้างวัดขึ้นได้ก่อน โดยวัดท้ายยอเป็นวัดแรกสร้างขึ้นที่แห่งแรกในเกาะยอ ต่อมาเมื่อมีวัดแหลมพ้อ วัดโคกเปรี๊ยะและวัดเขาบ่อเป็นวัดที่เกิดขึ้นหลังสุด ชุมชนในระยะแรกเกิดขึ้นบริเวณวัดทั้ง 4 วัด ชาวเกาะยอในยุคแรกๆ แม้ว่าจะมีเชื้อสายจีนเป็นส่วนมากแต่เมื่อเวลาผ่านไปได้แต่งงานกับคนนอกเกาะที่นับถือศาสนาพุทธมากขึ้น คนรุ่นหลังจึงนับถือศาสนาพุทธเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ในระยะแรกมีอาชีพทำนา ต่อมาได้ทำอาชีพอื่นตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ เช่น ทำประมง ทำสวนผลไม้ ทอผ้าและทำกระเบื้อง การทอผ้ามีขึ้นในสมัยธนบุรีตอนปลาย พ.ศ. 2320 ซึ่งมีการเกณฑ์ช่างทอผ้าชาวเมืองสงขลาไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้ช่างทอผ้าชาวเมืองสงขลา ลี้ภัยเข้ามาอาศัยที่เกาะยอจึงได้ตั้งรกรากอยู่และสืบทอดอาชีพทอผ้ามาเรื่อยๆ

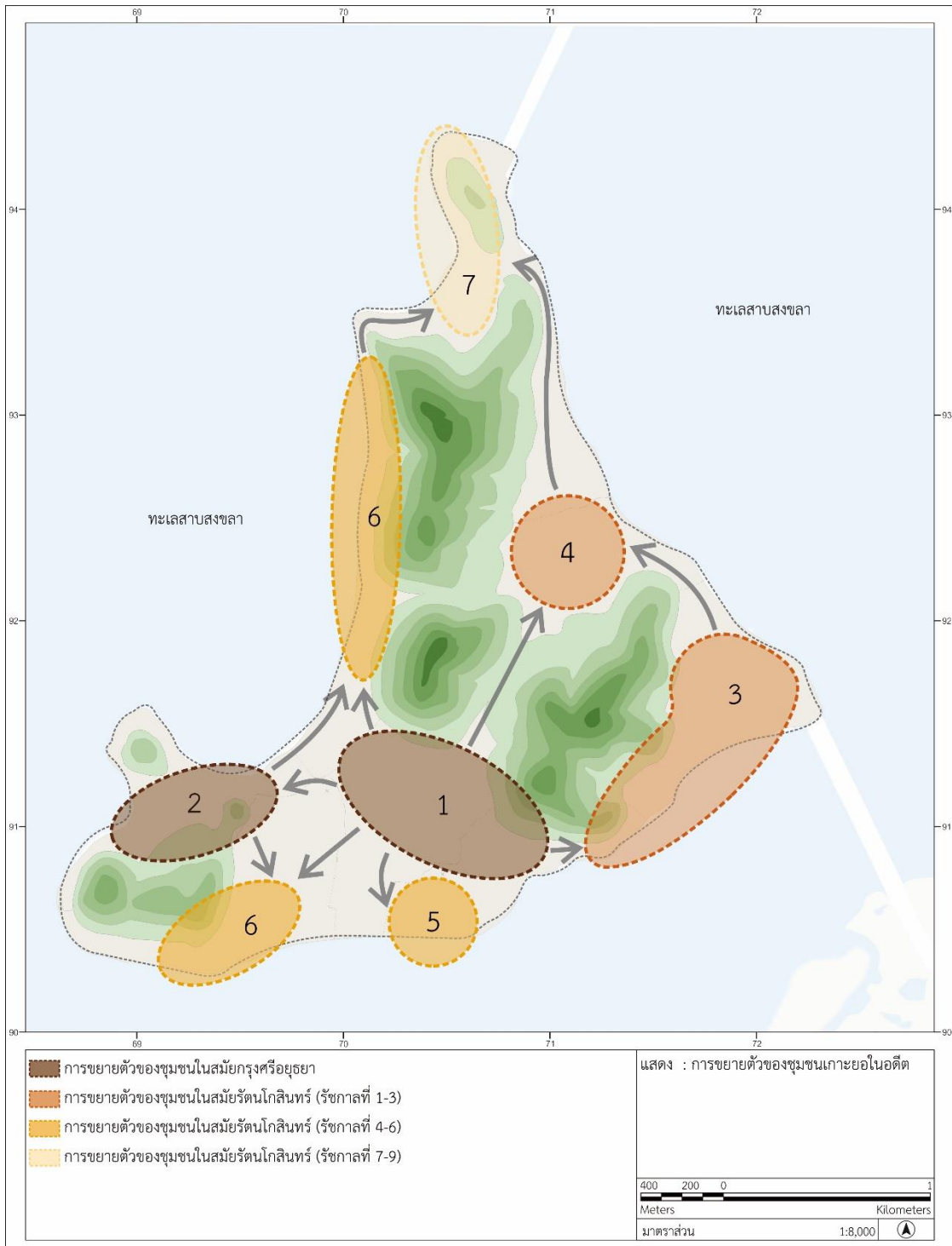
อัญชลี ตันวานิช (2532: 90) เดิมเกาะยอไม่มีคนอาศัยอยู่แต่เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของเกาะ ได้มีคนอย่างน้อย 2 กลุ่มอพยพเข้ามาในสมัยอยุธยา กลุ่มหนึ่งมาทำกระเบื้องดินเผาซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนอพยพมาจากบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณหมู่ที่ 6 บ้านนาถีน กลุ่มที่สองเป็นพ่อค้าจากเมืองจีนเดินทางค้าขายในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจากปากอ่าวไปจนถึงทะเลหลวงซึ่งจะแวะพักที่ด้านตะวันตกของเกาะบริเวณหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด ก่อนเข้าปากอ่าวสงขลาและขากลับก่อนออกสู่ทะเลหลวง โดยต่อมาได้ปักหลักทำมาหากินบริเวณนี้จากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ขยายพื้นที่ออกไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นชุมชนขนาดเล็กย่อยรอบเกาะได้ 15 หมู่บ้าน ต่อมา ในปี พ.ศ.2475 ได้ยุบรวมกันเหลือ 9 หมู่บ้าน ชาวเกาะยอยุคแรกๆ เป็นชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน มีการแต่งงานกับคนไทยจากนอกเกาะทำให้เกิดการผสมผสานเชื้อชาติและวัฒนธรรม

ภาพที่ 26 แสดงการตั้งถิ่นฐานบนเกาะยอ

2.2) การขยายตัวของชุมชนเกาะยอ

เมื่อผู้คนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมีการประกอบอาชีพ มั่นคงเป็นหลักแหล่งจึงเกิดการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอก ทำให้มีผู้คนอพยพจากบริเวณเมืองสงขลาและพื้นที่ใกล้เคียงเข้าสู่เกาะยอมากขึ้น ชุมชนเกิดการขยายตัวและเกิดการตั้งชุมชนใหม่กระจายไปรอบพื้นที่ การขยายตัวของชุมชนเกาะยอสันนิษฐานโดยใช้หลักจากสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และยุคสมัยที่มีการสร้างวัด ทำให้คาดการณ์การเกิดและขยายตัวของชุมชนได้ว่าชาวเกาะยอรุ่นแรกได้อพยพมาในช่วงสมัยอยุธยา โดยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหมู่ 6 บ้านโนนบ้าน และหมู่ 5 บ้านท่าไทร ซึ่งบริเวณนี้มีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำนาเลี้ยงวัวและควาย เมื่ออยู่ไประยะหนึ่งแล้วจึงค่อยๆ ขยายตัวไปยังชายฝั่งทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเกาะที่หมู่ 8 บ้านท้ายเสาเกิดชุมชนขนาดใหญ่และได้สร้างวัดแห่งแรกของเกาะยอขึ้นช่วงปลายสมัยอยุธยา คือ วัดท้ายยอ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทะเลแถบนี้มีปลาและกุ้งชุกชุมมากจึงมีประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาชุมชนมีการขยายตัวจากจุดแรกที่มีการตั้งถิ่นฐานไปทางชายฝั่งด้านตะวันออก โดยตั้งบ้านเรือนระหว่างเชิงเขากับทะเลและได้กลายเป็นหมู่ 5 บ้านท่าไทร และหมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน บริเวณแถบนี้มีพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำนาและสวนผลไม้จึงเปลี่ยนไปทำอาชีพตามที่ภูมิประเทศอำนวยและทอผ้าเป็นอาชีพเสริม เมื่อผู้คนมากขึ้นเศรษฐกิจดีขึ้นจึงร่วมใจกันสร้างวัดแหลมพ้อขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 2 เพื่อเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จากนั้นจึงเริ่มขยายชุมชนไปบริเวณที่ราบชายฝั่งด้านทิศตะวันออกของตัวเกาะ ขึ้นเหนือไปเรื่อยๆ จนเกิดเป็นชุมชนใหม่ขึ้นบริเวณหมู่ 3 บ้านนอก และหมู่ 2 บ้านดิน บริเวณดังกล่าวเป็นที่ราบชายฝั่งติดกับเชิงเขาตลอดแนวเหนือ - ใต้ สามารถทำการประมงและสวนผลไม้ได้ดี ในขณะที่บริเวณชายฝั่งทางทิศใต้ของตัวเกาะมีชุมชนที่ขยายตัวจากจุดแรกของการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นชุมชนมาก่อนหน้านี้แล้วระยะหนึ่งมีความมั่นคงและมีขนาดใหญ่ขึ้นจึงสร้างวัดโคกเปียวในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนหมู่ 7 บ้านป่าโหนด อยู่ระหว่างหมู่ 6 และหมู่ 8 ชุมชนเกิดการขยายตัวมาจากสองชุมชนเดิมเนื่องจากมีพื้นที่ราบสามารถทำนาได้และไม่ห่างจากทะเลซึ่งทำประมงได้ดีด้วย ส่วนหมู่ 9 บ้านสวนใหม่ก็เกิดจากการขยายตัวของหมู่ 6 และหมู่ 8 ชุมชนที่หมู่ 2 และหมู่ 3 บริเวณแถบชายฝั่งตะวันออกมักมีคลื่นลมแรงในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้นชาวบ้านที่ทำประมงบางส่วนได้เคลื่อนย้ายขึ้นไปทางทิศเหนือสุดของเกาะและตั้งชุมชนขึ้นบริเวณหมู่ 1 บ้านอ่าวทราย เมื่อเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นจึงสร้างวัดเขาบ่อในสมัยรัชกาลที่ 8 ลักษณะการตั้งชุมชนของเกาะยอบ้านเรือนจะเกาะไปตามบริเวณที่ราบเชิงเขาหันหน้าเรือนออกสู่ทะเลเพื่อความสะดวกในการสัญจร อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชน มีตลาดและบ่อน้ำเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับคติการตั้งเรือนที่จะต้องแคบ่อ แคท่า แคนา แควัด ภายในเกาะมีถนนลูกรังที่เป็นทางสำหรับเดินเท้าและทางเกวียนซึ่งเป็นถนนที่ใช้ได้ประจำกับถนนที่ใช้ได้บางฤดูกาล (ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 16,65,66)

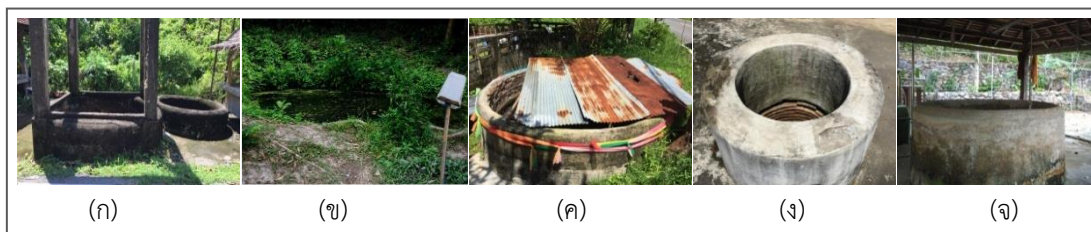
ภาพที่ 27 แสดงการขยายตัวของชุมชนเกาะยอในอดีต

ที่มาข้อมูล : ญัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยแสงรัมย์, (2546)

2.3) ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

องค์ประกอบสำคัญของชุมชนเกาะยอ คือ วัด บ้านเรือน บ่อน้ำ ท่าเรือและพื้นที่ประกอบอาชีพ ลักษณะการตั้งชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลางซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการปกครองลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในสมัยอยุธยาที่ใช้พุทธศาสนาปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ มีการกัลปนา วัดและให้อำนาจการปกครองแก่คณะสงฆ์ พระในอดีตรมีศักดิ์เทียบเท่ากับกำนันที่จัดเป็นชนชั้นปกครองของชุมชน แสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา สถานะที่มีความมั่นคงของวัดทำให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่มีความสำคัญต่อชุมชน ซึ่งนอกจากเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาแล้ววัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปะวิทยาการแขนงต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากคติธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่เล่าเรียนของกุลบุตรในชุมชน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอนศิลปวิทยาการควบคู่ไปกับความรู้ความเข้าใจต่อศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2557: 195) วัดและความเชื่อแบบพุทธมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความเชื่อแบบจีนในเกาะยอถูกลดบทบาทลง แต่ยังคงเหลือรากเหง้าวัฒนธรรมแบบจีนที่ผสมผสานอยู่ในความเชื่อ ค่านิยมและประเพณีต่างๆ การซ้อนทับของวัฒนธรรมและความเชื่อเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้ความเชื่อในทางพุทธศาสนาและการผสมผสานทางวัฒนธรรมส่งผลไปถึงการสร้างเรือนดั้งเดิมของเกาะยอสร้างโดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่และยึดหลักคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อาศัย ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะในขณะเดียวกันการตั้งเรือนยังสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ ส่วนท่าเรือมีความสำคัญมากเนื่องจากการสัญจรทางน้ำเป็นทางสัญจรหลักของชุมชนที่ใช้ติดต่อกับพื้นที่ภายนอกและติดต่อกันภายในชุมชนเนื่องจากถนนภายในเกาะยังไม่ครอบคลุม บ่อน้ำหรือแหล่งน้ำจืดเกี่ยวเนื่องกับความอุดมสมบูรณ์และการดำรงชีวิตที่ต้องมีน้ำที่สะอาดไว้สำหรับการอุปโภค - บริโภค แต่สภาพภูมิประเทศของเกาะยอซึ่งบนเกาะไม่มีแม่น้ำและลำคลอง แหล่งน้ำจืดธรรมชาติมีเฉพาะธารน้ำขนาดเล็กไหลจากภูเขาที่เรียกว่า “ทางเตราะ” ซึ่งมีอยู่ที่บริเวณบ้านอ่าวทรายเป็นธารน้ำที่ไหลมาจากเขาภูเก็ บ้านนอกเป็นธารน้ำที่ไหลลงระหว่างช่องเขากลางและเขาในบ้าน และบ้านสวนเรียนเป็นธารน้ำที่ไหลมาจากเขาในบ้านลงสู่ที่ราบกลายเป็นคู โดยน้ำจากทางเตราะใช้เพื่อทำการเกษตรแต่ก็ไม่ค่อยเพียงพอ การไม่มีแหล่งน้ำบนเกาะทำให้ชาวเกาะยอในสมัยก่อนต้องช่วยกันขุดบ่อน้ำสาธารณะเพื่อกักเก็บน้ำที่ซึมมาจากใต้ดินไว้ใช้ โดยมีบ่อน้ำสำคัญที่ชุมชนใช้ร่วมกัน คือ บ่อหิน บ่อหลาหมู่ 4 บ่ออหมู่ 9 บ่อน้ำศาลเจ้าจีน บ่อน้ำวัดเขาบ่อและบ่อน้ำวัดท้ายยอ โดยบ่ออเป็นบ่อที่ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนและมีความเชื่อว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าเกาะยอด้วยรูปแบบบ่ออเป็นบ่อน้ำแบบธรรมชาติเพียงแห่งเดียว ส่วนบ่ออื่นๆก่อด้วยอิฐดินเผาปูนแล้วฉาบทับด้วยซีเมนต์ขอบบ่อก่อสูงจากพื้นขึ้นมาประมาณ 1 เมตร ขอบบ่อหนา บ่อน้ำที่เก่าแก่ที่สุดคือ บ่อน้ำวัดท้ายยอ ซึ่งบ่อน้ำเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์แต่ละหมู่บ้าน เป็นสถานที่ที่พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยน

ข้าวสาร ลินค้ำและถามทุกข์สุข (ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 65, 66) บ่อน้ำจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเปรียบได้กับศูนย์กลางของชุมชน

ภาพที่ 28 แสดงสภาพปัจจุบันของบ่อน้ำโบราณ

- (ก) แสดงบ่อหลาหมู่ 4 (ข) แสดงบ่อกอ (ค) แสดงบ่อน้ำศาลเจ้าจีน
(ง) แสดงบ่อน้ำวัดเขาบ่อ (จ) แสดงบ่อน้ำวัดท้ายขอ

2.4) การประกอบอาชีพ

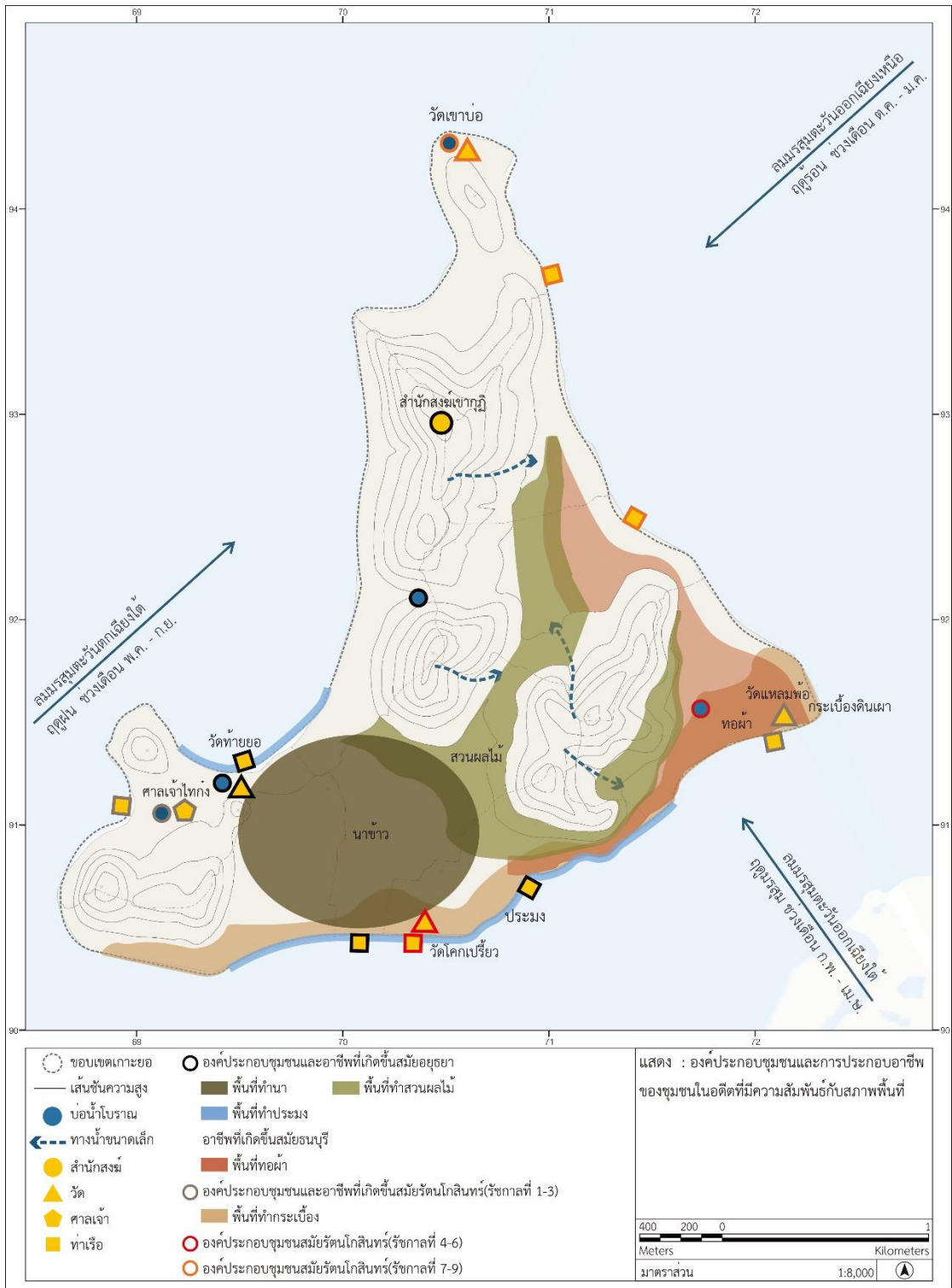
ชาวเกาะยอประกอบอาชีพตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และเป็นอาชีพที่ทำกันในแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเป็นอาชีพแบบผสมระหว่างการเกษตรประมงและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ดังนี้ ในบริเวณที่ราบหมู่ที่ 4,5,6,7 ทำนาเลี้ยงวัวเลี้ยงควายโดยใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก แต่สภาพทางภูมิศาสตร์ซึ่งมีที่ดินเชิงเขาในบริเวณหมู่ที่ 2,3,4,5,6 เอื้ออำนวยต่อการทำสวนผลไม้มากกว่าการทำนา อาชีพของชาวเกาะยอจึงเปลี่ยนไปเป็นการทำสวนปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นต่างๆ ที่ราบชายฝั่งปลูกมะพร้าวสำหรับบริโภคในครัวเรือนมากกว่าการค้า ที่ชายฝั่งบริเวณหมู่ที่ 1,2,3,7,8 มีการทำประมงเพราะสัตว์อื่นๆ บนเกาะยอมีน้อยและอยู่ใกล้ทะเลจึงทำประมงเพื่อหาปลามาบริโภค ประมงเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการทำสวนและมีความสำคัญพอกัน ในบริเวณหมู่ที่ 4,5 มีการทอผ้า ซึ่งเป็นอาชีพที่เข้ามาภายหลังในช่วงสมัยกรุงธนบุรี (ภาณุธรรมสุวรรณ และทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2530: 25-27) ต่อมาในบริเวณชายฝั่งหมู่ที่ 4,5,6,7,8 มีการทำกระเบื้อง โดยมีข้อสันนิษฐานว่าในเกาะยออาจมีการทำกระเบื้องอยู่ก่อนหน้าแล้วในรูปแบบการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน แต่เพิ่งจะเฟื่องฟูขึ้นจนสามารถยึดเป็นอาชีพอย่างจริงจังได้ในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 3 เมื่อมีกลุ่มชาวจีนจากเมืองสงขลาอพยพเข้ามาเพิ่มซึ่งเป็นกลุ่มช่างฝีมือที่ทำเครื่องดินเผา โดยตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาประเภทอิฐ กระเบื้อง หม้อ ไห โอ่งและอ่าง ชาวจีนถ่ายทอดการทำกระเบื้องแก่ชาวเกาะยอประกอบกับเป็นบริเวณที่มีดินเหนียวเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา เกาะยอจึงเป็นแหล่งผลิตกระเบื้องและเครื่องปั้นดินเผาที่มีคุณภาพสูงของเมืองสงขลาและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายถึงกับมีภาษิตว่า “สืงทำหม้อ เกาะยอทำอ่าง หัวเขาคักโก่งพาง บ่ออย่างทำเคย บ่อเตยสานสาด” กระเบื้องดินเผาและอิฐหน้าวัวจากเตาเผาของเกาะยอและบริเวณใกล้เคียงได้ถูกส่งไปขายและใช้ที่เมืองต่างๆ ในนามของเมืองสงขลาเป็นจำนวนมาก ปรากฏในพงศาวดารเมืองสงขลาและเอกสารต่างๆ ว่าในปี พ.ศ. 2397 รัชกาลที่ 4 ทรงทรงพระโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์เมือง

สงขลาทำกระเบื้องหน้าวัวปูพื้น 50,000 แผ่น ใช้ปูบริเวณรอบอุโบสถวัดสุทัศน์และวัดเขมาสิทาราม พ.ศ. 2403 มีรายการกระเบื้องดินเผาจำนวน 2,000 อยู่ในบัญชีสิ่งของที่ต้องจัดส่งไปยังกรุงเทพฯ พ.ศ. 2419 มีการส่งกระเบื้อง 5 ครั้งรวมจำนวน 62,000 แผ่น ต่อมา พ.ศ. 2453 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯให้นำกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาไปใช้มุงหลังคาวิหารหลวงที่พระธาตุไชยา หลักฐานเหล่านี้แสดงถึงความสำคัญและชื่อเสียงของเกาะยอ รวมถึงความรุ่งเรืองของเกาะยอที่ส่งผลให้พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์เสด็จประพาสเกาะยอ โดยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เคยเสด็จประพาสเกาะยอ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้อธิบายถึงสภาพเกาะยอไว้ในหนังสือชีววิวัฒน์ จากรายงานเสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้ พ.ศ. 2427 (ถันนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 18) มีข้อความดังนี้

“อนึ่งที่ปากช่องทะเลสาบมีเกาะชื่อเกาะยอ มีเขาลามเขาเป็นสามเหลี่ยมแหลมตะวันออกทิศใต้เรียกว่าแหลมกอ แหลมทิศเหนือเรียกว่าเขาเขียว แหลมทิศตะวันตกเฉียงใต้เรียกว่าแหลมห้วยการัง มีตำบลบ้านสวนแห่งด้านตะวันตกเรียกบ้านอ่าวทราย ด้านตะวันออกเรียกบ้านสวนใหม่ ด้านใต้เรียกบ้านท่าไทร ในเกาะนี้มีสวนเรียงรายอยู่ในเกาะแลรอบเกาะเป็นสวนผลไม้ หมากพร้าว จำปาตะ ขนุน สะตอ พุ้มเรียง ละมุด ทุเรียนแลมีสวนมัน ผักแลพลูต่างๆบริบูรณ์ มีบ้านราษฎรเจ้าของสวนเรียงรายอยู่รอบเกาะ แลรอบเกาะตลอดมีบ่อน้ำจืดสนิทหลายแห่ง มีบ่อน้ำหนึ่งเรียกว่าบ่อหินเป็นบ่อศิลา น้ำจืดสนิท ที่ว่าบ่อหินเป็นบ่อของเก่าแต่บัดนี้บ่อนั้นโสโครกมีบ่อเลื่อนขึ้นมาปากบ่อก่ออิฐมีศาลาเล็กที่นั่นหลังหนึ่ง วัดแหลมกอนั้นตั้งอยู่ที่แหลมกอมีโบสถ์เสาสเหลี่ยมก่อเป็นคูหาแลมีศาลาการเปรียญราษฎร สร้างใหม่ก่ออิฐสงขลาไว้ฝีมืออย่างดีไม่ถื่อปูนก่อเป็นคูหา มีศาลาริมน้ำเป็นที่พักแห่งหนึ่ง พื้นที่วัดเตียนสะอาดร่มรื่นด้วยต้นไม้ ไปจากวัดทางหัวแหลมทิศเหนือ มีโรงจันทตั้งบนดินเผา หม้อ ไห โอ่งต่างๆ อยู่ 3 โรงทำของหยาบๆหนาบๆ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มีถนนราษฎรลงทุนทำถนนใหม่ กว้างประมาณ 4 คอก สูง 2 คอกเศษ ตัดตรงไปเขาสำหรับเลี้ยงขายเขาไปตามสวนลงไปบ่อหินได้”

ภาพที่ 29 แสดงเตาเผากระเบื้องจำลองตามรูปแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 30 แสดงการประกอบอาชีพของชุมชนเกาะยอในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่

2.5) การปรับเปลี่ยนและพัฒนาชุมชนเกาะยอ

ช่วงที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นไป ชุมชนเกาะยอมีสภาพโดยรวมเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำประมง ทอผ้าและทำเครื่องปั้นดินเผา คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนรู้จักหรือญาติที่ชักชวนกันมาตั้งหลักแหล่งทำกิน จึงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันมาก ต่อมามีความเจริญขึ้นจากการส่งเป็นสินค้าประเภทเครื่องปั้นดินเผา กระเบื้อง อิฐ ผ้าทอและผลไม้ไปจำหน่ายยังเมืองสงขลาและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เป็นช่วงที่วัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแต่เป็นไปอย่างช้าๆ

ช่วงที่ 2 หลังจากปฏิรูปการปกครอง ปี พ.ศ. 2435 จากการพัฒนาประเทศส่งผลให้วัฒนธรรมเมืองแผ่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคที่ชุมชนเกาะยอเกิดการเปลี่ยนแปลงมากเมื่องานก่อสร้างได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก บ้านไม้เปลี่ยนเป็นบ้านสมัยใหม่ ก่ออิฐถือปูน ไม่ใช้วิธีการก่อสร้างและวัสดุดั้งเดิมส่งผลให้ชุมชนภายนอกมีความจำเป็นในการใช้กระเบื้องดินเผาจากเกาะยอน้อยลงและยุคสมัยที่เปลี่ยนไปก็ทำให้ผ้าทอที่เชื่อมความนิยม อาชีพดั้งเดิมของเกาะยออย่างการทำนาและกระเบื้องดินเผาได้เลือนหายไป การทอผ้าลดน้อยลง ส่วนความเป็นคนจีนและการนับถือเชื้อสายจีนของคนยุคแรกค่อยๆหายไปเมื่อภายหลังได้มีการแต่งงานกับคนไทย

ช่วงที่ 3 สมัยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2504 เป็นช่วงที่ความเจริญจากภายนอกหลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนเกาะยอ วิถีชีวิต สภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปจนแทบไม่เหลือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (ณัฐนิชภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 61) ต่อจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับเกาะยอมากมาย โดยสรุปเหตุการณ์สำคัญได้ ดังนี้ ในปี พ.ศ. 2516 มีการฟื้นฟูผ้าทอให้กลับเป็นที่นิยมอีกครั้งหลังถูกลืมไปกว่า 30 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 ได้รับการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง โดยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลา เริ่มแรกในพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 8 และ 9 และปี พ.ศ. 2529 มีการสร้างท่าเรือน้ำลึกที่หัวเขาแดงและสร้างสะพานติณสูลานนท์เชื่อมเกาะยอกับแผ่นดินฝั่งอำเภอเมืองสงขลาและฝั่งอำเภอลือสิงหนคร พร้อมตัดถนนผ่านหน้าเกาะเป็นถนนสายเลี่ยงเมืองสงขลา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408

ช่วงที่ 4 หลังจากการสร้างสะพานติณสูลานนท์ การเดินทางและติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงได้สะดวกขึ้น นำการพัฒนาเข้าสู่ตำบลเกาะยอทำให้เป็นช่วงที่มีความเจริญขึ้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบครัน ชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วสิ่งปลูกสร้างทั้งที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์หนาแน่น กิจการค้าและบริการขยายตัว ธุรกิจประเภทร้านอาหาร ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่างๆเกาะอยู่กับถนนสายหลัก พื้นที่ในตัวเกาะเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญโดยจัดส่งผลผลิตมาจำหน่ายยังร้านที่หน้าเกาะ ชาวเกาะยอหันมาประกอบอาชีพด้านการค้าขายและการรับจ้างชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไป ที่ดินมีราคาสูงขึ้น และในปี พ.ศ. 2543 มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้มีผู้คนต่างถิ่นหลั่งไหลเข้าสู่เกาะยอ

4.2.2.2 โบราณสถาน

การที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนานและมีความเกี่ยวข้องกับเมืองสงขลา ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศของเกาะยอเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อรูปแบบของโบราณสถานทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งโบราณสถานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) สร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของความศรัทธา ความเชื่อและการนับถือศาสนาซึ่งหลอมรวมกับสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตและปัจจัยอื่นๆ ส่งผลให้เกิดรูปแบบที่แตกต่างกันไป

กระบวนการศึกษาโบราณสถานเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลและทำแผนที่ระบุตำแหน่ง การสร้างกรอบพิจารณาคุณค่าของโบราณสถานเพื่อใช้สำหรับการสำรวจและนำไปสู่การประเมินคุณค่าและศักยภาพในการอนุรักษ์

1) สำคัญสำคัญของโบราณสถานในตำบลเกาะยอ

จากการศึกษาพบว่าตำบลเกาะยอมีโบราณสถาน 6 แห่ง ประกอบด้วยสำนักสงฆ์ 1 แห่ง วัด 4 แห่ง ศาลเจ้าตามความเชื่อจีน 1 แห่ง โดยกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานแล้วจำนวน 3 แห่ง ความเชื่อมโยงกันด้านประวัติความเป็นมาที่ทำให้โบราณสถานในเกาะยอมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

สำนักสงฆ์เขาภูเก็เป็นที่ประดิษฐานเจดีย์โบราณที่บรรจุอัฐิของสมเด็จพระเจ้าเกาะยอซึ่งสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา จากตำนานที่เล่ากันว่ามีพระเถระเดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในเกาะยอและจำวัดอยู่บนยอดเขาภูเก็เป็นที่เลื่อมใสและมีอิทธิพลทางจิตใจ ทำให้ชาวเกาะยอในช่วงแรกที่มีคนจีนเป็นส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อมีการนับถือศาสนาพุทธเพิ่มมากขึ้นก็สร้างวัดขึ้นในเกาะยอเพื่อการประกอบศาสนกิจ (ภาณุ ธรรมสุวรรณ และทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2530: 4)

วัดเป็นสถานที่ทางศาสนา ประกอบด้วยพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญและภูเก็ การสร้างวัดในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในอดีตมักกระจายตัวตามการขยายตัวของชุมชน เนื่องจากศูนย์กลางการปกครองของบ้านเมืองไม่แน่นอนและเปลี่ยนไปตามอำนาจทางการเมือง โดยวัดนอกจากจะเป็นศูนย์กลางการปกครองของสถาบันทางศาสนาแล้วยังมีการปกครองเมืองผ่านสถาบันสงฆ์ เนื่องจากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นดินแดนที่อยู่ห่างไกลจากกรุงศรีอยุธยาทำให้ยากต่อการควบคุม ราชสำนักจึงเพิ่มบทบาทให้พระสงฆ์เพื่อคานอำนาจกับฝ่ายบ้านเมืองท้องถิ่นด้วยวิธีการกัลปนา ซึ่งการกัลปนา คือ การยกที่ดินหรือสิ่งอื่นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ศาสนา โดยในสมัยโบราณที่ดินทั้งหมดถือว่าเป็นของพระมหากษัตริย์การกัลปนาจึงเป็นเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชูทิศที่ดินอันเป็นของหลวงให้แก่วัดใครจะละเมิดไม่ได้ ทำให้สถาบันสงฆ์มีอำนาจสิทธิ์ขาดไม่ขึ้นกับเจ้าเมืองและกรมการเมืองใดๆ และนอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในการสกัดกั้นอิทธิพลของศาสนาอิสลาม เนื่องจากเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับหัวเมืองมลายูที่คนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม การสร้างวัดจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ศาสนาพุทธในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเจริญรุ่งเรืองอย่างกว้างขวาง

มีการสร้างวัดขึ้นทั่วบริเวณ เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 3 เมืองสงขลามีความมั่นคงทางอำนาจการปกครองและการเมืองทำให้บทบาทของสถาบันสงฆ์ลดความสำคัญลง วัฒนธรรมแบบจีนเข้ามามีอิทธิพลมากเนื่องจากเมืองสงขลาในขณะนั้นมีคนจีนอาศัยอยู่มากและมีเจ้าเมืองเป็นคนจีน วัดและสถานที่สำคัญต่างๆ ในช่วงแรกของการตั้งเมืองสงขลาที่บ่อข่างนิยมสร้างในรูปแบบจีนประเพณีซึ่งมีลักษณะอย่างศาลเจ้าจีน ภายหลักรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ที่มีลักษณะเป็นการผสมผสานศิลปะสถาปัตยกรรมแบบไทยและจีนเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมในราชสำนักได้แผ่ขยายมาถึงเมืองสงขลาและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย กระทั่งเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 4 บ้านเมืองมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจประกอบกับมีประชากรมากขึ้นทำให้เกิดการสร้างวัดและบูรณะวัดขึ้นทั่ว การสร้างวัดหรือบูรณะวัดในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นไปเพื่อการทำนุบำรุงศรัทธาในพุทธศาสนาหรือเพื่อให้เป็นวัดประจำตระกูลหรือเพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ สืบเนื่องมาจากเจ้าเมืองสงขลาต้องการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความรุ่งเรืองตามแบบอย่างราชสำนักรูปแบบของวัดในสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงโดยรัชกาลที่ 4 ทรงปฏิเสธรูปแบบอย่างศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบจีนอย่างชัดเจน ช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างรัชกาลที่ 3 และ 4 เมืองสงขลาปกครองด้วยคนจีนและมีชาวจีนอาศัยอยู่มากทำให้สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ยังคงได้รับความนิยมอยู่ตลอด ทำให้สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นช่วงที่เกิดความคาบเกี่ยว สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นรูปแบบร่วมอย่างกับสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ซึ่งลดความชัดเจนของสถาปัตยกรรมแบบจีนลงและใช้ส่วนประกอบต่างอย่างประเพณีไทยมากขึ้น ในเวลาต่อมากระแสวัฒนธรรมจีนเริ่มหมดบทบาทลงในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาท ในสมัยรัชกาลที่ 5 อิทธิพลของรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาเต็มตัวและเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย เมืองสงขลาจึงมีวัดที่ได้รับอิทธิพลตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมตะวันตกซึ่งมีทั้งที่มากน้อยและแฝงอยู่

การกระจายตัวของรูปแบบวัดในพื้นที่ชนบทของเมืองสงขลามีการขยายตัวแบบวัดต้นอย่างและวัดเอาอย่าง วัดต้นอย่างมีอิทธิพลด้านศิลปะสถาปัตยกรรมที่ส่งต่อไปยังวัดเอาอย่างซึ่งเป็นวัดในบริเวณรอบนอกเมืองเป็นการเคลื่อนย้ายวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ซึ่งต้นอย่างมีความสำคัญในเรื่องความงามและเป็นสัญลักษณ์ความเจริญโดยวัดที่เป็นต้นอย่างนั้นคือวัดที่ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าเมืองสงขลาหรือคนในตระกูลเจ้าเมือง เช่น วัดสุวรรณคีรี วัดศิริวรรณवासและวัดแจ้ง ซึ่งจะสร้างหรือบูรณะวัดตามรูปแบบที่เป็นที่นิยมในแต่ละช่วงของราชสำนักเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี

ในตำบลเกาะยอการขยายตัวของชุมชนแต่ละครั้งมีการสร้างวัดขึ้นใหม่ในบริเวณนั้นเสมอเพื่อความเป็นสิริมงคล การวางผังของวัดมีลักษณะแบบวัดในเขตชนบทที่ประกอบด้วยเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสซึ่งกลุ่มอาคารไม่ได้แยกออกจากกันเป็นสัดส่วน โดยมีลานทรายเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการพื้นที่ทำหน้าที่ทั้งแบ่งแยกและเชื่อมต่อสถาปัตยกรรมหน่วยอื่นซึ่งเรียกว่าที่ว่างทางสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ลานทรายยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลาง

ของชุมชนซึ่งมีการประกอบกิจกรรมที่ผูกติดกับความเชื่อทางศาสนาโดยมีผู้คนเป็นจำนวนมากจึงจำเป็นต้องใช้พื้นที่ที่เป็นที่โล่งเปิดกว้าง วัดท้ายยอเป็นวัดที่สร้างขึ้นแห่งแรกเมื่อมีการขยายชุมชนจึงมีการสร้างวัดแหลมพ้อ วัดโคกเปรี้ยวและวัดเขาบ่อตามลำดับ พระอุโบสถของวัดท้ายยอหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามความเชื่อเรื่องทิศที่เป็นมงคลเช่นเดียวกับวัดในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในขณะที่วัดที่สร้างขึ้นใหม่ภายหลังพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันตกคือหันหน้าเข้าหาวัดท้ายยอซึ่งเป็นเรื่องของการให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นวัดแห่งแรกและมีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน อีกทั้งบนเขาเพชรของวัดท้ายยอยังเป็นประดิษฐานเจดีย์โบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งวัดท้ายยอเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของชุมชนและจรรโลงพระพุทธศาสนาขึ้นในเกาะยอ การหันหน้าพระอุโบสถเข้าหาวัดท้ายยอเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำคัญเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้เป็นอย่างดี พระอุโบสถของวัดในตำบลเกาะยอมีความแตกต่างจากวัดต้นแบบในเมืองสงขลาที่มีรูปแบบแบบร่วมอย่างกับสถาปัตยกรรมแบบพระราชานิยมในรัชกาลที่ 3 และแบบอย่างสถาปัตยกรรมตะวันตก โดยมีรูปแบบที่สำคัญ คือ รูปแบบเฉพาะถิ่นเกาะยอ วัดท้ายยอ วัดโคกเปรี้ยวและวัดเขาบ่อมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกันคือมีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐ มีปีกนกรอบอาคาร มีเสาร่วมใน ไม่มีเสาพาไลหรือระเบียง ตรงส่วนบนของผนังด้านนอกไม่มีการใช้คิ้วบัวประดับตรงคอสองด้านนอกก็เช่นกัน หน้าบันมีชราหน้าจั่ว มักไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประตูหน้าต่างและมักใช้กระเบื้องปรูประดับส่วนกลางของผนัง แต่มีวัด 1 แห่ง ที่มีรูปแบบแตกต่างออกไป คือ วัดแหลมพ้อ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 มีรูปแบบเป็นวัดเอาอย่างจากวัดต้นแบบในเมืองสงขลาในประเภทแบบร่วมอย่างกับสถาปัตยกรรมแบบพระราชานิยมในรัชกาลที่ 3 (ธีระยุทธ สุวลักษณ์, 2554)

ศาลเจ้าจีน ชาวจีนเข้ามาตั้งรกรากบนเกาะยอจึงทำให้วัฒนธรรมแบบจีนก่อร่างขึ้น ซึ่งในอดีตมีศาลเจ้าจีนอยู่หลายแห่งเมื่อเวลาผ่านไปความเป็นจีนค่อยๆ หดไปและผู้คนหันมาเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาจึงมีการสร้างวัดตามความเชื่อแบบพุทธในพื้นที่อย่างแพร่หลาย ศาลเจ้าจีนจึงค่อยๆ เลือนหายไปปัจจุบันมีศาลเจ้าจีนเหลืออยู่ในเกาะยอเพียงแห่งเดียว

โบราณสถานทั้ง 6 แห่งของตำบลเกาะยอมีรายละเอียด ดังนี้

1.1) สำนักสงฆ์เขากูฎี ที่ตั้งหมู่ 1 บ้านอ่าวทราย มีพื้นที่ 2 งาน 45 ตารางวา สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ไม่ปรากฏปีที่สร้าง) ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากรแล้ว ตามราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 102 ตอนที่ 180 หน้า 148 วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยเจดีย์ กูฎีเรือนไทย ศาลาโรงครัว บ่อน้ำโบราณ ประวัติศาสตร์และความสำคัญเป็นที่ประดิษฐานอัฐิสมเด็จพระเจ้าเกาะยอ ดำเนินเกล้าว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระเถระชั้นผู้ใหญ่ 4 รูป เดินทางลงมาทางใต้เพื่อมาเผยแผ่พุทธศาสนา ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ สมเด็จพระเจ้าเกาะใหญ่ สมเด็จพระเจ้าพะโคะและสมเด็จพระเจ้าเพ็ญศรี โดยสมเด็จพระเจ้าเกาะยอได้ขึ้นไปจำวัดบนยอดเขากูฎีเป็นเวลานานจนเป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวเกาะยอ เมื่อท่านมรณภาพชาวบ้านจึงสร้างเจดีย์ก่ออิฐ

ถือนพปวงจตุรธาตุและสร้างรูปปั้นไว้บนยอดเขาภูฏีเพื่อแสดงความเคารพสมเด็จพระเจ้าเกายอ สมเด็จพระเจ้าเกายอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่นและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน เจดีย์เขาภูฏีมีลักษณะ คือ เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10 เมตร ส่วนฐานที่รองรับองค์เจดีย์มี 2 ชั้น และชั้นมีซุ้มจรนำสี่ทิศซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

ภาพที่ 31 แสดงสภาพปัจจุบันสำนักสงฆ์เขาภูฏี

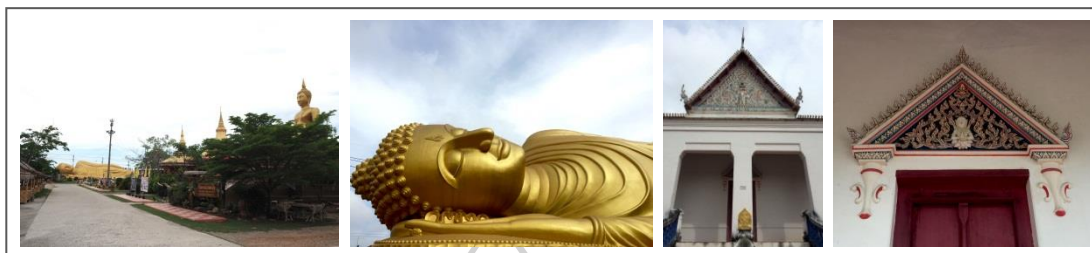
1.2) วัดเขาบ่อ ที่ตั้งหมู่ 1 บ้านอ่าวทราย พื้นที่ 5 ไร่ 1 งาน 55 ตารางวา สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 8 พ.ศ. 2477 (สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย) ยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียน องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย พระอุโบสถ(หันหน้าทางทิศตะวันตก) องค์ทวดช้างเอราวัณ ถ้ำ บ่อน้ำโบราณ ประวัติศาสตร์และความสำคัญ มีตำนานเล่าว่าสมเด็จพระเจ้าเกายอได้เดินทางมายังเกาะยอ สมัยก่อนซึ่งยังไม่มีถนนการเดินทางมาเกาะยอต้องใช้เรือข้ามฟากและเรือก็หายากท่านจึงข้ามฟากโดยใช้ช้างล่องน้ำมาเมื่อข้ามฟากมาได้แล้วช้างตัวนั้นก็ตายอยู่บริเวณเชิงเขาแล้วกลายเป็นหินรูปช้าง ที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะเรื่องการให้โชคลาภ พระอุโบสถมีรูปแบบเฉพาะถิ่นของเกาะยอมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ขนาดไม่ใหญ่มาก ช่วงฐานเตี้ย ผนังก่ออิฐทึบ หลังคาชั้นเดียวต่อด้วยปีกนกโดยรอบและไม่มีฟาไล

ภาพที่ 32 แสดงสภาพปัจจุบันวัดเขาบ่อ

1.3) วัดแหลมพ้อ ที่ตั้งหมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน มีพื้นที่ 2 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2360 (สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย) ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากรตามราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 114 ตอนพิเศษ 81ง หน้าที่ 6 วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2540 องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย พระอุโบสถ (หันหน้าทางทิศตะวันตก) พระนอน หอระฆัง เจดีย์ สมเด็จพระเจ้าเกายอ ประวัติศาสตร์และความสำคัญ พระอุโบสถ

มีรูปแบบแตกต่างไปจากวัดอื่นๆ ในเกาะยอ มีลักษณะเป็นอุโบสถที่มีหลังคาชั้นเดียวมุงด้วยกระเบื้องดินเผา จั่วหลังคามีลวดลายปูนปั้นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณและรูปเทพนม อุโบสถตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ลักษณะอุโบสถเป็นแบบพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ที่สร้างโดยฝีมือช่างพื้นเมืองภาคใต้ (ธีระยุทธ สุวลักษณ์, 2554: 105)

ภาพที่ 33 แสดงสภาพปัจจุบันวัดแหลมพ้อ

1.4) วัดโคกเป็รียว ที่ตั้งหมู่ 5 บ้านท่าไทร พื้นที่ 25 ไร่ 62 ตารางวา สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2425 (สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย) ยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียน องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย พระอุโบสถ(หันหน้าทางทิศตะวันตก) หอระฆัง พระพุทธรูป ศาลา ประวัติศาสตร์และความสำคัญ เดิมชื่อวัดโคกขี้ปูเป็ยวเนื่องจากตั้งอยู่ที่ลุ่มริมทะเลแล้วมีที่ดอนอยู่เล็กน้อยซึ่งภาคใต้เรียกว่าโคก ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวรโรรสให้เปลี่ยนเป็นวัดโคกเป็ยว พระอุโบสถมีรูปแบบเฉพาะถิ่นของเกาะยอลักษณะ คือ มีชัฏฐานเตี้ย เสาภายในเป็นไม้ ผนังก่ออิฐทึบ มีประตูเข้าทางเดียว หน้าต่างต่ำและมีช่องระบายอากาศที่ประดับด้วยกระเบื้องปูลู หลังคาชั้นเดียวต่อด้วยปีกนกโดยรอบและไม่มีพาไล ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วเตี้ยๆ (ธีระยุทธ สุวลักษณ์, 2554: 35)

ภาพที่ 34 แสดงสภาพปัจจุบันวัดโคกเป็รียว

1.5) วัดท้ายยอ ที่ตั้งหมู่ 8 บ้านท้ายเสา มีพื้นที่ 5 ไร่ 87 ตารางวา สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาและได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในปี พ.ศ. 2311 (สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย) ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากรตามราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 114 ตอนพิเศษ 81ง หน้า 6 วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2540 องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย พระอุโบสถ

(หันหน้าทางทิศตะวันออก) กุฏิสงฆ์ เจดีย์เขาเพชร ศาลาและบ่อน้ำโบราณ ประวัติศาสตร์และ ความสำคัญ เป็นวัดแห่งแรกที่สร้างขึ้นในเกาะยอและเป็นวัดเดียวที่มีพระอุโบสถหันหน้าทางทิศ ตะวันออกซึ่งเป็นทิศที่เป็นมงคล เดิมชื่อวัดคงคาวดี พระอุโบสถมีรูปแบบเฉพาะถิ่นของเกาะยอ ลักษณะ คือ มีช่วงฐานเตี้ย เสากภายในเป็นไม้มีเสาร่วมแฉวงละ 4 ต้น ผนังก่ออิฐทึบ มีประตูเข้าด้านข้าง สองทาง มีหน้าต่าง 3 ด้าน ผนังที่บริเวณเหนือฐานโดยรอบของพระอุโบสถมีช่องระบายอากาศที่ ประดับด้วยกระเบื้องปูลู หลังคาชั้นเดียวต่อด้วยปีกนกโดยรอบและไม่มีพาด ล้อมรอบด้วยกำแพง แก้วเตี้ยๆ ส่วนเจดีย์บนเขาเพชรตั้งอยู่บนเขาบริเวณด้านหลังของวัดซึ่งมีบันไดทางขึ้น 150 ขั้น เจดีย์ เป็นทรงระฆัง ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมที่มีคูหาด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ระเบียงประดับด้วยกระเบื้องปูลูและมีลานประทักษิณ นอกจากนี้ยังมีกุฏิเรือนมณฑลสูตรที่มีอายุ มากกว่า 200 ปี กุฏิเรือนพื้นถิ่น ศาลาโรงธรรมเก่าแก่ บ่อน้ำโบราณ สระน้ำทรงสี่เหลี่ยมที่ก่อด้วยอิฐ

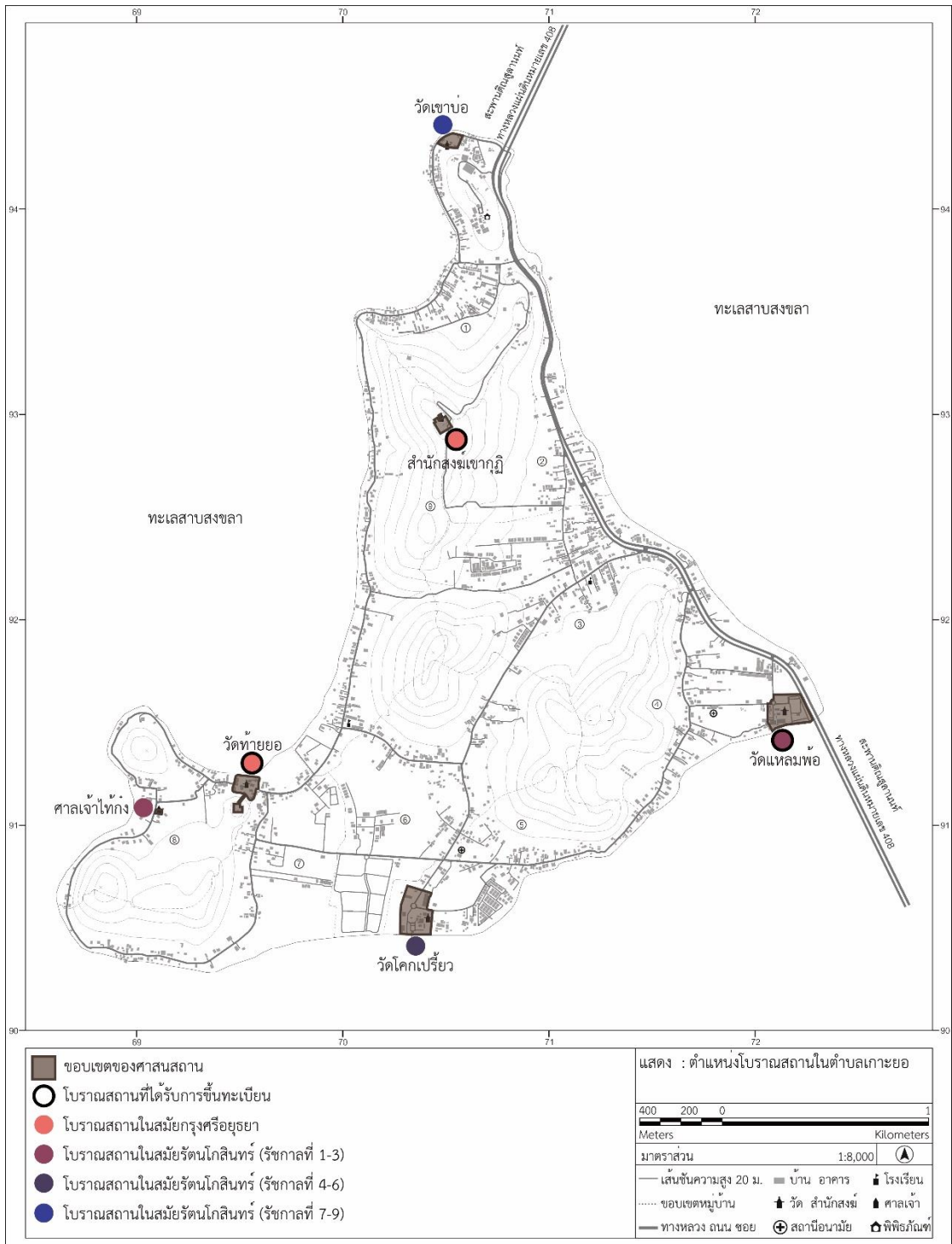

ภาพที่ 35 แสดงสภาพปัจจุบันวัดท้ายยอ

1.6) ศาลเจ้าไท่ก้ง ที่ตั้งหมู่ 8 บ้านท้ายเสา มีพื้นที่ประมาณ 114 ตารางวา ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัดแต่สันนิษฐานได้ว่าสร้างขึ้นในช่วงปลายสมัยอยุธยาถึงรัชกาลที่ 3 ยัง ไม่ได้รับขึ้นทะเบียน องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยองค์เทพไท่ก้ง ศาล บ่อน้ำโบราณ ประวัติศาสตร์ และความสำคัญ กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานในเกาะยอช่วงแรกเป็นคนจีนจึงมีการสร้างศาลเจ้าไว้เพื่อกราบ ไหว้ขอพรต่อเทพเจ้าตามความเชื่อ ศาลเจ้าไท่ก้งเป็นศาลเจ้าเงินแห่งเดียวที่เหลืออยู่ในเกาะยอโดยมี องค์เทพไท่ก้งเก่าแก่ ตัวอาคารเดิมชำรุด ปี พ.ศ. 2500 มีการสร้างศาลครอบง่าโดยมีรูปแบบเป็น อาคารก่ออิฐ มีทางเข้าด้านเดียว หลังคาจั่วมุงกระเบื้องดินเผา ปัจจุบันเป็นที่สักการบูชาบรรพชนและ ประกอบพิธีไหว้เจ้า

ภาพที่ 36 แสดงสภาพปัจจุบันศาลเจ้าไท่ก้ง

ภาพที่ 37 แสดงตำแหน่งโบราณสถานในตำบลเกาะยอ

2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของโบราณสถานเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์

วิเคราะห์และประเมิน โดยแบ่งหัวข้อการพิจารณาเป็น 4 ด้าน

2.1) คุณค่าโบราณสถาน พิจารณาจาก 3 ประเด็น ดังนี้

2.1.1) การขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากร การขึ้นทะเบียนแสดงถึงคุณค่าในระดับสูงของโบราณสถาน มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น รวมถึงได้รับการดูแลรักษา ควบคุมและคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน พ.ศ. 2504

2.1.2) คุณค่าด้านอายุ แสดงถึงความเก่าแก่

2.1.3) คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม อ้างอิงจากการพิจารณาโบราณสถานตามคู่มือการจัดลำดับความสำคัญโบราณสถานของกรมศิลปากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2552)

(1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical Values) แสดงถึง การสะท้อนเรื่องราวในอดีต การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในการดำรงชีวิต การสืบทอดกันมาแต่โบราณเป็นสิ่งมีคุณค่าในฐานะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยพิจารณาจากประวัติความเป็นมา ความสำคัญในการสร้างและความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของชุมชน

(2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Values) แสดงถึง ความงามของโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสด้านการรับรู้ เช่น รูปทรง ขนาด พื้นผิว สี โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพโดยรวมที่มีความสัมพันธ์กันของพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

(3) คุณค่าทางสังคม (Social Values) แสดงถึง การมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และการดำเนินไปของกลุ่มคนผ่านยุคสมัยและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา แสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ความผูกพัน ความต่อเนื่องของการใช้สอยและความเป็นที่ยอมรับโดยพิจารณาจาก การดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความผูกพัน มีกิจกรรมที่สืบเนื่องหรือมีความเกี่ยวข้องในทางใดทางหนึ่งกับโบราณสถาน ความเป็นที่รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าของคนในท้องถิ่น

(4) คุณค่าทางวิทยาการ (Science Values) แสดงถึง ฝีมือช่าง เทคนิค วิธีการ การออกแบบ ความเป็นตัวแทนของเอกลักษณ์ที่มีในท้องถิ่นทั้งในด้านรูปแบบและความแตกต่างแต่ละช่วงยุคสมัย การมีข้อมูลสำคัญที่สื่อความหมายและความรู้ในด้านต่างๆ โดยพิจารณาจาก รูปแบบเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาในการก่อสร้างและการเลือกใช้วัสดุที่แสดงถึงการพัฒนาขององค์ความรู้ท้องถิ่น

2.2) การประเมินคุณค่าของโบราณสถาน แบ่งกรอบการประเมิน

3 ระดับ ดังนี้

2.2.1) ระดับสูง คือได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน มีความเก่าแก่มากร้างในสมัยอยุธยา หรือ รัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 1 - 3 มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมครบทุกด้านหรือมี 3 ด้านจากใน 4 ด้าน

2.2.2) ระดับปานกลาง คือยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน มีความเก่าแก่ปานกลางสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 1 - 3 หรือ 4 - 6 มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 2 ด้านจากใน 4 ด้าน

2.2.3) ระดับต่ำ คือยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ไม่มีความเก่าแก่มากร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 7 - 9 มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 ด้านจากใน 4 ด้าน

2.3) การประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ เป็นการตรวจสอบและประเมินสภาพทางกายภาพปัจจุบันของโบราณสถานและความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2552: 5)

2.3.1) ศักยภาพสูง คือ มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพสูงมาก สมควรอย่างยิ่งในการดำเนินการอนุรักษ์

2.3.2) ศักยภาพปานกลาง คือ มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพปานกลาง จำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดในการดำเนินการอนุรักษ์

2.3.3) ศักยภาพต่ำ คือ มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพน้อยมาก ไม่มีความจำเป็นในการดำเนินการอนุรักษ์

2.4) การจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ เป็นการจับคู่ระหว่างการประเมินคุณค่าของโบราณสถานกับการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ

2.4.1) มีคุณค่าสูงมาก คือ สูง/สูง หรือ สูง/ปานกลาง

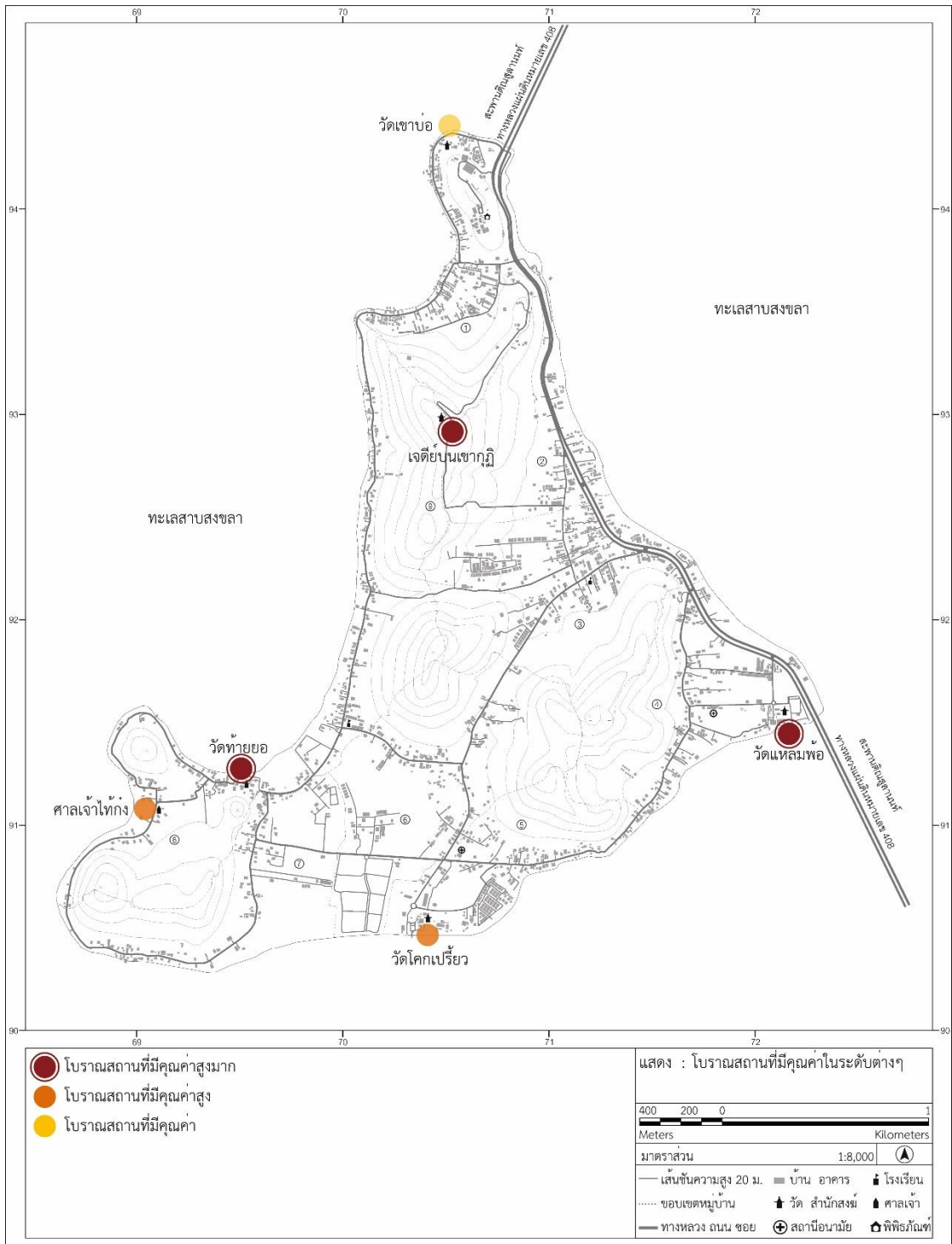
2.4.2) มีคุณค่าสูง คือ สูง/ต่ำ หรือ ปานกลาง/ปานกลาง

2.4.3) มีคุณค่า คือ ปานกลาง/ต่ำ หรือ ต่ำ/ต่ำ

รายละเอียดจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานในตำบลเกาะยอ รวมถึงการประเมินคุณค่าและศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานในตำบลเกาะยอมีดังตารางที่ 3 และทำให้สามารถสรุปคุณค่าในระดับต่างๆ ของโบราณสถานแต่ละแห่งได้ โดยแสดงเป็นแผนที่ระบุตำแหน่งที่ตั้งได้ดังภาพที่ 38

ตารางที่ 3 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของโบราณสถาน

โบราณสถาน	การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน	คุณค่าด้านอายุ(ยุคสมัย)	คุณค่ามรดกวัฒนธรรม				คุณค่าโบราณสถาน	ศักยภาพในการอนุรักษ์	สรุปคุณค่า
			ด้านประวัติศาสตร์	ด้านสุนทรียศาสตร์	ด้านสังคม	ด้านวิทยาการ			
เจดีย์บนเขาภู 	ขึ้นทะเบียนแล้ว	กรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏปีที่สร้าง	เป็นที่ประดิษฐานอัฐิสมเด็จพระเจ้าเอกอโย พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากกรุงศรีอยุธยาที่มาปฏิบัติธรรมบนยอดเขาภูในช่วงที่เกาะยอยังไม่ค่อยมีคนเข้ามาอาศัย	เจดีย์สีขาว ตั้งอยู่บนยอดเขาภูซึ่งเป็นที่สูงที่สุดในเกาะยอ	เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในตำบลเกาะยอ มีความสัมพันธ์กับสถานที่คือ การแห่ผ้าขึ้นเขาภูที่ทำในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี	เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนในยุคแรกของเกาะยอ และสร้างบนยอดเขาที่มีความสูงประมาณ 130 เมตร จากระดับน้ำทะเล	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่าสูงมาก
วัดเขาบ่อ 	ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน	รัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 8) พ.ศ.2477	—	วัดตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาภายในบริเวณวัดมีด้านหน้าของวัดติดกับทะเลสาบ	—	—	ต่ำ	ต่ำ	มีคุณค่า
วัดแหลมท้อ 	ขึ้นทะเบียนแล้ว	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น (รัชกาลที่ 2) พ.ศ. 2360	เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอดีต	ตั้งอยู่ริมน้ำใกล้กับเชิงสะพานดินสุสานในช่วงที่ 1 มีพระอุโบสถหลังใหญ่สวยงามมาก มีพระนอนองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่บริเวณลานกว้างของวัด	เป็นวัดที่มีชื่อเสียงด้านความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่นับถือของคนในตำบลเกาะยอ และนักท่องเที่ยวนิยมไปกราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคล	พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่สร้างโดยฝีมือช่างภาคใต้	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่าสูงมาก
วัดโคกเบ็ญ 	ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน	รัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) พ.ศ. 2425	—	ตั้งอยู่ริมน้ำ พระอุโบสถศาลาโรงธรรม เจดีย์ หอระฆัง กลุ่มกุฏิสงฆ์เชื่อมต่อกันด้วยพื้นทิวาที่เป็นลานทราย	เป็นวัดสิ่งเสริมพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนและ พระภิกษุ ภายในวัดมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร เป็นวัดแกนนำรณรงค์การฟื้นฟูทะเลด้วยการปลูกป่าชายเลนและ ทำ EM Ball เพื่อบำบัดน้ำเสีย	พระอุโบสถมีทางเข้าทางเดียว มีหน้าต่าง 2 ด้าน ด้านละ 3 ช่อง ประตูหน้าต่างทั้งหมดมีขนาดเล็ก จึงมีช่องลมไว้ข้างช่องเปิดทั้งหมด เพื่อระบายอากาศ และประดับด้วยกระเบื้องกรุ	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่าสูง
วัดท้ายยอ 	ขึ้นทะเบียนแล้ว	กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2311	เป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกในเกาะยอ เป็นศูนย์กลางชุมชนในอดีต	วัดตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาบนยอดเขามังคีย์ ภายในบริเวณวัดมี กุฏิสงฆ์เป็นอาคารเรือนไทยพื้นถิ่นสร้างโดยไม้ทั้งปุน ด้านหน้าของวัดติดกับทะเล มีศาลาทำบุญยื่นลงไปบนทะเล	เป็นวัดเก่าแก่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในตำบลเกาะยอ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนามีชื่อเสียงด้านความเก่าและความสวยงาม	เจดีย์ทรงระฆังคว่ำแบบลังกา พระอุโบสถก่ออิฐหนาหีบ ได้หน้าต่างมีช่องระบายอากาศ และประดับด้วยกระเบื้องกรุกุฏิสงฆ์เรือนไทยพื้นถิ่น หลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาเกาะยอ	สูง	สูง	มีคุณค่าสูงมาก
ศาลเจ้าไถ่ก่ง 	ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น รัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏปีที่สร้าง	เป็นโรงพระจีนที่ขึ้นมาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอเพื่อบูชาเทพเจ้าและความเป็นสิริมงคล	—	เป็นสถานที่ประกอบพิธีไหว้เจ้าและสักการบูชาบรรพชนของคนเชื้อสายจีน	—	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่าสูง

ภาพที่ 38 แสดงโบราณสถานที่มีคุณค่าในระดับต่างๆ

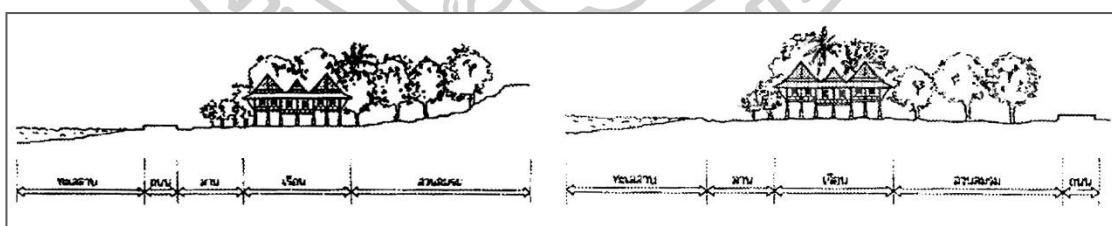
4.2.2.3 สถาปัตยกรรมที่สำคัญ

บ้านเรือนในเกาะยอมี 2 รูปแบบที่เห็นได้ชัดเจน คือ บ้านเรือนแบบสมัยใหม่และบ้านเรือนแบบดั้งเดิม โดยบ้านเรือนแบบดั้งเดิมเห็นได้จากรูปแบบและวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง ซึ่งแสดงถึงความเก่าแก่และเอกลักษณ์ทั้งในการตั้งถิ่นฐาน

กระบวนการศึกษาสถาปัตยกรรมที่สำคัญเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูล การเลือกรูปแบบที่ใช้ในการศึกษาและทำแผนที่ระบุตำแหน่ง การสร้างกรอบพิจารณาคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่สำคัญเพื่อใช้สำหรับการสำรวจและนำไปสู่การประเมินคุณค่าและศักยภาพในการอนุรักษ์

1) สาธารณูปโภคของสถาปัตยกรรมที่สำคัญในตำบลเกาะยอ

สภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมความเชื่อเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกพื้นที่ปลูกเรือนในอดีต โดยมีคติคือเรือนจะต้องแคบ่อ แค่น้ำ แค่นวด ซึ่งหมายถึงอยู่ใกล้บ่อน้ำเพื่อความสะดวกในการใช้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภค อยู่ใกล้ท่าเรือเพื่อความสะดวกในการสัญจร อยู่ใกล้พื้นที่ประกอบอาชีพ และอยู่ใกล้วัดซึ่งแสดงถึงความผูกพันกับพุทธศาสนา การปลูกเรือนตามแบบแผนดั้งเดิมเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของเรือน ด้วยสภาพพื้นที่จึงทำให้การวางผังชุมชนเกาะไปตามบริเวณที่ราบเชิงเขายึดตามสภาพภูมิประเทศและความลาดชันของพื้นที่เป็นหลัก โดยไม่มีแนวแกน และการตั้งบ้านเรือนมักหันหน้าเรือนออกสู่ทะเลและทางสัญจรรอบเกาะ บริเวณหน้าเรือนมีบ่อน้ำเพื่อใช้ภายในเรือน ห้องน้ำแยกอยู่ห่างเรือนไม่มากนัก หลังเรือนมีพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่รอบเรือนบางส่วนเป็นลานโล่งที่ปิดล้อมด้วยรั้วต้นไม้ซึ่งใช้เป็นอาณาเขตเรือนและเป็นกำแพงป้องกันการปะทะแรงลมและฝนเมื่อถึงฤดูมรสุม กลุ่มเครือญาติจะปลูกเรือนในบริเวณใกล้เคียงกัน ลักษณะของเรือนจึงเป็นเรือนเดี่ยวที่มีความสัมพันธ์กัน (ณัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 70)

ภาพที่ 39 แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบหันหน้าเรือนออกสู่ทะเล และหันหน้าเรือนออกสู่ทางสัญจรรอบเกาะ
ที่มา : ณัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, (2546)

ในการวางผังเรือนมีองค์ประกอบที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมซึ่งสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและความเชื่อ รวมถึงได้รับอิทธิพลจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวจีนเรือนจึงมีลักษณะที่ผสมผสาน โดยผังเรือนมีลักษณะคล้ายศาลเจ้าจีนซึ่งมีชาน อยู่ตรงกลางชานด้วยห้องทั้งด้านซ้ายและขวา สูดชานเป็นตำแหน่งวางแท่นบูชาหรือห้องบรรพบุรุษ ภายในเรือนมีการกั้นห้องเท่าที่จำเป็นเพียง 3 ห้อง ซึ่งเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อด้าน

ตัวเลข โดยแบ่งระดับพื้นเรือนตามลำดับความสำคัญและวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสเป็น 3 ระดับ ห่างกัน 10 - 30 ซม. เป็นการแบ่งพื้นที่ใช้สอยและช่วยเรื่องการระบายอากาศ พื้นเรือนปูด้วยไม้กระดาน โครงสร้างเรือนเป็นเรือนเครื่องสับสร้างด้วยไม้จริงใช้วิธีเจาะเข้าเดือยใส่สลัก ผนังมีแบบตีซ้อนเกล็ดและแบบไม้ไผ่ขัดแตะ เสาเรือนเป็นไม้วางบนดินเสาเป็นอิฐดินเผาวางเรียงกันสอปูนฉาบทับด้วยซีเมนต์ ซึ่งมีดินเสาเพื่อกันไม่ให้เสาผุและสามารถเคลื่อนย้ายได้ สัดส่วนความสูงใต้ถุนเรือนพ้องกับสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี ซึ่งพื้นที่ว่างใต้ถุนเกิดการขึ้นและไม่มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนนี้มากสัดส่วนจึงไม่จำเป็นต้องสูง หลังคาทรงจั่วลาดชันน้อยมุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอมีชายคาปีกนกยื่นโดยรอบเพื่อป้องกันแดดและฝนสาดเข้าสู่ตัวเรือน มีท้าวแขนรอบเรือนเพื่อช่วยถ่ายเทน้ำหนักของหลังคา การปลูกเรือนไม่ขวางตะวันและหันหน้าเรือนสู่ทิศตะวันออกซึ่งถือเป็นทิศมงคลตามความเชื่อแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 190, 385)

เรือนในยุคแรกสร้างเพื่ออยู่อาศัยและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อ เช่น บ้านวัดและโรงพระจีน ชุมชนตั้งถิ่นฐานและขยายตัวอยู่ใกล้เคียงกับวัดท้ายขอ ในการสร้างเรือนของชุมชนยุคนี้ใช้มาตราสูตรและมงคลสูตรจึงทำให้เรือนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอซึ่งแตกต่างไปจากเรือนพื้นถิ่นภาคใต้ และการขยายครอบครัวของชาวเกาะยอไม่นิยมการต่อเติมเรือนแต่ใช้วิธีแยกไปสร้างเรือนใหม่ในบริเวณใกล้เคียง อิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมจากเรือนมงคลสูตรจึงขยายไปยังพื้นที่รอบๆเกาะทำให้เกิดลักษณะของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอขึ้น การศึกษาสถาปัตยกรรมที่สำคัญของตำบลเกาะยอจึงประกอบด้วยเรือนมงคลสูตรและเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1) เรือนมงคลสูตร เป็นเรือนที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตำบลเกาะยอ ตัวเรือนมีสัดส่วนสวยงามไม่ใหญ่จนเกินไป ไม่เล็กจนอึดอัดและสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศที่อยู่แล้วสบาย เรือนปลูกตามค้ำกลอนในมงคลสูตรซึ่งประกอบด้วย มาตราสูตร คือ สูตรที่ว่าด้วยการคำนวณองค์ประกอบเรือนจากสัดส่วนร่างกายเจ้าของเรือนมีหน่วยวัดเป็นคืบ ศอก และมงคลสูตร คือ หลักธรรมคำสอนทางศาสนา หลักการครองเรือนของชาย - หญิงที่ใช้ชีวิตคู่เมื่อออกเรือนใหม่และหลักการดำเนินชีวิตที่อยู่ในกรอบศีลธรรมและจริยธรรม ทั้งมาตราสูตรและมงคลสูตรที่ผู้กร้อยเป็นค้ำกลอนเพื่อใช้ในการปลูกเรือนนั้นที่มีความมุ่งหมายเพื่อนำความเป็นสิริมงคลมาสู่เจ้าของเรือน มีคุณค่าความสำคัญอยู่ที่ป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดด้วยการบอกเล่าต่อกันมาไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 2) เมื่อแยกพิจารณาเป็นด้านๆ พบว่าในด้านสถาปัตยกรรมเกิดจากความต้องการใช้พื้นที่โดยมีความสัมพันธ์กับผู้ใช้งาน (Human Scale) ในด้านการก่อสร้างเกิดจากที่สมัยก่อนไม่มีการเขียนแบบหรือผังการก่อสร้างทั้งยังไม่มีหน่วยวัดจึงวัดจากเจ้าของเรือน เพื่อความสะดวกในการก่อสร้างของช่างและการจำสัดส่วนต่างๆของเรือนจึงมีการผูกเรื่องราวเป็นนิทานค้ำกลอนเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ ในด้านหลักคำสอนเป็นกุศโลบายที่ให้ผู้ครองเรือนรู้หลักธรรมเบื้องต้นที่พึงรู้และปฏิบัติ

(ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 245) ลักษณะสำคัญของเรือนมงคลสูตร คือ เรือนมีหลังคาเป็นแบบสองจั่วขนานบั่วเล็กมุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอ โดยเป็นเรือนเครื่องสับยกสูงมีดินเสา ที่ได้ถุนเปิดโล่ง ผนังไม้ ภายในเรือนมีการยกกระดานแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ทุกสัดส่วนของเรือนระบายอากาศได้ดี

1.2) เรือนพื้นถิ่นเกาะยอ เป็นการปลูกเรือนโดยได้รับอิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมมาจากเรือนมงคลสูตร แต่มีการตัดทอนรายละเอียดลงไม่มีการนำคากลอนในมงคลสูตรมาใช้กำหนดสัดส่วนเรือน แต่นำวิธีการแบ่งสัดส่วนเรือนจากเรือนมงคลสูตรมาใช้โดยอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ในเชิงช่าง (ณัฐนิษฐ์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 374) โดยมีอิทธิพลจากภายนอกทำให้รูปแบบเรือนพื้นถิ่นบนเกาะยอเกิดพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปแบ่งได้ 4 ช่วง ดังนี้

(1) ช่วงแรกที่สภาพบนเกาะยังอุดมสมบูรณ์อยู่ เรือนในช่วงนี้เป็นเรือนพื้นถิ่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตร ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงเดียวกัน มีรูปแบบและสัดส่วนใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตรมาก การปลูกเรือนไม่ได้ใช้มงคลสูตรแต่นำวิธีการแบ่งสัดส่วนเรือนจากเรือนมงคลสูตรมาใช้ มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยวโดยเป็นเรือนเครื่องสับยกสูงใต้ถุนโล่งองค์ประกอบของเรือนมีลักษณะเด่น คือ หลังคาเป็นจั่วมีชายคาปีกนกยื่นโดยรอบมุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอ เสาเรือนสี่เหลี่ยมมีดินเสาก่ออิฐหรือคอนกรีตเสริมเหล็ก พื้นเป็นไม้กระดานเว้นร่องให้ลมพัดจากใต้ถุนเรือนเป็นการระบายอากาศ ผนังเรือนนิยมใช้ไม้กระดานตีซ้อนเกล็ดแนวนอนหรือฝาไม้ไผ่ขัดแตะตีทับแนวแบบฝาประกน มีช่องระบายอากาศติดตายเป็นซี่ลูกกรงขนาดเล็ก

(2) ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เรือนในช่วงนี้เป็นเรือนพื้นถิ่นที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 70 ปี ลักษณะของเรือนมีการตัดทอนรายละเอียดของเรือนมงคลสูตรออกไปและเปลี่ยนรูปแบบจากเรือนไทยเป็นเรือน 2 ชั้นไทยผสมขวา วัสดุเปลี่ยนจากไม้เป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่ชั้นล่างเปลี่ยนจากใต้ถุนโล่งเป็นแบบปิดทับ ผนังชั้นล่างสร้างโดยก่ออิฐแล้วฉาบทับด้วยซีเมนต์ ชั้น 2 เป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน หลังคามีทรงจั่วและปั้นหยา

(3) ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อิทธิพลของสงครามทำให้วัสดุมีราคาสูงรูปแบบเรือนจึงปรับให้ประหยัดมากขึ้น โดยชั้น 2 มีการเปลี่ยนไปใช้สังกะสีแทนไม้

(4) ช่วงสืบเนื่องจากรูปแบบหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่ชั้นล่างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้น 2 มีการใช้ไม้แปรรูป ส่วนหลังคาใช้กระเบื้องลอนคู่ ซึ่งวัสดุต่างๆ จะนำมาจากนอกเกาะโดยเรือยนต์ (อภิชาติ แก้วประเสริฐ, 2557: 15,18)

2) การเลือกเรือนที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาสถาปัตยกรรมที่สำคัญของเกาะยอ จะเลือกเฉพาะเรือนมงคลสูตร เรือนพื้นถิ่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตร และเรือนพื้นถิ่นที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบดั้งเดิม เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมของตำบลเกาะยอที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความเก่าแก่ โดยแยกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1) เรือนมงคลสูตร เป็นเรือนที่ใช้มาตราและมงคลสูตรกันเรือน ปัจจุบันมีเรือนที่ลักษณะตรงตามหลักของเรือนมงคลสูตรและได้รับการยืนยันว่าเป็นเรือนที่ปลูกโดยใช้มงคลสูตรเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในเกาะยอ คือ กุฎีเจ้าอวาสาที่อยู่ในวัดท้ายยอ ซึ่งมีอายุประมาณ 200 ปี (ณัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 273) เรือนกุฎีเจ้าอวาสมีลักษณะเป็นเรือนหมู่เครื่องสับที่สร้างด้วยไม้จริงทั้งหลังโดยมีตึนเสาและชานเป็นคอนกรีตที่ได้ถุนเปิดโล่ง การวางผังแบบดาวเคียงเดือน มี 3 ห้อง พื้นลดระดับแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ พื้นเรือน พื้นระเบียงและพื้นชาน พื้นเรือนและระเบียงปูด้วยไม้กระดานโดยเชื่อมกับพื้นชานปูนที่ปูด้วยกระเบื้องดินเผา มีทางขึ้น 3 ทาง ทางขึ้นหลักอยู่ด้านหน้าเน้นทางเข้าด้วยซุ้มประตูก่ออิฐถือปูนยอดซุ้มเป็นยอดเจดีย์ ทางขึ้นรองอยู่ข้างเรือนทั้งสองด้าน เสาเรือนเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝาเรือนเป็นไม้ตีเรียงแนวตั้ง ประตูเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีความหนา หน้าต่างเจาะเป็นช่องขนาด 40 x 60 ซม. หลังคาเป็นจั่วมุงด้วยกระเบื้องดินเผา เเชิงหน้าจั่วเป็นชายคาปีกนกกันฝนสาด มีชายคาพาไลรับด้วยท้าวแขนโดยรอบ (ณัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2546: 284)

2.2) เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 หรือเรือนรูปแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตร ส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 100 ปี หรือมากกว่านั้น โดยมีลักษณะเป็นเรือนเครื่องสับยกสูงใต้ถุนโล่ง โครงสร้างของเรือนเป็นไม้ ผังเรือนมีลักษณะสำคัญ คือ หันด้านยาวออกทางหน้าบ้านส่วนใหญ่มี 3 ช่วงเสา มีบันไดขึ้นกลางบ้านและมีชานแล่นตรงกลางซึ่งลดระดับลง 30 - 40 ซม. ขนาบด้วยห้องทั้งด้านซ้ายและขวา เสาเป็นไม้มีตึนเสารับ ผนังเป็นไม้โดยใช้ไม้ที่มีในพื้นถิ่น เช่น ไม้กระทอน ไม้ไผ่ หลังคาทรงจั่วมีชายคาพาไลรับด้วยท้าวแขนโดยรอบมุงด้วยกระเบื้องดินเผา เกาะยอ เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 แบ่งย่อยเป็น 3 แบบ คือ 1. เรือนแบบจั่วเดี่ยว หลังคาจั่วเดี่ยวมีหลังคาพาไลล้อมรอบและมีหลังคายื่นยาวไปรับช่วงเสาที่สองของด้านสกัด 2. เรือนแบบสองจั่ว หลังคาจะมีจั่วสองจั่วโดยจั่วด้านหลังจะใหญ่กว่าจั่วด้านหน้าเล็กน้อยและมีหลังคาพาไลล้อมรอบทั้งสี่ด้าน 3. เรือนแบบพ่อมแม่พาลูก หลังคามีลักษณะทรงจั่วสามจั่วเรียงกันโดยจั่วตรงกลางเป็นจั่วขนาดเล็ก

2.3) เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 หรือเรือนพื้นถิ่นที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า 70 ปี โดยมีลักษณะเป็นเรือนครึ่งปูนครึ่งไม้ที่ชั้นล่างเป็นผนังทึบ ชั้น 2 เป็นโครงสร้างไม้ ผนังเป็นไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน หลังคาทรงปั้นหยาหรือจั่ว มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอ เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 แบ่งย่อยเป็น 2 แบบ คือ 1. เรือนหลังคาปั้นหยาและมีพาไลโดยรอบ 2. เรือนหลังคาปั้นหยาและจั่วร่วมกัน (อภิชาติ แก้วประเสริฐ, 2557: 40-46)

ภาพที่ 40 แสดงผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนมงคลสูตรภูมิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอด
 ที่มา : ญัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม, (2546)

ภาพที่ 41 แสดงตัวอย่างผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1
 ที่มา : อภิชาติ แก้วประเสริฐ, (2557)

ภาพที่ 42 แสดงตัวอย่างผัง รูปด้าน และสภาพปัจจุบันของเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2
 ที่มา : อภิชาติ แก้วประเสริฐ, (2557)

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นในตำบลเกาะยอยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เรือน 3 กลุ่มที่เลือกเพื่อใช้ในการศึกษา จากการศึกษาและสำรวจพบว่าในปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 28 หลัง ดังตารางที่ 4 ตารางที่ 4 แสดงที่ตั้งและรายชื่อเจ้าของเรือนที่ศึกษา

ลำดับ	ที่ตั้ง	เจ้าของบ้าน	ลำดับ	ที่ตั้ง	เจ้าของบ้าน
1	24 หมู่ที่ 2 ต.เกาะยอ	นางสุจิตน์ เครือวัลย์	15	9 หมู่ที่ 5 ต.เกาะยอ	นางมุกดา วิมลศรี
2	25 หมู่ที่ 2 ต.เกาะยอ	นายเถ็กช้วน ศรีสุวรรณ	16	4 หมู่ที่ 6 ต.เกาะยอ	นางปรมาพร
3	30 หมู่ที่ 2 ต.เกาะยอ	นางสุจิตรา พงษ์ประยูร	17	9 หมู่ที่ 6 ต.เกาะยอ	นางวรรณิ์ สุวรรณมิมิตร
4	19 หมู่ที่ 2 ต.เกาะยอ	นายประภาส กิมผ้า	18	5 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	ไม่ทราบชื่อ
5	46 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นางสุดสาย เทพนิมิต	19	1/1 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	ไม่ทราบชื่อ
6	31 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นายพัฒน์ ภัทรชนม์	20	6/3 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	นางสมสุข ทับทิมทอง
7	30 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นางชูศรี เจษฎานนท์	21	4 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	นายดำรงเดช
8	24 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นางกาญจนา กลานุสน	22	10 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	นางห้วน ศรีสว่าง
9	7 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นายเรียง ภัทรชนม์	23	54/2 หมู่ที่ 7 ต.เกาะยอ	นางอัจฉิมา อินคา
10	6 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นางสมศรี กาจโร	24	19 หมู่ที่ 8 ต.เกาะยอ	กุฎิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ
11	3 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	นางเหงิ์ พันธะนิยะ	25	19 หมู่ที่ 8 ต.เกาะยอ	กุฎิวัดท้ายยอ
12	4 หมู่ที่ 4 ต.เกาะยอ	ไม่ทราบชื่อ	26	10 หมู่ที่ 9 ต.เกาะยอ	นายเอกชัย
13	6 หมู่ที่ 5 ต.เกาะยอ	นางอุบล บุญทอง	27	43/1 หมู่ที่ 9 ต.เกาะยอ	นางอนงค์ สะหะกะโร
14	7 หมู่ที่ 5 ต.เกาะยอ	นางมณฑา พงษ์โร	28	59/3 หมู่ที่ 9 ต.เกาะยอ	นางอุษณีย์ สุวรรณพรรค

3) ประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์

วิเคราะห์และประเมิน โดยแบ่งหัวข้อการพิจารณาเป็น 4 ด้าน

3.1) คุณค่าของเรือน พิจารณาจากประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) คุณค่าด้านอายุ การพิจารณาความเก่าแก่ของเรือน

(2) คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม การ

พิจารณา ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของยุคสมัยที่ก่อสร้าง

(3) คุณค่าด้านความแท้ การพิจารณาความดั้งเดิมตั้งแต่แรกเริ่มในการก่อสร้างของวัสดุที่เป็นองค์ประกอบหลักของเรือน คือ หลังคา ตัวเรือน(ผนัง)และใต้ถุน

3.2) การประเมินคุณค่าเรือน แบ่งกรอบการประเมิน 3 ระดับ

(1) ระดับสูง คือ มีความเก่าแก่มาก อายุมากกว่า 100 ปี รูปแบบเป็นเรือนมุงคสุตรหรือเรือนพื้นถิ่นเกาะยอลักษณะที่ 1 องค์ประกอบหลักของเรือน คือ หลังคา ตัวเรือน (ผนัง) และใต้ถุน เป็นวัสดุดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

(2) ระดับปานกลาง คือ มีความเก่าแก่มากหรือปานกลาง อายุมากกว่าหรือน้อยกว่า 100 ปี รูปแบบเป็นเรือนพื้นถิ่นเกาะยอลักษณะที่ 1 หรือ 2 องค์ประกอบหลักของเรือน คือ หลังคา ตัวเรือน (ผนัง) และใต้ถุน เป็นวัสดุเดิมหรือวัสดุสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยและยังคงรักษารูปแบบเดิมไว้

(3) ระดับต่ำ คือ มีความเก่าแก่ปานกลาง อายุต่ำกว่า 100 ปี รูปแบบเป็นเรือนพื้นถิ่นเกาะยอลักษณะที่ 2 องค์ประกอบหลักของเรือน คือ หลังคา ตัวเรือน (ผนัง) และใต้ถุน เป็นวัสดุสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน รูปแบบเดิมของเรือนเหลือน้อย

3.3) การประเมินสภาพเรือน ประเมินสภาพทางกายภาพปัจจุบัน โดยพิจารณาจากความสมบูรณ์ การดูแลรักษาและความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ แบ่งเป็น 3 ระดับ

(1) ศักยภาพสูง คือ องค์ประกอบเรือนมีความสมบูรณ์สูงมาก เรือนอยู่ในสภาพดี สมควรอย่างยิ่งในการดำเนินการอนุรักษ์

(2) ศักยภาพปานกลาง คือ องค์ประกอบเรือนมีความสมบูรณ์ปานกลางเรือนอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ต้องพิจารณาอย่างละเอียดในการดำเนินการอนุรักษ์

(3) ศักยภาพต่ำ คือ องค์ประกอบเรือนมีความสมบูรณ์น้อยมาก เรือนอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ไม่มีความจำเป็นในการดำเนินการอนุรักษ์

3.4) การจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ เป็นการจับคู่ระหว่างการประเมินคุณค่าของเรือนกับการประเมินสภาพเรือน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

(1) มีคุณค่าสูงมาก คือ สูง/สูง หรือ สูง/ปานกลาง

(2) มีคุณค่าสูง คือ สูง/ต่ำ หรือ ปานกลาง/ปานกลาง

(3) มีคุณค่า คือ ปานกลาง/ต่ำ หรือ ต่ำ/ต่ำ

รายละเอียดจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมที่สำคัญและการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญมีดังตารางที่ 5 ซึ่งสามารถระบุตำแหน่งเรือนมงคลสูตร เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 และเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 ได้พร้อมทั้งสามารถสรุปคุณค่าของเรือนแต่ละแห่งจากการจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ได้ โดยแสดงแผนที่ระบุตำแหน่งที่ตั้งได้ดังรูปที่ 43 ตารางที่ 5 แสดงการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ

ลำดับ	เรือนพื้นถิ่น/เจ้าของเรือน	อายุของเรือน	ประเภทของเรือน	ความแท้	คุณค่าของเรือน	สภาพของเรือน	สรุปการประเมิน
1	 นางสุจิตน์ เครือวัลย์	มากกว่า 100 ปีไม่ระบุอายุ	เรือนลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้งเดิมสูง	สูง	สูง	มีคุณค่าสูงมาก

ตารางที่ 5 แสดงการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ (ต่อ)

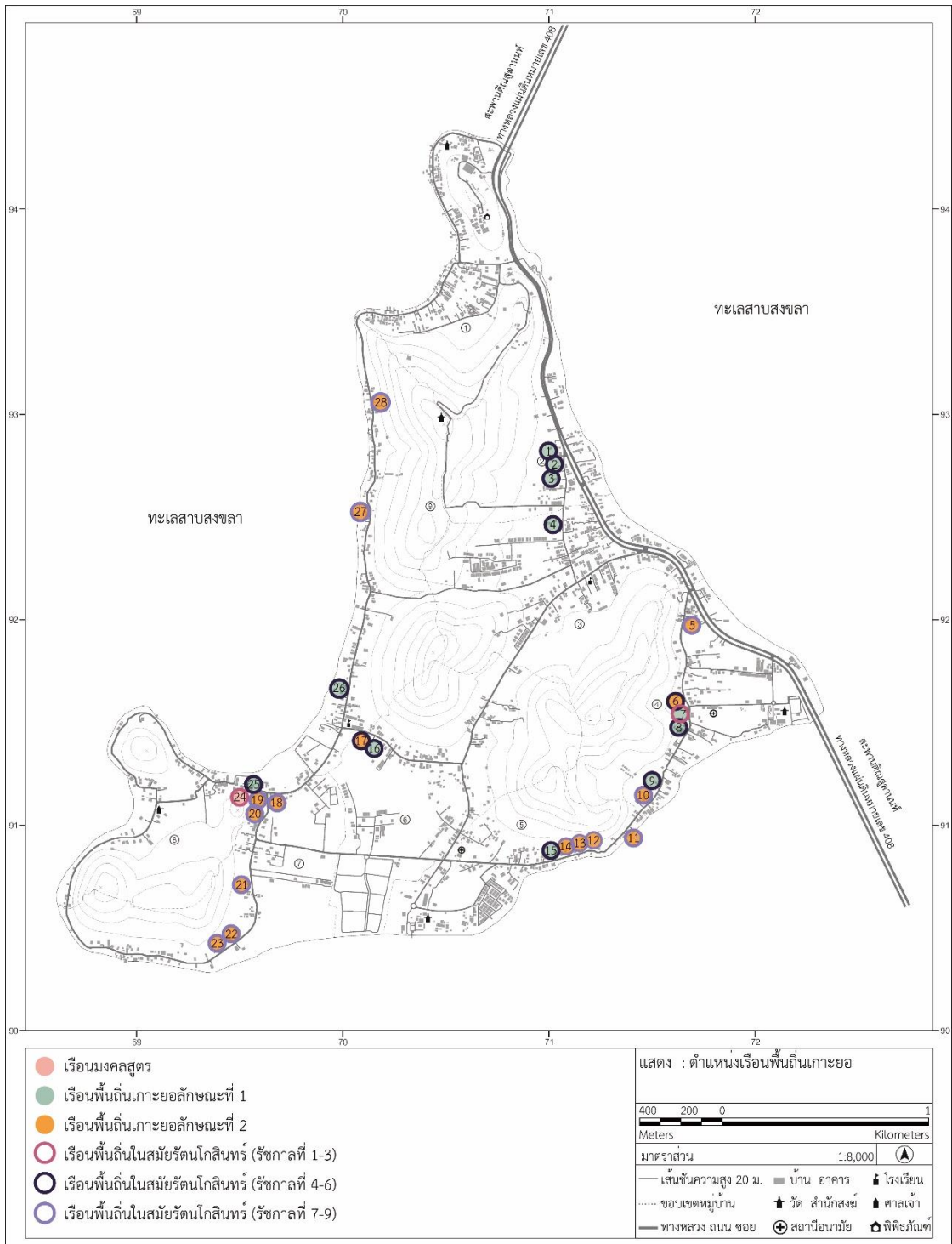
ลำดับ	เรือนพื้นถิ่น/เจ้าของเรือน	อายุของเรือน	ประเภทของเรือน	ความแท้	คุณค่าของเรือน	สภาพของเรือน	สรุปการประเมิน
2	 นายเล็กซ้วน ศรีสุวรรณ	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
3	 นางสุจิตรา พงษ์ประยูร	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
4	 นายประภาส กิมผ้า	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	ต่ำ	มีคุณค่า สูง
5	 นางสุดสาย เทพนิมิตร	ประมาณ 70 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนส่วนใหญ่เป็น วัสดุเดิม มีการต่อเติมผนังและ หลังคา รูปแบบของเรือนมีการ เปลี่ยนแปลง	ต่ำ	ปานกลาง	มีคุณค่า
6	 นายพัฒน์ ภัทรชนม์	ประมาณ 140 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนเปลี่ยนแปลงน้อย มาก	ปานกลาง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
7	 นางซูศรี เจษฎานนท์	ประมาณ 200 ปี	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนส่วนใหญ่ เป็นวัสดุเดิม ผนังเรือนด้านหนึ่งมี การทาสีใหม่ รูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
8	 เจ้าของนางกาญจนา กลานุสน	ประมาณ 110 ปี	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	ต่ำ	มีคุณค่า สูง
9	 เจ้าของนายเรียง ภัทรชนม์	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
10	 นางสมศรี กางโร	ประมาณ 90 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนมีการ เปลี่ยนแปลงไปใช้วัสดุสมัยใหม่ทั้ง หลัง รูปแบบเรือนเปลี่ยนไปมาก ลักษณะของเรือนเดิมเหลือน้อยมาก	ต่ำ	สูง	มีคุณค่า สูง

ตารางที่ 5 แสดงการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ (ต่อ)

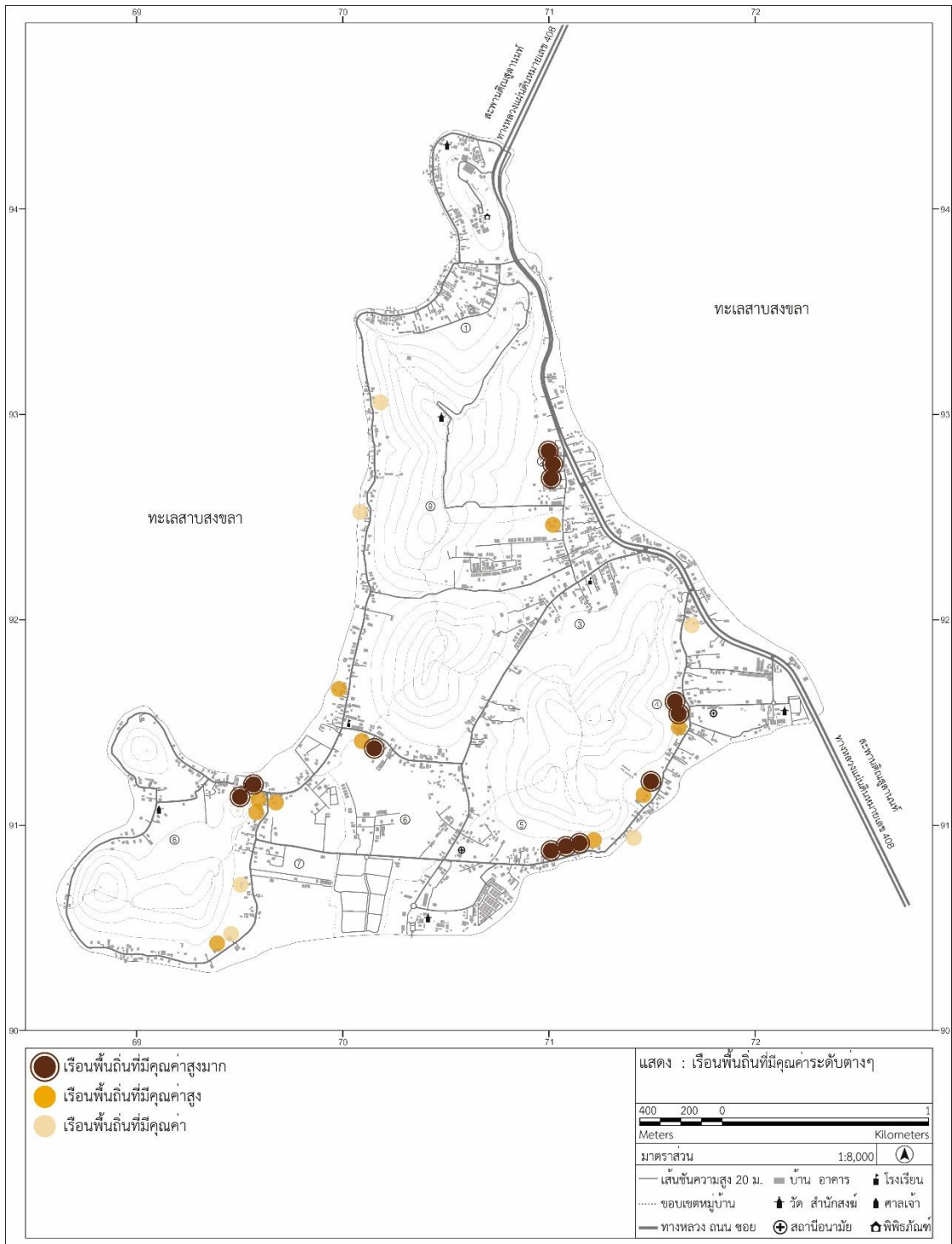
ลำดับ	เรือนพื้นถิ่น/เจ้าของเรือน	อายุของเรือน	ประเภทของเรือน	ความแท้	คุณค่าของเรือน	สภาพของเรือน	สรุปการประเมิน
11	 นางเหง้า พันระนิยะ	ประมาณ 70 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	ตัวเรือนส่วนใหญ่เป็นวัสดุเดิม หลังคาบางส่วนเปลี่ยนไปใช้วัสดุ สมัยใหม่ รูปแบบของเรือนมีการ เปลี่ยนแปลง	ต่ำ	ปานกลาง	มีคุณค่า
12	 ไม่ทราบชื่อ	ต่ำกว่า 100 ปี ไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนส่วนใหญ่เป็น วัสดุเดิม ผนังเรือนชั้นสองส่วนที่ เป็นไม้มีการทาสี รูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
13	 นางอุบล บุญทอง	ต่ำกว่า 100 ปี ไม่ ระบุอายุ	ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนส่วนใหญ่เป็น วัสดุเดิม ผนังเรือนชั้นสองส่วนที่ เป็นไม้มีการทาสี รูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	ปานกลาง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
14	 นางมณฑา ท่งสะโร	ต่ำกว่า 100 ปี ไม่ ระบุอายุ	ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนส่วนใหญ่เป็น วัสดุเดิม ผนังเรือนชั้นสองส่วนที่ เป็นไม้มีการทาสี รูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	ปานกลาง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
15	 นางมุกดา วิมลศรี	ประมาณ 115 ปี	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนส่วนใหญ่ เป็นวัสดุเดิมรูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
16	 นางปรมาพร	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคาและตัวเรือนส่วนใหญ่เป็น วัสดุเดิม มีการเปลี่ยนวัสดุหลังคา บางตำแหน่ง รูปแบบของเรือน เปลี่ยนแปลงน้อยมาก	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
17	 นางวรรณิ์ สุวรรณมิตร	มากกว่า 100 ปีไม่ ระบุอายุ	ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
18	 ไม่ทราบชื่อ	ประมาณ 70 ปี	ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
19	 ไม่ทราบชื่อ	ต่ำกว่า 100 ปี ไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง

ตารางที่ 5 แสดงการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ (ต่อ)

ลำดับ	เรือนพื้นถิ่น/เจ้าของเรือน	อายุของเรือน	ประเภทของเรือน	ความแท้	คุณค่าของเรือน	สภาพของเรือน	สรุปการประเมิน
20	 นางนางสมสุข ทับทิมทอง	ประมาณ 70 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
21	 นายดำรงเดช	ต่ำกว่า 100 ปี ไม่ ระบุอายุ	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ต่ำ	มีคุณค่า
22	 นางห้วน ศรีสว่าง	ประมาณ 90 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและใต้ถุนเป็นวัสดุเดิม ตัว เรือนมีการเปลี่ยนเป็นวัสดุสมัยใหม่ รูปแบบของเรือนมีการ เปลี่ยนแปลง	ปานกลาง	ต่ำ	มีคุณค่า
23	 นางอัจฉิมา อินคา	ประมาณ 70 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาเป็นวัสดุเดิม ตัวเรือนมีการ เปลี่ยนเป็นวัสดุสมัยใหม่ทั้งหลัง รูปแบบของเรือนเปลี่ยนไปมาก ลักษณะของเรือนเดิมเหลือน้อย	ต่ำ	สูง	มีคุณค่า สูง
24	 วัดท้ายยอ	ประมาณ 200 ปี	เรือนมงคลสูตร	หลังคาเป็นวัสดุเดิม ตัวเรือนเป็น วัสดุเดิมแต่มีการทาสีใหม่ ใต้ถุน เป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคง ความเป็นดั้งเดิมสูง	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก
25	 วัดท้ายยอ	ประมาณ 120 ปี	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็น ดั้งเดิมสูง	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
26	 นายเอกชัย	ประมาณ 105 ปี	เรือน ลักษณะที่ 1	หลังคา ตัวเรือนและใต้ถุนเป็นวัสดุ เดิมมีการต่อเติมโรงจอดด้านหน้า เรือ รูปแบบของเรือนเปลี่ยนแปลง น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
27	 นางอนงค์ สะทะกะโร	ประมาณ 70 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนบางส่วนเป็น วัสดุเดิม บางส่วนเปลี่ยนเป็นวัสดุ สมัยใหม่ ผนังบางส่วนทาสีใหม่ รูปแบบของเรือนมีการเปลี่ยนแปลง	ต่ำ	ปานกลาง	มีคุณค่า
28	 นางอุษณีย์ สุวรรณพรรค	ประมาณ 90 ปี	เรือน ลักษณะที่ 2	หลังคาและตัวเรือนเป็นวัสดุเดิม รูปแบบของเรือนคงความเป็นดั้ง เดิมสูง	ปานกลาง	ต่ำ	มีคุณค่า

ภาพที่ 43 แสดงตำแหน่งเขื่อนมงคลสูตร เขื่อนพื้นที่แก่งลักษณะที่ 1 และเขื่อนพื้นที่แก่งลักษณะที่ 2

ภาพที่ 44 แสดงคุณค่าในระดับต่างๆของสถาปัตยกรรมที่สำคัญ

4.2.3 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน แบ่งได้ 2 ประเภท

4.2.3.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ

ชาวเกาะยอนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก จึงมีวัฒนธรรมการประกอบพิธีและประเพณีตามแบบชาวพุทธ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและเพื่อให้ประกอบอาชีพได้อย่างราบรื่น

กระบวนการศึกษาประเพณีสำคัญเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูล และทำแผนที่ระบุตำแหน่งที่จัดประเพณีสำคัญในตำบลเกาะยอ สร้างกรอบพิจารณาคุณค่าของประเพณีเพื่อนำไปสู่การประเมิน

1) สารสำคัญของประเพณีสำคัญ

จากการศึกษาพบว่าตำบลเกาะยอมีประเพณีสำคัญ 7 ประเพณี โดยแสดงองค์ประกอบของประเพณีซึ่งประกอบด้วย ความมุ่งหมายของประเพณี ขั้นตอนปฏิบัติสำคัญเครื่องประกอบพิธีที่ใช้ ช่วงเวลาที่จัดและสถานที่จัดของแต่ละประเพณี ดังนี้

1.1) ประเพณีไหว้เจ้า - ไหว้หลุม ช่วงเวลาที่จัดเดือนมกราคมหรือเดือนกุมภาพันธ์และเดือนเมษายน สถานที่จัด ศาลเจ้าไต่ก้ง ที่บ้านและหลุมฝังศพของบรรพบุรุษ ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญและกิจกรรมหลัก การไหว้เจ้าในวันตรุษจีน ตรงกับวันที่ 1 เดือน 1 เป็นพิธีกรรมที่กลุ่มคนจีนที่เข้ามาตั้งรกรากบนเกาะยอในอดีตจัดขึ้นเพื่อสักการบูชาเทพเจ้าและแสดงความกตัญญูต่อบรรพชนตามคติจีน ซึ่งคนเกาะยอที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นคนจีนยังคงมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยจะมีการประกอบพิธีที่ศาลเจ้าไต่ก้งและที่บ้านแต่ส่วนใหญ่แล้วจะประกอบพิธีที่บ้าน ซึ่งในตอนเช้าจะจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้และตั้งสำหรับอาหารคาวหวาน ได้แก่ ผัดหมี่ เต้าหู้ ต้มจืดดอกไม้เงิน เครื่องน้ำชา ขนมจันอับผลไม้และเหล้า สำหรับไหว้พระภูมิเจ้าที่รวมถึงเทพเจ้าต่างๆ และสำหรับไหว้ป้ายชื่อบรรพบุรุษ พร้อมทั้งมีการเผากระดาษเงินกระดาษทองเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษ ส่วนการไหว้หลุมในวันเซ็งเม้ง ตรงกับเดือน 3 โดยจะจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้ อาหารคาวหวาน เครื่องน้ำชาและเหล้าสำหรับไหว้ที่หลุมฝังศพของบรรพบุรุษ ซึ่งหลุมฝังศพของบรรพบุรุษจะอยู่บริเวณเนินเขา พร้อมทั้งมีการเผากระดาษเงินกระดาษทองเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษ โดยเชื่อกันว่าการไหว้เจ้าไหว้หลุมเป็นแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่จะนำมาซึ่งสิริมงคลแก่ชีวิตและบรรพบุรุษจะปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข

1.2) ประเพณีลอยแพ ช่วงเวลาที่จัดเดือนเมษายน สถานที่จัดวัดแหลมพ้อ ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่มีการขาดหายไปช่วงเวลาหนึ่งเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด ต่อมาภายหลังเจ้าอาวาสวัดแหลมพ้อร่วมกับชาวบ้านได้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เนื่องจากตระหนักในคุณค่าความสำคัญ ความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีลอยแพเป็นประเพณี

ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตและการทำอาชีพประมง ในอดีตมีจุดประสงค์เพื่อบูชา ขอขมาแก่แม่น้ำและขอพร ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองชาวประมงให้ปลอดภัยเวลาออกไปหาปลาและให้หาปลาได้มากๆ ต่อมา ชาวบ้านที่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงได้ถือปฏิบัติด้วย เมื่อสืบทอดต่อกันมาทำให้วัตถุประสงค์ของ การประกอบพิธีกลายเป็นการทำบุญให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วร่วมอยู่ด้วย โดยจะประกอบพิธี ในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 5 ที่ต้นหว้าเก่าแก่ในบริเวณแหลมพ้อ เครื่องประกอบพิธีมีการนำหอยกกล้วย มาต่อเป็นแพ นำเสื่อมาประดิษฐ์เป็นรูปเรือสำเภาแล้วปั้นรูปนายสำเภาขึ้น 1 คน จากนั้นชาวบ้านจะ เขียนชื่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและร่วมกันใส่ข้าวสาร พริก เกลือ เงินและของจำเป็นต่างๆ ลงใน แพ มีการนิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีและเมื่อพระสวดจบก็จะเผาชื่อทั้งหมดแล้วลอยแพลงสู่ทะเล

1.3) ประเพณีวันว่าง ช่วงเวลาที่จัดเดือนเมษายน สถานที่จัดวัด ต่างๆ ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีสืบการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีวันว่างเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษล่วงลับไปแล้ว ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประเพณีไหว้หลุมหรือเซิ้งเม็งของชาวไทยเชื้อสายจีน โดยจะประกอบพิธีในช่วง กลางเดือน 5 ซึ่งภายในบริเวณวัดต่างๆ ชาวบ้านจะมีการสร้างบัวหรือที่เก็บอัฐิเอาไว้สำหรับเก็บ กระดูกของบรรพบุรุษประจำตระกูล เมื่อถึงช่วงทำบุญวันว่างบรรดาญาติพี่น้องและลูกหลานที่ ประกอบอาชีพหรือไปอยู่ต่างถิ่นจะพร้อมใจกันกลับบ้านเพื่อทำบุญ แต่ละครอบครัวจะไปปิดกวาดทำ ความสะอาดบัวเพื่อเตรียมให้พระทำพิธี การทำบุญวันว่างชาวเกาะยอจะหยุดการทำงานต่างๆ และไป ชุมนุมกันที่วัด โดยจะมีการนำอาหารคาวหวานไปวัด ตักบาตรและประกอบพิธีสงฆ์ร่วมกัน จากนั้นก็ จะแยกไปไหว้บัวประจำตระกูลของตนโดยนำอาหารไปวางหน้าบัวและนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดบังสุกุล

1.4) ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้า ช่วงเวลาที่จัดเดือน เมษายน สถานที่จัด สถาบันทักษิณคดีศึกษา ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่มี การขาดหายไปช่วงเวลาหนึ่งเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด ต่อมาภายหลังทางสถาบันทักษิณคดีศึกษา หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและชาวบ้านได้ร่วมกันฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เนื่องจากตระหนักในคุณค่าความสำคัญ ส่วนความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้าจัดราวกลางเดือน 5 ตรง กับช่วงสงกรานต์ซึ่งเป็นปีใหม่ของไทย เดิมชาวเกาะยอมีธรรมเนียมการสรงน้ำพระและรดน้ำดำหัว ผู้ใหญ่เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตเพราะเชื่อว่าจะเป็นที่สิริมงคลแก่ชีวิต ในปัจจุบันมีการประกอบพิธีสรงน้ำพระบนเบญจาเครื่องหยวก มีเบญจาเป็นเครื่องประกอบพิธีสำคัญ ซึ่งเบญจามีลักษณะเป็นแท่นพิธีสี่เหลี่ยมที่ยกขึ้นเป็นชั้น มีบันไดทางขึ้นและตรงกลางประดิษฐาน บุษบกทรงจตุรมุขที่ประกอบด้วยฐาน เสาสี่เสาและเรือนยอด มีการจัดประดับตกแต่งเบญจาด้วย เครื่องหยวกสลักกลดลายสวยงามที่สร้างขึ้นด้วยศิลปะการแทงหยวกฝีมือช่างท้องถิ่น และอันเชิญ พระพุทธรูปแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เป็นที่เคารพนับถือสามรูปประกอบด้วยสมเด็จเจ้าเกาะยอ สมเด็จเจ้าเกาะใหญ่และสมเด็จเจ้าพะโคะประดิษฐานบนเบญจาเพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำและขอพร

ในการประกอบพิธีจะมีพิธีสงฆ์ การขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้า และต่อจากนั้นจะเป็นการรดน้ำขอพรจากผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุ โดยจะมีกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมต่างๆด้วย เช่น มโนราห์

1.5) ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎี ช่วงเวลาที่จัดเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุนายน สถานที่จัด สำนักสงฆ์เขากุฎี ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่มีการขาดหายไปช่วงเวลาหนึ่งเนื่องจากการเดินทางขึ้นสู่เขากุฎีเป็นไปด้วยความยากลำบากจึงไม่มีผู้สืบทอด ต่อมาภายหลังทางสำนักสงฆ์เขากุฎี หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและชาวบ้านได้ร่วมกันฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เนื่องจากตระหนักในคุณค่าความสำคัญ ความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎีเป็นการประกอบพิธีสมโภชเจดีย์บนยอดเขากุฎีเพื่อบูชาสมเด็จเจ้าเกายะยอ โดยสมเด็จเจ้าเกายะยอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเกายะยอที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือและเจดีย์บนยอดเขากุฎีเป็นที่บรรจุอัฐิของท่านสมเด็จเจ้าเกายะยอเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเกายะยอมาช้านานจากความเคารพและศรัทธาที่มีต่อท่าน จึงมีการจัดประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎีสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดตรงกับวันวิสาขบูชาหรือขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งมุ่งหมายให้มีพิธีสมโภชเจดีย์เพื่อบูชาสมเด็จเจ้าเกายะยอ และทำบุญในวันวิสาขบูชาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธรูปในคราวเดียวกัน ในการประกอบพิธีมีขั้นตอนสำคัญ คือ ต้นเดือนเมษายนชาวบ้านจะเริ่มลงมือทอผ้าสี่สีที่จะใช้สำหรับห่มเจดีย์และองค์พระ เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 มีการทำพิธีสมโภชผ้า ช่วงเช้าจัดแห่ผ้ารอบเกายะยอด้วยขบวนรถที่มีการจัดตกแต่งด้วยเบญจา และช่วงค่ำจัดสมโภชผ้าที่ศาลาพ่อท่านบริเวณวัดแหลมพ้อ มีการประกอบพิธีสงฆ์แล้วจึงฉลองการสมโภชผ้าโดยจัดเลี้ยงอาหารและแสดงหนังตะลุง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีการแห่ผ้าขึ้นเขากุฎีและทำพิธีห่มผ้าองค์เจดีย์ โดยขบวนรถจะแห่ผ้าจากศาลาพ่อท่านสู่เขากุฎี แล้วจึงจัดขบวนเดินเท้าเข้าสู่ลานประทักษิณมีการแห่ผ้าเวียนประทักษิณรอบองค์เจดีย์สามรอบ พระสงฆ์สวดเจริญพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล ผู้ชายที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 5 คน นำผ้าขึ้นไปห่มองค์เจดีย์โดยจะต่อด้วยสายสิญจน์เพื่อให้ชาวบ้านช่วยกันดึงซึ่งเปรียบเสมือนได้ถือผ้าห่มผ้าองค์เจดีย์ด้วยตนเอง จากนั้นมีการห่มผ้าองค์พระที่ฐานเจดีย์ทั้งสี่ทิศ มีการประกอบพิธีจะมีพิธีสงฆ์และถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559: 1)

1.6) ประเพณีทำบุญเดือนสิบหรือวันสารทไทย ช่วงเวลาที่จัดเดือนกันยายน สถานที่จัด วัดแหลมพ้อและวัดต่างๆ ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีสืบทอดปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีทำบุญเดือนสิบเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามความเชื่อที่ว่าผู้ที่ทำความชั่วในตอนยังมีชีวิตอยู่เมื่อตายจะตกนรกกลายเป็นเปรตและต้องทนทุกข์ในนรกภูมิจึงต้องอาศัยผลบุญที่ลูกหลานทำอุทิศให้ในแต่ละปีเพื่อไปไถ่บาปให้เบาบางลง และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าการทำบุญเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษถือเป็นการแสดงความกตัญญูและจะนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต การทำบุญเดือนสิบมี 2 ครั้ง คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันที่ยมบาลปล่อยให้เปรตชนขึ้นมาเยี่ยมลูกหลานและ

รับผลบุญที่เมืองมนุษย์ มีการทำบุญต้อนรับเรียกว่าทำบุญเดือนสิบหนแรกหรือรับตายาย และวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นวันที่เปตชนจะต้องกลับยมโลก มีการทำบุญส่งพร้อมทั้งสิ่งของให้นำติดตัวกลับไปด้วยเรียกว่าทำบุญเดือนสิบหนหลังหรือส่งตายาย (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, 2560: 10) การทำบุญเดือนสิบทั้งสองครั้งแต่ละครอบครัวจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปวัด และมีเครื่องประกอบพิธี คือ หมรับ ซึ่งประกอบด้วยข้าวสารอาหารแห้งและขนมสำคัญห้าอย่าง ได้แก่ ขนมลา ขนมเจาะหู ขนมพอง ขนมบ้าและขนมกง ที่นำมาจัดรวมกัน โดยการประกอบพิธีที่วัดต่างๆ จะมีการตักบาตร ถวายภัตตาหารและหมรับแก่พระสงฆ์ ซึ่งหมรับอีกส่วนสำหรับนำไปวางที่ตั้งเปรต มีการประกอบพิธีสงฆ์และจากนั้นก็เป็นการชิงเปรต ส่วนที่วัดแหลมป้อมมีการจัดพิธีแห่หมรับอย่างยิ่งใหญ่ในช่วง 2-3 วันก่อนการทำบุญเดือนสิบหนหลัง ซึ่งเป็นพิธีที่เพิ่มขึ้นจากวัดอื่นๆในเกาะ โดยจะมีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจัดหมรับซึ่งมีทั้งแบบเล็กสำหรับคนถือเดินขบวนและแบบใหญ่ที่วางอยู่บนรถแห่ ส่วนใหญ่จัดหมรับเป็นรูปวัดและเจดีย์ที่มีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม ขบวนแห่เริ่มจากสวนประวัติศาสตร์พลเอกเปรมฯ สู่วัดแหลมป้อม มีพิธีสมโภชหมรับเพื่อเตรียมสำหรับพิธีทำบุญใหญ่

1.7) ประเพณีชักพระหรือลากพระ ช่วงเวลาที่จัดเดือนตุลาคม สถานที่จัด วัดท้ายยอและวัดต่างๆ ลักษณะของประเพณี เป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีสืบทอดปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญและกิจกรรมหลัก ประเพณีชักพระเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ช่วงวันออกพรรษา อานิสงส์จากการชักพระเชื่อกันว่าจะช่วยให้ฝนตกตามฤดูกาล ประเพณีชักพระจัดขึ้นในช่วงออกพรรษา ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ตามความเชื่อที่ว่าสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์เพื่อโปรดพระมารดาและเมื่อออกพรรษาก็เสด็จกลับมาโลกมนุษย์ ชาวบ้านจึงมารอรับเสด็จพร้อมกับเตรียมภัตตาหารไปถวาย และเพื่อแสดงถึงความปิติยินดีที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาจึงอันเชิญขึ้นประทับบนบุษบกแล้วแห่ไปยังที่ประทับ ในยุคต่อมาได้นำพระพุทธรูปมาแห่เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้าเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญนั้นจึงมีประเพณีชักพระสืบมาถึงปัจจุบัน ประเพณีชักพระมีเครื่องประกอบพิธี คือ เรือพระ โดยก่อนถึงวันชักพระแต่ละวัดจะจัดทำเรือพระ ซึ่งทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้านช่างฝีมือและหน่วยงานในท้องถิ่นจะช่วยกัน และมีการอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกในเรือพระ เมื่อถึงวันชักพระก็จะลากเรือพระตามเส้นทาง (ระหว่างทางชาวบ้านจะร่วมลากเรือพระ แขนวขนมต้มบูชาพระและใส่เงินทำบุญ) เพื่อไปยังจุดนัดหมาย คือ บริเวณสระบัวและสนามกีฬาติณสุลานนท์ ที่กำหนดให้เรือพระของวัดต่างๆในจังหวัดสงขลาไปรวมตัวกันเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำบุญครบทุกวัดและใช้โอกาสนี้จัดประกวดเรือพระ ซึ่งเรือพระวัดต่างๆในเกาะยอจะจัดด้วยรูปแบบเรียบง่าย ยกเว้นวัดท้ายยอจัดอย่างยิ่งใหญ่โดยใช้รถยนต์จัดตกแต่งด้วยโฟมที่แกะสลักลวดลายไทยสีสันทันสวยงามเพื่อเป็นตัวแทนตำบลสำหรับประกวดระดับจังหวัด โดยชาวเกาะยอจะร่วมขบวนแห่เรือพระวัดท้ายยอเข้าประกวด ซึ่งเรือพระวัดท้ายยอได้รับรางวัลอันดับต้นๆอยู่เสมอเป็นที่ภาคภูมิใจของชาวเกาะยอ

2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของประเพณีเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์

2.1) คุณค่าของประเพณี พิจารณาจากคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1.1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical Values) แสดงถึง การสะท้อนเรื่องราวในอดีตและความเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โดยพิจารณาจาก ประวัติความเป็นมาและมูลเหตุปัจจัยของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณี

2.2.2) คุณค่าทางสังคม (Social Values) แสดงถึง ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และความเจริญในกลุ่มสังคมนั้นๆที่มีการรวมกลุ่มและรังสรรค์วัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงการมีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องบ่งบอกถึงการมีความผูกพันร่วมกันหรือยึดถือและยอมรับในสิ่งเดียวกันซึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยพิจารณาจาก ความหมายและความสำคัญในการสืบทอดประเพณี การสื่อความหมายและธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและสร้างคุณค่าโดยรวมแก่ท้องถิ่น

2.2.3) คุณค่าทางวิทยาการ (Science Values) แสดงถึง ความรู้และวิทยาการต่างๆที่แสดงออกในลักษณะของภูมิปัญญา ทักษะฝีมือและกลวิธีการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และสะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน โดยพิจารณาจาก ลักษณะและความวิจิตรงดงามของเครื่องพิธีที่ใช้ในประเพณีซึ่งต้องใช้ความรู้ ทักษะ ฝีมือร่วมกันในการประดิษฐ์หรือประกอบเครื่องพิธี ซึ่งรูปแบบและความซับซ้อนของขั้นตอนการประดิษฐ์นั้นเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญ

2.2.3) คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity Value) แสดงถึง ความเป็นเอกลักษณ์ในเรื่องรูปแบบและวิธีการแสดงออก โดยพิจารณาจาก ความโดดเด่น ความมีเอกลักษณ์เฉพาะของประเพณีซึ่งมีรูปแบบหรือแบบแผนการปฏิบัติที่มีความต่างกับที่อื่นๆ และความซับซ้อนของขั้นตอนการปฏิบัติ

2.2) การประเมินคุณค่าของประเพณี แบ่งกรอบการประเมิน 3 ระดับ ดังนี้

2.2.1) ระดับสูง คือ เป็นประเพณีที่มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมครบทุกด้าน

2.2.2) ระดับปานกลาง คือ เป็นประเพณีที่มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 ด้านจากใน 4 ด้าน

2.2.3) ระดับต่ำ คือ เป็นประเพณีที่มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 2 ด้านจากใน 4 ด้าน

2.3) การประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ เป็นการตรวจสอบถึงสถานการณ์การคงอยู่ของประเพณี พิจารณาจากการรักษาและสืบทอดประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่

2.3.1) ศักยภาพสูง คือ เป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่มีการดำเนินมาอย่างต่อเนื่องรวมถึงมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

2.3.2) ศักยภาพปานกลาง คือ เป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่มีการขาดหายไปบางช่วงแล้วได้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่กระทั่งในปัจจุบันมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

2.3.3) ศักยภาพต่ำ คือ เป็นประเพณีของท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติเฉพาะบางกลุ่ม มีความเสี่ยงต่อการสูญหายต้องได้รับการฟื้นฟูและส่งเสริมการรักษาอย่างเร่งด่วน

2.4) การจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์ เป็นการจับคู่ระหว่างการประเมินคุณค่าของประเพณีกับการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

2.4.1) มีคุณค่าสูงมาก คือ สูง/สูง หรือ สูง/ปานกลาง

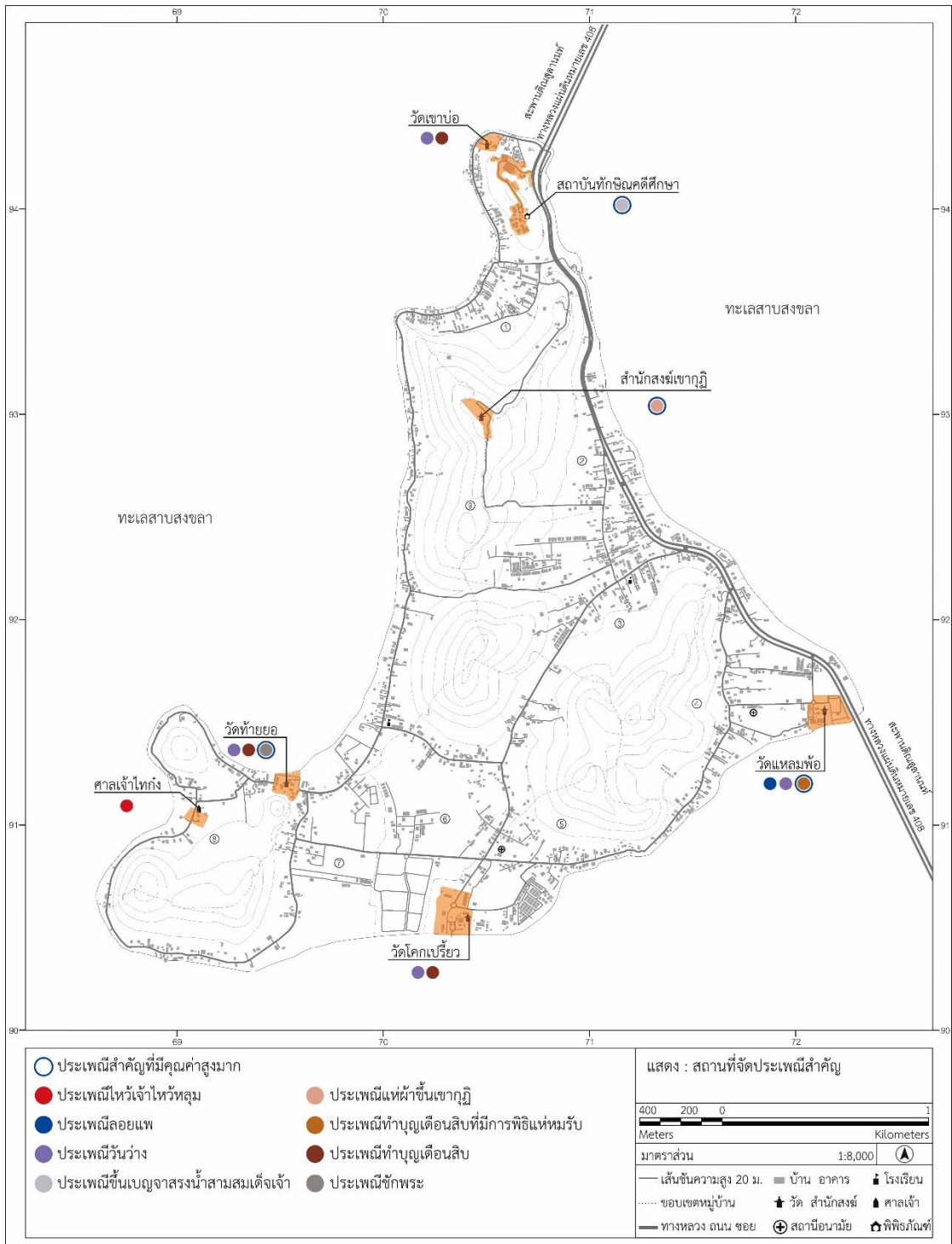
2.4.2) มีคุณค่าสูง คือ สูง/ต่ำ หรือ ปานกลาง/ปานกลาง

2.4.3) มีคุณค่า คือ ปานกลาง/ต่ำ หรือ ต่ำ/ต่ำ

รายละเอียดจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสำคัญของตำบลเกาะยอ รวมถึงการประเมินคุณค่าและศักยภาพในการอนุรักษ์ประเพณีสำคัญของตำบลเกาะยอ มีดังตารางที่ 6 และทำให้สามารถสรุปคุณค่าในระดับต่างๆของแต่ละประเพณีได้ โดยแสดงเป็นแผนที่ระบุตำแหน่งที่ตั้งภาพที่ 45

ตารางที่ 6 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของประเพณี

ประเพณี	คุณค่ามรดกวัฒนธรรม				คุณค่า ของ ประเพณี	ศักยภาพ ในการ อนุรักษ์	สรุป คุณค่า
	ด้านประวัติศาสตร์	ด้านสังคม	ด้านวิทยาการ	ด้านความเป็น เอกลักษณ์			
ประเพณี ไหว้เจ้า-ไหว้หลุม	มีความเกี่ยวเนื่องกับ ชาวจีน ซึ่งเป็นคนกลุ่ม แรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในเกาะยอ	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่ง แสดงอัตลักษณ์ทาง ความเชื่อเรื่องวิญญาณ บรรพบุรุษแบบชาวจีน	—	—	ต่ำ	สูง	มีคุณค่า สูง
ประเพณีลอยแพ	มีความเกี่ยวเนื่องกับ การประกอบอาชีพ ประมงของผู้คนในอดีต	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่ง แสดงอัตลักษณ์ความ เชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณบรรพบุรุษ	—	มีความเป็นเอกลักษณ์ ในด้านรูปแบบประเพณี และแบบแผนปฏิบัติ	ปานกลาง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูง
ประเพณีวันว่าง	ความเชื่อแบบจีนจาก พุทธศาสนาจึงเข้ามาเป็น อัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุด ผู้คนจึงหันมาประกอบพิธี ตามความเชื่อแบบพุทธ	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อ เรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ แบบชาวไทยท้องถิ่น	—	—	ต่ำ	สูง	มีคุณค่า สูง
ประเพณี ขึ้นบุญจาสรงน้ำ สามสมเด็จเจ้า	มีความเกี่ยวเนื่องกับ สมเด็จเจ้าเกาะยอ ซึ่ง เป็นที่เคารพนับถือและ เป็นศูนย์รวมจิตใจของ ชาวเกาะยอมาช้านาน	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อที่ ผูกพันกับพุทธศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์	มีการประดิษฐ์บุญจา เป็นเครื่องประกอบพิธี สำคัญ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ด้วยศิลปะการแทงหยวก ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ต้อง ใช้ทักษะ ฝีมือ	มีความเป็นเอกลักษณ์ ในด้านรูปแบบประเพณี และแบบแผนปฏิบัติ	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
ประเพณี แห่ผ้าขึ้นเขากุฎิ	มีความเกี่ยวเนื่องกับ สมเด็จเจ้าเกาะยอ ซึ่ง เป็นที่เคารพนับถือและ เป็นศูนย์รวมจิตใจของ ชาวเกาะยอมาช้านาน	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อที่ ผูกพันกับพุทธศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์	มีการใช้ผ้าทอเกาะยอ เป็นเครื่องประกอบพิธี สำคัญ การทอผ้าเป็น องค์ความรู้ความรู้อัน สำคัญของชาวเกาะยอ ซึ่งต้องใช้ทักษะ ฝีมือ และใช้เวลาในการทอ	เป็นประเพณีสำคัญของ เกาะยอ ที่มีความเป็น เอกลักษณ์ด้านรูปแบบ แบบแผนการปฏิบัติมี หลายขั้นตอน และมี ความซับซ้อน ประกอบ พิธีติดต่อกัน 2 วัน	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
ประเพณี ทำบุญเดือนสิบ ที่มีการจัดพิธี แห่หมรับ	ความเชื่อแบบจีนจาก พุทธศาสนาจึงเข้ามาเป็น อัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุด ผู้คนจึงหันมาประกอบพิธี ตามความเชื่อแบบพุทธ	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อ เรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ แบบชาวไทยท้องถิ่น	มีการใช้หมรับเป็นเครื่อง ประกอบพิธีสำคัญ ที่ สร้างสรรค์ขึ้นด้วยการนำ ข้าวของและขนมสำคัญ มาจัดแต่งอย่างสวยงาม	มีความเป็นเอกลักษณ์ ในด้านรูปแบบประเพณี และแบบแผนปฏิบัติ	สูง	ปานกลาง	มีคุณค่า สูงมาก
ประเพณี ทำบุญเดือนสิบ ที่ไม่มีการจัดพิธี แห่หมรับ	ความเชื่อแบบจีนจาก พุทธศาสนาจึงเข้ามาเป็น อัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุด ผู้คนจึงหันมาประกอบพิธี ตามความเชื่อแบบพุทธ	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อ เรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ แบบชาวไทยท้องถิ่น	—	—	ต่ำ	สูง	มีคุณค่า สูง
ประเพณีชักพระ	ความเชื่อแบบจีนจาก พุทธศาสนาจึงเข้ามาเป็น อัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุด ผู้คนจึงหันมาประกอบพิธี ตามความเชื่อแบบพุทธ	เป็นประเพณีที่มีความ ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งแสดง อัตลักษณ์ทางความเชื่อที่ ผูกพันกับพุทธศาสนา	มีการประดิษฐ์เรือพระ เป็นเครื่องประกอบพิธี สำคัญ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ด้วยศิลปะหลายแขนง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ต้อง ใช้ทักษะ ฝีมืออย่างมาก	มีความเป็นเอกลักษณ์ ในด้านรูปแบบประเพณี และแบบแผนปฏิบัติ	สูง	สูง	มีคุณค่า สูงมาก

ภาพที่ 45 แสดงสถานที่จัดงานประเพณีสำคัญ

4.2.3.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

ตำบลเกาะยอมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษหลายด้าน เนื่องจากกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้นำวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพติดตัวมาด้วย ประกอบกับเกาะยอสมัยก่อนมีข้อจำกัดด้านการเดินทางที่มีเฉพาะทางเรือ การติดต่อกับพื้นที่ภายนอกค่อนข้างลำบาก ดังนั้นจึงมีการประดิษฐ์และประยุกต์สิ่งต่างๆ โดยพึ่งพาทรัพยากรที่มีในพื้นที่สำหรับใช้สอยในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาชีพบางอย่าง เช่น การทำนาและทำกระเบื้อง ได้เลือนหายไปแล้ว แต่ยังคงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) การทำสวนสมรม สวนสมรมเป็นภาษาใต้ที่หมายถึงสวนแบบผสมผสานซึ่งปลูกพืชหลายๆชนิดในพื้นที่เดียวกัน และเป็นการทำเกษตรแบบธรรมชาติเน้นใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ทำขึ้นเอง ผลไม้ที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมของเกาะยอ คือ จำปาตะขบุน ละมุด(สวา) และกระท้อน จุดเด่นที่ทำให้สวนสมรมมีความน่าสนใจ คือ เป็นสวนที่ไม่เคยร้างผลผลิต ผลไม้หลายชนิดที่ปลูกรวมกันจะสลับหมุนเวียนกันให้ผลผลิตตลอดทุกฤดูกาล การทำสวนสมรมเกษตรกรต้องมึองค์ความรู้ด้านการเกษตรเกี่ยวกับการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และการหาพันธุ์พืชต่างชนิดมาปลูกในพื้นที่เดียวกันต้องศึกษาเรียนรู้ชนิดพันธุ์ไม้อย่างถ่องแท้ เช่น การออกดอกและติดผล สัดส่วนการให้ปุ๋ย การรดน้ำ การตัดดอกตัดกิ่งและต้องหมั่นดูแลอย่างสม่ำเสมอ ในการทำสวนสมรมเกษตรกรชาวเกาะยอจะใช้พื้นที่ในบริเวณบ้านและบริเวณเชิงเขาเพราะสภาพพื้นที่และลักษณะของดินมีความเหมาะสมรวมถึงง่ายต่อการดูแล ผลผลิตที่ได้จะมีการนำมาวางขายที่หน้าบ้านหรือส่งไปขายที่หน้าร้านตามถนนสายหลักหน้าเกาะ ปัจจุบันสวนสมรมของกลุ่มเกษตรกรชาวเกาะยอถูกยกระดับให้เป็นผลิตภัณฑ์แบบจากภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง รวมถึงการรวมตัวของเกษตรกรที่ทำสวนสมรมภายใต้ชื่อกลุ่มผลไม้เกาะยอ เนื่องจากมีความคิดเห็นตรงกันว่าผลไม้เกาะยอมีอัตลักษณ์โดดเด่นและรวมกลุ่มกันเป็นการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง เกษตรกรที่เข้ามาเป็นสมาชิกจะได้รับการส่งเสริมความรู้ อุปกรณ์และปัจจัยการผลิตอื่นๆ มีหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน ทั้งในและนอกพื้นที่แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาวิธีการทำสวนสมรมอย่างต่อเนื่อง จึงมีการร่วมมือกันกับกลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมทางการเกษตร

ผลไม้ที่มีชื่อเสียงทั้ง 3 ชนิดของเกาะยอมีลักษณะ ดังนี้ (1) จำปาตะขบุน เป็นลูกครึ่งระหว่างจำปาดะกับขบุนซึ่งผลมีรูปร่างคล้ายขบุนแต่รสชาติและเนื้อคล้ายจำปาดะ จำปาตะขบุนเป็นที่นิยมเพราะรสชาติหวานจัด กลิ่นหอม เนื้อแน่น สีสวย ผลใหญ่รูปทรงกระบอก เปลือกบางเมื่อสุกจะนิ่มและปอกง่าย ยวงไม่หลุดจากไส้เมื่อดึงออกจากเปลือกจะติดอยู่เป็นช่อ จำปาตะขบุนนอกจากกินเนื้อผลสดแล้วยังนิยมนำไปทอดเป็นขนม ส่วนเมล็ดนำไปต้มหรือทำแกงพุงปลาได้ จำปาตะขบุนจะให้ผลผลิตตลอดทั้งปีแต่ช่วงที่ออกมามี 2 ช่วง คือ ออกดอกติดผลเดือนกุมภาพันธ์เก็บผลได้เดือน

กรกฎาคม - สิงหาคม และออกดอกติดผลเดือนสิงหาคมเก็บผลได้เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พันธุ์ที่นิยมคือพันธุ์สารและพันธุ์ราหู สามารถขยายพันธุ์ได้ดีด้วยวิธีทาบกิ่ง โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับจำปาตะขูนุ่น คือ การทำโคระ ซึ่งเป็นเครื่องจักรสานที่ใช้สำหรับห่อหุ้มผลจำปาตะขูนุ่นเพื่อป้องกันแมลง เนื่องจากแมลงวันทองเป็นศัตรูพืชที่มีกว้างไขกับผลไม้แล้วทำให้เน่าหรือมีตำหนิ จึงมีการประดิษฐ์โคระขึ้นจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและที่สำคัญการห่อด้วยโคระช่วยให้จำปาตะขูนุ่นมีรูปทรงสวย ผิวเปลือกเป็นลายตารางสีเหลืองสลับเขียวตามลายของโคระเพราะปริมาณการรับแสงต่างกันส่วนที่ถูกโคระปิดทับไว้จะเป็นสีเขียวส่วนที่โดนแดดโดยตรงจะเป็นสีเหลือง ทำให้จำปาตะขูนุ่นเกาะยอเป็นที่สนใจของผู้บริโภค โดยโคระทำจากใบมะพร้าวที่นำมาสานเป็นรูปทรงกระบอก วิธีทำคือนำทางมะพร้าวที่มีใบยาวประมาณ 50 - 60 ซม. มาตัดเป็นท่อนให้มีใบข้างละ 4 ใบ ใช้สองท่อนประกบกันแล้วสานเป็นสายขัดไปเรื่อยๆจนเกือบสุดปลายจึงแยกออกเป็นสองซีกและผูกปม (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2562) (2) ละมุด เป็นผลไม้ชาวเกาะยอปลูกกันมาแต่ช้านาน มีชื่อเสียงด้านรสชาติหวานเข้มและเนื้อแน่นจึงเป็นที่นิยมของผู้บริโภค พันธุ์ที่นิยม คือ พันธุ์ลูกแขกและพันธุ์ลูกใหญ่ ละมุดเป็นไม้ที่ทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ เจริญเติบโตได้ดีในสภาพดินร่วนปนทรายที่ไม้อุ่มน้ำ ไม่ต้องการธาตุอาหารสูงและทนต่อโรคแมลง (3) กระท้อน กระท้อนพันธุ์ปุ๋ยฝ้ายและพันธุ์อีล่าของตำบลเกาะยอมีจุดเด่นที่ผลกลมแบน เปลือกนิ่มผิวสีเหลืองนวลและเหมือนกำมะหยี่ เนื้อแน่นและมีปุ๋ยที่เมล็ดมาก ซึ่งมีความแตกต่างกันที่รสชาติโดยพันธุ์ปุ๋ยฝ้ายเมื่อแก่จัดจะหวานส่วนพันธุ์อีล่าเมื่อแก่จัดจะหวานอมเปรี้ยว กระท้อนให้ผลผลิตปีละครั้งโดยเริ่มออกดอกติดผลเดือนเมษายน ใช้เวลาเติบโต 3-4 เดือน เก็บผลได้เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ช่วงที่ติดผลจะต้องดูแลและห่อผลอย่างดีเพื่อป้องกันแมลงวันทองมาเจาะไขผลกระท้อนซึ่งจะทำให้เน่าเสีย

ภาพที่ 46 แสดงการสานโคระ ลักษณะของโคระและการนำโคระไปใช้งาน

2) การทอผ้า ผ้าทอเกาะยอเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงมากในเรื่องความละเอียดประณีต การทอยกดอกที่มีลวดลายอ่อนนุ่มและสีสนสวยงาม เกาะยอมีการทอผ้ามาช้านาน แต่ไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่ามีขึ้นตั้งแต่เมื่อใด สันนิษฐานว่ากลุ่มคนจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ทอผ้าขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน โดยมีการปลูกฝ้ายและย้อมเส้นใยด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ แล้วทอด้วยกีมือที่มี

โครงสร้างเป็นไม้และใช้ตรนแทนลูกกระสวยผ้าทอจึงเป็นแบบเรียบง่ายไม่มีลวดลาย กระทั่งสมัยธนบุรีตอนปลาย ประมาณ พ.ศ. 2320 เมื่อครั้งที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องการเกณฑ์ช่างทอผ้าจากเมืองสงขลาไปเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้มีช่างทอผ้าชาวเมืองสงขลาลี้ภัยเข้ามาอาศัยที่เกาะยอได้ตั้งรกรากอยู่และสืบทอดอาชีพทอผ้าเรื่อยมา โดยได้สอนทอผ้าแก่ชาวบ้านด้วยเกาะยอจึงมีการทอผ้าแยกดอกด้วยตะกอกเกิดขึ้นและมีการประดิษฐ์ลายทอเป็นลายดอกชนิดต่างๆ เช่น ลายก้านแย่ง ในปี พ.ศ. 2475 พระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินที่สงขลา ชาวเกาะยอชื่อนางกำ ภัทรชนม์ ได้นำผ้าทอยกดอกขึ้นทูลเกล้าถวาย เป็นที่พอพระราชหฤทัยจึงได้รับไว้และพระราชทานชื่อให้ว่าลายราชวัตรที่แปลว่ากัจวัตรหรือการกระทำ ในปี พ.ศ.2482 กรมการเมืองสงขลาได้ขอครูชื่อนายยี่สู่นและนายพุดตัน ซึ่งเป็นครูสอนทอผ้าจากเชียงใหม่มาสอนทอผ้าด้วยกี่กระตุกให้กับชาวเกาะยอ เป็นครั้งแรกที่วัดแหลมพ้อ จากนั้นมาชาวเกาะยอจึงเปลี่ยนมาทอผ้าด้วยกี่กระตุกซึ่งมีข้อดีคือทอได้เร็วกว่าเดิม (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2562) ผ้าทอเกาะยอสืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปีจึงมีปรากฏเป็นเพลงกล่อมเด็กเก่าแก่หลายบทที่แสดงถึงค่านิยมและวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวเกาะยอนอกจากนั้นยังมีปริศนาคำทายเกี่ยวกับเครื่องมือทอผ้าด้วย ในปี พ.ศ.2539 มีกลุ่มทอผ้าเกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และในปี พ.ศ.2557 ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิมของกระทรวงวัฒนธรรม ปัจจุบันในเกาะยอมีผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าประมาณ 200 ครัวเรือน ช่างทอผ้าส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษหรือจากสมาชิกในกลุ่มทอผ้าแล้วจากนั้นจะฝึกฝนต่อด้วยตนเอง การทอผ้ามีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนที่ผลิตเพื่อจำหน่าย มีผู้ประกอบการ 3 รูปแบบ คือ 1.ผู้ที่ผลิตด้วยตนเองทุกขั้นตอน 2.กลุ่มทอผ้าที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มและจะจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในนามกลุ่ม 3.แรงงานรับจ้างทอผ้า ผ้าทอเกาะยอเป็นสินค้า OTOP ระดับห้าดาว ที่นอกจากเป็นเครื่องแต่งกายแล้วยังมีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้งานได้หลากหลาย ในตำบลเกาะยอมีกลุ่มผ้าทอ 5 กลุ่ม จากการสำรวจพบว่ามีหลายครัวเรือนที่ยังคงสืบทอดอาชีพทอผ้าเอาไว้โดยจะนิยมตั้งกี่ทอผ้าไว้ที่บริเวณหน้าบ้านและทำการทอผ้าอยู่ที่บ้าน ซึ่งจะมีทั้งที่ทำเป็นอาชีพหลักและทำอาชีพเสริม และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า

ภาพที่ 47 แสดงการทอผ้าในตำบลเกาะยอเกาะยอ

3) การทำประมงพื้นบ้าน สภาพแวดล้อมของทะเลสาบกับชนิดพันธุ์สัตว์น้ำ ส่งผลให้ผู้คนในอดีตคิดค้นและประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำขึ้นเพื่อให้เหมาะกับพื้นที่ นอกจากนี้ ประมงเป็นอาชีพที่มีความผูกพันกับท้องทะเล เกี่ยวกับการสั่งสมประสบการณ์และองค์ความรู้ที่ สัมพันธ์สิ่งแวดล้อมรอบตัวและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติสูง เนื่องจากอิทธิพลของลมฟ้าอากาศและ กระแสน้ำส่งผลให้ท้องทะเลมีความแตกต่างกันแต่ละฤดูกาลและช่วงเวลาต่างๆ ของวัน การทำประมง จึงต้องอาศัยทักษะและการสังเกตจดจำความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การทำประมงพื้นบ้านของ เกษะยอเป็นการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติด้วยวิธีการดั้งเดิม คือ ดักไซนั้ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สื บทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ไซนั้งเป็นเครื่องมือประมงที่จับสัตว์น้ำได้หลายประเภทและจับได้ครั้งละ ค่อนข้างมาก เฉลี่ย 1.5 กิโลกรัม/คืน ส่วนใหญ่เป็นสัตว์น้ำขนาดเล็กจำพวกกุ้ง และสัตว์น้ำอื่นๆ จำพวกปลาและปู ไซนั้งมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ สูง 1.5 - 2 เมตร ยาว 1 ม. กว้าง 0.80 เมตร โครงทำด้วยไม้และล้อมด้วยอวน มีช่องเปิดตลอดความสูงของไซเป็นทางเข้าสำหรับสัตว์น้ำและมีงา แชนกันสัตว์น้ำว่ายย้อนออก ด้านตรงข้ามมีช่องขนาดเล็กเปิดปิดได้ ส่วนล่างของไซเป็นที่เก็บรวบรวม สัตว์น้ำ และมีปีกแสสองข้างกางอยู่เพื่อกันทางของสัตว์น้ำ วิธีการดักไซจะวางไซตอนเย็นที่ความลึก 1 - 2 เมตร จุดตะเกียงที่ส่วนบนของไซเพื่อให้มีแสงสว่างล่อสัตว์น้ำเข้ามาและกู่ไซตอนเช้าตรู่วันถัดไป การดักไซเป็นวิถีชีวิตของชาวเกษะยอเพื่อให้ได้สัตว์น้ำสำหรับนำไปจำหน่ายสู่ตลาด ส่งให้ร้านอาหาร ในเกษะและพ่อค้าคนกลาง ส่วนหนึ่งนำไปบริโภคภายในครอบครัวและนำไปแปรรูปเพื่อถนอมอาหาร ซึ่งการแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อถนอมอาหารเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมงมาตั้งแต่อดีต โดยนำสัตว์น้ำมาผ่านกรรมวิธีต่างๆ เพื่อรักษาคุณค่าของอาหารและเก็บไว้บริโภคได้นานขึ้น เกษะยอมี อาหารทะเลแปรรูปหลัก คือ กะปิ สัตว์น้ำประเภทตากแห้งและหมักดอง ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพ ประมงพื้นบ้านเป็นจำนวนมากและมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ในทะเลสาบรอบเกษะมีไซวางเรียงรายอยู่ ทั่ว ส่วนบริเวณชายฝั่งมีกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมงทั้งการประกอบและซ่อมแซมเรือ กับเครื่องมือประมง รวมถึงมีท่าเรือขนาดเล็กของชาวบ้านกระจายอยู่โดยรอบของเกษะ

ภาพที่ 48 แสดงลักษณะของไซและการกู่ไซ

ที่มา : เออะเอะเที่ยว, (2560)

4) การเลี้ยงกะพงปลาในกระชัง ในอดีตกระชังปลาจัดเป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำประเภทหนึ่ง เมื่อมีการจับปลาตัวเล็กๆ มาได้ก็จะนำไปขังไว้และให้อาหารเพื่อให้ปลาเติบโตขึ้นก่อนแล้วจึงนำไปบริโภค หรือเมื่อมีการจับปลามาได้มากกว่าที่จะบริโภคก็จะขังไว้เพื่อบริโภคในครั้งถัดไป ซึ่งมีการทำกระชังไว้สำหรับขังปลาในทะเลสาบบริเวณที่ใกล้กับบ้าน ปี พ.ศ.2517 ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลา ได้ส่งเสริมการเลี้ยงปลากะพงในกระชังให้กับชาวเกาะยอ มีการนำพันธุ์ปลาให้ชาวบ้านเริ่มเลี้ยงบริเวณหมู่ 8,9 จากภูมิปัญญาการทำกระชังขังปลาแบบท้องถิ่นจึงได้พัฒนาสู่การเลี้ยงปลากะพงในกระชัง ซึ่งประสบความสำเร็จและมีผลกำไรดีเพราะน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นน้ำกร่อยที่มีการไหลเวียนเหมาะกับการเลี้ยงปลากะพง ทำให้มีผู้หันมาทำอาชีพนี้มากขึ้น มีการขยายพื้นที่ไปยังหมู่บ้านอื่น บริเวณรอบเกาะจึงมีกระชังปลาอยู่หนาแน่น ปัจจุบันมีการเลี้ยงกะพงปลาในกระชังเป็นจำนวนมากและมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยกระชังปลาเป็นแบบประจำที่มีลักษณะเป็นกระชังวงสี่เหลี่ยมขนาด $5 \times 5 \times 2.5$ เมตร เรียงต่อกัน กระชังที่อยู่ติดริมฝั่งจะมีทางเดินเป็นสะพานไม้ทอดไปในทะเลสำหรับออกไปให้อาหารปลาหรือจับปลา ส่วนกระชังที่อยู่ห่างจากฝั่งจะใช้เรือสำหรับออกไปให้อาหารปลาหรือจับปลา มีการสร้างขนำไว้สำหรับเผ้ากระชังปลาซึ่งเป็นเรือนไม้รูปแบบเรียบง่ายที่สร้างขึ้นในน้ำ การเลี้ยงปลากะพงจะให้อาหารเป็นเหยื่อสดวันละครั้ง แต่ละรุ่นใช้เวลา 1 - 3 ปี (ขึ้นอยู่กับขนาดของปลาที่ตลาดต้องการ) ปลากะพงของเกาะยอมีคุณภาพ รสชาติดีและเป็นที่ต้องการของตลาดเพราะเป็นปลาที่เลี้ยงในแหล่งน้ำธรรมชาติ และเกาะยอมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับปลากะพง คือ แปรรูปหนังปลากะพงกรอบ

ภาพที่ 49 แสดงลักษณะของกระชังเลี้ยงปลากะพงในตำบลเกาะยอ

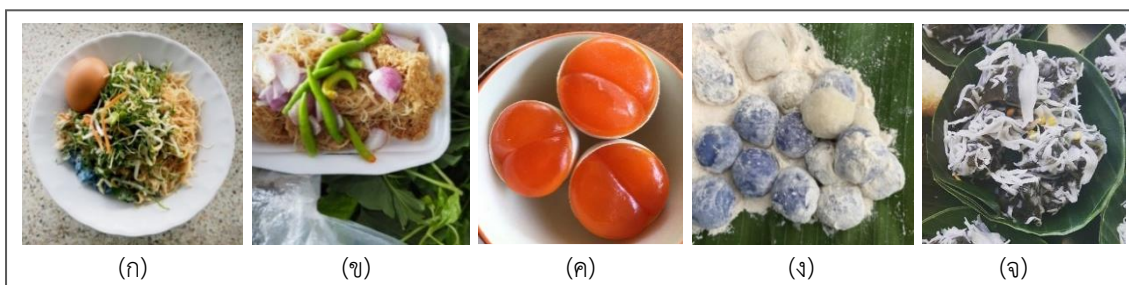
5) อาหารพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้านเกาะยอประกอบขึ้นจากวัตถุดิบซึ่งมีมากและหาได้ง่ายในท้องถิ่นหรือเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหาร โดยมีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ ดังนี้

5.1) ข้าวยาบายอ เป็นอาหารเพื่อสุขภาพที่มีสารอาหารครบถ้วน ส่วนประกอบหลัก คือ ข้าวหุงด้วยน้ำบายอ เครื่องเคียง คือ ข้าวทอด หมี่ผัด มะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น และพริกป่น ผักนานาชนิดหั่นเป็นฝอย และราดด้วยน้ำบูดูหรือน้ำเคย ที่ช่วยให้ทุกอย่างของข้าวยาเข้ากันและช่วยชูรสความอร่อย ร้านข้าวยาเก่าแก่ในเกาะยอมี 3 ร้าน คือ ข้าวยาป่าหนูทางเข้าตลาดหมู่ 3 ข้าวยาป่าลิ้มหน้าโรงเรียนวัดแหลมพ้อหมู่ 3 และข้าวยาป่ากระชับใกล้กับโรงเรียนวัดท้ายอหมู่ 6

5.2) ยำสายหรือยำสาหร่าย เป็นอาหารขึ้นชื่อที่มีมากกว่า 100 ปี โดยใช้วัตถุดิบหลักที่หาได้จากรอบๆ เกาะ คือ สาหร่ายผมนาง ซึ่งก่อนนำมาประกอบอาหารต้องล้างทำความสะอาดและนำไปตากแดดหลายรอบเพื่อให้สาหร่ายมีสีขาวนวลและกรอบ มีวิธีการทำโดยนำสาหร่ายแห้งมาแช่น้ำ น้ำยำเป็นแบบโบราณที่มีส่วนผสมของกะทิ มะขามเปียก เกลือและน้ำตาล โดยใส่ส่วนผสมทั้งหมดตามด้วยสาหร่าย มะพร้าวคั่วและถั่วคั่วคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วโรยหน้าด้วยกุ้งแห้ง ป่น หอมแดงซอยและพริกสด กินคู่กับใบชะพลูโดยห่อเป็นคำๆเหมือนเมี่ยง ยำสาหร่ายมีความกรุบกรอบรสชาติเปรี้ยวอมหวานซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านยอดนิยมและมีคุณค่าทางอาหารสูง ร้านยำสาหร่ายในเกาะยอมี ดังนี้ ที่ตลาดสินค้าพื้นเมือง ที่ทางเข้าตลาดหมู่ 3 ที่บ้านครุฑถ้ำ ที่บ้านนางประนอม

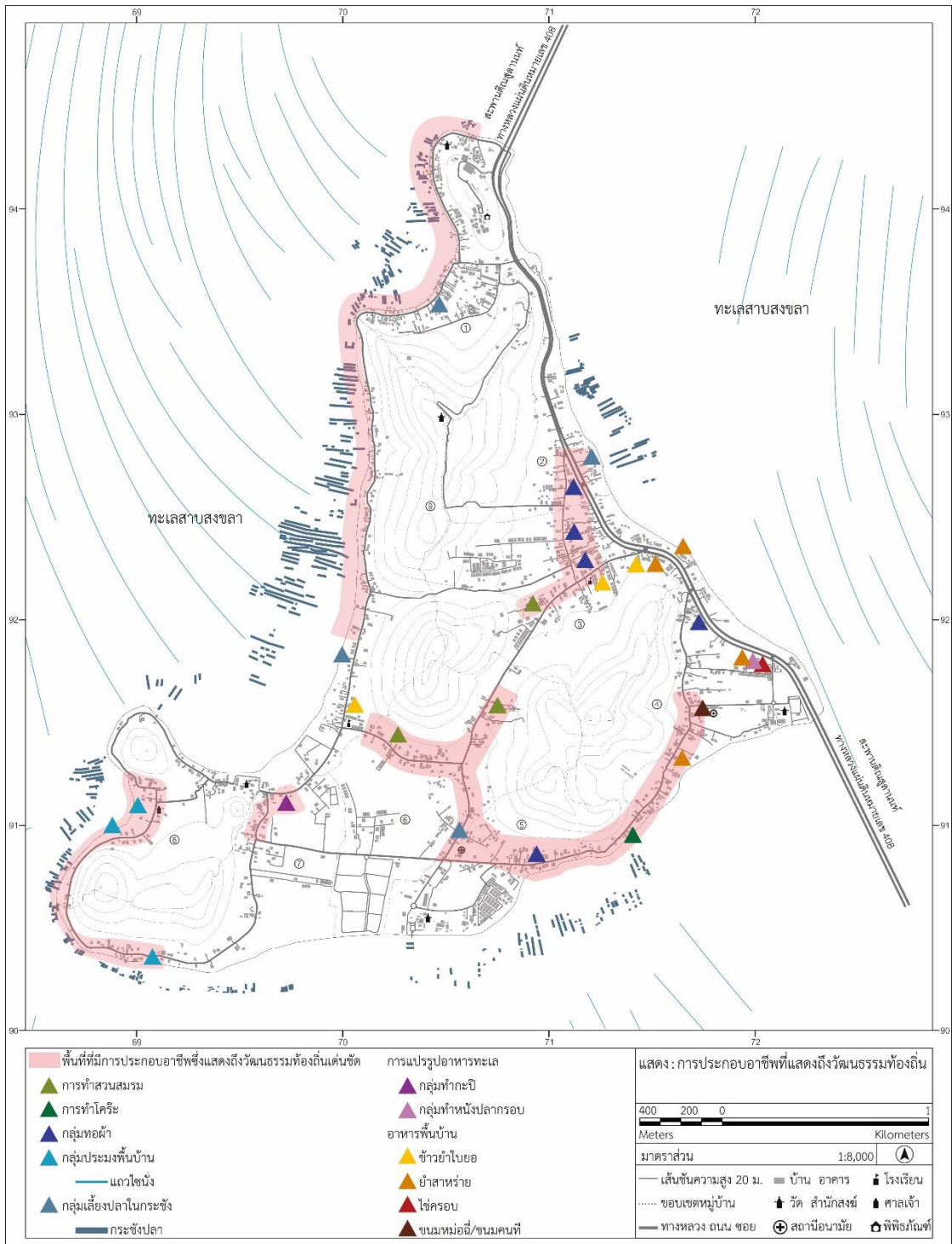
5.3) ไข่ครอบ การทำไข่ครอบในอดีตมีจุดประสงค์เพื่อถนอมอาหาร เนื่องจากชาวประมงใช้ไข่ขาวของไข่เป็ดมาต้มจนสุก (ในอดีตอนทำจากด้ายดิบ) เพื่อความแข็งแรง เมื่อไข่แดงเหลือเป็นจำนวนมากจึงมีกรรมวิธีการแปรรูปไม่ให้น้ำเสีย โดยนำไข่แดง 2 ฟอง ใส่รวมกันในเปลือกไข่ใบเดียวที่ตัดแต่งเปลือกส่วนบนออกให้เหลือประมาณ 3/4 ของฟอง ใส่เกลือเล็กน้อยแล้วนำไปนึ่ง ไข่ครอบมีลักษณะผิวด้านนอกสุกตึง เนื้อในเป็นยางมะตูม รสชาติเค็มอ่อนๆ มันและนุ่มลิ้น ปัจจุบันนอกจากไข่ครอบจะเป็นของขึ้นชื่อแล้วยังมีการนำไปแปรรูปเพื่อต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ของตำบลในรูปแบบของซาลาเปาไข่ครอบซึ่งมีจำหน่ายที่หมู่ 4 ทางเข้าวัดแหลมพ้อ

5.4) ขนมหม้อฉี่และขนมคนที เป็นขนมพื้นบ้านที่มีเฉพาะที่จังหวัดสงขลาโดยขนมหม้อฉี่มีลักษณะคล้ายโมจิของญี่ปุ่นซึ่งมีความเป็นมาว่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหาร ญี่ปุ่นมาตั้งฐานทัพอยู่จังหวัดสงขลา คนญี่ปุ่นจึงสอนให้คนไทยทำขนมโดยประยุกต์ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเท่าที่หาได้มาทำ ตัวขนมทำด้วยแป้งข้าวเหนียวที่นำไปนึ่ง ใส่ขนมประกอบด้วยน้ำตาล ถั่วและงา ส่วนขนมคนทีมีชื่อมาจากใบไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมทะเลซึ่งเป็นพืชสมุนไพรที่มีกลิ่นหอม คือ ใบคนที ตัวขนมทำจากใบคนทีผสมกับแป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวเจ้า น้ำตาล โดยนึ่งสุกแล้วตัดเป็นชิ้นคลุกกับมะพร้าวโรยหน้าด้วยน้ำตาลทรายและงา ร้านขนมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของตำบลเกาะยอ คือ จรรยาขนมไทยพื้นบ้านที่มีการสืบทอดกันมาถึง 3 รุ่น โดยร้านตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ใกล้กับรพ.สต.สวนเรียน

ภาพที่ 50 แสดงอาหารพื้นบ้านของเกาะยอ

(ก) ข้าวยาบายอ (ข) ยำสาหร่าย (ค) ไข่ครอบ (ง) ขนมหม้อฉี่ (จ) ขนมคนที

ภาพที่ 51 แสดงการประกอบอาชีพที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.2.4 ข้อมูลกลุ่มคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกาะยอเป็นเกาะแห่งเดียวในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง พื้นที่เกาะขนาด 15 ตารางกิโลเมตร ล้อมรอบด้วยผืนน้ำที่เป็นน้ำกร่อยซึ่งมีความลึกประมาณ 1.5-2.0 เมตร อยู่ห่างจากแผ่นดินด้านทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร ด้านทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร พื้นที่ชายฝั่งรอบๆ เกาะมีทั้งลักษณะเว้าแหว่งเป็นอ่าวและยื่นออกมาเป็นแหลม พื้นที่บนเกาะเป็นที่ราบสลับกับภูเขา มีบ้านเรือนอยู่บริเวณที่ราบและตามแนวคอคโค้งรอบเกาะ เชิงเขาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม บนภูเขาเป็นป่าไม้

ภาพที่ 52 แสดงสภาพแวดล้อมของเกาะยอ

ที่มา : ระพีพรรณ จำนวน

สภาพภูมิประเทศ เกาะเป็นส่วนของแผ่นดินที่ถูกโอบล้อมด้วยผืนน้ำ ซึ่งเป็นแผ่นดินที่แยกตัวจากแผ่นดินใหญ่ เกาะยอเป็นเกาะเดี่ยวขนาดเล็กที่มีภูมิฐานห้าแบบ คือ พื้นที่ที่เหลื่อมค้ำจากการกัดกร่อน ภูเขา ที่ราบลุ่มน้ำทะเลเคยขึ้นถึง ที่ราบลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึงปัจจุบันและลานตะพักลำน้ำ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558: 1) โดยมีทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นน้ำกร่อยล้อมรอบ สภาพเกาะเป็นที่ราบสลับกับภูเขา ชายฝั่งเป็นแหลมและอ่าวเดิมไม่มีชายหาด ไม่มีแม่น้ำหรือคลองแต่มีแหล่งน้ำจืด ดังนี้

- ชายฝั่ง บริเวณชายฝั่งมีทั้งส่วนที่เป็นป่าชายเลน ที่ราบ ที่ราบลุ่มและไหล่เขาที่มีความลาดชัน ชายฝั่งด้านตะวันออกบริเวณหมู่ 1 มีหาดทรายเป็นหาดเทียมสร้างขึ้นด้วยการถมทราย
- อ่าว เป็นพื้นที่เว้าแหว่งซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของธรรมชาติ รอบเกาะยอมีอ่าว ดังนี้ อ่าวทรายและอ่าวม่วงอยู่บริเวณหมู่ 1 อ่าวบ้านนอกอยู่บริเวณหมู่ 3 อ่าวสวนทุเรียนอยู่บริเวณหมู่ 4 อ่าวหัวหรั่งและอ่าวจากอยู่บริเวณหมู่ 7 อ่าวสวนใหม่อยู่บริเวณหมู่ 9

- ที่ราบ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและเนินเขาจึงมีพื้นที่ราบมีน้อย ที่ราบส่วนใหญ่เป็นที่ราบระหว่างเนินเขาและริมชายฝั่ง โดยมีที่ราบผืนใหญ่บริเวณหมู่ 5,6,7,8 มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มรกร้างมีร่องรอยการทำนาทับพุ่มที่มีน้ำท่วมขัง นอกจากนี้มีที่ราบด้านฝั่งตะวันออกที่บริเวณหมู่ 4 กับบริเวณหมู่ 3, 2 โดยมีที่ราบเล็กๆฝั่งตะวันตกที่บริเวณหมู่ 1 พื้นที่รอบเกาะเป็นที่ราบชายฝั่ง

- ภูเขาและเนินเขา มีความสูงประมาณ 10-151 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีลักษณะเป็นภูเขาหินและเนินเขาดินลูกรัง ตั้งเรียงรายในแนวเหนือ - ใต้ ด้านเหนือสุดของเกาะมีเขาหัวแดงเชื่อมลงมาทางทิศใต้เป็นเขาภูฏีซึ่งเขาที่สูงที่สุดในเกาะยอ เขาภูฏีมีขนาดใหญ่และทอดตัวยาวไปทางทิศใต้เชื่อมต่อกับเขากลางและเขาในบ้าน ทิศใต้สุดเป็นเขาหัวหรั่ง และมีภูเขาขนาดเล็ก 2 แห่งคือ เขาบ่อหินและเขาเพชรหรือเขาวิหารภายในวัดท้ายยอ ภูเขาและเนินเขาเหล่านี้ปกคลุมด้วยป่าไม้ธรรมชาติ พื้นที่เชิงเขาเป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ พื้นที่บางส่วนถูกใช้เพื่อการสร้างบ้านเรือน

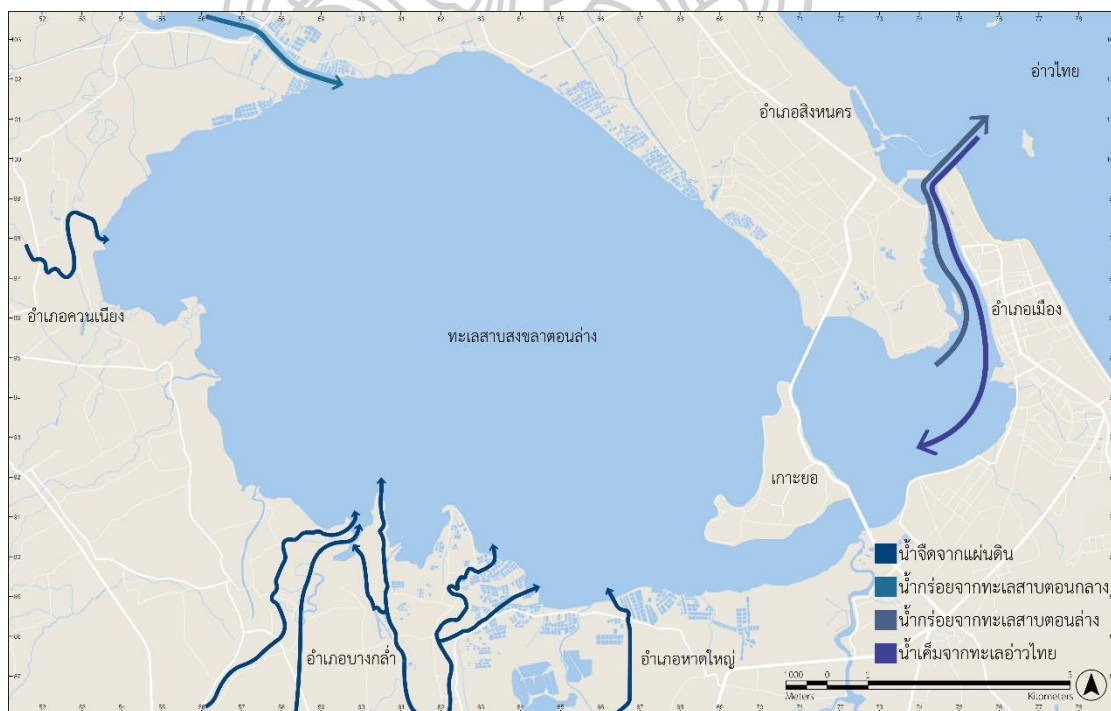
- แหล่งน้ำ เกาะยอมีแหล่งน้ำธรรมชาติน้อย บนเกาะไม่มีแม่น้ำหรือคลองมีเฉพาะทางน้ำเล็กๆ ที่เรียกว่าเตราะ ซึ่ง เป็นน้ำจืดจากใต้ดินมีต้นกำเนิดจากตาน้ำบนภูเขาที่ไหลลงสู่ที่ราบเตราะในเกาะยอ ดังนี้ ที่บ้านอ่าวทรายเป็นทางน้ำที่ไหลลงจากเขาภูฏี ที่บ้านนอกเป็นทางน้ำที่ไหลลงระหว่างช่องเขากลางและเขาในบ้าน ที่บ้านสวนเรียนเป็นทางน้ำที่ไหลลงจากเขาในบ้าน ที่บ้านนาถิ่นเป็นทางน้ำที่ไหลลงจากเขากลาง แต่ปัจจุบันทางน้ำเหล่านี้มีน้ำน้อยมาก นอกจากนี้ใต้ชั้นดินหรือตาน้ำบริเวณที่ราบมีน้ำจืดหลายบริเวณสามารถนำน้ำขึ้นมาใช้โดยการขุดบ่อตื้นและบ่อบาดาล ซึ่งการขุดบ่อเพื่อนำน้ำขึ้นมาใช้มีมาตั้งแต่สมัยชุมชนในอดีตตั้งปรากฏบ่อน้ำโบราณ ในปัจจุบันมีการนำน้ำจืดมาใช้ในลักษณะการประปาหมู่บ้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, 2560: 3-4)

4.2.4.1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) ทรัพยากรน้ำในทะเลสาบ ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นทะเลสาบสามน้ำ ระบบนิเวศสามน้ำมีสภาพเป็นน้ำกร่อยที่เกิดจากการผสมผสานของน้ำจืดและน้ำเค็ม เนื่องจากเกาะยอตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ซึ่งมีลักษณะลุ่มต่ำเป็นแอ่งน้ำที่ถูกล้อมด้วยแผ่นดินฝั่งตะวันออกค่อยๆแคบลงเป็นคอขวดไปจนถึงปากอ่าว ระยะประมาณ 6 กิโลเมตร ซึ่งเป็นบริเวณร่องน้ำลึกที่เชื่อมทะเลสาบสงขลาเข้ากับทะเลอ่าวไทย ส่วนที่เป็นร่องน้ำลึกมีความลึก 12 - 14 เมตร แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความลึกประมาณ 1.5 - 2 เมตร ระดับความลึกของพื้นที่องน้ำและร่องน้ำลึกที่เชื่อมกับทะเลน้ำเค็มทำให้เกิดการถ่ายเทของน้ำ ประกอบกับการที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นแหล่งรองรับน้ำจืดจากแผ่นดินโดยผ่านลุ่มน้ำย่อย 2 สาย คือ ลุ่มน้ำย่อยคลองรัตภูมิและลุ่มน้ำย่อยคลองอู่ตะเภา ทำให้ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นบริเวณที่มีน้ำเค็มผสมกับน้ำจืด ความกร่อยขึ้นอยู่กับปริมาณการรับน้ำจืดจากแผ่นดิน ปริมาณน้ำฝน อิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลงและน้ำทะเลหนุน ในช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำจืดมากส่งผลให้ค่าความเค็มลดลงเนื่องจากน้ำจืดจะเจือจางและดัน

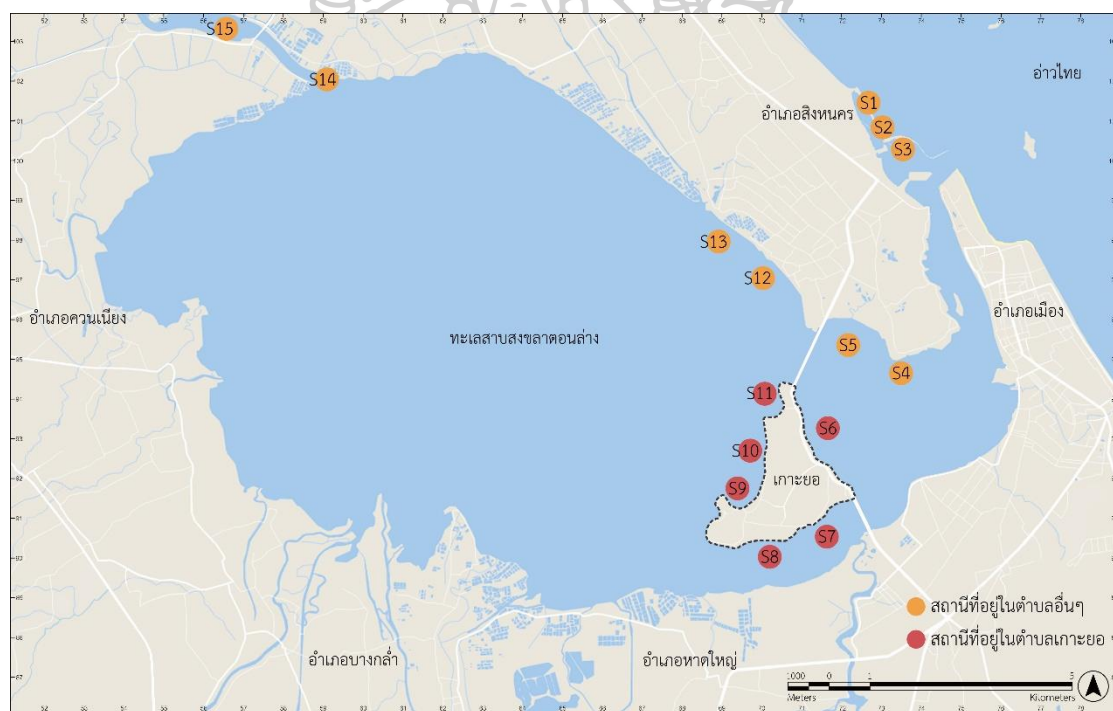
น้ำเค็มออกไป ส่วนในช่วงฤดูแล้งที่มีปริมาณน้ำจืดน้อยส่งผลให้ค่าความเค็มสูงขึ้นเนื่องจากน้ำเค็มก็จะรุกน้ำจืดเข้ามา นอกจากนี้ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีส่วนที่เชื่อมกับทะเลสาบสงขลาตอนกลางบริเวณคลองปากกรอ ทำให้มีการถ่ายเทน้ำระหว่างกันโดยทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นพื้นที่ส่งน้ำเค็มขึ้นไปยังทะเลสาบตอนกลางและตอนบน ในขณะเดียวกันก็รับน้ำจืดและน้ำกร่อยจากทะเลสาบตอนกลาง การที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกันของทะเลสาบสงขลาและทะเลอ่าวไทยนอกจากมีความสำคัญในการถ่ายเทน้ำแล้วยังมีความสำคัญในแง่ของแหล่งที่อยู่อาศัยและการอพยพย้ายถิ่นของสิ่งมีชีวิต ในภาวะที่น้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ โดยปัจจัยสำคัญที่จำกัดการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตที่ คือ การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง คลื่น ความเค็ม อุณหภูมิ ปริมาณออกซิเจน ปริมาณสารอาหาร ความขุ่นของน้ำ การหมุนเวียนของน้ำและสภาพพื้นที่ของน้ำ การที่สิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในสภาวะเช่นนี้ได้จะต้องมีการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะปัจจัยที่ข้างต้นมีผลต่อการหายใจ การหาอาหาร สภาวะการสูญเสียน้ำและขอบเขตการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวอยู่ได้จึงจะมีชีวิตรอดซึ่งการปรับตัวในรูปแบบต่างๆมีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพและชนิดพันธุ์ โดยสิ่งมีชีวิตที่พบมีทั้งพืชและสัตว์ ได้แก่ แพลงก์ตอนพืช แพลงก์ตอนสัตว์ สัตว์หน้าดิน สาหร่าย เช่น สาหร่ายผงนาง สาหร่ายหนามเป็นต้น กลุ่มหอย เช่น หอยนางรม หอยแครง แมลงภู่ หอยตะไกรม กลุ่มกุ้ง เช่น กุ้งก้ามกราม และกลุ่มปลา เช่น ปลาเก๋า ปลากะพง เป็นต้น (พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยา 50 พรรษาสยามบรมราชกุมารี, 2557: 1)

ภาพที่ 53 แสดงทิศทางการไหลของน้ำจืดจากแผ่นดิน น้ำกร่อยจากทะเลสาบตอนกลางและน้ำเค็มจากอ่าวไทย

ส่วนคุณภาพน้ำในปัจจุบันและการใช้ประโยชน์ มีรายละเอียด ดังนี้

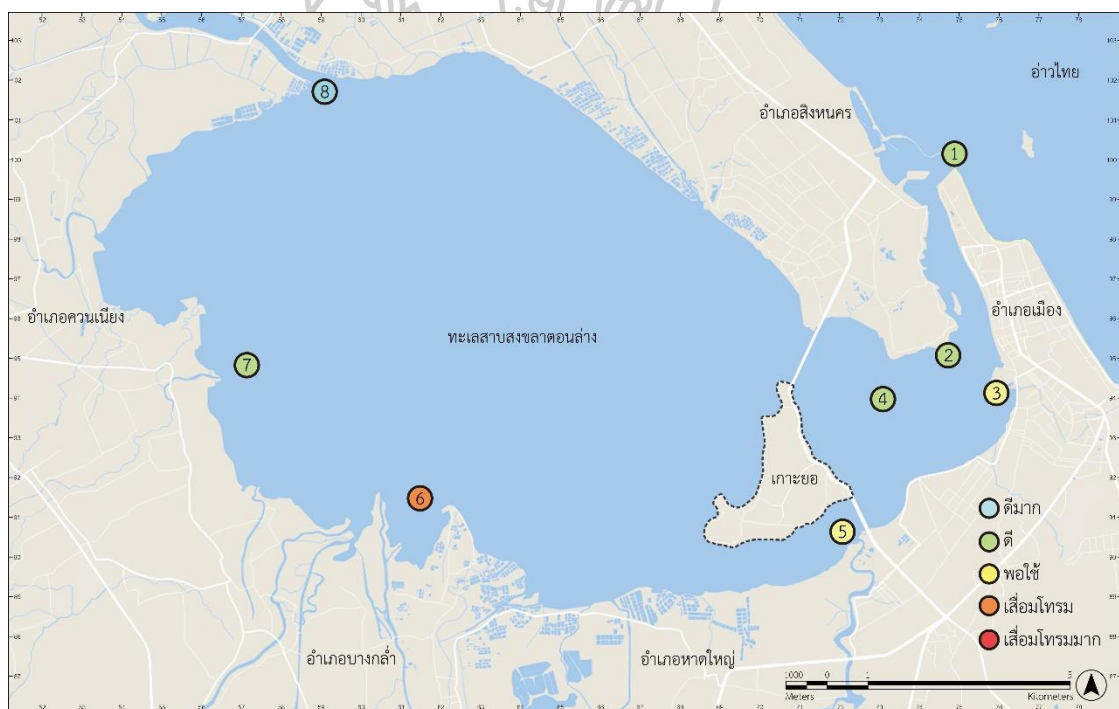
สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลาได้ติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นประจำเพื่อประเมินสถานะคุณภาพน้ำ มีสถานีจำนวน 15 แห่ง ในตำบลเกาะยอมี 6 สถานี (S6,S7,S8,S9,S10,S11) โดยตรวจวัดน้ำตามปัจจัย ดังนี้ 1.คุณภาพน้ำพื้นฐาน ประกอบด้วยความเค็ม ความเป็นกรด-ด่าง และปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ 2.ปริมาณไนโตรเจนที่อยู่ในรูปแอมโมเนียไนไตรท์ 3.ปริมาณบีโอดี (ความสกปรกของน้ำในรูปปริมาณอินทรีย์) ผลการตรวจวัดเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2559 ของสถานีในตำบลเกาะยอ มีดังนี้ 1.ค่าความเค็ม (Sal) เฉลี่ย 33.3 ppt ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) มีค่า 8.12 ค่าออกซิเจนละลาย(DO) 7.1 mg/L 2.ค่าแอมโมเนีย(TAN) โดย เฉลี่ย 0.02 mg/L 3.ค่าบีโอดีมีค่าเฉลี่ย 1.4 mg/L สรุปได้ว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนการใช้ประโยชน์เป็นการใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำประมงและเลี้ยงปลาในกระชัง (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลา, 2559: 1)

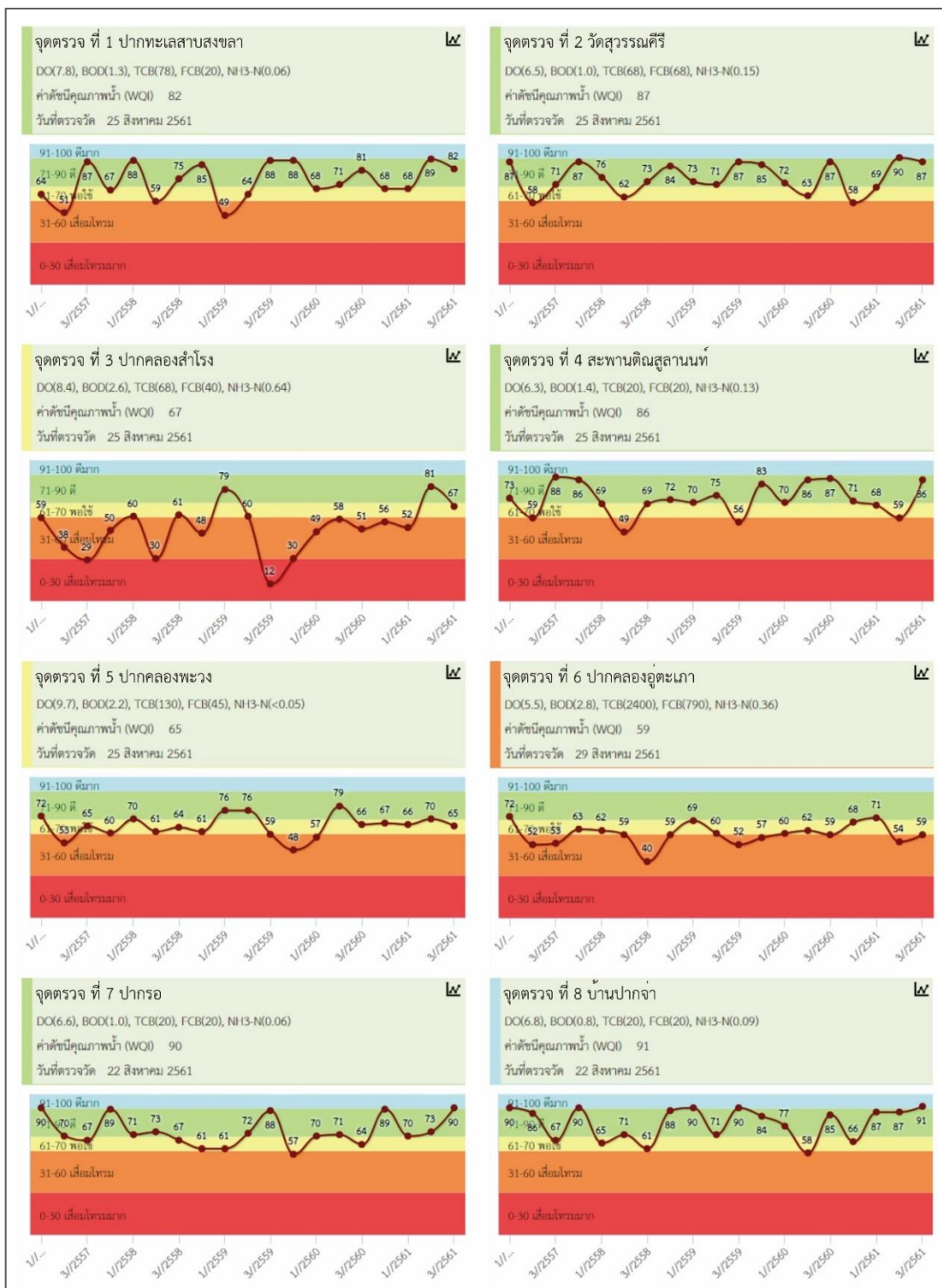
ภาพที่ 54 แสดงสถานีตรวจวัดคุณภาพน้ำของสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เขต 6 สงขลา

ที่มาข้อมูล : ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลา, (2559)

สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษเป็นอีกหน่วยงานที่ทำการตรวจวัดคุณภาพน้ำ ซึ่งมีจุดตรวจวัดคุณภาพน้ำในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง 8 จุด โดยตรวจวัดน้ำตามปัจจัยต่างๆ และมีค่าอธิบายพารามิเตอร์ ดังนี้ 1.DO คือ ปริมาณออกซิเจนละลาย (mg/l) 2.BOD คือ ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (mg/l) 3.TCB คือ ปริมาณแบคทีเรียในรูปโคลิฟอร์มทั้งหมด (MPN/100 ml) 4.FCB คือ ปริมาณแบคทีเรียในรูปฟิโคลโคลิฟอร์ม หน่วยเป็น (MPN/100 ml) 5.NH3-N คือ ปริมาณแอมโมเนีย-ไนโตรเจน (mg/l) และมีเกณฑ์คุณภาพน้ำแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ 1.ดีมาก 91-100 2.ดี 71-90 3.พอใช้ 61-70 4.เสื่อมโทรม 31-60 5.เสื่อมโทรมมาก 0-30 (สำนักจัดการคุณภาพน้ำ, 2561: 1) จากการตรวจวัดครั้งล่าสุดในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2561 ดัชนีคุณภาพน้ำเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดี โดยคุณภาพน้ำอยู่ในช่วงดีและดีมาก 5 จุด พอใช้ 2 จุด และเสื่อมโทรม 1 จุด จุดตรวจที่อยู่ใกล้กับตำบลเกาะยอมี 2 จุด คือ จุดตรวจที่ 4 สะพานติณสูลานนท์มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี และจุดตรวจที่ 5 ปากคลองพะวงมีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ นอกจากนี้มีกราฟแสดงคุณภาพน้ำทำการตรวจวัดปีละ 3 ครั้ง เป็นข้อมูลจากปี พ.ศ.257-2561 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจุดตรวจที่อยู่ใกล้กับตำบลเกาะยอใน 2 จุดนั้น คุณภาพน้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วงเสื่อมโทรม ดี พอใช้

ภาพที่ 55 แสดงสถานีตรวจวัดคุณภาพน้ำของกรมควบคุมมลพิษ
ที่มาข้อมูล : สำนักจัดการคุณภาพน้ำ, (2561)

ภาพที่ 56 แสดงกราฟคุณภาพน้ำข้อมูลจากปี พ.ศ.257-2561

ที่มาข้อมูล : สำนักจัดการคุณภาพน้ำ, (2561)

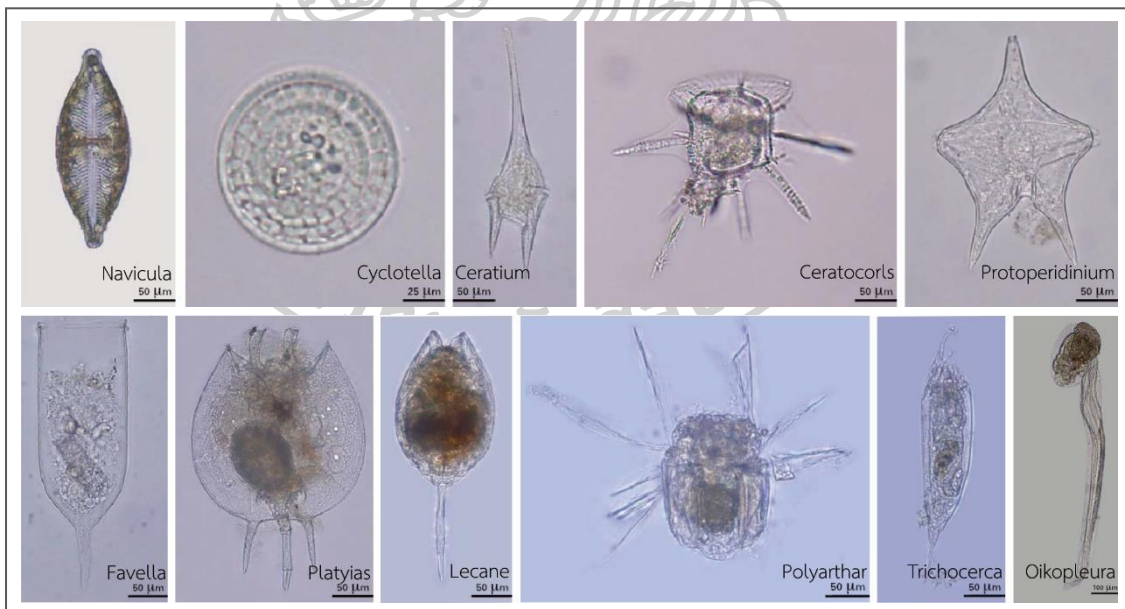
2) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

2.1) กลุ่มแพลงก์ตอน สิ่งมีชีวิตที่มีความสำคัญในห่วงโซ่อาหาร ความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของแพลงก์ตอนเป็นตัวชี้วัดระบบนิเวศแหล่งน้ำ

- แพลงก์ตอนพืช เป็นกลุ่มผู้ผลิตขั้นต้นในแหล่งน้ำ ที่สามารถสร้างอาหารได้เองจากการใช้สารอนินทรีย์ร่วมกับการสังเคราะห์ด้วยแสงจากดวงอาทิตย์ และปล่อยออกมาในรูปสารละลาย อินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตและจะถ่ายเทไปสู่แหล่งน้ำและสัตว์น้ำ ทำให้เกิดการหมุนเวียนธาตุอาหาร แต่นอกจากนี้แพลงก์ตอนที่รวมตัวกันหนาแน่นมากในมวลน้ำทำให้เกิดปรากฏการณ์น้ำเปลี่ยนสี ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางทะเล

- แพลงก์ตอนสัตว์ เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถสังเคราะห์เองได้ มีบทบาทสำคัญในการส่งพลังงานจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคในลำดับสูงขึ้น แพลงก์ตอนสัตว์มีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้อย่างโปรโตซัว ไปจนถึงสัตว์ใหญ่ที่มีหลายเซลล์อย่างแมงกะพรุนและลูกปลา

การกระจายตัวของแพลงก์ตอนขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นบริเวณที่น้ำมีความเค็มมากกว่าส่วนอื่นๆ ของทะเลสาบ กลุ่มแพลงก์ตอนที่พบในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นกลุ่มที่ทนความเค็มได้ในระดับหนึ่ง เช่น กลุ่มไดอะตอม กลุ่มไดโนแฟลเจลเลต โคพีพอด และครัสเตเชีย (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552: 1-2)

ภาพที่ 57 แสดงตัวอย่างแพลงก์ตอนที่พบในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2552)

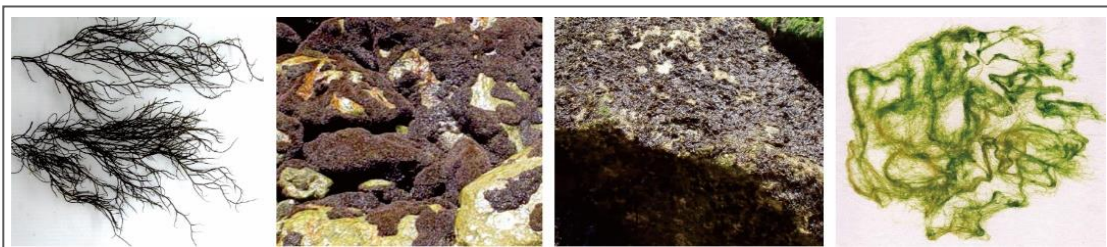
2.2) กลุ่มพืชที่อยู่ใต้น้ำ เป็นไม้ล้มลุกในเขตท้องน้ำ ดังนี้

- หญ้าทะเล เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวที่มีลำต้นใต้ดิน ใบและลำต้นตั้งตรงขึ้นมาจากพื้นดินสามารถเจริญเติบโตได้ในบริเวณพื้นทะเลที่เป็นดินโคลนละเอียดจนถึงทรายหยาบ ในสภาวะน้ำกร่อยที่ระดับความลึกไม่เกิน 30 เมตร และต้องการปริมาณแสงสว่างที่เพียงพอ โดยมีปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต คือ ความเร็วของกระแสน้ำ ปริมาณออกซิเจน และอุณหภูมิของน้ำทะเล หญ้าทะเลจัดเป็นพืชชั้นสูงที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นระบบนิเวศที่สำคัญอย่างหนึ่ง เนื่องจากจากความเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆในท้องทะเล ในระบบนิเวศหญ้าทะเลเป็นผู้ผลิตขั้นต้นที่ให้ผลผลิตสูง เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน แหล่งหลบภัยและแหล่งอาหารที่มีความสมบูรณ์ เพราะโครงสร้างของหญ้าทะเลมีองค์ประกอบที่เหมาะสม บนใบของหญ้าทะเลมีสิ่งมีชีวิตเล็กๆเกาะอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้หญ้าทะเลมีส่วนช่วยป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งและช่วยลดการพังทลายของหน้าดิน (พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยา 50 พรรชชสยามบรมราชกุมารี, 2557: 1) พบแหล่งหญ้าทะเลบริเวณหมู่ที่ 8 บ้านท้ายเสา เป็นแหล่งหญ้าทะเลขนาดเล็กโดยพบหญ้าทะเลครบทั้ง 3 ชนิดจากที่พบในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ หญ้ากูดขี้เหล็ก หญ้ากูดขี้ทะเลและหญ้าเงาแคะ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556: 2-30)

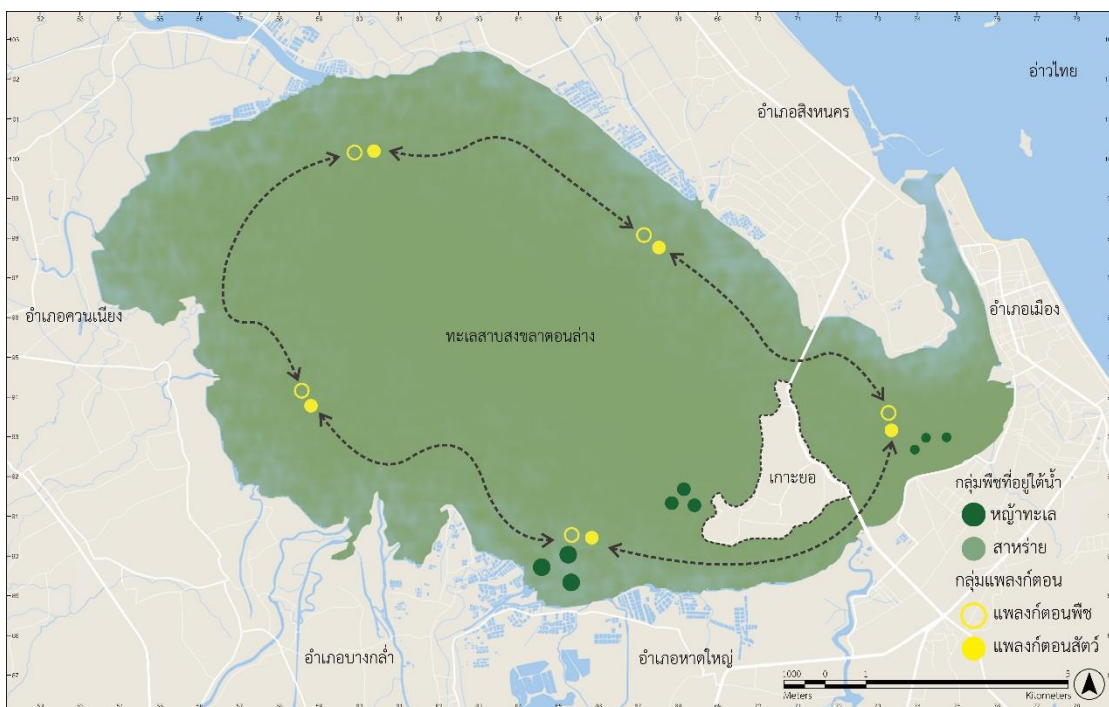

ภาพที่ 58 แสดงหญ้ากูดขี้เหล็ก หญ้ากูดขี้ทะเล และหญ้าเงาแคะ
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

- สาหร่าย ชนิดที่พบมากและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ คือ สาหร่ายผมนาง สาหร่ายวุ้นและจี๋ฉ่าย ชนิดที่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ คือ สาหร่ายไส้ไก่ โดยสาหร่ายมีทั้งที่อยู่ตามโขดหินและที่ท้องน้ำ

ภาพที่ 59 แสดงสาหร่ายผมนาง สาหร่ายวุ้น จี๋ฉ่ายและสาหร่ายไส้ไก่
ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2552)

ภาพที่ 60 แสดงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กลุ่มพีชที่อยู่ใต้น้ำและกลุ่มแพลงก์ตอนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
ที่มาข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

2.3) ทรัพยากรสัตว์น้ำ เป็นสัตว์น้ำที่สามารถปรับตัวอยู่ได้ในสภาวะที่ความเค็มของน้ำมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการหายใจ การสูญเสียน้ำ และการแพร่กระจายพันธุ์ กลุ่มสัตว์น้ำที่พบบริเวณตำบลเกาะยอ ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ กุ้ง กุ้ง ปู หอย หมึกและปลา มีรายละเอียด ดังนี้

- กุ้ง เป็นสัตว์ในกลุ่มเดียวกับกุ้งและปู อาศัยอยู่ตามซอกหินและแนวปะการัง หากินบริเวณพื้นท้องน้ำโดยกินสัตว์ทะเลขนาดเล็กเป็นอาหาร กุ้งที่พบในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นกั้งตึกแตนที่อยู่ในช่วงศ์ Harpiosquillidae แลวงวงศ์ squillidae ซึ่งมี 4 ชนิด ดังนี้ กั้งตึกแตนอกดำ กั้งตึกแตนหางจุด กั้งตึกแตนสามแถบ และกั้งตึกแตนสันแดง

- กุ้ง เป็นกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่ใหญ่ที่สุดในกลุ่มครัสเตเชียน สภาพน้ำสามน้ำของทะเลสาบสงขลาตอนล่างทำให้มีทั้งกุ้งน้ำจืดและกุ้งทะเล ซึ่งมี 18 ชนิด ดังนี้ กุ้งก้ามกราม กุ้งทราย กุ้งดาแฉะ กุ้งตะกาด กุ้งตะกาดหางแดง กุ้งตะกาดขาว กุ้งเหลือง กุ้งขาว กุ้งปล้อง กุ้งรู กุ้งหางแดง กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาลาย กุ้งเปลือกหนา กุ้งหนวดแบน กุ้งกะต้อม กุ้งติดและกุ้งเคย เป็นต้น

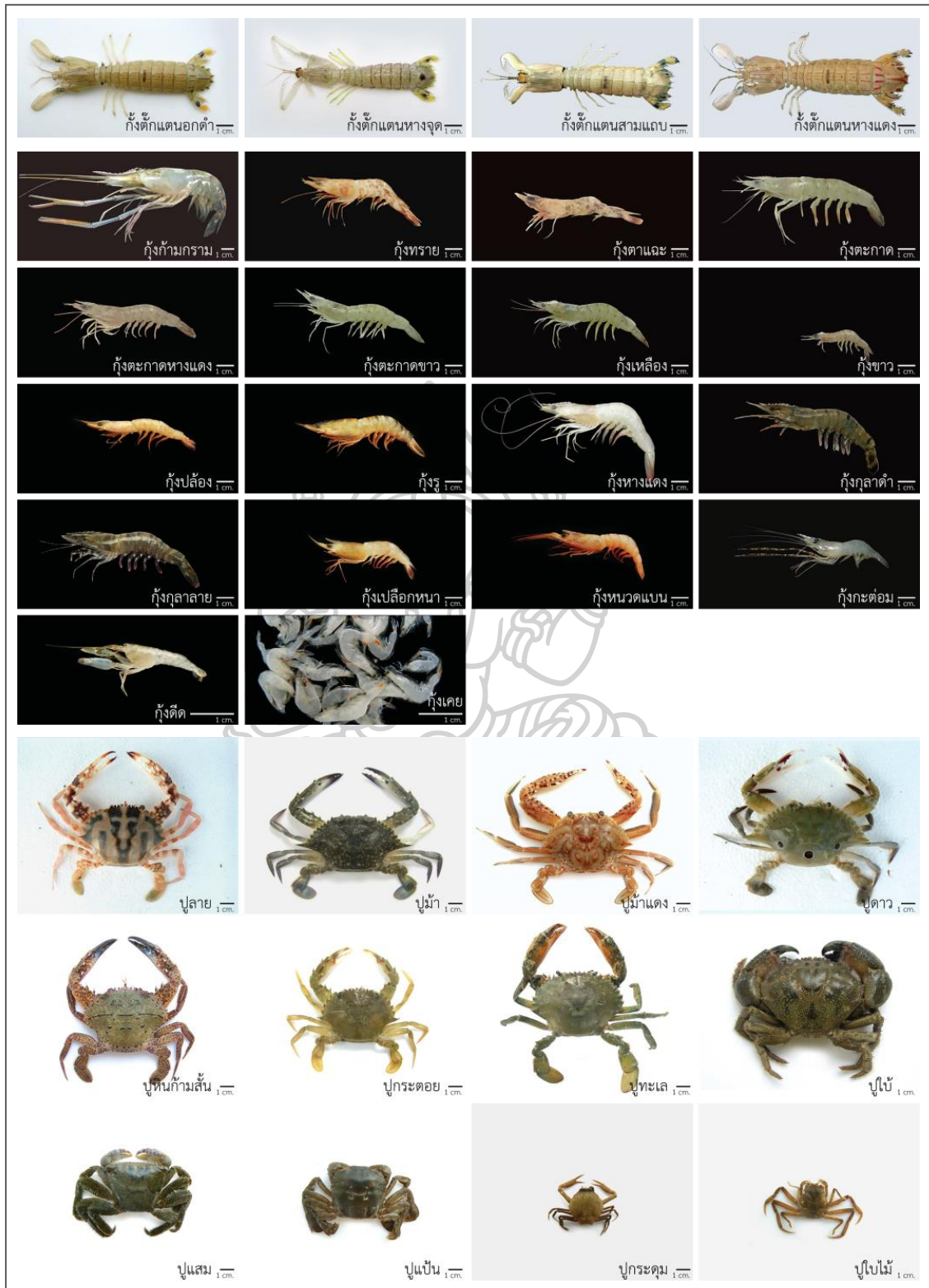
- ปู เป็นสัตว์เลือดเย็นที่ไม่มีกระดูกสันหลัง ปูในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นปูน้ำกร่อยที่อาศัยอยู่ตามแนวโขดหิน ป่าชายเลนและชายฝั่งทะเลที่เป็นโคลน กับปูน้ำเค็มที่อาศัยอยู่ในเขตน้ำตื้นชายฝั่งไปจนถึงที่ที่มีระดับความลึก โดยกลุ่มปูที่พบมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มปูทะเล

(Scyllaserrata) ปูม้า (Portunidae) กลุ่มปูแสม (Grapsidae) และปูก้ามดาบ (Ocypodidae) ซึ่งเป็นกลุ่มปูที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มปูชนิดอื่นๆที่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปูใบ และปูกระดุม ซึ่งพบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีดังนี้ ปูลาย ปูม้า ปูม้าแดง ปูดาว ปูก้าม หินสั้น ปูกระดอม ปูทะเล ปูใบ ปูแสม ปูแป้น ปูกระดุม และปูใบไม้

- หอย สัตว์ในกลุ่มหอยเป็นสิ่งมีชีวิตลำตัวอ่อนนุ่ม ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีจึงสามารถพบได้ในระบบนิเวศที่หลากหลาย ตั้งแต่บนบก ในแหล่งน้ำจืดและในทะเล ตั้งแต่แนวชายฝั่งจนถึงทะเลลึก กลุ่มหอยฝาเดียวที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ หอยทับทิม หอยถั่วเขียว หอยลายม่วง หอยทะนน หอยลายปากเรียบ หอยน้ำพริกหนาม หอยน้ำพริกป่าเลน หอยน้ำพริกสาย หอยเจดีย์ หอยเจดีย์ตุ่มเล็ก หอยมวนพลู หอยจู้บแจ่ง หอยขึ้นก หอยหลักควาย หอยจานรอง หอยตุ๊กแก หอยสังข์ หอยสังข์จุกพราหมณ์ หอยไข่นกกระทา หอยนน หอยหูแมว หอยหูปากเหลือง หอยหูสยามและหอยหูสั้น ส่วนกลุ่มหอยสองฝาที่พบ ได้แก่ หอยแครง หอยครง หอยกะพง หอยแมลงภู่ หอยมุกแกลบ หอยตะไกรธรรมชาติ หอยนางรม หอยตลับ และหอยงาช้าง

- หมึก เป็นสัตว์ในกลุ่มเดียวกับหอย แต่มีระบบประสาทและระบบรับสัมผัสที่มีวิวัฒนาการสูงสุดในกลุ่มสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง มีลำตัวเป็นกล้ามเนื้อรูปถุงห่อหุ้มอวัยวะภายในไว้ หมึกที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ หมึกกระดองหางแหลม หมึกกระดองหางไหม้ หมึกหูช้าง หมึกกล้วย หมึกหอม หมึกสายดำ และหมึกสายขาว

- ปลา การที่ทะเลสาบสงขลามีทางเปิดเชื่อมออกสู่ทะเลอ่าวไทยและติดต่อกับแม่น้ำลำคลองหลายสาย ทำให้เกิดการหมุนเวียนและอพยพย้ายถิ่นฐานของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่ทะเลสาบสงขลา ปลาที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นกลุ่มปลาน้ำกร่อยและปลาน้ำเค็ม ได้แก่ ปลากระเบนหัวแหลม ปลากระเบนตุ๊กตา ปลายอดจาก ปลาไหลงู ปลาตาบ ปลาชีวกวายนกดำ ปลาแซบง ปลากระดหัวโหม่ง ปลาหัวอ่อน ปลาตุ๊กทะเล ปลากระแจะ ปลากระบอกดำ ปลากระบอกขาว ปลากระพงขาว ปลากระพงทอง ปลากระพงชี้ซ่า ปลากระลิ่ง ปลาสิ่กุน ปลาตะไกรธรรมชาติ ปลาหางแข็ง ปลาจะละเม็ดดำ ปลาข้างเหลือง ปลาสำสี ปลาแป้น ปลาดอกหมาก ปลาสร้อยนกเขา ปลาหมูสี ปลาจวด ปลาแพะเหลือง ปลาข้างลาย ปลาชี้ตั้ง ปลาสลิดหิน ปลาสาก ปลาหู ปลาปลิง ปลาอินทรี ปลาหลังเขียว ปลาลิ้นหมา ปลายอดม่วง ปลาแว้ว และปลาปักเปา (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552: 1-4,104-105,110-111,132-133,156,160-162)

ภาพที่ 61 แสดงตัวอย่างสัตว์น้ำที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2552)

ภาพที่ 61 แสดงตัวอย่างสัตว์น้ำที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง (ต่อ)

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2552)

4.2.4.2 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) ป่าชายเลน ระบบนิเวศป่าชายเลน (mangrove forest) เป็นระบบนิเวศในแนวเชื่อมต่อระหว่างแผ่นดินกับทะเล ประกอบด้วยสังคมพืชและสัตว์หลายชนิดที่ดำรงชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลนและมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ ป่าชายเลนเป็นเอกลักษณ์ของชายฝั่งน้ำกร่อยมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างซับซ้อนทั้งในแง่การหมุนเวียนของธาตุอาหารและการถ่ายทอดพลังงานเป็นวัฏจักร พืชเติบโตขึ้นจากการสังเคราะห์ด้วยแสงโดยมีส่วนของใบไม้และเศษกิ่งไม้ที่ร่วงหล่นทับถมในน้ำและดิน ซึ่งจะถูกล่อยสลายโดยรา แบคทีเรียและโปรโตซัวชนิดต่างๆ กลายเป็นอินทรีย์วัตถุและกลายเป็นแร่ธาตุกลับคืนสู่ระบบนิเวศ บางส่วนถูกบริโภคโดยกลุ่มกินอินทรีย์สาร เช่น แพลงก์ตอนพืช ซึ่งจะกลายเป็นแหล่งอาหารโปรตีนอันอุดมสมบูรณ์ให้แก่แพลงก์ตอนสัตว์และสัตว์น้ำเล็กๆ ซึ่งจะถูกรับไปอีกเป็นอาหารของสัตว์น้ำที่ขนาดใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ ตามลำดับหรือบางส่วนก็จะตายและถูกล่อยสลายกลับเป็นธาตุอาหารสะสมอยู่ในป่า ธาตุอาหารและอินทรีย์สารบางส่วนถูกพัดพาออกไปสู่ท้องน้ำสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ท้องทะเลภายนอก ป่าชายเลนจึงเป็นระบบนิเวศที่มีความเฉพาะตัวและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชายฝั่งทะเลและเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561: 4) เนื่องจากมีระบบน้ำเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชในดินมีความเค็มและธาตุอาหารรวมทั้งมีสัตว์อาศัยอยู่ จึงเป็นแหล่งเพาะและขยายพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญรวมถึง เป็นแหล่งอนุบาลและที่หลบภัยของสัตว์วัยอ่อนและเป็นตัวบ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่พบในป่าชายเลนเป็นพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบซึ่งมีลักษณะทางสรีรวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน ป่าชายเลนในเกาะย่อยกระจายอยู่หลายแห่งรอบเกาะแต่พบมากและเป็นบริเวณหนาแน่นที่ชายฝั่งหมู่ 7,8,9 ที่บริเวณขอบของแผ่นดินและที่ลุ่มชายฝั่งส่วนที่เป็นดินเลน มีลักษณะเป็นป่าชายเลนชานน้ำที่มีน้ำขังหรือน้ำท่วมถึงตลอดเวลา ลักษณะดินเป็นดินโคลนสีดำนี้อาจมีร่องรอยการทับถมของซากพืชซากสัตว์และการอาศัยของสัตว์ เป็นป่าเต็งยางซึ่งมีพรรณไม้ชนิดเด่นที่พบได้แก่ โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ จากและลำพู มีพรรณไม้ชนิดอื่นๆ ได้แก่ ลำแพน ฝาดดอกขาว โปรง แสม ตะบูน ถั่วขาว โปทะเล ตาตุ่ม พังกาหัวสุม เป็งทะเล ขลุ้และเหงือกปลาหมอ

ภาพที่ 62 แสดงป่าชายเลนของเกาะยอ

2) ป่าพรุ ระบบนิเวศป่าพรุ (peat swamp forest) เป็นสังคมพืชของป่าไม้ไม่ผลัดใบในที่ลุ่มที่มีน้ำจืดท่วมขังเป็นเวลานาน พบในพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล เกิดขึ้นจากพื้นน้ำบางส่วนถูกปิดกั้นโดยสันทรายชายทะเลทำให้กลายเป็นแอ่งน้ำ เมื่อมีการกักเก็บน้ำฝนจึงแปรสภาพเป็นแอ่งจืดและมีพันธุ์ไม้พวกหญ้า กกและพืชล้มลุกขึ้นปกคลุมตามขอบ เมื่อพืชเหล่านั้นตายลงเศษซากและอินทรีย์วัตถุมีการทับถมกันจนทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน พืชพรรณจึงสามารถยึดพื้นที่เพื่อการเจริญเติบโตได้เพิ่มขึ้นและจะมีไม้พุ่ม ไม้ยืนต้นเกิดขึ้นตามมาจนกลายเป็นสังคมป่าพรุในที่สุด โดยสภาพดินพรุที่มีการทับถมของซากพืชซากสัตว์สะสมกันเป็นชั้นหนาเรียกว่าดินอินทรีย์วัตถุ (organic soils) ซึ่งมีกระบวนการสะสมของอินทรีย์วัตถุมากและมีกระบวนการย่อยสลายอินทรีย์ต่ำ ทำให้ดินมีลักษณะอ่อนยวบและอุ้มน้ำสูง ชั้นดินอินทรีย์วัตถุนี้มีความหนาประมาณ 0.5-5 เมตร ถัดจากชั้นดินอินทรีย์วัตถุลงไปเป็นชั้นดินเลนที่มีธาตุอาหารน้อยและมีแร่ไฟโรต์สะสมอยู่ เมื่อทำปฏิกิริยากับออกซิเจนแล้วจะปล่อยกรดกำมะถันออกมาทำให้ดินเป็นกรดจัด สภาพของป่าพรุเป็นพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมขังติดต่อกันเป็นเวลานานหรือตลอดทั้งปี โดยน้ำในพรุเกิดจากการรองรับน้ำฝนไว้ ไม่มีการระบายน้ำตามธรรมชาติและไม่มีแม่น้ำลำคลองติดต่อกับป่าพรุโดยตรง น้ำในป่าพรุจึงมีการไหลเวียนค่อนข้างต่ำกระแสน้ำไหลอย่างช้าๆ การมีอินทรีย์วัตถุแช่ขังอยู่ในน้ำเป็นเวลานานประกอบกับดินชั้นล่างที่เป็นกรดมีการแทรกซึมขึ้นมาสู่ดินชั้นบนส่งผลให้น้ำและดินมีสภาพเป็นกรด ลักษณะของน้ำในป่าพรุเป็นสีน้ำตาลแดงคล้ายน้ำชา การมีระบบน้ำไหลเวียนทำให้มีปริมาณอากาศที่เพียงพอ น้ำจึงไม่เน่าเสียและสิ่งมีชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ สัตว์ที่อาศัยอยู่เป็นสัตว์จำพวกปลา เช่น ปลาตุ๊ก ปลาช่อน ปลาชะโด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ เขียด เต่าและสัตว์ปีกจำพวกนกต่างๆ ด้วยลักษณะของพื้นที่ในป่าพรุพันธุ์ไม้จึงมีการพัฒนาระบบรากชนิดพิเศษเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทำให้พืชในป่าพรุมีรากที่เป็นเอกลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น มีรากแก้วค่อนข้างสั้น มีพู่พอนแผ่กว้างเพื่อรับน้ำหนัก และส่วนใหญ่มีรากค้ำยัน ไม้บางชนิดมีรากหายใจที่โผล่พ้นระดับผิวดินขึ้น มาในลักษณะที่ต่างกันเพื่อระบายอากาศ ป่าพรุดั้งเดิมมีลักษณะเป็นป่าดิบที่เขียวชอุ่มตลอดทั้งปี มีพืชพรรณที่หลากหลายทั้งพืชคลุมดิน ไม้พุ่มและไม้ยืนต้น โดยมีพืชสำคัญ คือ สะเดี้ยว มะฮัง หลาวชะโอนสาคุ หมากแดง กะพ้อแดง หลุมพี หวายน้ำ เตยหนูและเฟิร์นต่างๆ ประโยชน์ของป่าพรุ คือ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติ ช่วยรองรับน้ำลดความรุนแรงของอุทกภัย เป็นแหล่งกักเก็บตะกอนดินและธาตุอาหาร ช่วยดูดซับสารพิษจากน้ำและอากาศ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์หลากหลายชนิด ในขณะเดียวกันป่าพรุเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเปราะบางเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของชั้นดินและภาวะน้ำแช่ขังจะทำให้สมดุลของป่าพรุเสียไป น้ำและดินเป็นกรดอย่างรุนแรง ในช่วงที่แห้งแล้งมากสามารถเกิดไฟป่าขึ้นได้ โดยป่าพรุที่ถูกรบกวนให้มีการเปลี่ยนแปลง เรียกว่าป่าพรุเปลี่ยนสภาพจะมีลักษณะเป็นพรุเสม็ด โดยมีต้นเสม็ดเป็นไม้เด่นขึ้นอยู่เป็นกลุ่มและมีพืชจำพวกหญ้า เช่น กระจุ๊ดและย่านลิเภาขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551: 101-113) ป่าพรุในตำบลเกาะยอบริเวณที่ราบลุ่มหมู่

5,6,7 และ 4 มีลักษณะแบบป่าพรุเปลี่ยนสภาพหรือพรุเสม็ด ที่ป่าพรุดั้งเดิมถูกทำลายไปแล้วเกิดกระบวนการทดแทน สังคมพืชของพรุที่เกิดขึ้นภายหลังได้ขยายตัวเป็นพื้นที่ป่ามีพันธุ์ไม้ เช่น เสม็ด กก กระจูด ลำเท็งและปรงทะเล มีลำพู โปทะเล และเหงือกปลาหมอขึ้นปะปนอยู่

ภาพที่ 63 แสดงป่าพรุของเกาะยอ

3) ทรัพยากรป่าไม้และพรรณพืช จากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาโดยไม่มีแม่น้ำและชายฝั่งเป็นทะเล ประกอบกับลักษณะดินที่มีความแตกต่างโดยในบริเวณที่ราบมีลักษณะดินเป็นกรด บริเวณที่ราบน้ำทะเลท่วมถึงมีลักษณะเป็นดินเค็มชายทะเล บริเวณที่เนินระหว่างเขามีลักษณะดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายและบริเวณเนินเขาเป็นพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อน ดินและความแตกต่างของพื้นที่ทำให้มีพันธุ์ไม้ในเกาะยอมีหลายลักษณะ จำแนกเป็นบริเวณและลักษณะป่าไม้ ได้ดังนี้

- พื้นที่บริเวณเนินเขาและภูเขา พบลักษณะป่าที่ลาดเชิงเขา โดยมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามธรรมชาติ มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่มีความสูง 15 - 20 เมตร ไม้ยืนต้นขนาดกลางที่มีความสูง 5 - 10 เมตรรวมถึงไม้พุ่มกลาง ไม้พุ่มเล็กและไม้เถาวัลเลื้อย พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น จิก ยอ เลียบ มะเดื่อ แซะ พิกุล กฤษณา ยาง สะเดา สะตอ เนียง มะกอกป่า กำขำ ชะมวง เข็มป่า โคลงเคลง นมแมว พรำ กะพ้อ หลุมพี เป็นต้น ป่าไม้มีสภาพสมบูรณ์มีต้นไม้ปกคลุมพื้นที่หนาแน่น

- พื้นที่บริเวณที่รกร้างพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น โตนด เม่า ขี้เหล็ก กระจับถั่วณรงค์ โทะ โคลงเคลง

- พื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงหรือน้ำขัง มีลักษณะเป็นพรุ พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น กก กระจูด ลำเท็ง ปรงทะเล เหงือกปลาหมอ โปทะเล ลำพู เสม็ด

- พื้นที่บริเวณลาดเชิงเขา พบพันธุ์ไม้พื้นเมือง เช่น ยอ จำปาตะขบ กระท้อน ละมุด ชะพลู

4) ทรัพยากรน้ำ มีน้ำจืดใต้ดินที่นำขึ้นมาใช้โดยการขุดบ่อบาดาล คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยใช้น้ำบาดาลสำหรับการประปาซึ่งมีจำนวน 11 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอเป็นผู้จัดการดูแลการใช้ประโยชน์และการตรวจสอบคุณภาพโดยนำตัวอย่างน้ำประปาไปตรวจสอบที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำปี พ.ศ. 2560 พบว่าน้ำมีลักษณะใส ค่า pH อยู่ที่ 7.03 จากค่ามาตรฐาน 7 - 8.5 ไม่มีสารพิษเจือปนและผ่านเกณฑ์มาตรฐาน สามารถใช้เพื่ออุปโภคบริโภคได้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2560: 1-3) แต่ปริมาณน้ำจืดมีค่อนข้างน้อยบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงใช้น้ำประปาควบคู่กับน้ำบาดาลจากบ่อน้ำที่ขุดเอง

5) ทรัพยากรสัตว์ป่า บนเกาะมีเพียงสัตว์เล็กๆจำพวกสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก แมลงและนกต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ

- สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เป็นสัตว์ที่สามารถดำรงชีพได้ทั้งในน้ำ ชายฝั่งและบนบก สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ คางคก อึ่งอ่าง กบ เขียดและปาด

- แมลงน้ำ เป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่อาหารของสัตว์น้ำวัยอ่อน ช่วยส่งเสริมความสมบูรณ์ด้านอาหารให้กับแหล่งน้ำและมีความสำคัญในการประเมินคุณภาพเบื้องต้นได้ กลุ่มแมลงน้ำ ได้แก่ มวนจิ้งจกน้ำและแมลงปอ โดยแมลงปอที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ แมลงปอเข็มเล็ก แมลงปอเข็มแคระ แมลงปอกันปอง แมลงปอบ้านป่อ แมลงปอบ้านปลายปึกดำและแมลงปอบ้านไร่ ปึกทอง (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552: 30-31)

- นก เป็นสัตว์ที่ช่วยให้ระบบนิเวศดำเนินไปอย่างสมดุล ชนิดพันธุ์ของนกเป็นตัวบ่งชี้สภาพแวดล้อม นกที่พบบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ได้แก่ นกยาง นกยางโทน เป็ดคับแค เขียว นกหนูแดง นกกวก นกอีล่า นกอีโคง นกพริก นกแต้แต้ว นกเด้าดิน นกแอ่นทุ่ง นกเปล้า นกพิราบ นกเขาใหญ่ นกเขาชวา นกบั้งรอก นกกระเต็น นกจาบ นกตะขาบ นกจับแมลง นกเอี้ยง นกปรอด นกแขวงแขวงหางปลาและนกสีชมพูสวน (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552: 34-350-31)

ภาพที่ 64 แสดงตัวอย่างนกที่พบในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, (2552)

6) ทรัพยากรดิน บริเวณพื้นที่ท้องทะเลสาบสงขลามีลักษณะดินเป็นดินโคลน โดยเป็นตะกอนดินโคลนทะเลที่มาจากการสะสมของโคลนตะกอนทะเลเดิม ซึ่งเป็นตะกอนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิฐานของพื้นที่ และจากตะกอนใหม่ซึ่งเป็นตะกอนบกที่มาจากการพัดพาตะกอนต่างๆจากแผ่นดินลงสู่ทะเลสาบโดยแม่น้ำ ส่วนบริเวณที่เป็นแผ่นดินในเกาะยอ กองสำรวจดินกรมพัฒนาที่ดินได้จำแนกดินไว้ 4 ชุดดังนี้

6.1) กลุ่มชุดดินที่ 14 เป็นกลุ่มดินในพื้นที่ลุ่ม พบสองบริเวณ คือ ที่ราบหมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 9 และอีกแห่งที่หมู่ 4 โดยเป็นกลุ่ม ชุดดินที่เกิดจากวัสดุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนผสมของตะกอนลำน้ำและตะกอนน้ำทะเลแล้วพัฒนาในสภาพน้ำกร่อย ซึ่งพบในบริเวณที่ลุ่มต่ำชายฝั่งทะเลหรือบริเวณพื้นที่พรุมีน้ำแช่ชงนานในรอบปี หน้าดิน เป็นกรดจัดส่วนดินชั้นล่างมีปฏิริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นด่าง เป็นดินลึกมีการระบายน้ำเร็ว มีเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวหรือดินร่วนละเอียด ดินบนมีสีน้ำตาลหรือสีเทาปนดำซึ่งมีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง

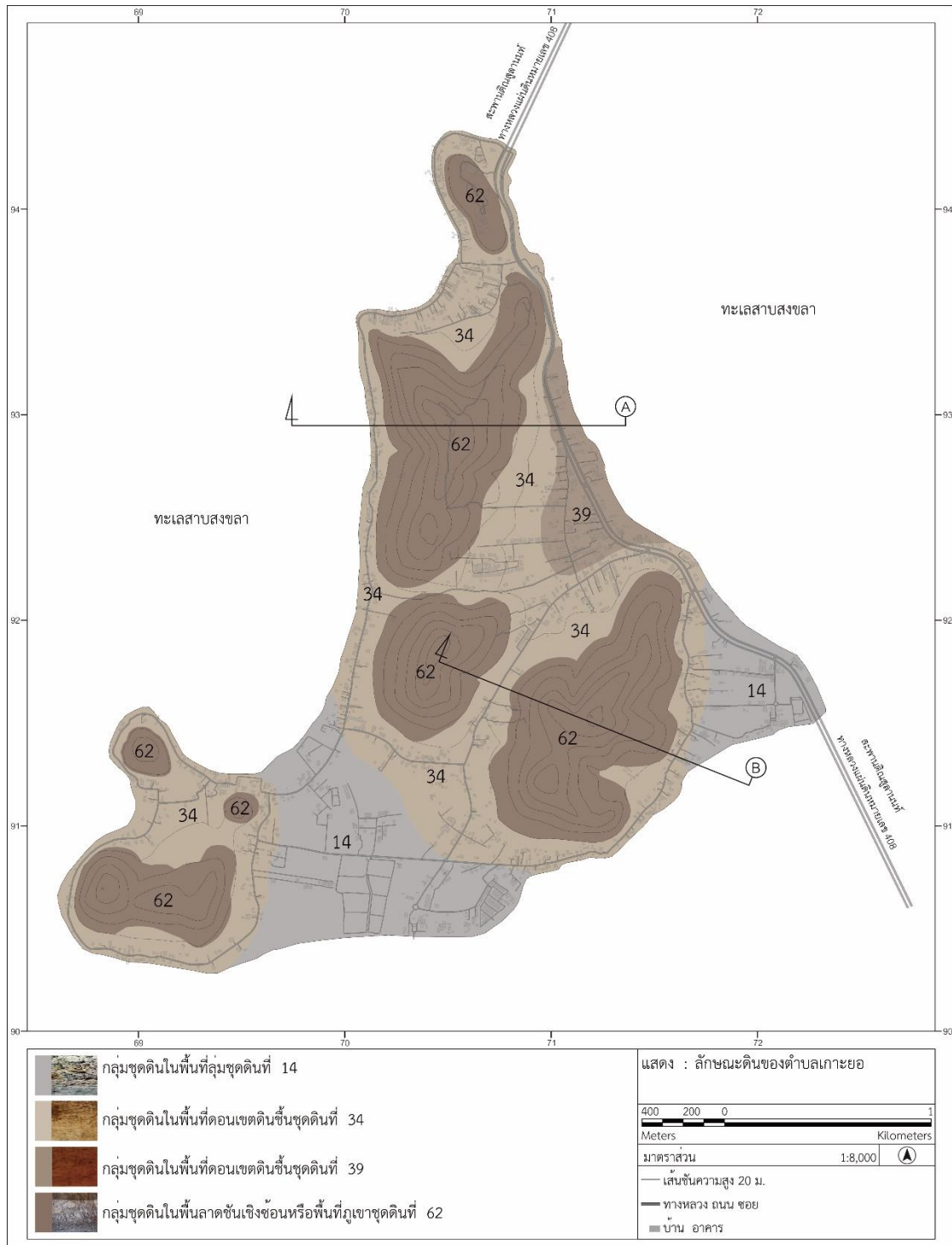
6.2) กลุ่มชุดดินที่ 34 เป็นกลุ่มดินในพื้นที่เขตดอน ในเกาะยอบพ กลุ่มดินชุดนี้เป็นส่วนใหญ่ที่บริเวณที่ราบและที่ราบเชิงเขา โดยเป็นกลุ่มชุดดินชั้นที่พบในเขตฝนตกชุก เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำน้ำหรือจากการสลายตัวผุพังอยู่กับที่ หรือจากการสลายตัว แล้วถูกเคลื่อนย้ายมาทับถมของวัสดุเนื้อหยาบที่มาจากพวกหินอัคนีหรือหินตะกอน ซึ่งพบในบริเวณพื้นที่ตอนที่มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงเป็นเนินเขา เป็นดินลึกมาก มีการระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง เนื้อดินเป็นดินร่วนละเอียดที่มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายสีดินเป็นสีน้ำตาล เหลืองหรือแดง มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาเป็นกรดจัด

6.3) กลุ่มชุดดินที่ 39 เป็นกลุ่มดินในพื้นที่เขตดอน พบบริเวณหมู่ 2 และหมู่ 3 โดยเป็นกลุ่มชุดดินชั้นที่พบในเขตฝนตกชุก ลักษณะดินร่วนหยาบลึกถึงลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำน้ำหรือวัตถุต้นกำเนิดดินเนื้อหยาบ การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ในพื้นที่ที่มีความลาดชัน ดินง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลาย ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัด

6.4) กลุ่มชุดดินที่ 62 เป็นกลุ่มชุดดินบนพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนหรือพื้นที่ภูเขา ในเกาะยอบพกลุ่มดินชุดนี้มากในบริเวณเนินเขาและภูเขา โดยเป็นกลุ่มชุดดินในพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ เป็นชั้นหินพื้นหรือเศษหินที่กระจายอยู่บริเวณหน้าดิน โดยยังไม่มีมีการสำรวจและจำแนกดิน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ที่มีความลาดชันสูงยากต่อการจัดการดูแลรักษา มีความเสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดิน ควรปล่อยให้ เป็นป่าตามธรรมชาติที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและแหล่งต้นน้ำลำธาร (กรมพัฒนาที่ดิน, 2561)

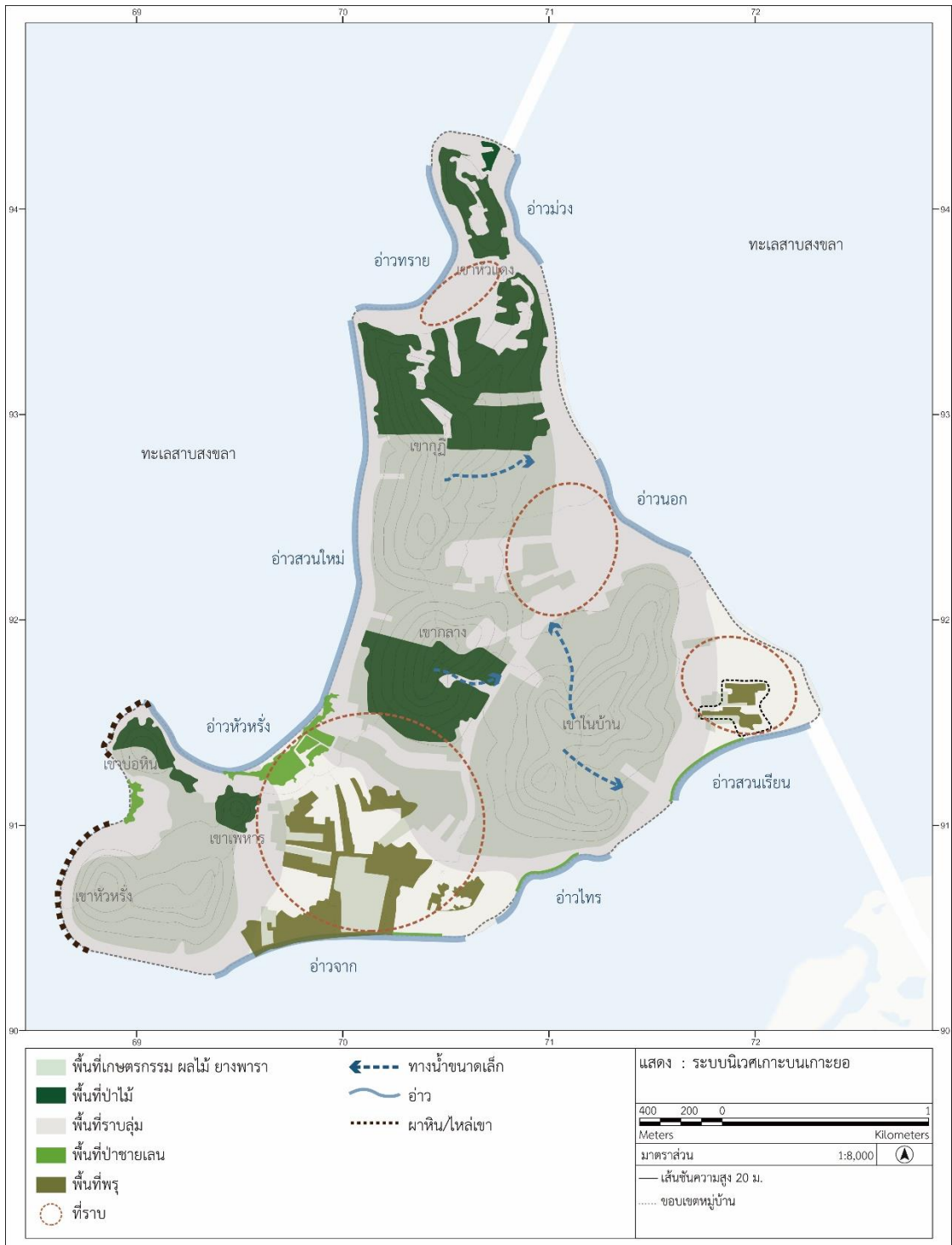
ภาพที่ 65 แสดงลักษณะดินตำบลเกาะยอ

ภาพที่ 66 แสดงลักษณะดินตำบลเกาะยอ

ที่มาข้อมูล : กรมพัฒนาที่ดิน, (2561)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถแสดงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะยอได้ ดังนี้

ภาพที่ 67 แสดงระบบนิเวศเกาะยอ

4.3 การศึกษาการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

การศึกษาในส่วนของการท่องเที่ยวจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว

หลังจากมีการสร้างสะพานเชื่อมเกาะยอกับแผ่นดินใหญ่ พร้อมกับตัดถนนผ่านหน้าเกาะซึ่งเป็นถนนสายเลียบตัวเมืองสงขลาที่มีการสัญจรหนาแน่น ก็นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ เศรษฐกิจและสังคม ที่บริเวณถนนหน้าเกาะเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจหนาแน่นและมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นตามมากระทั่งเกาะยอกลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว

4.3.1.1 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอในปัจจุบัน

จากวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลเร่งดำเนินการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาโดยใช้มาตรการที่มุ่งให้เกิดรายได้เข้าสู่ประเทศ รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้หลักและเป็นหนทางสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 ได้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดยผลักดันไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำนโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลมาเป็นกรอบการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกำหนดให้ปี พ.ศ. 2541 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็ว ต่อมาได้ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อกระจายรายได้และลดปัญหาที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สำหรับกลุ่มเกษตรกรในชนบท คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2543 ให้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายใต้มาตรการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาของเศรษฐกิจและส่งเสริมการสร้างรากฐานการพัฒนาประเทศระยะยาว จากนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนำมาสู่การท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ ซึ่งเกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ประมงและทอผ้า มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์และภูมิทัศน์ทางทะเลที่สวยงาม รวมทั้งมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้กับตัวเมืองมีศักยภาพด้านการเข้าถึงสูง พ.ศ. 2543 ชาวเกาะยอได้ร่วมกับเกษตรจังหวัดสงขลาจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเกาะยอขึ้น ส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวที่ได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตของชาวเกาะยอ (นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์, 2556: 3,52) รูปแบบของการท่องเที่ยวเน้นการเยี่ยมชมสวนผลไม้ ชิมและซื้อผลไม้ที่มีชื่อเสียงของเกาะยอ จากการท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะยอจึงมีภาพลักษณ์ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเรื่อยมา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2548 ชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะยอ

โฮมสเตย์ชั้นแห่งแรกที่หมู่ 8 บ้านท้ายเสา ในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวเกาะยอมากขึ้น มีที่พักแบบเรียบง่ายเป็นโฮมสเตย์ที่พัฒนารูปแบบมาจากหน้าฝ้ากระชังปลาในทะเล มีกิจกรรม เช่น ล่องเรือชมธรรมชาติรอบทะเลสาบ เรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้านกู่ไข่นั่งและนำสัตว์ทะเลที่ได้มาประกอบอาหาร การท่องเที่ยวดำเนินไปเรื่อยๆ ภายใต้การจัดการของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่เป็นระยะ เกาะยอจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด

สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศช่วงปี พ.ศ. 2555 - 2559 ประสบผลสำเร็จด้านรายได้และขีดความสามารถในการแข่งขัน แต่มีปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว การกระจุกตัวในเมืองท่องเที่ยวหลัก ขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ปัญหาการเข้าถึงและการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงขาดข้อมูลเชิงลึกเพื่อการวางแผนพัฒนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาต่อเนื่อง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2561: 1) ภายใต้สภาพแวดล้อมของสถานการณ์ท่องเที่ยว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ช่วงปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อลดการกระจุกตัวในเมืองท่องเที่ยวหลักและกระจายรายได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวรอง หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐมีแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก มุ่งพัฒนาและยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพในระดับหมู่บ้านและชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ ดำเนินการในลักษณะโครงการสืบเนื่องมาจากนโยบายรัฐบาลที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด จากนโยบายของรัฐบาลนำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอโดยเกาะยอได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ (1) โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) ของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมด้านธุรกิจ อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นหมู่บ้าน CIV การดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ได้รับการพัฒนาพื้นที่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานสืบเนื่องจากโครงการหมู่บ้าน CIV โดยจังหวัดสงขลามียุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งพัฒนาสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับนานาชาติ มีรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายสามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี และจังหวัดสงขลาได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2560 เป็นปีท่องเที่ยวของจังหวัดภายใต้แคมเปญสงขลามหาสนุกเที่ยวสนุกสุขทั้งปี โดยตำบลเกาะยอเป็น 1 ใน 7 พื้นที่เป้าหมายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด จึงมีการบูรณาการแผนงานการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยเชื่อมโยงเข้ากับแผนงานของโครงการหมู่บ้าน CIV ทำให้เกิดการร่วมมือกันของหลายหน่วยงานเพื่อจัดงานเทศกาลท่องเที่ยวเที่ยวไทยเท่แก่ใกล้โตลเกาะยอขึ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560

เป็นการเปิดตัวหมู่บ้าน CIV เกาะยอ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ กระตุ้นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในพื้นที่ รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้เกาะยอเป็นที่รู้จักในวงกว้าง (สมิหลาไหม้, 2560: 1) หลังจากการจัดงานได้มีการดำเนินงานและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (2) โครงการตลาดนัดชุมชนไทยช่วยไทยคนไทยยิ้มได้ เป็นโครงการที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยดำเนินตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีเรื่องลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการเกษตรและผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีสถานที่จำหน่ายสินค้าและจำหน่ายได้ในราคาที่ เป็นธรรมและเพื่อให้ประชาชนได้ซื้อสินค้าราคาถูก (กระทรวงมหาดไทย, 2558: 1) โครงการตลาดนัดชุมชนไทยช่วยไทยคนไทยยิ้มได้ของตำบลเกาะยอเปิดตัวเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 ณ วัดแหลมพ้อ จากนั้นจัดเดือนละ 1 - 3 ครั้ง (3) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของกระทรวงมหาดไทย เกาะยอได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ 1 ในจำนวน 50 ชุมชนจากทั่วประเทศ (สยามรัฐออนไลน์, 2561: 1) เนื่องจากเกาะยอเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่อยู่ในจังหวัด 22 เมืองท่องเที่ยวหลัก ชุมชนมีเอกลักษณ์ มีผลิตภัณฑ์ชุมชนและมีการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน (CIV) มาแล้ว ซึ่งจังหวัดสงขลา สำนักงานพัฒนาชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดงานชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเกาะยอขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2561 ณ วัดแหลมพ้อ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยวและสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2561: 1) โดยจังหวัดสงขลา มีการบูรณาการแผนงานการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยเชื่อมโยงเข้ากับแผนงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ทำให้เกิดการพัฒนาคือตลาดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเกาะยออย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในปีพ.ศ. 2561 มีการพัฒนาต่อยอดโครงการตลาดนัดชุมชนไทยช่วยไทยคนไทยยิ้มได้ โดยปรับเป็นโครงการตลาดประชารัฐประเภทที่ 2 ตลาดประชารัฐคนไทยยิ้มได้(ตลาดนัดวัดแหลมพ้อ) จัดกิจกรรมเปิดตลาดในเดือนกันยายน พ.ศ.2561 หลังจากนั้นจัดขึ้นสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทุกๆ วันเสาร์ ณ วัดแหลมพ้อ ซึ่งตลาดที่เกิดขึ้นเป็นอีกกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะยอ

หลังจากมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลทำให้เกิดการบูรณาการกับแผนการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินงานมุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากปี พ.ศ. 2559 ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันเกาะยอได้มีการพัฒนาในหลายด้านทั้งการพัฒนาพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบายขึ้นในหลายบริเวณเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงถนน จัดทำป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดแหลมพ้อ จุดชมทิวเขาและสวนสาธารณะหาดทรายเทียม เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักมากขึ้น มีความคึกครื้นและมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวหนาแน่นขึ้นในขณะเดียวกันประชาชนก็เกิดการตื่นตัว รวมถึงเกิดการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์พื้นที่มากขึ้น

4.3.1.2 สภาพการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

1) ระดับการท่องเที่ยว

จังหวัดสงขลาจัดอยู่ในกลุ่ม 22 เมืองท่องเที่ยวหลักของประเทศ และเป็น 1 ใน 15 จังหวัดของประเทศที่มีผู้มาเยือนสูงและมีรายได้จากการท่องเที่ยวสูง ในการแบ่งเขตพัฒนาการท่องเที่ยวจัดอยู่ในกลุ่มเขตพื้นที่เศรษฐกิจและเมืองชายแดน โดยเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพสูงสุดในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน จังหวัดสงขลามีอาณาเขตติดกับประเทศมาเลเซีย มีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกอีกทั้งมีบทบาทเป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มหลัก คือ มาเลเซีย สิงคโปร์และอินโดนีเซีย รองลงมา คือ จีน ญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ สถานการณ์ท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลามีการขยายตัวต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวมุ่งพัฒนาสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับนานาชาติ มีรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายสามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี ทิศทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเน้นขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมายที่มีศักยภาพ 7 คลัสเตอร์ คือ ย่านเมืองเก่าสงขลา หาดใหญ่ สะเดา เกาะยอ คาบสมุทระสิงพระ ลุ่มน้ำคลองบางกล่ำ และพื้นที่พิเศษ 4 อำเภอในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 7 แห่งนี้ชูประเด็นการท่องเที่ยวที่ต่างกัน โดยเน้นต่อยอดการพัฒนาและรักษาจุดแข็งเดิม สร้างความแปลกใหม่เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสร้างแนวทางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

จังหวัดสงขลามีศูนย์กลางความเจริญของเมืองอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นย่านเศรษฐกิจสำคัญที่มีการค้า การลงทุน การบริการ คมนาคม และเป็นเมืองชุมทางที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่มีลักษณะเป็นแหล่งบันเทิง การท่องเที่ยวเพื่อซื้อสินค้า การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและไมซ์ สถานบริการและสถานเริงรมย์ ทำให้รายได้ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดกระจุกตัวอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ทั่วถึงจึงผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งในระยะทางที่ห่างจากอำเภอหาดใหญ่ประมาณ 30 กิโลเมตร อำเภอเมืองสงขลาเป็นอีกศูนย์กลางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและยังคงมีสภาพของเมืองเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองเก่า (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, 2561) จากศักยภาพด้านพื้นที่ของอำเภอเมืองสงขลาทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภททั้งธรรมชาติในเมือง ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอเมืองสงขลาปัจจุบันมุ่งเน้นการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองเก่า และสร้างจุดขายการท่องเที่ยวโดยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีความหลากหลายทั้งด้านอาหาร ผลิตภัณฑ์และของที่ระลึก สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะยอมุ่งยกระดับการเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ และสร้างจุดขายการท่องเที่ยวโดย

นำศิลปะเข้ามาผนวกในลักษณะการสร้างประติมากรรม และจัดทำ Street Art เพื่อนำเสนอเรื่องราว และอัตลักษณ์ของชุมชน

เกาะยอเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอันดับต้นๆ ของอำเภอเมืองสงขลา เนื่องจากมีความเป็นธรรมชาติมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอซึ่งเป็นสินค้าขึ้นชื่อของเมืองสงขลา ชุมชนมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งบริเวณสองข้างทางของถนนรอบเกาะประกอบไปด้วยบ้านเรือนเก่าแก่ และมีการประกอบอาชีพที่สามารถสัมผัสได้ถึงวิถีชีวิตและกิจกรรมดั้งเดิมของผู้คน อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายประการประกอบด้วย การเที่ยวชมธรรมชาติ รับประทานอาหารเลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง เรียนรู้วิถีชีวิตพื้นบ้าน ศึกษาประวัติศาสตร์ ไหว้พระเพื่อความเป็นสิริมงคล เยี่ยมชมโบราณสถานและพักผ่อนในบรรยากาศโฮมสเตย์ริมน้ำ ประกอบกับตำแหน่งที่ตั้งของเกาะยอซึ่งห่างจากเมืองสงขลาเพียง 14 กิโลเมตร มีการเดินทางสะดวกจึงเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับการเดินทางมาท่องเที่ยว

กลุ่มนักท่องเที่ยวของเกาะยอส่วนใหญ่เป็นคนในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง นครศรีธรรมราชและสตูล ชาวต่างชาติในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์และอินโดนีเซีย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเป็นครอบครัว กลุ่มเพื่อนและมาเป็นหมู่คณะ ส่วนที่มาเป็นคู่หรือมาคนเดียวมีสัดส่วนที่น้อยกว่า ส่วนใหญ่เดินทางมาเพื่อท่องเที่ยว พักผ่อนและทัศนศึกษา คนที่มาส่วนใหญ่เคยเดินทางมาเกาะยอแล้วหลายครั้งและมีความต้องการกลับมาเที่ยวอีก เกาะยอเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี มีความครึกครื้นเป็นพิเศษช่วงสุดสัปดาห์ วันหยุดนักขัตฤกษ์ ช่วงเทศกาล ช่วงที่มีการจัดงานประเพณีและช่วงที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) การจัดการการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอในปัจจุบัน

ในปัจจุบันจังหวัดสงขลา หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเห็นได้จากแนวทางตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งสู่การพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศทางอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2560: 8) พร้อมทั้งมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากนโยบายของรัฐบาล ปี พ.ศ. 2559 ในโครงการพัฒนาหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) โครงการตลาดประชารัฐและชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภายนอกและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ของตำบล การรวมกลุ่มและพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ชาวเกาะยอยังมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยวสร้างรายได้สู่ท้องถิ่นและสร้างความภาคภูมิใจมาสู่คนในท้องถิ่น ทั้งยังเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีความต้องการร่วมมือ

กับหน่วยงานท้องถิ่นในการบริหาร จัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, 2560: 25)

จากการสำรวจพื้นที่และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอพบว่าเกาะยอประสบปัญหาด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สูงขึ้นและการเพิ่มขึ้นของการท่องเที่ยวนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงเกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะการรุกกล้าพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำการเกษตรหรือเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและที่พักเพื่อการท่องเที่ยว การรุกกล้าพื้นที่สาธารณะชายฝั่ง การลดลงและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาศักยภาพและการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ทำให้ทราบว่าที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอมีประสิทธิภาพต่ำกว่าศักยภาพที่พื้นที่ท่องเที่ยวมี ส่วนในปัจจุบันแนวทางการพัฒนาพื้นที่และส่งเสริมการท่องเที่ยวในแผนและนโยบายต่างๆได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

3) สถิติการท่องเที่ยว

ช่วงปี พ.ศ.2557-2561 สถิตินักท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา มีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนในตำบลเกาะยอไม่มีการจัดเก็บสถิตินักท่องเที่ยวจึงไม่มีข้อมูลส่วนนี้ ตารางที่ 7 แสดงสถิตินักท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา

ปี	นักท่องเที่ยว (คน/ปี)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (%)
พ.ศ. 2557	6,124,972	6.3
พ.ศ. 2558	6,524,676	6.5
พ.ศ. 2559	6,675,178	2.3
พ.ศ. 2560	7,025,573	5.2
พ.ศ. 2561	7,628,813	8.6

ที่มาข้อมูล : สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, (2562)

4) การเดินทาง การมาท่องเที่ยวที่ตำบลเกาะยอสามารถเดินทางได้ ดังนี้

4.1) โดยรถส่วนตัว

จากสถานีขนส่งผู้โดยสารสงขลา ระยะทาง 11.4 กม. ใช้เวลาประมาณ 16 นาที
 จากสถานีขนส่งผู้โดยสารหาดใหญ่ ระยะทาง 26.1 กม. ใช้เวลาประมาณ 41 นาที
 จากสถานีรถไฟหาดใหญ่ ระยะทาง 26.9 กม. ใช้เวลาประมาณ 40 นาที
 จากสนามบินหาดใหญ่ ระยะทาง 37.7 กม. ใช้เวลาประมาณ 42 นาที
 จากด่านตรวจคนเข้าเมืองสะเดา ระยะทาง 77.0 กม. ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 29 นาที

4.2) โดยรถประจำทาง

จากอำเภอเมืองสงขลา เดินทางโดยใช้รถสองแถวสงขลา-สิงหนคร สงขลา-ม่วงงาม หรือ สงขลา-ระโนดจากสนามบินหาดใหญ่ เดินทางโดยใช้รถมินิบัสซึ่งวิ่งจากสนามบินเข้าเมืองหาดใหญ่ จากนั้นเดินทางโดยรถตู้เมื่อถึงห้าแยกน้ำกระจายแล้วเปลี่ยนไปเดินทางต่อด้วยรถสองแถว

5) ระยะเวลาในการท่องเที่ยว เกะยอเป็นเกาะขนาดเล็กที่มีระยะทางรอบเกาะประมาณ 14 กิโลเมตร ระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ 1 วัน และ 1 วัน 1 คืน

6) การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม คือ วัดแหลมพ้อ วัดท้ายยอ โฮมสเตย์สินค้าพื้นเมือง ร้านอาหารทะเล พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา สะพานติณสูลานนท์

7) ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เกะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยสูงทั้งในด้านความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยวซึ่งตัวพื้นที่ไม่มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ร้ายแรงและไม่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ส่วนในด้านปัจจัยจากภายนอก เช่น โจรผู้ร้าย อาชญากรรม การหลอกลวงหรือเอาเปรียบนักท่องเที่ยวพบว่ามีเหตุการณ์เหล่านี้ ซึ่งในพื้นที่มีการสอดส่องดูแลด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวสูง

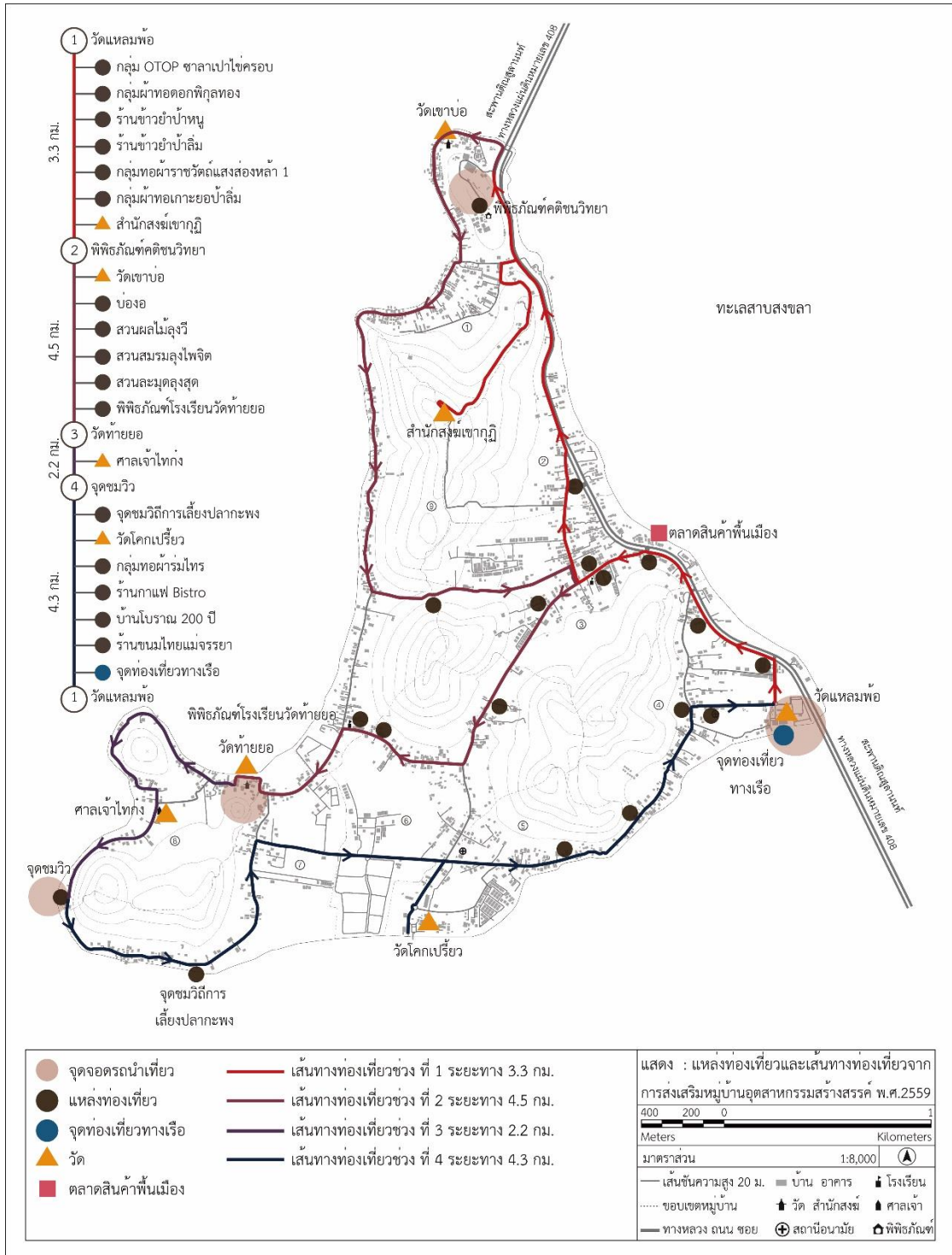
8) การบริการการท่องเที่ยว

8.1) ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล เกะยอ จัดตั้งขึ้นเพื่อถ่ายทอดข้อมูลการเกษตร ให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

8.2) สภาองค์กรชุมชนและชมรมการท่องเที่ยวเกาะยอ ตั้งอยู่ในโรงเรียนวัดแหลมพ้อ สภาองค์กรชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแก้ปัญหาของพื้นที่ร่วมกัน ส่วนชมรมการท่องเที่ยวเกาะยอตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาความร่วมมือกับทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะยอตามนโยบายการท่องเที่ยวท้องถิ่นของรัฐบาล โดยเป็นสถานที่ในการปฏิบัติงานของสมาชิกและเป็นสถานที่ให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

8.3) รถรางนำเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอมีบริการรถรางสำหรับนักท่องเที่ยวจำนวน 3 คัน เป็นรถราง 25 ที่นั่ง 2 คัน และรถราง 35 ที่นั่ง 1 คัน โดยมีอัตราค่าบริการคันละ 1,500 บาทต่อเที่ยว (พร้อมพนักงานขับรถและวิทยากร) ระยะทางโดยประมาณ 15.2 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางรอบละประมาณ 2 ชั่วโมง มีจุดจอดรถราง 4 จุด คือ วัดแหลมพ้อ พิพิธภัณฑ์ทักษิณคดีศึกษา วัดท้ายยอและจุดชมวิวย้ายเกาะ ซึ่งวิทยากรแนะนำความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่พร้อมทั้งพาชมและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีก 21 แห่ง ดังนี้ กลุ่มสินค้า OTOP หนึ่งปลากะพงกรอบ ซาลาเปาและไข่ครอบ กลุ่มผ้าทอดอกพิกุล ร้านข้าวยาป่าหนู ร้านข้าวยาป่าลิ้ม กลุ่มผ้าทอราชวดี ร้านเมืองใต้ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง สำนักสงฆ์เขาภูภิวัตน์ วัดเขาบ่อ บ่ออ สวนเกษตรลุงวี สวนสมรมลุงไพจิตร สวนสวาลุงสุด พิพิธภัณฑ์โรงเรียนวัดท้ายยอ

ศาลเจ้าไท่กง จุดชมวิทัศน์ชีวิตการเลี้ยงปลาเกะพง วัดโคกเปรี๊ยะ กลุ่มผ้าทอร่มไทร ร้านกาแฟบ้านโบราณ
Bistro บ้านโบราณ 200 ปี ร้านจรรยาขนมพื้นบ้านและจุดท่องเที่ยวทางเรือท่าน้ำวัดแหลมพ้อ

ภาพที่ 68 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ

4.3.1.3 กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นไปในลักษณะของการนำเสนอการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ที่ให้ผู้สนใจได้สัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวเกาะอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เทศกาลท่องเที่ยวเกาะยอ เที่ยวไทยเท่ เก๋ไก๋ สไตล์เกาะยอ เป็นการดำเนินการที่สืบเนื่องจากโครงการหมู่บ้าน CIV โดยจัดเปิดตัวหมู่บ้าน CIV เกาะยออย่างเป็นทางการเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจ พร้อมทั้งแสดงความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว จัดขึ้นเดือนมิถุนายน พ.ศ.2560 ณ วัดแหลมพ้อ มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้ 1.นิทรรศการมีชีวิตสาธิตและจำหน่ายอาหารพื้นบ้านของดีเกาะยอและผลิตภัณฑ์ 2.คาราวานจักรยานปั่นท่องเที่ยวรอบเกาะ 3.บริการนำเที่ยวชมธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรม เรียนรู้ดูงานเชิงเกษตร 4.สักการะพระนอนและสมเด็จพระเจ้าเกาะยอเพื่อสิริมงคล 5.เยี่ยมชมโบราณสถาน สถานที่สำคัญทางศาสนาและบ้าน ร.ศ.113 บ้านเก่าสมัยรัชกาลที่5 6.เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา 7.นิทรรศการและประกวดภาพถ่ายวิถีเกาะยอ 8.ประกวดอาหารพื้นบ้านย่ำสาหร่าย ข้าวย่ำบายอและเมนูเด็ดจากปลา กะพง 9.การแข่งขันตกปลาและเรือพายชาวบ้าน 10.แสดงศิลปวัฒนธรรมจากนักเรียน นักศึกษาและประชาชน 11.ร้านอาหารและที่พักในเกาะยอมีโปรโมชันพิเศษ (สำนักข่าวภาคใต้ชายแดน, 2560: 1)

ภาพที่ 69 แสดงการประชาสัมพันธ์เทศกาลท่องเที่ยวเกาะยอ : เที่ยวไทยเท่ เก๋ไก๋ สไตล์เกาะยอ
ที่มา : สำนักข่าวภาคใต้ชายแดน, (2560)

2) ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยความร่วมมือของกรมการพัฒนาชุมชน จังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายการพัฒนา จัดขึ้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.2561 ณ ลานประติมากรรมวัดแหลมพ้อ มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้ 1.การจำหน่ายสินค้า OTOP และผลิตภัณฑ์ชุมชน 2.การแข่งขันตกปลา 3.การประกวดภาพถ่ายย้อนยุค 4.การประกวดผ้าทอเกาะยอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ 5.การประกวดทำอาหาร 6.กิจกรรมปั่นจักรยานรอบเกาะและปั่นจักรยานแรลลี่ 7.กิจกรรมนั่งรถรางรอบเกาะ 8.กิจกรรมนั่งเรือย้อนอดีตจากเกาะยอไปบ่อยาง (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์.2561:1)

ภาพที่ 70 แสดงบรรยากาศงาน OTOF นวัตกรรม ของตำบลเกาะยอ

ที่มา : สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, (2561)

3) ตลาดประชารัฐคนไทยยิ้มได้ (ตลาดนัดวัดแหลมพ้อ) การดำเนินงานที่ต่อยอดจากตลาดนัดชุมชนไทยช่วยไทยคนไทยยิ้มได้ ซึ่งเป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่พร้อมกับส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อยู่ในชุมชนท่องเที่ยวเพื่อดึงคนให้มาศึกษาวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นและขณะเดียวกันชาวบ้านในชุมชนก็สามารถขายผลิตภัณฑ์ OTOF ได้ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายโดยคนในชุมชนมีการนำสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาขาย เช่น ขนมคนที ขนมหม้อฉี่ จำปาตะขบุน ยำสาหร่าย ข้าวยาบายอ เป็นต้น ตลาดประชารัฐคนไทยยิ้มได้ (ตลาดนัดวัดแหลมพ้อ) เปิดทุกวันเสาร์ เวลา 15.00-21.00 น (ผู้จัดการออนไลน์, 2561: 1)

ภาพที่ 71 แสดงตลาดประชารัฐคนไทยยิ้มได้ (ตลาดนัดวัดแหลมพ้อ)

ที่มา : ผู้จัดการออนไลน์, (2561)

4.3.1.4 งานเทศกาลประจำปี

งานเทศกาลของดีเกาะยอ จัดขึ้นทุกปีที่บริเวณหาดทรายเทียม ช่วงปลายเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ผลไม้ในเกาะยอสุกชุกชุม ในงานมีการจำหน่ายผลไม้สดและกล้วยไม้พันธุ์ดี สินค้าพื้นเมืองและอาหารทะเล พร้อมทั้งมีการแสดงบนเวทีและมหรสพทางวัฒนธรรม

4.3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

การศึกษาในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาและประเมินแหล่งท่องเที่ยว โดยได้นำรูปแบบของการศึกษาคุณค่ามาปรับใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบเดียวกัน โดยจะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ สรุปลงค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้

4.3.2.1 สรุปลงค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

จากการสำรวจพบว่าตำบลเกาะยอมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณของพื้นที่ จึงได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการศึกษาโดยมีเงื่อนไข คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ มีกิจกรรมในการท่องเที่ยวและมีความดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายนี้ได้จำแนกออกเป็น 4 ประเภท ตามที่กำหนดไว้ โดยนำรายชื่อของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในตำบลเกาะยอมาจัดหมวดหมู่ได้ ดังนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ซึ่งดึงดูดความสนใจให้เกิดการท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเป็นพื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งธรรมชาติจนเกิดความรู้สึก

ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน สวนสาธารณะหาดทรายเทียม จุดชมวิวย้ายเกาะ

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม คือ สถานที่ที่เกี่ยวข้องในฐานะเป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มนุษย์สร้างขึ้นในอดีต รวมถึงสถานที่จัดแสดงหรือรวบรวมศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสำคัญในเชิงคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรม

ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานศึกษา สำนักสงฆ์เขากุฎี วัดเขาบ่อ วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปรี๊ยะ วัดท้ายยอ ศาลเจ้าไทกอง สถาปัตยกรรมที่สำคัญ

3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้น โดยมีการสร้างสรรค์และสืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งดีงาม

ได้แก่ กลุ่มผ้าทอเกาะยอบ้าลิ้ม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ กลุ่มราชวดีธัมแสงส่องหล้า1 กลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง กลุ่มทอผ้าร่มไหม สวนผลไม้ลุงวี สวนสมรมลุงไฟจิต สวนละมุดลุงสุด ประมงพื้นบ้านนายจาริก ประมงพื้นบ้านนายชัยยุทธ์ ประมงพื้นบ้านนายเดชา

4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ทรัพยากรที่สร้างขึ้นโดยมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อบริการด้านการท่องเที่ยว

ได้แก่ โฮมสเตย์และรีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง

4.3.2.2 ข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

กระบวนการศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ เป็น การศึกษารวบรวมข้อมูลและทำแผนที่ระบุตำแหน่งแหล่งท่องเที่ยว และการประเมิน

1) สารสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลเกาะยอ

1.1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

(1) แหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน

ตั้งอยู่หมู่ 8,9 บริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ลักษณะสำคัญ เป็นพื้นที่ที่มีพันธุ์ไม้ ป่าชายเลนปกคลุมหนาแน่น เช่น ลำพู โกงกางและจาก มีสัตว์นานาชนิดที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อม ของดินเลนน้ำกร่อยที่มีน้ำทะเลท่วมถึงสม่ำเสมอซึ่งสามารถพบเห็นได้ โดยมีเส้นทางเดินศึกษา ธรรมชาติซึ่งเป็นสะพานคอนกรีตเล็กๆมีป้ายบอกชื่อต้นไม้ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ใน ความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ เปิดให้บริการ 8.00 - 16.00 น. โดยไม่มีอัตรา ค่าบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก มีที่จอดรถไว้บริการ บริเวณชายฝั่งมีศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน

(2) สวนสาธารณะหาดทรายเทียม

ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 ตรงข้ามกับสถาบันทักษิณคดีศึกษา ลักษณะสำคัญ เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อน ชมทัศนียภาพธรรมชาติ มีความโดดเด่นด้วยปะติมากรรมรูปปั้นปลากะพงพ่นน้ำบนเรือสำเภา รวมถึง รูปปั้นผลไม้ต่างๆซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเกาะยอ มีจุดชมวิวสะพานติณสูลานนท์ซึ่งเป็นจุดที่มองเห็น สะพานยาวตัดข้ามทะเลสาบสงขลาสู่ฝั่งอำเภอสิงหนคร ยามเย็นเป็นที่นิยมสำหรับการพักผ่อนและตก ปลาบริเวณริมฝั่งและใต้สะพาน ตกตอนค่ำบนสะพานมีแสงไฟเรียงแถวเป็นแนวสวยงาม โดยสะพาน ติณสูลานนท์เป็นสะพานข้ามทะเลสาบสงขลาเปิดใช้เมื่อ พ.ศ. 2529 เคยเป็นสะพานที่ยาวที่สุดของ ประเทศ สะพานมี 2 ช่วง ช่วงที่ 1 เชื่อมต่อตำบลพะวงและตำบลเกาะยอ มีความยาวประมาณ 1,140 เมตร ช่วงที่ 2 เชื่อมต่อตำบลเกาะยอและตำบลสิงหนคร มีความยาวประมาณ 1,800 เมตร การ บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ สิ่งอำนวยความสะดวก มีที่จอดรถ ห้องน้ำ ศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน

(3) จุดชมวิวท่ายเกาะ

ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 8 ทางทิศใต้ของเกาะ ลักษณะสำคัญ เป็นบริเวณเนินเขาท่ายเกาะ ด้านที่ติดกับ ทะเลมีกลุ่มศาลาสำหรับพักผ่อนและชมทัศนียภาพไว้อำนวยความสะดวก เป็นจุดที่เหมาะสมสำหรับชม บรรยากาศพระอาทิตย์ตกในยามเย็น โดยจะเห็นแสงอาทิตย์สะท้อนกับผิวน้ำเป็นประกายระยิบระยับ รวมถึงสามารถมองเห็นวิถีชีวิตของชาวประมงท้องถิ่น การวางไข่ตักสัตว์น้ำและกระชังเลี้ยงปลาที่เรียง รายอยู่ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ เปิดให้บริการโดยไม่มีอัตราค่าบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก มีศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน

(ก) บรรยากาศแหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน

(ข) บรรยากาศสวนสาธารณะหาดทรายเทียม

(ค) จุดชมวิวย้ายเกาะ

ภาพที่ 72 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1.2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

(1) พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา

ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ในบริเวณเขาหัวแดง ลักษณะสำคัญ เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านรวมสมัยที่จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชีวิตอันมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวใต้ท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปหัตถกรรม และมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาของกลุ่มชน พิพิธภัณฑ์มีอาคารจัดแสดง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มอาคารนวมภูมินทร์ กลุ่มบ้านหลังคาปลานอ กลุ่มบ้านหลังคาปั้นหย้าและกลุ่มบ้านหลังคาจั่ว จัดแสดงเป็นห้องต่างๆ เช่น ห้องประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ ห้องเครื่องประดับ ห้องลูกปัด ห้องมิติและศาสตร์ราวุธ ห้องเครื่องปั้นดินเผา ห้องผ้าทอพื้นเมือง โดยจัดแสดงวัตถุของจริงที่เก่าแก่และทรงคุณค่าซึ่งมีประมาณ 50,000 ชิ้น และมีการผสมผสานสื่ออื่นแสดงประกอบเนื้อหา นอกจากนี้ภายในพิพิธภัณฑ์ยังมีจุดชมวิวยู่บริเวณเนินเขา เป็นหอคอยสูง 4 ชั้น ที่สามารถชมความสวยงามของทัศนียภาพได้รอบทะเลสาบสงขลา เป็นมุมที่สวยงามมากในการมองเห็นสะพานติณสูลานนท์ สิ่งต่างๆที่อยู่รายรอบเกาะทั้งป่าไม้ พื้นที่เกษตร บ้านเรือน เครื่องมือประมงและกระชังปลา และกลุ่มอาคารจัดแสดงที่แทรกตัวอยู่อย่างกลมกลืนท่ามกลางสภาพแวดล้อม

ธรรมชาติในเนื้อที่ 25 ไร่ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นสถาบันการศึกษาสังกัดมหาวิทยาลัยทักษิณ ช่วงเวลาการให้บริการ เปิดให้ชมวันทุกวันยกเว้นวันจันทร์ เวลา 8.30 - 17.00 น.อัตราเข้าชม เด็ก 10 บาท นักศึกษา 20 บาท ผู้ใหญ่ 50 บาท ชาวต่างชาติ 100 บาท สิ่งอำนวยความสะดวก มีที่จอดรถ ห้องน้ำ ศาลาสำหรับนั่งเล่น-พักผ่อน จุดชมวิว รวมถึงมีห้องประชุมและห้องพักรับประทานอาหาร

(2) สำนักสงฆ์เขาภู

ตั้งอยู่บนยอดเขาภูในบริเวณหมู่ที่ 1 และ 2 ลักษณะสำคัญ เป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ที่ตั้งของสำนักสงฆ์เป็นเขาที่สูงที่สุดในเกาะล้อมรอบด้วยป่าไม้ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ ภายในสำนักสงฆ์มีเจดีย์บรรจุอัฐิของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวเกาะยอ และมีจุดชมวิวที่มองเห็นทัศนียภาพของทะเลสาบสงขลาได้รอบด้าน โดยสามารถมองเห็นทั้งสะพานติณสูลานนท์สองช่วงและทัศนียภาพที่อยู่อีกฝั่งของทะเลอย่างอำเภอสงขลาและอำเภอสิงหนครอย่างชัดเจน

(3) วัดเขาป้อ

ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านอ่าวทราย ลักษณะสำคัญ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 พ.ศ. 2477 ด้านหน้าของวัดติดทะเลสาบสงขลาด้านหลังติดเชิงเขาหัวแดง บริเวณวัดมีลานทรายบรรยากาศร่มรื่น มีพระอุโบสถ ถ้ำเขาป้อ บ่อน้ำโบราณและศาลาทวดช้างซึ่งเป็นหินรูปช้างที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์และให้โชคลาภ

(4) วัดแหลมพ้อ

ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน ลักษณะสำคัญ เป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2360 ภายในวัดมีพระอุโบสถ เจดีย์ หอระฆังเก่าแก่ พระนอนองค์ใหญ่ และมีองค์พระสมเด็จพระเจ้าเอกทัศสำหรับพระอุโบสถเป็นโบราณสถานสำคัญมีรูปแบบสวยงาม บริเวณวัดมีพื้นที่ด้านหนึ่งติดทะเลสาบสงขลา มีท่อน้ำที่อยู่ติดกับเชิงสะพานติณสูลานนท์ และมีลานปฎิมากรรมปลาพะง

(5) วัดโคกเปรี้ยว หรือวัดคงคามชฌิมาประดิษฐ์

ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 บ้านท่าไทร ลักษณะสำคัญ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2425 บริเวณวัดเป็นที่ลุ่มริมทะเล ภายในวัดมีอุโบสถที่สวยงามและเป็นรูปแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น มีหอระฆังและพระพุทธรูปเก่าแก่ วัดโคกเปรี้ยวเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร เป็นวัดที่มีการรณรงค์ฟื้นฟูทะเลสาบด้วยการปลูกป่าชายเลนและทำ EM Ball บำบัดน้ำเสีย ในสมัยก่อนพื้นที่แถบวัดโคกเปรี้ยวเป็นแหล่งผลิตกระเบื้องเกาะยอและมีเตาเผาอยู่หลายแห่ง เมื่อเลิกทำกระเบื้องเตาเผาได้ถูกทำลายไปหมด ภายหลังทางวัดได้จำลองเตาเผาและโรงกระเบื้องแบบดั้งเดิมขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

(6) วัดท้ายยอ

ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านท้ายเสา ลักษณะสำคัญ เป็นโบราณสถานเก่าแก่และเป็นวัดแห่งแรกที่สร้างขึ้นในเกาะยอ โดยสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาช่วงปี พ.ศ. 2311 บริเวณด้านหน้าวัดติดกับทะเลสาบสงขลา มีศาลาท่าน้ำยื่นออกไปในทะเล ด้านหลังเป็นเนินเขาเพทาร์ที่มีสภาพเป็นป่าไม้ดั้งเดิมของเกาะยอ บนยอดเขามีเจดีย์โบราณทรงระฆังก่ออิฐถือปูนมีลวดลายปูนปั้นประดับ ภายในวัดบรรยากาศร่มรื่น มี

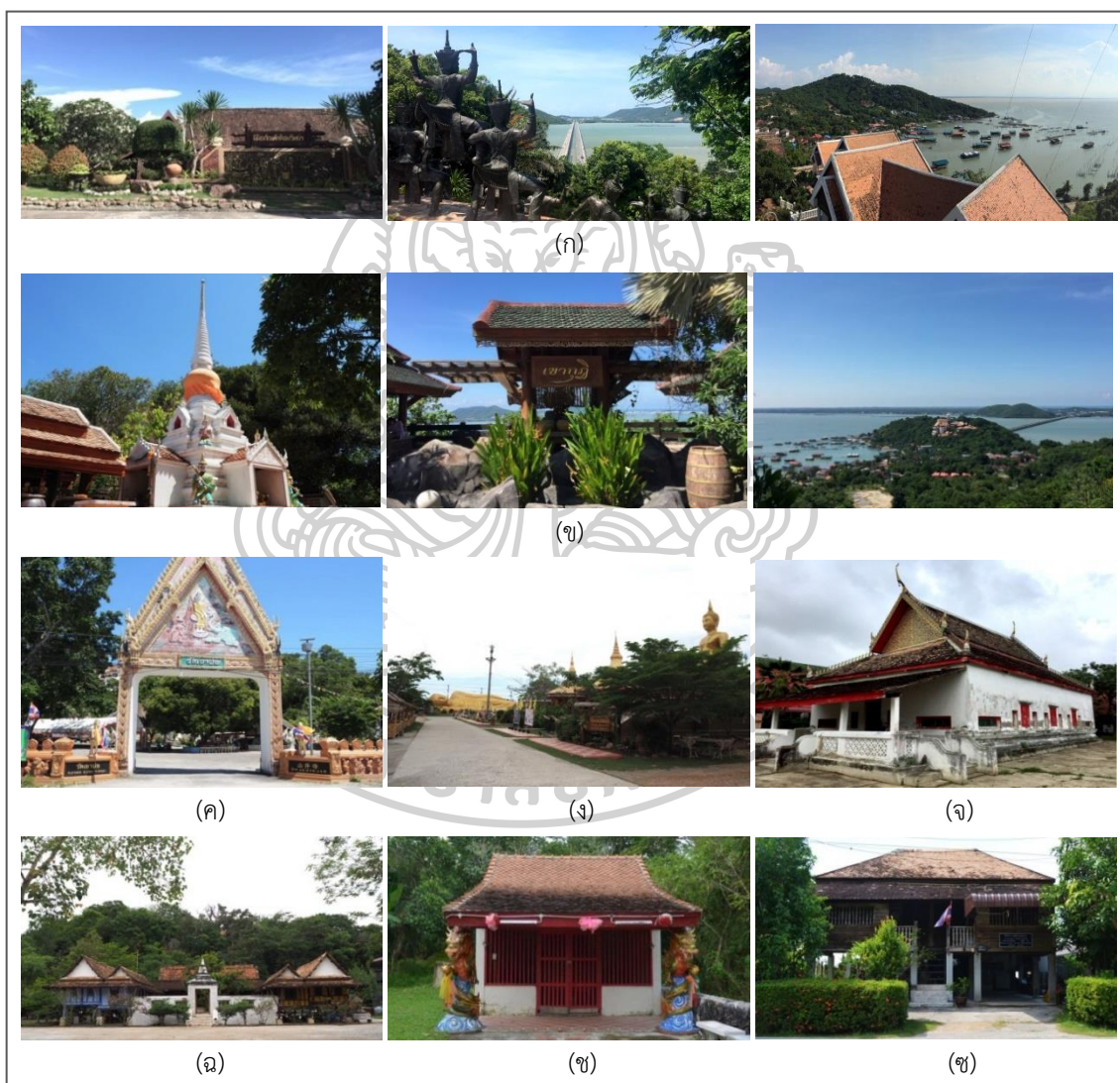
สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างเก่าแก่ที่สวยงามมากทั้งอุโบสถ โรงธรรม หอระฆัง กุฏิเรือนมงคลสูตร และบ่อน้ำโบราณ

(7) ศาลเจ้าไทก้ง

ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บ้านป่าโหนด ลักษณะสำคัญ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นศาลเจ้าจีนที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในเกาะ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีบ่อน้ำโบราณ รอบบริเวณมีลานหญ้าและต้นไม้ที่แนวเขต

(8) สถาปัตยกรรมที่สำคัญ

ลักษณะสำคัญ เรือนไม้เก่าแก่อายุอยู่ในช่วง 70 - 200 ปี มีสัดส่วนสวยงาม มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์

ภาพที่ 73 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนสถาน

(ก) แสดงพิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยา	(ข) แสดงสำนักสงฆ์เขาภูมิ	(ค) แสดงวัดเขาบ่อ
(ง) แสดงวัดแหลมพ้อ	(จ) แสดงวัดโคกเปรี๊ยะ	(ฉ) แสดงวัดท้ายยอด
(ช) แสดงศาลเจ้าไทก้ง	(ซ) แสดงสถาปัตยกรรมที่สำคัญ	

1.3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(1) กลุ่มผ้าทอเกาะยอป่าลิ้ม

ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านนอก ลักษณะสำคัญ มีนางลิ้ม สงเคราะห์ เป็นประธานกลุ่ม ร้านเดิมอยู่บริเวณหน้าตลาดที่หมู่ 3 โดยไม่มีโรงเรือนในการทอผ้า ต่อมาเปิดร้านขึ้นอีกแห่งที่หมู่ 2 โดยมีหน้าร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีความหลากหลายขึ้นจากผ้าฝ้ายเป็นเสื้อผ้าชายหญิงและชุดสำเร็จรูป พร้อมทั้งมีโรงเรือนเป็นสถานที่ฝึกและผลิตของสมาชิก เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิธีการทอผ้าของกลุ่มได้

(2) กลุ่มแม่บ้านเกษตรทอผ้าเกาะยอ

ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านนอก ลักษณะสำคัญ มีนายสมหมาย พงศ์พุกษ์ เป็นประธานกลุ่ม จัดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2544 ทางกลุ่มได้นำความรู้ในการทอผ้าจากคนรุ่นก่อนๆมาถ่ายทอดให้แก่สมาชิก พร้อมทั้งพัฒนาวิธีการทอและลายผ้า พร้อมทั้งมีโรงเรือนเป็นสถานที่ฝึกและผลิตของสมาชิก เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิธีการทอผ้าของกลุ่มได้ กลุ่มแม่บ้านเกษตรทอผ้าเกาะยอได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว ปี พ.ศ. 2552 สินค้าได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

(3) กลุ่มราชวดีแสงส่องหล้า 1

ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านนอก ลักษณะสำคัญ มีนายวิชัย มาระเสนา เป็นประธานกลุ่ม ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2541 ได้ขอซื้อพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ว่ากลุ่มราชวดีแสงส่องหล้าที่ 1 โดยได้รับตราสินค้ามาตรฐานสหกรณ์ทำให้ผ้าของกลุ่มมีใบมาตรฐานรับรองสินค้า พ.ศ. 2546 ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 5 ดาว ต่อมา พ.ศ. 2547 ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP 5 ดาว ระดับประเทศ ปัจจุบันทางกลุ่มกำหนดหลักเกณฑ์คือสินค้าต้องมีคุณภาพและสะท้อนถึงวัฒนธรรมเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า สมาชิกกลุ่มมีทั้งประเภททอผ้าที่กลุ่มและรับงานไปทอที่บ้าน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเน้นการร้อยพื้นลายดั้งเดิมและการทอแบบเก็บขอบที่ปราณีตซึ่งใช้ทักษะฝีมือขั้นสูง

(4) กลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง

ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน ลักษณะสำคัญ มีนางอารีย์ ไชยบุพผา เป็นประธานกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มเป็นลักษณะการจ้างแรงงานช่างในการทอผ้าโดยให้ค่าจ้างเป็นจำนวนหลา โดยสมาชิกจะรับวัสดุทอจากทางกลุ่มแล้วนำกลับไปทอที่บ้าน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะเน้นสีสดใส ลวดลายตามวัสดุและความนิยมของตลาดในเวลานั้น

(5) กลุ่มทอผ้าร่มไทร

ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 บ้านท่าไทร ลักษณะสำคัญ มีนางยมนา สินธุรัตน์ เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งสืบทอดการทอผ้ามาจากบิดาชื่อครูกริม สินธุรัตน์ ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 4 ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ครูกริมเป็นผู้มีฝีมือในการทอผ้าและมีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูผ้าทอเกาะยอ ครูกริมเกิดมาในครอบครัวที่ทำอาชีพทอผ้าและได้เรียนการทอผ้ามาจากชื่อนายยี แสงอรุณ ซึ่งเป็นครูไทยที่ได้เรียนการทอผ้ากับครูจันทิกรกรมการเมืองสงขลาส่งมา ต่อมาครูกริมได้ตั้งโรงทอผ้าของตัวเองขึ้น ใน พ.ศ. 2516 คุณหญิง

ชื่นจิตต์ สุขุมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาวิจัยผ้าทอเกาะยอขึ้น ครูกริ่มและช่างทอฝีมือดีที่เหลืออยู่เพียงไม่กี่คนได้ช่วยกันได้สอนศิลปะการทอผ้าให้แก่ช่างทอรุ่นใหม่ กระทั่งผ้าทอเกาะยอออกสู่ตลาดอีกครั้งทำให้ในเกาะยอมีผู้ทอผ้าเพิ่มขึ้นมีการรวมกลุ่มและยึดการทอผ้าเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันกลุ่มร่วมไทรมีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่สร้างสรรค์ขึ้นจากอัตลักษณ์ของลวดลายเดิม รวมถึงแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เกิดความหลากหลาย พร้อมทั้งมีโรงเรียนเป็นสถานที่ฝึกและผลิตของสมาชิก เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วิธีการทอผ้าของกลุ่มได้

ภาพที่ 74 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(6) สวนผลไม้ลู่วี

ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านนอก ลักษณะสำคัญ รต.ทวิ ชาตะวิทยากุล เจ้าของสวนผลไม้ลู่วีที่นอกจากเป็นชาวสวนแล้วยังเป็นรองประธานกลุ่มไม้ผลเกาะยอและรองประธานชมรมท่องเที่ยวเกาะยอ โดยสวนมีพื้นที่ 3 ไร่ ปลูกจำปาตะขุน 50 กว่าต้น เป็นสวนที่ส่งเสริมการยกระดับจำปาตะขุนให้เป็นไม้ผลอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรที่ต้องการให้ท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับ บรรยากาศธรรมชาติความสวยงามของเกาะยอ มีการสร้างความหลากหลายแก่จำปาตะขุนด้วยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ไอศกรีมและเค้ก และพัฒนาส่วนอื่นของจำปาตะขุนให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์

(7) สวนสมรมลู่ไฟจิต

ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านในบ้าน ลักษณะสำคัญ นายไฟจิต ปริตวงค์ เกษตรกรผู้ทำสวนสมรมกว่า 50 ปี โดยสวนมีพื้นที่ประมาณ 24 ไร่ มีผลไม้ขนาดชนิต เป็นสวนที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตขึ้นเอง ลู่ไฟจิตมีวิธีการดูแลสวนรวมถึงเทคนิคในการเลือกพันธุ์ไม้มาปลูกโดยมีความเหมาะสมกับพื้นที่และสามารถอยู่ร่วมกับพืชชนิดอื่นได้ สวนสมรมเปิดให้เข้าชมสำหรับผู้สนใจอยากเรียนรู้และศึกษาเทคนิควิธีการปลูกพืชต่างๆของสวน

(8) สวนละมุดลู่สุด

ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านในบ้าน ลักษณะสำคัญ มีนายวิสุทธิ์ สวัสดิ์มณี เป็นเจ้าของ สวนละมุดลู่สุดเป็นสวนดั้งเดิมซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีเนื้อที่กว่า 4 ไร่ ภายในสวนมีละมุดไม่ต่ำกว่า 180 ต้น และมีต้นละมุดเก่าแก่ซึ่งบางต้นมีอายุถึง 100 ปี เนื่องจากสภาพดินเค็มของเกาะยอมีความเหมาะสมกับละมุดผลผลิตที่ได้จึงรสชาติหวานเข้มทำให้เป็นที่นิยมและขายได้ราคาดี

(9) กลุ่มประมงพื้นบ้านนายจาริก

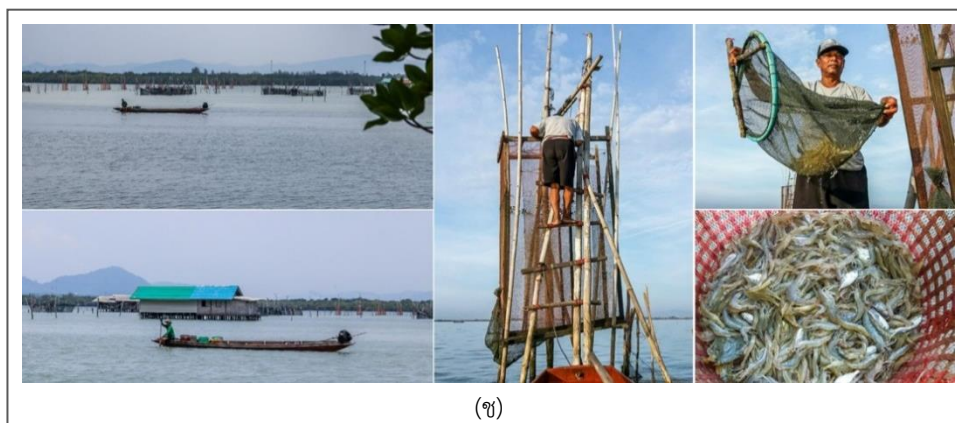
ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บ้านป่าโหนด ลักษณะสำคัญ มีนายจาริก กาลานุสนธิ เป็นประธานกลุ่ม เป็นการประกอบอาชีพเสริมและรองรับการท่องเที่ยวซึ่งทำควบคู่ไปกับการทำประมงที่ทำอยู่แต่เดิม โดยมีบริการล่องเรือชมธรรมชาติและวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านซึ่งสามารถสัมผัสกิจกรรมต่างๆได้อย่างใกล้ชิด

(10) กลุ่มประมงพื้นบ้านนายชัยยุทธ์

ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านท้ายเสา ลักษณะสำคัญ มีนายชัยยุทธ์ เสาวคนธ์ เป็นประธานกลุ่ม เป็นการประกอบอาชีพเสริมและรองรับการท่องเที่ยวซึ่งทำควบคู่ไปกับการทำประมงที่ทำอยู่แต่เดิม โดยมีบริการล่องเรือชมธรรมชาติและวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านซึ่งสามารถสัมผัสกิจกรรมต่างๆได้อย่างใกล้ชิด

(11) กลุ่มประมงพื้นบ้านนายเดชา

ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านท้ายเสา ลักษณะสำคัญ มีนายเดชา มีสุวรรณ เป็นประธานกลุ่ม เป็นการประกอบอาชีพเสริมและรองรับการท่องเที่ยวซึ่งทำควบคู่ไปกับการทำประมงที่ทำอยู่แต่เดิม โดยมีบริการล่องเรือชมธรรมชาติและวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านซึ่งสามารถสัมผัสกิจกรรมต่างๆได้อย่างใกล้ชิด

(ช)

ภาพที่ 74 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ต่อ)

(ช) แสดงการท่องเที่ยวกลุ่มประมงพื้นบ้าน ที่มา : เอะอะเทียว, (2560)

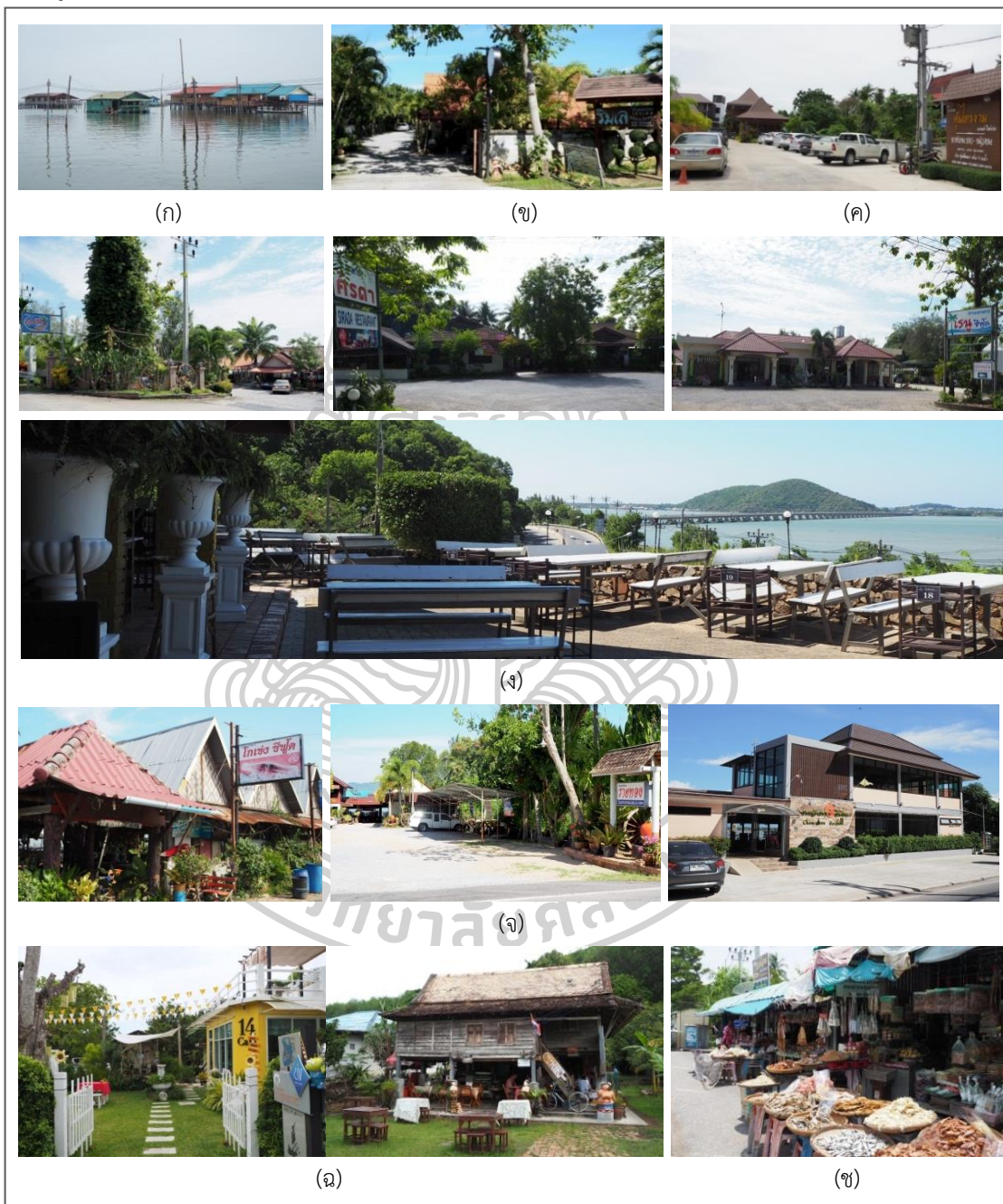
1.4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

(1) โฮมสเตย์ เป็นที่พักในบรรยากาศชาวประมงพื้นบ้านที่มีการพัฒนารูปแบบมาจากขนนํ้าหรือที่พักชั่วคราวในทะเลที่ใช้สำหรับเฝ้ากระชังเลี้ยงปลา เป็นเสาปักลงในน้ำมีส่วนพื้นที่ปิดล้อมผนัง-หลังคา และส่วนพื้นที่เปิดโล่งเป็นระเบียง โดยมีห้องนอนรวมห้องน้ำ ครูว์และที่พักผ่อนไว้บริการ มีกิจกรรมต่างๆเป็นบริการเสริม เช่น ล่องเรือชมธรรมชาติรอบทะเลสาบสงขลา เรียนรู้วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้านและรับประทานอาหารทะเลสดๆ โฮมสเตย์ของตำบลเกาะยอมีทั้งแบบริมชายฝั่งและแบบที่อยู่ในทะเล เหมาะสำหรับผู้เข้าพักที่เดินทางมาเป็นครอบครัวใหญ่หรือมาเป็นหมู่คณะเพราะโฮมสเตย์มีลักษณะเป็นบ้านหลังใหญ่จุคนได้ 10 - 20 คน ในราคาคืนละประมาณ 2,000 - 2,500 บาท นอกจากนี้โฮมสเตย์ยังมีที่พักในรูปแบบรีสอร์ตและโรงแรมจากการสำรวจในปัจจุบันมีที่พักทั้งโฮมสเตย์ รีสอร์ตและโรงแรมจำนวน 47 แห่ง โดยมีโฮมสเตย์จำนวน 72 หลัง แบ่งเป็นโฮมสเตย์ในรูปแบบเสาปักลงในน้ำ 63 หลัง และแบบแพลอยน้ำ 9 หลัง

(2) ร้านอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหารทะเล โดยมีทั้งที่ตั้งอยู่ริมถนนสายหลักและในตัวเกาะ ซึ่งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา มีอาหารทะเลสดๆรสชาติเข้มข้นแบบชาวใต้ไว้บริการ บรรยากาศเหมาะแก่การรับประทานอาหารทั้งช่วงกลางวันและค่ำคืน มีเมนูหลักคือ แกงส้มปลากระพง อาหารทะเลเผา ห่อหมกทะเล หมึกผัดไข่เค็ม หมึกหวาน ไอ้คั้งทะเลทอด และยำสาหร่ายทะเล จากการสำรวจพบว่าปัจจุบันตำบลเกาะยอมีร้านอาหารจำนวน 17 แห่ง

(3) ร้านกาแฟ ส่วนใหญ่เป็นการตกแต่งในสไตล์ต่างๆ มีมุมที่จัดไว้สำหรับถ่ายรูป มีบรรยากาศร่มรื่นเห็นวิวของทะเลสาบสงขลา ภูเขาและธรรมชาติ ซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อน จากการสำรวจพบว่าปัจจุบันตำบลเกาะยอมีร้านกาแฟจำนวน 10 แห่ง

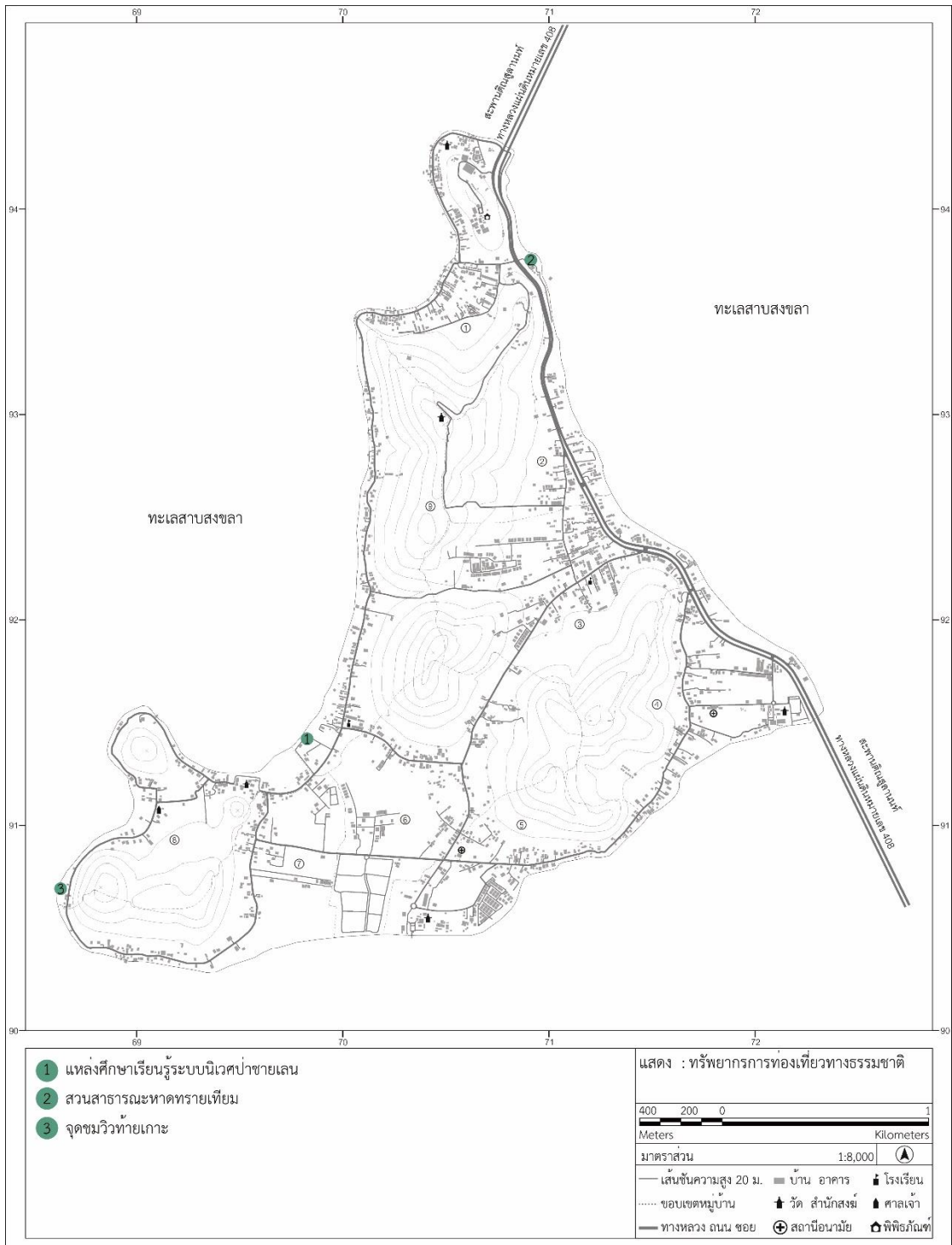
(4) ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อยู่บริเวณถนนสายหลัก แถบหมู่ 3 เป็นแหล่งจำหน่ายของฝากของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น ประเภทอาหารทะเลแปรรูป อาหาร ขนมพื้นบ้าน ผลไม้และผ้าทอ จากการสำรวจพบว่าปัจจุบันมีจำนวน 17 ร้าน

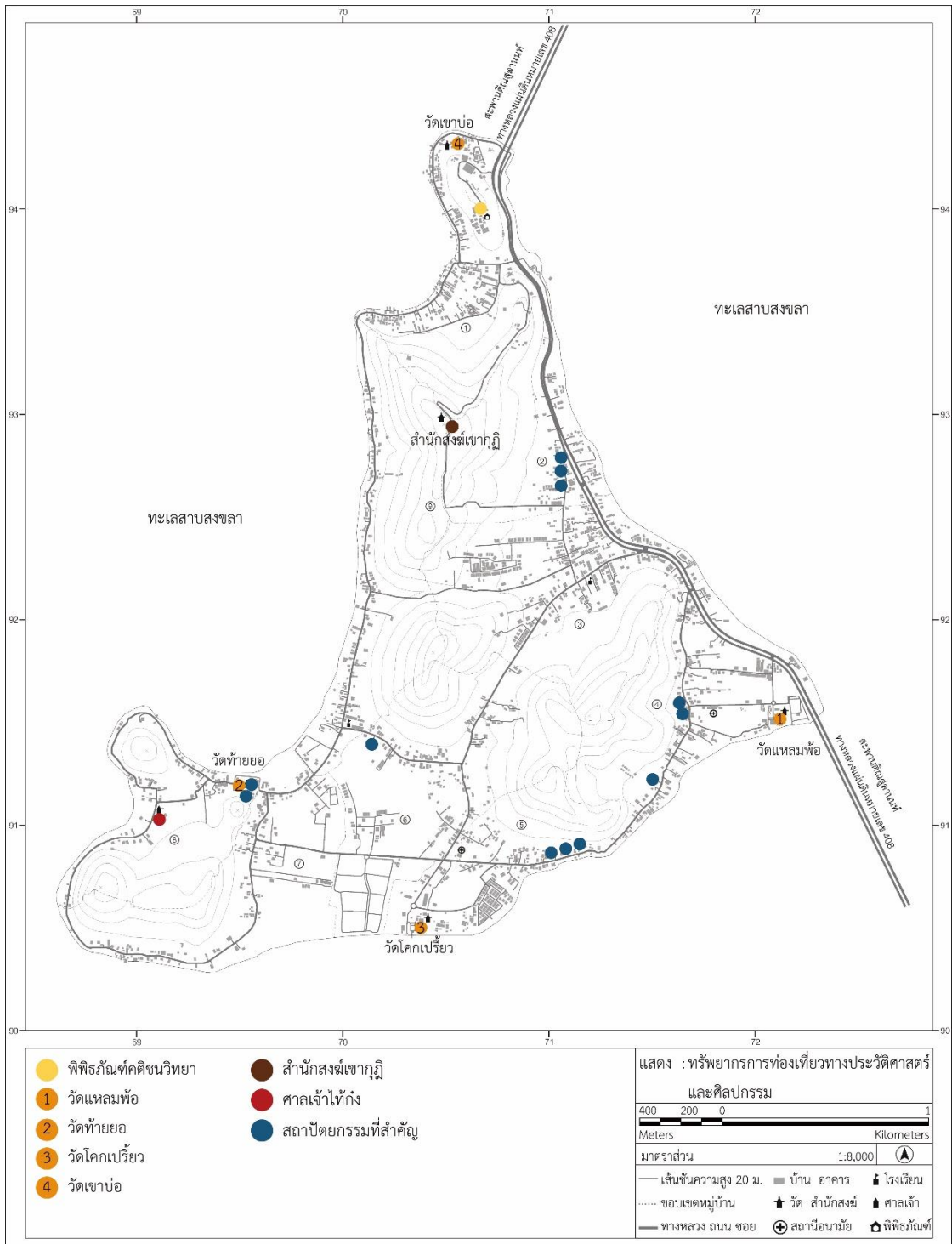
ภาพที่ 75 แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

- (ก) ตัวอย่างโฮมสเตย์ในเกาะยอ (ข) ตัวอย่างรีสอร์ทในเกาะยอ (ค) ตัวอย่างโรงแรมในเกาะยอ
 (ง) ตัวอย่างร้านอาหารริมถนนสายหลัก (จ) ตัวอย่างร้านอาหารในตัวเกาะของเกาะยอ
 (ฉ) ตัวอย่างร้านกาแฟในเกาะยอ (ช) ตัวอย่างร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองในเกาะยอ

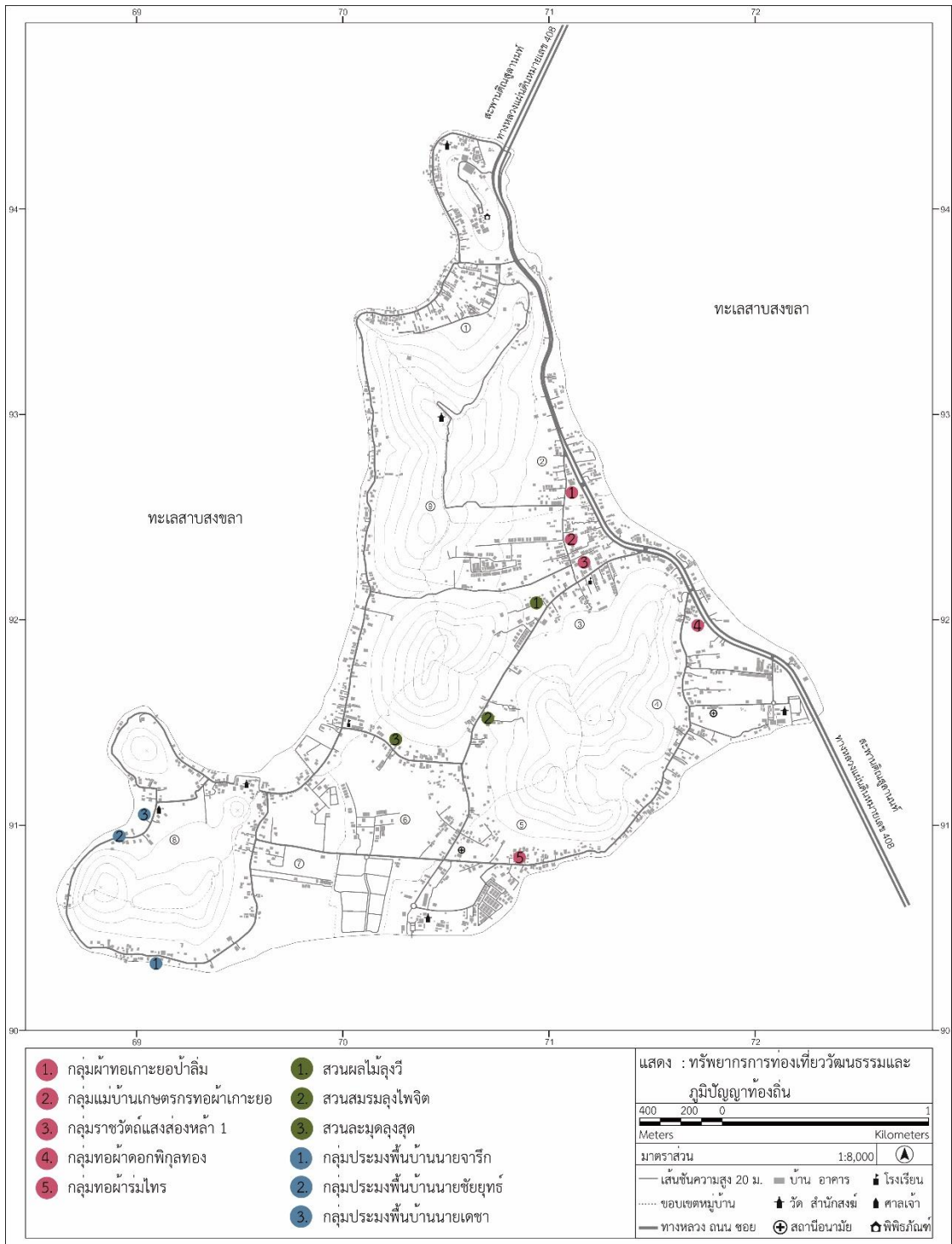
โดยสามารถระบุตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนี้

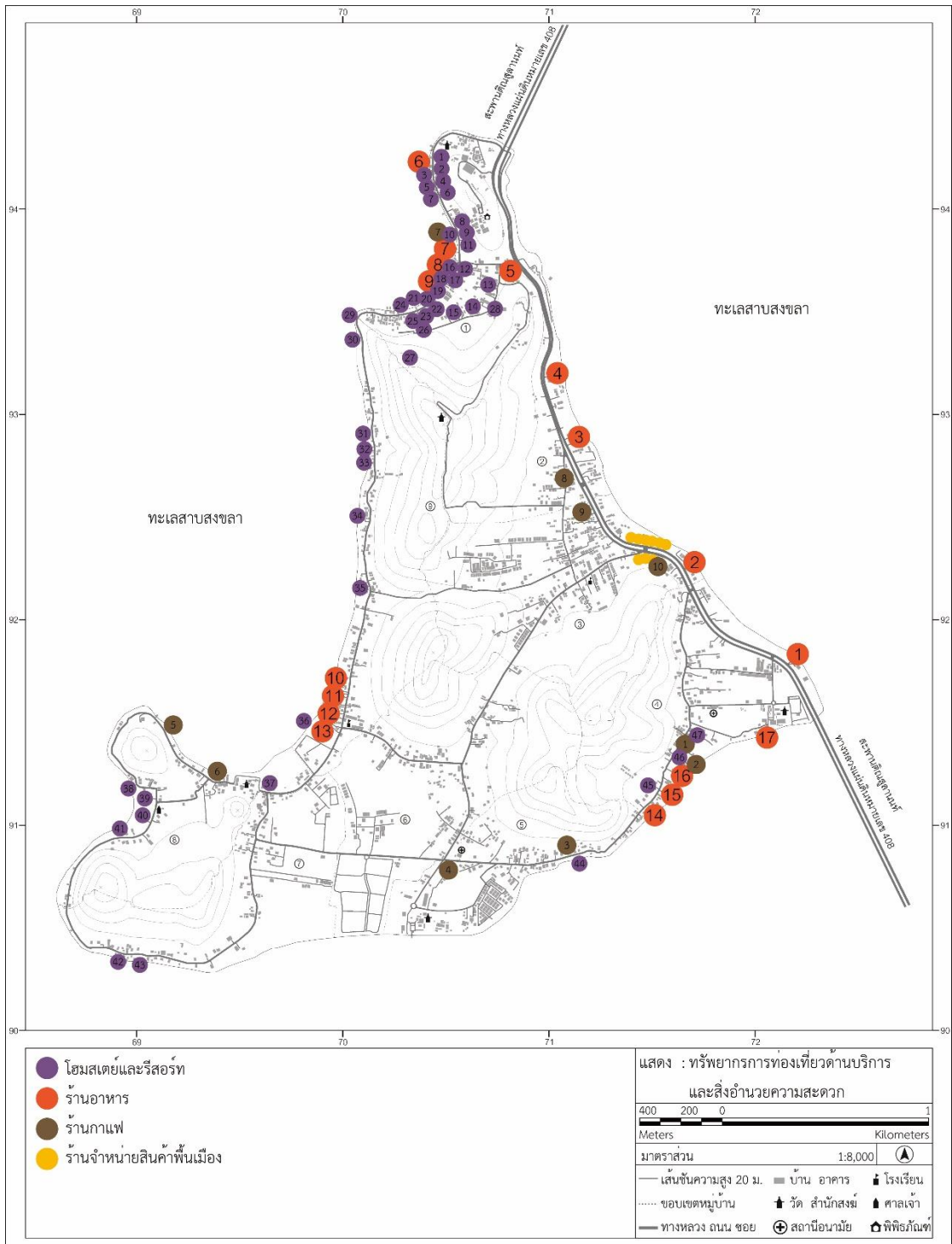
ภาพที่ 76 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ภาพที่ 77 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

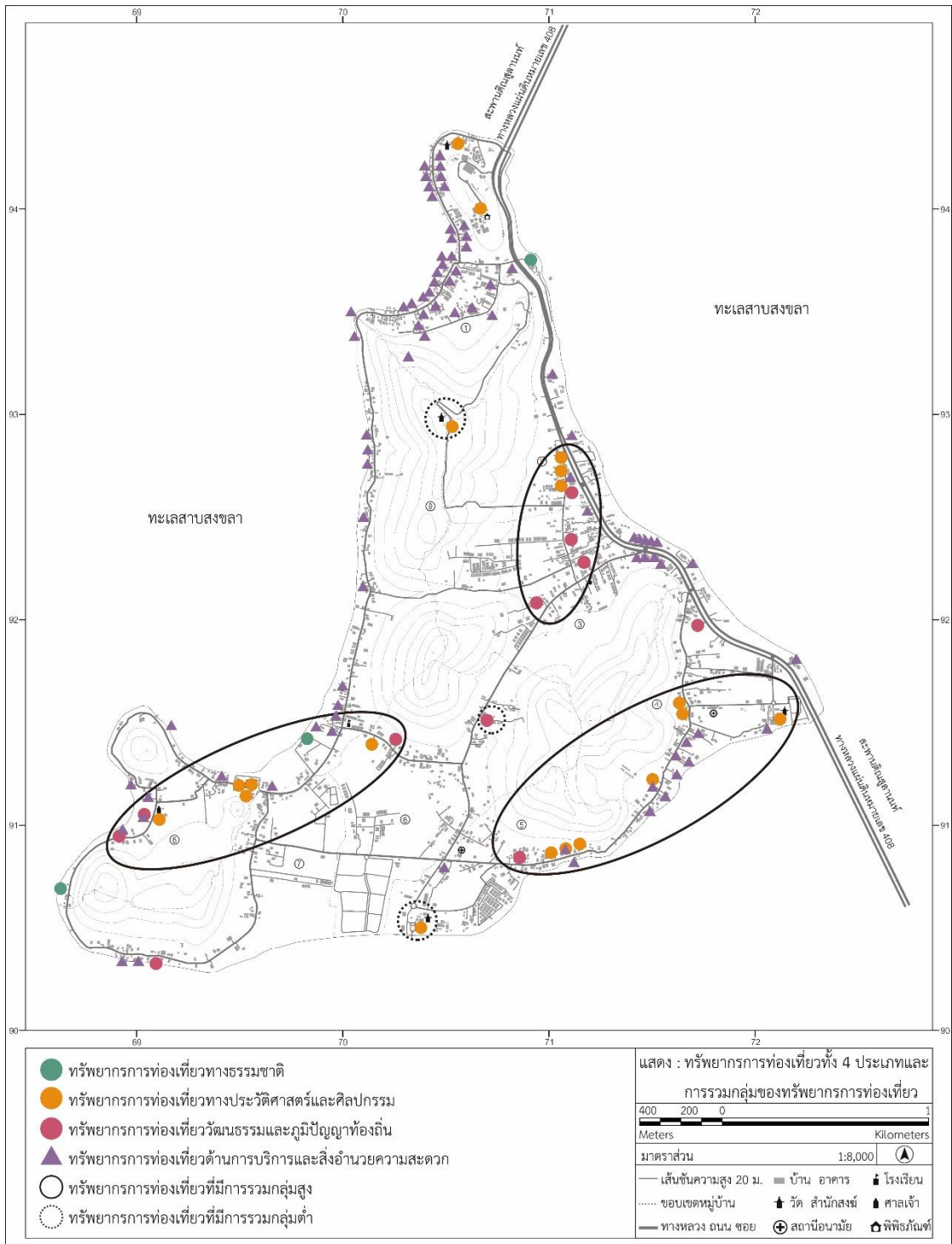
ภาพที่ 78 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 79 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

1 ศรีเกาะยอซีฟู้ดส์	2 คุณจิตต์ ซีวีว เกาะยอ	3 สวนอาหารเรณูซีฟู้ดส์
4 ร้านอาหารศิริดา	5 น้ำเคียงดิน เกาะยอ	6 โภชน์ซีฟู้ด
7 ลุงจิวซีฟู้ด	8 ทะเลทอง	9 มหัทศวรรษเกาะยอ
10 ส้มตำป่าเอียด	11 ร้านอาหารโพธิ์ทะเล	12 เกาะยอ เดอ ลาภูน
13 สวนอาหารโกะเหมี้ยง	14 สวนอาหารชมจันทร์	15 ร้านอาหารศักดิ์โภชนา
16 ร้านอาหารรายทอง	17 สวนอาหารสำเภาทอง	
หมู่ที่ 1 บ้านอ่าวทราย		
1 ลุงพลโฮมสเตย์	2 ลุงรัตนโฮมสเตย์	3 ละอองดาว
4 ลุงนิกโฮมสเตย์	5 หน้บ้านเลโฮมสเตย์	6 พะโยมทองโฮมสเตย์
7 คนเลโฮมสเตย์	8 ฟ้าปายตะวันรีสอร์ท	9 ชมเลเลโฮมสเตย์
10 อ่าวทรายเลโฮมสเตย์	11 โบเงินโฮมสเตย์	12 เกาะยอรีสอร์ท
13 ที่พักริมเขารีสอร์ท	14 กรีนวิวรีสอร์ท	15 อ่าวทรายรีสอร์ท
16 หาดทรายโฮมสเตย์	17 ทะเลทองโฮมสเตย์	18 ลุงดำโฮมสเตย์
19 จันทน์แย้มโฮมสเตย์	20 นันทภัทรโฮมสเตย์	21 ดลชนกโฮมสเตย์
22 วิสกรโฮมสเตย์	23 นายหัวบัวโฮมสเตย์	24 เรือนแพโฮมสเตย์
25 ต้น-ตอโฮมสเตย์	26 มาร์คีสอร์ท	27 ท้อปวิวโฮมสเตย์
28 ภูผาทองรีสอร์ท		
หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่		
29 เกตุ-กิ่งโฮมสเตย์	30 เพ็ญพโยมโฮมสเตย์	31 โหงพางโฮมสเตย์
32 การ์ตูนโฮมสเตย์	33 ภูตะวันโฮมสเตย์	34 ซีวีวโฮมสเตย์
35 สวนใหม่โฮมสเตย์	36 ต้นดาวโฮมสเตย์	37 เรือนแรกโฮมสเตย์
หมู่ที่ 8 บ้านท้ายเสา		
38 ท้ายเกาะโฮมสเตย์	39 เรือนไม้ชายเลโฮมสเตย์	40 เกาะยอโฮมสเตย์
41 ผู้ใหญ่โตโฮมสเตย์		
หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด		
42 ลองสเตย์โฮมสเตย์	43 ระเบียบเลโฮมสเตย์	
หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร		
44 ลุงแก้วโฮมสเตย์		
หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน		
45 บ้านสวนรีสอร์ท	46 ริมเลรีสอร์ท	47 คุ้มไทรงามรีสอร์ท
1 14 café	2 จิบแพ แลเล	3 นั่งเล่นหน้าเล Bistro Cafe
4 กาแฟคอยนาง เกาะยอ	5 Chill Le' Cafe' & Restaurant	6 Cafe'in เกาะยอ
7 Sunset Café	8 COFFEE หอมฉุย @เกาะยอ กาแฟสด	9 กาแฟสดคอฟฟี่ใหม่ แอท เกาะยอ
10 ณ เกาะยอ		
1 ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จำนวน 17 ร้าน		

ภาพที่ 79 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก (ต่อ)

ภาพที่ 80 แสดงตำแหน่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 4 ประเภท และการรวมกลุ่มของทรัพยากรการท่องเที่ยว

2) การประเมินคุณค่าและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ

แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในเกาะยอ แต่ละแห่งมีคุณค่าและศักยภาพที่ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน จึงต้องมีการประเมินว่าแหล่งใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันเพื่อจัดอันดับความสำคัญในการพัฒนา โดยผลที่ได้จากการประเมินนี้จะแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูง กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับปานกลาง และกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต่ำ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในขั้นต่อไป

สำหรับการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ เป็นการสร้างกรอบการพิจารณาและกำหนดตัวชี้วัด โดยกำหนดค่าน้ำหนักในแต่ละหัวข้อและกำหนดคะแนนนำผลรวมของค่าคะแนนที่ได้ไปจัดอันดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1) การประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง คุณลักษณะสำคัญในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ โดยสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงความสวยงามของธรรมชาติหรือคุณประโยชน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในการประเมินจะประเมินเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าผูกติดกับพื้นที่ใน 3 ประเภทเท่านั้น ซึ่งกรอบการพิจารณามี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1.1) ความมีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวพิจารณาจาก ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและแหล่งธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน

แบ่งกรอบการประเมิน 3 ระดับ - ระดับสูง คือ เป็นแหล่งที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิมอยู่ในสภาพดี หรือแหล่งที่มีสภาพธรรมชาติถูกตัดแปลงหรือตกแต่งบางส่วน มีร่องรอยการรบกวนจากมนุษย์อยู่บ้าง แต่ยังคงสภาพเดิมไว้เป็นหลัก

- ระดับปานกลาง คือ เป็นแหล่งที่มีสภาพธรรมชาติกึ่งหนึ่งส่วนพื้นที่กึ่งหนึ่งถูกรบกวนหรือตัดแปลงจากการกระทำของมนุษย์ หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่ได้รับการปรุงแต่งมีการผสมผสานหรือตกแต่งขึ้น

- ระดับต่ำ คือ เป็นแหล่งที่มีสภาพธรรมชาติส่วนใหญ่ถูกทำลาย มีสิ่งก่อสร้างเข้ามาแทนที่ เหลือบริเวณที่ยังคงสภาพธรรมชาติอยู่น้อย หรือเป็นแหล่งที่สร้างขึ้นเลียนแบบธรรมชาติโดยไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (กรมการท่องเที่ยว, 2557: 18)

2.1.2) ความมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ การถ่ายทอดหรือสะท้อนเรื่องราวในอดีตผ่านวิธีต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน การ

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในการดำรงชีวิต ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญ
พิจารณาจาก ความมีคุณค่าประวัติศาสตร์ 2 ประการ ดังนี้

- คุณค่าด้านอายุ ความเก่าแก่ การมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน
- คุณค่าทางสังคม การสะท้อนเรื่องราวในอดีต มีความเกี่ยวข้องกับ

กับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องผูกพันกับท้องถิ่น

แบ่งกรอบการประเมิน 3 ระดับ - ระดับสูง คือ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเก่าแก่มาก มีความ
เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับท้องถิ่น

- ระดับปานกลาง คือ มีประวัติความเป็นมาแต่ไม่ยาวนาน ไม่เก่า

แก่มากนัก มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญหรือมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับท้องถิ่น

- ระดับต่ำ คือ เป็นสิ่งเกิดขึ้นใหม่แต่มีเรื่องราวที่สัมพันธ์กับท้องถิ่น

2.1.3) ความมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์กำหนดหรือให้ค่ากับสิ่งที่สร้างขึ้นมา ซึ่งมีทั้งที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้
และที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ โดยจะนำคุณค่าวัฒนธรรม 4 ประการ คือ คุณค่าเชิงอัตลักษณ์
คุณค่าเชิงวิชาการและเทคนิค คุณค่าเชิงสุนทรีย์ และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ มาใช้ในการประเมิน
พิจารณาจาก ความมีคุณค่าวัฒนธรรม 4 ประการ ดังนี้

- คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ การสื่อถึงความหมาย สัญลักษณ์ที่แสดง
หรือสะท้อนให้เห็นถึงรากเหงา แก่นแท้และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผูกพันกับท้องถิ่น

- คุณค่าเชิงวิชาการและเทคนิค ความรู้หรือวิธีการที่ผ่านกระบวนการ
การคิดและปฏิบัติอย่างเป็นระบบจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปเรียนรู้ได้ เป็นคุณค่าที่
เกี่ยวเนื่องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เช่น การออกแบบ วิธีการ โครงสร้าง ลวดลาย หน้าที่
การใช้งาน ทักษะฝีมือและการเลือกใช้วัสดุ เป็นต้น

- คุณค่าเชิงสุนทรีย์ องค์ประกอบของพื้นที่ที่มีความงดงามโดย
เกี่ยว ข้องกับประสาทสัมผัสด้านการรับรู้ เช่น รูปทรง ขนาด สี พื้นผิว รวมถึงศิลปะวิทยาการ แรง
บันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ ประโยชน์ด้านการใช้งาน และความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันของพื้นที่
วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

- คุณค่าเชิงคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ การเอื้อให้เกิดประโยชน์ในการใช้
สอยสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การท่องเที่ยว การพักผ่อนและสร้างรายได้ในทางเศรษฐกิจ

แบ่งกรอบการประเมิน 3 ระดับ - ระดับสูง คือ มีคุณค่าวัฒนธรรมครบทั้ง 4 ข้อ

- ระดับปานกลาง คือ มีคุณค่าวัฒนธรรม 2 หรือ 3 ข้อ

- ระดับต่ำ คือ มีคุณค่าวัฒนธรรม 1 ข้อ หรือไม่มีเลย

2.2) การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการประเมินกำหนดกรอบการพิจารณาไว้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

2.2.1) ด้านกายภาพของพื้นที่ คือ การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเนื่องกันระหว่างระบบนิเวศ แหล่งวัฒนธรรมและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีปัจจัยดังนี้

(1) สภาพทางกายภาพ หมายถึง สภาพภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวมีรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ มีความเป็นมาที่เกี่ยวข้องผูกพันกับท้องถิ่นในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมวิถีชีวิตพิจารณาจาก ความพร้อมและสภาพโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์บริบทของท้องถิ่น โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- การแสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น และสะท้อนเรื่องราวความเป็นมา
- ความกลมกลืนกับบริบทของท้องถิ่น
- มีการบำรุงรักษาสถานที่ให้คงอยู่ในสภาพที่ดี
- มีบรรยากาศที่ร่มรื่น ส่งเสริมการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

(2) การเข้าถึง

พิจารณาจาก ระยะห่างจากถนนหลักไปยังแหล่งท่องเที่ยว

โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- ถนนทางเข้ามีความสะดวก เส้นทางอยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งาน
- มีขนาดความกว้างที่เหมาะสม
- ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย เป็นจุดผ่านการสัญจร

หรือเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ

(3) สิ่งอำนวยความสะดวก

พิจารณาจาก การมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยว

โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- มีป้ายนำทางและป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว
- มีที่จอดรถที่เพียงพอและเหมาะสม
- มีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น เช่น ทางเท้า ที่นั่ง ห้องน้ำ ถังขยะ
- สิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในตำแหน่งที่มีความเหมาะสม

สามารถใช้งานได้ดีและมีจำนวนเพียงพอ

(4) ความเชื่อมต่อและการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การกระจุกหรือกระจายของที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถเดินทางจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกันเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเดินทางไปท่องเที่ยวมากกว่าแหล่ง

ห้องเที่ยวที่อยู่โดดๆ ห่างไกลจากแหล่งอื่นๆ

พิจารณาจาก การรวมกลุ่มกันของแหล่งท่องเที่ยว

โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- มีระยะห่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ไม่มาก
- ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่มีการรวมกลุ่มกันของแหล่งท่องเที่ยว
- เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าหรืออยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า

2.2.2) ด้านการสร้างกิจกรรม คือ กิจกรรมการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศเป็นการเพิ่ม พูนความรู้และประสบการณ์ท่องเที่ยว ซึ่งมีปัจจัยดังนี้

(1) โอกาสส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ

พิจารณาจาก ความหลากหลายของกิจกรรมและความเอื้ออำนวยต่อพัฒนาให้เกิดกิจกรรมสนับสนุน

โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย
- กิจกรรมการในท่องเที่ยวเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

การเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการท่องเที่ยว

- รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว
- แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพที่เอื้ออำนวยต่อการนำไปสู่การต่อยอด

หรือพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2.3) ด้านการมีส่วนร่วม คือ ชุมชนกับการมีส่วนร่วมใน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีปัจจัย ดังนี้

(1) การรวมกลุ่มในชุมชน หมายถึง คนในชุมชน

มีบทบาทเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

พิจารณาจาก การรวมตัวกันของคนในชุมชนจัดตั้งกลุ่ม หรือร่วมมือกันเพื่อดำเนินงานที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจ

มีปัจจัยประกอบดังนี้

- การรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- การรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริม สืบทอดและอนุรักษ์ ทรัพยากรท้องถิ่น
- การรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ

(2) โอกาสที่ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์

พิจารณาจาก การที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวโดยตรงและโดยอ้อม

โดยมีปัจจัยประกอบดังนี้

- ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวและเกิดการกระจายรายได้
- ก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างโอกาสการมีรายได้และการ

จ้างงาน

2.3) การจัดอันดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

จากกรอบการพิจารณาในการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนำมาสร้างแบบฟอร์มการให้คะแนน และกำหนดค่าน้ำหนัก คะแนน การให้คะแนน คิดคะแนน การกำหนดระดับความสำคัญ เพื่อนำไปสู่การการจัดอันดับความสำคัญ ดังนี้

2.3.1) ค่าน้ำหนัก ตั้งค่าน้ำหนักตามความสำคัญหัวข้อ

(1) การประเมินคุณค่า

- ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ค่าน้ำหนัก 4
- ด้านประวัติศาสตร์ ค่าน้ำหนัก 4
- ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ค่าน้ำหนัก 4

(2) การประเมินศักยภาพ

- ด้านกายภาพของพื้นที่ ค่าน้ำหนัก 4
- ด้านกิจกรรม ค่าน้ำหนัก 1
- ด้านและการมีส่วนร่วม ค่าน้ำหนัก 2

2.3.2) คะแนน ให้คะแนนเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- ระดับสูง มีค่าเท่ากับ 3 คะแนน
- ระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 2 คะแนน
- ระดับต่ำ มีค่าเท่ากับ 1 คะแนน

2.3.3) การคิดคะแนน นำค่าน้ำหนักมาคูณกับคะแนนจึงจะเป็นค่าคะแนนที่ได้

2.3.4) การกำหนดระดับความสำคัญ เป็นการนำค่าคะแนนที่ได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมาเทียบกับตารางระดับความสำคัญเพื่อสรุปความสำคัญ

จากค่าน้ำหนักและคะแนนที่กำหนดไว้ พบว่าในการประเมินจะมีค่าคะแนนต่ำสุด 19 คะแนน และมีค่าคะแนนสูงสุด 57 คะแนน ในการประเมินต้องการสรุปความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 3 ระดับ คือ สูง ปานกลางและต่ำ จึงใช้วิธีการแจกแจงความถี่มาสร้างตารางกำหนดระดับความสำคัญ

$R = P \div N$
เมื่อ $P =$ พิสัย ซึ่งหาได้จากสูตร $P =$ ค่าสูงสุด - ค่าต่ำสุด
$R =$ ความกว้างของอันตรภาคชั้น
$N =$ จำนวนชั้น
ปล. ผลลัพธ์ที่ได้ถ้าเป็นทศนิยมต้องปัดเป็นจำนวนเต็มเสมอ

ภาพที่ 81 แสดงสูตรคำนวณการแจกแจงความถี่

จากการแทนค่าในสูตรคำนวณความกว้างของอันตรภาคชั้นได้เท่ากับ 13 เขียนอันตรภาคชั้นจากค่าต่ำสุดไปหาค่าสูงสุด และจากนั้นนำมาสร้างกรอบกำหนดระดับความสำคัญ ได้ดังตารางที่ 8 ตารางที่ 8 แสดงกรอบกำหนดระดับความสำคัญ

ค่าคะแนน	ระดับความสำคัญ
20 - 32	ต่ำ
33 - 45	ปานกลาง
46 - 57	สูง

การประเมินคุณค่าโดยการบรรยายละเอียดมีดังตารางที่ 9 ส่วนการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญในการพัฒนาละเอียดมีดังตารางที่ 10

ตารางที่ 9 แสดงการประเมินคุณค่า

แหล่งท่องเที่ยว	คุณค่า		
	ความมีคุณค่า ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ความมีคุณค่า ด้านประวัติศาสตร์	ความมีคุณค่า ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ			
 <p>แหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลน</p>	สภาพเป็นพื้นที่ป่าชายเลน มีพันธุ์ไม้ เช่น โกงกาง ลำพู โดยมีการทำสะพานเล็กๆ สำหรับเดินเท้า เป็นเส้นทางศึกษาป่าชายเลน แต่ยังคงสภาพธรรมชาติเป็นหลัก	มีความเก่าแก่ไม่มาก มีคุณค่าสะท้อนเรื่องราวด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ มีความเกี่ยวข้องกับท้องถื่น	เชิงอัตลักษณ์ แสดงความเป็นธรรมชาติสภาพดั้งเดิมของพื้นที่ เชิงวิชาการและเทคนิค - เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อน
	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง
 <p>สวนสาธารณะหาดทรายเทียม</p>	พื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ธรรมชาติมีป่าสน ริมหาด พื้นที่อีกส่วนเป็นพื้นที่สีเขียวที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ให้เป็นสวนสาธารณะ มีต้นไม้ ลานหญ้า และประติมากรรม	เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ไม่มีเรื่องราวที่สัมพันธ์กับประวัติความเป็นมาของท้องถื่น	เชิงอัตลักษณ์ - เชิงวิชาการและเทคนิค - เชิงสุนทรีย์ - เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อน
	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ
 <p>จุดชมวิวย้ายเกาะ</p>	เป็นศาลาชมวิวที่สร้างขึ้นออกมาจากเชิงเขาสูงสู่ทะเล โดยรอบสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ	เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ไม่มีเรื่องราวที่สัมพันธ์กับประวัติความเป็นมาของท้องถื่น	เชิงอัตลักษณ์ - เชิงวิชาการและเทคนิค - เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อน
	ต่ำ	ต่ำ	ปานกลาง
2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม			
 <p>พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา</p>	พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของเกาะยอ มีกลุ่มอาคารของพิพิธภัณฑ์ แทรกตัวอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของพื้นที่	เป็นสถานที่ที่รวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถื่น ในรูปแบบต่างๆทั้งบันทึก เอกสารวิชาการ โบราณวัตถุและอื่นๆ ซึ่งมีคุณค่าด้านอายุและผูกพันกับท้องถื่น	เชิงอัตลักษณ์ เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวและสิ่งของที่สะท้อนแก่นแท้ของพื้นที่และแสดงอัตลักษณ์ท้องถื่น เชิงวิชาการและเทคนิค การเล่าเรื่องราวและผสมผสานสื่ออื่นๆ เชิงสุนทรีย์จัดแสดงวัตถุจริงที่เก่าแก่และทรงคุณค่าจำนวนมาก เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการเป็นที่เรียนรู้และท่องเที่ยว
	สูง	ปานกลาง	สูง

ตารางที่ 9 แสดงการประเมินคุณค่า (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	คุณค่า		
	ความมีคุณค่า ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ความมีคุณค่า ด้านประวัติศาสตร์	ความมีคุณค่า ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
2) หรพอาคารการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม(๑๑)			
สำนักสงฆ์เขากฎี 	บริเวณโดยรอบมีสภาพเป็นธรรมชาติซึ่ง เป็นป่าไม้ดั้งเดิมของเกาะยอ บริเวณ สำนักสงฆ์มีกลุ่มอาคาร สิ่งปลูกสร้าง ลานจอดรถและถนน แทรกอยู่กับบริบท	สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ปรากฏปีที่ สร้าง ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จากกรมศิลปากร เป็นที่ประดิษฐานอัฐิม เด็จพระเจ้าเกาะยอซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจผู้คน	เชิงอัตลักษณ์ การสื่อความหมายและความผูกพันกับท้องถิ่น เชิงวิชาการและเทคนิค เจดีย์ก่ออิฐถือปูนสร้างอยู่บนยอดเขา เชิงสุนทรียะความงามร่มรื่นของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
วัดเขาบ่อ 	พื้นที่ด้านหลังวัดติดกับเชิงเขา มีสภาพ เป็นป่าไม้ดั้งเดิม มีต้นไม้หนาแน่น สภาพ ค่อนข้างสมบูรณ์ มีถ้ำเล็กขนาดภายในวัด บริเวณวัดมีบรรยากาศสงบและร่มรื่น	สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 8 พ.ศ.2477 ยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียนโบราณ สถาน มีความผูกพันกับท้องถิ่น	เชิงอัตลักษณ์ - เชิงวิชาการและเทคนิค - เชิงสุนทรียะความงามร่มรื่นของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
วัดแหลมพ้อ 	มีพื้นที่ธรรมชาติอยู่เฉพาะทำนาริมทะเล สาบ พื้นที่ส่วนอื่นๆถูกพัฒนาเป็นอาคาร สิ่งปลูกสร้างและลานจอดรถ โดยมีพื้นที่ ที่เขียวซึ่งทำขึ้นใหม่แทรกอยู่อย่างบางเบา	สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2360 ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณ สถานจากกรมศิลปากร เป็นวัดเก่าแก่ที่ อยู่คู่ชุมชนและผูกพันกับท้องถิ่นยาวนาน	เชิงอัตลักษณ์ พระนอนองค์ใหญ่ อุโบสถแบบพระราชนิยม ร.3 เชิงวิชาการและเทคนิค การสร้างอุโบสถงามฝีมือช่างท้องถิ่น เชิงสุนทรียะความงามร่มรื่นของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
วัดโคกเปรี้ยว 	มีพื้นที่ธรรมชาติอยู่เฉพาะทำนาริมทะเล เป็นชายเลนที่ปลูกขึ้นใหม่เพื่อทดแทนป่า ชายเลนที่ลดจำนวนลงไปแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ ของวัดถูกพัฒนาเป็นสิ่งปลูกสร้าง	สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2425 ยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียนโบราณ สถาน มีความผูกพันกับท้องถิ่น	เชิงอัตลักษณ์ - เชิงวิชาการและเทคนิค การออกแบบและวิธีสร้างพระอุโบสถ เชิงสุนทรียะ - เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
วัดท้ายยอด 	ด้านหลังวัดติดกับเนินเขาเพทรา มีสภาพ เป็นธรรมชาติ ป่าไม้ดั้งเดิมของเกาะยอ สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ถูกรบกวนบางส่วน จากการตัดถนนขึ้นเขา บริเวณวัดร่มรื่น	สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2311 ได้ รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรม ศิลปากร เป็นวัดเก่าแก่ที่อยู่คู่ชุมชนและ ผูกพันกับท้องถิ่นยาวนาน	เชิงอัตลักษณ์วัดแห่งแรกของเกาะยอเป็นศูนย์กลางชุมชนในอดีต เชิงวิชาการและเทคนิค เจดีย์ พระอุโบสถ กลุ่มกุฏิสงฆ์ เชิงสุนทรียะ ความสัมพันธ์ธรรมชาติวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
ศาลเจ้าไท่ 	พื้นที่บริเวณศาลเจ้าเป็นลานหญ้า มีต้นไม้ อยู่เพียงเล็กน้อย	สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏปีที่สร้าง ยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียน โบราณสถาน มีผูกพันกับท้องถิ่น	เชิงอัตลักษณ์ เป็นที่นับถือและแสดงถึงการมีความเชื่อแบบจีน เชิงวิชาการและเทคนิค ใช้กระเบื้องท้องถิ่นสร้างสถาปัตยกรรมจีน เชิงสุนทรียะ - เชิงเศรษฐกิจ เอื้อประโยชน์ในการเป็นที่พักผ่อนและท่องเที่ยว
สถาปัตยกรรมที่สำคัญ (12 หลัง) 	เป็นเรือนมุงคดลวดที่ส่วนใหญ่ปลูกต้นไม้ เป็นไม้มงคลหรือผลไม้ในบริเวณบ้าน ซึ่ง ทำให้มีสภาพเป็นธรรมชาติและมีความ ดั้งเดิมของสภาพแวดล้อม	เป็นเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่สืบทอดกันมาช นาน ในช่วงแรกมีการบันทึกรายละเอียด เรือนเป็นคำกลอนต่อมาเมื่อเอกสารทางวิชา การที่เชื่อถือได้ เรือนมีอายุในช่วง70-200ปี	เชิงอัตลักษณ์ การปลูกเรือนตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา เชิงวิชาการและเทคนิค การออกแบบ วิธีสร้าง ทักษะฝีมือ วัสดุ เชิงสุนทรียะ ความสัมพันธ์ธรรมชาติวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ การใช้สอยในการดำรงชีวิต
3) หรพอาคารการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น			
กลุ่มผ้าทอเกาะยอป่าลิม 	อยู่ติดกับถนนสายหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ถูก พัฒนา ทำให้คงเหลือสภาพธรรมชาติอยู่ น้อย	ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันมี การปรับปรุงวิธีการและวัสดุแต่ยังคงคุณค่า ที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ ผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรียะ การทอหูกดอกลวดลายปราณีตอ่อนนุ่ม สีสวยงาม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพขายสินค้าและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว

ตารางที่ 9 แสดงการประเมินคุณค่า (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	คุณค่า		
	ความมีคุณค่า ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ความมีคุณค่า ด้านประวัติศาสตร์	ความมีคุณค่า ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ต่อ)			
 <p>กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผ้าเกาะยอ</p>	อยู่ในระแวกที่มีบ้านเรือนติดกันหลายหลัง พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกพัฒนา ทำให้คงเหลือสภาพธรรมชาติอยู่น้อย	ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันมีการปรับปรุงวิธีการและวัสดุแต่ยังคงคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ ผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ การทอยกดอกลวดลายปราณีตอ่อนนุ่ม สีสวยงาม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพขายสินค้าและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ต่ำ	สูง	สูง
 <p>กลุ่มราชวัดใต้แสงส่องหล้า 1</p>	อยู่ในระแวกที่มีบ้านเรือนติดกันหลายหลัง พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกพัฒนา ทำให้คงเหลือสภาพธรรมชาติอยู่น้อย	ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันมีการปรับปรุงวิธีการและวัสดุแต่ยังคงคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ ผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ การทอยกดอกลวดลายปราณีตอ่อนนุ่ม สีสวยงาม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพขายสินค้าและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ต่ำ	สูง	สูง
 <p>กลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง</p>	อยู่ติดกับถนนสายหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกพัฒนา ทำให้คงเหลือสภาพธรรมชาติอยู่น้อย	ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันมีการปรับปรุงวิธีการและวัสดุแต่ยังคงคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ ผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ การทอยกดอกลวดลายปราณีตอ่อนนุ่ม สีสวยงาม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพขายสินค้าและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ต่ำ	สูง	สูง
 <p>กลุ่มทอผ้าร่มไทร</p>	ตั้งอยู่ติดกับถนนสายรองภายในเกาะทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมยังคงมีความเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างความสำเร็จสอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อม	ผ้าทอเกาะยอได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันมีการปรับปรุงวิธีการและวัสดุแต่ยังคงคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ ผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ การทอยกดอกลวดลายปราณีตอ่อนนุ่ม สีสวยงาม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพขายสินค้าและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ปานกลาง	สูง	สูง
 <p>สวนผลไม้ลุงวี</p>	การทำสวนที่ปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียว ทำให้มีความเป็นธรรมชาติ ประกอบกับพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ท้องถิ่น จึงมีสภาพที่เป็นธรรมชาติ	การทำสวนปลูกพืชเหมาะสมกับพื้นที่เกาะ มีมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ การทำเกษตรธรรมชาติเน้นปลูกพืชหลากหลาย เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพคนท้องถิ่นและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง
 <p>สวนสมรมลุงโพเจิด</p>	การทำสวนที่ปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียว ทำให้มีความเป็นธรรมชาติ ประกอบกับพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ท้องถิ่น จึงมีสภาพที่เป็นธรรมชาติ	การทำสวนปลูกพืชเหมาะสมกับพื้นที่เกาะ มีมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ การทำเกษตรธรรมชาติเน้นปลูกพืชหลากหลาย เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพคนท้องถิ่นและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง
 <p>สวนผลไม้ลุงสุด</p>	การทำสวนที่ปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียว ทำให้มีความเป็นธรรมชาติ ประกอบกับพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ท้องถิ่น จึงมีสภาพที่เป็นธรรมชาติ	การทำสวนปลูกพืชเหมาะสมกับพื้นที่เกาะ มีมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และสะท้อนอดีตได้ดี	เชิงอัตลักษณ์ การทำเกษตรธรรมชาติเน้นปลูกพืชหลากหลาย เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและทักษะฝีมือ เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพคนท้องถิ่นและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง
 <p>กลุ่มประมงพื้นบ้าน</p>	เป็นการประกอบอาชีพที่ผูกพันกันแน่นกับทะเลสาบ สภาพแวดล้อมปัจจุบันถูกรบกวนจากกิจกรรมต่างๆของมนุษย์	การทำประมงพื้นบ้านด้วยเครื่องมือดั้งเดิมที่เหมาะสมกับสภาพทะเลสาบที่มีน้ำลึกไม่มากนัก ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐานสู่ปัจจุบันมีความผูกพันกับท้องถิ่น	เชิงอัตลักษณ์ แสดงความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ทะเลสาบ เชิงวิชาการและเทคนิค อาศัยความรู้ วิธีการและการใช้ชีวิต เชิงสุนทรีย์ ความงดงามของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เชิงเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพคนท้องถิ่นและเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว
	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง

ตารางที่ 10 แสดงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว	คุณค่า		ศักยภาพ						ค่าคะแนนที่ได้	สรุปอันดับความสำคัญ		
	คุณค่า		ด้านกายภาพของพื้นที่		ด้านกิจกรรม		ด้านการมีส่วนร่วม					
	ความมีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ความมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์	ความมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา	สภาพทางกายภาพ	การเข้าถึง	สิ่งอำนวยความสะดวก	ความเชื่อมต่อและการรวมกลุ่มท่องเที่ยว	โอกาสในการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ			การรวมกลุ่มในชุมชน	โอกาสที่ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว
ค่าน้ำหนัก	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1		
1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ												
แหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	28+13=41	ปานกลาง
สวนสาธารณะหาดทรายเขียว	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	16+13=29	ต่ำ
จุดชมวิวท้ายเกาะ	ต่ำ	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	16+13=29	ต่ำ
2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม												
พิพิธภัณฑ์วัดชนวิทยา	สูง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	32+18=50	สูง
สำนักสงฆ์เงาภูมิ	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	36+14=50	สูง
วัดเขาบ่อ	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ	ปานกลาง	28+13=41	ปานกลาง
วัดแหลมท้อ	ต่ำ	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+19=47	สูง
วัดโคกงิ้ว	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	20+11=31	ต่ำ
วัดท้ายยอ	สูง	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	36+18=54	สูง
ศาลเจ้าไทรงาม	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	ต่ำ	ปานกลาง	20+11=31	ต่ำ
สถาปัตยกรรมที่สำคัญ (12 หลัง)	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	ต่ำ	ปานกลาง	32+16=48	สูง

ตารางที่ 10 แสดง การประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	คุณค่า			ศักยภาพ						ค่าคะแนน ที่ได้	สรุป อันดับ ความสำคัญ		
	ด้านคุณค่า			ด้านกายภาพของพื้นที่			ด้านกิจกรรม					ด้านการมีส่วนร่วม	
	ความมีคุณค่า ด้านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	ความมีคุณค่า ด้าน ประวัติศาสตร์	ความมีคุณค่า ด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญา	สภาพทาง กายภาพ	การเข้าถึง	สิ่งอำนวยความสะดวก	ความเชื่อมโยง และกลุ่ม ท่องเที่ยว	โอกาสในการ ส่งเสริมให้เกิด กิจกรรมสนับสนุน อื่นๆ	การรวมกลุ่ม ในชุมชน			โอกาสที่ชุมชน จะได้รับผล ประโยชน์จาก การท่องเที่ยว	1
ค่าน้ำหนัก	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1		
3) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น													
กลุ่มผ้าทอเกาะยอบ้านลิเฒ่า	ต่ำ	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+20=48	สูง
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ	ต่ำ	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+18=46	สูง
กลุ่มราชวัติแสงส่องหล้า 1	ต่ำ	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+18=46	สูง
กลุ่มทอผ้าดอกฟ้ากุลทอ	ต่ำ	สูง	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	28+15=43	ปานกลาง
กลุ่มทอผ้าร่มไทร	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	32+19=51	สูง
สวนผลไม้ลู่วี	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+20=48	สูง
สวนสมรมลุงโพธิ์	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ	สูง	สูง	สูง	สูง	28+18=46	สูง
สวนมะม่วงสูงสุด	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+19=47	สูง
กลุ่มประมงพื้นบ้าน (3 กลุ่ม)	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	สูง	สูง	28+19=47	สูง

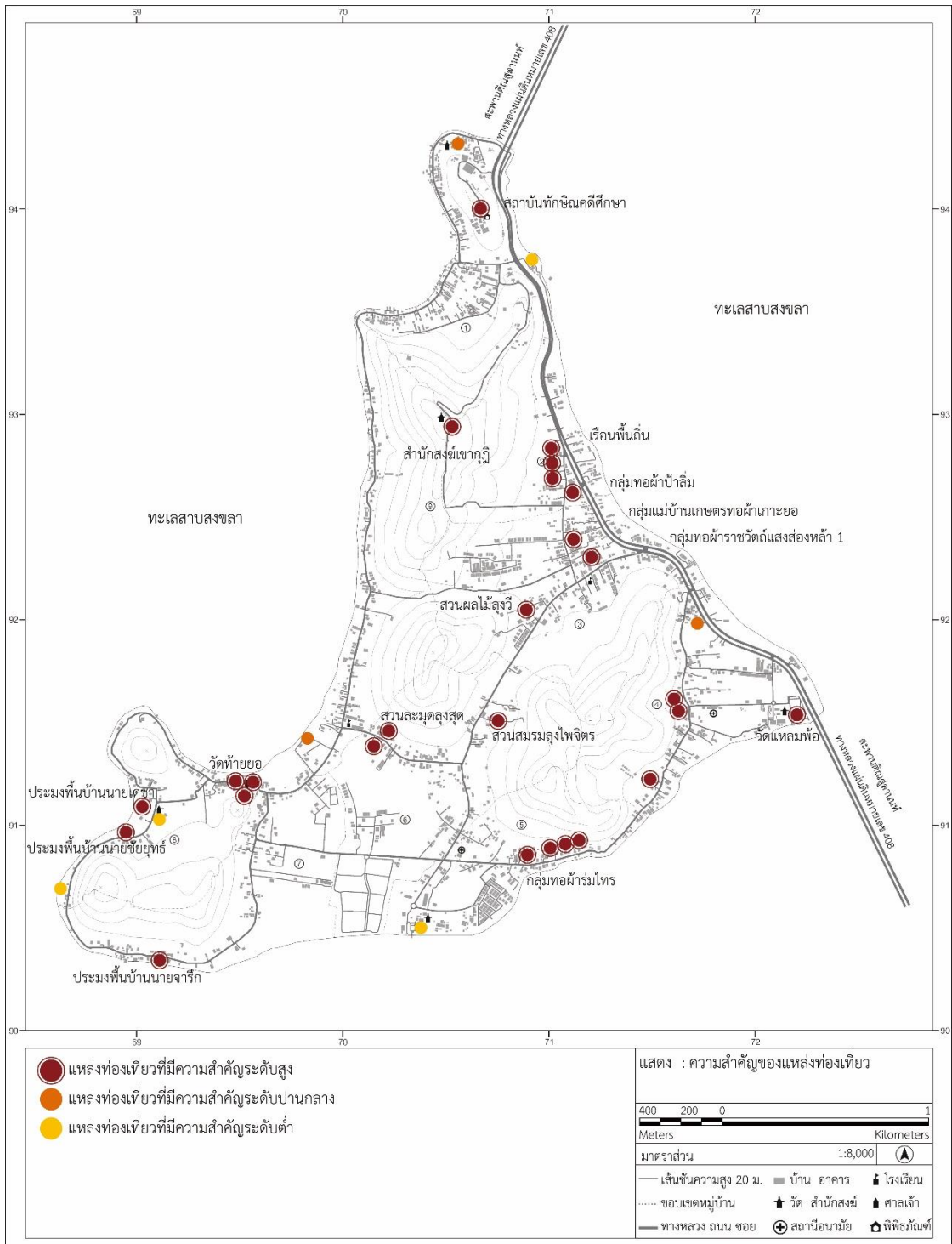
จากการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูง มี 15 แห่ง คือ พิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยา สำนักสงฆ์เขากุฎี วัดแหลมพ้อ วัดท้ายยอ สถาปัตยกรรมที่สำคัญ(12 หลัง) กลุ่มผ้าทอเกาะยอป่าลิ้ม กลุ่มแม่บ้านเกษตร ทอผ้าเกาะยอ กลุ่มทอผ้าราชวัดถ์แสงส่องหล้า1 กลุ่มทอผ้าร่มไทร สวนผลไม้ลุงวี สวนสมรมลุงไพจิตร สวนละมุดลุงสุด กลุ่มประมงพื้นบ้านนายจารึก กลุ่มประมงพื้นบ้านนายชัยยุทธ์และกลุ่มประมงพื้นบ้าน นายเดชา

แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับปานกลาง มี 3 แห่ง คือ แหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน วัดเขาบ่อและกลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง

แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต่ำ มี 4 แห่ง คือ สวนสาธารณะหาดทรายเทียม จุดชมวิว ท้ายเกาะ วัดโคกเปรี้ยวและศาลเจ้าไท่ก่ง

โดยนำมาระบุตำแหน่งลงในแผนที่ที่แสดงอันดับความสำคัญแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังรูปที่ 82

ภาพที่ 82 แสดงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

4.4 ปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่ตำบลเกาะยอ

ประกอบด้วยปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการท่องเที่ยวและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในตำบลเกาะยอ

4.4.1 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แบ่งออกเป็นปัญหาที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ และปัญหาที่เกิดในพื้นที่ตำบลเกาะยอ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.4.1.1 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ จากอดีตถึงปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างอย่างหลากหลาย ทั้งเพื่อการยังชีพเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัย รวมถึงเพื่อเป็นต้นทุนการผลิตในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การบริการและการท่องเที่ยว การใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัดของมนุษย์ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ จากสภาพพื้นที่และความเชื่อมต่อกันของระบบนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง บริเวณรอบเกาะและพื้นที่เกาะของเกาะยอจึงมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน การเกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับพื้นที่ส่วนหนึ่งจึงมีผลต่อเนื่องกับพื้นที่ส่วนอื่น จากรายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการควบคุมดูแลลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่าในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีปัญหาความเสื่อมโทรมเกิดขึ้นร่วมกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6 ประเด็น โดยมีสภาพปัญหา สาเหตุและข้อเสนอแนะในการดูแลบริหารจัดการพื้นที่ ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ

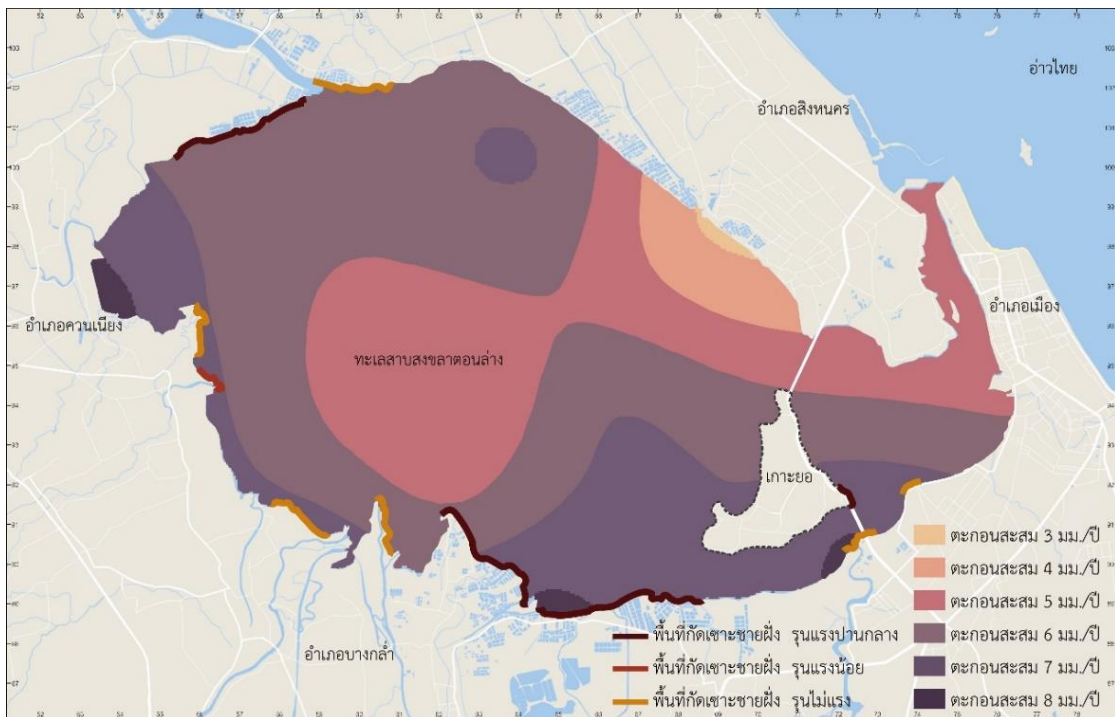
ลำดับที่	สภาพปัญหา	สาเหตุ	ข้อเสนอแนะ
1	การตื่นเขินของทะเลสาบจากการทับถมของตะกอน	-การพัดพาของตะกอนลงสู่ทะเลสาบ -การวิวัฒนาการตามลำดับระบบนิเวศของภูมิศาสตร์ทะเลสาบ -การเร่งกระบวนการพัดพาของตะกอนจากการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม -การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขวางทางน้ำส่งผลให้การระบายน้ำขัดข้อง	-จัดทำแผนเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบ -ขุดลอกร่องน้ำ ทางเดินเรือเท่าที่จำเป็น -กำหนดให้พื้นที่ที่ตื่นเขินเป็นเขตอนุรักษ์เพื่อป้องกันการบุกรุก
2	การเกิดมลพิษทางน้ำ	-ลุ่มน้ำย่อยที่ลำเลียงน้ำลงสู่ทะเลสาบเกิดการปนเปื้อนมลพิษ -การเติบโตภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ -การปล่อยน้ำเสียลงทะเลสาบโดยไม่บำบัดหรือการบำบัดไม่ถูกวิธี -กฎหมายการบำบัดน้ำเสียไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มประสิทธิภาพ	-การจัดการน้ำเสียออกจากชุมชนให้มีการศึกษาความเหมาะสม ออกแบบรายละเอียดและก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่ -บังคับใช้กฎหมาย มีบทลงโทษที่ชัดเจน

ตารางที่ 11 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ (ต่อ)

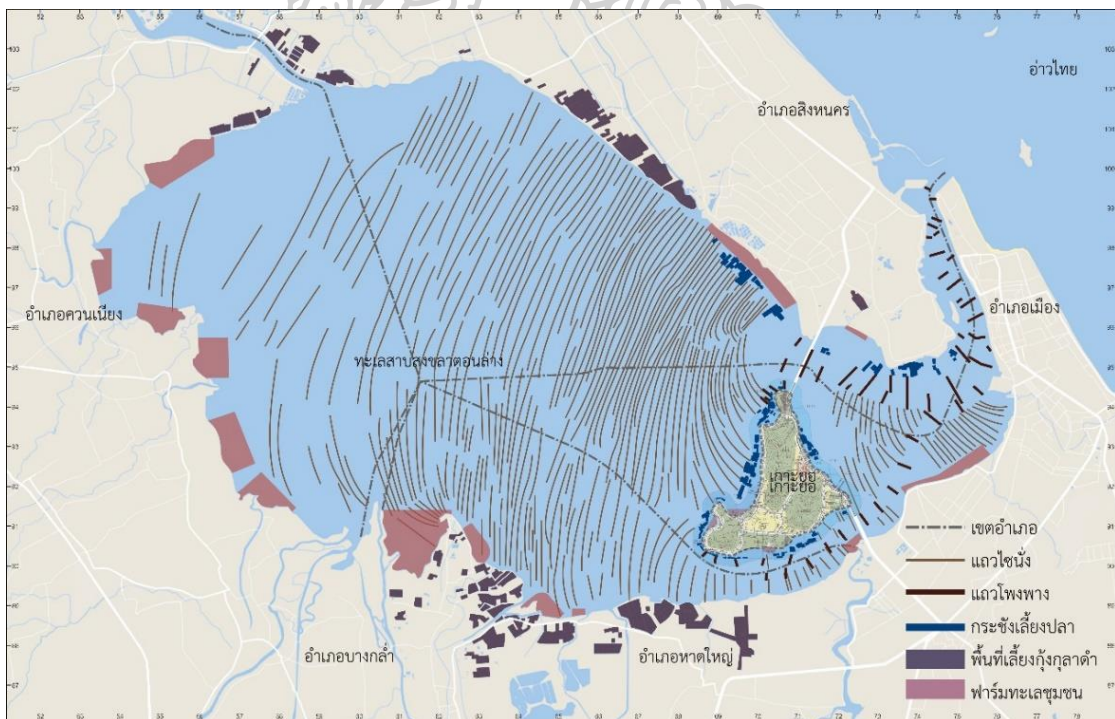
ลำดับที่	สภาพปัญหา	สาเหตุ	ข้อเสนอแนะ
2	การเกิดมลพิษทางน้ำ(ต่อ)		-ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการน้ำเสียแก่ประชาชนและผู้ประกอบการภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม
3	การกัดเซาะชายฝั่ง	-การเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางธรรมชาติ สภาพอากาศ ลมและคลื่น -แนวตะกอนชายฝั่งขาดความสมดุล -การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่น -สิ่งปลูกสร้างทางวิศวกรรมโครงสร้างแข็งส่งผลกระทบต่อทิศทางน้ำ -การเสียสมดุลของระบบน้ำจากคลองออกสู่ทะเล	-การสร้างแนวป้องกันชายฝั่งโดยวิธีธรรมชาติและหลีกเลี่ยงโครงสร้างทางวิศวกรรมซึ่งจะทำลายทัศนียภาพ
4	การลดลงของป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเล	-การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้ง -การรุกรานแนวตลิ่งเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย -การปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติมพื้นที่เป็นแปลงเล็กกระจุกกระจายเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีการจับจองและบางส่วนมีเอกสารสิทธิ์ -การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ -การทำประมงผิดกฎหมาย	-ส่งเสริมระบบฟาร์มทะเลซึ่งเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนทางอ้อม -ขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติบังคับใช้เพื่อปกป้องพื้นที่ป่าชายเลนและเขตฟาร์มทะเล -การกระจายแปลงปลูกแม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงขนาดเล็กเพื่อให้มีการเติบโตและขยายพันธุ์ได้เองตามธรรมชาติ -สนับสนุนประกาศเขตอนุรักษ์หญ้าทะเล -เร่งปราบปรามการประมงผิดกฎหมาย
5	การลดลงของสัตว์น้ำและทรัพยากรการประมง	-การทำประมงผิดกฎหมายและการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย -การใช้เครื่องมือประมงประเภทโพงทางและไซ่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก -การใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำเกินขีดจำกัด -สัตว์ไม่มีโอกาสได้ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ	-ขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติบังคับใช้เพื่อดูแลเขตฟาร์มทะเล -ส่งเสริมอาชีพทางเลือกแก่ชาวประมง
6	สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมเสื่อมโทรมและถูกบุกรุก	-การขยายตัวของภาคธุรกิจท่องเที่ยว -นักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึก -ความไม่เป็นระเบียบของร้านค้า -องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ - การบูรณะซ่อมแซมที่ผิดวิธีนำมาซึ่งความเสียหายแก่โบราณสถาน - การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม	-องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการด้วยมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคมอย่างเคร่งครัด -ควรมีแผนพัฒนาพื้นที่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติไปในทิศทางเดียวกับแนวทางการพัฒนาของประเทศเพื่อความยั่งยืน - จัดหาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและติดตามผลการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อดูแลรักษาแหล่งศิลปกรรมอย่างยั่งยืน

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

จากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอที่กล่าวมาข้างต้นแสดงพื้นที่ที่เกิดปัญหาได้ดังภาพที่ 83 และ 84

ภาพที่ 83 แสดงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและการสะสมของตะกอน
ที่มาข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

ภาพที่ 84 แสดงการทำประมงที่มีความหนาแน่นมากในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
ที่มาข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (2556)

4.4.1.2 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเกาะยอ ศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และสำรวจพื้นที่โดยผู้วิจัยเอง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอได้วิเคราะห์ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ด้วยเทคนิค SWOT Analysis ในแผนพัฒนาสี่ปี (พ.ศ.2561 - 2564) ในส่วนการวิเคราะห์จุดอ่อนและอุปสรรคของพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเกาะยอ พบว่าสภาพปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่มีในลักษณะดังนี้

1.1) ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด โดยบ้านเรือนและร้านอาหารมีการทิ้งน้ำเสียลงในทะเล

1.2) ขาดความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1.3) มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชายเลน ซึ่งปัจจุบันป่าชายเลนมีน้อยและเสี่ยงต่อการหมดไป ในอนาคตอาจทำให้ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ได้รับผลกระทบ ทั้งยังไม่มีมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชายเลนอย่างจริงจัง

1.4) การบุกรุกพื้นที่สาธารณะโดยการก่อสร้างสิ่งต่างๆลงในทะเล

1.5) ที่ดินมีจำกัดและขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

1.6) พื้นที่ราบชายฝั่งมีปัญหาน้ำท่วม และมีการเกิดภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยและวาตภัย

1.7) การขยายตัวของประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดการขยายตัวของอาคารบ้านเรือนและหมู่บ้านจัดสรร (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, 2561: 11, 85-88)

2) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาได้วิเคราะห์ปัญหาชุมชนเกาะยอด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในรายงานการพัฒนาตำบล TDR ประจำปี 2560 โดยระบุว่าปัญหาเรื่องขยะ ทรัพยากรธรรมชาติลดลง การบุกรุกที่สาธารณะ คุณภาพดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา, 2560: 4)

3) จากรายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาระบุว่ามีการสร้างโฮมสเตย์รูกล้าพื้นที่ลำน้ทะเลสาบสงขลาเพิ่มสูงขึ้น พื้นที่เกาะยอเต็มไปด้วยโฮมสเตย์ กระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ (สม., 2556: 2-68)

4) จากการนำเสนอข่าวของสำนักข่าวไทยรัฐออนไลน์ ระบุว่ามีการรูกล้าพื้นที่ชายฝั่งตำบลเกาะยอ โดยสำนักงานเจ้าท่าสงขลาได้ตรวจสอบพบว่ามีมีการปลูกสร้างโฮมสเตย์รูกล้าลำน้ทะเลสาบสงขลาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า (ไทยรัฐออนไลน์, 2560: 1)

5) จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรอบบริเวณของเกาะยอ ด้วยการสังเกตและสอบถามจากคนในพื้นที่จึงรวบรวมประเด็นปัญหาสำคัญ ได้ดังนี้

5.1) การรुकกล้าพื้นที่บริเวณชายฝั่ง พบว่ามีการรुकกล้าพื้นที่ชายฝั่งใน 2 ลักษณะ คือ 1.การเปลี่ยนแปลงชายฝั่งโดยการการถมทะเล การสร้างกำแพงกันดิน 2.การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆลงในทะเลทั้งโฮมสเตย์ ท่าเรือ กระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมง โดยบริเวณที่มีการถมทะเล สร้างกำแพงกันดินและมีการสร้างโฮมสเตย์มากที่สุด คือ บริเวณชายฝั่งด้านตะวันตก แถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9 ส่วนบริเวณที่มีกระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมงหนาแน่น คือ บริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกแถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9 บริเวณหมู่ 7 และ 8 บริเวณหมู่ 5 และบริเวณหมู่ 2

5.2) น้ำเสียและสิ่งปฏิกูล น้ำเสียจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งโฮมสเตย์ ร้านอาหารและชุมชน ถูกปล่อยลงสู่ทะเลโดยไม่ได้บำบัด และพบว่ามีขยะลอยมาติดอยู่ตามตลิ่งเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ขยะเป็นพลาสติกในรูปแบบต่างๆ และเศษซากไม้จากเครื่องมือประมง โดยบริเวณที่มีน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล คือ บริเวณบริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกที่อ่าวทรายและอ่าวสวนใหม่

5.3) ป่าชายเลนถูกทำลายและมีสภาพเสื่อมโทรม บริเวณที่ป่าชายเลนถูกทำลายและมีสภาพเสื่อมโทรม คือ บริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกแถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9

5.4) การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่พรุเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบอื่นๆ โดยพบว่ามีมีการรुकกล้าพื้นที่พรุด้วยการตัดถนนผ่าน การถมที่ในบริเวณพรุเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและการทำเกษตร ทำให้พื้นที่พรุถูกตัดขาดให้กลายเป็นหย่อมที่แยกออกจากกัน

5.5) บริเวณรอบข้างพื้นที่พรุถูกทิ้งร้างเนื่องจากดินเสื่อมโทรม บริเวณที่ราบลุ่มรอบๆพื้นที่พรุในบริเวณหมู่ 5,6 และ 7 มีสภาพเป็นพื้นที่รกร้าง มีวัชพืชขึ้นปกคลุม มีพรรณไม้แบบพรุเสม็ดกระจายอยู่บางเบา ในช่วงฤดูแล้งผืนดินแห้งแตก เมื่อถึงฤดูฝนเป็นพื้นที่ชื้นแฉะที่มีน้ำท่วมขังและพบว่าพื้นที่มีร่องรอยของการทำนาในอดีต โดยในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ไม่มีการใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร และมีพรรณไม้แบบพรุกระจายอยู่

5.6) การรुकกล้าพื้นที่ป่า พื้นที่ป่าไม้ของเกาะยอปัจจุบันมีอยู่ในบริเวณเขาหัวแดง เขากุฎี เขากลาง เขาเพหารและเขาบ่อหิน ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าไม้ดั้งเดิมของเกาะยอ มีพันธุ์ไม้ที่เจริญเติบโตได้ดีในที่ลาดเชิงเขาปกคลุมอยู่หนาแน่น จากการสำรวจพบว่ามีมีการรुकกล้าพื้นที่ป่าและปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อใช้ทำสวนยางพารา สร้างที่อยู่อาศัยและที่พักเพื่อการท่องเที่ยว

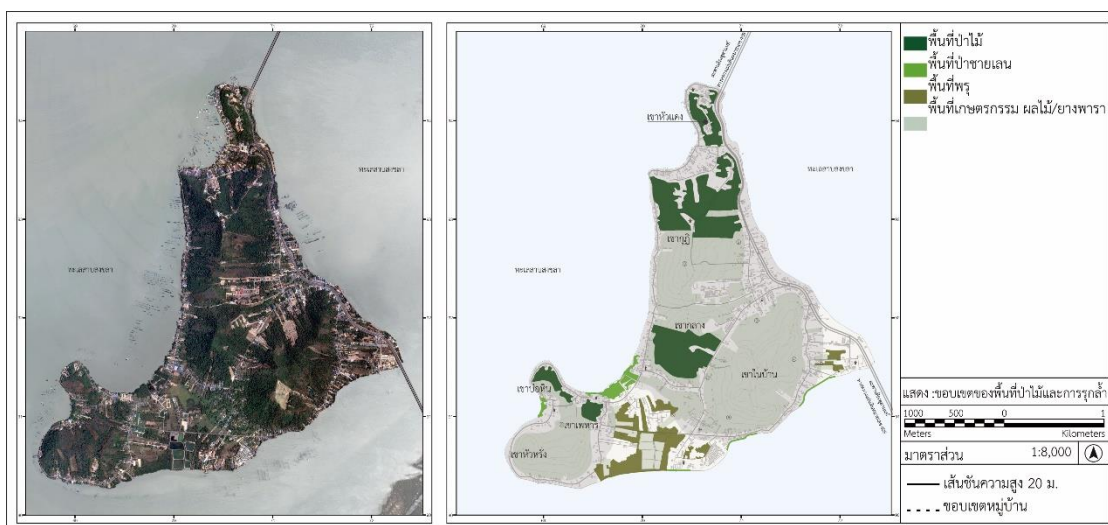
เมื่อศึกษาการรुकกล้าพื้นที่ป่าโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร (ระวางที่ 5213 III) พ.ศ. 2559 ร่วมกับการแปรความจากภาพถ่ายทางอากาศและสำรวจพื้นที่ เพื่อดูขอบเขตของป่าไม้และทิศทางของการรुकกล้าป่าไม้ พบว่าป่าไม้ของเกาะยออยู่ในบริเวณที่มีความลาดชันและมีลักษณะเป็นกลุ่มป่าที่ถูกแยกออกจากกัน โดยมีพื้นที่เกษตร ที่อยู่อาศัยและถนน คั่นอยู่ระหว่างป่าแต่ละกลุ่ม การรुकกล้าป่าไม้เกิดขึ้นบริเวณขอบของป่าด้านที่ติดกับถนนเป็นหลัก แยกการรुकกล้าพื้นที่ป่าได้ ดังนี้

(1) พื้นที่ป่าไม้ถูกรุกกล้าโดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้

ประโยชน์ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว พบในพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ที่บริเวณตีนเขาของเขาหัวแดงด้านตะวันตก ตั้งแต่วัดเขาป่อเป็นแนวยาวขนานไปกับถนนจนถึงที่ด้านเหนือของเขากุฎี ซึ่งบริเวณด้านเหนือของเขากุฎีเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีขอบของป่าต่อเนื่องกับพื้นที่ท่องเที่ยวและเป็นบริเวณที่มีการถูกรุกกล้าสูง โดยการท่องเที่ยวมีความหนาแน่นอยู่บริเวณชายฝั่งจากเดิมที่ขยายตัวไปตามแนวถนนรอบเกาะแถบอ่าวทรายจนเต็มพื้นที่ แล้วจึงมีการขยายตัวไปยังพื้นที่ที่อยู่ติดกัน คือ บริเวณที่ลาดเชิงเขาและมีการตัดถนนสายย่อยผ่านป่าไม้ในบริเวณตีนเขากุฎีซึ่งทำให้มีการเข้าถึงสะดวก ป่าไม้ที่อยู่ในแถบนั้นจึงถูกรุกกล้าเป็นบริเวณกว้าง มีการตัดไม้และปรับความลาดชันของดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในรูปแบบบ้านพักต่างอากาศและที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งโครงการสร้างเสร็จแล้วและโครงการสร้างที่กำลังดำเนินการก่อสร้าง รวมกันแล้วมีจำนวนมากกว่า 10 แห่ง

(2) พื้นที่ป่าไม้ถูกรุกกล้าโดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัย พบในบริเวณหมู่ 3 และหมู่ 6 ที่ถนนสายบ้านนอก - สวนใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างเขากลางกับเขาในบ้าน โดยที่อยู่อาศัยในบริเวณหมู่ 3 มีความหนาแน่นเริ่มมาจากที่ถนนสายหลักหน้าเกาะลิกเข้ามาในตัวเกาะจนเต็มพื้นที่ราบ ที่บริเวณเชิงเขากุฎีด้านที่ติดกับชุมและขนานกับถนนสายบ่ออมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรให้เป็นที่อยู่อาศัย และมีการขยายตัวเข้าสู่ตัวเกาะตามแนวถนนบ้านนอก - สวนใหม่ พบว่าพื้นที่ลาดเชิงเขาของเขากลางด้านที่ติดกับถนนสายบ้านนอก - สวนใหม่ ในบริเวณที่ถัดมาจากพื้นที่ชุมชนเดิม ซึ่งเดิมที่มีสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ป่าไม้ถูกรุกกล้าโดยมีการสร้างที่อยู่อาศัยในรูปแบบโครงการบ้านจัดสรร บ้านแถวและบ้านเดี่ยว ส่วนอีกฝั่งของถนนในบริเวณเดียวกันเป็นพื้นที่เขาในบ้าน ซึ่งเดิมที่มีสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมก็ถูกรุกกล้าโดยมีการสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรถูกรุกกล้าโดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะโครงการบ้านจัดสรร บ้านแถวและบ้านเดี่ยว ในบริเวณที่ราบลุ่มแถบหมู่ 5, 6 และ 7 เป็นจำนวนมาก และมีเป็นกลุ่มเล็กๆ อยู่ที่บริเวณหมู่ 8 ด้านตะวันออกของวัดท้ายยอ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัยมีทั้งในรูปแบบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย และการรุกกล้าพื้นที่ป่าไม้โดยตรงเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย

(3) พื้นที่ป่าไม้ที่ถูกรุกกล้าโดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เนื่องจากการมีพื้นที่จำกัด ที่ดินส่วนใหญ่ของเกาะมีการถือครองโดยเอกชน และผังเมืองรวมที่บังคับใช้ในพื้นที่เกาะยกกำหนดให้บริเวณส่วนใหญ่และพื้นที่ที่เป็นภูเขาทั้งหมดในเกาะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้จึงเหลืออยู่ไม่มาก โดยลักษณะการทำเกษตรของเกาะยอมมีการทำสวนผลไม้ในบริเวณที่ราบและที่ลาดเชิงเขา ส่วนบริเวณที่สูงขึ้นไปที่เขาต่างๆ เป็นสวนยางพารา พื้นที่ดั้งเดิมที่มีสภาพเป็นป่าไม้จึงถูกแปรสภาพเพื่อใช้ทำเกษตร จากการสอบถามพบว่าลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นมานานแล้ว และในปัจจุบันพบว่าพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ยังถูกรุกกล้าเพื่อใช้ในการทำสวนยางพารา

ภาพที่ 85 แสดงขอบเขตของป่าไม้และการถูกรุกกล้า

5.7) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไม่ได้รับการดูแลรักษา เรือนพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอซึ่งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 70 - 200 ปี มีสภาพที่ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ยังไม่ได้รับการดูแลรักษาและขาดแนวทางในการอนุรักษ์ โดยเรือนพื้นถิ่นบางส่วนมีการรื้อถอนจนเจ้าของต้องรื้อทิ้งไป บางส่วนเจ้าของมีการซ่อมแซมเพื่อให้สามารถใช้งานได้แต่ในการซ่อมแซมนั้น ไม่ได้รักษารูปแบบและเอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ ซึ่งเป็นการทำลายให้คุณค่าของเรือนพื้นถิ่นลดลง

5.8) การขยายตัวของที่อยู่อาศัยสร้างความแออัด รวมถึงรูปแบบของที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นใหม่มีความแตกต่างโดยไม่ได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ จากข้อมูลข้างแสดงสภาพปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเกาะยอ ดังนั้น และแสดงเป็นแผนที่ระบุบริเวณที่มีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดังภาพที่ 87

ภาพที่ 86 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

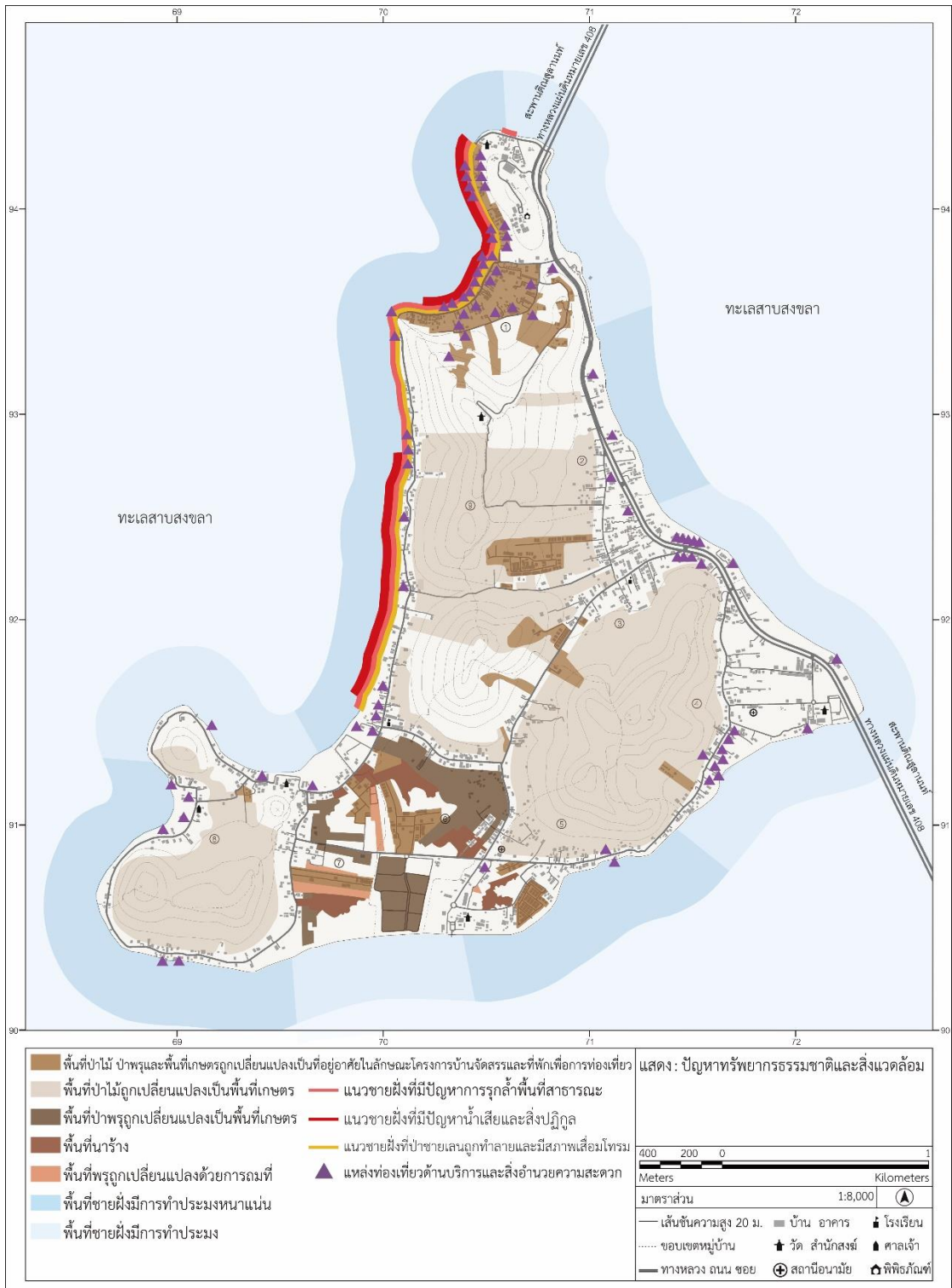
(ก) การเปลี่ยนแปลงแปลงชายฝั่งโดยการสร้างกำแพงกันดิน

(ข) การเปลี่ยนแปลงแปลงชายฝั่งโดยการการถมทะเล

ภาพที่ 86 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

- (ค) การปลูกสร้างโฮมสเตย์ในทะเลอย่างหนาแน่น
- (ง) แสดงการปลูกสร้างกระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมงในทะเลเป็นจำนวนมาก
- (จ) แสดงน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล
- (ฉ) แสดงป่าชายเลนถูกทำลายและมีสภาพเสื่อมโทรม
- (ช) แสดงบริเวณรอบข้างพื้นที่พรุถูกทิ้งร้างเนื่องจากดินเสื่อมโทรม
- (ซ) แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่พรุ
- (ณ) แสดงการรุกรานพื้นที่ป่าไม้บริเวณเชิงเขาและภูเขา
- (ญ) แสดงสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมและไม่ได้รับการดูแลรักษา

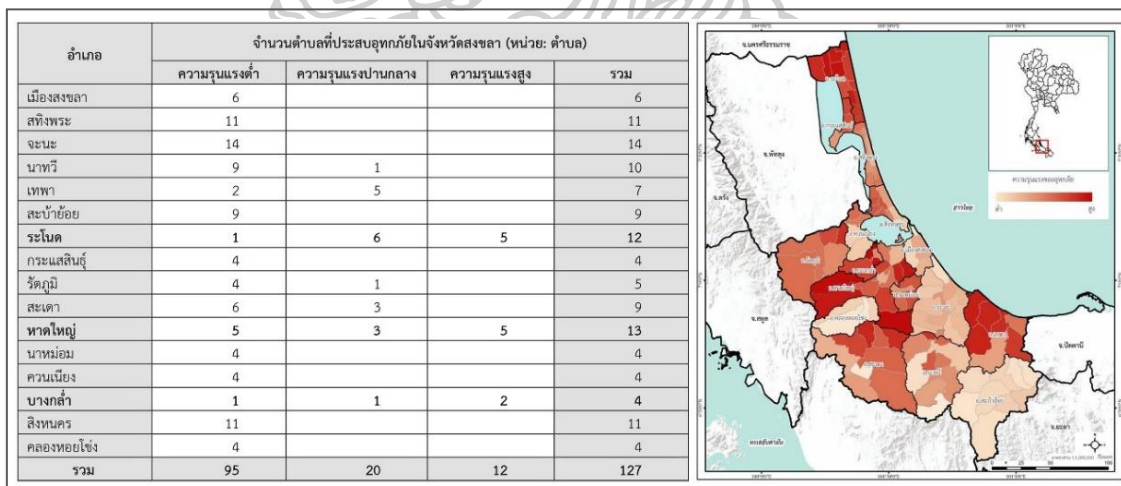
ภาพที่ 87 แสดงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.4.2 ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่

ในพื้นที่ตำบลเกาะยอมีภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิด ดังนี้

1) ภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนช่วงหน้าแล้งน้ำประปาไหลไม่สม่ำเสมอและไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ประชาชนส่วนใหญ่จึงใช้น้ำจากบ่อบาดาลควบคู่ไปด้วย (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, 2560: 21)

2) อุทกภัย การเกิดน้ำท่วมพื้นดินสูงกว่าระดับปกติมีสาเหตุจากปริมาณน้ำฝนมากเกินไปจนเกินขีดความสามารถการระบายน้ำ ซึ่งโดยทั่วไปฤดูฝนอยู่ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ จังหวัดสงขลามีฝนตกทั้งในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่ช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะมีฝนตกชุกในเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคมของทุกปี ช่วงนี้หลายพื้นที่จะมีฝนตกชุกและตกติดต่อกันเป็นเวลานานจนเกิดน้ำไหลป่าตามผิวดินมากกว่าปกติมวลน้ำปริมาณมากที่ไหลป่าจะเข้าท่วมในพื้นที่ต่างๆที่ระบบระบายน้ำไม่สมบูรณ์ (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลา, 2560: 1) จากรายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องประเมินความเสี่ยงจากภัยพิบัติและสภาพภูมิอากาศเพื่อการวางแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา ได้วิเคราะห์การเกิดอุทกภัยในจังหวัดสงขลาและแบ่งความรุนแรงของอุทกภัยไว้ 3 ระดับ ตำบลเกาะยอจัดเป็นพื้นที่ประสบอุทกภัยที่มีความรุนแรงระดับต่ำ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทย, 2559: 25-26)

ภาพที่ 88 แสดงตำบลที่ประสบอุทกภัยในจังหวัดสงขลาจำแนกตามความรุนแรง

ที่มา : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทย, (2559)

ความล่อแหลมที่ทำให้เกิดสถานการณ์อุทกภัย คือ ปริมาณน้ำฝนในช่วงที่ตกหนักกว่าเกณฑ์ปกติ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นแหล่งรองรับน้ำทั้งหมดในพื้นที่ลุ่มน้ำมีสภาพตื้นเขิน ประกอบกับการหนุนสูงขึ้นของน้ำทะเลทำให้ระบายน้ำได้ช้า (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลา, 2560: 6)

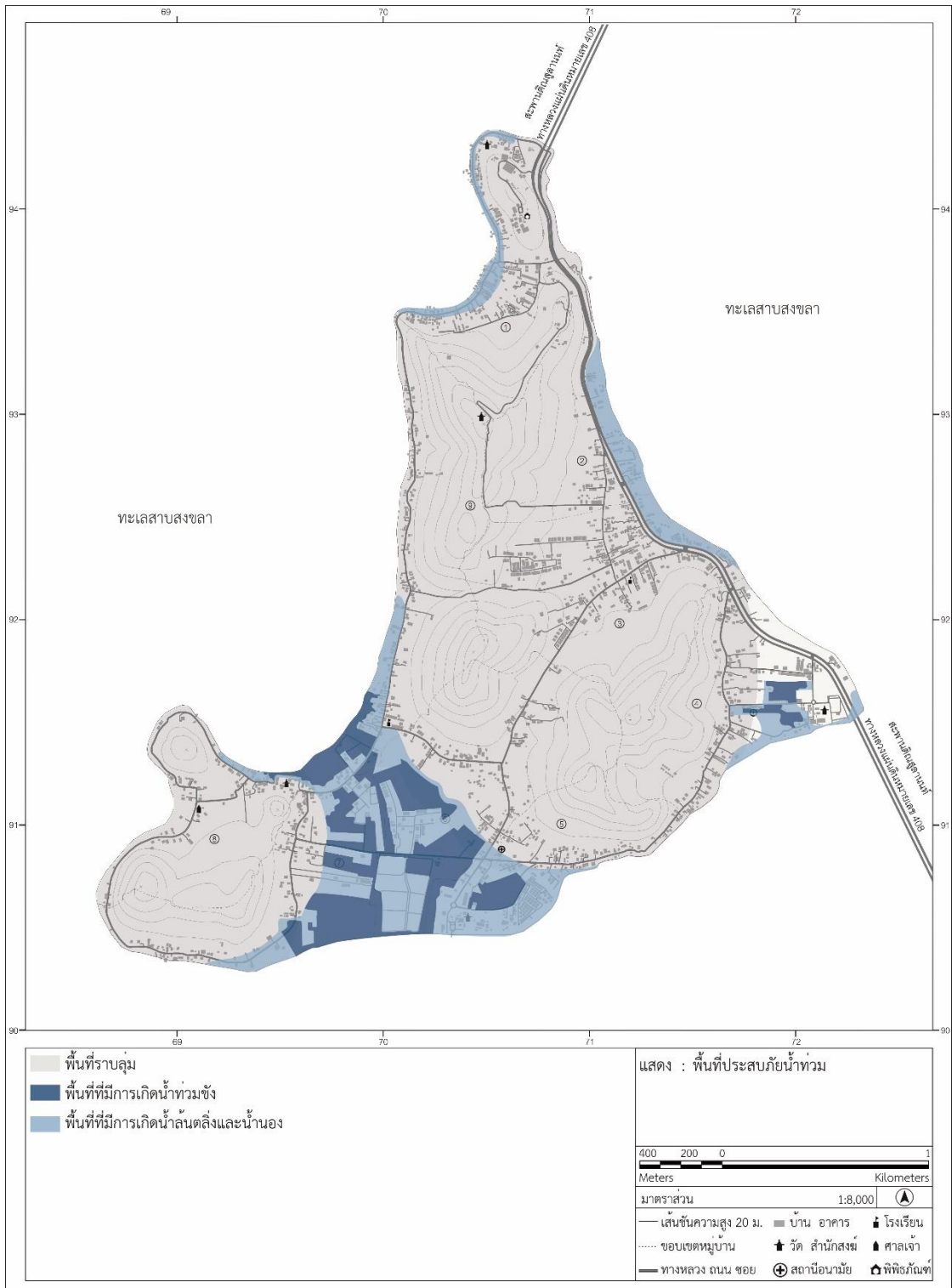
ในตำบลเกาะยอมีการเกิดน้ำท่วมขังและน้ำล้นตลิ่งเฉพาะในช่วงหน้าฝนที่ฝนตกหนักหรือฝนตกติดต่อกันหลายวัน พื้นที่พรุที่หมู่ 4 และที่หมู่ 5,6,7 กับพื้นที่บริเวณชายฝั่งที่หมู่ 5,6,7 และ 9 เป็นพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมก่อนพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มและที่ราบชายฝั่งที่มีระดับต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ของเกาะ ส่วนน้ำล้นตลิ่งและน้ำนองในตำบลเกาะยอจะเกิดขึ้นในช่วงที่มีฝนตกหนักร่วมกับมีลมมรสุมและน้ำทะเลหนุน ซึ่งน้ำไม่สามารถระบายออกสู่ทะเลได้ โดยเริ่มท่วมจากพื้นที่พรุที่หมู่ 4 และที่หมู่ 5,6,7 กับพื้นที่บริเวณชาย ฝั่งที่หมู่ 5,6,7 และ 9 ก่อนจึงแล้วขยายวงกว้างขึ้นทำให้ที่บริเวณใกล้เคียงที่มีระดับสูงกว่าไม่มากนักเกิดน้ำนองไปด้วย และที่บริเวณชายฝั่งบางจุดของหมู่ 1,2,3,4 และ 8 ก็มีการเกิดน้ำล้นตลิ่งและน้ำนอง โดย ความสูงของระดับน้ำไม่เกิน 50 เซนติเมตร และส่วนใหญ่จะไม่ท่วมถึงระดับถนน ระยะเวลาในการเกิดน้ำท่วมขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน ถ้ามีฝนตกลงมาอย่างต่อเนื่องน้ำก็ยิ่งท่วมนาน ในช่วงที่ระดับน้ำลดและพื้นที่อื่นๆกลับสู่สภาพปกติ พื้นที่พรุที่หมู่ 4 และที่หมู่ 5,6,7 จะยังมีน้ำท่วมขังอยู่นานกว่าพื้นที่อื่นๆ

การเกิดน้ำท่วมในตำบลเกาะยอไม่ได้เกิดขึ้นในฤดูฝนของทุกปี จากสถิติการเกิดภัยในช่วงปี พ.ศ.2555 - 2560 ของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลา พบว่ามีการเกิดน้ำท่วมในตำบลเกาะยอ 3 ครั้ง คือ 1.เดือนมกราคม พ.ศ. 2557 ที่บริเวณหมู่ 1 - 9 2.เดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 ที่บริเวณหมู่ 9 3.เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560 ที่บริเวณหมู่ 1 - 9 สำหรับเหตุการณ์น้ำท่วมในธันวาคม พ.ศ. 2560 เกิดจากมรสุมและหย่อมความกดอากาศต่ำเคลื่อนตัวเข้าปกคลุมทำให้เกิดฝนตกหนักมาก มีปริมาณฝนสะสมเกิน 90 มิลลิเมตรต่อวัน ทำให้เกิดน้ำท่วมในบริเวณพื้นที่ลุ่มและชายฝั่งบางจุด จากข้อมูลแสดงได้ดังภาพที่ 89 และแสดงแผนที่ระบุบริเวณที่น้ำท่วมได้ดังภาพที่ 90

ภาพที่ 89 แสดงเหตุการณ์น้ำท่วมในตำบลเกาะยอ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2560

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, (2562)

ภาพที่ 90 แสดงพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม

4.4.3 ปัญหาของการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ

ความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และวิถีชีวิตท้องถิ่นทำให้ตำบลเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับจังหวัดที่ได้รับความนิยมอยู่เสมอมา การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นส่งผลต่อพื้นที่ทั้งในด้านบวกและลบ การเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึง รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวของเกาะยอยังประสบปัญหาในอีกหลายด้าน การศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ข่าวสาร สรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ข้อมูลที่มีผู้สำรวจและได้ทำการศึกษาวิจัยไว้แล้วร่วมกับการศึกษาและสำรวจพื้นที่โดยผู้วิจัยเอง ซึ่งแบ่งปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพของพื้นที่และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ

ที่มาของข้อมูล	ปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ
1. ด้านพื้นที่และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	
ข่าว	<p>การสร้างโฮมสเตย์รูกำลังพื้นที่ทะเลสาบสงขลาที่ผิดกฎหมายและมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งโฮมสเตย์ของเกาะยอเป็นรูปแบบเพิงพักอาศัยที่มีเสาที่ปักลงไปในทะเล มีการปล่อยของเสียสู่ลงทะเล โดยไม่มีการบำบัด และกิจกรรมของโฮมสเตย์ยังมีปัญหาเรื่องเสียงดังรบกวนซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน โดยโฮมสเตย์เป็นสิ่งปลูกสร้างที่ผิดกฎหมายเนื่องจากการปลูกสร้างรูกำลังน้ำทะเลสาบสงขลาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า อันมีความผิดตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยฉบับที่ 17 มาตรา 117 (ไทยรัฐออนไลน์,2560:1) ในปี พ.ศ.2554 กรมเจ้าท่าได้ดำเนินการทางกฎหมายและมีคำสั่งศาลให้รื้อถอนโฮมสเตย์จำนวน 20 หลัง และมีโฮมสเตย์อีกประมาณ 50 หลังที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการดำเนินคดี โดยทางด้านผู้ประกอบการโฮมสเตย์ยังไม่มีกระทำการใดๆทั้งยังมีการสร้างโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาที่ยืดเยื้อจนกระทั่งมีการจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาโฮมสเตย์ในตำบลเกาะยอเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนผู้ประกอบการโฮมสเตย์เกาะยอ จากการเจรจากันหลายครั้งกรมเจ้าท่ามีแนวทางให้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่มีเสาปักลงไปในทะเลไปเป็นรูปแบบแพลอยน้ำ โดยเจ้าท่าสงขลาเป็นผู้กำหนดรูปแบบและออกแบบแพ ทางด้านผู้ประกอบการโฮมสเตย์เกาะยอไม่เห็นด้วยกับแนวทางของกรมเจ้าท่าเนื่องจากแบบแปลนตามกำหนดนั้นมีค่าก่อสร้างสูงถึงหลังละกว่าล้านบาท(ไทยรัฐออนไลน์,2560:1) โดยให้เหตุผลว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์ไม่มีแหล่งเงินทุนที่จะนำมาลงทุนในการเปลี่ยนรูปแบบโฮมสเตย์และไม่รื้อถอนโฮมสเตย์เพราะเป็นกิจการที่สร้างรายได้ให้กับเกาะยอมาโดยตลอด ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอทำหน้าที่ดูแลเฉพาะด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยของธุรกิจโฮมสเตย์ ส่วนปัญหาด้านการจัดการทั้งเรื่องเสียงดังรบกวน ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและการรูกำลังน้ำทะเลสาบสงขลายังคงเป็นปัญหาเรื้อรังที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข</p>

ตารางที่ 12 แสดงปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ (ต่อ)

ที่มาของข้อมูล	ปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ
1. ด้านพื้นที่และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)	
สรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ	<p>ในพื้นที่ตำบลเกาะยอมีสถานประกอบการทั้งประเภทร้านอาหารและโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีนักท่องเที่ยวและประชาชนเข้าใช้บริการเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรขึ้นตามมา ซึ่งมีทั้งปัญหาการจราจรที่มีความหนาแน่นขึ้น และปัญหาการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบเกิดการกีดขวางการจราจร (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:9)</p> <p>การพัฒนาทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นไปด้วย ส่งผลให้เกิดบ้านเรือนและหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น อาชญากรรม โรคระบาด (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:11)</p> <p>การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ มีการก่อสร้างสิ่งต่างๆลงไปในทะเลทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น การปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:11)</p> <p>มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายแต่ยังขาดการประสานของผู้นำต่างๆ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:42)</p> <p>การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวไม่จริงจัง ขาดความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:43)</p> <p>ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับการพัฒนาในพื้นที่เท่าที่ควร การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมีกรรมร่วมกันได้ในระยะสั้นๆ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ,2561:43)</p>
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ - ศิริอร บุญโร	<p>ขาดการควบคุมรูปแบบการก่อสร้างสถานที่ท่องเที่ยว และการใช้พื้นที่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะที่เหมาะสม รวมถึงสภาพภูมิทัศน์ไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมส่งผลให้เกิดการบดบังทัศนียภาพและเกิดความแปลกปลอม (ศิริอร บุญโร,2551:96)</p> <p>แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีความเสื่อมโทรม ไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว และขาดความตั้งใจในการท่องเที่ยว (ศิริอร บุญโร, 2551:95)</p> <p>ไม่มีระบบการจัดรถเพื่อรับส่งนักท่องเที่ยวและไม่มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในพื้นที่ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการเดินทางของนักท่องเที่ยว (ศิริอร บุญโร, 2551:96)</p> <p>กิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลาย กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง (ศิริอร บุญโร,2551:99)</p>
- นางเยาว์ พรหมประสิทธิ์	<p>ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวถูกทำลาย (นางเยาว์ พรหมประสิทธิ์,2556:11)</p> <p>การถ่ายทอดเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีความชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลเชิงคุณค่า ลักษณะเด่น ความเป็นมา ความสำคัญและองค์ความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวได้น้อย เนื่องจากขาดการส่งเสริมข้อมูลซึ่งเป็นความรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เอกสารประกอบการท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย ป้ายแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย มักคุเทศก์หรือผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย (นางเยาว์ พรหมประสิทธิ์,2556:11)</p>

ตารางที่ 12 แสดงปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ (ต่อ)

ที่มาของข้อมูล	ปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ
1. ด้านพื้นที่และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ - นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์	<p>ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์, 2556:11)</p> <p>ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านเส้นทางคมนาคมและการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในพื้นที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวภายในเกาะยอด้วยรถยนต์เที่ยวขนาดใหญ่ ในบางจุดรถไม่สามารถผ่านได้ต้องมาจอดที่ตลาดแล้วนั่งรถสองแถวอีกทอดหนึ่ง (นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์, 2556:38-39)</p>
- มนริธา เสรีเวสารัตน์	<p>การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ทำให้เกิดขยะและสิ่งปฏิกูลในแหล่งน้ำและทำลายทรัพยากรชีวภาพ (มนริธา เสรีเวสารัตน์, 2560:1)</p> <p>การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้เกิดการทำลายทัศนียภาพของชุมชน และบดบังทัศนียภาพทะเลสาบสงขลา (มนริธา เสรีเวสารัตน์, 2560:6)</p>
การศึกษาและสำรวจพื้นที่โดยผู้วิจัย	<p>แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมขาดการดูแลรักษา ไม่พร้อมสำหรับรองรับการท่องเที่ยว</p> <p>แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแต่ขาดการส่งเสริมให้แสดงลักษณะที่เด่นชัดและศักยภาพที่มีออกมา</p> <p>โฮมสเตย์ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว และมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นโดยไม่ได้รับการควบคุมตำแหน่งที่ตั้ง ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่</p> <p>การติดตั้งป้ายแนะนำสถานที่และป้ายโฆษณาต่างๆ บดบังทัศนียภาพหรือกระทบกระเทือนต่อสภาพแวดล้อม</p> <p>การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวโดยขาดการควบคุมรูปแบบอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คุณค่าของพื้นที่ลดลง</p> <p>การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานโดยขยายความกว้างของถนนพร้อมสร้างคูระบายน้ำ คสล. ในบางจุดส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม</p> <p>สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป้ายนำทาง ป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ทางเท้า ถึงขยะ ที่นั่งพักและห้องน้ำ ไม่เพียงพอและไม่ได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับการใช้งาน</p> <p>แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตั้งอยู่ห่างกันแบบกระจายทั่วบริเวณ ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่มีรถบริการเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางไม่สะดวกนักท่องเที่ยวจึงใช้รถส่วนตัวในการเดินทางท่องเที่ยวทำให้มีปริมาณรถหนาแน่นขึ้นและต้องการพื้นที่สำหรับจอดรถ</p> <p>ขาดการพัฒนารูปแบบระบบขนส่งสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความหลากหลายและครอบคลุมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ระบบขนส่งสาธารณะภายในแหล่งท่องเที่ยวปัจจุบันมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้งานและขาดทางเลือกในการเดินทางซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 12 แสดงปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ (ต่อ)

ที่มาของข้อมูล	ปัญหาการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ
2. ด้านเศรษฐกิจ	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ - มนธิรา เสรีเวสารัตน์	รายได้จากการท่องเที่ยวกระจายสู่ชุมชนไม่ทั่วถึง (มนธิรา เสรีเวสารัตน์, 2560:5)
การศึกษาและสำรวจพื้นที่โดยผู้วิจัย	รายได้จากการท่องเที่ยวไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยว
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในตำบลเกาะยอ - มนธิรา เสรีเวสารัตน์	ความสงบในชุมชนหายไป (มนธิรา เสรีเวสารัตน์, 2560:5) วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (มนธิรา เสรีเวสารัตน์, 2560:5)

ที่มา: ไทยรัฐออนไลน์, (2560) ; องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, (2561) ; ศิริอร บุญโร, (2551) ; นางเยาว์ พรหมประสิทธิ์, (2556) ; มนธิรา เสรีเวสารัตน์, (2560)

4.4.4 การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในตำบลเกาะยอ

เกาะยออยู่ในพื้นที่บังคับใช้ผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือท่าเรือสงขลาตามข้อบังคับผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือท่าเรือสงขลา พ.ศ. 2548 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 124 ก ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2548 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะอนุรักษ์ 2 ประเภท คือ 1.ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ได้แก่ บริเวณสำนักสงฆ์เขาภู 2.ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บริเวณทะเลสาบสงขลา ระยะ 300 เมตร ขนานกับแนวชายฝั่งโดยรอบของเกาะ ส่วนบริเวณอื่นๆของเกาะยอไม่มีการกำหนดให้เขตพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และปัจจุบันยังไม่มีมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมรวมถึงไม่มีข้อบัญญัติท้องถิ่นจากการวิเคราะห์ SWOT ในรายงานการพัฒนาตำบลประจำปี 2560 ระบุว่าเกาะยอมีจุดอ่อนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนไม่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและและป่าชายเลนซึ่งเป็นที่ขยายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างจริงจัง (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา, 2560: 3)

4.5 การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และการขยายตัวในปัจจุบัน

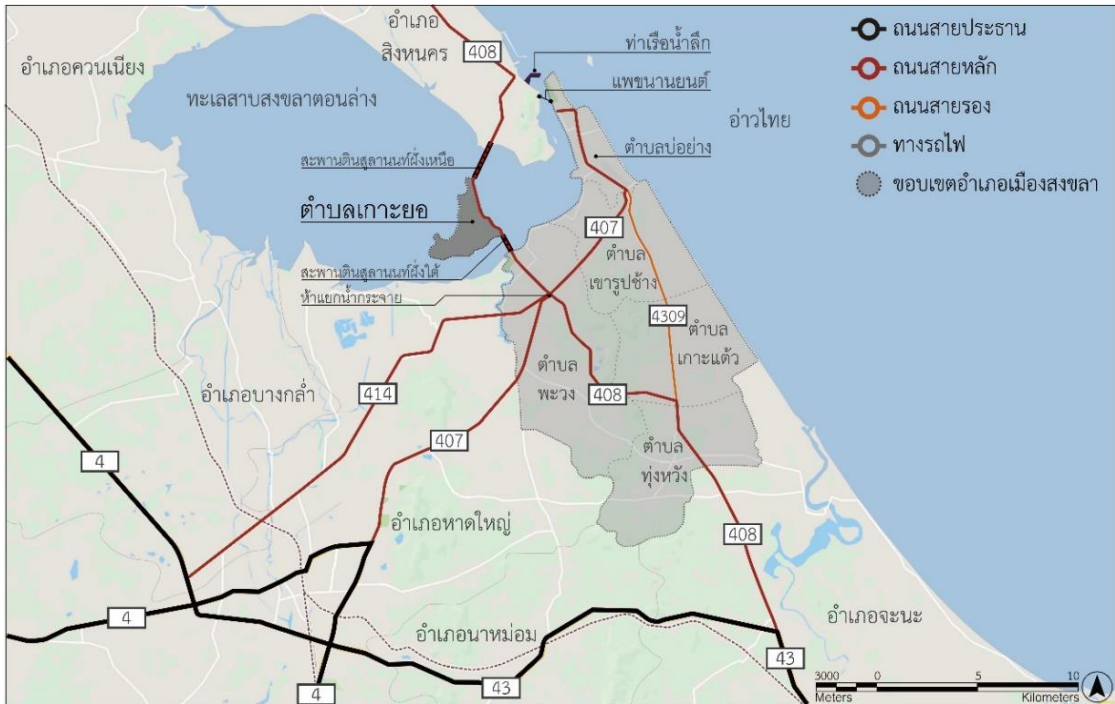
ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากการขยายตัวของเมือง และการขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุและลักษณะของการขยายตัวซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.5.1 การขยายของเมืองสงขลาและตำบลเกาะยอในอดีต

เมืองสงขลาในอดีตเป็นเมืองท่าที่สำคัญของภาคใต้ เมื่อถึงช่วงที่ประเทศไทยให้ความสำคัญในการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ในระดับภูมิภาค จังหวัดสงขลาซึ่งมีความ

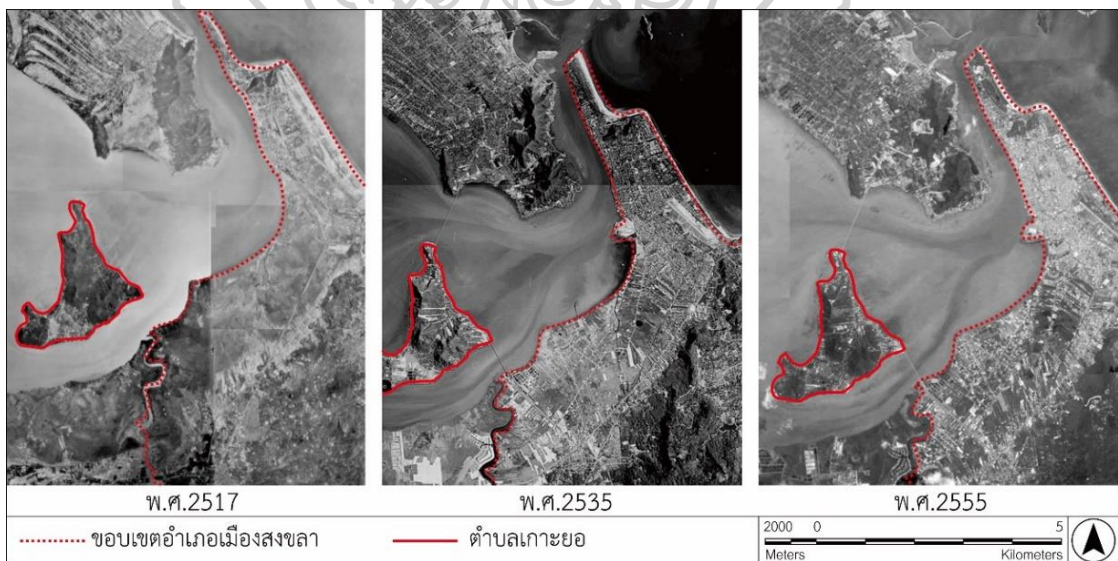
สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์อยู่เดิมและมีศักยภาพในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสูงจึงถูกกำหนดให้เป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาในระดับภูมิภาคของภาคใต้ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ใน ช่วงพ.ศ. 2525 - 2529 เกิดโครงการขนาดใหญ่ คือ การพัฒนาท่าเรือน้ำลึกและโครงการการสร้างถนนเชื่อมทะเลสาบสงขลาตอนล่างด้านเหนือและด้านใต้ (สะพานติณสูลานนท์) เพื่อให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและโลจิสติกส์ โดยท่าเรือน้ำลึกตั้งอยู่ที่ฝั่งสิงหนครในขณะนั้นการเดินทางมีถนนเลียบริมชายทะเลด้านตะวันออกจากกระโนตมาถึงสิงหนคร แต่เส้นทางขาดช่วงที่ทะเลสาบตอนล่าง การข้ามฝั่งระหว่างสิงหนครกับเมืองสงขลาใช้แพขนานยนต์เป็นหลัก ซึ่งการจราจรหนาแน่นเกินขีดความสามารถให้บริการของแพขนานยนต์ ประกอบต้องมีเส้นทางคมนาคมถาวรที่เชื่อมต่อเส้นทางทั้งสองฝั่งทะเลสาบเพื่อรองรับการจราจรที่เพิ่มขึ้นจากการขนส่งสินค้าของท่าเรือน้ำลึก จึงมีการสร้างถนนสายเลียบริมเมืองสงขลาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ซึ่งประกอบด้วยถนนที่เชื่อมมาจากเส้นระโนด - สิงหนคร มาบรรจบกับสะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือแล้วเข้าสู่เกาะยอและสะพานติณ สูลานนท์ฝั่งใต้ จากนั้นมีถนนที่ต่อเนื่องไปจนถึงจุดเชื่อมกับถนนกาญจนวนิชที่บริเวณห้าแยกน้ำกระจาย หลังจากสร้างท่าเรือน้ำลึกและสะพานติณสูลานนท์แล้วเสร็จทำให้เมืองสงขลาเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีความสัมพันธ์กับโครงข่ายการสัญจร การเดินทางระหว่างฝั่งเมืองสงขลา เกาะยอและฝั่งสิงหนครสะดวกขึ้น พื้นที่เมืองเป็นแหล่งความเจริญเกิดการขยายตัวและพัฒนาที่ดินรูปแบบต่างๆ ที่อยู่อาศัยหนาแน่นขึ้นและขยายตัวตามถนนสายหลัก การพาณิชย์กรรมรุกเข้าไปยังพื้นที่เกษตรกรรมป่าไม้และพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ตำบลเกาะยออยู่ในทิศทางการขยายตัวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ท่าเรือน้ำลึกสงขลาเป็นท่าเทียบเรือสินค้าระดับภูมิภาค ขนส่งสินค้ากับท่าเรือหลักในประเทศและระหว่างประเทศ เป็นศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าในภาคใต้ตอนล่างและขนส่งต่อเนื่องไปยังประเทศมาเลเซีย มีท่าเทียบเรือ 3 ท่า รองรับสินค้าได้ 1.1 ล้านตันต่อปี มีผลิตภัณฑ์ยางพาราและอาหารทะเลเป็นสินค้าส่งออกหลัก การขนส่งสินค้าจากโรงงานสู่ท่าเรือโดยรถบรรทุกใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 และ 4222 เป็นหลัก (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา, 2561: 16)

ภาพที่ 91 แสดงโครงข่ายการคมนาคมของอำเภอเมืองสงขลา

การขยายตัวของเมือง รัตนสุพร ไชยรัตน์ ได้ศึกษาการขยายตัวของเมืองสงขลาโดยเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ช่วงก่อนและหลังการสร้างสะพานติณสูลานนท์ ใน 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2517 ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2535 และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2555

ภาพที่ 92 แสดงภาพถ่ายทางอากาศเมืองสงขลาเปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2517 พ.ศ. 2535 และพ.ศ. 2555
ที่มา : รัตนสุพร ไชยรัตน์, (2555)

เนื่องจากช่วงที่ 1 พ.ศ. 2517 เป็นระยะเวลา 12 ปี ก่อนสร้างท่าเรือน้ำลึกและสะพานติณสูลานนท์ ตรงกับช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคม เป็นช่วงที่เมืองสงขลามีลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมซึ่งเป็นเมืองท่าทางการค้าและชุมชนประมง การตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มหนาแน่นที่ตำบลบ่อยาง ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2535 ระยะเวลา 6 ปี หลังสร้างท่าเรือน้ำลึกและสะพานติณสูลานนท์ ตรงกับช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ที่มุ่งพัฒนาเมืองศูนย์กลางและพัฒนาระดับภูมิภาค เป็นช่วงที่เมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยท่าเรือน้ำลึกและสะพานติณสูลานนท์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2555 ตรงกับช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มุ่งการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยยึดการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสงขลากำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การเป็นศูนย์กลางทางพาราโลก ส่งเสริมการท่องเที่ยวและศักยภาพการขนส่งอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการพัฒนาเมืองในทุกด้านเพื่อรองรับการเติบโตของเมือง ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น มีการขยายตัวรุกเข้าไปยังพื้นที่เกษตรกรรม ป่าไม้และโบราณสถาน สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ป่าไม้ถูกทำลาย การใช้ประโยชน์ที่ดินในความเป็นจริงขัดแย้งกับผังเมืองรวมของจังหวัด (รัตนสุพร ไชยรัตน์, 2555)

โดยสรุปการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลาที่ส่งผลต่อบลภาวะย่อได้ ดังนี้

1) การขยายตัวของเมืองช่วงที่ 1 พ.ศ. 2517

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองสงขลาที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา รองลงมา คือ พื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย พื้นที่เมืองและที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตเมืองที่ตำบลบ่อยาง สถาบันทางศาสนาอยู่ปะปนอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมที่บริเวณถนนนางงาม ถนนนครนอกและถนนนครใน โดยมีพื้นที่อุตสาหกรรมในบริเวณใกล้เคียง สถานที่ราชการส่วนใหญ่อยู่ที่ศเหนือและชายฝั่งอ่าวไทย อาคารและสิ่งปลูกสร้างกระจุกตัวหนาแน่นไปตามเส้นทางถนนทั้งสองฝั่ง เป็นอาคารขนาดเล็กที่วางตัวเป็นระเบียบโดยมีลักษณะเป็นตึกแถวก่อด้วยอิฐผสมปูน สถาปัตยกรรมแบบจีนผสมฝรั่ง ลักษณะการใช้งานบริเวณหน้าบ้านทำการค้าส่วนหลังบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ที่ตำบลเขารูปข้างมีสถาบันการศึกษาและมีตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่อย่างบางเบา ที่ตำบลหัวเขามีชุมชนอยู่จำนวนหนึ่ง แถบชายฝั่ง โครงข่ายการคมนาคมในช่วงแรกมีการสัญจรทางน้ำระหว่างเมืองสงขลา กับพื้นที่ใกล้เคียง ช่วงรัชกาลที่ 3 สร้างถนนนครนอกใช้เป็นเส้นทางสัญจรภายในพื้นที่โดยมีความต่อเนื่องกับการสัญจรทางน้ำในบริเวณท่าเรือ ช่วงรัชกาลที่ 4 มีการสร้างถนนไทรบุรีใช้เป็นเส้นทางสำหรับเชื่อมต่อกับพื้นที่รอบนอกเมือง พ.ศ. 2517 ระบบถนนในยุคแรกสัมพันธ์กับกำแพงเมือง โครงข่ายการสัญจรไม่ซับซ้อน มีลักษณะเป็นตารางขนาดใหญ่ ไม่มีความหนาแน่นของเส้นทางสัญจรและเป็นถนนสายสั้น ได้แก่ ถนนนางงาม ถนนแหลมทราย ถนนนครใน ถนนแหล่งพระราม การสัญจรทางน้ำมีแพขนานยนต์เชื่อมเมืองสงขลา กับสิงหนคร

ตำบลเกาะยอเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณชายฝั่ง ที่ราบและเชิงเขา โดยมีการประกอบอาชีพประมงและทำสวนผลไม้เป็นหลัก บริเวณที่ราบผืนใหญ่ของเกาะเป็นที่ลุ่มก่อนหน้านี้นี้เป็นพื้นที่ทำนาแต่เลิกทำไปเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 เพราะน้ำไม่เพียงพอและได้ผลิตไม้ดี ซึ่งอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่มีในเกาะยอมีขนาดเล็กและเกาะตัวอย่างหลวมๆ บริเวณวัดท้ายยอมีกลุ่มมวลาอาคารขนาดใหญ่กว่าบริเวณอื่นๆ ใช้การสัญจรทางเรือกับพื้นที่ข้างเคียง ในตัวเกาะมีเส้นทางลัดเลาะไปตามหมู่บ้านและรอบๆเกาะ เป็นถนนขนาดเล็กผิวทางเป็นลูกรังสำหรับเดินเท้า เส้นทางจักรยานและจักรยานยนต์

2) การขยายตัวของเมืองช่วงที่ 2 พ.ศ. 2535

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองสงขลาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย รองลงมาคือ พื้นที่ป่าไม้และพาณิชยกรรม จากปี พ.ศ. 2529 ที่ทำเรื่อน้ำลึก ถนนหมายเลข 408 และสะพานแล้วเสร็จจนถึง พ.ศ. 2535 มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ที่ตำบลบ่อยางไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองเป็นที่ดินของรัฐที่ให้ประชาชนเช่าเพื่อการอยู่อาศัยในระยะยาว พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ ย่านพาณิชยกรรมในบริเวณเมืองเก่าที่เกิดการขยายตัวไปทางทิศตะวันออกของเมือง และขยายตัวเรื่อยมามาทางฝั่งตะวันตกของถนนไทรบุรี มีสถาบันการศึกษาเกิดขึ้นต่อเนื่องจากสถานที่ราชการบริเวณชายฝั่งอ่าวไทย พื้นที่เมืองและที่อยู่อาศัยถูกบีบโดยรอบด้านจากทั้งฝั่งอ่าวไทยและทิศเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ราชการ สถานศึกษาและจากฝั่งทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นย่านพาณิชย์ จึงเกิดการขยายตัวออกมารอบนอกโดยลงมาทางทิศใต้บริเวณตำบลเขารูปช้าง พร้อมกับขยายตัวเข้าหาถนนกาญจนวนิช (ถนนหมายเลข 407) จากสถาบันการศึกษาเดิมที่อยู่บริเวณเชิงเขารูปช้างมีสถาบันการศึกษาเพิ่มขึ้นหลายแห่งในบริเวณ ใกล้เคียงจนพื้นที่แถบนั้นกลายเป็นย่านสถาบันการศึกษาที่มีพื้นที่พักอาศัยและการพาณิชย์ตามมา มีการพัฒนาและเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ป่าไม้ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทดแทนพื้นที่เดิมที่สูญเสียไป ที่ห้าแยกน้ำกระจายมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ถนนหมายเลข 408 จากบริเวณห้าแยกน้ำกระจายถึงเชิงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้มีสถาบันราชการและสถาบันการศึกษาเกิดขึ้นหลายแห่งโดยเกาะขนานไปกับถนนแล้วจึงมีพื้นที่พักอาศัย อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ย่านเมืองเก่ายังคงเกาะกลุ่มตามเส้นทางถนนหนาแน่น รูปแบบอาคารเปลี่ยนแปลงน้อยเนื่องจากผังเมืองของย่านเมืองเก่าในสมัย ปี พ.ศ. 2517 มีลักษณะเป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมเรียงต่อกันเป็นแนวยาว จึงไม่มีที่ว่างขนาดใหญ่ที่จะสร้างอาคารเพิ่มได้ พื้นที่เมืองและที่อยู่อาศัยที่ขยาย ตัวจากเนื้อเมืองเดิมออกมารอบนอกเป็นอาคารปลูกสร้างในลักษณะโครงการบ้านจัดสรร บ้านเดี่ยว ตึก แดงและทาวเฮ้าส์ มีกลุ่มอาคารหนาแน่นบริเวณถนนหมายเลข 407 (ถนนกาญจนวนิช) ต่อเนื่องมากระทั่งถึงห้าแยกน้ำกระจาย ที่ตำบลหัวเขาตรงถนนหมายเลข 408 ที่เชื่อมจากสะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือ การ

พาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมเกาะขนานไปกับถนนหลัก จากถนนหมายเลข 408 มีถนนหมายเลข 4222 เชื่อมไปยังท่าเรือน้ำลึก ในบริเวณท่าเรือน้ำลึก ถนนหมายเลข 4222 และถนนหมายเลข 408 มีสภาพคloggedทางเศรษฐกิจสูง มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเพิ่มจำนวนขึ้นมาก รวมทั้งมีสถาบันราชการ โรงเรียนและตลาดเกิดขึ้น พื้นที่เดิมเป็นป่าไม้ถูกเปลี่ยนแปลงกลายเป็นพื้นที่เมืองขนาดย่อมภายในช่วงเวลาอย่างรวดเร็ว โครงข่ายการคมนาคม ถนนกาญจนวนิชและถนนหมายเลข 408 ช่วงจากบริเวณห้าแยกน้ำกระจายถึงเชิงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้เป็นบริเวณที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูงเส้นทางสัญจรหนาแน่นขึ้นมากที่ตำบลพะวง เกาะยอและหัวเขา

ตำบลเกาะยอเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเกาะปิดที่บรรยากาศค่อนข้างเงียบสงบกลายเป็นทางผ่านหลักในการสัญจร การเดินทางไปยังเมืองสงขลาสะดวกขึ้นมากส่งผลให้การสัญจรทางน้ำโดยเรือระหว่างเกาะยอกับเมืองสงขลาและพื้นที่ข้างเคียงถูกยกเลิกไป เกาะยอกลายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจเกิดการลงทุนและการขยายตัวต่อเนื่อง จากการตัดถนนในแนวเหนือใต้ทางด้านตะวันออกของเกาะเพื่อ ให้เชื่อมต่อกับสะพานติณสูลานนท์ ในบริเวณที่ถนนหมายเลข 408 ตัดผ่านกลายเป็นพื้นที่หน้าเกาะของตำบลเกาะยอเกิดการพาณิชย์กรรมเกาะขนานไปตามแนวถนน มีการรื้อล้างพื้นที่จากคนต่างถิ่น ที่ดินถูกเปลี่ยนมือเป็นของคนภายนอกและกลุ่มนายทุน มีการสร้างที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น พื้นที่หน้าเกาะเกิดการพาณิชย์กรรมขนานไปตามแนวถนนทั้งสองฝั่งที่อยู่อาศัยหนาแน่นขึ้นทั้งบริเวณหน้าเกาะที่บริเวณหมู่ 2,3 และในตัวเกาะโดยกระจายครอบคลุมทั่วบริเวณที่ราบหมู่ 4,5,6,7 กับพื้นที่ชายฝั่งตามแนวถนนรอบเกาะที่หมู่ 8,9,1 ส่วนพื้นที่เกษตรกรรม (สวนยางพารา) ขยายขึ้นเป็นบริเวณกว้างส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง พื้นที่ที่ขยายไปยังที่ลุ่มมีการถมดินในที่นา สวนและพื้นที่พรุ พื้นที่ที่ขยายไปยังเชิงมีการเขาปรับระดับดิน การขยายตัวที่เกิดขึ้นทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปมาก อาคารและสิ่งปลูกสร้างหนาแน่นอย่างเห็นได้ชัดในบริเวณหมู่ 2 บ้านดินและหมู่ 3 บ้านนอก เป็นอาคารประเภทที่พักอาศัย ตลาด ร้านอาหาร ร้านขายของฝาก โดยที่มีลักษณะเป็นที่พักอาศัยและพาณิชย์ปะปนกัน มีอาคารอุตสาหกรรมขนาดเล็กได้แก่ อู่ซ่อมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ร้านรับซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า โรงน้ำแข็งซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในเกาะยอ มีการสร้างสถาบันทัศนคติศึกษา พิพิธภัณฑสถานวิทยาสภานาเนินเขาด้านทิศเหนือของเกาะ มีความหนาแน่นบางเบาโดยสร้างลดหลั่นกันตามระดับความสูงของภูเขา ที่พักอาศัยที่เกิดขึ้นใหม่มีทั้งแบบที่เป็นบ้านพักอาศัยทั่วไป บ้านพักอาศัยขนาดใหญ่ที่แตกต่างไปจากบ้านเรือนดั้งเดิมของเกาะยอและบ้านในลักษณะโครงการบ้านจัดสรร มีถนนภายในเกาะเกิดขึ้นหลายสาย

3) การขยายตัวของเมืองช่วงที่ 3 พ.ศ. 2555

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองสงขลาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย รองลงมาคือ พื้นที่ป่าไม้และพาณิชย์กรรม จาก พ.ศ. 2535 จนถึง พ.ศ. 2555 ย่านพาณิชย์กรรมยังคงกระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองเก่าและฝั่งตะวันตกของถนนไทรบุรีไปจนถึงถนนกาญจนวนิช พื้นที่อยู่อาศัยขยายตัว

ลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จากบริเวณเนื้อเมืองเดิม โดยขนานมากับถนนหมายเลข 407 (ถนนกาญจนาภิเษก) จนมาบรรจบกับถนนหมายเลข 408 ช่วงบริเวณห้าแยกน้ำกระจายถึงเชิงสะพานดินสุสานนทีฝั่งใต้จนกลายเป็นเนื้อเดียวกันแต่มีความหนาแน่นน้อยกว่า ริมนนหมายเลข 408 มีที่อยู่อาศัยซึ่งเกาะขนานไปกับแนวถนนหนาแน่นและมีที่อยู่อาศัยในรูปแบบโครงการบ้านจัดสรร ตำบลพะวงและห้าแยกน้ำกระจายมีที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนจาก พ.ศ.2535 พื้นที่ริมถนนกลายเป็นย่านการค้า พาณิชยกรรมที่มีความเจริญ อาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณถนนหมายเลข 407 (ถนนกาญจนาภิเษก) มีความหนาแน่นขึ้นโดยเฉพาะอาคารพาณิชย์และหมู่บ้านจัดสรร จากบริเวณห้าแยกน้ำกระจายถึงเชิงสะพานดินสุสานนทีช่วงที่ 1 สถาบันราชการและสถาบันการศึกษามีกลุ่มอาคารหนาแน่นขึ้น ที่ตำบลหัวเขาและบริเวณท่าเรือน้ำลึกที่อยู่อาศัยหนาแน่นและแออัดมาก มีอาคารและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณทิศใต้ อาคารเกาะกลุ่มตามแนวขอบเกาะและแนวถนนจนกลายเป็นชุมชนแออัดพื้นที่ว่างมีขนาดลดลง โครงข่ายการคมนาคม หลังจากมีถนนหมายเลข 414 (ถนนลพบุรีราเมศวร์) ที่เชื่อมเมืองสงขลาเข้ากับอำเภอหาดใหญ่ ทำให้เกิดการขยายตัวเข้าหาถนนหมายเลข 407 408 และ 414 เพิ่มขึ้น มีสภาพการจราจรที่แออัดในจุดตัด 5 แยกที่เป็นจุดเชื่อมต่อเส้นทางไปยังอำเภอหาดใหญ่ สงขลาเกาะยอ สงขลาบ่อยาง มีถนนซอยที่แตกกิ่งมาจากสะพานดินสุสานนทีและถนนหมายเลข 408 เพิ่มมากขึ้น

ตำบลเกาะยอพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นขึ้นและขยายตัวไปตามเชิงเขาและแนวคดโค้งของถนนเลียบริมเกาะ พื้นที่ป่าไม้ลดลงจนเหลือน้อย การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อพื้นที่ในช่วง พ.ศ. 2543 ทำให้พื้นที่ยังมีสำคัญทางเศรษฐกิจสูงขึ้นส่งผลให้เกิดการลงทุนและการขยายตัวต่อเนื่อง ที่ดินมีราคาสูง ขึ้น มีพื้นที่พาณิชยกรรมการค้าบริการและท่องเที่ยวเกิดขึ้น พื้นที่ชายฝั่งมีร้านอาหารและที่พักแบบโฮมสเตย์เป็นจำนวนมาก อาคารและสิ่งปลูกสร้างขนาดเล็กเกาะกลุ่มล้อมรอบพื้นที่ว่างทั่วทั้งบริเวณเกาะ ที่ราบบริเวณหมู่ 5,6,7 มีที่อยู่อาศัยเป็นอาคารในลักษณะโครงการบ้านจัดสรร บ้านเดี่ยว บ้านแถว บริเวณหมู่ที่ 3 จากถนนเส้นที่ตัดกับถนนหมายเลข 408 เข้าไปในตัวเกาะ อาคารและสิ่งปลูกสร้างขยายตัวไปตามแนวถนนเป็นบริเวณกว้าง บริเวณชายฝั่งมีอาคารประเภทร้านอาหารริมน้ำซึ่งมีความหนาแน่นที่บริเวณถนนสายหลักหน้าเกาะ บริเวณเชิงสะพานทางทิศเหนือและทิศใต้ที่อยู่อาศัยขยายตัวและพัฒนาในรูปแบบไปเป็นโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว มีความหนาแน่นมากที่อ่าวทางทิศเหนือของเกาะ ตำบลเกาะยอมีถนนสร้างใหม่เป็นถนนสายย่อยที่เชื่อมภายในชุมชน

ระหว่างช่วงที่ 1 กับช่วงที่ 2 พื้นที่เมืองสงขลามีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนทั้งการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาคารสิ่งปลูกสร้างและโครงข่ายการสัญจร การขยายตัวเกิดขึ้นในเมืองหนาแน่นและขยายกว้างไปยังขึ้นบริเวณรอบนอก แต่ช่วงที่ 2 กับช่วงที่ 3 พื้นที่เมืองสงขลามีการเปลี่ยนแปลงน้อยลงเนื่องจากเกิดการพัฒนาจนเต็มศักยภาพของพื้นที่ ที่ว่างสำหรับการพัฒนาถูกใช้จนหมด การขยายตัวและการพัฒนาจึงเกิดขึ้นบริเวณรอบนอก (รัตนสุพร ไชยรัตน์, 2555: 186) ตำบลเกาะยอ

เป็นพื้นที่รอบนอกของเขตเมืองที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งในช่วงที่ 1 กับช่วงที่ 2 และในช่วงที่ 2 กับช่วงที่ 3 โดยในช่วงที่ 2 กับช่วงที่ 3 พื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงขึ้นจากการขยายตัวของเมืองประกอบกับการท่องเที่ยวเกิดขึ้น

4.5.2 การขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบัน

เนื่องจากเกาะยอตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง มีระยะห่างเพียง 15 กิโลเมตร ใช้เวลา 25 นาที มีเส้นทางที่สามารถเดินทางได้สะดวก และเกาะยอเป็นพื้นที่ที่บรรยากาศดีและมีสภาพแวดล้อมที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ พื้นที่ได้รับพัฒนาจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบครัน เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีการท่องเที่ยวทั้งยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ในทิศทางการขยายตัวของเมือง จึงเกิดการขยายตัวขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง จากเดิมพื้นที่ที่อยู่อาศัยมีความหนาแน่นที่หน้าเกาะบริเวณหมู่ 2,3 และในที่ราบบริเวณหมู่ 4,5,6,7 พื้นที่ทางเศรษฐกิจมีความหนาแน่นที่บริเวณถนนหน้าเกาะ และอ่าวด้านทิศเหนือที่บริเวณหมู่ 1 ในปัจจุบันทั้งที่พื้นที่พาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยได้ขยายตัวออกไปยังบริเวณต่างๆ รอบเกาะ พื้นที่เกษตรกรรมถูกรุกล้ำ พื้นที่ป่าไม้ลดลงจนเหลือน้อยมาก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) พื้นที่บริเวณหน้าเกาะ ด้านหน้าของเกาะที่ถนนสาย 408 ตัดผ่านพื้นที่หมู่ 1,2,3 และ 4 มีการใช้พื้นที่ในลักษณะที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์กรรมเกือบตลอดทั้งสายแบ่งได้เป็นสามช่วงตามความหนาแน่น คือ ช่วงหมู่ที่ 1 จากเชิงสะพานฝั่งเหนือยาวตลอดแนวลงมาทางทิศใต้จนถึงหมู่ 2 เป็นถนนเลียบริมเชิงเขา ฝั่งตะวันออกติดทะเลพื้นที่ชายฝั่งเป็นสวนสาธารณะหาดทรายเทียม ด้วยสภาพของพื้นที่ที่ฝั่งหนึ่งเป็นเชิงเขาที่มีความชันและอีกฝั่งเป็นพื้นที่นันทนาการของตำบลจึงมีสภาพตามธรรมชาติและไม่มีการตั้งบ้านเรือน 2. ช่วงหมู่ที่ 2,3 เป็นช่วงกลางของเกาะมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบด้านฝั่งตะวันออกถัดจากถนนไปมีพื้นที่เป็นช่วงกว้างก่อนถึงทะเล ส่วนด้านที่ถัดจากถนนเข้าไปในตัวเกาะมีพื้นที่ราบที่ถูกโอบล้อมด้วยเขาภูเก็ เขากลางและเขาในบ้าน จากลักษณะพื้นที่ที่เป็นที่ราบมีพื้นที่ทั้งสองฝั่งของถนนสายหลักจึงเป็นช่วงที่มีที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์กรรมหนาแน่นที่สุด จากเชิงเขาที่มีความชันช่วงหมู่ 1 เมื่อพื้นที่ค่อยลาดลงจนเป็นที่ราบริมถนนจึงมีบ้านเรือนปะปนอยู่กับร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและธุรกิจประเภทต่างๆ ตรงพื้นที่ราบด้านที่ถัดจากถนนเข้าไปในตัวเกาะมีบ้านเรือนดั้งเดิมตั้งอยู่และมีที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นใหม่แทรกตัวอยู่จนเต็มพื้นที่ ทั้งบ้านพักอาศัยและโครง การหมู่บ้านจัดสรรขยายตัวรุกร้าไปยังบริเวณเชิงเขาซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้และเกษตรกรรม โดยมีแนวโน้มขยายตัวไปยังเชิงเขาและตามแนวถนนสองสาย คือ ถนนสายบ่ออซึ่งอยู่ระหว่างเขาภูเก็กับเขากลาง และถนนสายบ้านนอก-สวนใหม่ซึ่งอยู่ระหว่างเขากลางกับเขาในบ้าน ที่ถนนสายนี้มีการขยายตัวลึกเข้าไปในตัวเกาะตามแนวถนน และขยายตัวตั้งฉากกับแนวถนนขึ้นไปยังเชิงเขา พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมหายไปเป็นบริเวณกว้าง 3. ช่วงหมู่ที่ 4 พื้นที่หน้าเกาะที่บริเวณหมู่ 2,3 กับที่บริเวณหมู่ 4 ถูกคั่นอยู่ด้วยเขาในบ้าน จากเชิงเขาในบ้านถึงเชิงสะพานฝั่งใต้เป็น

พื้นที่ราบลุ่ม ริมถนนสายหลักมีที่อยู่อาศัยบางเบากว่าที่บริเวณหมู่ 2,3 ถัดจากถนนสายหลักเขาไปในตัวเกาะมีบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นกลุ่มค่อนข้างห่างกัน

2) พื้นที่ในตัวเกาะ ส่วนใหญ่มีความหนาแน่นตามแนวถนนรอบเกาะ จากถนนสายหลักหน้าเกาะที่บริเวณหมู่ 4 มีถนนสายรอบเกาะที่เชื่อมเข้าสู่ตัวเกาะ โดยจากหมู่ 4 ลึกเข้าไปในตัวเกาะผ่านหมู่ 5,6,7 และ 8 วนขึ้นเหนือผ่านหมู่ 9 และหมู่ 1 มาเชื่อมกับถนนสายหลักหน้าเกาะที่ด้านเหนือของเกาะ ซึ่งอธิบายการขยายตัวของพื้นที่ในตัวเกาะไปตามถนนรอบเกาะได้ดังนี้ จากช่วงหมู่ 4,5 ถนนเรียบไปตามชายฝั่งพื้นที่อยู่อาศัยเกาะไปตามแนวถนนโดยมีการพาณิชย์กรรมแทรกตัวอยู่ไม่หนาแน่น โดยบ้านเรือนดั้งเดิมส่วนใหญ่ตั้งอยู่ฝั่งเชิงเขาส่วนบ้านพักอาศัย รีสอร์ทและโฮมสเตย์กระจายอยู่ทั้งสองฝั่ง ร้านอาหารจะอยู่ฝั่งที่ติดกับทะเลเป็นส่วนใหญ่ ที่บริเวณหมู่ 5,6,7 เป็นพื้นที่ราบกว้างที่อยู่ระหว่างภูเขาด้านตะวันออก คือ เขากลางกับเขาในบ้านและภูเขาด้านตะวันตก คือ เขาเพหารกับเขาหัวหรั่ง โดยมีพื้นที่อยู่อาศัยในบริเวณขอบๆของพื้นที่ราบในบริเวณชายฝั่งและเชิงเขา ที่บริเวณวัดโคกเปรี้ยวพื้นที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่นขึ้น ตามแนวขอบของพื้นที่ราบด้านตะวันออกที่ติดกับเขากลางและเขาในบ้านมีพื้นที่อยู่อาศัยเกาะไปตามแนวถนนทั้งสองฝั่งค่อนข้างหนาแน่น ช่วงกลางของพื้นที่ราบมีสภาพเป็นพื้นที่พรุ พื้นที่โล่ง พื้นที่กร้างและนาร้างปะปนอยู่กับพื้นที่เกษตรและมีหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางของพื้นที่ ที่บริเวณแนวขอบของพื้นที่ราบด้านตะวันตกที่ติดกับเขาเพหารและเขาหัวหรั่งมีพื้นที่อยู่อาศัยเกาะไปตามแนวถนนทั้งสองฝั่งและมีหมู่บ้านจัดสรรบริเวณหมู่ 7,8 เป็นบริเวณท้ายเกาะ ตามแนวถนนรอบเกาะมีการตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกันอยู่อย่างหลวมๆที่บริเวณเชิงเขาหัวหรั่งด้านทิศใต้ บริเวณศาลเจ้าไต่กั้งและบริเวณวัดท้ายยอดโดยจะเว้นช่วงในบริเวณที่มีความชัน แถบบริเวณวัดท้ายยอดค่อนข้างหนาแน่นและมีแนวโน้มการขยายตัวไปตามถนนสายย่อยซึ่งอยู่ระหว่างเขาบ่อหินกับเขาเพหาร มีบ้านพักอาศัยเกิดขึ้นทั้งยังตัดถนนและปรับพื้นที่แบ่งเป็นแปลงคาดว่าจะเกิดโครงการหมู่บ้านจัดสรรในอนาคต โดยบริเวณ เขาบ่อหินและเขาเพหารมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้ ส่วนที่บริเวณเขาหัวหรั่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนยางพารา บริเวณหมู่ 9 ที่ถนนรอบเกาะช่วงฝั่งตรงข้ามองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอมีทั้งบ้าน พักอาศัยและโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นและขยายตัวไปในบริเวณที่ราบของหมู่ 6,7 และมีการแบ่งขายที่ดินเป็นแปลง ส่วนที่ถนนรอบเกาะช่วงจากโรงเรียนวัดท้ายยอดถึงหมู่ 1 พื้นที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นขึ้นและการพาณิชย์กรรมที่ขยายตัวมาจากบริเวณหมู่ 1 แทรกตัวเข้าไปในบริเวณที่ว่างจนพื้นที่เกิดความหนาแน่น มีการรุกล้ำพื้นที่ชายฝั่งหลายบริเวณเกือบตลอดแนวและมีแนวโน้มการขยายตัวตั้งฉากกับแนวถนนขึ้นไปยังเชิงเขา พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมเริ่มเว้าหายไปเป็นจุดๆ ที่บริเวณหมู่ 1 พื้นที่อยู่อาศัยปะปนอยู่กับการพาณิชย์กรรมอย่างหนาแน่น มีการรุกล้ำพื้นที่ชายฝั่งเกือบตลอดแนว บริเวณเชิงเขาด้านเหนือของเขากุฎี มีบ้านพักอาศัย บ้านพักอาศัยขนาดใหญ่ โครงการหมู่บ้านจัดสรร และรีสอร์ท โฮมสเตย์ขยายตัวรุกรบไปยังพื้นที่ป่าไม้เป็นบริเวณกว้าง

4.5.3 โครงการในอนาคตที่จะส่งผลต่อการขยายตัวของเมือง

ประกอบด้วย 2 โครงการ ดังนี้

1) โครงการยกระดับการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาด้วยนวัตกรรมสู่เมืองมรดกโลก

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2553 เห็นชอบขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าสงขลาและเมืองเก่าอื่นๆอีก 6 แห่ง รวมถึงเห็นชอบกรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยมีประกาศจากคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาจัดทำรายละเอียดและจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการอนุรักษ์อย่างสากล เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติงาน ซึ่งจากมติเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีที่ระบุว่าเมืองเก่าสงขลา มีความสำคัญในฐานะการเป็นเมืองซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นมาของชาติไทย ประกอบกับศักยภาพของเมืองเก่าสงขลาจังหวัดสงขลาจึงจะใช้กลไกของเมืองมรดกโลกในการอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการจัดทำเอกสารสำหรับการเสนอเข้าสู่บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) มีการดำเนินงานร่วมกันหลายภาคส่วนเพื่อพัฒนาเมืองเก่าสงขลาภายใต้แนวคิดอนุรักษ์ตามแนวทางเมืองมรดกโลก โดยมีการจัดทำข้อเสนอทางวิชาการ การจัดกิจกรรมต่างๆ และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเมืองเก่าสงขลาและพื้นที่เกี่ยวเนื่องภายใต้ระบบความสัมพันธ์การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์ (สังคม) และธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ในเมืองโดยที่มนุษย์จะสามารถอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเมืองได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้เมืองเก่าสงขลาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระดับภูมิภาคและมีความสมดุลในมิติทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ เป็นการรักษาคุณค่าไปพร้อมกับขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2561 - 2565 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2563 ในประเด็นการพัฒนาภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและบริการ โครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์ มีแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริม พัฒนา และอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลาให้เป็นเมืองมรดกโลกและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค ซึ่งมีโครงการสำคัญ คือ โครงการยกระดับการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาด้วยนวัตกรรมสู่เมืองมรดกโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาสู่เมืองมรดกโลกด้วยอัตลักษณ์ของพื้นที่และนำนวัตกรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาเพื่อก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่จังหวัดสงขลา (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา, 2561) เมื่อได้รับการพัฒนาตามแนวทางของโครงการและในอนาคตหากได้ก้าวขึ้นเป็นเมืองมรดกโลก เมืองเก่าสงขลาจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเกิดแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น รวมถึงจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่จะกระจายนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ การพัฒนาและการเผยแพร่วัฒนธรรมตามมา โดยเกาะยอซึ่งพื้นที่เกี่ยวเนื่องจะเกิดการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวตามไปด้วยทั้งการเพิ่มขึ้น

ของนักท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และอาจส่งผลต่อการขยายตัวด้านอื่นๆ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอ

2) โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดสงขลา

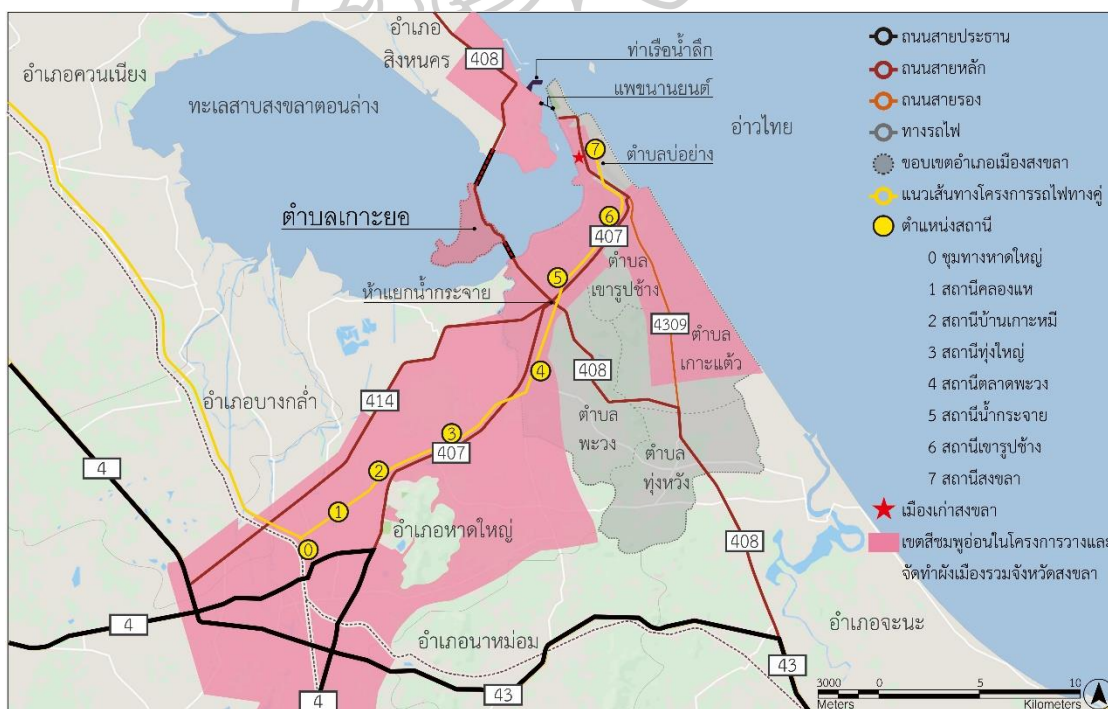
แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. 2561 - 2564) ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา กำหนดให้โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดสงขลาอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จังหวัดสงขลามีกรอบและทิศทางการพัฒนาด้านกายภาพ การลงทุน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับศักยภาพ ข้อจำกัดของจังหวัดและความต้องการในอนาคต มีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถรองรับการขยายตัวของประชากร การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของจังหวัดสงขลาโดยมีเป้าหมายการพัฒนา ดังนี้ ด้านเวลา พ.ศ. 2567 ด้านประชากร พ.ศ. 2567 จะมีประชากรประมาณ 1.8 ล้านคน ผังเมืองรวมที่จัดทำขึ้นจะรองรับการขยายตัวประชากรได้ประมาณ 2 ล้านคน ด้านการคมนาคมขนส่งเน้นการเป็นศูนย์กลางของภาคใต้ด้วยการเชื่อมระบบโลจิสติกส์ของภาคใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติมุ่งดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่นำไปสู่ฐานการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2567 จังหวัดสงขลาจะมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีระเบียบลดความแออัดในเมืองหลัก ด้านการท่องเที่ยวมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและบริการที่ได้มาตรฐานสากล ซึ่งกำหนดแนวทางพัฒนาทางกายภาพในมิติพื้นที่โดยเน้นพื้นที่ที่มีที่ตั้งใกล้เคียงกันมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายกันอยู่ในกลุ่มเดียวกันซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม อำเภอเมืองจัดอยู่ในกลุ่มศูนย์กลางเศรษฐกิจหลัก (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, 2561: 118-120) จากร่างผังเมืองรวมจังหวัดสงขลา กำหนดผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตโดยจำแนกที่ดินเป็น 10 ประเภท (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2561) ตำบลเกาะยอซึ่งอยู่ในอำเภอเมืองถูกกำหนดให้เป็นเขตสีชมพูอ่อนที่ดินประเภทพัฒนาเมือง ส่วนในผังเมืองรวมจังหวัดสงขลาฉบับ พ.ศ. 2559 ที่ใช้อยู่ปัจจุบันกำหนดให้ตำบลเกาะยอเป็นเขตสีชมพูที่ดินประเภทชุมชน โดยการกำหนดให้เกาะยอซึ่งเป็นพื้นที่ชานเมืองของอำเภอเมืองเป็นที่ดินประเภทพัฒนาเมืองจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ส่วนด้านกายภาพจะเกิดการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่

3) โครงการก่อสร้างทางคู่ช่วงสุราษฎร์ธานี - ชุมทางหาดใหญ่ - สงขลา

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2553 เห็นชอบแผนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานของการรถไฟแห่งประเทศไทย ที่จะพัฒนาโครงข่ายรถไฟโดยการก่อสร้างทางคู่ในเส้นทางที่มีความถี่ในการเดินรถสูง ต้องรอกการสับหลักเป็นระยะเวลาสั้น ซึ่งแผนแบ่งเป็น 3 ระยะ โครงการก่อสร้างทางคู่ช่วงสุราษฎร์ธานี-ชุมทางหาดใหญ่-สงขลา เป็นโครงการระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาโครงข่ายรถไฟทางคู่ให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาตามมติของ

คณะรัฐมนตรีและสอดคล้องกับนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนในโครงการที่สำคัญของประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสาธารณะทั้งมวลชน สินค้าและบริการ โดยเชื่อมโยงพื้นที่ระหว่างชนบท เมือง และประเทศ ลดเวลาเดินทางและประหยัดพลังงานเชื้อเพลิง ลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นเส้นทางคมนาคมสีเขียวที่ลดต้นทุนการขนส่ง เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญในเขตภาคใต้

แนวเส้นทางรถไฟทางคู่ช่วงสุราษฎร์ธานี-ชุมทางหาดใหญ่-สงขลา มีระยะทาง 321 กิโลเมตร เส้นทางผ่านพื้นที่ 4 จังหวัดประกอบด้วยสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้ 1.ช่วงสุราษฎร์ธานี-ชุมทางหาดใหญ่ ระยะทางรวม 292 กิโลเมตร 2.ช่วงชุมทางหาดใหญ่-สงขลา ระยะทางรวม 29 กิโลเมตร แนวเส้นทางรถไฟจากชุมทางหาดใหญ่ขนานกับถนนกาญจนาภิเษกเข้าสู่เมืองสงขลาโดยผ่าน 6 ตำบลของอำเภอหาดใหญ่และ 3 ตำบลของอำเภอเมืองสงขลา เป็นแนวรางใหม่ทั้งหมดและมีสถานี 7 แห่ง (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2560) สถานีที่ใกล้กับตำบลเกาะยอที่สุดอยู่ที่บริเวณห้าแยกน้ำกระจายระยะห่าง 4 กิโลเมตร โดยจะทำให้การศักยภาพการเข้าถึงเกาะยอสูงขึ้นซึ่งจะส่งผลต่อดีการท่องเที่ยวและอาจส่งผลต่อการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอ

ภาพที่ 93 แสดงพื้นที่ตามแนวทางของโครงการในอนาคตที่จะส่งผลต่อการขยายตัวของเมือง
ที่มาข้อมูล : การรถไฟแห่งประเทศไทย, (2560)

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาและสำรวจในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมที่สำคัญ วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว ปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ การขยายตัวรวมถึงนโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลสำคัญให้มีความครอบคลุมเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะและข้อจำกัดของพื้นที่ การศึกษาในบทนี้เป็นกรนำข้อมูลแต่ละส่วนมาประกอบกันเพื่อวิเคราะห์ โดยการใช้องค์ความรู้ร่วมกับกรวิเคราะห์โดยการใช้แผนที่และการซ้อนทับ (Mapping and Overlay Analysis) ที่นำข้อมูลในแต่ละปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันมาวางทับกันเพื่อวิเคราะห์หาข้อสรุปที่จะนำไปสู่การเสนอแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาเกาะยอ ซึ่งผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทำให้สามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่ได้ว่าบริเวณใดที่ควรสงวนรักษาไว้เนื่องจากความมีคุณค่า บริเวณใดมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่ไม่ควรมีการพัฒนาเนื่องจากอาจสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและอาจเสี่ยงอันตราย และบริเวณใดที่การพัฒนาเกิดขึ้นได้อย่างปลอดภัย รวมถึงเพื่อกำหนดพื้นที่สำหรับการพัฒนาและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว กรวิเคราะห์จะแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์คุณค่าและศักยภาพด้านการอนุรักษ์
2. การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว
3. การวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด การขยายตัวและศักยภาพในการรองรับการขยายตัว
4. สรุปศักยภาพของพื้นที่

5.1 การวิเคราะห์คุณค่าและศักยภาพด้านการอนุรักษ์

เกาะยอมีลักษณะของชุมชนดั้งเดิมที่มีสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างในการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติในพื้นที่ โดยได้จำแนกคุณค่าออกเป็น 3 ด้าน ส่วนกรวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการอนุรักษ์พิจารณาจากการซ้อนทับกันของพื้นที่ที่มีคุณค่า ดังนี้

5.1.1 การวิเคราะห์คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

ประกอบด้วยกรวิเคราะห์คุณค่า องค์ประกอบและพื้นที่ที่มีคุณค่า ดังนี้

5.1.1.1 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

เกาะยอเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งมาไม่ต่ำกว่า 250 ปี ในการตั้งถิ่นฐานมีความเชื่อมโยงกับเมืองสงขลา กลุ่มคนมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ สภาพพื้นที่เป็น

เกาะปิดที่ล้อมรอบด้วยทะเลและบนเกาะมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสลับกับภูเขา ป่าจืดต่างๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อผู้คนในอดีตในลักษณะเป็นกรอบที่กำหนดให้ตั้งถิ่นฐานโดยมีความสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติของพื้นที่ ดำรงชีวิตโดยปรับตัวตามสภาพแวดล้อมและพึ่งพาทรัพยากรที่มีในพื้นที่เป็นหลัก มีวัฒนธรรมและความเชื่อซึ่งสืบเนื่องมาจากความแตกต่างของกลุ่มคนเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้เกิดรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ทั้งในการตั้งถิ่นฐาน โบราณสถานและสถาปัตยกรรม ชุมชนมีพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ประกอบทางกายภาพในยุคสมัยต่างๆ มีการซ้อนทับกัน โดยมีองค์ประกอบของชุมชนดั้งเดิม โบราณสถานและสถาปัตยกรรมปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาและเรื่องราวในอดีต ความเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคสมัยและรูปแบบทางศิลปะ ตลอดจนแสดงถึงภูมิปัญญาการก่อสร้างทั้งด้านการออกแบบ การคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย การเลือกวัสดุ วิธีการและฝีมือเชิงช่าง สรุปคุณลักษณะได้ดังนี้

5.1.1.2 องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

1) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในเกาะยอ

การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาจากการศึกษาเอกสารด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคน การดำรงชีวิตและการนับถือศาสนา ทำให้ทราบว่าจากยุคก่อนประวัติศาสตร์จนกระทั่งยุคเมืองและยุคเมืองสงขลา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างต่อเนื่อง ชนกลุ่มแรกที่เข้ามาเป็นมนุษย์โบราณที่ย้ายแหล่งอยู่อาศัยจากถ้ำมาตั้งหลักแหล่งบนคาบสมุทรสทิงพระและพัฒนาเป็นชุมชนและเมือง เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติและรับอิทธิพลวัฒนธรรมด้านศาสนาเข้ามาด้วย มีการค้นพบหลักฐานที่แสดงว่าระยะแรกมีการนับถือศาสนาพราหมณ์ก่อนภายหลังได้เปลี่ยนไปนับถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน เป็นเมืองพุทธศาสนาที่รับแบบอย่างมาจากอินเดีย โดยเมืองสทิงพระเป็นเมืองยุคก่อนเกิดเมืองสงขลามีลักษณะเป็นเมืองท่าแหล่งกิจกรรมและแหล่งเครื่องปั้นดินเผา หลังจากทีเมืองสทิงพระล่มสลายผู้คนส่วนหนึ่งได้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณเชิงเขาแดงแล้วค่อยๆ เจริญขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง ช่วงการล่าอาณานิคมของอังกฤษ มีกลุ่มคนอิสลามจากชวามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่หัวเขาแดง เมื่อดาโต๊ะโมกอลล์ขึ้นเป็นเจ้าเมืองนับเป็นจุดเริ่มต้นของยุคเมืองสงขลาหัวเขาแดง ระยะแรกเมืองขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาและเป็นเมืองท่าทำการค้าขายกับชาติตะวันตกซึ่งเป็นช่วงที่เจริญรุ่งเรืองมากปรากฏหลักฐานเป็นกำแพงเมืองและป้อมปืนอยู่ถึงปัจจุบัน ภายหลังตั้งตนเป็นรัฐอิสระจึงถูกปราบปรามและย้ายเมืองไปตั้งอยู่อีกด้านของหัวเขาแดงเรียกว่าเมืองสงขลาแหลมสน ขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา ปลายสมัยอยุธยาชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองสงขลาแหลมสน หลังจากฟื้นฟูเมืองมาได้หลายสิบปีในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินได้แต่งตั้งคนจีนเป็นเจ้าเมืองส่งผลให้มีชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายและตั้งหลักแหล่งเป็นจำนวนมาก เมื่ออยู่ในระยะหนึ่งเกิดปัญหาเมืองคับแคบไม่สามารถขยายได้เนื่องจากภูมิประเทศจำกัด พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึงให้ย้ายเมืองไปตั้งที่ฝั่งตรงข้ามเรียกว่าเมือง

สงขลาบ่อย่าง เมืองสงขลาตั้งแต่อดีตมีกลุ่มคนเข้ามาตั้งหลักแหล่งอย่างหลากหลายทั้งชาวไทยพุทธ มุสลิมและจีน จึงเกิดการการผสมผสานทางวัฒนธรรม ชาวจีนมีความสัมพันธ์กับเมืองสงขลามานานนับแต่มีบทบาทจริงจิ่งช่วงที่เมืองสงขลาถูกปกครองโดยคนจีน คนจีนมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการเมือง เศรษฐกิจและนำวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่ในเมืองสงขลา คนจีนมีการขยายขยายไปตั้งถิ่นฐานยังบริเวณใกล้เคียงทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมแบบจีนขยายไปด้วย

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในเกาะยอ พบว่ามี การตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยมีความเกี่ยวข้องกับเมืองสงขลาทั้งด้านกลุ่มคน การประกอบอาชีพ การติดต่อค้าขายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากหลักฐานการมีอยู่ของชุมชนเกาะยอในแผนที่โบราณซึ่งเขียนโดยชาวต่างชาติในสมัยเมืองสงขลาหัวเขาแดงเมื่อ พ.ศ. 2230 การมีอยู่ของวัดท้ายยอซึ่งเป็นวัดแห่งแรกที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2311 และเจดีย์บนเขาภูฎิที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาโดยไม่ปรากฏปีที่สร้าง ทำให้สรุปได้ว่าการตั้งถิ่นฐานในเกาะยอแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนที่ชุมชนจะมั่นคงและสร้างวัดขึ้นได้ในช่วงปลายสมัยอยุธยา

1.1) สมัยอยุธยา การตั้งถิ่นฐานของเกาะยอในสมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งตรงกับยุคเมืองสงขลาหัวเขาแดง มีการสันนิษฐานว่าคนจีนกลุ่มที่เดินเรือค้าขายในแถบเมืองสงขลาเข้ากับกลุ่มที่อพยพมาจากบริเวณใกล้เคียงได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอตรงที่ราบกว้างตอนกลางของเกาะบริเวณหมู่ 5,6,7 ก่อนจากนั้นขยายชุมชนไปทางทิศใต้ของเกาะบริเวณวัดท้ายยอ มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมและประมง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ความสัมพันธ์กับพื้นที่ทำกิน โดยในบริเวณที่ราบตอนกลางของเกาะนั้นมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมในอดีตมีแหล่งน้ำจืดเพียงพอสำหรับการเกษตร จึงมีการทำนาเลี้ยงวัวเลี้ยงควายและตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับพื้นที่ประกอบอาชีพ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในพื้นที่ และชุมชนมีความมั่นคงจึงสร้างวัดท้ายยอขึ้นในปี พ.ศ. 2311 ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกของเกาะยอบริเวณนี้จึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนมีองค์ประกอบของชุมชน คือ วัด บ้านเรือน พื้นที่ประกอบอาชีพ บ่อน้ำและท่าเรือ ซึ่งมีความสำคัญมากต่อชุมชนในอดีต โดยบ่อน้ำเป็นบ่อที่ใช้ร่วมกันจึงเป็นเหมือนตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและมีท่าเรือเพื่อการติดต่อสัญจรกับพื้นที่ภายนอก การประกอบอาชีพผู้คนนอกจากทำนาแล้วยังมีการทำสวนผลไม้และทำประมง ในการตั้งถิ่นฐานแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและศรัทธาในพุทธศาสนามีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

1.2) สมัยธนบุรี ในเกาะยอไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นโบราณสถานหรือวัดที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ ชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณเดิมหนาแน่นขึ้นและขยายไปยังพื้นที่ต่างๆ โดยขยายไปยังพื้นที่ที่เป็นที่ราบก่อน สมัยธนบุรีตรงกับยุคเมืองสงขลาแหลมสนเป็นช่วงที่เมืองสงขลามีคนจีนเป็นเจ้าของ ชาวจีนจึงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสงขลาเป็นจำนวนมากและชาวจีนบางส่วนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอ ในยุคนี้มีการประกอบอาชีพทอผ้าเพิ่มขึ้นจากอาชีพที่ทำอยู่เดิมโดยมีหลักฐานที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่าการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การทอผ้าเป็นอาชีพ

ในช่วง พ.ศ. 2320 เมื่อมีช่างทอผ้าชาวเมืองสงขลาอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บริเวณหมู่ 4 และหมู่ 5 ซึ่งปรากฏหลักฐานเป็นบ้านเรือนของช่างทอที่สืบทอดอาชีพทอผ้ากันมารุ่นสู่รุ่นตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

1.3) สมัยรัตนโกสินทร์ ในยุคนี้มีหลักฐานการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นจากที่ทำกันอยู่เดิม มีการขยายตัวของชุมชนและมีการสร้างวัดเพิ่มขึ้น 3 แห่ง โดยช่วงรัชกาลที่ 1 - 3 มีการขยายตัวไปสู่ที่ราบกว้างด้านทิศตะวันออกแถบวัดแหลมพ้อ และสร้างวัดแหลมพ้อขึ้นสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2360 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ตรงกับยุคเมืองสงขลาบ่อแยง มีชาวจีนกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ปั้นหม้อและกระเบื้องเข้ามาตั้งถิ่นฐานและตั้งโรงกระเบื้องขึ้นหลายแห่งแถบชายฝั่งด้านใต้ของเกาะตั้งแต่บริเวณหมู่ 4,5,6,7 พื้นที่แถบนี้มีเนื้อดินดีเมื่อเผาออกมาได้ชิ้นงานที่สวยและมีความทนทาน เกาะยอจึงเป็นแหล่งผลิตกระเบื้องที่สำคัญของเมืองสงขลา ต่อมาช่วงรัชกาลที่ 4 - 6 ชุมชนที่ขยายตัวออกมาจากชุมชนเดิมที่บริเวณหมู่ 5,6,7 มีความมั่นคงขึ้นและขยายตัวลงมาแถบวัดโคกเปรี๊ยะได้สร้างวัดโคกเปรี๊ยะขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการขยายตัวทางทิศตะวันตกพร้อมกับการขยายตัวขึ้นไปทางเหนือด้วย ช่วงรัชกาลที่ 7 มีการขยายตัวในบริเวณด้านเหนือสุดของเกาะและสร้างวัดเขาบ่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 ชุมชนแถบนี้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นหลังสุด

2) โบราณสถาน

โบราณสถาน que พบในเกาะยอทั้งหมดเป็นศาสนสถาน มี 6 แห่ง ประกอบด้วย สำนักสงฆ์ 1 แห่ง วัด 4 แห่ง และศาลเจ้า 1 แห่ง โดยเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นในยุคสมัยที่ต่างกัน สำนักสงฆ์เขากูฎีและวัดท้ายยอสร้างในสมัยอยุธยา วัดแหลมพ้อ ศาลเจ้าไท่ก้ง วัดโคกเปรี๊ยะและวัดเขาบ่อสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ วัดท้ายยอสร้างขึ้นเป็นแห่งแรกเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของชุมชนและมีความสำคัญเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้จรรโลงพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อชุมชนขยายตัวไปบริเวณใกล้เคียงก็มีการสร้างวัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นศูนย์กลางชุมชนและเพื่อความสะดวกในการประกอบศาสนกิจ การสร้างพระอุโบสถมีรูปแบบเฉพาะถิ่นเกาะยอ ซึ่งต่างจากวัดในชนบทแถบชายขอบของเมืองและแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก ที่สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลทางศิลปะและสถาปัตยกรรมจากวัดต้นแบบในเมืองสงขลาที่ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าเมือง ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะแบบร่วมอย่างกับสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 สำหรับรูปแบบพระอุโบสถเฉพาะถิ่นเกาะยอมีลักษณะ คือ เป็นอาคารก่อทึบ หลังคาทรงจั่วหน้าบันมีไชราหน้าจั่ว มีปีกนกรอบไม่มีพาไล ผนังส่วนกลางปรุกระเบื้องและมักไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประตูหน้าต่าง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับลักษณะของภูมิประเทศ พระอุโบสถของวัดท้ายยอ วัดโคกเปรี๊ยะและวัดเขาบ่อมีรูปแบบเฉพาะถิ่นเกาะยอ ส่วนวัดแหลมพ้อเป็นวัดแห่งเดียวที่พระอุโบสถมีรูปแบบต่างไปจากรูปแบบเฉพาะถิ่นเกาะยอ โดยเอาอย่างวัดต้นแบบในเมืองสงขลาอยู่ในประเภทแบบร่วมอย่างกับสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 มีลักษณะ คือ หลังคาทรงจั่วหน้าบันมีไชราหน้าจั่ว มีพาไลคางหมูและช่อเฉียง ส่วนสำนักสงฆ์เขากูฎีเป็นประดิษฐานเจดีย์โบราณที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เจดีย์ทรงระฆังก่ออิฐถือปูน

ศาลเจ้าไต้หวันประดิษฐานองค์เทพไต้หวันและเป็นศาลเจ้าเงินเก่าแก่ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในเกาะยอ เนื่องจากเมื่อผู้คนหันมานับถือศาสนาพุทธมากขึ้นศาลเจ้าที่เคยมีอยู่หลายแห่งก็ถูกทิ้งร้างไป จากโบราณสถานทั้งหมด 6 แห่ง กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้วจำนวน 3 แห่ง

จากการศึกษาคุณค่าของโบราณสถานด้วยวิธีการประเมินคุณค่าใน บทที่ 4.2 ซึ่งพิจารณาจากการขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากร ความเก่าแก่ของโบราณสถานและคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางวิชาการ ร่วมกับการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ที่พิจารณาจากสภาพปัจจุบันของโบราณสถานและความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ ผลการประเมินพบว่าโบราณสถานที่มีคุณค่าสูงมากจำนวน 3 แห่ง คือ สำนักสงฆ์เขากุฎิ วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อ โบราณสถานที่มีคุณค่าสูงจำนวน 2 แห่ง คือ ศาลเจ้าไต้หวัน วัดโคกเปรี๊ยะ โบราณสถานที่มีคุณค่าจำนวน 1 แห่ง คือ วัดเขาบ่อ

3) สถาปัตยกรรมสำคัญ

บ้านเรือนที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ เรือนมงคลสูตรและเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ ซึ่งก่อรูปทางสถาปัตยกรรมจากการสร้างที่อยู่อาศัยตามความต้องการใช้สอยพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยยึดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นหลัก สภาพพื้นที่และการผสมผสานวัฒนธรรมไทยและจีนส่งผลให้มีการปลูกเรือนโดยคำนึงถึงเรื่องทิศที่เป็นมงคล การวางผังเรือนคล้ายศาลเจ้าเงิน พื้นที่ใช้สอยในเรือนกำหนดและแบ่งระดับตามวัฒนธรรมจีน สัดส่วนและที่ว่างในเรือนกำหนดตามผู้ใช้งานและมงคลสูตรทางพุทธศาสนา องค์ประกอบของเรือนทุกส่วนสามารถระบายอากาศได้ดีและมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม การผสมผสานของปัจจัยต่างๆจึงทำให้เกิดลักษณะของเรือนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ การปลูกเรือนในอดีตใช้มาตราสูตรและมงคลสูตรซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ปลูกเรือนตามค่างลอนในมงคลสูตรซึ่งนำสัดส่วนจากร่างกายเจ้าของเรือนมาคำนวณเป็นสัดส่วนของเรือน องค์ประกอบสำคัญของเรือนแฝงไว้ด้วยหลักคำสอนในพุทธศาสนาและหลักธรรมในการครองเรือน โดยมุ่งให้เกิดความเป็นสิริมงคลและสร้างพื้นที่ให้สัมพันธ์กับผู้อยู่อาศัยเพื่อให้อยู่แล้วสบาย ต่อมารูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากเรือนมงคลสูตรขยายไปรอบเกาะ ผลลัพธ์จากการสืบทอดด้วยการทำซ้ำทำให้เกิดลักษณะของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอขึ้น ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบแต่ไม่มีการนำค่างลอนในมงคลสูตรมาใช้และตัดทอนรายละเอียดลง เรือนพื้นถิ่นเกาะยอแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1.เรือนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตร 2.เรือนที่พัฒนามาจากรูปแบบเดิม โดยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อลักษณะการวางผังชุมชนซึ่งไม่มีแนวแกนแต่จะลัดเลาะไปตามแนวคดโค้งของเกาะ การตั้งเรือนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ปัจจุบันบ้านเรือนเก่าในเกาะยอยังมีอยู่เป็นจำนวนหนึ่งแต่เรือนรูปแบบดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความเก่าแก่ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมสำคัญของเกาะยอ คือ เรือนมงคลสูตรและเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ จึงได้ทำการศึกษาเฉพาะเรือน 3 ประเภท สรุปลักษณะสำคัญได้ ดังนี้

3.1) เรือนมงคลสูตร เรือนรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้มาตราสูตรและมงคลสูตรในการปลูกเรือน มีลักษณะเด่นเป็นเรือนเครื่องสับที่สัดส่วนสวยงาม ตัวเรือนยกสูงเสาเรือนเป็นไม้มีดินเสาคอนกรีตเพื่อกันความชื้นที่ทำให้เสาผุ พื้นเรือนแบ่งเป็นระดับตามวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสแบบจีนและช่วยระบายอากาศภายในเรือน ผนังตีซ้อนเกล็ดโดยใช้ที่มีมากในพื้นที่ หลังคาเป็นทรงจั่วแบบมีจั่วเล็กอยู่กลางและชนาบข้างด้วยจั่วใหญ่มีชายคาพาไลรับด้วยท้าวแขนโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาโดยมีความลาดชันน้อยเพื่อป้องกันการต้านลม

3.2) เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 เรือนมีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนมงคลสูตร เป็นเรือนที่ปลูกโดยนำวิธีการแบ่งสัดส่วนเรือนจากเรือนมงคลสูตรทำให้มีรูปแบบและสัดส่วนใกล้เคียงกัน มีลักษณะเป็นเรือนไม้สองชั้นใต้ถุนโล่ง เสาเรือนเป็นไม้ตั้งอยู่บนดินเสาคอนกรีตผนังไม้ หลังคาจั่วมีชายคาพาไลรับด้วยท้าวแขนโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา

3.3) เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 เรือนที่พัฒนาจากรูปแบบเดิม เป็นเรือนที่ตัดทอนละเอียดและพัฒนารูปแบบทำให้มีลักษณะต่างไป ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจน คือ การก่อผนังที่ชั้นล่างแทนการเปิดใต้ถุนโล่งและใช้หลังคาแบบปั้นหย่าซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอก

จากการศึกษาและสำรวจพบว่าปัจจุบันเกาะยอมีเรือนมงคลสูตรเหลืออยู่เพียง 1 หลัง มีอายุประมาณ 200 ปี ส่วนเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 มีจำนวน 11 หลัง ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี และเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 มีจำนวน 16 หลัง ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 70 ปี การศึกษาคุณค่าของเรือนด้วยวิธีการประเมินคุณค่าในบทที่ 4.2 ซึ่งพิจารณาจากคุณค่าด้านอายุ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและคุณค่าความแท้ ร่วมกับการประเมินสภาพเรือนที่พิจารณาจากความสมบูรณ์ของเรือน ผลการประเมินคุณค่าและสภาพของเรือนเพื่อจัดลำดับความสำคัญ พบว่าจากเรือนทั้งหมด 28 หลัง เป็นเรือนที่มีคุณค่าสูงมาก 12 หลัง เรือนที่มีคุณค่าสูง 10 หลัง เรือนที่มีคุณค่า 6 หลัง

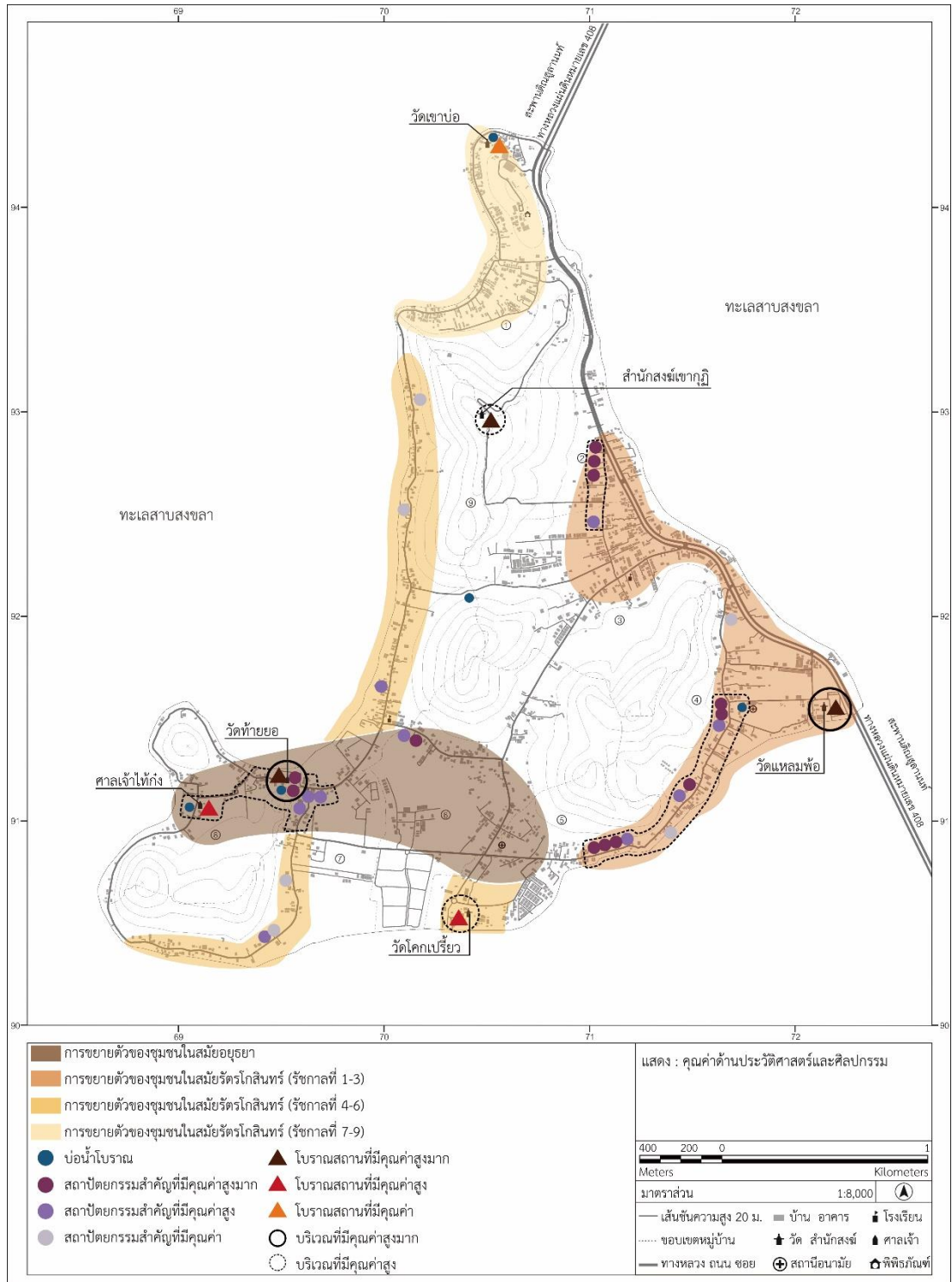
5.1.1.3 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานรวมทั้งโบราณสถานและสถาปัตยกรรมสำคัญได้ และแสดงในรูปของแผนที่ซึ่งนำมาประเมินเพื่อหาบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากและบริเวณที่มีคุณค่าสูงในด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม โดยพิจารณาจากการเกาะกลุ่มกันและการทับซ้อนกันของพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ การตั้งถิ่นฐานและขยายตัวของชุมชนในอดีต กับตำแหน่งของโบราณสถานและสถาปัตยกรรมสำคัญ ซึ่งคุณค่าทั้ง 2 ระดับ มีดังนี้

1) บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก เป็นบริเวณที่ศาสนสถานที่มีคุณค่าสูงมากตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดท้ายยอและวัดแหลมพ้อ

2) บริเวณที่มีคุณค่าสูง เป็นบริเวณที่ศาสนสถานที่มีคุณค่าสูงมากตั้งอยู่ในบริเวณที่ศาสนสถานที่มีคุณค่าสูงตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือบริเวณที่

สถาปัตยกรรมมีการเกาะกลุ่มกันโดยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ สำนักสงฆ์
 เขากุฎี บริเวณถนนสายป่าโหนด-วัดท้ายยอดและบริเวณศาลเจ้าไทก่ง วัดโคกเปรี้ยว บริเวณถนนสาย
 หลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 และบริเวณถนนสายหมู่ 2,3

ภาพที่ 94 แสดงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

5.1.2 การวิเคราะห์คุณค่าด้านวัฒนธรรม

ประกอบด้วยการวิเคราะห์คุณค่า องค์ประกอบและพื้นที่ที่มีคุณค่า ดังนี้

5.1.2.1 คุณค่าด้านวัฒนธรรม

การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนไทยและจีนซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมทำให้เกะยอมีประเพณีตามความเชื่อทั้งแบบจีนและแบบพุทธ ประกอบกับการดำรงชีวิตอยู่ในแหล่งธรรมชาติที่มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดทำให้เกิดการผสมผสานและสร้างสรรค์เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีรูปแบบเฉพาะขึ้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวจนกลายเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตร่วมกันทั้งระหว่างกลุ่มคนและระหว่างคนกับธรรมชาติ รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับสภาพพื้นที่ที่อาศัย คนในชุมชนมีการสืบทอดสิ่งเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนับเป็นความภาคภูมิใจของผู้คนในปัจจุบัน

5.1.2.2 องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านวัฒนธรรม

เกะยอในระยะแรกเป็นชุมชนจีน คนจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานได้นำวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบจีนเข้ามาด้วย เมื่อระยะเวลาผ่านไปชุมชนมีหลักแหล่งและประกอบอาชีพมั่นคงแล้วจึงมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนข้างเคียง คนจีนมีการแต่งงานกับคนไทยจากนอกเกะยอและผู้คนจากภายนอกอพยพเข้าสู่เกะยอมากขึ้นทำให้ชุมชนขยายตัว คนไทยได้นำความเป็นชาวไทยพุทธแบบท้องถิ่นซึ่งผูกพันกับพุทธศาสนาและความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาในพื้นที่ คนจีนจึงเกิดการปรับตัวควบคู่ไปกับการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นจนเกิดการปรับเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมกระทั่งช่วงเวลาที่พุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลกับผู้คนมาก คนจีนและลูกหลานที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนจึงเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนากายเถรวาทและรับเอาพิธีกรรมตามประเพณีแบบไทย ความเป็นจีนจึงค่อยๆ จางลงโดยปรากฏให้เห็นเพียงแค่พิธีกรรมตามประเพณีแบบจีนเฉพาะที่สำคัญซึ่งสืบทอดกันมาหมู่คนไทยเชื้อสายจีน รวมถึงแฝงอยู่ในความเชื่อและรูปแบบของศิลปกรรมเท่านั้น ส่วนการดำรงชีวิตอยู่บนเกาะที่ในอดีตมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติแต่ติดต่อกับพื้นที่ภายนอกลำบากเนื่องจากการสัญจร ทำให้ในการประกอบอาชีพล้วนต้องปรับเปลี่ยนวิธีการตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และทรัพยากรที่มี ซึ่งเมื่อมีการแพร่หลายอยู่ในพื้นที่และมีการทำต่อๆกันมารุ่นสู่รุ่นผ่านกาลเวลายาวนานจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยแสดงให้เห็นในรูปแบบของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนเกะยอ

1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาและความเชื่อ

ชาวเกะยอนับถือศาสนาพุทธเป็นหลักและมีความเชื่อที่ผูกพันกับพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษ มีการแสดงออกด้านศาสนาและความเชื่อสืบทอดกันมาจนถือปฏิบัติเป็นประเพณีซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการ

ทำบุญเพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงบรรพบุรุษ รวมถึงการประกอบพิธีเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตหรือเพื่อให้ประกอบอาชีพได้อย่างราบรื่น เกษะยอมในระยะแรกเป็นชุมชนจีนจึงมีประเพณีและความเชื่อแบบจีนผสมอยู่ ปัจจุบันคนเกะยอมส่วนหนึ่งยึดถือประเพณีตามความเชื่อแบบพุทธ ส่วนคนเกะยอมดั้งเดิมที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นคนจีนนั้นยึดถือประเพณีตามความเชื่อทั้งแบบจีนและแบบพุทธควบคู่กัน แต่ประเพณีแบบจีนนั้นมีเพียงแค่ประเพณีตามเทศกาลบางอย่างเท่านั้น ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มยังคงรักษาแบบแผนในการประกอบพิธีกรรมและประเพณีเอาไว้ มีประเพณีสำคัญที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีไหว้เจ้าไหว้หลุม ประเพณีลอยแพ ประเพณีวันว่าง ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำสามสมเด็จเจ้า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎี ประเพณีทำบุญเดือนสิบและประเพณีชักพระ ในการประกอบพิธีกรรมและประเพณีจัดขึ้นที่วัดต่างๆ ศาลเจ้าไต่ก้ง สำนักสงฆ์เขากุฎีและสถาบันทักษิณคดีศึกษา

จากการศึกษาคุณค่าของประเพณีสำคัญด้วยวิธีการประเมินคุณค่าใน บทที่ 4.2 ซึ่งพิจารณาจากคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม ร่วมกับการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ที่พิจารณาจากสถานการณ์การคงอยู่ของประเพณี ผลการประเมินพบว่าประเพณีสำคัญที่มีคุณค่าสูงมาก คือ ประเพณีขึ้นเบญจาสรงน้ำพระสามสมเด็จเจ้า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎี ประเพณีทำบุญเดือนสิบที่มีการจัดพิธีแห่หมรับ และประเพณีชักพระ ประเพณีสำคัญที่มีคุณค่าสูง คือ ประเพณีไหว้เจ้าไหว้หลุม ประเพณีลอยแพ ประเพณีวันว่าง และประเพณีทำบุญเดือนสิบ

2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

2.1) อาชีพ ผู้คนในเกะยอมมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติรอบตัวทั้งจากในตัวเกะและทะเลสาบรอบเกาะ อาชีพที่ทำกันส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ในขณะเดียวกันก็เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนทั้งการทอผ้า ทำสวนสมรมและทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีบางอาชีพ เช่น การทำนาและกระเบื้องดินเผาได้เลือนหายไปจากเกะยอมแล้ว โดยมีอาชีพที่เพิ่มเข้ามาภายหลัง คือ การทำสวนยางพารากับเลี้ยงปลาในกระชัง และในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาอาชีพด้านการท่องเที่ยวและบริการเกิดขึ้นในเกะยอม ปัจจุบันเกะยอมมีวิถีชีวิตการประกอบอาชีพแบบผสมผสานและมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพ ผู้คนทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของอาชีพอยู่ในละแวกบ้านอย่างเรียบง่าย สภาพแวดล้อมของเกะยอมจึงมีองค์ประกอบของการประกอบอาชีพที่เด่นชัด สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัวและเครือญาติ ในลักษณะการคลุกคลีอยู่กับอาชีพของครอบครัวจนเกิดความเคยชินแล้วจึงสืบสานต่อ อาชีพสำคัญของเกะยอม ได้แก่ การทำสวนสมรม การทอผ้า การทำประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงปลาในกระชัง โดยพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นเด่นชัด ดังนี้ การทำสวนสมรมพบมากบริเวณเชิงเขาหมู่ 2,3,4,5,6 การทอผ้าพบหลายครัวเรือนในบริเวณหมู่ 2,3,4,5,7 การทำประมงพื้นบ้านและการเลี้ยงปลาในกระชังพบ

มากบริเวณชายฝั่งหมู่ 1,2,5,7,8,9 ส่วนกลุ่มอาชีพและกิจการค้าขายที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีความเด่นชัดพบว่ามี 27 แห่ง คือ สวนสมรม 3 แห่ง กลุ่มทอผ้า 5 แห่ง กลุ่มประมงพื้นบ้าน 3 แห่ง กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง 4 แห่ง ร้านจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและอาหารพื้นบ้าน 12 แห่ง

2.2) อาหาร อาหารพื้นบ้านของตำบลเกาะยอมีเอกลักษณ์อยู่ที่การนำวัตถุดิบที่มีอยู่มากในพื้นที่มาประกอบเป็นอาหารและการนำวิธีนอมอาหารมาใช้ ซึ่งอาหารพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ ข้าวยาบายอ ยาสาหร่าย ไข่ครอบ ขนมหม้อฉี่และขนมคนที นอกจากนี้มีการนำสัตว์น้ำมาแปรรูปด้วยวิธีนอมอาหารในรูปแบบต่างๆจนเป็นมีสินค้าประจำสินค้าท้องถิ่น เช่น กะปิ อาหารทะเลประเภทตากแห้งและหมักดอง หนังกะพงกรอบ

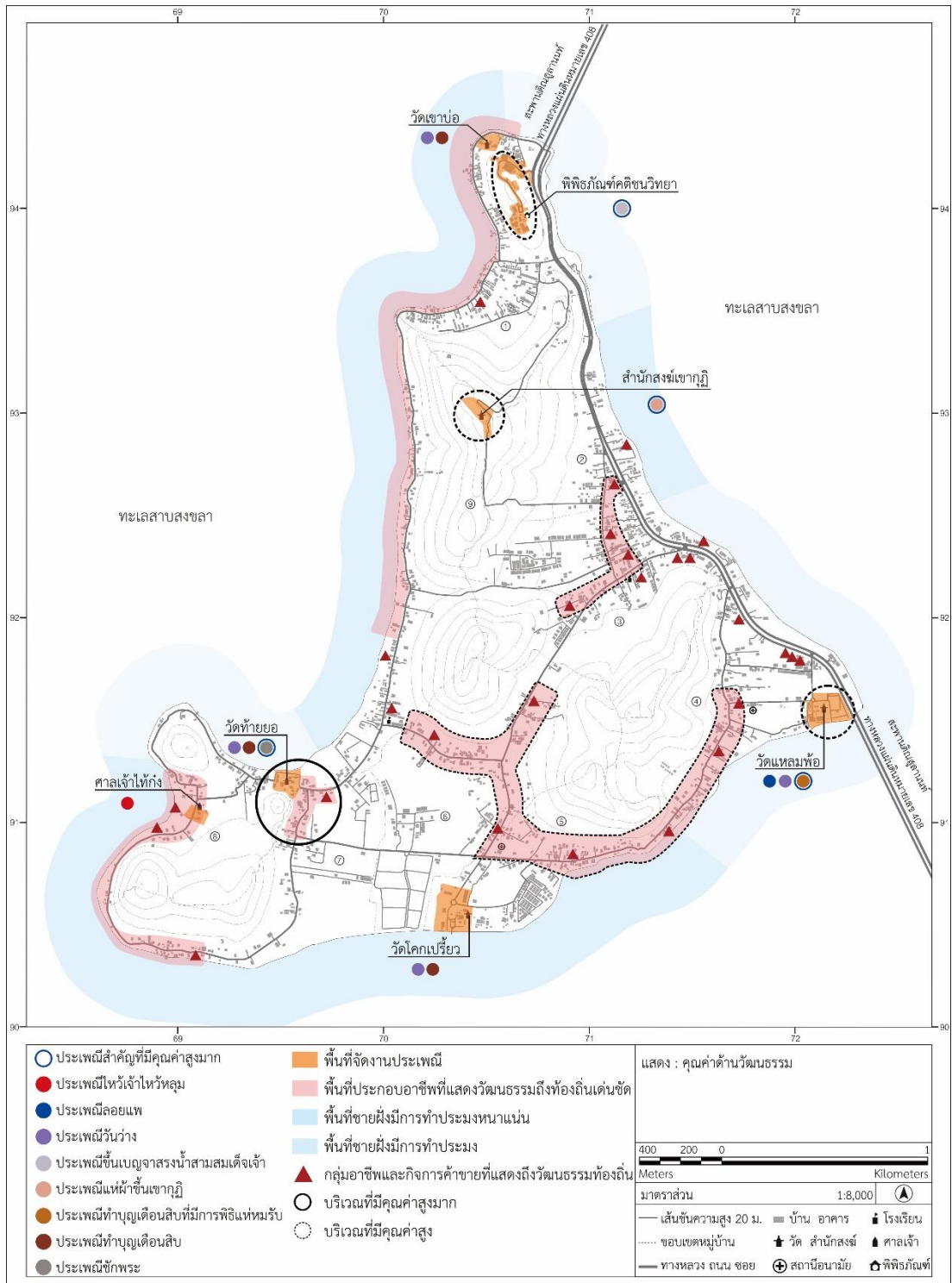
5.1.2.3 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรม

จากการสรุปข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมได้แสดงในรูปของแผนที่ซึ่งนำมาประเมินเพื่อหาบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากและบริเวณที่มีคุณค่าสูงด้านวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์จากการเกาะกลุ่มกันและการทับซ้อนกันของพื้นที่ที่ใช้ในการจัดงานประเพณีและประเพณีสำคัญ พื้นที่ประกอบอาชีพที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ตำแหน่งของกลุ่มอาชีพและกิจการค้าขายที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งคุณค่าทั้ง 2 ระดับ มีดังนี้

1) บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก เป็นบริเวณที่มีการจัดงานประเพณีที่มีคุณค่าสูงมากโดยมีการเกาะกลุ่มอยู่กับบริเวณที่มีกลุ่มอาชีพและกิจการค้าขายที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งอยู่ในพื้นที่ประกอบอาชีพที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด - วัดท้ายยอ

2) บริเวณที่มีคุณค่าสูง เป็นบริเวณที่มีการจัดงานประเพณีที่มีคุณค่าสูงหรือบริเวณที่มีกลุ่มอาชีพและกิจการค้าขายที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งเกาะกลุ่มกันอยู่ในพื้นที่ประกอบอาชีพที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ สำนักสงฆ์เขาภูฏี วัดแหลมพ้อ สถาบันทักษิณคดีศึกษา บริเวณถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 ต่อเนื่องไปยังหมู่ 6 ที่โรงเรียนวัดท้ายยอ และบริเวณถนนสายหมู่ 2,3

แสดงบริเวณที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมได้ ดังภาพที่ 95

ภาพที่ 95 แสดงคุณค่าด้านวัฒนธรรม

5.1.3 การวิเคราะห์คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประกอบด้วยการวิเคราะห์คุณค่า องค์ประกอบและพื้นที่ที่มีคุณค่า ดังนี้

5.1.3.1 คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกาะยอตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีความต่อเนื่องกันโดยสภาพกายภาพและทางนิเวศ ทะเลสาบสงขลาตอนล่างที่ล้อมรอบตัวเกาะนั้นมีส่วนที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทยทำให้มีการไหลเวียนของน้ำจืดและน้ำเค็ม แหล่งน้ำจึงมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นทะเลสาบสามน้ำ โดยมีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์รวมถึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ ในตัวเกาะของเกาะยอมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสลับกับภูเขาซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลาย แหล่งธรรมชาติทั้งที่อยู่โดยรอบของเกาะและที่อยู่ในตัวเกาะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและมีบทบาทต่อการใช้ประโยชน์หลายด้าน

5.1.3.2 องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่าเกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในเชิงตำแหน่งที่ตั้งและในเชิงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคุณค่าทั้งในเชิงตำแหน่งที่ตั้ง คือ เกาะยอเป็นเกาะเดี่ยวที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างและมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ส่วนอื่นของทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีคุณค่าและมีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีโครงสร้างทางนิเวศที่ซับซ้อน โดยทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลาตอนกลางเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นถิ่นที่อยู่ของสัตว์และนกนานาชนิดซึ่งมีทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ ทะเลสาบสงขลาตอนบนเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ส่วนทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นพื้นที่ที่มีปากอ่าวเชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทย มีการถ่ายเทกระแสน้ำจืดและน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยจึงเกิดเป็นทะเลสาบสามน้ำซึ่งมีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนในเชิงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในน้ำและชายฝั่งกับส่วนที่อยู่ในพื้นที่เกาะ โดยสรุปคุณลักษณะได้ ดังนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง

ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำที่สำคัญ โดยมีลักษณะลุ่มต่ำเป็นแอ่งน้ำที่ถูกโอบล้อมด้วยแผ่นดิน ฝั่งตะวันออกค่อยๆแคบเป็นคอคอดไปจนถึงปากอ่าว ซึ่งเป็นบริเวณร่องน้ำลึกที่เชื่อมทะเลสาบสงขลากับทะเลอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความลึกประมาณ 1.5 - 2 เมตร โดยด้านเหนือมีส่วนเชื่อมกับทะเลสาบสงขลาตอนกลางที่บริเวณคลองปากกรอ ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความสำคัญในการถ่ายเทน้ำ เป็นแหล่งอาศัยและช่องทางอพยพย้ายถิ่นของสิ่งมีชีวิต โดยมีทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วยทรัพยากรน้ำ พืชและสัตว์น้ำ น้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีสภาพเป็นน้ำกร่อยที่เกิดจากการถ่ายเทและผสมกันของน้ำจืด

จากแผ่นดินและน้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทย พื้นที่ท้องน้ำเป็นตะกอนดินโคลนทะเล สภาพของน้ำขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำจืดและน้ำเค็มซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ได้จึงเป็นกลุ่มที่ปรับตัวได้ดีในสภาพแวดล้อมไม่คงที่ สัตว์น้ำในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่างเป็นกลุ่มสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศอย่างพลงก่ตอน ไปจนถึงสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่อย่างกิ้ง กุ้ง ปู หอย หมึกและปลา บริเวณท้องน้ำมีพืชน้ำจืดจำพวกหญ้าทะเลและสาหร่าย ซึ่งมีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและมีความสัมพันธ์กับความสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ

2) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะ

ในเกาะมีระบบนิเวศเกาะที่ประกอบด้วยลักษณะพื้นที่ที่เป็นแหลมอ่าว ที่ราบและภูเขา โดยมีป่าไม้และพื้นที่ธรรมชาติรวมถึงมีแหล่งน้ำจืดใต้ชั้นดิน ซึ่งแหล่งน้ำจืดใต้ชั้นดินพบว่าในหลายบริเวณของเกาะสามารถขุดบ่อบาดที่ระดับความลึก 3.0 – 5.0 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำที่ซึมมาจากใต้ชั้นดินและนำมาใช้ พื้นที่ในเกาะเป็นที่ราบสลับกับภูเขาทรัพยากรดินจึงมีความแตกต่างกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมและลักษณะการเกิดของดิน โดยมีดิน 3 รูปแบบ คือ ดินบริเวณที่ลุ่มซึ่งมีลักษณะเนื้อดินละเอียดหน้าดินที่เป็นกรดจัดเนื่องจากอยู่ที่ลุ่มต่ำซึ่งอุ้มน้ำจากการแช่งเป็นเวลานาน ดินตอนที่บริเวณเชิงเขาซึ่งมีลักษณะเป็นดินร่วน และดินลาดชันเชิงซ้อนที่บริเวณภูเขาซึ่งมีลักษณะหน้าดินเป็นดินผสมกรวดและหิน ถัดจากชั้นหน้าดินที่สึกลงไปเป็นชั้นหิน ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าสภาพพื้นที่และลักษณะดินที่มีความแตกต่างกันมากทำให้มีระบบนิเวศป่าไม้ที่ต่างกัน ดังนี้

ป่าไม้ พบว่าในบริเวณภูเขามีสภาพเป็นป่าไม้ดั้งเดิมของเกาะยอซึ่งมีพันธุ์ไม้ที่เจริญเติบโตได้ดีในที่ลาดเชิงเขา ประกอบด้วยไม้ยืนต้นและไม้พุ่มล่างเป็นหลัก มีพันธุ์ไม้ เช่น จิก ยอ เสียบ ยาง แซะ มะเตือ กำขำ เข็มป่า กระพ้อ นมแมวและหลุมพี โดยพืชพรรณมีลักษณะสมบูรณ์มีทั้งพันธุ์ไม้หลักและพันธุ์ไม้อื่นๆ ขึ้นปะปนกันอยู่และมีการแทรกตัวค่อนข้างหนาแน่น ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันมีเฉพาะในบริเวณเชิงเขาและภูเขา ที่เขาหัวแดง เขากูฎิ เขากลาง เขาเพหารและเขาบ่อหิน

ป่าพรุ พบว่าในบริเวณหมู่ 5,6,7 และหมู่ 4 เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมถึง มีการไหลเวียนน้ำต่ำและมีน้ำขังเป็นระยะเวลานานในรอบปี ดินมีสภาพเป็นกรดและมีธาตุอาหารน้อยซึ่งเป็นลักษณะของระบบนิเวศป่าพรุ โดยป่าพรุของเกาะยอมีลักษณะเป็นพรุเปลี่ยนสภาพหรือพรุเสม็ด ซึ่งมีพันธุ์ไม้ เช่น เสม็ด กก กระจูด ลำเท็ง ประงทะเล ลำพู โปทะเลและเหงือกปลาหมอ พืชพรรณมีลักษณะกระจายตัวเป็นกลุ่มโดยมีต้นเสม็ดเป็นไม้เด่น มีพืชจำพวกหญ้าและเฟิร์นปกคลุมผิวดิน พื้นที่พรุมีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งรองรับและกักเก็บน้ำ ป้องกันภัยธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์รวมทั้งในด้านการนำไม้มาใช้ประโยชน์ โดยสัตว์ป่าที่มีในป่าไม้และป่าพรุเป็นกลุ่มสัตว์เล็กๆ ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศแต่ไม่ได้มีความพิเศษโดดเด่น ซึ่งเป็นสัตว์จำพวกเลี้ยงคลาน สะเทินน้ำ สะเทินบก แมลงและนก

ป่าชายเลน ในบริเวณชายฝั่งซึ่งเป็นแนวเชื่อมต่อระหว่างผืนแผ่นดินกับทะเลสาบนั้นมีสภาพเป็นป่าชายเลน โดยพบว่าป่าชายเลนกระจายอยู่หลายบริเวณของเกาะ ที่ชายฝั่งด้านตะวันตกบริเวณหมู่ 7,8 และ 9 เป็นบริเวณที่มีป่าชายเลนหนาแน่นที่สุด ส่วนพื้นที่อื่นๆ มีป่าชายเลนอยู่บางเบา พันธุ์ไม้ที่พบมาก คือ โกงกาง จากและลำพู โดยป่าชายเลนกับพืชน้ำจืดทั้งหญ้าทะเลและสาหร่ายเป็นระบบนิเวศที่มีความเชื่อมโยงกันและมีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ป่าชายเลนจึงมีความสัมพันธ์กับความสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ นอกจากนี้ป่าชายเลนมีความสำคัญในด้านการป้องกันชายฝั่งด้วยการลดความรุนแรงของคลื่นและดักจับตะกอนดิน การกรองของเสีย การเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน และการเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างระบบนิเวศบนบกกับระบบนิเวศในน้ำเข้าด้วยกัน

และพื้นที่สีเขียวของเกาะยอนอกจากป่าไม้แล้วยังมีพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมอยู่ด้วย ในบริเวณที่ลาดเชิงเขามีการทำสวนผลไม้และสวนยางพารา ซึ่งเน้นการปลูกพืชที่ไม่ต้องการธาตุอาหารมากเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของดิน

5.1.3.3 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการสรุปข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ และแสดงในรูปของแผนที่ซึ่งนำมาประเมินเพื่อหาบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากและบริเวณที่มีคุณค่าสูงในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์จากสภาพความสมบูรณ์ ความสำคัญทางนิเวศและความหลากหลายทางระบบนิเวศเป็นหลัก ซึ่งคุณค่าทั้ง 2 ระดับ มีดังนี้

1) บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก คือ ทะเลสาบสงขลา และบริเวณพื้นที่ธรรมชาติในตัวเกาะที่ทรัพยากรส่วนใหญ่คงสภาพความสมบูรณ์และมีความหนาแน่นของพันธุ์พืช มีความสำคัญด้านนิเวศในการเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศสูงสุดและระบบนิเวศที่มีนั้นมีความสัมพันธ์กันสืบเนื่องมาจากลักษณะของพื้นที่ ซึ่งบริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก ได้แก่ บริเวณเขาหัวแดงต่อเนื่องไปยังเขาภูฎี และบริเวณเขากลางต่อเนื่องไปยังอ่าวหัวหรั่ง เขาเพหารและเขาบ่อหิน

2) บริเวณที่มีคุณค่าสูง คือ บริเวณพื้นที่ธรรมชาติในตัวเกาะที่ทรัพยากรบางส่วนยังคงสภาพความสมบูรณ์แต่บางส่วนมีร่องรอยจากการรบกวน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศรองลงมา และมีความสำคัญด้านนิเวศในการเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับน้ำและกักเก็บน้ำได้ตามธรรมชาติรวมถึงเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ ซึ่งบริเวณที่มีคุณค่าสูง ได้แก่ ป่าพรุที่บริเวณหมู่ 5,6,7 และป่าพรุที่บริเวณหมู่ 4

แสดงบริเวณที่มีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลเกาะยอ ได้ดังภาพที่ 96

ภาพที่ 96 แสดงคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1.4 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการอนุรักษ์

5.1.4.1 ศักยภาพในการอนุรักษ์

จากการศึกษาคุณค่าและระบอบองค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ พบว่าคุณค่าและองค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ เนื่องจากเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมจากในอดีตที่มีพัฒนาการการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังดำรงบทบาทและมีการใช้สอยอยู่ในปัจจุบันโดยยังคงรักษาคุณค่าโดยรวมไว้ได้ ซึ่งคุณค่าและองค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ที่ยังดำรงอยู่นั้นมีความสำคัญต่อพื้นที่ การประกอบกันขององค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ทำให้พื้นที่ที่มีคุณลักษณะอันโดดเด่นและแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ และเป็นหลักฐานสำคัญที่สามารถสะท้อนถึงประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยปรากฏออกมาทั้งในรูปแบบที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจุบันหรือมีอิทธิพลทั้งกับพื้นที่และผู้คนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการอนุรักษ์คุณค่าและองค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ วัั้นนั้นทำให้เอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่คงอยู่ เกิดความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและเกิดประโยชน์ในหลายมิติ

5.1.4.2 พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์

จากการระบุบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากและบริเวณที่มีคุณค่าสูงในแต่ละด้านนำมาวิเคราะห์โดยใช้แผนที่และการซ้อนทับเพื่อหาบริเวณที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์มี 2 กลุ่ม ดังนี้

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

คือ พื้นที่ที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและขยายตัวของชุมชนในอดีต พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับโบราณสถานและสถาปัตยกรรมที่สำคัญ และพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมด้านประเพณีและการประกอบอาชีพของท้องถิ่น

การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พิจารณาจากการซ้อนทับกันของพื้นที่โดยนำพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงมากกับพื้นที่ที่มีคุณค่าสูง ในด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม และในด้านวัฒนธรรมมาวางทับกันพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์จะมีการซ้อนทับกันหลายชั้นซึ่งมีความเข้มของสีมากที่สุด

โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม คือ สำนักสงฆ์เขาภูภักดิ์ วัดท้ายยอดและถนนสายป่าโหนด-วัดท้ายยอด วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5

ซึ่งแสดงพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ดังภาพที่ 97

2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ธรรมชาติของเกาะยอในปัจจุบันมีทั้งพื้นที่ธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์และพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกเปลี่ยนแปลงสภาพและมีความเสื่อมโทรม ซึ่งมีร่องรอยของการ

ถูกรบกวนโดยการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์อย่างเข้มข้น ทำให้พื้นที่ธรรมชาติให้กลายเป็นหย่อมๆ ขนาดเล็กที่แยกจากกันและพื้นที่มีลักษณะเว้าแหว่งอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญเสียในอนาคต เมื่อพิจารณาตามกระบวนการเกิดการแตกกระจายของผืนป่าพบว่าอยู่ในขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่พื้นที่ธรรมชาติแยกออกจากกันและเกิดพื้นที่ว่างที่มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและเกษตรกรรม ซึ่งเป็นขั้นรองสุดท้ายก่อนที่พื้นที่ธรรมชาติจะลดจำนวนลงและกลายเป็นพื้นที่ที่ถูกพัฒนาในที่สุด ดังนั้นทั้งพื้นที่ธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์และพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกเปลี่ยนสภาพจึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่ธรรมชาติจะช่วยส่งเสริมให้บริเวณโดยรวมของพื้นที่ทั้งหมดมีคุณค่า โดยการวิเคราะห์ศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะจำแนกศักยภาพของพื้นที่อนุรักษ์โดยพิจารณาจากความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ ซึ่งนำสภาพความสมบูรณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันมาเปรียบเทียบกับร่องรอยของการถูกรบกวน เพื่อให้ได้ศักยภาพในการอนุรักษ์ตามความเหมาะสมกับพื้นที่แต่ละบริเวณ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่สงวนรักษา

การสงวนรักษา หมายถึง การรักษาสภาพตามเดิมไว้และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย

การวิเคราะห์พื้นที่ พิจารณาจาก การเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีคุณค่าสูงมาก ซึ่งทรัพยากรส่วนใหญ่คงสภาพความสมบูรณ์และมีความหนาแน่นของพันธุ์พืช มีความสำคัญด้านนิเวศในการเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศสูงสุดประกอบด้วยระบบนิเวศป่าไม้และป่าชายเลน รวมถึงเป็นกลุ่มพื้นที่ธรรมชาติขนาดใหญ่และอยู่ในตำแหน่งที่มีความเชื่อมต่อหรือสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ธรรมชาติอื่นๆ ได้

โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่สงวนรักษา คือ ทะเลสาบสงขลา บริเวณเขาหัวแดงต่อเนื่องไปยังเขาภูฎิ บริเวณเขากลางต่อเนื่องไปยังอ่าวหัวหรั่ง เขาเพหารและเขาบ่อหิน

2.2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่ฟื้นฟู

การฟื้นฟู หมายถึง การใช้กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้คืนสภาพที่เคยเป็น

การวิเคราะห์พื้นที่ พิจารณาจาก การเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีคุณค่าสูง ซึ่งทรัพยากรบางส่วนยังคงสภาพความสมบูรณ์แต่บางส่วนถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ทำให้สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ธรรมชาติเกิดสภาพความเสื่อมโทรมหรือเกิดปัญหาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมรุนแรง

โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่ฟื้นฟู คือ ป่าพรุที่บริเวณหมู่ 5,6,7

2.3) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่เชื่อมต่อ

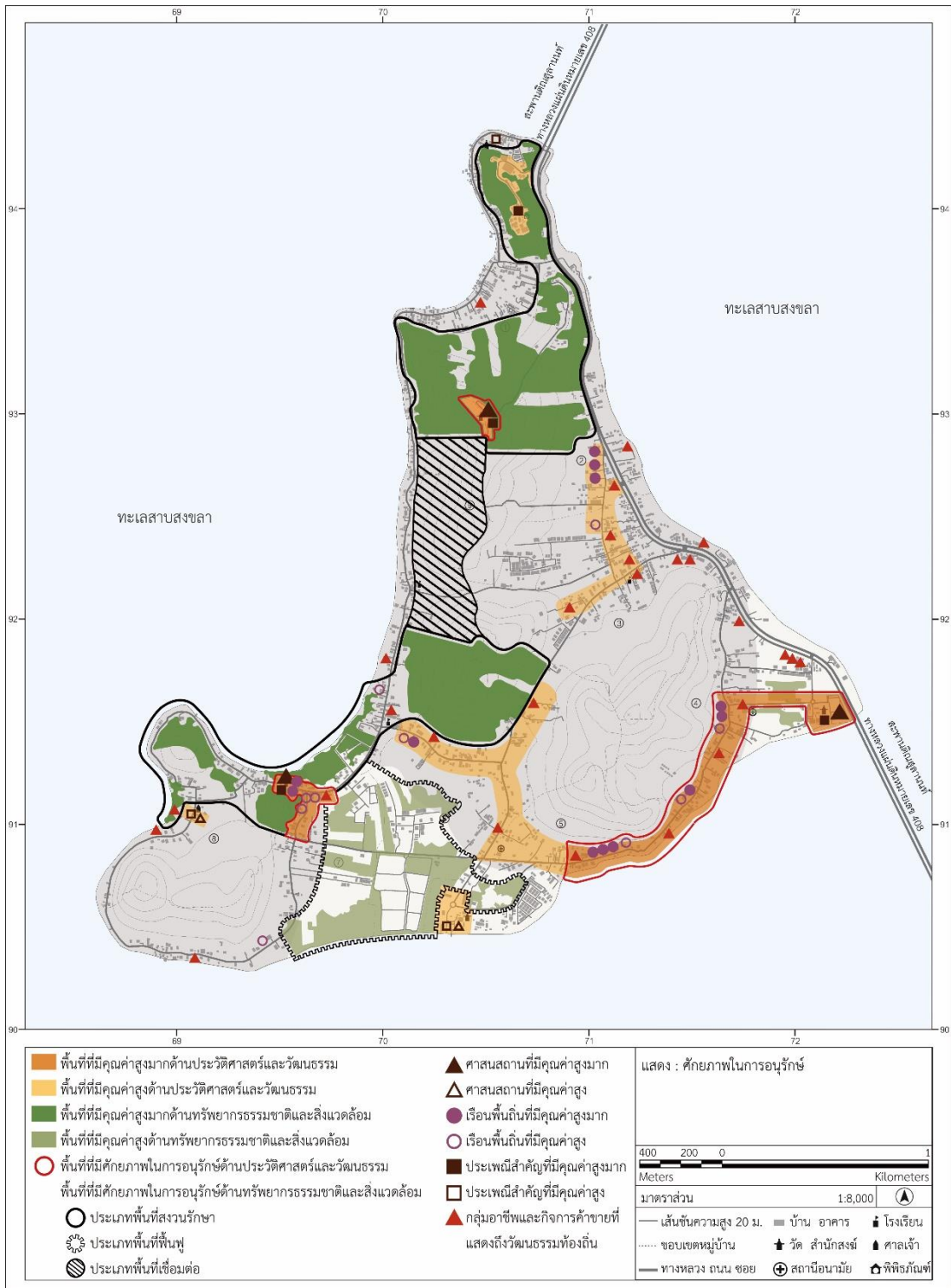
การเชื่อมต่อ หมายถึง การจัดการสภาพแวดล้อมพื้นที่ที่เอื้อต่อการเคลื่อนย้ายและแพร่กระจายพันธุ์เพื่อให้แหล่งธรรมชาติมีความเชื่อมต่อกัน มีบทบาทสำคัญในการรักษาความเชื่อมโยงตามธรรมชาติโดยมุ่งให้กระบวนการทางระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ เป็นการอนุรักษ์วิธีหนึ่งซึ่งจะช่วยฟื้นฟูและการซ่อมแซมพื้นที่ที่เปลี่ยนสภาพไปให้กลับมามีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ มีโครงสร้างและหน้าที่สร้างความต่อเนื่องของพื้นที่ธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย รวมถึงเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์เชิงระบบนิเวศของพื้นที่ธรรมชาติ เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในกรณีพื้นที่ธรรมชาติถูกตัดขาดให้กลายเป็นกลุ่มๆที่แยกออกจากกัน พื้นที่ธรรมชาติตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวซึ่งแวดล้อมด้วยการพัฒนาและกิจกรรมของมนุษย์ หรือพื้นที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ธรรมชาติซึ่งถูกรบกวนและทำลายให้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไป

การวิเคราะห์พื้นที่ พิจารณาจาก การเป็นพื้นที่ที่มีตำแหน่งอยู่ระหว่างพื้นที่ธรรมชาติที่มีคุณค่าสูงมากสองแห่ง และเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างและสภาพแวดล้อมซึ่งสามารถจะทำหน้าที่เชื่อมต่อพื้นที่ธรรมชาติเข้าด้วยกันเพื่อให้มีสภาพเป็นพื้นที่ธรรมชาติผืนใหญ่ที่ต่อเนื่องกันได้

โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่เชื่อมต่อ คือ บริเวณระหว่างเขากุฎีและเขากลาง

แสดงพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดังภาพที่

ภาพที่ 97 แสดงศักยภาพในการอนุรักษ์

5.2 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยว ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

5.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยว

5.2.1.1 สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทกับเกาะยอช่วง พ.ศ. 2543 จากนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของปีการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ต่อมา พ.ศ. 2548 มีการรวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะยอโฮมสเตย์ขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวในช่วงแรก ที่เน้นการเยี่ยมชมสวนผลไม้จึงปรับเปลี่ยนมาสู่การให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวเกาะยอมากขึ้น ด้วยการเข้าพักในโฮมสเตย์ที่พัฒนารูปแบบมาจากหน้าเฝ้ากระชังปลาโดยมีกิจกรรม ล่องเรือชมธรรมชาติและเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีวัดและภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆให้เที่ยวชมอย่างหลากหลาย ด้วยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การมีทรัพยากรที่หลากหลาย การนำเสนอการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีชีวิตและการมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ และการที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวเมืองสงขลาซึ่งสามารถเดินทางได้สะดวก ทำให้การท่องเที่ยวของเกาะยอได้รับความนิยมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอันดับต้นๆ ของเมืองสงขลา ซึ่งจังหวัดสงขลาจัดอยู่ในกลุ่มเมืองท่องเที่ยวหลักและมีผู้มาเยือนสูง ในแผนพัฒนาของจังหวัดสงขลากำหนดให้เกาะยอเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ประกอบกับ พ.ศ. 2559 และ พ.ศ. 2561 ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐอีกครั้งในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV) และโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ทำให้ตั้งแต่ พ.ศ. 2559 เป็นต้นมาเกาะยอได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสร้างความตื่นตัวและมีการพัฒนาพื้นที่หลายด้านรวมถึงมีนักท่องเที่ยวหนาแน่นขึ้น เกาะยอจึงเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสูง สำหรับจุดเด่นในการท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น การรับประทานอาหาร เลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การไหว้พระทำบุญและเยี่ยมชมโบราณสถานเก่าแก่ รวมถึงพักผ่อนในบรรยากาศโฮมสเตย์ริมน้ำ ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาสถาบันทักษิณคดีศึกษา วัดแหลมพ้อ วัดท้ายยอ สวนผลไม้ กลุ่มผ้าทอ กลุ่มประมงพื้นบ้าน ร้านอาหารทะเลและโฮมสเตย์

5.2.1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ

จากการศึกษาและสำรวจพบว่าเกาะยอมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าผูกติดกับพื้นที่แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ โดยทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้มีการพัฒนามาจากวิถีชีวิตของชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าผูกติดกับพื้นที่ 3 ประเภท ประกอบด้วย 22 รายการ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 33 แห่ง จากการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ ในบทที่ 4.3 โดยใช้หลักเกณฑ์การประเมิน คือ 1.คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2.ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ ด้านกายภาพของพื้นที่พิจารณาจากสภาพทางกายภาพ การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสร้างกิจกรรมพิจารณาจากโอกาสในการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมสนับสนุนอื่นๆ ด้านการมีส่วนร่วมพิจารณาจากการรวมกลุ่มในชุมชนและโอกาสที่ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ผลการประเมินนำมาจัดอันดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งสรุปได้ว่า

1) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูง มี 13 แห่ง คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสถานศึกษา สำนักรังษีเขากลุ่ม วัดแหลมพ้อ วัดท้ายยอ เรือนพื้นถิ่น (จำนวน 12 หลัง) กลุ่มผ้าทอเกาะยอป่าลิ้ม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ กลุ่มทอผ้าราชวดีแสงส่องหล้า 1 กลุ่มทอผ้าร่มไทร สวนผลไม้ลุงวี สวนสมรมลุงไฟจิตร สวนละมุดลุงสุด กลุ่มประมงพื้นบ้านนายจาร์ก กลุ่มประมงพื้นบ้านนายชัยยุทธ์และกลุ่มประมงพื้นบ้านนายเดชา

2) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับปานกลาง มี 3 แห่ง คือ แหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลน วัดเขาบ่อและกลุ่มทอผ้าดอกพิกุลทอง

3) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต่ำ มี 4 แห่ง คือ สวนสาธารณะหาดทรายเทียม จุดชมวิวย้ายเกาะ วัดโคกเปรี้ยวและศาลเจ้าไท่ก่ง

5.2.1.3 พื้นที่ที่มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

พื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นประจำ คือ บริเวณลานวัดแหลมพ้อ สวนสาธารณะหาดทรายเทียมและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสถานศึกษา

5.2.1.4 พื้นที่ที่มีคุณค่าสูงมากทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและปรากฏประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด ซึ่งพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงมากทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คือ วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด-วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 สำนักรังษีเขากลุ่ม บริเวณเขาหัวแดง ต่อเนื่องไปยังเขากลุ่ม บริเวณเขากลางต่อเนื่องไปยังอ่าวหัวหรั่ง เขาเพชรและเขาบ่อหิน

5.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับเส้นทางที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว

5.2.2.1 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

เกาะยอมีทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เนื่องจากจากต้นทุนด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว โดยเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำมีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์และมีภูมิทัศน์สวยงาม เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มีวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของพื้นที่อาศัยซึ่งมีทั้งจุดเด่นและข้อจำกัดมาตั้งแต่อดีตซึ่งได้มีการสั่งสมเป็นภูมิปัญญาและสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง ทำให้เกาะยอเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวาและมีเรื่องราว ซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าและสร้างมูลค่าได้ในด้านการเดินทางเกาะยอตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองสงขลา สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีความสะดวกในการเดินทาง ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเกาะยอมีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งที่พัก ร้านอาหารและของที่ระลึก สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวมีรูปแบบที่สมบูรณ์ ในด้านมีความปลอดภัยเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยสูงซึ่งไม่มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ร้ายแรงและจากการเกิดอุบัติเหตุ ในด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับจังหวัด ที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวมากเกือบ 20 ปี ช่วง พ.ศ.2559-2561 มีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

5.2.2.2 พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

พื้นที่และเส้นทางที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

วิเคราะห์โดยพิจารณาจากการเกาะกลุ่มกันและการทับซ้อนกันของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ พื้นที่ที่มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงมากทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แบ่งคุณค่าได้ 2 ระดับ คือ

1.1) พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงมาก คือ บริเวณที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงตั้งอยู่ในบริเวณที่มีคุณค่าสูงมากทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความสำคัญและปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเด่นชัดรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยังคงความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ โดยเป็นบริเวณที่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมเป็นประจำ ได้แก่ วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด - วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 สำนักสงฆ์เขาภูเก็ และพิพิธภัณฑคดีชนวิทยา

1.2) พื้นที่ที่มีศักยภาพสูง คือ บริเวณที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงหรือระดับปานกลางตั้งอยู่โดยเกาะกลุ่มกัน ได้แก่ บริเวณถนนสายหลักแถบหมู่ 7,8 และบริเวณถนนสายบ้านนอก-สวนใหม่ต่อเนื่องไปยังถนนสายหมู่ 2,3

2) เส้นทางที่มีศักยภาพในด้านการเชื่อมต่อการท่องเที่ยว

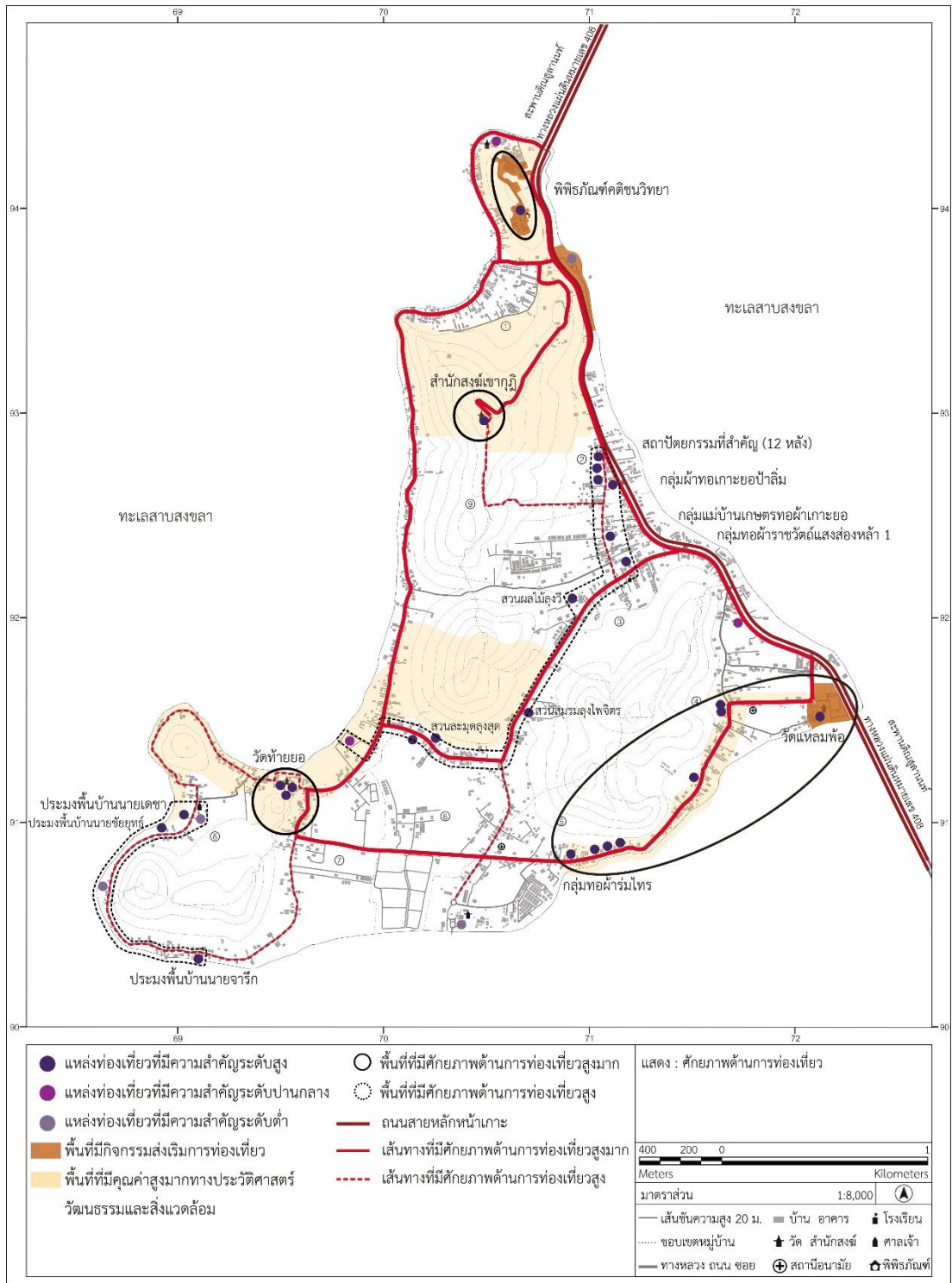
พิจารณาจากความสามารถในการเชื่อมต่อการท่องเที่ยว ดังนี้

2.1) เส้นทางที่มีศักยภาพในด้านการเชื่อมต่อการท่องเที่ยวระดับสูงมาก คือ เส้นทางที่เชื่อมต่อพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงมาก

2.2) เส้นทางที่มีศักยภาพในด้านการเชื่อมต่อการท่องเที่ยวระดับสูงคือ เส้นทางรองที่ช่วยในการเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แสดงพื้นที่และเส้นทางที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้ดังภาพที่ 98

ภาพที่ 98 แสดงศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

5.3 การวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด การขยายตัว และศักยภาพในการรองรับการขยายตัว

การวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัดและการขยายตัว เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของการขยายตัว สภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นและคาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ผลที่ได้จากการวิเคราะห์นำไปประกอบการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่เพื่อบรรเทาและป้องกันการเกิดผลกระทบต่อพื้นที่ในระยะยาว มีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 การวิเคราะห์ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.3.1.1 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทะเลสาบสงขลา ตอนล่างและชายฝั่งของเกาะยอ พื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีปัญหาความเสื่อมโทรมเกิดขึ้นร่วมกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5 ประเด็น คือ การตื้นเขินของทะเลสาบจากการทับถมของตะกอน การเกิดมลพิษทางน้ำ การกัดเซาะชายฝั่ง การลดลงของป่าชายเลนและแหล่งหญ้าทะเล การลดลงของสัตว์น้ำและทรัพยากรประมง ซึ่งสาเหตุเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงสภาพชายฝั่ง ใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัดและปล่อยของเสียลงสู่ทะเล โดยที่การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของระบบนิเวศทะเลสาบก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง

2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับเกาะยอ

2.1) การรुक้าพื้นที่บริเวณชายฝั่งโดยการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆลงในทะเลทั้งโฮมสเตย์ กระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมง บริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกแถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9 บริเวณหมู่ 7 กับ 8 บริเวณหมู่ 5 และบริเวณหมู่ 2 เป็นบริเวณชายฝั่งที่มีกระชังเลี้ยงปลาและเครื่องมือประมงหนาแน่น โดยการวางเครื่องมือประมงประเภทโพงพางและไซอย่างหนาแน่นส่งผลให้สัตว์น้ำไม่สามารถย้ายถิ่นฐานได้ตามฤดูกาลเป็นการลดโอกาสการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติและทำให้สัตว์น้ำมีจำนวนลดลง ในการวางเครื่องมือประมงเป็นการปักไม้ลงในทะเลเมื่อมีจำนวนมากจึงปิดกั้นเส้นทางน้ำและกีดขวางการไหลของน้ำ รวมทั้งเร่งให้เกิดตะกอนดินสะสมที่นำไปสู่การตื้นเขินของทะเลสาบ ส่วน การมีกระชังเลี้ยงปลาหนาแน่นส่งผลต่อคุณภาพน้ำและสร้างตะกอนซึ่งสะสมอยู่บริเวณพื้นที่ท้องน้ำ เนื่อง จากอาหารที่ใช้เลี้ยงปลาและมูลจากการขับถ่ายของปลา นอกจากนี้บริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกแถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9 ยังเป็นบริเวณที่มีการสร้างโฮมสเตย์หนาแน่นและมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยโฮมสเตย์มีความผิดทางกฎหมายเนื่องจากการปลูกสร้างรูก้าพื้นที่ลำน้ำรวมทั้งมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลโดยตรงส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลตามมา ทั้งนี้สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในทะเลทั้งเครื่องมือประมง กระชังเลี้ยงปลาและโฮมสเตย์ ถือเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของท้องถิ่น ซึ่งเมื่อไม่ได้รับการควบคุมและไม่มีแนวทางจัดการที่ดีก็เป็นส่วนทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเปลี่ยนแปลงทัศนียภาพของพื้นที่ด้วยเช่นกัน

2.2) การรुक้าและเปลี่ยนแปลงพื้นที่บริเวณชายฝั่งโดยการการถมทะเลและการสร้างกำแพงกันดิน เป็นการทำให้แนวชายฝั่งตามธรรมชาติถูกทำลายซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางนิเวศของทะเลสาบ โดยบริเวณชายฝั่งด้านตะวันตกแถบหมู่ 1 ถึงหมู่ 9 เป็นบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชายฝั่งด้วยการถมทะเลเพื่อขยายพื้นที่ และสร้างกำแพงกันดินเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งสร้างความเสียหายอย่างมากแก่ป่าชายเลนโดยพันธุ์ไม้ในบริเวณนั้นถูกทำลายไปอย่างถาวรและพื้นที่ป่าชายเลนถูกตัดขาดให้แยกออกจากกันจนมีลักษณะเป็นพื้นที่เล็กๆ กระจายอยู่ตามชายฝั่ง นอกจากนี้บริเวณดังกล่าวมีปัญหาน้ำเสียร่วมด้วยซึ่งกระทบต่อความสมดุลทางนิเวศของป่าชายเลน เนื่องจากคุณภาพน้ำที่เลวทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและไม่สามารถฟื้นฟูตัวเองได้ตามธรรมชาติ

2.3) ป่าชายเลนถูกทำลายและมีสภาพเสื่อมโทรม ป่าชายเลนมีลักษณะกระจายเป็นพื้นที่เล็กๆ อยู่ตามชายฝั่งซึ่งเสี่ยงต่อการลดจำนวนลง และการที่ป่าชายเลนที่ถูกทำลายส่งผลให้การปกป้องชายฝั่งจากคลื่นลมลดลง การดักตะกอนดินลดลงซึ่งทำให้เกิดตะกอนดินสะสมที่นำไปสู่การตื้นเขินของทะเลสาบ รวมถึงทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง

2.4) การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่พรุเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบอื่นๆ พื้นที่พรุเป็นบริเวณที่มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปีประกอบด้วยพื้นที่พรุของเกาะยอมีลักษณะแบบป่าพรุเปลี่ยนสภาพหรือพรุเสม็ด มีไม้เสม็ดซึ่งเป็นพืชที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นกระจายอยู่และมีพันธุ์ไม้อื่นเพียงไม่กี่ชนิด น้ำในพรุเป็นสีขาและมีความเป็นกรด ทำให้มีลักษณะทางกายภาพคล้ายกับพื้นที่กร้าง เสื่อมโทรม จึงเกิดความเข้าใจว่าพื้นที่พรุเป็นป่าที่ไม่มีคุณค่าจึงมีการรुक้าพื้นที่พรุ เปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร การทำลายพื้นที่พรุโดยการตัดไม้ระบายน้ำออกจากพรุและถมดินในพื้นที่พรุรวมทั้งตัดถนนผ่านเป็นการทำให้พื้นที่พรุลดลงและถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ เกิดเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะทางกายภาพและด้านโครงสร้างหน้าที่ตามธรรมชาติซึ่งส่งผลกระทบต่อพืชพรรณและสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ น้ำในพรุไม่สามารถไหลเวียนได้ตามธรรมชาติและเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการขวางทางน้ำ การพัฒนาในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมและเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศเดิมอย่างมาก

2.5) บริเวณรอบข้างพื้นที่พรุถูกทิ้งร้างเนื่องจากดินเสื่อมโทรม บริเวณที่ราบลุ่มรอบๆพื้นที่พรุมีสภาพเป็นพื้นที่กร้าง มีพืชขึ้นปกคลุม มีพรรณไม้แบบพรุกระจายอยู่บางเบา ในช่วงฤดูแล้งผืนดินแห้งแตก เมื่อถึงฤดูฝนเป็นพื้นที่ชื้นแฉะที่มีน้ำท่วมขังและพบว่าพื้นที่มีร่องรอยของการทำนาในอดีต โดยในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ไม่มีการใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร เนื่องจากอยู่ในบริเวณที่มีความเชื่อมต่อกับพรุ มีลักษณะดินแบบเดียวกับพรุ ซึ่งเป็นผลมาจากเมื่อพื้นที่พรุถูกแปรสภาพโดยการระบายน้ำออกและปล่อยให้ดินแห้งเป็นเวลานานๆทำให้คุณภาพของดินเสื่อมโทรมและมีสภาพเป็นกรดจัด ความเป็นกรดของดินพรุแพร่กระจายไปยังพื้นที่ใกล้เคียงจึงไม่

สามารถเพราะปลูกได้ การที่พื้นที่รอบข้างพรมมีพรมไม้แบบพุ่มกระจายอยู่แสดงถึงการเจริญเติบโตได้ตามธรรมชาติ ซึ่งมีโอกาสพื้นตัวเป็นพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติที่มีความต่อเนื่องกับพื้นที่พุ่ม

2.6) การรื้อถอนพื้นที่ป่าและปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อใช้ในการทำสวนยาง พารา สร้างที่อยู่อาศัยและสร้างที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ในอดีตพื้นที่ที่เป็นภูเขาทั้งหมดในเกาะยอเป็นพื้นที่ป่าไม้ ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ป่าไม้บริเวณที่ลาดเชิงเขาและภูเขา เพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำการเกษตร มีการลุกลามไปเรื่อยๆ จนป่าไม้เหลืออยู่น้อยมากในปัจจุบัน โดยป่าไม้ของเกาะยอเป็นป่าที่อยู่ในบริเวณที่มีความลาดชันและมีลักษณะเป็นกลุ่มป่าที่ถูกแยกออกจากกันโดยมีพื้นที่เกษตร ที่อยู่อาศัยและถนนคั่นอยู่ระหว่างป่าแต่ละกลุ่ม ส่วนการรื้อถอนพื้นที่ป่าไม้เกิดขึ้นบริเวณขอบของป่าด้านที่ติดกับถนนเป็นหลัก ในบริเวณที่มีการท่องเที่ยวหนาแน่นและบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นจึงเกิดการขยายตัวรื้อถอนไปยังพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรม โดยพื้นที่ป่าไม้บริเวณด้านเหนือของเขากุฎีถูกรื้อถอนเป็นบริเวณกว้างเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในรูปแบบบ้านพักต่างอากาศและที่พักเพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่ป่าไม้บริเวณหมู่ 3 และ 6 ที่ถนนสายบ้านนอก-สวนใหม่ เป็นบริเวณที่ถูกรื้อถอนเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัยในรูปแบบโครงการบ้านจัดสรร บ้านแถวและบ้านเดี่ยว

2.7) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไม่ได้รับการดูแลรักษา สถาปัตยกรรมที่สำคัญซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอส่วนใหญ่มีสภาพที่ทรุดโทรมลงตามกาลเวลาโดยไม่ได้รับการดูแลรักษา เนื่องจากการมองข้ามคุณค่าความสำคัญ การขาดความรู้ความเข้าใจคุณค่าความสำคัญ รวมถึงขาดแนวทางในการอนุรักษ์ โดยเรือนบางส่วนมีการผู้พังจนเจ้าของต้องรื้อทิ้งไป บางส่วนเจ้าของมีการปรับเปลี่ยนและซ่อมแซมเพื่อให้สามารถใช้งานได้แต่ในการซ่อมแซมนั้นไม่ได้รักษารูปแบบและเอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ ซึ่งเป็นการทำลายคุณค่า

2.8) การขยายตัวของที่อยู่อาศัยสร้างความแออัดในพื้นที่ รวมถึงรูปแบบของที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นใหม่มีความแตกต่างโดยไม่ได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่และระดับองค์ประกอบซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ เนื่องจากความแออัดของอาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมถึงการมีรูปแบบที่ขัดแย้งของอาคารและสิ่งปลูกสร้างทำให้ความโดดเด่นและคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ถูกลดทอนลง

5.3.1.2 ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเกาะยอ

กรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดินในเกาะยอส่วนใหญ่เป็นของเอกชน โดยตำบลเกาะยอประกาศใช้พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน 4 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติการผังเมือง พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยและพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ซึ่งมีการประกาศใช้ผังเมืองรวมครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2530 ผังเมืองรวมที่บังคับใช้ในปัจจุบันกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้ 8 ประเภท เป็นที่ดินในลักษณะการอนุรักษ์ 2

ประเภท คือ ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดระยะรั้วที่ดินริมฝั่งทะเลสาบให้มีที่ว่างขนานกับทะเลสาบไม่น้อยกว่า 15 เมตร และที่ดินริมทางหลวงหมายเลข 408 ให้มีที่ว่างขนานกับริมเขตทางไม่น้อยกว่า 6 เมตร ส่วนพระราชบัญญัติควบคุมอาคารได้กำหนดพื้นที่เป็น 2 บริเวณ คือ พื้นที่ที่มีอาคารสูงได้ไม่เกิน 6 เมตร กับพื้นที่ที่มีอาคารสูงได้ไม่เกิน 12 เมตร และอาคารมีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร ส่วนพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย ห้ามไม่ให้มีการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งล่วงล้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า จากพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับ พบว่ามีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเฉพาะบริเวณชายฝั่งรอบเกาะและทะเลสาบในระยะ 300 เมตร กับโบราณสถานสำคัญบางแห่ง ส่วนพระราชบัญญัติโบราณสถานฯได้กำหนดเขตที่ดินบริเวณโบราณสถานให้เป็นพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอมีหน้าที่คุ้มครองดูแลพื้นที่ ควบคุมความสะอาดและความ เป็นระเบียบตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข โดยปัจจุบันไม่มีข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ส่วนแผนพัฒนาสี่ปี (พ.ศ.2561-2564) กำหนดการพัฒนา ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 5 มีเป้าหมายอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน จัดการสิ่งปฏิกูลและป้องกันมลพิษ มีแผนงานในลักษณะการรณรงค์ และส่งเสริมการอนุรักษ์ ปลูกป่าชายเลน ปลอยพันธุ์สัตว์น้ำตามแนวปะการังเทียม คัดแยกขยะและสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

จากสภาพปัญหาประกอบกับข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงสรุปได้ว่าในเกาะยอมีการรุกกล้าพื้นที่ ใช้ที่ดินโดยขาดการวางแผน ใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติที่ บังคับใช้ รวมถึงกฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้องไม่เอื้ออำนวยและไม่ครอบคลุมต่อการจัดการด้าน อนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่มีในพื้นที่ ซึ่งปัญหาหลักของเกาะยอ คือ การเปลี่ยนแปลงการใช้ ประโยชน์ที่ดินโดยมีสาเหตุหลักจากการขยายตัวของเมือง การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและขาด มาตรการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาซึ่งส่งผลกระทบต่อ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ ส่วนแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะยอเป็นแนวทางที่ดีและครอบคลุมทั้งการสร้างจิตสำนึก สร้างความร่วมมือและทำให้เกิดเป็น รูปธรรม ในการอนุรักษ์ยังมุ่งเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งและทะเลสาบ ซึ่งยังขาดแนวทางที่กำหนดการใช้ ประโยชน์พื้นที่ในภาพรวม และไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ป่าไม้และป่าพรุที่มีในตัวเกาะ รวมถึงยัง ขาดแนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

5.3.2 การวิเคราะห์ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่

สภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีความลาดชัน มีพื้นที่ราบอยู่น้อยและในที่ลุ่มตอนกลางของเกาะบริเวณหมู่ 5,6,7 และบริเวณหมู่ 4 เป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง ส่วนบริเวณชายฝั่งที่ต่อเนื่องกันและที่ราบชายฝั่งที่มีระดับต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ของเกาะ เป็นพื้นที่ที่มีน้ำล้นตลิ่งและน้ำนอง ซึ่งการเกิดน้ำท่วมน้ำนองจะเกิดขึ้นในช่วงที่มีฝนตกหนักพร้อมกับมีลมมรสุมและน้ำทะเลหนุน ที่น้ำไม่สามารถระบายออกสู่ทะเลได้ โดยเริ่มท่วมในที่ลุ่มบริเวณหมู่ 5,6,7 บริเวณหมู่ 4 และชายฝั่งบริเวณหมู่ 5,6,7,9 ก่อนจึงแล้วขยายวงกว้างขึ้นทำให้ที่บริเวณใกล้เคียงที่มีระดับสูงกว่าไม่มากเกิดน้ำนองในช่วงที่ฝนหยุดตกและระดับน้ำลดลงแล้ว พื้นที่อื่นๆ จะกลับสู่สภาพปกติโดยเร็วแต่ในที่ลุ่มบริเวณหมู่ 5,6,7 และบริเวณหมู่ 4 จะยังมีน้ำท่วมขังอยู่นานกว่า นอกจากนี้มีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพของดินและการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

5.3.3 การวิเคราะห์ปัญหาด้านการท่องเที่ยว

ปัญหาการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ด้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.3.3.1 ปัญหาการท่องเที่ยวด้านกายภาพของพื้นที่และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของเกาะยอเริ่มต้นขึ้นโดยได้รับการส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต่อมาชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะยอโฮมสเตย์ขึ้นจากความต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตเกาะยออย่างแท้จริง เมื่อเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงต่างพากันสร้างที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้วัตถุประสงค์ของโฮมสเตย์เริ่มเปลี่ยนไปโดยเน้นความบันเทิงและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โฮมสเตย์ที่มีเป็นจำนวนมากขาดการบริหารจัดการ หลังจากที่ภาครัฐมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเกาะยอเมื่อ พ.ศ.2559 และมีการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องในปี พ.ศ.2560 และ พ.ศ.2561 การท่องเที่ยวของเกาะยอก็เข้าสู่ขั้นการพัฒนา เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่ในหลายด้านโดยมุ่งเน้นไปที่แหล่งท่องเที่ยวหลัก การปรับปรุงภูมิทัศน์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงการปรับปรุงผิวทางและขยายเส้นทางสัญจร ส่วนประชาชนก็มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวซึ่งสิ่งก่อสร้างมีความหลากหลายบางส่วนไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และมีบางส่วนที่ขัดแย้งคุณภาพ จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาพื้นที่ทำให้การท่องเที่ยวในเกาะยอมีความคึกคักและมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวหนาแน่นขึ้น นักท่องเที่ยวเข้าถึงพื้นที่โดยใช้รถยนต์ส่วนบุคคลเป็นหลัก การจราจรในพื้นที่จึงมีความหนาแน่นขึ้นและต้องการพื้นที่สำหรับจอดรถ ซึ่งเส้นทางสัญจรในพื้นที่มีความคับแคบและมีที่จอดรถไม่เพียงพอจึงมีการจอดรถในบริเวณไหล่ทางเป็นการกีดขวางทำให้เกิดการจราจรติดขัดและเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอมีแผนที่จะสร้าง

ที่จอดรถ ปรับปรุงถนนและก่อสร้างคูระบายน้ำในหลายเส้นทาง บางบริเวณอาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยรถส่วนตัวจะยิ่งสร้างความแออัดและสร้างมลพิษในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้เส้นทางการสัญจรในพื้นที่ไม่ได้รองรับการท่องเที่ยวด้วยการเดินเท้าหรือปั่นจักรยาน ไม่มีบริการรถจักรยานให้เช่าและไม่มีบริการรถสาธารณะแบบประจำเส้นทาง ระบบขนส่งสาธารณะภายในแหล่งท่องเที่ยวปัจจุบันมีจำกัด เฉพาะรถรางและรถตุ๊กตุ๊ก รถรางไม่ได้มีให้บริการเป็นรอบๆ ต่อวัน ในการใช้บริการต้องทำการติดต่อล่วงหน้า ส่วนรถตุ๊กตุ๊กเป็นแบบเช่าเหมาที่มีราคาสูงและไม่มีการจัดการเป็นระบบ ทำให้นักท่องเที่ยวขาดทางเลือกในการเดินทาง การเดินทางจึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการท่องเที่ยวของเกาะยอ

1) โฮมสเตย์ มีปัญหาเรื่องการปลูกสร้างรुक้าพื้นที่ การไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว การมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นโดยไม่ได้รับการควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์เปลี่ยนไปจากเดิม ในปัจจุบันเน้นการพบปะสังสรรค์และมีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้โฮมสเตย์ที่กระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่นที่บริเวณอ่าวทรายสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทำลายทัศนียภาพของพื้นที่

2) ในเกาะยอมีแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภทซึ่งตั้งอยู่ปะปนกันโดยไม่ได้รับการส่งเสริมให้แสดงลักษณะที่เด่นชัด และแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีสภาพเสื่อมโทรมขาดการดูแล

3) นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นที่รู้จักและได้รับนิยมในการท่องเที่ยวแล้ว เกาะยอยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยเป็นกลุ่มที่มีคุณค่าและศักยภาพในการท่องเที่ยวแต่ไม่ได้รับความนิยม เนื่องจากการพัฒนามุ่งไปที่แหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ขาดโอกาสในการพัฒนา ขาดการส่งเสริมให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและขาดการประชาสัมพันธ์

4) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ถึงขยะ ที่นั่งพักและห้องน้ำ ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

5) รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลาย การนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเกิดกระบวนการเรียนรู้หรือสร้างจิตสำนึก ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่

6) การสื่อความหมายและการถ่ายทอดเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มี ความชัดเจน นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลเชิงคุณค่า ลักษณะเด่น ความเป็นมา ความสำคัญและองค์ความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวได้น้อย ขาดการพัฒนาในรูปแบบการสื่อความหมายและขาดการส่งเสริมข้อมูลซึ่งเป็นความรู้ในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบ Internet หรือเอกสารประกอบการท่องเที่ยว ป้ายแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงมัคคุเทศก์หรือผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนน้อย

7) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนและควบคุมรูปแบบ ทำให้มีการสร้างสิ่งก่อสร้างที่ขัดแย้งกับบริบทของพื้นที่และบดบังทัศนียภาพ

8) ขาดมาตรการการรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

5.3.3.2 ปัญหาการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ

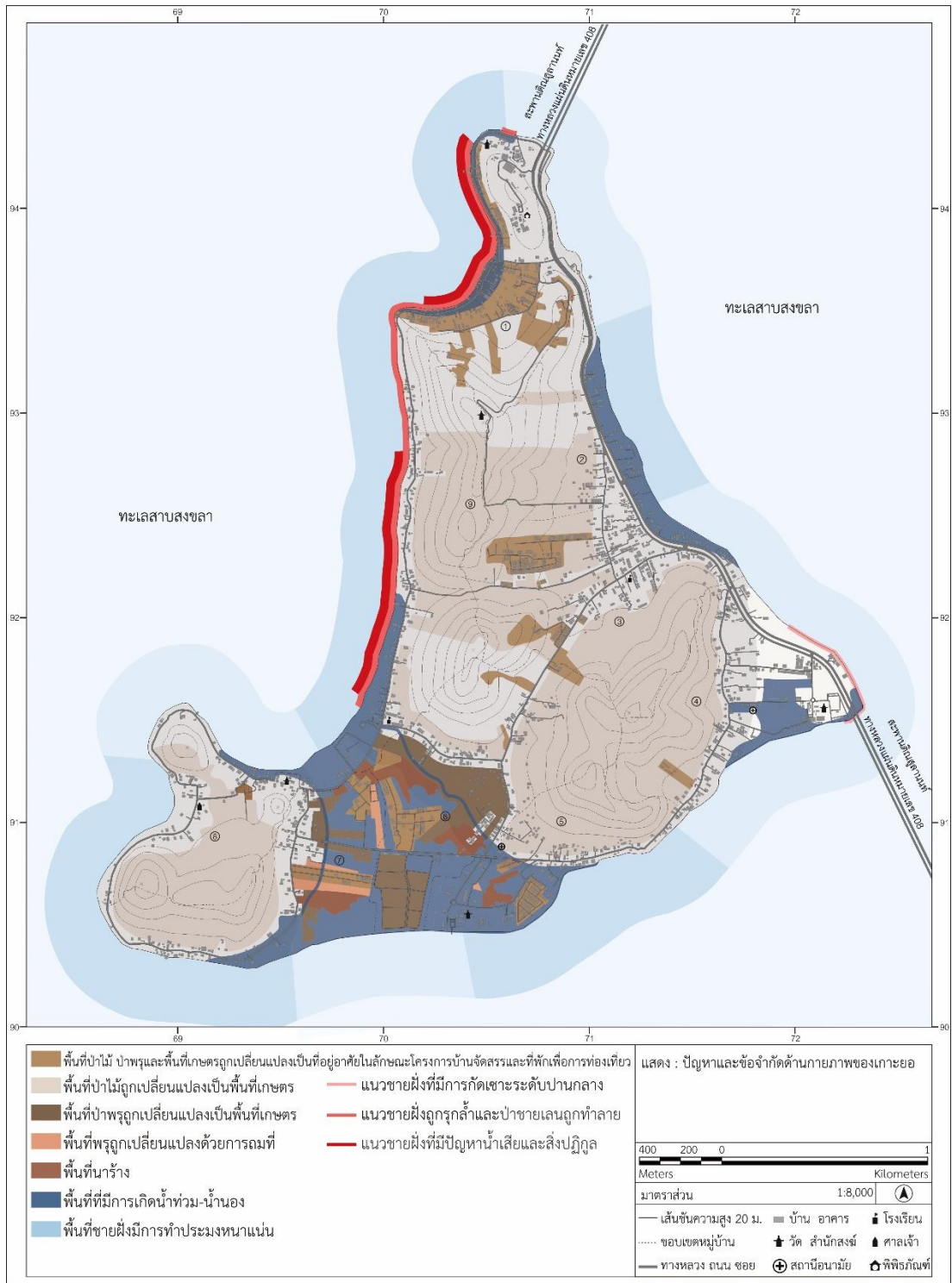
1) รายได้จากการท่องเที่ยวกระจายสู่ชุมชนไม่ทั่วถึง

2) รายได้จากการท่องเที่ยวไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยว

5.3.3.3 ปัญหาการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม

1) วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปและความสงบในชุมชนหายไป
สรุปพื้นที่ที่มีปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพ ได้ตั้งภาพที่ 99

ภาพที่ 99 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาและข้อจำกัดด้านกายภาพ

5.3.4 การวิเคราะห์การขยายตัว

5.3.4.1 การขยายตัวของเมืองสงขลาและตำบลเกาะยอในอดีต

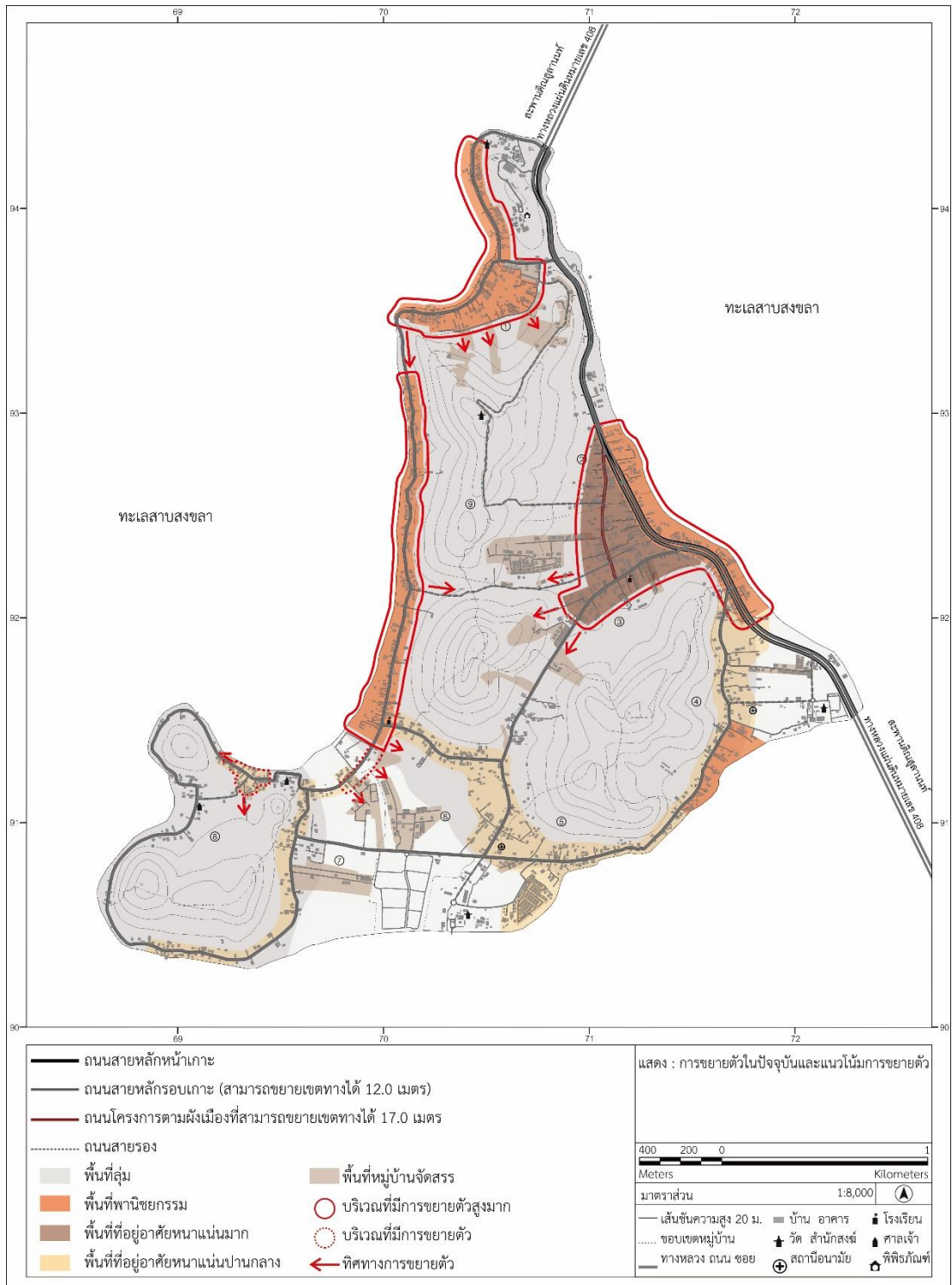
ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 จังหวัดสงขลามีการพัฒนาเมืองโดยมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและโลจิสติกส์ระดับภูมิภาคของภาคใต้ ช่วง พ.ศ. 2525 - 2529 มีการสร้างท่าเรือน้ำลึกและสร้างสะพานติณสูลานนท์เชื่อมเกาะยอกับพื้นที่ภายนอก พร้อมทั้งมีการตัดถนนสายเลียบตัวเมืองผ่านหน้าเกาะ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสัญจรของเมือง พื้นที่เมืองเกิดการขยายตัวไปยังพื้นที่รอบนอก และเกาะยอซึ่งอยู่ในเส้นทางการขยายตัวก็เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จากเป็นชุมชนขนาดเล็กที่เงียบสงบกลายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ

โครงการท่าเรือน้ำลึกสร้างขึ้นที่ฝั่งสิงหนครซึ่งอยู่ตรงข้ามกับฝั่งเมืองสงขลา ในขณะนั้นการข้ามฝั่งระหว่างสิงหนครกับเมืองสงขลาใช้แพขนานยนต์เป็นหลักซึ่งการจราจรหนาแน่น ประกอบท่าเรือน้ำลึกต้องมีเส้นทางคมนาคมถาวรที่เชื่อมต่อทั้งสองฝั่งทะเลสาบเพื่อรองรับการขนส่งสินค้า จึงมีการสร้างถนนสายเลียบตัวเมืองสงขลาซึ่งผ่านเกาะยอและมีการสร้างสะพานติณสูลานนท์เพื่อข้ามทะเลสาบสองช่วง สะพานติณสูลานนท์ทำให้การสัญจรระหว่างพื้นที่สะดวกขึ้น จากการศึกษาการขยายตัวของเมืองทำให้สรุปได้ว่าทั้งท่าเรือน้ำลึกสงขลาและสะพานติณสูลานนท์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้โครงสร้างของเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดย พ.ศ. 2535 ระยะเวลา 6 ปีหลังท่าเรือน้ำลึกและสะพานติณสูลานนท์สร้างแล้วเสร็จเมืองมีการขยายตัว พื้นที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์กรรมเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง พื้นที่เมืองจากเดิมที่มีความหนาแน่นอยู่ในตำบลอย่างขยายตัวออกมารอบนอกโดยลงมาทางทิศใต้ตามแนวถนนโทรบุรีต่อเนื่องมาจนถึงถนนกาญจนวนิช (ถนนหมายเลข 407) ที่บริเวณตำบลเขารูปช้างซึ่งจากเดิมเป็นย่านที่มีสถานศึกษาและที่อยู่อาศัยความหนาแน่นน้อยก็มีการขยายตัวขึ้น โดยเกาะไปกับถนนกาญจนวนิชเพราะเป็นเส้นทางที่เชื่อมสู่อำเภอหาดใหญ่ได้ ทั้งสองฝั่งของถนนกาญจนวนิชหนาแน่นมากซึ่งฝั่งหนึ่งของถนนกาญจนวนิชเป็นภูเขาและอีกฝั่งเป็นพื้นที่ราบกว้างยาวไปจนถึงชายฝั่งของทะเลสาบสงขลาตอนล่าง การขยายตัวจึงเกิดในบริเวณที่เป็นที่ราบมากกว่าประกอบกับความหนาแน่นจากตำบลอย่างได้ขยายตัวมาทางทิศใต้มาตามชายฝั่งทะเลสาบสงขลาตอนล่างด้วย ถัดจากตำบลเขารูปช้างเป็นพื้นที่ตำบลพะวงซึ่งถนนหมายเลข 408 ตัดผ่านและมีจุดเชื่อมต่อกับถนนกาญจนวนิชที่ห้าแยกน้ำกระเจา โดยถนนถนนหมายเลข 408 เป็นเส้นทางเลียบตัวเมืองสงขลาที่เชื่อมมาจากสิงหนครแล้วมาบรรจบกับสะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือเข้าสู่เกาะยอและสะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้จากนั้นมีถนนที่ต่อเนื่องจนถึงจุดเชื่อมกับถนนกาญจนวนิชที่ห้าแยกน้ำกระเจา โดยในบริเวณห้าแยกน้ำกระเจาจึงเป็นจุดที่มีศักยภาพการเข้าถึงสูงทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ที่ถนนหมายเลข 408 จากห้าแยกถึงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งใต้การขยายตัวขนานไปกับแนวถนนโดยมีสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษาเกิดขึ้นหลายแห่งต่อมาจึงมีพื้นที่พักอาศัยเกิดขึ้นตามมา โดยที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นรูปแบบโครงการบ้าน

จัดสรร ในขณะเดียวกันถนนหมายเลข 408 ที่ฝั่งสิงหนครต่อเนื่องมาถึงสะพานติณสูลานนท์ฝั่งเหนือก็มีการขยายตัวรวดเร็ว การขยายตัวเข้าหาถนนหมายเลข 408 ช่วงต่อเนื่องกับสะพานติณสูลานนท์ทั้งจากฝั่งเหนือและฝั่งใต้ ทำให้เกาะยอกลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ในทิศทางการขยายตัวของเมืองไปด้วย มีการพัฒนาพื้นที่หน้าเกาะและเกิดการพาณิชย์กรรมขนานไปตามแนวถนน และเป็นช่วงที่คนต่างถิ่นหลั่งไหลเข้าสู่เกาะยอเพื่อการลงทุนทางเศรษฐกิจและการอยู่อาศัย ที่ดินถูกเปลี่ยนมือไปเป็นของคนภายนอกและกลุ่มนายทุน ที่พักอาศัยที่เกิดขึ้นใหม่มีทั้งแบบที่เป็นบ้านพักอาศัยทั่วไป บ้านพักอาศัยขนาดใหญ่ที่แตกต่างไปจากบ้านเรือนของเกาะยอและบ้านโครงการบ้านจัดสรร การสร้างที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์เพิ่มมากขึ้นจนเกิดความหนาแน่นที่บริเวณหน้าเกาะแล้วขยายเข้าสู่ในตัวเกาะโดยกระจายครอบคลุมทั่วบริเวณของเกาะ การขยายตัวไปในบริเวณที่ลุ่มมีการถมดินในที่นาและพื้นที่พรุ การขยายตัวไปบนเชิงมีการเขาปรับระดับดิน พื้นที่เกษตรกรรมที่ถูกทดแทนด้วยที่อยู่อาศัยก็เกิดขยายตัวรุกไปยังภูเขาเป็นบริเวณกว้าง การขยายตัวที่เกิดขึ้นเป็นการรุกร้าพื้นที่ป่าไม้และใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมทำให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและระบบนิเวศเสื่อมโทรม ลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมของเกาะยอเปลี่ยนแปลงไปมาก กลุ่มคนต่างถิ่นที่เข้ามาใหม่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนเกาะยอดั้งเดิมจึงกล่าวได้ว่าการขยายตัวของเมืองส่งผลให้เกาะยอเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยช่วง พ.ศ. 2535 – 2555 ที่เมืองสงขลามีการขยายตัวน้อยลงแต่ในบริเวณรอบนอกและเกาะยอยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เกาะยอมีความหนาแน่นสูงขึ้นจากการขยายตัว ประกอบกับการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวใน พ.ศ. 2543 ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงที่อยู่อาศัยที่หน้าเกาะบริเวณหมู่ 2,3 และในที่ราบบริเวณหมู่ 4,5,6,7 หนาแน่นขึ้นมาก การพาณิชย์กรรมจากเดิมที่หนาแน่นอยู่บริเวณหน้าเกาะมีการขยายเข้าสู่ตัวเกาะ บริเวณชายฝั่งมีร้านอาหารและที่พักแบบโฮมสเตย์จำนวนมาก ที่อ่าวทางทิศเหนือเป็นบริเวณที่มีความหนาแน่นมาก

5.3.4.2 การขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบันและแนวโน้มการขยายตัว

ที่หน้าเกาะบริเวณถนนหมายเลข 408 เป็นบริเวณที่มีความหนาแน่น ถนนสายรอบเกาะมีบ้านพักอาศัยและการพาณิชย์กรรมเกาะขนานไปตามแนวถนน ที่ราบส่วนต่างๆของเกาะมีความหนาแน่นขึ้นโดยเฉพาะบริเวณหมู่ 2,3 มีการขยายตัวจนเต็มพื้นที่ จากการขยายตัวช่วงในแรกซึ่งเกิดขึ้นตามแนวถนนหมายเลข 408 จากหน้าเกาะเข้าสู่ตัวเกาะไปตามแนวถนนรอบเกาะและพื้นที่ว่างซึ่งเป็นที่ราบ ปัจจุบันเมื่อพื้นที่ว่างที่เป็นที่ราบเหลือน้อยและเนื่องจากสภาพพื้นที่ของเกาะซึ่งมีจำกัดและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา จึงมีการขยายตัวไปยังที่ลาดเชิงเขามากขึ้นและมีการขยายตัวไปบริเวณพื้นที่ราบลุ่มในพื้นที่พรุและตามถนนสายย่อยและถนนซอยเล็กๆภายในตัวเกาะ โดยบริบทของพื้นที่ส่วนหนึ่งยังคงความดั้งเดิมแต่ในขณะเดียวกันก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยการเพิ่มขึ้นของที่พักเพื่อการท่องเที่ยวและที่อยู่อาศัยประเภทบ้านพักอาศัย หมู่บ้านจัดสรร ซึ่งการขยายตัวอย่างอิสระโดยขาดการวางแผนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพและเกิดลักษณะการเติบโตอย่างไม่เป็นระเบียบ

ภาพที่ 100 แสดงการขยายตัวของตำบลเกาะยอในปัจจุบันและแนวโน้มการขยายตัว

5.3.4.3 โอกาสที่เกิดจากการก่อสร้างโครงการในอนาคต

โครงการยกระดับการท่องเที่ยวเมืองเก่าสงขลาด้วยนวัตกรรมสู่เมืองมรดกโลก โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดสงขลา และโครงการก่อสร้างทางคู่ช่วงสุราษฎร์ธานี – ชุมทางหาดใหญ่ – สงขลา เป็นโครงการที่ภาครัฐจะพัฒนาเมืองในด้านการท่องเที่ยว ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและด้านโครงสร้างพื้นฐานในระบบราง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสาธารณะที่ต่อเนื่องทั้งพื้นที่เมืองและชนบท สร้างโอกาสพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในอนาคตเพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งโครงการเหล่านี้จะทำให้ศักยภาพการเข้าถึงเกาะยอสูงขึ้น มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวมาสู่เกาะยอทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มที่คนต่างถิ่นจะหลั่งไหลเข้าสู่เกาะยอเพื่อตั้งถิ่นฐานหรือประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอเพิ่มขึ้นอีก

5.3.4.4 ความสอดคล้องกับข้อจำกัดด้านกฎหมายและการพัฒนาตามข้อกำหนดของผังเมือง

1) ข้อกำหนดที่มีผลต่อการควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่

กฎกระทรวงแห่งพระราชบัญญัติการผังเมืองกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลเกาะยอไว้ 8 ประเภท โดยที่ดินริมฝั่งทะเลสาบสงขลากำหนดให้มีที่ว่างขนานกับทะเลสาบสงขลาไม่น้อยกว่า 15 เมตร ที่ดินริมทางหลวงหมายเลข 408 ให้มีที่ว่างขนานกับเขตทางไม่น้อยกว่า 6 เมตร และในทะเลสาบขนานกับแนวชายฝั่งในระยะ 300 เมตร กำหนดเป็นที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก กำหนดให้ใช้เพื่อกิจการอื่นได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนั้นในแต่ละบริเวณ ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมในบริเวณเขาภูมิ เขากลาง เขาในบ้านและเขาหัวหรั่งกำหนดให้ใช้เพื่อกิจการอื่นได้ไม่เกินร้อยละห้าของที่ดินประเภทนั้นในแต่ละบริเวณ ส่วนพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย ห้ามมิให้มีการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งล่วงล้ำลำน้ำโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า

2) ข้อกำหนดที่มีผลต่อการควบคุมขนาดและความสูงของอาคาร

กฎกระทรวงแห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคารกำหนดพื้นที่ในตำบลเกาะยอเป็น 2 บริเวณ บริเวณที่ 1 คือ พื้นที่จากเขตทางของถนนหมายเลข 408 ไปทางตะวันตก 15 เมตร ไปทางตะวันออกจนจดแนวชายฝั่งและออกไปในทะเลสาบอีกระยะ 100 เมตร ให้เป็นพื้นที่ห้ามมิให้ก่อสร้างอาคารอื่นเว้นแต่อาคารเดี่ยวชั้นเดียวที่สูงไม่เกิน 6 เมตร และมีที่ว่างรอบอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของที่ดิน บริเวณที่ 2 กำหนดให้พื้นที่ในเกาะยอทั้งหมดเว้นแต่บริเวณที่ 1 เป็น

พื้นที่ห้ามมิให้ก่อสร้างอาคารสูงเกิน 12 เมตร อาคารขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่รวมกันในหลังเดียวกันเกิน 2,000 ตารางเมตร

3) แนวโน้มการพัฒนาตามผังเมือง

ผังเมืองรวมที่บังคับใช้ในปัจจุบันกำหนดแนวดถนนตามผังโครงการคมนาคมและขนส่งของเกาะยอไว้ 2 ขนาด โดยถนนสายหลักรอบเกาะกำหนดความกว้างเขตทางไว้ที่ 12.0 เมตร ส่วนถนนสายหมู่ 2,3 เป็นถนนสายเดียวที่กำหนดให้สามารถขยายเขตทางได้ 17.0 เมตร ซึ่งบริเวณหมู่ 2 และหมู่ 3 เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก การกำหนดถนนสายหมู่ 2,3 ให้มีความกว้างกว่าพื้นที่อื่นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการขยายตัวของการพัฒนาในบริเวณนี้มากขึ้น

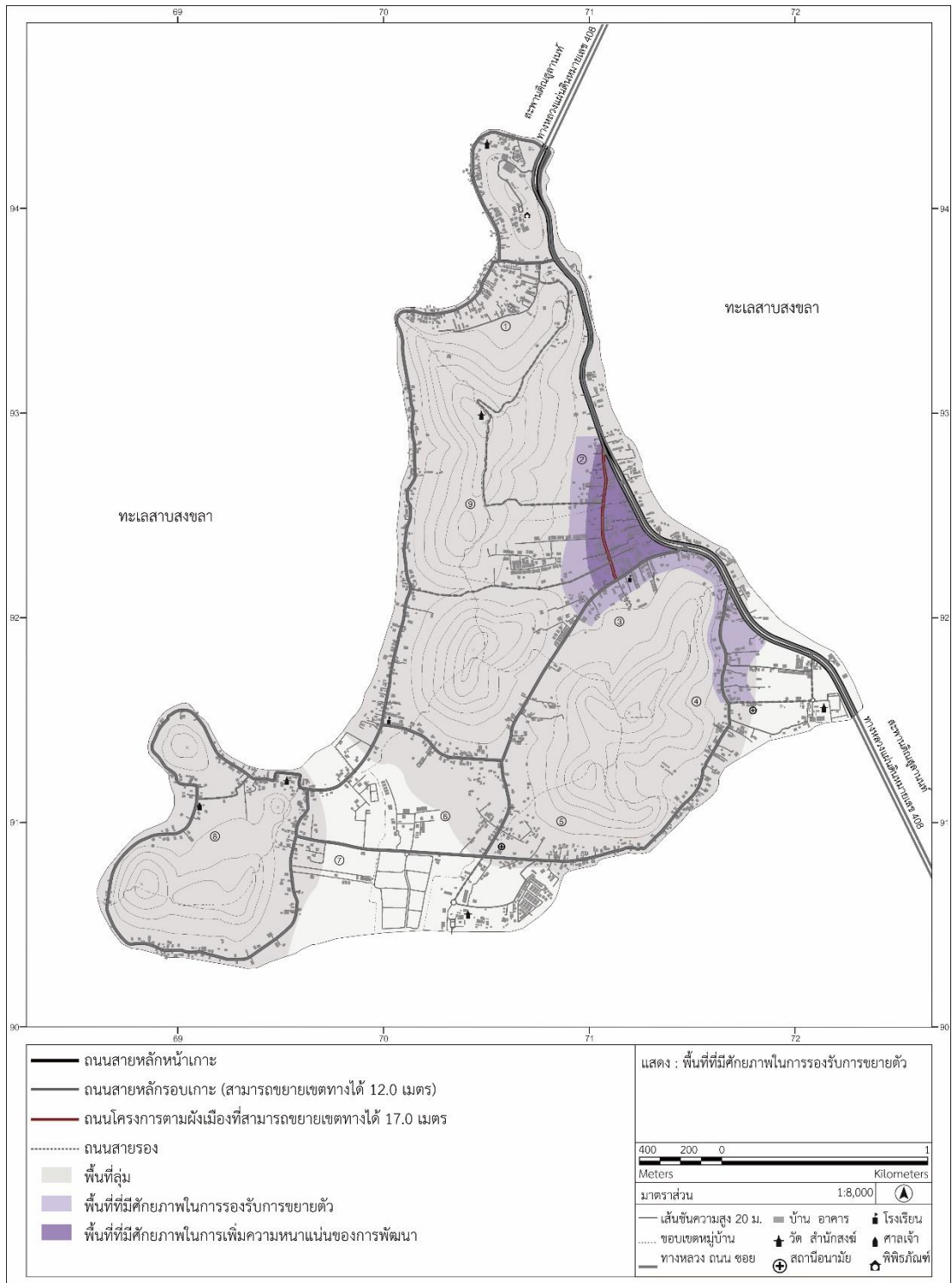
5.3.5 ศักยภาพในการรองรับการขยายตัว

จากการขยายตัวในปัจจุบันที่รุกเข้าไปยังพื้นที่ธรรมชาติและมีโครงการพัฒนาในอนาคตที่มีแนวโน้มจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น จึงต้องหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อรองรับการขยายตัว ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัวพิจารณาจากเป็นพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดทางกฎหมายและการพัฒนาตามข้อกำหนดของผังเมืองรวม สอดคล้องกับโอกาสที่เกิดจากการก่อสร้างตามโครงการในอนาคต โดยสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นในปัจจุบันได้ดี และมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการขยายตัว คือ เป็นบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่น้อยและไม่เป็นพื้นที่เสี่ยงอันตราย เช่น บริเวณที่มักถูกน้ำท่วมเสมอ พื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง โดยจำแนกพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัวออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัว คือ บริเวณหมู่ 2,3,4 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผังเมืองรวมกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย อยู่ใกล้กับถนนสายหลักหน้าเกาะ (ถนนหมายเลข 408) ในระยะ 500 เมตร และมีถนนสายหลักรอบเกาะผ่านซึ่งมีการเข้าถึงสะดวก อยู่ในบริเวณชุมชน โดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นพื้นที่ราบที่ต้องไม่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติของพื้นที่ ไม่รุกรานพื้นที่ป่าไม้และไม่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม

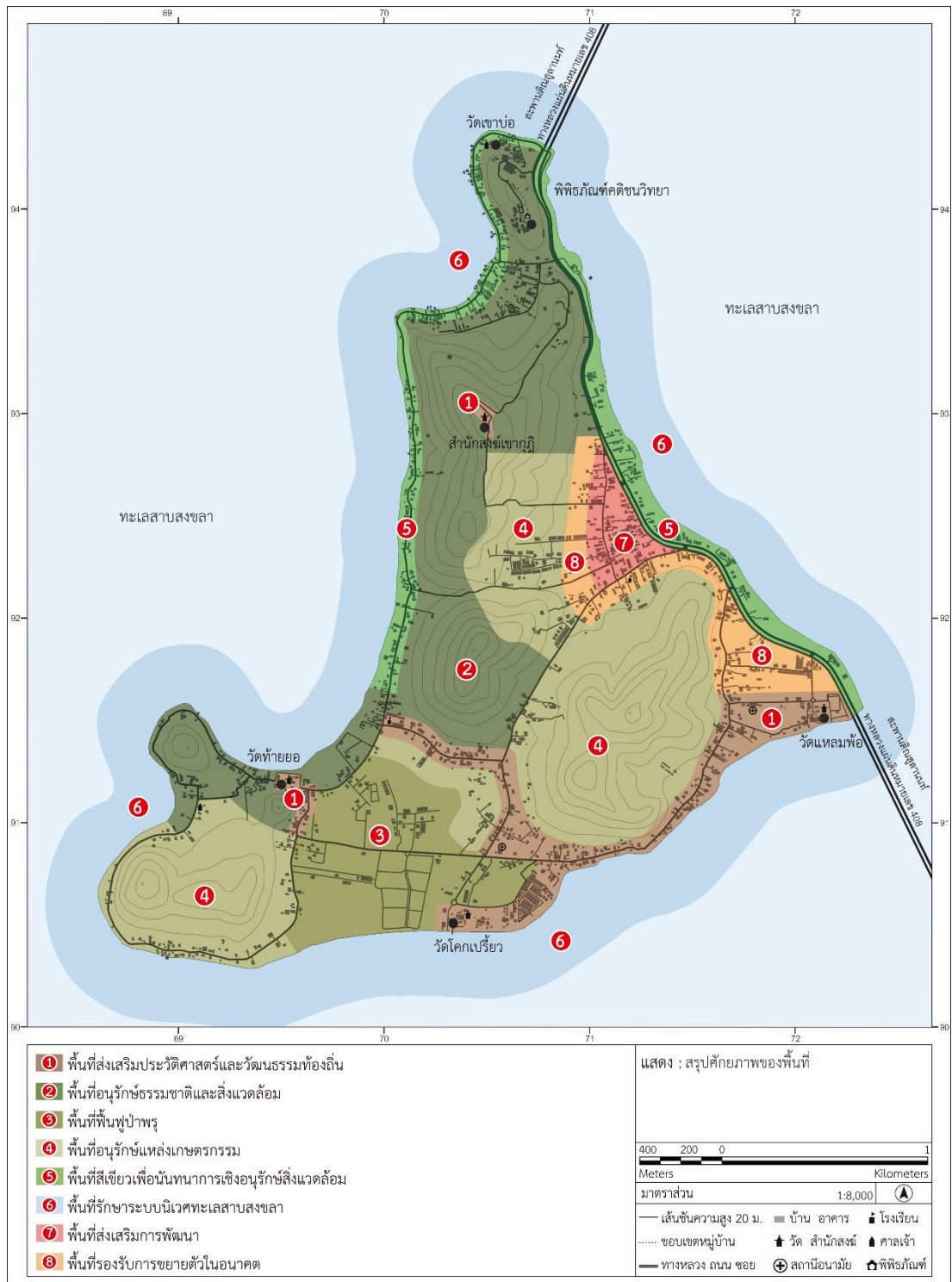
2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพิ่มความหนาแน่นของการพัฒนา คือ บริเวณหมู่ 2,3 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผังเมืองรวมกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก อยู่ติดกับถนนสายหลักหน้าเกาะ (ถนนหมายเลข 408) เป็นพื้นที่ชุมชนที่มีการพัฒนาของที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมอยู่แล้ว มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการและโครงสร้างพื้นฐานพร้อมสามารถเพิ่มความหนาแน่นของการพัฒนาได้อีก โดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นพื้นที่ราบที่ไม่รุกรานพื้นที่ป่าไม้และไม่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม

สรุปการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพการรองรับการขยายตัว ได้ดังภาพที่ 101

ภาพที่ 101 แสดงพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัว

5.4 สรุปศักยภาพของพื้นที่

ภาพที่ 102 แสดงสรุปศักยภาพของพื้นที่

1) พื้นที่ส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป็นบริเวณที่มีคุณค่าสูงหรือสูงมากด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งมีศาสนสถานและโบราณสถานสำคัญของท้องถิ่นตั้งอยู่ และมีวัฒนธรรมท้องถิ่นปรากฏอย่างเด่นชัด โดยเป็นบริเวณที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตและมีการตั้งถิ่นฐานสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งโครงสร้างของชุมชนยังคงความดั้งเดิมอยู่มาก องค์ประกอบสำคัญของชุมชนในอดีตทั้งวัด บ้านเรือน บ่อน้ำและพื้นที่ประกอบอาชีพยังคงอยู่ อาชีพสำคัญของชุมชนทั้งการทอผ้า การทำสวนผลไม้และการทำประมงตั้งอยู่หนาแน่น และพบว่ามีที่อยู่อาศัยในลักษณะอาคารสมัยใหม่เข้ามาปะปนอยู่มาก ประกอบกับเรือนพื้นดินมีสภาพที่ทรุดโทรมลงตามกาลเวลาซึ่งยังขาดแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งผลให้เผชิญกับความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ รวมทั้งป้องกันการคุกคามในอนาคต เพื่อเป็นการคงคุณค่าความสำคัญที่มีเอาไว้

2) พื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงมากด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมอยู่กับพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่เชื่อมต่อ โดยเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีคุณค่าทางนิเวศสูง มีลักษณะเป็นป่าไม้และป่าชายเลน แต่พื้นที่ธรรมชาติตั้งอยู่เป็นกลุ่มและแยกตัวกัน เช่น บริเวณระหว่างเขาภูฎีและเขากลางมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร (สวนยางพารา) ทำให้พื้นที่ธรรมชาติขาดช่วงเกิดการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มป่า ซึ่งการเกิดกลุ่มป่าเป็นการเพิ่มพื้นที่บริเวณขอบป่าที่อยู่ต่อเนื่องกับที่ดินประเภทอื่นทำให้มีโอกาสถูกคุกคามสูง หากสามารถสร้างความเชื่อมต่อเพื่อให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติผืนใหญ่ที่มีความต่อเนื่องถึงกันและเชื่อมโยงจากภูเขาสู่ชายฝั่งทะเลได้ จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และอำนวยประโยชน์หลายด้าน จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ รวมทั้งป้องกันการคุกคามในอนาคต เพื่อคงคุณค่าความสำคัญที่มีเอาไว้

3) พื้นที่ฟื้นฟูป่าพรุ

เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นพื้นที่ลุ่มแอ่งกระทะที่มีสภาพเป็นป่าพรุ ประกอบด้วยพื้นที่พรุที่ยังคงสภาพเป็นป่าธรรมชาติ บางส่วนเป็นพื้นที่ที่รกร้างที่มีร่องรอยการทำงานในอดีตและบางส่วนเริ่มเสื่อมโทรมจากการถูกรบกวน พบว่ามีสารรุกร้าและเปลี่ยน สภาพของพรุเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบอื่นซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพและด้านโครงสร้างหน้าดินตามธรรมชาติ ดินมีสภาพเป็นกรดจัด พื้นที่บางส่วนมีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปีและช่วงฤดูฝนในพรุเป็นบริเวณที่มีระดับน้ำสูงและมีระยะเวลาที่น้ำท่วมขังอยู่ยาวนานกว่าพื้นที่อื่นๆ และส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่ทิ้งร้างเริ่มเข้าสู่กระบวนการแทนที่ทางนิเวศที่มีพรรณไม้แบบพรุเสม็ดกระจายอยู่ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มพืชรุ่นบุกเบิกของป่าพรุ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่พรุไม่เหมาะสมสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรหรือเพื่อการพัฒนา จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรสงวนรักษาไว้ให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติ

4) พื้นที่อนุรักษ์แหล่งเกษตรกรรม

ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แบบที่ลาดเชิงเขาและภูเขาที่มีการทำการเกษตร บริเวณที่ลาดเชิงเขาเป็นกลุ่มดินในพื้นที่เขตตอนมีการใช้ที่ดินเพื่อทำสวนผลไม้เป็นหลัก บริเวณภูเขาเป็นกลุ่มดินที่ลาดเชิงชันมีการใช้ที่ดินเพื่อทำสวนยางพาราเป็นหลัก สมรรถนะดินทั้งสองบริเวณมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำแต่มีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชเพื่อการเกษตรมากกว่ากลุ่มดินอื่นๆที่มีในเกาะ สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่เขตตอนที่มีน้ำไม่ท่วม ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการเป็นพื้นที่เกษตรมากที่สุด จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้นทำให้พื้นที่เกษตรมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียพื้นที่จากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและที่พักเพื่อการท่องเที่ยว จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรสงวนรักษาไว้ใช้เพื่อการเกษตร

5) พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์กรรม ซึ่งมีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ร้านอาหารและย่านร้านค้าพื้นเมือง พื้นที่บริเวณนี้มีศักยภาพด้านการบริการและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวสูง รวมถึงอยู่ใกล้กับชุมชนและเส้นทางการสัญจรหลักซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่ายและรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก สภาพแวดล้อมของพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่แอ่งที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีการรुक้าพื้นที่ชายฝั่งในขณะที่บางส่วนยังคงเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ควบคู่ไปกับพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

6) พื้นที่รักษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา

เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทพื้นที่สงวนรักษา โดยเป็นพื้นที่ธรรมชาติบริเวณชายฝั่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าสูง ที่ผ่านมามีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องทั้งเพื่อการทำประมง การท่องเที่ยวและกิจกรรมอื่นๆ ในปัจจุบันชายฝั่งรอบเกาะเต็มไปด้วยสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ทั้งยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงชายฝั่งในหลายรูปแบบทั้งการถมทะเลและสร้างกำแพงกันดิน ตามแนวชายฝั่งบางจุดพบว่ามีปัญหาน้ำเสีย ขยะและสิ่งปฏิกูล ป่าชายเลนถูกทำลายและมีสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งมีผลกระทบต่อตะกอนดิน คุณภาพน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ สภาพแวดล้อมชายฝั่งเผชิญกับความเสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม จึงเป็นพื้นที่ที่สมควรได้รับการคุ้มครองและมีการจัดการการใช้ประโยชน์เพื่อสงวนรักษาคุณค่าเอาไว้

7) พื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา

เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในเชิงอนุรักษ์ต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ มีการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยและมีการพาณิชย์กรรมที่มีการพัฒนาอยู่แล้วในปัจจุบัน มีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อม มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดทางกฎหมายและการพัฒนาตามข้อกำหนดของผังเมืองรวม และเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพิ่มความหนาแน่นของการพัฒนา ซึ่งสามารถเพิ่มความหนาแน่นของการพัฒนาได้อีกเพื่อให้สอดคล้อง

คล้องกับศักยภาพของพื้นที่ จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา

8) พื้นที่รองรับการขยายตัวในอนาคต

เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยและมีการพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกับพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา ลักษณะของพื้นที่เอื้อต่อการขยายตัวสามารถรองรับการขยายตัวได้โดยไม่ขัดแย้งกับการรักษาคุณค่าและควมมีเอกลักษณ์โดดเด่นของท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดทางกฎหมายและการพัฒนาตามข้อกำหนดของผังเมืองรวม มีความสอดคล้องกับโอกาสที่เกิดจากการก่อสร้างตามโครงการในอนาคต ตลอดจนสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนาได้ดี จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับรองรับการขยายตัวในอนาคต

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์พื้นที่ที่สามารถสรุปและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่มีคุณค่า พื้นที่ที่มีปัญหาและข้อจำกัดออกมาในเชิงกายภาพได้ ซึ่งนำมาเป็นข้อพิจารณาและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายจะสงวนรักษาทรัพยากรที่มีคุณค่าและแบ่งสรรปันส่วนการใช้ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้การใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นไปอย่างยั่งยืนและเกาะยอสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้โดยยังคงคุณค่าและเอกลักษณ์เอาไว้ ในการเสนอแนะเป็นการเสนอแนวทางการวางแผนด้านกายภาพ ประกอบด้วยแนวทางการประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลเกาะยอ และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื้อหาในบทนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1. สรุปคุณค่าด้านต่างๆและศักยภาพของพื้นที่
2. ข้อเสนอแนะ
 - 2.1 ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์และพัฒนา
 - 2.2 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

6.1 สรุปคุณค่าด้านต่างๆและศักยภาพของพื้นที่

6.1.1 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม

เกาะยอเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์ไม่ต่ำกว่า 250 ปี องค์ประกอบทางกายภาพในยุคสมัยต่างๆ มีการซ้อนทับกันโดยมีองค์ประกอบของชุมชนดั้งเดิม โบราณสถานและสถาปัตยกรรมปรากฏเป็นหลักฐาน ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมาและเรื่องราวในอดีต รวมถึงความเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคสมัย

องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม คือ

- 1) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของเกาะยอมีความสัมพันธ์กับทะเลสาบรอบเกาะและสภาพพื้นที่ในตัวเกาะ ชุมชนในอดีตเกาะกลุ่มอยู่ในบริเวณวัดทั้ง 4 แห่ง มีองค์ประกอบสำคัญ คือ วัด บ้านเรือน บ่อน้ำ ท่าเรือและพื้นที่ประกอบอาชีพ สมัยอยุธยาตอนปลายมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบกว้างตอนกลางของเกาะ มีวัดท้ายยอเป็นวัดแห่งแรกและเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ช่วงรัชกาลที่ 1 - 3 มีการขยายตัวตามแนวคอค้งของเกาะไปสู่ที่ราบด้านทิศตะวันออก แถบวัดแหลมพ้อ ช่วงรัชกาลที่ 4 - 6 ชุมชนจากบริเวณแรกขยายตัวลงมาแถบวัดโคกเป็รี้ยวและทาง

ทิศตะวันตกพร้อมกับมีการขยายตัวขึ้นไปทางเหนือ ช่วงรัชกาลที่ 7 มีการขยายตัวในบริเวณด้านเหนือสุดของเกาะแถบวัดเขาบ่อซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นหลังสุด

2) โบราณสถาน เกาะยอมีโบราณสถาน 6 แห่ง ทั้งหมดเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน มีอายุในช่วง 85 - 250 ปี ซึ่งมี จากการประเมินคุณค่าและศักยภาพพบว่าโบราณสถานที่มีคุณค่าสูงมาก คือ สำนักสงฆ์เขากุฎิ วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อ โบราณสถานที่มีคุณค่าสูง คือ วัดโคกเปรี้ยว ศาลเจ้าไท่ก่ง โบราณสถานที่มีคุณค่า คือ วัดเขาบ่อ

3) สถาปัตยกรรมสำคัญ ได้แก่ เรือนมงคลสูตร เรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 และเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 ปัจจุบันเกาะยอมีเรือนมงคลสูตรอยู่เพียง 1 หลัง มีอายุประมาณ 200 ปี ส่วนเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 1 มีจำนวน 11 หลัง ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี และเรือนพื้นถิ่นลักษณะที่ 2 มีจำนวน 16 หลัง ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 70 ปี จากการประเมินคุณค่าและสภาพของสถาปัตยกรรมที่สำคัญพบว่าจากเรือนที่ศึกษาทั้ง 28 หลัง เป็นเรือนที่มีคุณค่าสูงมาก 12 หลัง เรือนที่มีคุณค่าสูง 10 หลัง เรือนที่มีคุณค่า 6 หลัง

พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก คือ วัดท้ายยอและวัดแหลมพ้อ บริเวณที่มีคุณค่าสูง คือ สำนักสงฆ์เขากุฎิ บริเวณถนนสายป่าไหนด - วัดท้ายยอและบริเวณศาลเจ้าไท่ก่ง วัดโคกเปรี้ยว บริเวณถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 และบริเวณถนนสายหมู่ 2,3

6.1.2 คุณค่าด้านวัฒนธรรม

การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในอดีตซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้เกาะยอมีประเพณีตามความเชื่อทั้งแบบจีนและพุทธ ประกอบกับการดำรงชีวิตในแหล่งธรรมชาติที่มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดทำให้เกิดการผสมผสานและสร้างสรรค์เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านวัฒนธรรม คือ

1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา ชาวเกาะยอนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และมีความเชื่อที่ผูกพันกับพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมี 7 ประเพณีสำคัญที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ซึ่งจัดขึ้นที่วัดต่างๆ ศาลเจ้าไท่ก่ง สำนักสงฆ์เขากุฎิและพิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยา จากการประเมินคุณค่าของประเพณีสำคัญพบว่าประเพณีสำคัญที่มีคุณค่าสูงมาก คือ ประเพณีขึ้นเบญจสารงน้ำสามสมเด็จเจ้า ประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฎิ ประเพณีทำบุญเดือนสิบที่มีการจัดพิธีแห่หมรับ และประเพณีชักพระ ประเพณีสำคัญที่มีคุณค่าสูง คือ ประเพณีไหว้เจ้าไหว้หลุม ประเพณีลอยแพ ประเพณีวันว่าง และประเพณีทำบุญเดือนสิบ

2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ชาวเกาะยอมีวิถีชีวิตพึ่งพาธรรมชาติทั้งจากในตัวเกาะและทะเลสาบรอบเกาะ ส่วนใหญ่ทำอาชีพที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ในขณะเดียวกันก็เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน สภาพแวดล้อมของเกาะยอมีองค์ประกอบการประกอบอาชีพปรากฏเด่นชัด วัฒนธรรมการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพสำคัญของเกาะยอ ได้แก่ การทำสวนสมรม การทอผ้า การทำประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงปลาในกระชังและอาหารพื้นบ้าน โดยพื้นที่ที่แสดงถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเด่นชัด ได้แก่ การทำสวนสมรมพบมากบริเวณหมู่ 2,3,4,5,6 การทอผ้าพบมากบริเวณหมู่ 2,3,4,5,7 การทำประมงพื้นบ้านและการเลี้ยงปลาในกระชังพบมากบริเวณชายฝั่งหมู่ 1,2,5,7,8,9 ส่วนกลุ่มอาชีพและกิจการค้าขายที่แสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นเด่นชัดมี 27 แห่ง ได้แก่ สวน 3 แห่ง กลุ่มทอผ้า 5 แห่ง กลุ่มประมงพื้นบ้าน 3 แห่ง กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง 4 แห่ง ร้านสินค้า/อาหารพื้นบ้าน 12 แห่ง

พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านวัฒนธรรม บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก คือ วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด - วัดท้ายยอ ส่วนบริเวณที่มีคุณค่าสูง คือ สำนักสงฆ์เขากุฎี วัดแหลมพ้อ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา บริเวณถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 ต่อเนื่องไปยังหมู่ 6 ที่โรงเรียนวัดท้ายยอ และบริเวณถนนสายหมู่ 2,3

6.1.3 คุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกาะยอตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความต่อเนื่องกันโดยสภาพกายภาพและทางนิเวศ ทะเลสาบที่ล้อมรอบตัวเกาะมีส่วนที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยทำให้มีการไหลเวียนของกระแสน้ำจืดและน้ำเค็ม แหล่งน้ำจึงมีลักษณะเป็นทะเลสาบสามน้ำ โดยมีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์รวมถึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ ในตัวเกาะเป็นพื้นที่ราบสลับกับภูเขา มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลาย ซึ่งแหล่งธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและมีบทบาทต่อการใช้ประโยชน์หลายด้าน

องค์ประกอบที่มีคุณค่าในด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ

1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางและชายฝั่ง ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความสำคัญในการถ่ายเทน้ำ เป็นแหล่งอาศัยและช่องทางการอพยพย้ายถิ่นของสัตว์น้ำ มีทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วยทรัพยากรน้ำ โดยสัตว์น้ำมีทั้งที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ รวมถึงมีพีชีน้ำจืดพวงหอยทะเลและสาหร่าย

2) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เกาะ ในตัวเกาะมีลักษณะพื้นที่เป็นแหลม อ่าว ที่ราบและภูเขา โดยมีแหล่งน้ำจืดใต้ชั้นดินที่สามารถนำน้ำขึ้นมาใช้ได้ด้วยการขุดบ่อกักเก็บน้ำที่ซึมจากใต้ชั้นดิน และมีพื้นที่ธรรมชาติที่สำคัญ ดังนี้ (1) ป่าไม้ มีลักษณะเป็นป่าไม้ดั้งเดิมที่มีพืชพรรณสมบูรณ์ โดยพันธุ์ไม้ต่างๆขึ้นปะปนกันอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ในปัจจุบันมีเฉพาะ

ในบริเวณที่เป็นเชิงเขาและภูเขา คือ เขาหัวแดง เขากุฎี เขากลาง เขาเพหารและเขาบ่อหิน (2) ป่าพรม มีลักษณะเป็นป่าพรมเปลี่ยนสภาพหรือพรมเสม็ด พืชพรรณมีการกระจายตัวเป็นกลุ่มๆ โดยมีต้นเสม็ดเป็นไม้เด่น ซึ่งพื้นที่ป่าพรมในปัจจุบันอยู่ในบริเวณหมู่ 5,6,7 และบริเวณหมู่ 4 (3) ป่าชายเลน มีป่าชายเลนกระจายอยู่หลายพื้นที่ของเกาะ ที่ชายฝั่งด้านตะวันตกบริเวณหมู่ 7,8,9 เป็นบริเวณที่มีป่าชายเลนหนาแน่นที่สุด ส่วนพื้นที่อื่นๆมีป่าชายเลนอยู่บางเบา พันธุ์ไม้ที่พบมาก คือ โกงกาง ลำพูและจาก โดยพื้นที่สีเขียวของเกาะนอกจากพื้นที่ธรรมชาติแล้วยังมีพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมอยู่ด้วย ซึ่งในบริเวณที่ลาดเชิงเขามีการทำสวนผลไม้และสวนยางพารา

พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณที่มีคุณค่าสูงมาก คือ ทะเลสาบสงขลา บริเวณเขาหัวแดงต่อเนื่องไปยังเขากุฎี และบริเวณเขากลางต่อเนื่องไปยังอ่าวหัวหรั่ง เขาเพหารและเขาบ่อหิน ส่วนบริเวณที่มีคุณค่าสูง คือ ป่าพรมที่บริเวณหมู่ 5,6,7 และที่บริเวณหมู่ 4

6.1.4 ศักยภาพด้านการอนุรักษ์

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม คือ พื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ในการตั้งถิ่นฐานและขยายตัวของชุมชนในอดีต พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์โบราณสถานและสถาปัตยกรรมที่สำคัญ และพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมด้านประเพณีและการประกอบอาชีพของท้องถิ่น ได้แก่ สำนักสงฆ์เขากุฎี วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด-วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5

2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) ประเภทพื้นที่สงวนรักษา คือ ทะเลสาบสงขลา บริเวณเขาหัวแดงต่อเนื่องไปยังเขากุฎี บริเวณเขากลางต่อเนื่องไปยังอ่าวหัวหรั่ง เขาเพหารและเขาบ่อหิน (2) ประเภทพื้นที่ฟื้นฟู คือ ป่าพรมที่บริเวณหมู่ 5,6,7 (3) ประเภทพื้นที่เชื่อมต่อ คือ บริเวณระหว่างเขากุฎีและเขากลาง

6.1.5 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงมาก คือ วัดท้ายยอและถนนสายป่าโหนด-วัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะแถบหมู่ 4,5 สำนักสงฆ์เขากุฎี และพิพิธภัณฑสถานศึกษา

2) พื้นที่ที่มีศักยภาพสูง คือ บริเวณถนนสายหลักแถบหมู่ 7,8 และบริเวณถนนสายบ้านนอก-สวนใหม่ต่อเนื่องไปยังถนนสายหมู่ 2,3

6.1.6 ศักยภาพในการรองรับการขยายตัว

1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัว คือ บริเวณหมู่ 2,3,4

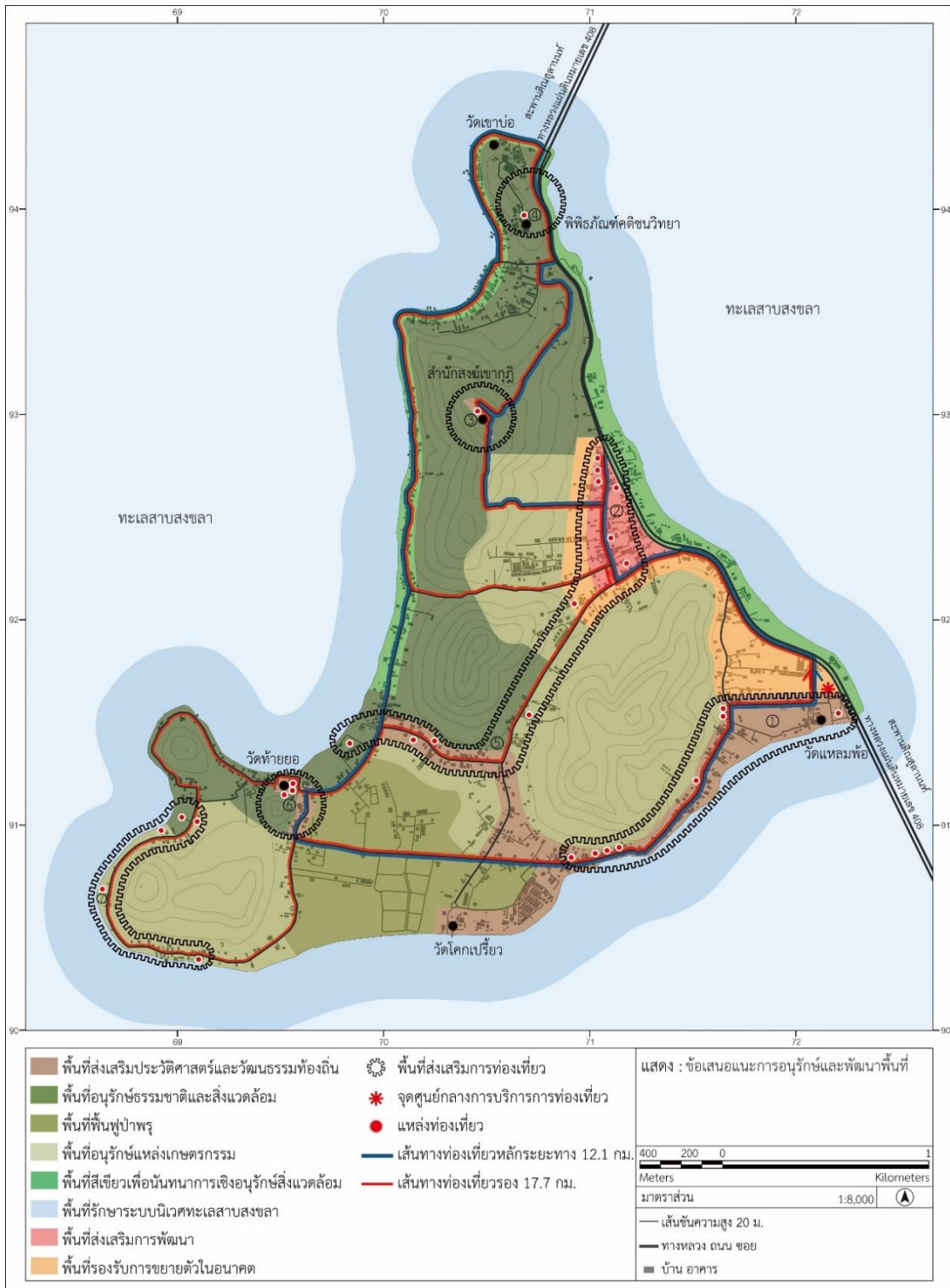
2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพิ่มความหนาแน่นของการพัฒนา คือ บริเวณหมู่ 2,3

6.2 ข้อเสนอแนะ

เกาะยอเป็นชุมชนที่มีคุณค่าโดดเด่นใน 3 ด้าน คือ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และเป็นชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว จากตำแหน่งของเกาะยอซึ่งอยู่ใกล้กับตัวเมืองสงขลา และท่าเรือน้ำลึกสงขลา ส่งผลให้มีบทบาทเกี่ยวเนื่องกับเมืองสงขลาและท่าเรือน้ำลึกสงขลา ในลักษณะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเส้นทางสำคัญของการขนส่งสินค้าและเป็นพื้นที่ชานเมืองของเมืองสงขลา อีกทั้งมีบทบาทเกี่ยวเนื่องกับทะเลสาบสงขลา ในลักษณะเป็นแหล่งธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบ ปัจจุบันสภาพแวดล้อมของเกาะยอส่วนหนึ่งยังคงความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมในขณะที่อีกส่วนบริบทของพื้นที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยเกิดปัญหาด้านกายภาพจากการขยายตัวของเมืองและการท่องเที่ยว มีการเพิ่มขึ้นของที่อยู่อาศัย ที่พักเพื่อการท่องเที่ยวและการพาณิชย์กรรม ซึ่งสร้างความแออัดในพื้นที่และทำให้มีความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในลักษณะพื้นที่ธรรมชาติลดลงและมีความเสื่อมโทรม มีการรุกรานพื้นที่ธรรมชาติในตัวเกาะและชายฝั่ง จากการศึกษาข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่า ในเกาะยอประกาศใช้พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน 4 ฉบับ มีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเฉพาะบริเวณชายฝั่งและทะเลสาบในระยะ 300 เมตร กับโบราณสถานสำคัญบางแห่ง ซึ่งไม่ครอบคลุมต่อการอนุรักษ์หรือคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มีในพื้นที่ ส่วนการท่องเที่ยวก็กำลังก้าวเข้าสู่ขั้นพัฒนา ประกอบกับในอนาคตจะมีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ภาครัฐจะพัฒนาเมืองในด้านการท่องเที่ยว ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและด้านโครงสร้างพื้นฐานในระบบราง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสาธารณะที่ต่อเนื่องทั้งพื้นที่เมืองและชนบท สร้างโอกาสพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในอนาคตเพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ โครงการเหล่านี้จะทำให้ศักยภาพการเข้าถึงเกาะยอสูงขึ้น มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวมาสู่เกาะยอทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มที่คนต่างถิ่นจะหลั่งไหลเข้าสู่เกาะยอเพื่อถิ่นฐานหรือประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะยอเพิ่มขึ้นอีก

จากควมมีคุณค่า ปัจจัยแวดล้อมของการสูญเสียคุณค่าและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น เกาะยอควรกำหนดบทบาทด้านอนุรักษ์ให้มีความชัดเจน และจากการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้วจึงควรนำการท่องเที่ยวมากลไกหนึ่งในการอนุรักษ์ เพื่อให้เป็นการอนุรักษ์ที่ควบคู่กับการพัฒนา ที่สามารถใช้สอยและพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันได้โดยไม่ทำลายคุณค่าเดิม

ดังนั้นจึงเสนอให้พัฒนาพื้นที่และการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการรักษาคุณค่าของธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และนำคุณค่าเหล่านั้นมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้กลไกของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการเผยแพร่คุณค่าด้าน สร้างรายได้ให้คนในชุมชน และพัฒนาพื้นที่ที่นำมาสู่ความเป็นชุมชนน่าอยู่ คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ภาพที่ 103 แสดงข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์และพัฒนา

6.2.1.1 แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ควรดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมชุมชนเกาะยอโดย เน้นอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ทางวัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างและองค์ประกอบสำคัญของชุมชนดั้งเดิมเอาไว้ และกำหนดความเข้มข้นของการอนุรักษ์ในระดับที่ต่างกันตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ มีการควบคุมการพัฒนาและควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณที่มีคุณค่าสูง ซึ่งกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นต้องมีความสอดคล้องกับคุณค่าของพื้นที่ และจัดเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับการพัฒนาและการขยายตัวที่สืบเนื่องจากโครงการในอนาคตไว้อย่างเหมาะสม ในการกำหนดพื้นที่เพื่อรองรับการพัฒนาพิจารณาจากสภาพพื้นที่และความสอดคล้องกับแนวทางของผังเมืองรวม ซึ่งการพัฒนาควรเกิดขึ้นในบริเวณด้านหน้าของเกาะและควบคุมไม่ให้เกิดการขยายตัวไปยังบริเวณที่มีคุณค่า ส่วนการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวมควรพัฒนาให้เป็น ชุมชนน่าอยู่และมีสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งนี้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินของเอกชนจึงควรบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดความขัดแย้งและสามารถบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อเป็นกรอบในการวางแผนการจัดการพื้นที่ในอนาคตจึงเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 8 ประเภท ดังภาพที่ 104 และมีรายละเอียด ดังนี้

1) พื้นที่ส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประกอบด้วยพื้นที่ 3 บริเวณ ได้แก่ 1.สำนักสงฆ์เขาภู 2.วัดท้ายยอและถนนสายป่าไหนด - วัดท้ายยอ 3.วัดแหลมพ้อและถนนสายหลักรอบเกาะช่วงจากวัดแหลมพ้อเข้าสู่สี่แยกโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าไทรที่หมู่ 5 เข้าสู่สามแยกประปาที่หมู่ 6 และต่อเนื่องไปยังสามแยกโรงเรียนวัดท้ายยอ และในบริเวณวัดโคกเป็รียว

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์สูงที่มีการควบคุมการใช้งานอย่างเข้มข้น เน้นการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ องค์ประกอบสำคัญต่างๆเพื่อเป็นมรดกของชุมชน

มาตรการ ส่งเสริมให้เป็นย่านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ และเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ มีการรักษาและฟื้นฟูองค์ประกอบสำคัญต่างๆ มีการจัดทำแนวทางการออกแบบ (Design Control & Guidelines) เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม การควบคุมการเติบโตโดยการกำหนดความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยกำหนดประเภทและรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างที่จะมีขึ้นในอนาคตให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ ควบคุมขนาดและความสูงของสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่และในรัศมี 100 เมตร เพื่อไม่ให้บดบังทัศนียภาพหรือสร้างผลกระทบต่อโบราณสถานและองค์ประกอบสำคัญต่างๆ ควบคุมระยะร่นจากชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

2) พื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประกอบด้วยพื้นที่ตั้งแต่เขาหัวแดงต่อเนื่องไปยังเขาภูฏี เขากลาง
อ่าวหัวหรั่ง เขาเพหารและเขาบ่อหิน

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์สูงที่มีการควบคุมการใช้งานอย่างเข้มข้น เน้นการ
รักษาไว้ให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติควบคู่กับการฟื้นฟูให้กลุ่มป่ามีความต่อเนื่องกันเป็นผืนป่าใหญ่

มาตรการ ส่งเสริมให้ใช้ประโยชน์สำหรับเป็นพื้นที่รักษาพันธุ์พืชและสัตว์ เป็นแหล่งป่า
ไม้ แหล่งต้นน้ำ แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของพืชและสัตว์เพื่อ
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และเป็นแหล่งการศึกษา
เรียนรู้ธรรมชาติ ส่งเสริมให้มีการกำหนดขอบเขตเป็นพื้นที่อนุรักษ์อย่างชัดเจนและทำเครื่องหมาย
หรือสัญลักษณ์ที่เป็นแนวเขตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ สร้างกลไกกำกับดูแลและห้ามมิให้บุกรุกแผ้ว
ถางเผาทำลายพื้นที่ในเขตอนุรักษ์ รวมถึงวางแผนเชื่อมต่อป่าแต่ละกลุ่มด้วยวิถีธรรมชาติที่เน้นสร้าง
สภาพแวดล้อมให้เหมาะสมสำหรับการปล่อยให้ป่าไม้ได้ฟื้นตัวตามธรรมชาติ

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม กำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งห้ามมิให้มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง

3) พื้นที่ฟื้นฟูป่าพรุ

ประกอบด้วยพื้นที่ป่าพรุบริเวณหมู่ 5,6,7

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์สูงที่มีการควบคุมการใช้งานอย่างเข้มข้น เน้นการ
รักษาไว้ให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติควบคู่กับการฟื้นฟูสภาพเพื่อให้ป่าพรุมีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

มาตรการ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่รักษาพันธุ์พืชและสัตว์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
และระบบนิเวศ รวมถึงเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ ส่งเสริมให้มีการกำหนดขอบเขตเป็นพื้นที่
อนุรักษ์อย่างชัดเจนและทำเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่เป็นแนวเขตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ สร้าง
กลไกกำกับดูแลและห้ามมิให้บุกรุกแผ้วถางเผาทำลายพื้นที่ในเขตอนุรักษ์ รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อม
ที่เหมาะสมเพื่อปล่อยให้ป่าพรุฟื้นตัวตามธรรมชาติ ปลูกป่าทดแทนบริเวณที่ถูกทำลาย เชื่อมต่อป่าพรุ
ที่ถูกตัดขาดและจัดการน้ำอย่างเป็นระบบเพื่อรักษาสมดุลของระดับน้ำและกักเก็บน้ำเพื่อความชุ่มชื้น

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม กำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งห้ามมิให้มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง

4) พื้นที่อนุรักษ์แหล่งเกษตรกรรม

ประกอบด้วยพื้นที่ 3 บริเวณ ได้แก่ 1.บริเวณระหว่างเขาภูฏีและ
เขากลางด้านตะวันออกต่อเนื่องไปยังเขาในบ้าน 2.บริเวณหมู่ 6 แถบถนนสายบ้านนาถิ่น-วัดโคก
เป็ริ้ว 3.บริเวณเขาหัวหรั่ง

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์แหล่งเกษตรกรรมและจำกัดการเติบโต เน้นการ
รักษาพื้นที่ทางการเกษตรขั้นดีไว้ใช้เฉพาะกิจกรรมทางการเกษตร มีการจำกัดการเติบโตและมี
บทบาทเป็นพื้นที่กันชนที่จะช่วยป้องกันการขยายตัวของชุมชนไม่ให้รุกเข้าไปยังพื้นที่ธรรมชาติ

มาตรการ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ พัฒนาการเกษตรในรูปแบบสวนสมรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชน เน้นปลูกผลไม้ที่มีชื่อเสียงของชุมชนและสืบสานองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการเกษตรของชุมชน ส่งเสริมการเกษตรสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม ควบคุมสัดส่วนสวนยางพาราไม่ให้มีมากกว่าสวนผลไม้ ควบคุมระยะร่นจากชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

5) พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประกอบด้วยพื้นที่ 2 บริเวณ ได้แก่ 1.บริเวณหน้าเกาะจากเขตทางของถนนหมายเลข 408 ไปทางทิศตะวันออกจดแนวชายฝั่ง 2.บริเวณแถบหมู่ 1,9

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่พัฒนาเชิงอนุรักษ์ เน้นการใช้ประโยชน์สำหรับเป็นพื้นที่ธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวที่เพิ่มคุณค่าให้กับชุมชนซึ่งสามารถรองรับกิจกรรมของชุมชนและการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับคุณค่าในเชิงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

มาตรการ ส่งเสริมให้พื้นที่บริเวณที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นที่ริ้วาวตามแนวเส้นทางคมนาคมให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมภูมิทัศน์ชุมชน ส่งเสริมให้พื้นที่บริเวณที่ 2 เป็นพื้นที่ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมควบคู่กับพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เน้นการรักษาความสะอาด การจัดระเบียบและควบคุมการใช้พื้นที่ และส่งเสริมให้พื้นที่บางส่วนของบริเวณที่ 2 มีการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชนหรือพื้นที่ริมน้ำ เพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งควรมีรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายและยืดหยุ่น ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนสามารถใช้พื้นที่ร่วมกันได้โดยที่คนในชุมชนยังคงดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้ดั้งเดิม ส่งเสริมการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวด้านอาหารทะเลโดยมีการจัดระเบียบอย่างเหมาะสม

มาตรการเชิงควบคุม ควบคุมการเติบโตโดยการกำหนดความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ควบคุมระยะร่นของสิ่งปลูกสร้างตามแนวถนนหมายเลข 408 ควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยกำหนดประเภทของสิ่งปลูกสร้าง ควบคุมขนาดและความสูงของสิ่งปลูกสร้างเพื่อการรักษาเส้นขอบฟ้าและรักษามุมมองที่เปิดสู่ทะเลสาบ ควบคุมระยะร่นจากชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

6) พื้นที่รักษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา

ประกอบด้วยพื้นที่ในทะเลสาบสงขลาเป็นระยะ 300 เมตร ซึ่งขนานกับแนวชายฝั่งโดยรอบของเกาะ

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์และควบคุมการใช้งาน เน้นการรักษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิทัศน์บริเวณชายฝั่ง และควบคุมการใช้ประโยชน์เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อมและทะเลสาบสงขลา

มาตรการ (1) ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง ที่มีการจัดการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทะเลสาบสงขลา มีระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมสมบูรณ์ (2) ส่งเสริมให้กำหนดพื้นที่บางส่วนเป็นเขตอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์พืชและสัตว์น้ำ (3) ส่งเสริมการป้องกันและรักษาคุณภาพน้ำ โดยรักษาความสะอาดของทะเลสาบสงขลา ตรวจสอบคุณภาพน้ำ และจัดการการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ (4) ส่งเสริมการรักษาภูมิทัศน์บริเวณชายฝั่งและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน (5) ส่งเสริมให้มีการจัดการร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีมาตรการเฝ้าระวังและจัดการดูแลทะเลสาบสงขลาโดยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม ควบคุมการเปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่ง ควบคุมสิ่งล่องล้าล้ำน้ำประเภทต่างๆ (เครื่องมือประมง ท่าเรือและโอมสเตอร์) ให้มีรูปแบบที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและมีจำนวนที่เหมาะสม ควบคุมการบำบัดน้ำเสียและระบายน้ำทิ้งเพื่อไม่ให้เกิดการปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลสาบโดยตรง

7) พื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา

ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหน้าเกาะช่วงหมู่ 2,3 (จากเขตทางของถนนหมายเลข 408 เข้าไปตัวเกาะ)

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่พัฒนาด้านเศรษฐกิจและด้านที่อยู่อาศัยเป็นหลัก มีการจัดการด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพ เน้นพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์เข้มข้น ควบคู่กับการจัดการให้มีความเป็นระเบียบ มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความสวยงามด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน และมีการเชื่อมโยงถึงกันภายในพื้นที่ด้วยระบบโครงสร้างการสัญจรสีเขียว จูงใจให้เกิดการพัฒนาในบริเวณนี้เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นขึ้น

มาตรการ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชน ที่มีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานระหว่างการอยู่อาศัย กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและนันทนาการ โดยจัดรูปที่ดินและวางผังพื้นที่ ปรับปรุงรูปแบบอาคารให้มีความกระชับและเกาะกลุ่มกัน มีกิจกรรมหลากหลายตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในจุดสำคัญ มีการเชื่อมโยงพื้นที่ด้วยโครงข่ายการสัญจรในลักษณะโครงสร้างพื้นฐานสีเขียวที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ได้สะดวก ซึ่งใช้การเดินทางเท้าและปั่นจักรยานเป็นหลักเพื่อลดการใช้รถยนต์ และพัฒนาภูมิทัศน์บริเวณทางเท้าให้มีความสะอาด ปลอดภัย และร่มรื่น เพื่อดึงดูดให้เกิดการใช้งาน รวมถึงพัฒนาที่ว่างด้านหน้าอาคารส่วนที่ต่อเนื่องกับทางเท้าให้ส่งเสริมต่อเศรษฐกิจของชุมชนในลักษณะจูงใจให้เดินและเลือกซื้อสินค้า

มาตรการเชิงควบคุมควบคุม ควบคุมระยะร่นของสิ่งปลูกสร้างตามแนวถนนหมายเลข 408 ควบคุมความสูงของสิ่งปลูกสร้างในระยะ 15 เมตร ตามแนวถนนหมายเลข 408

8) พื้นที่รองรับการขยายตัวในอนาคต

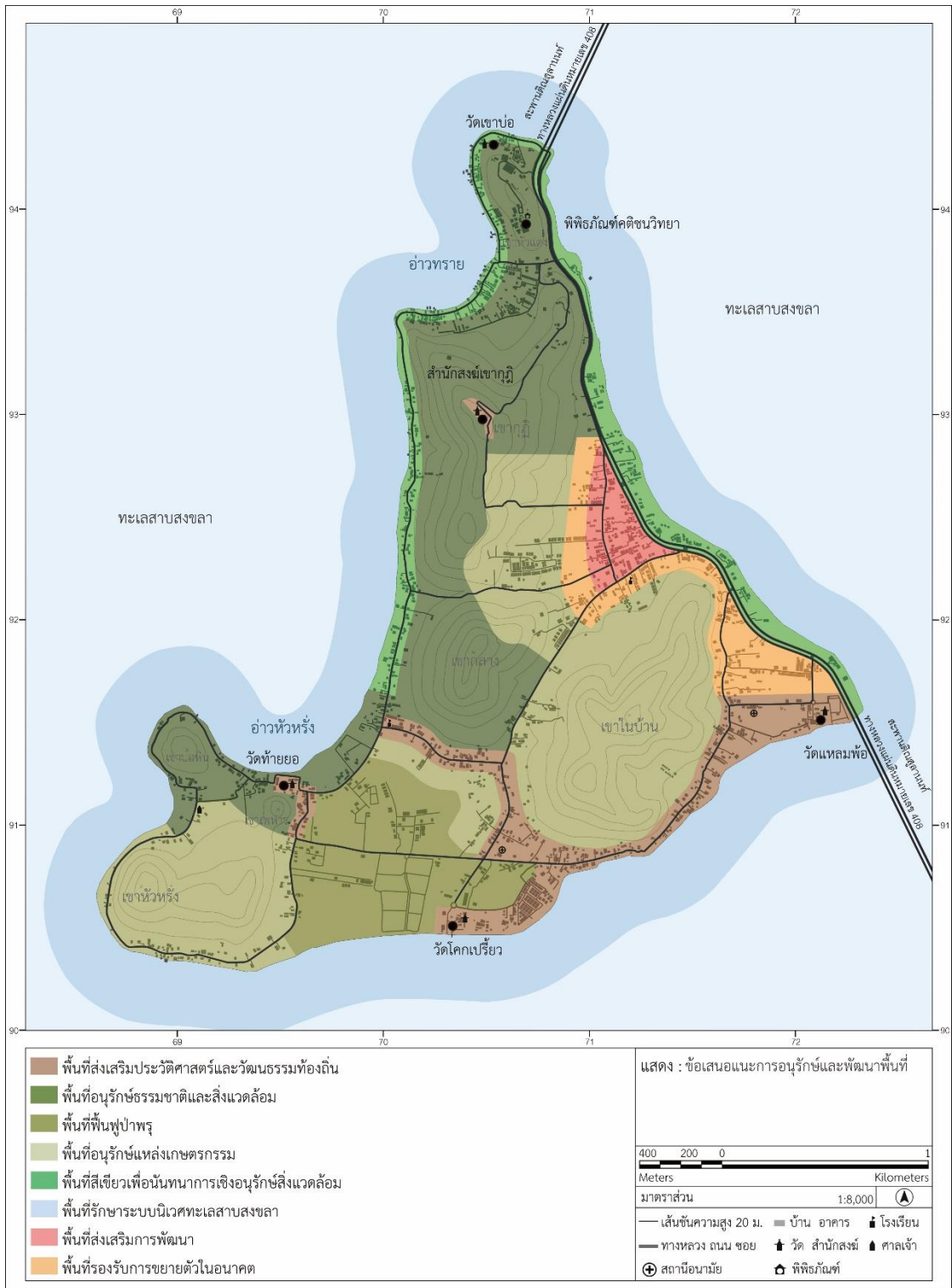
ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหน้าเกาะช่วงหมู่ 2,3,4 จาก (จากเขตทางของถนนหมายเลข 408 เข้าไปตัวเกาะ)

แนวทางการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่พัฒนาด้านที่อยู่อาศัยเป็นหลัก มีการจัดการด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพ เน้นการสร้างเสริมความเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา เพื่อจะรองรับการขยายตัวและควบคุมไม่ให้เกิดการกระจายไปยังพื้นที่ในตัวเกาะ ควบคู่กับการสร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

มาตรการ ส่งเสริมให้เป็นที่อยู่อาศัยและที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม ที่มีการวางผังพื้นที่สอดคล้องกับพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนา มีระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการและระบบโครงข่ายการสัญจรเชื่อมต่อกันอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เศรษฐกิจกับกิจกรรมต่างๆ เชื่อมโยงถึงกันได้ มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่คนในชุมชนสามารถใช้เป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อน กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น หรือความบันเทิงในด้านศิลปะและดนตรี เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดในลักษณะตลาดนัดชุมชนขนาดเล็กและมีพื้นที่สำหรับจอดรถ ส่งเสริมให้มีการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีการจัดการขยะจากชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการป้องกันและรักษาความปลอดภัย

มาตรการเชิงควบคุม ควบคุมระยะร่นของสิ่งปลูกสร้างตามแนวนอนหมายเลข 408 ควบคุมความสูงของสิ่งปลูกสร้างในระยะ 15 เมตร ตามแนวนอนหมายเลข 408

ภาพที่ 104 แสดงข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

6.2.1.2 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

1) แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

1.1) ส่งเสริมการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่งอย่างเป็นระบบ โดยการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดินที่อยู่ในระยะ 15 เมตร ซึ่งขนานกับชายฝั่งโดยรอบของเกาะ ให้เป็นพื้นที่ธรรมชาติ ฟื้นฟูป่าชายเลนตามแนวชายฝั่ง และอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำโดยมีแนวทาง ดังนี้ (1) ไม่จับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่หรือมีการเว้นช่วงเพื่อให้สัตว์น้ำได้เจริญเติบโต (2) ไม่ใช้เครื่องมือประมงประเภททำลายล้าง (3) รักษาแหล่งอาศัย แหล่งเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ ด้วยการกำหนดเขตอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์พืชและสัตว์ ในพื้นที่รักษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลาบริเวณท้ายเกาะส่วนที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ฟื้นฟูป่าพรุและพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีสองช่วง คือ ที่หมู่ 6,7 และที่หมู่ 9,7,8) ซึ่งจะทำให้พื้นที่อนุรักษ์มีความเชื่อมโยงกันผืนดินสู่ชายฝั่งและผืนน้ำ โดยภายในเขตอนุรักษ์ดังกล่าวส่งเสริมให้ทำเครื่องหมายแสดงขอบเขต ทำฟาร์มทะเลและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและสัตว์น้ำวัยอ่อนคืนสู่ธรรมชาติ ซึ่งเน้นความร่วมมือจากคนในชุมชนและกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการจัดการ (4) การจัดตั้งธนาคารสัตว์น้ำชุมชนเพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่น

1.2) ส่งเสริมการรักษาคุณภาพน้ำ โดยการรักษาความสะอาดของทะเลสาบสงขลา ตรวจวัดคุณภาพน้ำ การบำบัดน้ำเสีย การลดตะกอนและการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ

1.3) ส่งเสริมการฟื้นฟูป่าพรุ โดยสร้างแนวทางการป้องกันการคุกคาม สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อให้ป่าพรุได้ฟื้นตัวตามกระบวนการทางธรรมชาติ ปลูกป่าทดแทนเฉพาะในบริเวณที่ถูกทำลายโดยใช้ไม้เบิกนำที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การเชื่อมต่อป่าพรุที่ถูกตัดขาด การรักษาสมดุลของระดับน้ำและกักเก็บน้ำเพื่อรักษาความชุ่มชื้น โดยใช้การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบด้วยการทำคูรับน้ำและขอบคันดินโดยรอบ และปลูกพืชบริเวณขอบคันดินโดยใช้พืชที่มีรากลึกหรือพืชที่มีรากแผ่กระจาย บริเวณที่มีความลาดชันใช้พืชคลุมดินช่วยในการยึดเกาะหน้าดิน ส่วนบริเวณชายน้ำใช้ไม้พุ่มน้ำประเทพบัว ซึ่งนอกจากการจัดการน้ำแล้ววิธีนี้จะเป็นประโยชน์ในการกรองสารเคมีและสิ่งปนเปื้อนไม่ให้เข้าสู่ป่าพรุโดยตรงและช่วยยับยั้งการแพร่กระจายของดินเปรี้ยวจากพรุส่งเสริมให้ป่าพรุเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติโดยสร้างความเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนที่มีอยู่ปัจจุบัน เน้นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์

2) แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.1) ส่งเสริมให้โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรมีการดำเนินการด้านอนุรักษ์โดยเป็นไปตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โบราณสถานแต่ตั้งอยู่ในเขตที่ดินโบราณสถาน ให้มีสภาพที่สมบูรณ์และถูกต้องตามหลักวิชาการโดยอาศัยความร่วมมือของกรมศิลปากร เน้นการรักษาความแท้และดั้งเดิม การบำรุง

รักษา ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น หากมีการซ่อมแซมต้องคงสภาพดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด ระวังไม่ให้เสื่อมคุณค่า หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงลักษณะ รูปทรง สีและวัสดุ หลีกเลี่ยงการทำเพิ่มเติม ส่งเสริมการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ในเขตที่ดินโบราณสถานให้มีความสวยงาม ร่มรื่น สะอาดและเป็นสัดส่วน เพื่อช่วยส่งเสริมความมีคุณค่าให้แก่โบราณสถาน ส่งเสริมการจัดทำป้ายแสดงขอบเขตของโบราณสถานและสิ่งที่เป็นโบราณสถาน การจัดทำฐานข้อมูลโบราณสถานและเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่า

2.2) ส่งเสริมการอนุรักษ์ศาสนสถานที่ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรรวมถึงองค์ประกอบสำคัญอื่นๆชุมชน เช่น ศาลเจ้าไต่ก้ง วัดโคกเปรี๊ยะ วัดเขาบ่อ และบ่อน้ำโบราณต่างๆ โดยเน้นการรักษาความแท้และดั้งเดิม การบำรุงรักษาให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น จัดทำฐานข้อมูลและเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์

2.3) ส่งเสริมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่สำคัญของเกาะยอทั้งเรือนมงคลสูตรและเรือนพื้นถิ่น ดังนี้ (1) การขึ้นทะเบียนสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของเกาะยอ การจัดทำฐานข้อมูลของเรือนเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ (2) การจัดทำแนวทางการอนุรักษ์และซ่อมแซมเรือน สำหรับใช้ในการปรับปรุง พื้นฟูหรือซ่อมแซมเรือน ซึ่งมุ่งเน้นให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบเดิม มีการใช้วัสดุแบบดั้งเดิมหรือวัสดุทดแทนที่ใกล้เคียงวัสดุเดิมมากที่สุด มีการใช้อุปกรณ์ประกอบตัวอาคารที่สอดคล้องกับรูปแบบเรือน (ป้องกันการเปลี่ยนแปลงของเรือนจากการต่อเติมหรือตกแต่ง) เพื่อเป็นการอนุรักษ์รูปแบบและการรักษาความแท้ดั้งเดิมของเรือนควบคู่กัน (3) การจัดทำแนวทางการออกแบบ (Design Control & Guidelines) สำหรับใช้ในกรณีที่มีการก่อสร้างขึ้นใหม่ซึ่งจะต้องเป็นสถาปัตยกรรมในรูปแบบที่กำหนด เพื่อใช้กับพื้นที่ส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นหรืออาจนำไปใช้กับพื้นที่อื่นๆด้วย (4) การสืบทอดภูมิปัญญาเชิงช่างในการสร้างเรือนแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง พื้นฟูหรือซ่อมแซมเรือน (5) การดูแลรักษาเรือนให้คงสภาพที่ใช้งานได้ด้วยการดำเนินการของเจ้าของเรือนเอง และการปรับปรุง พื้นฟูหรือซ่อมแซมเรือนซึ่งมีความเชื่อมโยงกันด้วยการดำเนินการร่วมกันของเจ้าของเรือนและหน่วยงานภาครัฐ (6) การปรับประโยชน์ใช้สอยของเรือน โดยนำเรือนที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมแต่ถูกทิ้งร้างหรือเจ้าของไม่มีการใช้ประโยชน์แล้ว มาปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยใหม่ให้เป็นสถานที่จัดแสดง เปิดให้เข้าชมและเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น หรือเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานด้านอนุรักษ์ (7) การใช้มาตรการเชิงควบคุม ด้วยการการออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น (8) การใช้มาตรการเชิงบวกเพื่อจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์ ด้วยการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีบางประเภทสำหรับเรือนที่มีการดำเนินการอนุรักษ์ การให้เงินสนับสนุนบางส่วนสำหรับการปรับปรุง พื้นฟูหรือซ่อมแซมเรือนเพื่อช่วยลดภาระการเงิน การยกย่องเชิดชูหรือมอบรางวัลสำหรับเรือนที่มีการดำเนินการอนุรักษ์

3) แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1) ส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและจัดทำเป็นฐานข้อมูล สร้างกระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อสืบสานไม่ให้เลือนหายไป สร้างกระบวนการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์ เน้นแสดงคุณค่าและเรื่องราวเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ดังนี้ (1) การจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมและทำป้ายให้ข้อมูลในจุดที่มีคุณค่าความสำคัญ (2) จัดทำประติมากรรมและ Street Art เพื่อการสื่อความหมาย (3) การจัดงานสืบสานประเพณี การจัดการประกวดหรือแสดงผลผลิตภัณฑ์ต่างๆที่เป็นของขึ้นชื่อ การจัดกิจกรรม work shop เป็นต้น และส่งเสริมให้มีการยกย่องเชิดชูบุคคลในชุมชนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีส่วนสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

6.2.1.3 แนวทางการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม

โครงข่ายการสัญจรในเกาะยอไม่มีความซับซ้อน เป็นถนนแบบ two-way ที่ได้รับการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดี มีคูระบายน้ำเป็นคอนกรีต ไม่มีทางเท้าและทางจักรยาน การเข้าถึงพื้นที่ใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ส่วนบุคคลเป็นหลัก ประกอบกับการเดินทางท่องเที่ยวในตัวเกาะมีข้อจำกัดเรื่องรถบริการสาธารณะ จึงทำให้การจราจรมีความหนาแน่นขึ้นและต้องการพื้นที่สำหรับจอดรถ ปัจจุบันมีการจอดรถบริเวณไหล่ทางทำให้การจราจรติดขัดและเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ

ดังนั้นจึงเสนอแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาโครงข่ายคมนาคมให้สามารถรองรับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนในชุมชน มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาของตำบล และมุ่งเน้นการสร้างโครงข่ายการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ โดยการสร้างทางเท้าและทางจักรยาน การจัด ระบบขนส่งมวลชน การกำหนดพื้นที่สำหรับจอดรถ การพัฒนาโครงข่ายคมนาคมที่มีตรกับสิ่งแวดล้อม การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานสีเขียวและโครงข่ายสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน เพื่อรองรับการใช้งานของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวควบคู่กัน และเป็นทางเลือกให้สามารถเดินทางได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะช่วยลดความแออัดของรถยนต์ ลดมลภาวะ เพิ่มสภาวะน่าสบาย ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีทำให้เป็นชุมชนน่าอยู่ โดยเสนอแนวทางการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม ดังนี้

1) ส่งเสริมการสัญจรด้วยวิธีเดินเท้า ปั่นจักรยานและใช้ระบบขนส่งมวลชน โดยเน้นสร้างความเชื่อมโยงของกิจกรรมและองค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้ากับการสัญจร มีการแบ่งสัดส่วนช่องทางการสัญจรระหว่างทางเดินเท้า ทางจักรยานและทางรถยนต์ให้เหมาะสม รวมถึงปรับปรุงพื้นที่และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เอื้อต่อการใช้งานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการใช้งาน ดังนี้

1.1) การจัดทำทางเดินเท้าในบริเวณย่านชุมชนที่มีการอยู่อาศัยหนาแน่น บริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และบริเวณที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องกัน เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเดินสูง ทั้งด้านความโดดเด่นของพื้นที่ การเป็น

จุดศูนย์รวมที่มีความหลากหลายของกิจกรรม มีผู้คนใช้ประโยชน์ในพื้นที่จำนวนมากทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นเส้นทางที่เดินด้วยเท้าไปยังจุดมุ่งหมายในระยะทางที่ไม่ไกลมากได้ โดยทางเท้าจะเพิ่มความสามารถเข้าถึงทำให้นักท่องเที่ยวได้เดินเที่ยวชมและได้พบเห็นองค์ประกอบต่างๆของชุมชนตามเส้นทางเดิน เป็นการสร้างโอกาสรับรู้บริบทของชุมชน สร้างโอกาสพบเจอคนท้องถิ่นและสร้างโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดความเชื่อมโยงของกิจกรรมการท่องเที่ยวกับเศรษฐกิจ นอกจากนี้ทางเท้ายังเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนด้านการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การมีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และมีพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพ

1.2) การจัดทำช่องทางสำหรับจักรยานในบริเวณถนนสายหลัก หน้าเกาะและในบริเวณถนนสายสำคัญภายในตัวเกาะ ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เป็นโครงข่ายการสัญจรที่เชื่อมโยงกัน โดยบริเวณถนนสายหลักหน้าเกาะเป็นทางจักรยานแบบเฉพาะซึ่งแยกทางจักรยานออกจากถนนอย่างชัดเจนและมีแนวกันเพื่อความปลอดภัย ส่วนภายในตัวเกาะเป็นทางจักรยานแบบแบ่งพื้นที่สำหรับจักรยาน ซึ่งใช้ไหล่ทางของถนนเป็นช่องทางจักรยานโดยไม่ต้องมีแนวกัน แต่มีการตีเส้นจราจรแบ่งช่องทางจักรยานชัดเจน ทำสีบนพื้นผิวทางด้วยสีเขียวที่เป็นวัสดุสำหรับทำเครื่องหมายบนผิวทางตามที่กรมทางหลวงกำหนด ทำสัญลักษณ์บนพื้นผิวทาง ทำป้ายและสัญญาณไฟจราจรในจุดเสี่ยงอันตราย และทำที่จอดจักรยานบริเวณที่เป็นจุดหมายปลายทางหรือจุดเชื่อมต่อต่างๆ

1.3) การพัฒนาระบบขนส่งมวลชน ดังนี้ (1) การจัดทำจุดจอดรถประจำทางที่บริเวณถนนสายหลักหน้าเกาะ (2) การให้บริการขนส่งสาธารณะสำหรับการสัญจรและการท่องเที่ยวภายในตัวเกาะ ด้วยรถโดยสารขนาดเล็กที่มีระบบขนส่งสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และการใช้งาน มีจุดจอดอยู่ใกล้กับพื้นที่จอดรถซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร รวมถึงมีการควบคุมราคาเพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถใช้บริการได้และเป็นการจูงใจให้ใช้บริการ (3) การให้บริการรถรางสำหรับเดินทางท่องเที่ยวภายในตัวเกาะ (4) การให้บริการจักรยานสำหรับเช่าเพื่อท่องเที่ยวภายในตัวเกาะ

2) ส่งเสริมการสร้างโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยว โดยพัฒนาเส้นทางให้สามารถเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งและสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยการเดินปั่นจักรยานและใช้บริการขนส่งสาธารณะ โดยกำหนดให้บริเวณหน้าวัดแหลมพ้อเป็นจุดศูนย์กลางการบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดหลักการเปลี่ยนถ่ายการสัญจรโดยมีที่จอดรถ จุดจอดหลักของรถรางและรถโดยสารขนาดเล็ก รวมถึงเป็นจุดบริการจักรยานสำหรับเช่าเพื่อการเดินทางท่องเที่ยว

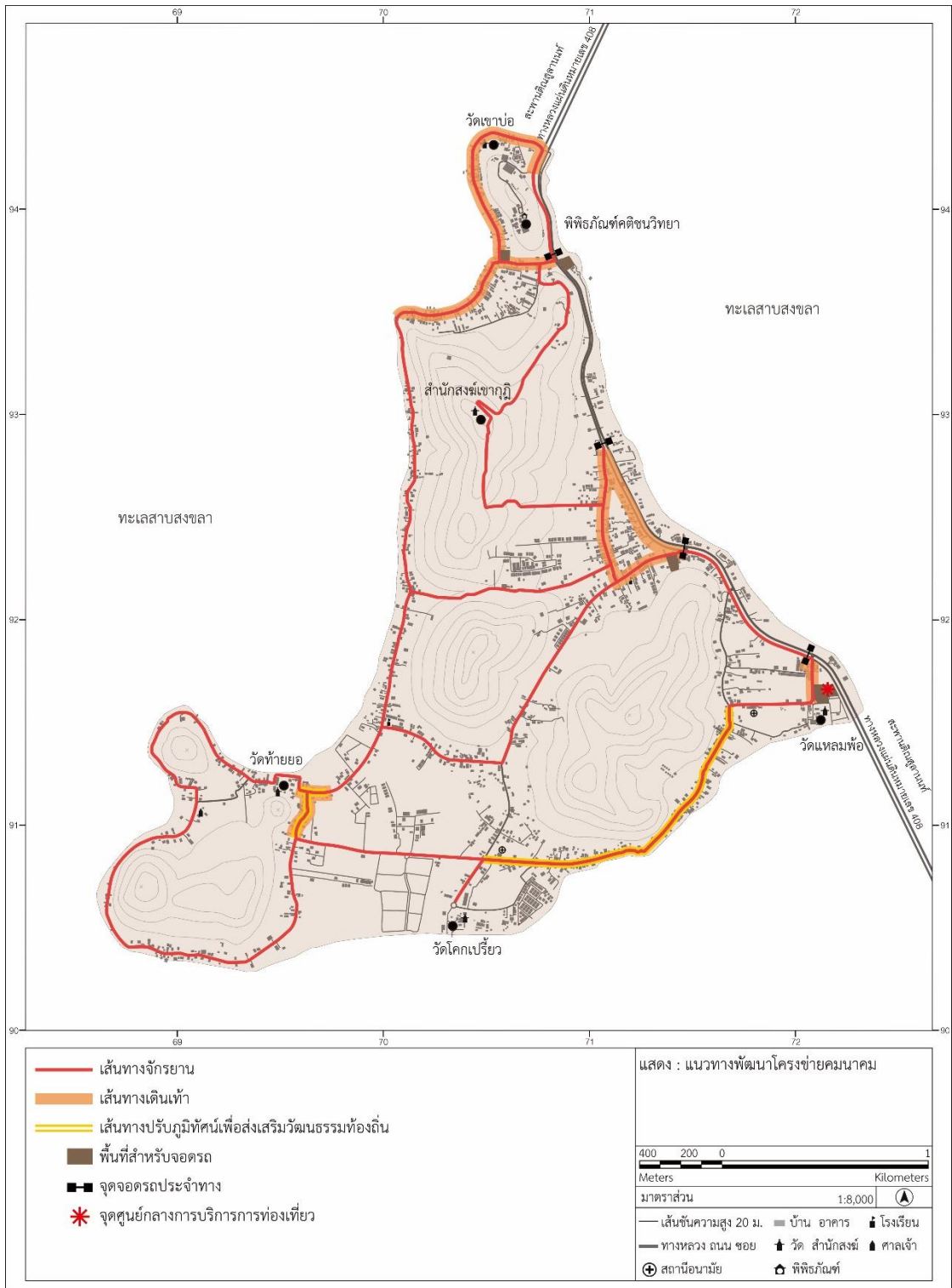
3) ส่งเสริมการจัดทำพื้นที่สำหรับจอดรถในบริเวณที่เป็นจุดศูนย์รวมกิจกรรม หรือบริเวณที่สามารถเชื่อมโยงถนนสายหลักหน้าเกาะกับพื้นที่อื่นๆในตัวเกาะได้ดี ซึ่งที่จอดรถจะทำหน้าที่รองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่จะเข้าสู่พื้นที่ และเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายในการเปลี่ยนไปสัญจรด้วยการเดิน ปั่นจักรยาน ใช้บริการรถรางหรือขนส่งสาธารณะ

4) ส่งเสริมการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนในพื้นที่ส่งเสริมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นย่านเก่าของชุมชนซึ่งที่มีวัฒนธรรมปรากฏเด่นชัด และเอื้อต่อการรับรู้บริบทของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดภาพลักษณ์ที่ตีรวมถึงสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นปรับปรุงสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ด้วยการปรับปรุงฟื้นฟูเรือนซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สำคัญให้เป็น Landmark ของย่าน และเปิดมุมมองให้สามารถมองเห็นตัวเรือนพื้นได้ชัดเจน แสดงออกถึงความสำคัญของถนนและสร้างความชัดเจนของย่านด้วยการมีจุดสังเกตหรือจุดหมายต่าที่น่าสายตาสู่อ่าน ปรับเปลี่ยนวัสดุปูพื้นถนน ติดตั้งอุปกรณ์ประกอบถนนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้สัมพันธ์กันในรูปแบบที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของย่าน ใช้พืชพรรณท้องถิ่นมาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความมีคุณค่าให้แก่ย่าน

5) ส่งเสริมการจัดทำป้ายชื่อถนน ป้ายบอกเส้นทางและป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กันเพื่ออำนวยความสะดวกให้เห็น การติดตั้งเครื่องหมายจราจรและการติดตั้งสัญญาณไฟจราจรบริเวณทางแยกที่สำคัญเพื่อลดและป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ การติดตั้งไฟส่องสว่างในบริเวณเขตทางและที่สาธารณะเพื่อความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่ผู้สัญจรในช่วงเวลากลางคืน

6) ส่งเสริมการปรับรูปแบบของกระบายน้ำจากเดิมที่เป็นกระบายน้ำคอนกรีต ไปเป็นทางระบายน้ำแบบเปิดที่มีพืชพรรณปกคลุมในลักษณะ vegetated swales หรือ bio swales ซึ่งเป็นการเลียนแบบวิถีธรรมชาติที่สามารถรองรับ ชะลอ กักเก็บ ใช้ประโยชน์และบำบัดน้ำผิวดินได้อย่างมีประสิทธิภาพก่อนระบายออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะ โดยเน้นการปรับสภาพพื้นที่ร่วมกับการจัดภูมิทัศน์ในรูปแบบธรรมชาติที่ไม่ต้องดูแลรักษา และวางแนวทางระบายน้ำให้ขนานกับถนน ซึ่งเป็นการใช้องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เพื่อให้การระบายน้ำเกิดประโยชน์สูงและเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่สร้างความร่มรื่นในบริเวณริมถนน ซึ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ให้กับชุมชนและเชื่อมโยงพื้นที่สีเขียวที่เป็นถิ่นที่อยู่ของสัตว์ ตลอดจนช่วยลดตะกอนและสารปนเปื้อนไม่ให้ลงสู่ทะเลสาบโดยตรง

7) ส่งเสริมการควบคุมความเร็วของรถยนต์ที่ใช้เส้นทางภายในตัวเกาะให้มีความเร็วไม่เกิน 50 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และห้ามไม่ให้รถขนาดใหญ่ใช้เส้นทางภายในตัวเกาะ

ภาพที่ 105 แสดงแนวทางการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม

6.2.2 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

เกาะยอเป็นชุมชนที่มีโอกาสพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสูง และมีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภททั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมถึงทรัพยากรด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีทั้งแบบที่เกาะกลุ่มรวมกันอยู่ในบริเวณเดียวกันและแบบที่กระจายอยู่ตามบริเวณต่างๆ ของเกาะ จากการประเมินคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงมี 15 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับปานกลางมี 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต่ำมี 4 แห่ง ส่วนปัญหาการท่องเที่ยวของเกาะยอเป็นในลักษณะที่แหล่งท่องเที่ยวมีการขยายตัวโดยขาดแนวทางควบคุม รวมถึงขาดแนวทางชี้้นำการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ในภาพรวม โดยแผนพัฒนาสี่ปี (พ.ศ. 2561 - 2564) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มียุทธศาสตร์การพัฒนด้านการท่องเที่ยวที่เน้นส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งเสริมการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่

ดังนั้นจึงเสนอแนวทางพัฒนาเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน มีเอกลักษณ์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นระบบโดยนำทรัพยากรที่มีในพื้นที่มาใช้อย่างเหมาะสมมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

6.2.2.1 การสร้างความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยว

สร้างความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยนำจุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งตำบลมาสร้างเป็นเรื่องราวการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และนำเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมาผูกเข้าด้วยกันเพื่อสร้างจุดขายร่วมกัน ถ่ายทอดเรื่องราวโดยเน้นการเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในแหล่งธรรมชาติที่เต็มไปด้วยทรัพยากรมีคุณค่า คนในชุมชนมีวิถีชีวิตพึ่งพาธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรมอีกทั้งยังมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีชื่อเสียง และดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยมุ่งให้มีกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญ สามารถดึงความสนใจจากนักท่องเที่ยวและจงใจให้เกิดความต้องการเดินทางไปยังแหล่งเที่ยวอื่นๆ อีก ซึ่งอาจใช้สื่อในรูปแบบต่างๆร่วมด้วย ทั้งนี้ในการสร้างความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้เรื่องราวและสัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทุกประเภทในพื้นที่ เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้รับรู้บริบทชุมชนและเข้าใจถึงแก่นแท้ของทรัพยากรการท่องเที่ยวและเกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์

เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนาคตจึงเสนอให้กำหนดโซนการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์และเส้นทางท่องเที่ยวของเกาะยอ ดังภาพที่ 106 และมีรายละเอียด ดังนี้

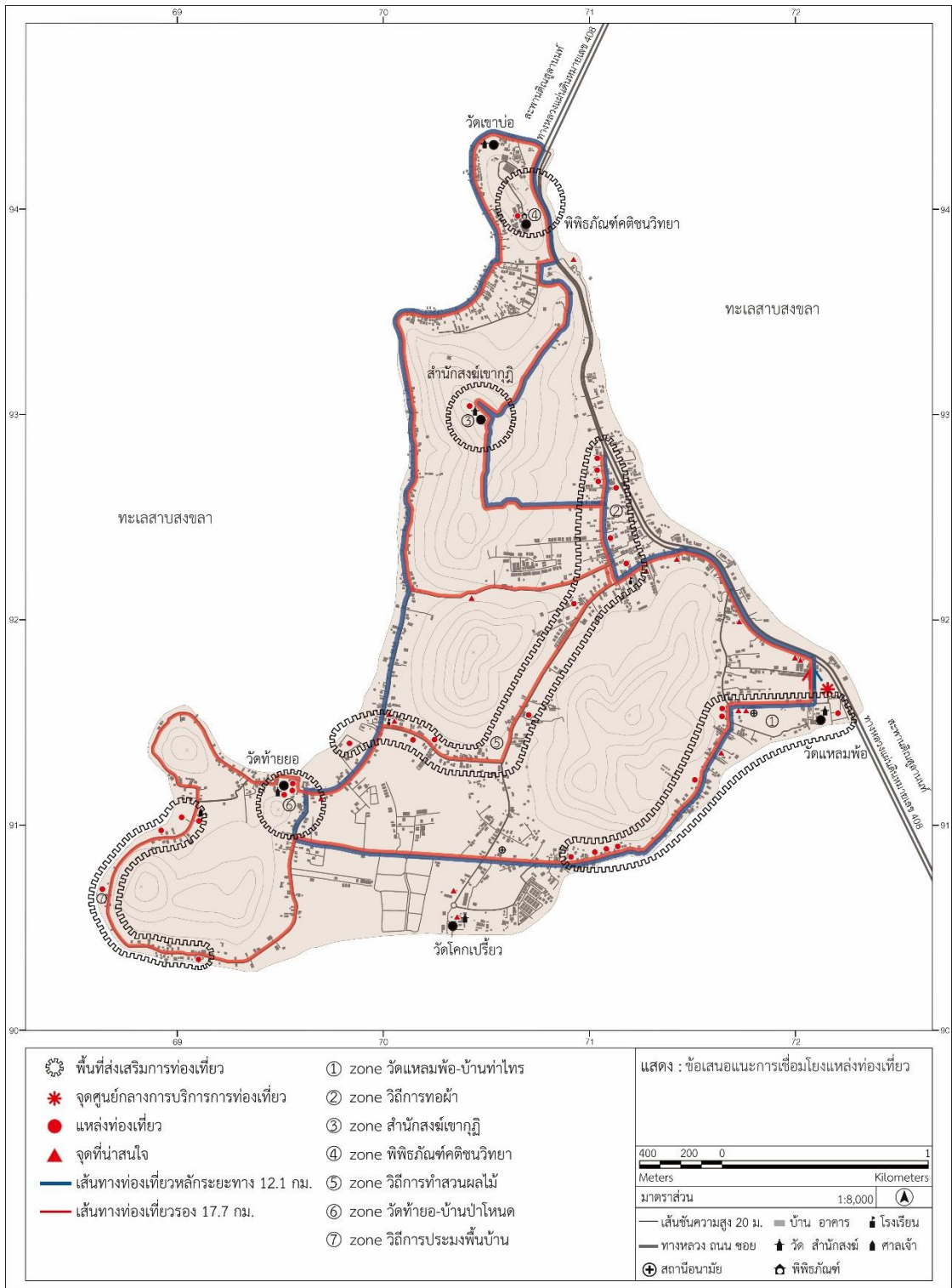
1) การกำหนดโซนการท่องเที่ยวของเกาะยอ โดยกำหนดจากการเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย 7 พื้นที่ แนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมให้แต่ละพื้นที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มี รวมถึงนำเอกลักษณ์และความโดดเด่นของทรัพยากรมาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ และสร้างอัตลักษณ์หรือจินตภาพของแต่ละพื้นที่ให้มีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่สื่อถึงภาพลักษณ์ของชุมชนและง่ายต่อการรับรู้ ดังนี้ (1) โซนวัดแหลมพ้อ - บ้านท่าไทร จินตภาพย่านเก่าของชุมชน (2) โซนวิถีการทอผ้า จินตภาพวัฒนธรรมการทอผ้า (3) โซนสำนักสงฆ์เขาภูฎิ จินตภาพสมเด็จพระเจ้าเกาะยอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน (4) โซนพิพิธภัณฑคดีชนวิทยา จินตภาพแหล่งจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมภาคใต้ (5) โซนวิถีการทำสวนผลไม้ จินตภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมสวน (6) โซนวัดท้ายยอ - บ้านป่าโหนด จินตภาพพื้นที่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและศูนย์กลางของชุมชนในอดีต (7) โซนวิถีการทำประมง จินตภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับทะเลสาบสงขลา

2) เส้นทางท่องเที่ยว การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวแบบวงจรบรรจบ มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดที่บริเวณหน้าวัดแหลมพ้อ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดหลักในการอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นจุดหลักการเปลี่ยนถ่ายการสัญจร โดยเสนอเส้นทางท่องเที่ยว 2 เส้นทาง ดังนี้

2.1) เส้นทางท่องเที่ยวหลัก เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงมาก 4 บริเวณ และพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง 1 บริเวณ โดยเส้นทางนี้ผ่าน 5 โซนการท่องเที่ยว คือ โซนวัดแหลมพ้อ - บ้านท่าไทร โซนวิถีการทอผ้า โซนสำนักสงฆ์เขาภูฎิ โซนพิพิธภัณฑคดีชนวิทยา โซนวัดท้ายยอ - บ้านป่าโหนด ซึ่งมีระยะทางรวม 12.1 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 5 ชั่วโมง เหมาะสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีเวลาจำกัด

2.2) เส้นทางท่องเที่ยวรอง เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงมาก 4 บริเวณ และพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง 2 บริเวณ โดยเส้นทางนี้ผ่านครบทั้ง 7 โซนการท่องเที่ยวเกาะยอ ซึ่งมีระยะทางรวม 17.7 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 1 วัน 1 คืน เหมาะสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีเวลาไม่จำกัด

แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เน้นการตกแต่งบริเวณและสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวที่สื่อถึงภาพลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการสร้างความสะดวกสบายแก่โครงสร้างและองค์ประกอบของชุมชนที่มีผลต่อการรับรู้เส้นทาง โดยการจัดทำพื้นผิวจราจรและทางเท้า สิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งประกอบบริเวณ ป้ายสื่อความหมาย

ภาพที่ 106 แสดงข้อเสนอแนะการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

6.2.2.2 การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่งเสริมให้พัฒนาเกาะยอเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีจุดเด่น คือ มุ่งเน้นการจัดการอย่างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว คำนึงถึงกิจกรรมในการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกอบกับเกาะยอมีคุณสมบัติของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเมื่อเปรียบเทียบตามการจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่าจัดอยู่ในประเภทที่ 2 คือ เป็นแหล่งวัฒนธรรมรวมแหล่งประวัติศาสตร์ที่เน้นความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ ซึ่งเกาะยอเป็นพื้นที่ที่สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมศักยภาพเพื่อจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพสูงได้ และมุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐานด้วยการขอรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว โดยนำมาตราฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกรมการท่องเที่ยวมาเป็นกรอบหลักของการพัฒนา เพื่อให้มีแนวทางสำหรับดำเนินการพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และมีความพร้อมต่อการขอรับรองมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากกรมการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะยอตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านการพัฒนาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1) แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดการท่องเที่ยวและเรียนรู้ แนวทางพัฒนา (1) พัฒนาเกาะยอให้มีภาพลักษณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมความเด่นชัดด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม (2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นกลุ่มตามอันดับความสำคัญที่ประเมินไว้ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงจัดเป็นกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวหลัก แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับปานกลางจัดเป็นกลุ่มเป็นแหล่งท่องเที่ยวรอง ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต่ำจัดเป็นกลุ่มเป็นแหล่งท่องเที่ยวสนับสนุน เพื่อให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและเป็นประโยชน์ในการถ่ายเทนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยลดการกระจุกตัวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมที่สำคัญแยกเป็นกลุ่มเรือนเปิดที่ชมได้เฉพาะภายนอก กับกลุ่มเรือนเปิดที่สามารถเข้าชมภายในได้โดยมีเจ้าของเรือนเป็นผู้ให้ความรู้ (3) เสริมการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือจุดที่น่าสนใจอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้เป็นจุดแวะชม

1.2) แหล่งท่องเที่ยวมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ แนวทางพัฒนา การป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสียหาย และงดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวซึ่งง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือน

1.3) แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในการท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา (1) การเตรียมความพร้อมในการป้องกันภัย โดยมีแผนปฏิบัติการและเครื่องมือเครื่องใช้ที่

สามารถรับมือกับภัยหรือเหตุฉุกเฉินในกรณีต่างๆได้ทันท่วงที (2) การจัดการด้านความปลอดภัยทางน้ำ (3) การจัดการดูแลรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (4) การติดตั้งป้ายเตือนภัย สัญญาณเตือนภัย

2) ด้านการจัดการการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2.1) แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ แนวทางพัฒนา การแบ่งเขตและกำหนดพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเป็นสัดส่วน เพื่อควบคุมกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ในแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสมตามปริมาณการรองรับได้ของพื้นที่นั้น

2.2) แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา (1) พัฒนาบุคลากรด้านการบริการให้มีคุณภาพและมีจำนวนเพียงพอต่อการให้บริการ (2) การปรับปรุงที่พักในเกาะยอทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ โฮมสเตย์ รีสอร์ทและโรงแรม ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ลักษณะของที่พักที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยบำบัดน้ำเสียและกำจัดขยะอย่างถูกวิธี (3) จัดทำสถานที่จำหน่ายสินค้าประจำตำบล เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ที่บริเวณหน้าวัดแหลมพ้อ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยว

2.3) แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา (1) การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มี นำเอกลักษณ์และความโดดเด่นของทรัพยากรมาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ เน้นให้ความเพลิดเพลิน ความรู้และประสบการณ์ตรงจากการรับรู้ รับชม รับฟังและทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน

2.4) แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวทางพัฒนา (1) การให้ความรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแนวทางในการอนุรักษ์ แก่คนในชุมชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว โดยการจัดอบรมหรือมีหน่วยงานไปให้ความรู้เพื่อนำแนวทางไปปฏิบัติ (2) การสร้างความร่วมมือด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเครือข่ายทั้งตำบลซึ่งทุกภาคส่วนทั้งบ้านเรือน สถานประกอบการ หน่วยงานราชการและวัด มีหน้าที่ต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

2.5) แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านประเมินการเปลี่ยนแปลง แนวทางพัฒนา (1) การเก็บข้อมูลประเภทสถิตินักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ระดับการมีส่วนร่วมและรายได้ของคนในชุมชน โดยนำข้อมูลก่อนและหลังการจัดการด้วยแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือช่วงเวลาแต่ละปีหลังจากจัดการด้วยแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพการดำเนินงาน (2) การทำแผนติดตามและประเมินผลจากการจัดการท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่างๆโดยจัดทำอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านการจัดการการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก

3.1) แหล่งท่องเที่ยวที่มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลการท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา จัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่บริเวณหน้าวัดแหลมพ้อ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยว โดยเน้นให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งตำบลกับข้อมูลสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อให้มีความรู้และเข้าใจเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยให้ท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ

3.2) แหล่งท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ด้านคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อเผยแพร่คุณค่าของทรัพยากรและเผยแพร่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านรูปแบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว โดยการจัดทำระบบ QR Code

3.4) แหล่งท่องเที่ยวมีบุคลากรที่มีความรู้ แนวทางพัฒนา (1) พัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้มีทักษะในการจัดการท่องเที่ยว (2) ผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์และด้านคุณค่าของทรัพยากร (3) ผลักดันให้คนในชุมชนเป็นเจ้าบ้านที่ดี สามารถบอกเล่าข้อมูลพื้นที่และคุณค่าของทรัพยากรให้นักท่องเที่ยวได้

4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา (1) การให้คนในชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเข้ามารับรู้บริบทของการท่องเที่ยวซึ่งจะทำให้เห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัด นำไปสู่การกำหนดทิศทางพัฒนาและวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (2) ให้คนในชุมชนร่วมปฏิบัติงานและมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการท่องเที่ยว

4.2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว แนวทางพัฒนา (1) การสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความดึงดูดให้กับสินค้าและบริการ พัฒนาสินค้าและบริการโดยใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและความสร้างสรรค์ พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการสร้างความประทับใจในการท่องเที่ยว ซึ่งจะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวยาวนานขึ้น เป็นการเพิ่มโอกาสในการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 19 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522". (2531). **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่ม, 105 ตอนที่ 195 (25 พฤศจิกายน) (เล่ม 105 ตอนที่ 195). เข้าถึงได้จาก
- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 321 (พ.ศ.2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518". (2540). **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่ม, 114 ตอนที่ 24 ก (24 มิถุนายน).
- "กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัด". (2560). **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่ม, 134 ตอนที่ 4 ก (13 มกราคม 2560).
- "กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลา จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2548". (2548). **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่ม, 122 ตอนที่ 124 ก (27 ธันวาคม). เข้าถึงได้จาก
- "พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย ฉบับที่ 17 พ.ศ. 2560". (2560). **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่ม, 134 ตอนที่ 10 ก (13 มกราคม). เข้าถึงได้จาก
- กรมการท่องเที่ยว. (2557). **คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). **แนวทางการดำเนินโครงการชุมชน OTOP นวัตกรรม**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2552). **โครงการศึกษารวบรวมข้อมูลสารสนเทศและแผนที่ความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรทางทะเล ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา: ไอทีไซน์.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2558). **คู่มือการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น**. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2561). **ข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดพัทลุง**. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2561). **แผนที่ชุดดินมาตราส่วน 1:25,000**. เข้าถึงเมื่อ 29 ตุลาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://eis.ldd.go.th/lddeis/SoilView.aspx>
- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2561). **โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดสงขลา**. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก <http://songkhlaprovincialplan.com/category>
- กรมศิลปากร. (2552). **คู่มือการจัดลำดับความสำคัญโบราณสถาน**. กรุงเทพฯ: กลุ่มทะเบียน

โบราณสถานและสารสนเทศ.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2560). **Creative Industry Village: CIV หมู่บ้านอุตสาหกรรม
สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงอุตสาหกรรม.

กระทรวงมหาดไทย. (2558). **โครงการตลาดนัดชุมชนไทยช่วยไทยคนไทยยิ้มได้**. เข้าถึงได้จาก
[http://www.commandcenter.moi.go.th/moiapp/user/ppbapp/GRPPicture
Post/LT580001_LR5801678_FL58073542.pdf](http://www.commandcenter.moi.go.th/moiapp/user/ppbapp/GRPPicturePost/LT580001_LR5801678_FL58073542.pdf)

กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). **องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น**. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563.
เข้าถึงได้จาก [https://www.m-culture.go.th/songkhla/ewt_news.php?nid
=589&filename=index](https://www.m-culture.go.th/songkhla/ewt_news.php?nid=589&filename=index)

กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2560). **แหล่งศิลปกรรมอันควรรักษา**. เข้าถึงเมื่อ 3
เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก <http://culturalenvi.onep.go.th/site/7?&province=71>

กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ. (2562). **บทความการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม**.
เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก [http://www.onep.go.th/urban/
index.php?option=com_content&view=article&id=136&Itemid=1022&fbclid=IwAR
2L--nA5m0W1Fdd_P2ccCclMhkJjuGvltfvdw0TKpILRLNsfch-doOmyDA](http://www.onep.go.th/urban/index.php?option=com_content&view=article&id=136&Itemid=1022&fbclid=IwAR2L--nA5m0W1Fdd_P2ccCclMhkJjuGvltfvdw0TKpILRLNsfch-doOmyDA)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). **แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ:
บริษัท อัลซา จำกัด.

การรถไฟแห่งประเทศไทย. (2560). **งานบริการที่ปรึกษาเพื่อศึกษาความเหมาะสมและออกแบบ
รายละเอียดโครงการก่อสร้างรถไฟทางคู่ ช่วงสุราษฎร์ธานี-ชุมทางหาดใหญ่-สงขลา**. เข้าถึง
เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2561. เข้าถึงได้จาก [http://www.surat-hatyai-songkhla
railway.com](http://www.surat-hatyai-songkhla railway.com)

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2557). "องค์รวมภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัย
ในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา." **วารสารหน้าจั่ว**, 11.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2561). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2
(พ.ศ.2560-2564)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดสงขลา. (2561). **แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ.2563**. สงขลา: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบ
บูรณาการ.

ฉันทิช วรรณถนอม. (2552). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสยามลดดา.

ชฎานุดม์ ถาวโรฤทธิ์. (2560). "การศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา." **ปริญญานิพนธ์ ผ.ม.**

- (การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
 ชาญณรงค์ เทียงธรรม. (2544). "ศึกษาแผนที่ภาพกัลปนาวัตพะโคะ อำเภอสิงขร จังหวัดสงขลา."
 ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณัฐนีย์ภรณ์ น้อยเสงี่ยม. (2546). "การศึกษาสัดส่วนเรือนมงคลสูตร ต.เกาะยอ จ.สงขลา." ปริญญา
 นิพนธ์ ศศ.ม (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทรงธรรม สุขสว่าง และธรรมบุญ เต็มไชย. (2557). **แนวเชื่อมต่อระบบนิเวศในประเทศไทย.
 กรุงเทพฯ: สถาบันนวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง สำนักงานอุทยานแห่งชาติ.**
- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). **บทความกรมเจ้าท่ามีคำสั่งรื้อถอนโฮมสเตย์เกาะยอ จ.สงขลา ภายใน 45
 วัน. เข้าถึงเมื่อ 8 พฤษภาคม 2561. เข้าถึงได้จาก [https://www.thairath.co.th/
 content/901486](https://www.thairath.co.th/content/901486)**
- ธีระยุทธ์ สุวลักษณ์. (2554). "พระอุโบสถในเมืองสงขลาสมัยการปกครองของเจ้าเมืองตระกูล ณ สงขลา
 พ.ศ. 2318-2444." ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์. (2556). "แนวทางพัฒนาทางตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ อำเภอเมือง
 จังหวัดสงขลา." ปริญญาานิพนธ์ บธ.ม. (บริหารธุรกิจ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 สงขลา.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด.
- ปรานอม ต้นสุขานนท์. (2559). **การอนุรักษ์ชุมชนเมือง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา แดงโรจน์. (2544). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: ไฟว์ แอนด์ โฟว์ พรินติ้ง.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2561). **บทความตลาดนัดเกาะยอแหล่งช้อปปิ้งชิมเที่ยวแห่งใหม่ที่สงขลา. ฉบับพิมพ์
 22 ตุลาคม 2561. เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2561 เข้าถึงได้จาก [https://mgronline
 .com/smes/detail/9610000105291](https://mgronline.com/smes/detail/9610000105291)**
- พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยา 50 พรรษาสยามบรมราชกุมารี. (2557). **ระบบนิเวศป่าชายเลน ปาก
 แม่น้ำ และหญ้าทะเล ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.** เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้
 จาก https://www.sci.psu.ac.th/chm/biodiversity/eco_system.html
- ภาณุ ธรรมสุวรรณ และทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2530). **การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและ
 การเมือง ของประชาชนในตำบลเกาะยอ.** สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาณุพงศ์ สิทธิวุฒิ. (2554). "แนวทางการพัฒนาโครงการวิจัยสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทาง
 วัฒนธรรมเมืองเก่า." ปริญญาานิพนธ์ ผส.ม. (การวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม) บัณฑิต
 วิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- มนธิรา เสรีเวสารัตน์. (2560). "การศึกษาสภาพและผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ : กรณีศึกษาตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา." วารสารการประชุมวิชาการวลัยลักษณ์วิจัย ครั้งที่ 10 มีนาคม 2560.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2551). **เลสาบเราฉบับปฐมฤกษ์**. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2558). **ภาพแผนที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://slbkb.psu.ac.th/xmlui/handle/2558/543>
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. (2556). **เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการท่องเที่ยว**. เชียงใหม่: ลือคอนติไซน์เวิร์ค.
- รัตน์สุพร ไชยรัตน์. (2555). "เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของเมืองสงขลา ก่อนและหลังการสร้างสะพานติณสูลานนท์." ปรินญาณินพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วสิน อิงคพัฒน์กุล. (2548). **การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- ศรีสมร เบญจพลางกูร. (2544). **ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา**. สงขลา: หจก.ภาพพิมพ์สงบ.
- ศิริอร บุญโร. (2551). "แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา." ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเขต 6 สงขลา. (2559). **สำรวจคุณภาพน้ำทะเลสาบสงขลาตอนนอก เดือนสิงหาคม พ.ศ.2559**. เข้าถึงเมื่อ 16 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <http://www.nicaonline.com/web/index.php/2016-08-30-02-19-31/2016-08-30-14-13-47/78-2559-3>
- สงบ ส่งเมือง. (2523). **การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2310-2444**. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมิทธาไทม์. (2560). **บทความสงขลาพร้อมจัด! เทศกาลท่องเที่ยวเกาะยอ เที่ยวไทยเท่เก๋ไก๋สไตล์เกาะยอ. ฉบับพิมพ์ 4 มิถุนายน พ.ศ.2560**. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www.samilatimes.co.th/?p=17482>
- สยามรัฐออนไลน์. (2561). **บทความประชารัฐมหาดไทยรับลูกบิ๊กตู้เร่งเครื่อง OTOP นวัตกรรมหุ่นไทยนิยมยั่งยืน ฉบับพิมพ์ 7 ตุลาคม 2561**. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก <https://siamrath.co.th/n/48873?fbclid=IwAR2IOfGWRseGhTruWNLvPqbyB>
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2561). **บทความจังหวัดสงขลาเปิดโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม**. ฉบับพิมพ์ 24 สิงหาคม 2561. เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2561 เข้าถึงได้จาก

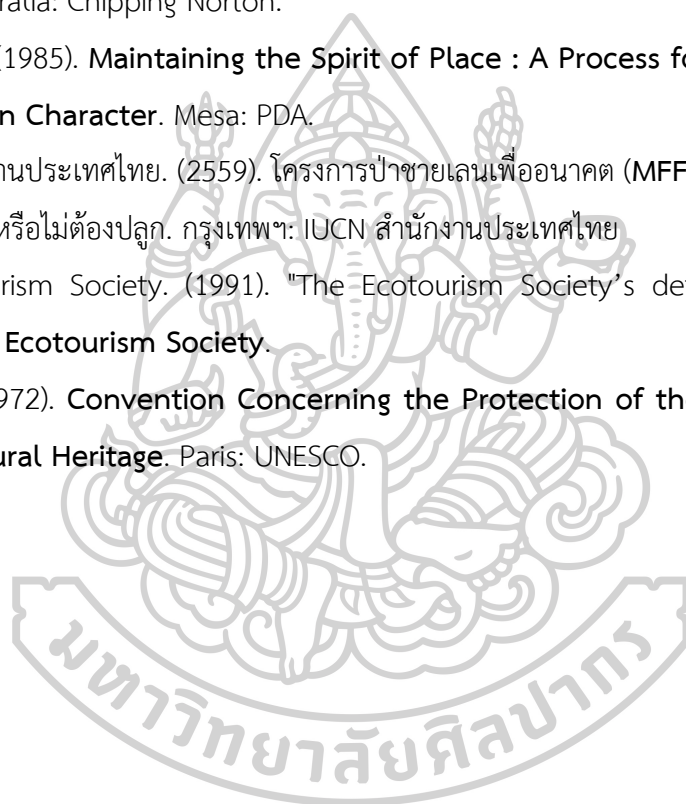
- http://thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNSOC6108240010077
- สำนักข่าวภาคใต้ชายแดน. (2560). บทความจังหวัดสงขลาเตรียมจัดงาน "เทศกาลท่องเที่ยวเกาะยอ : เที่ยวไทย เเท่ เก๋ไก๋ สไตล์ เกาะยอ. ฉบับพิมพ์ 10 มิถุนายน 2560. เข้าถึงเมื่อ 17 ธันวาคม 2561 เข้าถึงได้จาก http://www.paaktai.com/news_economy/detail/199
- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทย. (2559). รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องการประเมินความเสี่ยงจากภัยพิบัติและสภาพภูมิอากาศเพื่อการวางแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา.
- สำนักงานธนารักษ์พื้นที่สงขลา. (2558). สรุปที่ราชพัสดุตามรายจังหวัดแยกตามตำบล-อำเภอ จังหวัดสงขลา. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.treasury.go.th/pv_songkhla/download/article/article_20151209142617.pdf
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). **ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม (Cultural Environment Conservation System: CECS)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). รายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2555. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2557). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). **การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลา. (2560). **แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย วาตภัยและดินถล่มจังหวัดสงขลา ประจำปี พ.ศ.2560**. สงขลา: สำนักงานป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดสงขลา.
- สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. (2560). **รายงานการพัฒนาตำบล TDR ประจำปี 2560**. สงขลา: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา.
- สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา. (2562). รายงานสถิติจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2562. สงขลา: สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา.
- สำนักจัดการคุณภาพน้ำ. (2561). **ระบบฐานข้อมูลคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ (IWIS)**. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก http://iwis.pcd.go.th/index.php?method=water_quality&etc=1556633496596

- สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2560). **คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในระดับท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2553). **การวางแผนด้านกายภาพ**. กรุงเทพฯ: เจปรีน.
- หน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าไม้. (2549). **ปลูกให้เป็นป่าแนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับการฟื้นฟูป่าเขตร้อน**. เชียงใหม่: ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- หาดใหญ่โฟกัส. (2560). **บทความใบกัลปนาเกาะสทิงพระในสมัยกรุงศรีอยุธยา**. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <https://www.hatyaifocus.com/บทความ/612-เรื่องราวหาดใหญ่-ใบกัลปนา-เกาะสทิงพระในสมัยกรุงศรีอยุธยา>
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา. (2561). **แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ.2561-2564)**. สงขลา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ. (2560). **ประกาศองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอเรื่องผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำอุปโภค-บริโภค**. สงขลา: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ. (2561). **แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ.2561-2564)**. สงขลา: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ. (2562). **ข้อมูลตำบล**. เข้าถึงเมื่อ 29 ตุลาคม 2561 เข้าถึงได้จาก <http://www.kohyor.go.th/frontpage>
- อภิชาติ แก้วประเสริฐ. (2557). "เทคโนโลยีการซ่อมแซมผนังไม้ กรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา." *ปริญญานิพนธ์ สด.ม (เทคโนโลยีสถาปัตยกรรม) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง*.
- อัญชลี ตันวานิช. (2532). "การศึกษาผลกระทบของสะพานติณสูลานนท์ที่มีต่อการใช้ที่ดินบนถนนเกาะยอและบริเวณพื้นที่เกี่ยวเนื่องจังหวัดสงขลา." *ปริญญานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง) บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- อะอะเทียว. (2560). **บทความเกาะยอที่เดียวเที่ยวคุ้ม@สงขลา**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2560. เข้าถึงได้จาก <https://th.readme.me/p/12571>

ภาษาอังกฤษ

- Australia ICOMOS Incorporated. (2000). "The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance 1999." Australia: Australia ICOMOS Secretariat Faculty of Arts Deakin University Burwood.

- Catanese, A. J., and Snyder, J. (1988). **Urban Planning**. New York: McGraw-Hill.
- Ceballos-Lascurain. (1998). "The Future of Ecotourism." **Mexico Journal**.
- Feilden, and Jokilehto. (1998). **Management guidelines for world cultural heritage sites**. Rome: ICCROM.
- Harris, L. D., and Scheck, J. (1991). From implication to application: the dispersal corridor principle applied to the conservation of biological diversity. In D. A. Saunders and R. J. Hobbs. (Eds.), *Surrey Beaty and Sones* (pp. 189-220S). Australia: Chipping Norton.
- Harry, L. G. (1985). **Maintaining the Spirit of Place : A Process for the Preservation of Town Character**. Mesa: PDA.
- IUCN สำนักงานประเทศไทย. (2559). **โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต (MFF) บทความพื้นฐานป่าชายเลนปลูกหรือไม่ต้องปลูก**. กรุงเทพฯ: IUCN สำนักงานประเทศไทย
- The Ecotourism Society. (1991). "The Ecotourism Society's definition." **Newsletter: The Ecotourism Society**.
- UNESCO. (1972). **Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage**. Paris: UNESCO.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สุพิชญา สรรพพันธ์
วัน เดือน ปี เกิด	15 ตุลาคม 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
วุฒิการศึกษา	สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	94/4 หมู่ 1 ตำบลจะโหนด อำเภोजะนง จังหวัดสงขลา 90130

